Ex Libris
Dr. David Jeselsohn

מספרי דוד יסלזון

JB 930.4

[illegible] שלו להמנוח [illegible]
הרר בער [illegible] ווירמש [illegible]

B. M. Worms

Y

ב״ה

חלק שני

מחמשה חומשי תורה

ע״פ דקדוק ועיון גדול
כנזכר בשער חלק הראשון
עם העשרה שליטים אשר
ביא״ר כל אחד חלקו חלק בשמתו
בשמת אלה מעל אשר קבלה מהר
סיני עם המגילות וההפטרות
הנקראים בזמניהם כאשר עיניכם
תחזנה מישרים :

נדפס פה ברלין

א **וידבר**

ו״פס׳ נ״אחר יהוה אל־משה במדבר סיני
באהל מועד באחד לחדש
ג׳ השני בשנה השנית לצאתם
מארץ מצרים לאמר : ב
ו״נ ר״פ שאו את־ראש כל־עדת
בל׳ אורייתא בני־ישראל למשפחתם
ספ׳ בית ח ע״מ״נ לבית אבתם במספר שמות
כל־זכר לגלגלתם : ג מבן
ג׳ עשרים שנה ומעלה כל־יצא
צבא בישראל תפקדו אתם
לצבאתם אתה ואהרן : ד
נ׳ ואתכם יהיו איש איש למטה
ספ׳ נ״ס׳ איש ראש לבית־אבתיו הוא :
ה ואלה שמות האנשים
אשר יעמדו אתכם לראובן
אליצור בן־שדיאור : ו
לשמעון שלמיאל בן־
בל׳ סמות לשבטים קל צורישדי : ז ליהודה נחשון
קריין׳ בן־עמינדב : ח ליששכר
נתנאל בן־צוער : ט לזבולן
נ״נסאר׳ לבני אליאב בן־חלן : י לבני
נ׳ בני יוסף אפרים יוסף לאפרים אלישמע
בן־עמיהוד למנשה גמליאל
בן־פדה־צור : יא לבנימן
אבידן בן־גדעני : יב לדן
אחיעזר

ומליל

במדבר ו׳ יי עם משה במדברא דסיני
וידבר ה׳ במשכן זמנא בחד לירחא
פסקי׳ תנינא בשתא תניתא
למפקהון מארעא דמצרים
למימר : ב קבילו ית
למשפחות׳ חושבן כל כנישתא דבני
נזיר ס״מ ישראל לזרעיתהון לבית
קדושין סט אבהתהון במנין שמהן כל
בתרא קט דכורא לגולגלתהון : ג
בכורות מו מבר עשרין שנין ולעילא
כל נפיק חילא בישראל
תמנון יתהון לחיליהון את
ואהרן : ד ועמכון יהון
גברא גברא לשבטא גבר
ריש לבית אבהתוהי הוא :
ה ואלין שמהת גובריא
דיקומון עמכון לראובן
אליצור בר שדיאור : ו
לשמעון שלמיאל בר צורי
שדי : ז ליהודה נחשון
בר עמינדב : ח ליששכר
נתנאל בר צוער : ט
לזבולן אליאב בר חילון :
י לבני יוסף לאפרים
אלישמע בר עמיהוד למנשה
גמליאל בר פדה צור :
יא לבנימן אבידן בר
גדעוני : יב לדן אחיעזר
בר עמישדי :
לאשר

במדבר

במדב' סיני לעיל סיני' כתיב אלה המצות. וסמיך ליה במדבר לומר אם אין אדם משים עצמו כמדבר אינו יכול לידע תור' ומצות. למעלה כתיב וכל מעשר בקר וצאן. וסמיך ליה שאו את ראש על שם מה שנאמר עוד תעבורנה הצאן על ידי מונה. במספ' שמות כתיב כאן ובפנחס לא כתיב באותו מנין במספר שמות אלא

וידבר

וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי בְּמַשְׁכַּן זִימְנָא בְּחַד לְיַרְחָא דְאִיָּיר
הוּא יַרְחָא תִנְיָינָא דְמִן שַׁתָּא תִנְיֵיתָא לְזִמַן מִפַּקְהוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
לְמֵימַר : ב קַבִּילוּ יַת חוּשְׁבַּן כָּל כְּנִישְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגַנִיסַתְהוֹן
לְבֵית אַבְהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן כָּל דְכוּרָא לְגַלְגְלוּתְהוֹן : ג מִבַּר עֶסְרִין
שְׁנִין וּלְעֵילָא כָּל נְפִיק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל תִּמְנוּן יַתְהוֹן לְחֵילֵיהוֹן אַנְתְּ וְאַהֲרֹן :
ד וְעִמְּכוֹן יְהוֹן גְּבַר גְּבַר לְשִׁבְטָא גְּבַר רֵישׁ לְבֵית אֲבָהָתוֹי הוּא :
ה וְאִלֵּין שְׁמָהַיַּת גּוּבְרַיָּא דִיקוּמוּן עִמְּכוֹן לִרְאוּבֵן אֱלִיצוּר בַּר
שְׁדֵיאוּר : ו לְשִׁמְעוֹן אַמַּרְכּוֹל שְׁלֻמִיאֵל בַּר צוּרִי שַׁדָּי : ז לִיהוּדָה
אַמַּרְכּוֹל נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב : ח לְיִשָּׂשכָר אַמַּרְכּוֹל נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר :
ט לִזְבוּלוּן אַמַּרְכּוֹל אֱלִיאָב בַּר חֵילוֹן : י לִבְנֵי יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם
אַמַּרְכּוֹל אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד לִמְנַשֶּׁה אַמַּרְכּוֹל גַּמְלִיאֵל בַּר
פְּדָהצוּר : יא לְבִנְיָמִין אַמַּרְכּוֹל אֲבִידָן בַּר גִּדְעוֹנִי :
יב לְדָן אַמַּרְכּוֹל אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי :

כתנו כאן להודיע שלא מינו שמותם במצרי' ולכך כתיב לבית אבות' לומר לך שנקראו בשמו' אבות' אתה ואהרן ולמעלה בכי תשא לא סייע אהרן באותו מנין. לפי שעל ידו נעשה העגל. שנשנילו הורכו למנין' כלא מכאן היא' שכשיאים תתחי' בלינו' ומסיי' במנין על פ יגרנסו כאישון עינו. ועל ידי שנכן קרוא העדה ו"י קטיעא וקרי

רש"י

וידבר (א) במדבר סיני באחד לחדש. מתוך חיבתן לפניו מונה אותם כל שעה כשיצאו ממצרים מנאן וכשנפלו בעגל מנאן לידע מנין הנותרים כשבא להשרות שכינתו עליהם מנאם באחד בניסן הוקם המשכן ובא' באייר מנאם : (ב) למשפחותם. דע מנין כל שבט ושבט : לבית אבותם. מי שאביו משבט אחד ואמו משבט אחר יקום על שבט אביו : לגלגלותם. ע"י שקלים בקע לגלגולת : (ג) כל יוצ' צבא. מגיד שאין יוצא בצבא פחות מבן עשרי' : (ד) ואתכם יהיו. כשתפקדו אותם יהיו עמכם נשיא כל שבט ושבט : (טז) אלה קריאי העדה. הנקראים לכל דבר חשיבות שבעדה

לאשר רשבים

(א) במדבר סיני באהל מועד באחד לחדש לחדש השני. כל הדברות שנאמרו בשנה ראשונה קודם שהוקם המשכן כתיב בהו בהר סיני. אבל משהוקם המשכן בא' לחדש בשנ' שנייה לא נאמ' בהר סיני אבל במדב' סיני באהל מועד. וכן מוכיח לפנינו דכתי' ואלה תולדו' אהרן ומשה ביו' דבר את משה בהר סיני. קודם שהוקם המשכן אז היו תולדות אהרן ארבעה. ואלה שמות בני אהרן נדב ואביהו ואלעזר ואיתמר אבל לסוף בשנה שנייה שהוקם המשכן לא היו כי אם שנים לפי שלבסוף כשהוקם המשכן בשנה שנייה כאמר וימת נדב ואביהו לפני ה' במדבר סיני. במדב' סיני היו ארבעה ולבסוף שנים כי בו ביום שהוקם אבל מועד מתו נדב ואביהו : (ב) שאו את ראש כל עדת. לפי שהעתה צריכים לארץ ישראל. בני עשרים ראוים לצאת בצבא המלחמה שהרי בעשרי' בחדש השני הזה נעלה הענן

הא̇נשים

כדכתיב

אבן עזרא

בשם אשר פקודו רום ותחת חבר. אחל לפרש על הפשט וידבר :

(א) במדבר סיני. להודיע כי לא עלה משה אל הר סיני אחר

אחיעזר בן עמישדי: יג
לאשר פגעיאל בן עכרן: יד
לגד אליסף בן דעואל: טו
לנפתלי אחירע בן עינן: טז
קריאי ק' אלה קריאי העדה נשיאי
ב' מ"ג מטות אבותם ראשי אלפי
י"פ ס"פ ישראל הם: יז ויקח משה
ואהרן את האנשים האלה
אשר נקבו בשמות: יח ואת
ג' ומ"ג וחד הקהילו כל העדה הקהילו באחד
לחדש השני ויתילדו על
משפחתם לבית אבתם
ט' ס"ג בתור' במספר שמות מבן עשרים
שנה ומעלה לגלגלתם: יט
כאשר צוה יהוה את משה
ל' כל ספר במדב' כמ"ב נהר סיני ויפקדם במדבר סיני: ס
כ ויהיו בני ראובן בכר
ישראל תולדתם למשפחתם
ג' נטעם בענין ר"פ סימן לבית אבתם במספר שמות
לגלגלתם כל זכר מבן
עשרים שנה ומעלה כל יצא
כל אורייתא כ"כ צבא: כא פקדיהם למטה
ראובן ששה וארבעים אלף
כ"ל מ"ג נמב חס' וחמש מאות: פ כב לבני
שמעון תולדתם למשפחתם
ג' בענין לפ לבית אבתם פקדיו במספר
שמות לגלגלתם כל זכר
מבן עשרים שנה ומעלה כל
יצא צבא: כג פקדיהם
למטה שמעון תשעה
מל' בטעם בענין וחמשים אלף ושלש מאות: פ כד לבני גד תולדתם
למשפחתם

יג לאשר פגעיאל בר עכרן: יד לגד אליסף
בר דעואל: טו לנפתלי
אחירע בר עינן: טז אלין
מערעי כנשתא רברבי
שבטי אבהתהון רישי אלפיא
דישראל אנון: יז ודבר
ויקח משה משה ואהרן ית גובריא
סנהדרין כו האלין דאתפרשו בשמהן:
יח וית כל כנשתא
כנשו בחד לירחא תנינא
ואתיחסו על זרעיתהון לבית
אבהתהון במנין שמהן מבר
עשרין שנין ולעילא
לגולגלתהון: יט כמא
דפקיד יי ית משה ומנינון
במדברא דסיני: כ והוו
בני ראובן בוכרא דישראל
תולדתהון לזרעיתהון לבית
אבהתהון במנין שמהן
לגולגלתהון כל דכורא מבר
עשרין שנין ולעילא כל נפיק
חילא: כא מניניהון
לשבטא דראובן ארבעין
ושיתא אלפין וחמש מאה:
כב לבני שמעון תולדתהון
לזרעיתהון לבית אבהתהון
מנינוהי במנין שמהן
לגולגלתהון כל דכורא מבר
עשרין שנין ולעילא כל נפיק
חילא: כג מניניהון
לשבטא דשמעון חמשין
ותשעא אלפין ותלת מאה:
כד לבני גד תולדתהון
לזרעיתהון לבית אבהתהון
במנין

יג לאשר אמרכול פגעיאל בר עכרן : יד לגד אליסף בר דעואל :
טו לנפתלי אמרכול אחירע בר עינן : טז אלין מזמני עם
כנישתא רברבי שבטיא דאבהתהון רישי אלפיא דישראל הינון : יז
ודבר משה ואהרן ית גובריא האלין דאתפרשו בשמהן : יח וית
כל כנישתא כנשו בחד יומא לירחא דאייר הוא ירחא תנינא ואתייחסו
על זרעייתהון לבית אבהתהון במניין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא
לגולגלתהון : יט היכמא דפקיד יי ית משה ומננון במדברא דסיני :
כ והוו בני ראובן בוכרא דישראל
ייחוסיהון לגניסתהון לבית אבהתהון
במנין שמהן לגולגלתהון כל דכורא
מבר עשרין שנין ולעילא כל נפק חילא : כא סכומהון לשבטא
דראובן ארבעין ושית אלפין וחמש מאה : כב לבנוי דשמעון
ייחוסיהון לגניסתהון לבית אבהתהון במנין שמהן לגולגלתהון כל
דכורא מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא : כג סכומהון
לשבטא דשמעון חמשין ותשעה אלפין ותלת מאה : כד לבנוי דגד
ייחוסיהון לגניסתהון לבית אבהתהון במנין שמהן לגולגלתהון כל
דכורא

ירושלמי

סכומיהון :

קרואי · בשביל שלומיאל בן צורי שדי שהוא זמרי בן סלוא · וכן בעדת קרח קרואי כתיב חסרי ולשם חס׳ הוי״ו לנחרי לפי שהיו כלם רשעי׳ · אבל כאן היו אחרים צדיקים · במדב׳ סיני · שנים דסמיכי בסוף פסוקי ויפקדם במדב׳ סיני · ביום צוות את בני

ישרא׳ להקרי׳ את קרבניה׳ במדבר סיני׳ לפי שכשהיו כאכין היו מקריבים עליהם קרבנות כדי שלא ישלוט בהם דבר · כדכתיב כי תשא את ראש בני ישראל לפקודיהם ונתנו איש כופר נפשו : לבני שמעון לגלגלתם · חסר ל׳ יעקום ל׳ מטה לפי שחסר ל׳ שלוזמרי בן

רש״י

(יז) האנשים האלה · את שני׳ עשר נשיאי׳ הללו : אשר נקבו · לו כאן בשמות : (יח) ויתילדו על משפחותם · הביאו ספרי יחוסיהם ועידי חזקת לידתם כל אחד ואחד להתייחס על השבט :

אך

רשב״ם

כדכתיב בפ׳ בהעלותך · וכתוב שם נוסעים אנחנו אל המקום וגו׳ ולכך נזה הק״בה בתחל׳ חדש זה למנותן : (יט) ויפקדם במדבר סיני · לפי שבמניין שני שבשנתם כתי׳ וידבר משה ואלעזר אותם בערבות מואב · לכך נאמ׳ כאן

אבן עזרא

היות הככוד באהל מועד : באחד לחדש השני · לתקן הדגלים ואיך יסעו ואיך יחנו בעבור המקדש כי בעשרים לחדש השני נסעו : (ב) שאו את ראש · כמו כי תשא ושם מפורש : לבית אבותם · כי משפחת האם איננה קרואה משפחה : לגולגלותם · פירשתיו (ג) בישראל · להוציא ערב רב :
(ד) איש ראש · דרך קצרה והראוי להיות איש איש : (ה) לראובן · החל מהבכור כטעם ולא להתיחש לבכורה : (י) לבני יוסף · אחר בני לאה בעבור כבוד רחל על השפחות והחל מאפרים על דרך יעקב אביו והקדים אפרים ומנשה על בנימין כי הם מקום יוסף ואחר כן החל מדן שהוא בכור השפחות ואחריו אשר כי השם ידע שהוא יהיה ראש החונים על דגל דן ואחר כן גד כי הוא בכור שפחת לאה : (טז) קריאי עדה · הטעם שהעדה לא יעשו דבר עד שיקראום מטות אבותם · הטעם על השבטים והנה כל אחד נשיא שבט : ראשי אלפי ישראל · כל אחד ראש על כל אלפי השבט כי יש שר לאלף : (יז) ויקח משה ואהרן · עמם : האנשים אשר נקבו שהם מפורשים כמו אשר פי יי׳ יקבנו : (יח) ויתילדו · בקשו מתי נולדו בעבור חשבון כ׳ שנה אז נכתבו תולדתם : (יט) ויפקדם : משה שהוא העיקר והחל מראובן כי הוא הבכור ואחריו שמעון הנולד אחריו ואחריו גד בכור שפחת לאה והנה דגל ראובן ואחר כן דגל יהודה ואחר כן דגל אפרים ואחר כך דגל דן והחונים על כל דגל ודגל כאשר הם נחנוכת המזבח ודע כי אחר שהיו כל

השבטים

לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
כה פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה גָד
חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃ פ כו
לִבְנֵי יְהוּדָה תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
כז פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה יְהוּדָה
אַרְבָּעָה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וְשֵׁשׁ
מֵאוֹת׃ פ כח
לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
כט פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה
יִשָּׂשכָר אַרְבָּעָה וַחֲמִשִּׁים
אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃ פ
ל לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים
שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
לא פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה זְבוּלֻן
שִׁבְעָה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע
מֵאוֹת׃ פ לב לִבְנֵי יוֹסֵף
לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוֹלְדֹתָם
לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם
בְּמִסְפַּר שֵׁמֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא׃
לג פְּקֻדֵיהֶם לְמַטֵּה אֶפְרָיִם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃

לבני

ג' נטעם / נעכין נד / לפקודים / ודדגלים וסי' / ג"ו נד וקף / כל תורה / חס' כל / דפנטים / חסרי' במ"ד / ר"פ גם סימן

כל דפנטים / חס' במ"ד / רפוכן מצין / גד מנש' ר"פ / גם סימן

פול'חס'נמב / פ"ל

פול'הס'ים'ד / ר"פ ג"ס קי'

בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין
שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃
כה מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא
דְגָד אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין
וְשִׁית מְאָה וְחַמְשִׁין׃ כו
לִבְנֵי יְהוּדָה תּוּלְדָתְהוֹן
לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן
בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין
שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃
כז מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא
דִיהוּדָה שַׁבְעִין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין
וְשִׁית מְאָה׃ כח
לִבְנֵי יִשָּׂשכָר תּוּלְדָתְהוֹן
לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן
בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין
שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃
כט מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא
דְיִשָּׂשכָר חַמְשִׁין וְאַרְבְּעָא
אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃ ל
לִבְנֵי זְבוּלֻן תּוּלְדָתְהוֹן
לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן
בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין
שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃
לא מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא
דִזְבוּלֻן חַמְשִׁין וּשְׁבַע אַלְפִין
וְאַרְבַּע מְאָה׃ לב לִבְנֵי
יוֹסֵף לִבְנֵי אֶפְרַיִם תּוּלְדָתְהוֹן
לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן
בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין
שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא׃
לג מִנְיָנֵיהוֹן לְשִׁבְטָא
דְאֶפְרַיִם אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ
מְאָה׃

לבני

ל'מ'ל נעכין כל אור יתא חסר במ"ג

פ לד לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם לְבֵית אֲבֹתָם בְּמִסְפַּר שֵׁמוֹת מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כֹּל יֹצֵא צָבָא

לד לִבְנֵי מְנַשֶּׁה תּוֹלְדַתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כֹּל נָפֵיק חֵילָא:

בעל יונתן בן עוזיאל הטורים

דכורא מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא: כה סכומהון לשבטא דגד ארבעין וחמשא אלפין ושית מאה וחמשין: כו לבנוי דיהודה ייחוסיהון לגניסתהון לבית אבהתהון במנין שמהן לגולגלותהון כל דכורא מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא:

כז סכומהון לשבטא דיהודה ארבעין ושבעא אלפין ושית מאה:

כח לבנוי דיששכר ייחוסיהון לגניסתהון לבית אבהתהון במנין שמהן לגולגלתהון כל דכורא סבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא:

כט סכומהון לשבטא דיששכר ארבעה וחמשין אלפין ושית מאה:

ל לבנוי דזבולן ייחוסיהון לגניסתהון לבית אבהתהון במנין שמהן לגולגלתהון כל דכורא מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא:

לא סכומהון לשבטא דזבולן חמשין ושבעא אלפין וארבע מאה:

לב לבנוי דיוסף לבנוי דאפרים ייחוסיהון לגניסתהון לבית אבהתהון במנין שמהן לגולגלתהון כל דכורא מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא: לג סכומהון לשבטא דאפרים ארבעין אלפין וחמש מאה: לד לבנוי דמנשה ייחוסיהון לגניסתהון לבית אבהתהון במנין שמהן לגולגלותהון כל דכורא מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא:

ס'וא חטאו ונפלו משבטו · וה'וא"ד היא גבוהה מכל האותיות כך חסר משבטו ש'א הגמיד לא מלך ולא שופט · לבני יוסף לבני אפרים ולא את' לבני יוסף לאפרי' לפי שיוסף לא · כשא במטת אביו מזוס כבוד מלכו' · לא רצה למכותו בדגלים · ונקרא הדגל על שם בכיו' לכך את' לבני אפרים כדרך שאומ' בכלן · בני נפתלי בכלן אומר לבני לבד מנפתלי שאומר בני · לפי שבשבט נפתלי היו בנות יותר מבני' · ולכן רמז בברכת נפתלי אשה אילה · שלוחה הבנות ויראשי חיבו' אש"ה · ולפיכך נפכחס כתי' בכולן בני · לפי שמתו האנשים ונתרבו הנשי' ולכך לא אמר לבני ·

אבן עזרא

השבטים שנים עשר שלא לוי והיו ליוסף בנים שנים ורוחות העולם ארבע הנה לכל רוח שלש: והנה יש ללאה חמשה בנים יחסר האחד ויהיו לה שני דגלים השלימו הדגל עם בכור שפחתה ושמוהו עם דגל ראובן שהוא גם בכור והדגל השני ליהודה והחוני' עליו אחיו הקטני' ממנו ולרחל דגל בפני עצמה ואפרים מקום יוסף הוא קודם ומנשה כלבדי יעקב והדגל הרביעי לשפחת רחל שהוא הבכור שלה ואחריו אשר ואם הוא קטן בשני' מנפתלי בעבור היות הדגל לבן שפחת רחל גם זאת המעלה לבן שפחת לאה ואם תסתכל היטב אז תדע כי הראש הוא הדרום והזנב הוא הצפון ולא אוכל לפרש על כן ראובן בדרום כי הוא הראש ודן בצפון ודע כי לא היו גבורים בשבטים כשבט יהודה הנמשל לגור אריה וכשבט דן הנמשל כן בדברי משה על כן היו הם בראשונה ובאחרונ' והזכיר לגולגלותם בראובן גם בשמעון להורות על האחרים כי הכתוב אחז דרך קצרה:

רשב"ם

כאן כי חשבון הראשון היה במדבר סיני: (מז) והלוים למטה אבותם לא התפקדו בתוכם: כמו שמפרש והולך אך את מטה לוי לא תפקוד וגו' ומפרש הטעם כי לא ילכו בצבא המלחמה אלא הפקד את הלוים על משכן העדות וגו':

צבא: לה פקדיהם למטה מנשה שנים ושלשים אלף ומאתים: פ לו לבני בנימן תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: לז פקדיהם למטה בנימן חמשה ושלשים אלף וארבע מאות: פ

לח לבני דן תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא:

לט פקדיהם למטה דן שנים וששים אלף ושבע מאות: פ מ לבני אשר תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: מא פקדיהם למטה אשר אחד וארבעים אלף וחמש מאות: פ מב בני נפתלי תולדתם למשפחתם לבית אבתם במספר שמת מבן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא: מג פקדיהם למטה נפתלי שלשה וחמשים אלף וארבע מאות:

פ מד אלה הפקדים אשר פקד משה ואהרן ונשיאי ישראל שנים עשר איש איש אחד לבית אבתיו היו:

ויהיו

לה מניניהון לשבטא דמנשה תלתין ותרין אלפין ומאתן: לו לבני בנימן תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון במנין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא: לז מניניהון לשבטא דבנימן תלתין וחמש אלפין וארבע מאה: לח לבני דן תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון במנין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא: לט מניניהון לשבטא דדן שתין ותרין אלפין ושבע מאה: ס מ לבני אשר תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון במנין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא: מא מניניהון לשבטא דאשר ארבעין וחד אלפין וחמש מאה: מב בני נפתלי תולדתהון לזרעיתהון לבית אבהתהון במנין שמהן מבר עשרין שנין ולעילא כל נפיק חילא:

מג מניניהון לשבטא דנפתלי חמשין ותלת אלפין וארבע מאה: מד אלין מניניא דמנא משה ואהרן ורברבי ישראל תרי עשר גברין גברא חד לבית אבהתוהי הוו:

והוו

בנ' חס' כמוהו א'

מן כול' כמ"ב כל יצא צבא בישראל

כל לזרעיתא חס' כמ"ל

כן כול' כמ"ב כל יצא צ"א בישראל

ל' בבנין וסא' לבני דבני' הוו לי' ובנת' לא הוו ליה וסאר בנין ובנן הוו להון

ב' פסו' ו' וגו"א

ז' פס' וי"ו גפ' ג' :

כול'מ'ל נעא חס'וינו יס. ידע דאלכים . ג'

מה וַיִּהְיוּ כָּל־פְּקוּדֵי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבֹתָם מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמַעְלָה כָּל־יֹצֵא צָבָא בְּיִשְׂרָאֵל׃
מו וַיִּהְיוּ כָּל־הַפְּקֻדִים שֵׁשׁ־מֵאוֹת אֶלֶף וּשְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים׃
מז וְהַלְוִיִּם לְמַטֵּה אֲבֹתָם לֹא הָתְפָּקְדוּ בְּתוֹכָם׃ פ
מח וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
מט אַךְ

ו'

אונקלוס

מה וַהֲווֹ כָּל־מִנְיָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כָּל־נָפֵיק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ מו וַהֲווֹ כָּל־מִנְיָנַיָּא שִׁית־מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין׃ מז וְלֵוָאֵי לְשִׁבְטָא דַּאֲבָהָתְהוֹן לָא אִתְמְנִיאוּ בֵּינֵיהוֹן׃ מח וּמַלֵּיל יְיָ עִם־מֹשֶׁה לְמֵימָר׃ מט בְּרַם יָת־שִׁבְטָא דְלֵוִי

יונתן בן עוזיאל

לה סְכוּמְהוֹן לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתָן׃ לו לִבְנוֹי דְבִנְיָמִין יִיחוּסֵיהוֹן לְגְנִיסַתְהוֹן לְבֵית אֲבְהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כָּל נָפִיק חֵילָא׃ לז סְכוּמְהוֹן לְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִין תְּלָתִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃ לח לִבְנוֹי דְדָן יִיחוּסֵיהוֹן לְגְנִיסַתְהוֹן לְבֵית אֲבְהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כָּל נְפִיק חֵילָא׃ לט סְכוּמְהוֹן לְשִׁבְטָא דְדָן שִׁתִּין וּתְרֵין אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה׃ מ לִבְנוֹי דְאָשֵׁר יִחוּסֵיהוֹן לְגְנִיסַתְהוֹן לְבֵית אֲבְהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כָּל נָפִיק חֵילָא׃ מא סְכוּמְהוֹן לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר אַרְבְּעִין וְחַד אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃ מב בְּנוֹי דְנַפְתָּלִי יִיחוּסֵיהוֹן לְגְנִיסַתְהוֹן לְבֵית אֲבְהַתְהוֹן בְּמִנְיַן שְׁמָהָן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כָּל נָפִיק חֵילָא׃ מג סְכוּמְהוֹן לְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי חַמְשִׁין וּתְלָתָא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה׃ מד אִילֵּין סְכוּמֵי מִנְיָינַיָּא דִמְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן וְרַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל תְּרֵיסַר גּוּבְרִין גַּבְרָא חַד לְבֵית אֲבְהָתוֹי הֲוֹון׃ מה וַהֲווֹ כָּל סְכוּמֵי מִנְיָינֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אֲבְהַתְהוֹן מִבַּר עֶשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא כָּל נָפֵיק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל׃ מו וַהֲווֹ כָּל סְכוּמֵי שִׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין׃ מז וְלֵיוָאֵי לְשִׁבְטָא דַּאֲבְהַתְהוֹן לָא אִתְמְנִיאוּ בֵּינֵיהוֹן׃ מח וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ מט בְּרַם יַת שִׁבְטָא דְלֵוִי לָא תִמְנֵי וְיַת חוּשְׁבַּנְהוֹן לא

בעל הטורים

הפקד שנים במסורה הפקד את הלוים. ואיך הפקד עליו רשע. וזה הוא שאמרו אין אדם נעשה שוטר מלמט' אלא אם כן נעשה רשע מלמעלה וזה הוא הפקד את הלוים שנעשו שוטרי' הפק' עליו רשע. איש על דגלו באותות שיעקב רמז להם מי יהיה ראש דגל. שכל מי שדבר עמו לנכח היה ראש דגל. כמו ראובן בכורי אתה. יהודה אתה יודוך. יוסף מאל אביך ויעזרך. דן לישועתך קויתי יי'. מנגד סביב לאהל י' נשיאט' לאפים אחם סביב לאהל מועד יחנו והחונים לומר כש' שחנייתם למעלה ארבעה דגלים סביב לכס' הכבוד כך היה למטה ארבעה דגלים סביב

אבן עזרא

ופי' ויהיו כל פקודי בני ישראל שלא נפקדו רק מי שהוא מבן עשרים שנה ואחר כך ויהיו כל הפקודי' בכללם: (מז) התפקדו. משבי בניינים כי הוא בנין התפעל וגם בנין שלא נקרא שם פועלו: (נ) ואתה הפקד את הלוים. באר למה לא התפקדו כי פקדת אך את מטה לוי. פי' לא התפקדו כי השם צוה כן: ואת לא תשא. כללם כאשר פירשתי:

אך את־מטה לוי לא תפקד
ואת־ראשם לא תשא בתוך
בני ישראל׃ נ ואתה הפקד
את־הלוים על־משכן העדת
ועל כל־כליו ועל כל־אשר־
לו המה ישאו את־המשכן
ואת־כל־כליו והם ישרתהו
וסביב למשכן יחנו׃ נא
ובנסע המשכן יורידו אתו
הלוים ובחנת המשכן יקימו
אתו הלוים והזר הקרב יומת׃
נב ויחנו בני ישראל איש
על־מחנהו ואיש על־דגלו
לצבאתם׃ נג והלוים יחנו
סביב למשכן העדת ולא־
יהיה קצף על־עדת בני ישראל
ושמרו הלוים את־משמרת
משכן העדות׃ נד ויעשו
בני ישראל ככל אשר צוה
יהוה את־משה כן עשו׃ פ
ב א וידבר יהוה אל־
משה ואל־אהרן לאמר׃ ב
איש על־דגלו באתת לבית
אבתם יחנו בני ישראל מנגד
סביב לאהל־מועד יחנו׃ ג
והחנים קדמה מזרחה דגל
מחנה יהודה לצבאתם
ונשיא לבני יהודה נחשון בן־
עמינדב׃ ד וצבאו ופקדיהם
ארבעה ושבעים אלף ושש
מאות׃ ה והחנים עליו
מטה

דלוי לא תמני וית חושבנהון
לא תקביל בגו בני ישראל׃
נ ואת מני ית ליואי על
משכנא דסהדותא ועל כל
מנוהי ועל כל דליה אנון
יטלון ית משכנא וית כל
מנוהי ואנון ישמשניה
וסחור סחור למשכנא ישרון׃
נא ובמיטל משכנא
יפרקון יתיה ליואי ובמשרי
משכנא יקימון יתיה ליואי
וחילוני דיקרב יתקטיל׃
נב וישרון בני ישראל
גבר על משרוהי וגבר על
טקסיה לחיליהון׃ נג
וליואי ישרון סחור סחור
למשכנא דסהדותא ולא יהי
רוגזא על כנשתא דבני
ישראל ויטרון ליואי ית
מטרת משכנא דסהדותא׃
נד ועבדו בני ישראל
ככל דפקיד יי ית משה כן
עבדו׃ א ומליל יי עם
משה ועם אהרן למימר׃
ב גבר על טקסיה
באתון לבית אבהתהון ישרון
בני ישראל מלקביל סחור
סחור למשכן זמנא ישרון׃
ג ודשרן קידומא
מדינחא טקס משרית יהודה
לחיליהון ורבא לבני יהודה
נחשון בר עמינדב׃ ד
וחיליה ומנייניהון שבעין
וארבעה אלפין ושית מאה׃
ה ודשרן סמיכין עלוהי
שבטא דיששכר ורבא לבני
יששכר

ג׳
ו׳ נסו״ל
ג׳ בסיפא
ל׳ וחס׳
ג׳ מ׳ זיין
ג׳
ג׳
כ׳

אהרן
והזר הקרב

לָאתְקַבָּלָא בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : נ וְאַנְתְּ מַנֵּי יַת לֵיוָאֵי עַל מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא
וְעַל כָּל מָנוֹי וְעַל כָּל דִּילֵיהּ הִינוּן יִטְלוּן יַת מַשְׁכְּנָא וְיַת כָּל מָנוֹי וְהִינוּן
יְשַׁמְּשׁוּנֵיהּ וַחֲזוֹר חֲזוֹר לְמַשְׁכְּנָא יִשְׁרוּן : נא וּבְמִיטַל מַשְׁכְּנָא יְפָרְקוּן
יָתֵיהּ לֵיוָאֵי וּבְמִישְׁרֵי מַשְׁכְּנָא יְקִימוּן יָתֵיהּ לֵיוָאֵי וְחִילוֹנֵי דְּיִקְרַב יִתְקְטִיל
בְּאֵישָׁא מְצַלְהֲבָא מִן קֳדָם יְיָ : נב וְיִשְׁרוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר עַל בֵּירַת
מַשְׁרוֹי וּגְבַר עַל טִקְסֵיהּ לְחֵילֵיהוֹן : נג וְלֵיוָאֵי יִשְׁרוּן חֲזוֹר חֲזוֹר לְמַשְׁכְּנָא
דְסַהֲדוּתָא וְלָא יְהֵי רוּגְזָא עַל כְּנִישְׁתָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיִטְרוּן לֵיוָאֵי יַת
מַטְרַת מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא : נד וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכָל דְּפַקֵּיד יְיָ יַת
מֹשֶׁה הֵיכְדֵין עֲבָדוּ : א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר : ב
גְּבַר עַל טִקְסֵיהּ בְּאָתְוָן דִּמְסַתְּמָנִין עַל טִיקְסֵיהוֹן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן יִשְׁרוּן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל מִלְקָבֵיל סְחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכַּן זִמְנָא יִשְׁרוּן : ג מַשְׁרִיתָא דְיִשְׂרָאֵל
הֲוָת אוּרְכָּא תְּרֵיסַר מִילִין וּפוּתְיָהּ תְּרֵיסַר מִילִין וְדִישְׁרַן קִידוּמָא מַדִּינְחָא
טִיקַס מַשְׁרִיתָא יְהוּדָה לְחֵילֵיהוֹן בְּאַרְבַּעְתֵּי מִילִין מְרַבְּעַן וְטִיקְסֵיהּ הֲוָה
מְמִילַת תְּלַת גְּוָונִין כָּל קְבֵיל תְּלַת מַרְגַלְיָתָא דִּבְחוּשְׁנָא סְמוּקָא וְיָרוּקָא
וּבָרוֹקָא וּבֵיהּ חָקִיק וּמְפָרַשׁ שְׁמָהַת תְּלַת שִׁבְטַיָּא יְהוּדָה יִשָּׂשכָר וּזְבוּלֻן
וּבְמְצִיעוּתֵיהּ כְּתִיב יְקוּם יְיָ וְיִתְבַּדְּרוּן סַנְאָךְ וְיַעַרְקוּן בַּעֲלֵי דְּבָבָךְ מִן קֳדָמָךְ
וּבֵיהּ הֲוָה חָקִיק צוּרַת בַּר אַרְיָוָון מְטוּל דְּרַבָּא לִבְנֵי יְהוּדָה נַחְשׁוֹן בַּר
עַמִּינָדָב : ד וְחֵילֵיהּ וּסְכוּמְהוֹן דְּשִׁבְטַיָּא שׁוּבְעִין וְאַרְבְּעָה אַלְפִין וְשִׁית
מְאָה : ה וְדִישְׁרַן סְמוּכִין לֵיהּ שִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר וְרַבָּא דַהֲוָה מְמַנֵּי עַל
חילות

למשכן · וזה הוא איתם כנגלות · וזה ודגלו עלי אהבה פישראל ראו בסעת מתן תור' הדגלים של מעלה ונתאוו לאות' הדגלי' וזה הוא ונפס שכינו בדגל מטה זבולן ולא אמר ומטה כדרך שאמר באחרי' לפי שזבולן היה מפרנס יששכר ראיתי בתנחומא הטעם פ"א אמר ומטה בזבולן כמו שאמר בכולן

ללמדך שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא ונותן לתוך פיו של יששכ' לפיכ' לא רצה הכתוב לעשותו טפילה לו · לומר שסכרו גדול כמוהו · וכן הוא אומ' עץ חיים היא למחזיקי' בה ותומכי' מאושר · וכתי' כי בצל החכמה בצל הכסף לכן חשוב הכל כמטה אחד וכאלו אחר יששכר מטה זבולן :

רש"י רשב"ם

(מט) אך את מטה לוי לא תפקוד · כדאי הוא (ב) באותות · סימן יהיה בנס של כל דגל כגון
לגיון של מלך להיות נמנה לבדו · דבר אחר צפה בשל יהודה אריה · בשל יוסף שור : מנגד :
הקב"ה שעתידה לעמוד גזירה על כל הנמנין מבן מרחוק : בתוך
עשרים שנה ומעלה שימותו במדבר אמר אל יהיו בכלל לפי שהם שלי שלא טעו בעגל : (נ) ואתה
הפקד את הלוים · כתרגומו מני לשון מנוי שררה על דבר שהוא ממונה עליו כמו ויפקד המלך
פקידים : (נא) יורידו אותו : כתרגומו יפרקון כשבאין ליסע במדבר ממסע למסע היו מפרקין
אותו מהקמתו ונושאין אותו עד מקום אשר ישכון שם הענן ויחנו שם ומקימין אותו : והזר הקרב ·
לעבודתם זו : יומת בידי שמים : (נב) איש על דגלו · כמו שהדגלים סדורים בספר זה שלשה
שבטים לכל דגל : (נג) ולא יהיה קצף · אם תעשו כמצותי לא יהיה קצף ואם לאו שיכנסו זרים
בעבודתם זו יהיה קצף כמו שמצינו במעשה קרח כי יצא הקצף וגו' : (כד) באותות · כל דגל יהיה
לו אות מפה צבועה תלויה בו צבעו של זה לא כצבעו של זה כל אחד כגוון אבנו הקבוע בחושן ומתוך
כך יכיר כל אחד את דגלו · דבר אחר באותות לבית אבותם באות שמסר להם יעקב אביהם כשנשאוהו
ממצרים שנאמר ויעשו בניו לו כן כאשר צום יהודה ויששכר וזבולון ישאוהו מן המזרח וראובן ושמעון
וגד מן הדרום כו' כדאיתא בתנחומא בפרשה זו : מנגד · מרחוק מיל כמו שנא' ביהושע אך רחוק יהיה
ביניכם וביניו כאלפים אמה שיוכלו לבא בשבת משה ואהרן ובניו והלוים חונים בסמוך לו : (ג) קדמה
לפנים הקרויה קדם ואיזו זו זו רוח מזרחית והמערב קרוי אחור : ראשונה

אבן עזרא

המשכן עליהם על כן לא יצאו בצבא : (נ) משכן העדות · הוא אהל מועד והמשכן לארון שם
העדות

מטה יששכר ונשיא לבני
יששכר נתנאל בן צוער :
ו וצבאו ופקדיו ארבעה
וחמשים אלף וארבע מאות :
ז מטה זבולן ונשיא לבני
זבולן אליאב בן חלן : ח
וצבאו ופקדיו שבעה
וחמשים אלף וארבע מאות :
ט כל הפקדים למחנה
יהודה מאת אלף ושמנים
אלף וששת אלפים וארבע
מאות לצבאתם ראשנה
יסעו : ס י דגל מחנה
ראובן תימנה לצבאתם
ונשיא לבני ראובן אליצור
בן שדיאור : יא וצבאו
ופקדיו ששה וארבעים אלף
וחמש מאות : יב והחונם
עליו מטה שמעון ונשיא לבני
שמעון שלמיאל בן צורישדי :
יג וצבאו ופקדיהם תשעה
וחמשים אלף ושלש מאות :
יד ומטה גד ונשיא לבני
גד אליסף בן רעואל : טו וצבאו
ופקדיהם חמשה וארבעים
אלף ושש מאות וחמשים :
טז כל הפקדים למחנה
ראובן מאת אלף ואחד
וחמשים אלף וארבע מאות
וחמשים לצבאתם ושנים יסעו : ס יז
ונסע אהל מועד מחנה הלוים בתוך המחנת כאשר

יחנו

ג' ר"פ בז"ל סימן
ע' ר"פ
ג' ר"פ עפניין וסי' ט"ר יששכר זבולן ראובן
ג' כת' ר"פ
ב' סימן
ג' ומ' פנים ושנים
ג' פס'

יששכר נתנאל בר צוער :
ו וחיליה ומנינוהי
חמשין וארבעא אלפין
וארבע מאה : ז שבטא
דזבולן ורבא לבני זבולן
אליאב בר חילון : ח
וחיליה ומנינוהי חמשין
ושבעא אלפין וארבע מאה :
ט כל מנינייא למשרית
יהודה מאה ותמנן ושתא
אלפין וארבע מאה לחיליהון
בקדמיתא נטלין : י
טיקס משרית ראובן דרומא
לחיליהון ורבא לבני ראובן
אליצור בר שדיאור :
יא וחיליה ומנינוהי
ארבעין ושתא אלפין וחמש
מאה : יב ודשרן סמיכין
עלוהי שבטא דשמעון ורבא
לבני שמעון שלמיאל בר
צורי שדי : יג וחיליה
ומניניהון חמשין ותשע
אלפין ותלת מאה : יד
ושבטא דגד ורבא לבני גד
אליסף בר דעואל : טו
וחיליה ומניניהון ארבעין
וחמשא אלפין ושית מאה
וחמשין : טז כל מנינייא
למשרית ראובן מאה וחמשין
וחד אלפין וארבע מאה
וחמשין לחיליהון בתנייתא
נטלין : יז ונטיל משכן
זמנא משרית ליואי בגו

משריתא

אהרן

ונסע אהל
זבחים סא קיו
מנחות כס
כאשר יחנו
מנחות 65

חילות שבטא דבני יששכר נתנאל בר צוער: ו וחיליה וסכומהון
דשבטיא חמשין וארבעה אלפין וארבע מאה: ז שבטא דזבולן
ורבא דהוה ממני על חילות שבטא דבני זבולון אליאב בר חילון: ח
וחיליה וסכומיהון דשבטיה חמשין ושובעא אלפין וארבע מאה: ט
כל מנייניא למשרית יהודה מאה וחמשין ותמנן אלפין וארבע מאה
לחילוותהון בקדמיתא נטלין: י טיקס משרית ראובן דרומא ישרון
לחיליהון בארבעתי מילין מרבען וטיקסיה הוה מסילת תלת גוונין כל
קבל תלת מרגלייתא דבחושנא אזמרד ושבזיז וסבהלום וביה חקיק
ומפרש שמהת תלת שבטיא ראובן שמעון גד ובמציעותיה כתיב שמע
ישראל יי אלהנא יי אחד וביה הוה חקיק צורת בר אילא והוה חמי למהוי
ביה צורת בר תורי ברם משה נביא חלפיה מטול דלא ידכר להון חובת
עיגלא ורבא דהיה ממני על חילוות שבטא דראובן אליצור בר שדיאור:
יג וחיליה וסכומהון דשבטיה חמשין ותשע אלפין ותלת מאה:
יד ושבטא דגד ורבא דהוה ממני על חילות שבטא בני דגד אליסף
בר רעואל: טו וחיליה וסכומהון דשבטא ארבעין וחמשא אלפין
ושית מאה: טז כל סכום מניינא למשרית ראובן מאה וחמשין
וחד אלפין וארבע מאה וחמשין לחיליהון בתנייתא נטלין: יז
ויטול משכן זימנא משירית ליואי בגו משירייתא וכדי משירוייהון
בארבעתי מילין מרבען במציעותא הוון נטלין היכמא דשרן היכדין
נטלין

רש"י

(ט) ראשונה יסעו: כשרואין הענן מסתלק תוקעין הכהנים בחצוצרות ונוסע מחנה יהודה תחלה וכשהולכין הולכים כדרך חנייתן הלוים והעגלות באמצע דגל יהודה במזרח ושל ראובן בדרום ושל אפרים במערב ושל דן בצפון: (יז) ונסע אהל מועד. לאחר שני דגלים הללו: כאשר יחנו כן יסעו. כמו שפירשתי הליכתן כחנייתן כל דגל מהלך לרוח הקבוע לו: על ידו. על מקומו ואין לשון יד זו ממשמעו׳ רוח של צדו קרוי על ידו הסמוכה לו לכל הסובב ידו איכס״ג א״י״ש״א בלע״ז: (כ) ועליו. כתרגומו ודסמיכין עלוהי:

רשב"ם

(יז) בתוך המחנות. שני דגלים נוסעים תחלה ואחר כן המשכן והלוים ואחר כן שני דגלים אחרונים: כאשר יחנו כן יסעו. בכל ענין שהם סביב למשכן הארבע דגלי׳ כדהיו שני׳ דרך הולכתם דרך ימין כמנו הדגלים מזרח ודרום מערב וצפון: ואלה

ואלה

אבן עזרא

העדות: ועל כל כליו. כמנורה והשלחן והמזבחות. ועל כל אשר לו. הם כלי הכלים: המה ישאו: הם הם הנושאים בנסוע המחנה והם המשרתים בחנותם וסביב המשכן יחנו: (נא) ובנסוע המשכן יורידו אותו. להסיר הבריחים והעמודים בחנותו הם יקימוהו: והזר. מבני לוי ואם הוא ישראל יומת ובית דין ימיתוהו׳ וטעם יחנו בני ישראל כשיחנו בני ישראל: (נב) איש על מחנהו. הטעם כל שבט. וטעם איש על דגלו שלא יתערב שבט דגל עם שבט דגל: (נג) והלוים יחנו טעם ולסביב. פי׳ הכתוב למעלה למה יחנו סביב שלא יקרב אל המשכן אחד מעדת בני ישראל וימות וזה טעם ולא יהיה קצף כעוזא שנגע בארון ושם

כתוב

יַחֲנוּ כֵּן יִסָּעוּ אִישׁ עַל־יָדוֹ
לְדִגְלֵיהֶם׃ ס יח דֶּגֶל
מַחֲנֵה אֶפְרַיִם לְצִבְאֹתָם יָמָּה
וְנָשִׂיא לִבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע
בֶּן־עַמִּיהוּד׃ יט וּצְבָאוֹ
וּפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ
ג׳ ר״פ ואינון ז׳ : מֵאוֹת׃ כ וְעָלָיו מַטֵּה
מְנַשֶּׁה וְנָשִׂיא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה
גַּמְלִיאֵל בֶּן־פְּדָהצוּר׃ כא
וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם
וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וּמָאתָיִם׃
כב וּמַטֵּה בִּנְיָמִן וְנָשִׂיא
כו׳ ג׳ חסר במ״ק : לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בֶּן־גִּדְעֹנִי׃
כג וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה
וּשְׁלֹשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּע מֵאוֹת׃
ג׳ נטעס בענין סימן : כד כָּל־הַפְּקֻדִים לְמַחֲנֵה
אֶפְרַיִם מְאַת אֶלֶף וּשְׁמֹנַת־
אֲלָפִים וּמֵאָה לְצִבְאֹתָם
ב׳ תעסס : וּשְׁלִשִׁים יִסָּעוּ׃ ס כה דֶּגֶל
ח׳ נתורס : מַחֲנֵה דָן צָפֹנָה לְצִבְאֹתָם
וְנָשִׂיא לִבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בֶּן־
עַמִּישַׁדָּי׃ כו וּצְבָאוֹ
וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְשִׁשִּׁים אֶלֶף
בו׳ ג׳ כ״נ במ״נ : וּשְׁבַע מֵאוֹת׃ כז וְהַחֹנִים
עָלָיו מַטֵּה אָשֵׁר וְנָשִׂיא לִבְנֵי
אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃
כח וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם אֶחָד
וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת׃
כל׳ מטה ומטה דר״פ דענין בטעמא : כט וּמַטֵּה נַפְתָּלִי וְנָשִׂיא
לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בֶּן־עֵינָן׃
ל וּצְבָאוֹ וּפְקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה
וחמשים

מַשְׁרִיתָא כְּמָא דְשָׁרַן כֵּן
נָטְלִין גְּבַר עַל אַתְרֵיהּ
לְטִקְסֵיהוֹן׃ יח טֵיקַס
מַשְׁרִית אֶפְרַיִם לְחֵילֵיהוֹן
מַעַרְבָא וְרַבָּא לִבְנֵי אֶפְרַיִם
אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד׃
יט וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן
אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה׃ ועליו מטה מנחות כס
כ וְדִסְמִיכִין עֲלוֹהִי שִׁבְטָא
דִמְנַשֶּׁה וְרַבָּא לִבְנֵי מְנַשֶּׁה
גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָהצוּר׃
כא וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן
תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתָן׃
כב וְשִׁבְטָא דְבִנְיָמִן וְרַבָּא
לִבְנֵי בִנְיָמִן אֲבִידָן בַּר
גִּדְעוֹנִי׃ כג וְחֵילֵיהּ
וּמִנְיָנֵיהוֹן תְּלָתִין וַחֲמֵשׁ אַלְפִין
וְאַרְבַּע מְאָה׃ כד כָּל
מִנְיָנַיָּא לְמַשְׁרִית אֶפְרַיִם
מְאָה וּתְמָנֵי אַלְפִין וּמְאָה
לְחֵילֵיהוֹן בִּתְלִיתֵיתָא נָטְלִין׃
כה טֵיקַס מַשְׁרִית דָּן
צִפּוּנָא לְחֵילֵיהוֹן וְרַבָּא לִבְנֵי
דָן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּישַׁדָּי׃
כו וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן
שִׁתִּין וּתְרֵין אַלְפִין וּשְׁבַע
מְאָה׃ כז וְדִשְׁרַן סְמִיכִין
עֲלוֹהִי שִׁבְטָא דְאָשֵׁר וְרַבָּא
לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן׃
כח וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן
אַרְבְּעִין וְחַד אַלְפִין וַחֲמֵשׁ
מְאָה׃ כט וְשִׁבְטָא דְנַפְתָּלִי
וְרַבָּא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר
עֵינָן׃ ל וְחֵילֵיהּ וּמִנְיָנֵיהוֹן
חַמְשִׁין וּתְלָתָא אַלְפִין וְאַרְבַּע
מְאָה׃
כל

נַטְלִין גְּבַר עַל תְּחוּמֵיהּ לְטִיקְסֵיהוֹן: יח טֵיקַס מַשְׁרְיַית אֶפְרַיִם
לְחֵילֵיהוֹן מַעַרְבָא יַשְׁרוֹן וּמַשְׁרְיַתְהוֹן כְּאַרְבַּעְתֵּי מִילִין מְרַבְּעָן וְטִיקְסֵיהּ
הֲוָה מְמִילַת תְּלַת גְּוָונִין כָּל קֳבֵל תְּלַת מַרְגַּלְיָיתָא דִּבְחוּשְׁנָא קַנְכֵּירִין
טַרְקִין וְעֵין עֵיגַל וּבֵיהּ חָקִיק וּמְפָרַשׁ שְׁמָהַת תְּלַת שִׁבְטַיָא אֶפְרַיִם מְנַשֶּׁה
וּבִנְיָמִין וּבִמְצִיעוּתֵיהּ כְּתִיב וַעֲנָנָא דַּיְיָ עֲלֵיהוֹן כִּימָמָא בְּמֵיטַּלְהוֹן מִן
מַשְׁרִיתָא וּבֵיהּ הֲוָה חָקִיק צוּרַת רִיבָא וְרַבָּא דַּהֲוָה מְמַנֵּי עַל חֵילְוַת שִׁבְטָא
דִּבְנֵי אֶפְרַיִם אֱלִישָׁמָע בַּר עַמִּיהוּד: יט וְחֵילֵיהּ וּסְכוּמְהוֹן דְּשִׁבְטֵיהּ
אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: כ וְדִסְמִיכִין לֵיהּ שִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה וְרַבָּא
דַּהֲוָה מְמַנֵּי עַל חֵילְוַת שִׁבְטָא דִּבְנֵי מְנַשֶּׁה גַּמְלִיאֵל בַּר פְּדָה צוּר: כא
וְחֵילֵיהּ וּסְכוּמְהוֹן דְּשִׁבְטֵיהּ תְּלָתִין וּתְרֵין אַלְפִין וּמָאתָן: כב וְשִׁבְטָא
דְּבִנְיָמִין וְרַבָּא דַּהֲוָה מְמַנֵּי עַל חֵילְוַת שִׁבְטָא דִּבְנֵי בִנְיָמִין אֲבִידָן בַּר
גִּדְעוֹנִי: כג וְחֵילֵיהּ וּסְכוּמְהוֹן דְּשִׁבְטֵיהּ תְּלָתִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין
וְאַרְבַּע מְאָה: כד כָּל סְכוּם מִנְיָנַיָא לְמַשְׁרִית אֶפְרַיִם מְאָה וְתַמְנֵי
אַלְפִין וּמְאָה לְחֵילֵיהוֹן בִּתְלִיתָיתָא נַטְלִין: כה טֵיקַס מַשְׁרִית דָּן
לְצִפּוּנָא לְחֵילֵיהוֹן וּבֵית מַשְׁרְיַיתְהוֹן כְּאַרְבַּעְתֵּי מִילִין מְרַבְּעָן וְטִיקְסֵיהּ
הֲוָה מְמִילַת תְּלַת גְּוָונִין כָּל קֳבֵיל תְּלַת מַרְגַּלְיָיתָא דִּבְחוּשְׁנָא כְּרוּם יַמָּא
וּבִידְלְוּוַת חָלָא פַּנְטוֹר וּבֵיהּ חָקִיק וּמְפָרַשׁ שְׁמָהַת תְּלַת שִׁבְטַיָא דָּן
וְנַפְתָּלִי אָשֵׁר וּבִמְצִיעוּתֵיהּ חָקִיק וּמְפָרַשׁ וּבְמִישְׁרוֹי יֵימַר תּוּב יְיָ שְׁרֵי
בִּיקָרָךְ בְּגוֹ רִיבְוַות אַלְפַיָא דְּיִשְׂרָאֵל וּבֵיהּ הֲוָה חָקִיק צוּרַת חֵיוֵי חֻרְמַן וְרַבָּא
דַּהֲוָה מְמַנֵּי עַל חֵילְוַות שִׁבְטוֹי דִּבְנֵי דָן אֲחִיעֶזֶר בַּר עַמִּי שַׁדָּי: כו
וְחֵילֵיהּ וּסְכוּמְהוֹן דְּשִׁבְטֵיהּ שִׁתִּין וּתְרֵין אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה: כז וְדִישְׁרַן
סְמִיכִין לֵיהּ שִׁבְטָא דְּאָשֵׁר וְרַבָּא דַּהֲוָה מְמַנֵּי עַל חֵילְוַות שִׁבְטָא דִּבְנֵי
אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל בַּר עָכְרָן: כח וְחֵילֵיהּ וּסְכוּמְהוֹן דְּשִׁבְטֵיהּ אַרְבְּעִין
וְחַד אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: כט וְשִׁבְטָא דְּנַפְתָּלִי וְרַבָּא דַּהֲוָה מְמַנֵּי עַל
חֵילְוַת שִׁבְטָא דִּבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן: ל וְחֵילֵיהּ וּסְכוּמְהוֹן
דשבטיה

דגל מחנה אפרים • הפסוק מתחיל בלו"ת ומסיים בלו"ת לפי שיעקב הקדים בארבע מקומות אפרים לפני מנשה • וכנגדו קדם בד' מקומות אפרים למנשה • בדגלים • ובנשיאים • ובקרבנות • ובנגטים:

אבן עזרא

ויחר אף יי' בעונה • וטעם על עדת בני ישראל אחד מעלתם וכן ויקבר בערי גלעד עיר בן אתונו
ורבי' כמו הם: ושמרו הלוים. מצוה עליהם לשמור המשכן: (כד) ויעשו בני ישראל •
שלא נגעו במשכן לעולם. וטעם אל משה ואל אהרן בעבור כי אהרן ובניו ישימו משא הקהתים
בכתף: (ב) באותות • סימנים היו בכל דגל ודגל וקדמונינו אמרו שהיה בדגל ראובן
צורת אדם מכח דרש דודאי' ובדגל יהודה צורת אריה כי בו המשילו יעקב ובדגל אפרים צורת שור
וטעם בכור שור ובדגל דן צורת נשר עד שידמו לכרובים שראה יחזקאל הנביא: מנגד רחוק':
(ג) קדמה מזרחה. תחלת מזרח: (ד) ופקודיהם או ופקודיו אין הפרש ביניהם: (ה)
החונים עליו. כמו עמו והם אחוריו וקודם השלישי: (ט) ראשונ' יסעו. הם יסעו
בתחלה: (י) תימנה • מגזרת ימין: (טו) ושנים • תאר השם: (יז) ונסע אהל מועד בתוך
המחנות • שנזכרות כי הגרשונים והמררים נוסעי' בין דגל יהודה ובין דגל ראובן והקהתים נוסעים
ועמהם אהרן ובניו בין דגל יהודה ובין דגל אפרים: כאשר יחנו כן יסעו • שב אל המחנות שהם
ישראל

וחמשים אלף וארבע מאות:

ג' בטע' מטע' יק סימן — לא כל הפקדים למחנה דן מאת אלף ושבעה וחמשים אלף ושש מאות לאחרנה יסעו לדגליהם: פ

לב אלה פקודי בני ישראל לבית אבתם כל פקודי המחנת לצבאתם שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים:

לג והלוים לא התפקדו בתוך בני ישראל כאשר צוה יהוה את משה:

לד ויעשו בני ישראל ככל אשר צוה יהוה את משה כן חנו לדגליהם וכן נסעו איש למשפחתיו על בית אבתיו: פ

ג

א ואלה תולדת אהרן ומשה ביום דבר יהוה את משה בהר סיני:

ב ואלה שמות בני אהרן הבכר נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר:

ג אלה שמות בני אהרן הכהנים המשחים אשר מלא ידם לכהן:

ד וימת נדב ואביהוא לפני יהוה בהקרבם אש זרה לפני יהוה במדבר סיני ובנים לא היו להם ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אביהם: פ

ה וידבר יהוה אל משה לאמר:

ו הקרב את מטה לוי והעמדת אתו לפני אהרן הכהן ושרתו אתו:

ושמרו

מסרה: ג' בטע' מטע' יק סימן · דן חס' לבנאותם · ג' חס' · ל' · ג' ומס' וי"ג · ג' חס' · ג' ומס' וי"ו · י' חס' בליש · ל' ומחז' וסקר'

אונקלוס:

לא כל מנינייא למשרית דן מאה וחמשין ושבעא אלפין ושית מאה בבתריתא נטלין לטקסיהון:

לב אלין מנייני בני ישראל לבית אבהתהון כל מנייני משריתא לחיליהון שית מאה ותלתא אלפין וחמש מאה וחמשין:

לג וליואי לא אתמניאו בגו בני ישראל כמא דפקיד יי ית משה:

לד ועבדו בני ישראל ככל דפקיד יי ית משה כן שרן לטקסיהון וכן נטלין גבר לזרעיתהון על בית אבהתוהי:

א ואלין תולדת אהרן ומשה ביומא דמליל יי עם משה בטורא דסיני:

ב ואלין שמהת בני אהרן בוכרא נדב ואביהוא אלעזר ואיתמר:

ג אלין שמהת בני אהרן כהניא דאתרביאו דאתקרב קורבנהון לשמשא:

ד ומית נדב ואביהוא קדם יי בקרוביהון אישתא נוכריתא קדם יי במדברא דסיני ובנין לא הוו להון ושמש אלעזר ואיתמר על אפי אהרן אבוהון:

ה ומליל יי עם משה למימר:

ו קרב ית שבטא דלוי ותקים יתיה קדם אהרן כהנא וישמשון יתיה:

ויטרון

תולדות: אהרן · ואלה תולדות סנהדרין יט · ואלה שמי' סנהדרין טו זבחים יב · ובנים לא יבמות סד

דִשְׁבְטֵיהּ חַמְשִׁין וּתְלַת אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה : לא כָּל סְכוּם מִנְיָנַיָא לְמַשְׁרְיַית דָן מְאָה וְחַמְשִׁין וְשׁוּבְעָא אַלְפִין וְשִׁית מְאָה בְּבַתְרֵיתָא נַטְלִין לְטִיקְסֵיהוֹן : לב אִלֵין סְכוּם מִנְיָנֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל לְבֵית אַבְהַתְהוֹן כָּל מִנְיָינֵי מַשְׁרְיָיתָא לְחֵילֵיהוֹן שִׁית מְאָה וּתְלָתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וְחַמְשִׁין :
לג וְלֵיוָאֵי לָא אִתְמְנִיאוּ בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הֵיכְמָא דְפַקֵיד יְיָ יַת מֹשֶׁה :
לה וַעֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכָל מַה דְפַקֵיד יְיָ יַת מֹשֶׁה הֵיכְדֵין שָׁרַן לְטִיקְסֵיהוֹן וְהֵיכְדֵין נַטְלִין גְבַר לְזַרְעִיתֵיהּ לְבֵית אֲבָהָתוֹי : א וְאִלֵין יִחוּסֵי אַהֲרֹן וּמֹשֶׁה דְאִתְיַחֲסוּ בְּיוֹמָא דְמַלֵיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּטוּרָא דְסִינַי :
ב וְאִלֵין שְׁמָהַת בְּנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנַיָא תַלְמִידַיָא דְמֹשֶׁה רַבְּהוֹן דְיִשְׂרָאֵל וְאִתְקְרִיַן עַל שְׁמֵיהּ בְּיוֹמָא דְאִתְרַבִּיאוּ מְטוּל דְאִיתְרַעֵי קָרֵיב קָרְבָּנֵיהוֹן לְשַׁמָשָׁא : ג וּמִית נָדָב וַאֲבִיהוּא קֳדָם יְיָ בְּאִישָׁתָא מְצַלְהֲבָא בְּזִמַן קָרוּבֵיהוֹן אִישָׁתָא נוּכְרֵיתָא מִן תַפְיָין וּבְנִין לָא הֲווֹ לְהוֹן וְשַׁמֵשׁ אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל אַפֵּי אַהֲרֹן אֲבוּהוֹן : ד וּמַלֵיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר :
ח קָרֵב יַת שִׁבְטָא דְלֵוִי וּתְקֵים יָתֵיהּ קֳדָם אַהֲרֹן כַּהֲנָא וִישַׁמְשׁוּן יָתֵיהּ : וִיתְפַלְגוּן

לאחרונה שנים במסור' לאחרונה יסעו . לא יהיה להם זכרון עם שיהיו לאחרונה . שעמלת היה מסר' שבט דן כעון פסל ומיכ' שעתהם יהיה להם זכרון סופי תיבות התן . שנם הול' נקם לאכל זכרם לא התפקדו בתוך בני

ישראל יש תגין על הה"א . לומר שנחמשה מקומות שנמנו ישר' לא התפקדו בתוכ' . אהרן הבכור כדכ' פסק בין הבכור לנדב . לומר שאינו חוזר על נדב כי נדב מת בלא בנים . ואין נפקות' בבכורה שלו לא חוזר על אהרן שהוא הבכור למשה .

רש"י

(א) ואלה תולדות אהרן ומשה . ואינו מזכיר אלא בני אהרן ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה מלמד שכל המלמד את בן חבירו תורה מעלה עליו הכתוב כאלו ילדו : ביום דבר ה' אל משה . נעשו אלו תולדות שלו שלמדן מה שלמד מפי הגבורה : (ג) ושרתו אותו . ומהו השירות ושמרו את משמרתו לפי שמירת המקדש עליו שלא יקרב זר כמה שנאמר אתה ובניך ובית אביך תשאו את עון המקדש והלוי' הללו מסייעין אותם זו היא השירו' : ושמרו

רשב"ם

(א) ואלה תולדות אהרן ומשה . תחילה מנה תולדות ישראל ואח"כ תולדות הכהנים ואחר כך תולדות הלוים . ועתה מונה תולדות אהרן ותולדות משה לפניו כמו הלוים דכתיב ולקחת משפחת העמרמי זהו משה ואהרן ובניו אשר יקראו על שבט הלוי כי לא היה לעמרם בני' רק משה ואהרן . ויבדל אהרן להקדישו ומשה ובניו יקראו על שבט הלוי : ביום דבר ה' אל משה בהר סיני . שזהו קודם שהוקם המשכן . אז היו ארבעה . אבל בשנה שנייה שהוקם המשכן במדבר סיני לא נשארו כי אם אלעזר ואיתמר כמו שפרשתי למעלה בתחילת פרשה . שכל מקום שנאמר בהר סיני . זהו קודם שהוקם המשכן . אבל משנבנה אהל מועד לא נאמר אלא במדבר סיני : נתונים . כפל לשון . כמו נתן תתן להם אחוזת נחלה רוג"ם דו"ם כ"ל :

ואת

אבן עזרא

ישראל לא אל מחנה הלוים כי יחנה דגל יהודה למזרח כי הגרשוני שהוא למערב המקדש ומררי בצפון יחדיו יסעו : (יז) על ידו . פאה ומקום וכן יד הירדן ויד תהיה לך : (לב) אלה פקודי בני ישראל . וכן נסעו . כאשר היו ביום שהתפקדו והנה בעשרים יום לא מת אחד מהם וזה דבר פלא : (לג) והלוים לא התפקדו . לבאר שלא נחשב אחד מהם עם הפקודים בנסעם : (לד) ויעשו כן בני ישראל . כל ימי המדבר : (א) ואלה תולדות אהרן ומשה . בעבור שלא הולידו בניהם ו לא הוסיפו בקרוב מעשרה חדשים כאשר דבר יי' עם משה בהר סיני בעלותו להתכפר על מעשה העגל אז נבחר שבט לוי ואמר השם למשה הקרב את מטה לוי גם פרשה ולוי [illegible] לקחתי וכאשר הוקם המשכן אמר השם פקוד את בני לוי והשכינה במשכן על כן כתב במדבר סיני והנה היו תולדות

ז ושמרו את־משמרתו
ואת־משמרת כל־העדה
לפני אהל מועד לעבד את־
עבדת המשכן: ח ושמרו
את־כל־כלי אהל מועד ואת־
משמרת בני ישראל לעבד
את־עבדת המשכן: ט
ונתתה את־הלוים לאהרן
ולבניו נתונם נתונם המה
לו מאת בני ישראל: י
ואת־אהרן ואת־בניו תפקד
ושמרו את־כהנתם והזר
הקרב יומת: פ יא
וידבר יהוה אל־משה לאמר:
יב ואני הנה לקחתי את־
הלוים מתוך בני ישראל תחת
כל־בכור פטר רחם מבני
ישראל והיו לי הלוים: יג
כי לי כל־בכור ביום
הכתי כל־בכור בארץ מצרים
הקדשתי לי כל־בכור
בישראל מאדם עד־בהמה
לי יהיו אני יהוה: פ יד
וידבר יהוה אל־משה במדבר
סיני לאמר: טו פקד את־
בני לוי לבית אבתם למשפחתם כל־זכר מבן־

ז ויטרון ית מטרתיה וית מטרת כל כנשתא קדם
משכן זמנא למפלח ית
פולחן משכנא: ח
ויטרון ית כל מני משכן
זמנא וית מטרת בני ישראל
למפלח ית פולחן משכנא:
ט ותתן ית ליואי לאהרן
ולבנוהי מסירין יהיבין אנון
ליה מן בני ישראל: י
וית אהרן וית בנוהי תמני
ויטרון ית כהונתהון וחילוני
דיקרב יתקטיל: יא
ומליל יי עם משה למימר:
יב ואנא הא קריבית ית
ליואי מגו בני ישראל חלף
כל בוכרא פתח ולדא מבני
ישראל ויהון משמשין קדמי
ליואי: יג ארי דילי כל
בוכרא ביומא דקטלית כל
בוכרא בארעא דמצרים
אקדשית קדמי כל בוכרא
בישראל מאנשא עד בעירא
דילי יהון אנא יי: יד
ומליל יי עם משה במדברא
דסיני למימר: טו מני
ית בני לוי לבית אבהתהון
לזרעיתהון כל דכורא מבר
ירחא ולעלא תמנינון:

כל בכור בכורות ג · פטר רחם סס · בישראל בכורות ב · לי יהיו סס · מבן חדש סס · ערכין · וסנא

חדש

רשב״ם

(י) ואת אהרן ואת בניו תפקד · תעשהו פקיד וממונה עליהם · כמו ויפקד שר הטבחים את יוסף: (טו) כל זכר מבן חדש ומעלה תפקדם · לפי שהיו באים לפטור את הבכורות שחייבין פדיון מבן חדש ומעלה לכן גם תמיינם מבן חדש:

ולקחת

רש״י

(ז) ושמרו את משמרתו · כל מנוי שהאדם ממונה עליו ומוטל עליו לעשותו קרוי משמרת בכל המקרא ובלשון משנה כמו שאמר בגבתן ותרש והלא אין משמרתי ומשמרתך שוה וכן משמרות כהונה ולויה: ואת משמרת בני

ישראל

ו ויתפלגון לעשרין וארבע חולקין ויטרון ית מטרתיה וית מטרת
כל כנישתא לקדם משכן זימנא למפלח ית פולחן משכנא : ז ויטרון
ית כל מאני משכן זימנא וית מטרת בני ישראל למפלח ית פולחן משכנא :
ח ותתן ית ליואי לאהרן ולבנוי מתנה הינון יהיבין ומסירין ליה מלות
בני ישראל : ט וית אהרן וית בנוי תמני ויטרון ית כהונתהון וחילוני
דיקרב יתקטל באשא מצלהבא קדם יי : י ומליל יי עם משה למימר :
יא ואנא הא קריבית ית ליואי מגו בני ישראל חלף כל בוכריא
פתח ולדא מבני ישראל ויהון משמשין קדמי ליואי : יב ארום דילי
כל בוכרא בבני ישראל ביומא דקטלית כל בוכרא בארעא דמצרים
אקדישית קדמי כל בוכרא בישראל מאינשא עד בעירא דילי יהון אנא
יי : יג ומליל יי עם משה במדברא דסיני למימר : יד מני ית
בני לוי לבית אבהתהון לגניסתהון כל דכורא מבר ירחא ולעילא
תמנינון : טו ומנא יתהון משה על פם מימרא דיי היכמא דאתפקד :
והוו

רש"י

ישראל · שכלן היו זקוקים לצרכי המקדש אלא שהלוים באים תחתיהם בשליחותם לפיכך לוקחים מהם המעשרות בשכרן שנאמר כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם : (ט) נתונים המה לו · לעזרה : מאת בני ישראל · כמו מתוך בני ישראל כלומר משאר כל העדה נבדלו לכך בגזירת המקום והוא נתנם לו שנאמר ואתנה את הלוים נתונים וגו' : (י) ואת אהרן ואת בניו תפקוד · לשון פקידות ואינו לשון מנין : ושמרו את כהונתם · קבלת דמי' וזריקה והקטרה ועבודות המסורות לכהנים : (יב) ואני הנה לקחתי · ואני מהיכן זכיתי בהן מתוך בני ישראל שיהיו ישראל שוכרין אותן לשירות שלי על ידי הבכורות זכיתי בהם ולקחתים תמורתן לפי שהיתה העבודה בבכורות וכשחטאו בעגל נפסלו והלוים שלא עבדו ע"א נבחרו תחתיהם : (טו) מבן חדש ומעלה · משיצא מכלל נפלים הוא נמנה לקרות שומר משמרת הקדש א"ר יהודה ברבי שלום למוד הוא אותו השבט להיות נמנה מן הבטן שנא' אשר ילדה אותה ללוי במצרים עם כניסתה בפתח מצרים ילדה אותה ונמנית בשבעים נפשות שכשאתה מונה חשבונם לא תמצא אלא שבעים חסר אחת והיא השלימה את המנין :
על

אבן עזרא

אהרן ומשה במדבר סיני כאשר היו בהר סיני רק חסרו שני בני אהרן על כן אמרתי כי הלוים לא נתנו כפר נפשם כי כן כתוב לכל העובר על הפקודים ויש אומרים כי לא פקד' משה טרם עשות המשכן רק ידע פקודיהם בדרך נבואה והביאו' יכחישם והוא כי תשא : (ג) המשוחים · נשמן המשחה · שהיו כהנים גדולים ולא היו בנים גדולים או קטנים על כן חסר ממספר הלוים כי הגדולים יתכן שיולידו : (ד) על פני · פירשתי : (ו) לפני אהרן הכהן · שהוא נגיד השבט · ופירוש ובעמדת הוא ושרתו וכן חי יי' אשר עמדתי לפניו : ואת משמר' כל העדה · בקרבנות : (ז) ואת משמרת בני ישראל · שישמרו שלא יגע ישראלי אל המשכן : (ט) נתונים · לעולם הם ובניהם העומדים תחתם : לאהרן ולבניו · בנמצאים ועומדים תחתיהם : מאת בני ישראל · לב ונפש מובדלים : (י) ואת אהרן ואת בניו · ובכלל בניו בני בניו תפקדם לתת פקוד לכל אחד והם ישמרו את כהנתם שלא יבואו לידי פסלות : והזר הקרב · לבהן לבאות עד כהנתם ישראלי או לוי · מת ופרעת ואני הנה לקחתי גם היא דבקה כי יש בתורה פרשיות דבקות בטעם ואם הם מפורדות כמו ויהי כאשר תמו כל אנשי המלחמה בן ויהי ביום דבר יי' אל משה : (יח) נקחתי · מעלה גדולה ללוים · כבור דבק אל כתר :

חדש ומעלה תפקדם: טז
ויפקד אתם משה על־פי יהוה
כאשר צוה: יז ויהיו־אלה
בני־לוי בשמתם גרשון וקהת
ומררי: יח ואלה שמות
בני־גרשון למשפחתם לבני
ושמעי: יט ובני קהת
למשפחתם עמרם ויצהר
חברון ועזיאל: כ ובני מררי
למשפחתם מחלי ומושי
אלה הם משפחת הלוי לבית
אבתם: כא לגרשון
משפחת הלבני ומשפחת
השמעי אלה הם משפחת
הגרשני: כב פקדיהם
במספר כל־זכר מבן־חדש
ומעלה פקדיהם שבעת
אלפים וחמש מאות: כג
משפחת הגרשני אחרי
המשכן יחנו ימה: כד ונשיא
בית־אב לגרשני אליסף בן־
לאל: כה ומשמרת בני־
גרשון באהל מועד המשכן
והאהל מכסהו ומסך פתח
אהל מועד: כו וקלעי
החצר ואת־מסך פתח החצר
אשר על־המשכן ועל־
המזבח סביב ואת מיתריו
לכל עבדתו: ס כז ולקהת
משפחת העמרמי ומשפחת היצהרי ומשפחת החברני
ומשפחת העזיאלי אלה הם משפחת הקהתי:

ומנא יתהון משה על מימרא
דיי כמא דאתפקד: יז
והוו אלין בני לוי בשמהתהון
גרשון וקהת ומררי: יח
ואלין שמהת בני גרשון
לזרעיתהון לבני ושמעי:
יט ובני קהת לזרעיתהון
עמרם ויצהר וחברון ועזיאל:
כ ובני מררי לזרעיתהון
מחלי ומושי אלין אנון זרעית
ליואי לבית אבהתהון: כא
לגרשון זרעית לבני וזרעית
שמעי אלין אנון זרעית
גרשון: כב מנינהון במנין
כל דכורא מבר ירחא ולעלא
מניניהון שבעא אלפין וחמש
מאה: כג זרעית גרשון
אחורי משכנא ישרון
מערבא: כד ורב בית
אבא לבית גרשון אליסף בר
לאל: כה ומטרת בני
גרשון במשכן זמנא משכנא
ופרסא חופאה ופרסא דתרע
משכן זמנא: כו וסרדי
דרתא וית פרסא דתרע
דרתא דעל משכנא ועל
מדבחא סחור סחור וית
אטונוהי לכל פולחניה:
כז ולקהת זרעית עמרם
וזרעית יצהר וזרעית חברון
וזרעית עזיאל אלין אנון זרעית
קהת: כח במנין כל
דכורא מבר ירחא ולעלא
תמניא אלפין ושית מאה

טז והוו אילין בני לוי בשמהתהון גרשון וקהת ומררי : יז ואלין
שמהת בני גרשון לגניסתהון לבני ושמעי : יח ובנוי דקהת
לגניסתהון עמרם ויצהר וחברון ועזיאל : יט ובנוי דמררי לגניסתהון
מחלי ומושי אילין אינון גניסת ליואי לבית אבהתהון : כ לגרשון
גניסת לבני וגניסת שמעי אילין הינון גניסת גרשון : כא סכומהון
במניין כל דכורא מבר ירחא ולעילא סכומהון שבעתי אלפין וחמש
מאה : כב תרתין גניסתא די נפקו מגרשון בתר משכנא ישרון
מערבא : כג ורב בית אבא דהוה מתמני על תרתין גניסתא דגרשון
אליסף בן לאל : כד ומטרת בני גרשון במשכן זימנא משכנא
ופרסא חופאה ופרסא דבתרע משכן זימנא : כה ווילוות דרתא וית
פרסא דבתרע דרתא דעל משכנא ועל מדבחא חזור חזור וית אטונוי
לכל פולחניה : כו ולקהת גניסתא דעמרם וגניסתא דיצהר וגניסתא
דחברון וגניסתא דעזיאל אילין הינון גניסת קהת :

רש"י

(יז) על פי יי' · אמר משה לפני הקב"ה היאך
אני נכנס לתוך אהליהם לדעת מנין יונקים אמר
לו הקב"ה עשה אתה שלך ואני אעשה שלי הלך
משה ועמד על פתח האהל והשכינה מקדמת לפניו ובת קול יוצאה מן האהל ואומרת כך וכך תינוקו'
יש באהל זה לכך נאמר על פי יי' : (כא) לגרשון משפחת הלבני · כלומר לגרשון היו הפקודים
משפחת הלבני ומשפחת השמעי פקודיהם כך וכך : (כד) המשכן · יריעות התחתונות : והאהל ·
יריעות עזים העשויות לגג : (כה) מכסהו · עורות אלים ותחשים : ומסך פתח · הוא הוילון
(כו) ואת מיתריו · של משכן והאהל ולא של חצר :

רשב"ם

(כז) ולקהת משפחת העמרמי משה ובניו
עתה מפרש מה שכתוב למעלה ואלה תולדות
אהרן ומשה הפריוס

כמניין

משפחות

אבן עזרא

והיו לי הלוים · מקודשים לי : (יג) כי לי כל בכור · והטעם כי גם הבכורים לי הם ביום הכותי טעמו
זמן וכן רבים : לי יהיו · טעמו ליהם ולי יהיו כי כל בכור מאדם יפדה וכן כל בכור הבהמה הטמאה :
(טו) מבן חדש ומעלה · עד שוב שמחברת או על קרוב מהמקום הראשון זה אל זה והמשכיל יבין :
(יז) גרשון כי הוא הבכור ובדברי הימים נמצא עם מ"ם תחת נו"ן : (כא) לגרשון משפחת
הלבני · פירושו אלה שתי המשפחות מספרם כך : (כג) אחרי המשכן כמו אחורי וכן אחור
וקדם : וימה · בעבור שהוא הים הגדול הספרדי בארץ ישראל לפאת מערב : (כה) המשכן ·
הם עשר יריעות : והאהל · עשתי עשרה יריעות : מכסהו ומכסה · מכסהו בכלל : (כו) חצר
על המשכן · שהוא בפנים החצר · ועל המזבח · שהוא חוץ למשכן · וטעם סביב שאין שם מקום
חצר כפרץ שאין שם מסך : לכל עבודתו · עוד אפרשנו : (כח) משמרת הקדש · הוא הארון
ונקרא קדש כנגד המשכן כאשר פירשתי : (כט) תימנה · ובעבור שבני קהת נכבדים מכל בני
לוי הושם קהת בימין כי הוא נכבד מהשמאל ומהאחור ואין אחר מזרח נכבד ממנו ובעבור שהיה
גרשון בכור לוי יש לו מעלה גדולה על מררי כי הוא נושא את הקדש כנגד משא מררי על כן חנה
גרשון במערב כמו דגל אפרים ומררי בצפון כדגל דן שהוא בכור השפחות והנה הקהתי' מגד דגל
ראובן על כן התחבר קרח עם דתן ואבירם ועוד אפרשנו : (לא) והמזבחות · שניהם :

וכלי

כח במספר כל זכר מבן
חדש ומעלה שמנת אלפים
ושש מאות שמרי משמרת
הקדש: כט משפחת בני
קהת יחנו על ירך המשכן
תימנה: ל ונשיא בית אב
למשפחת הקהתי אליצפן
בן עזיאל: לא ומשמרתם
הארן והשלחן והמנרה
והמזבחת וכלי הקדש אשר
ישרתו בהם והמסך וכל
עבדתו: לב ונשיא נשיאי
הלוי אלעזר בן אהרן הכהן
פקדת שמרי משמרת
הקדש: לג למררי משפחת
המחלי ומשפחת המושי
אלה הם משפחת מררי:
לד ופקדיהם במספר כל
זכר מבן חדש ומעלה ששת
אלפים ומאתים: לה ונשיא
בית אב למשפחת מררי
צוריאל בן אביחיל על ירך
המשכן יחנו צפנה: לו
ופקדת משמרת בני מררי
קרשי המשכן ובריחיו ועמדיו
ואדניו וכל כליו וכל עבדתו:
לז ועמדי החצר סביב
ואדניהם ויתדתם ומיתריהם:
לח והחנים לפני המשכן
קדמה לפני אהל מועד
מזרחה משה ואהרן ובניו

שמרים

מסרה:
פיסן
ב'ן
כל אורייתא פס' כבי' וכתו' מ"ל
פולחון מלאי' במ"א
ב'ר"פ
דקהת על ירך המשכן תימנה · תבין דמררי על ירך המשכן יחנו צפונה
כ'מס'
מל' כ"כ
ב' מ"ג
ב'

אונקלוס:
כח במנין כל דכורא
מבר ירחא ולעלא תמניא
אלפין ושית מאה נטרי
מטרתא דקודשא: כט
זרעית בני קהת ישרון על
צדא דמשכנא דרומא:
ל ורב בית אבא לזרעית
קהת אליצפן בר עזיאל:
לא ומטרתהון ארונא
ופתורא ומנרתא ומדבחיא
ומני קודשא דישמשון בהון
ופרסא וכל פולחניה:
לב ואמרכלא דממנא
על רברבי ליואי אלעזר בר
אהרן כהנא דמתחות ידוהי
ממנן נטרי מטרת קודשא:
לג למררי זרעית מחלי
וזרעית מושי אלין אנון
זרעית מררי: לד
ומנייניהון במנין כל דכורא
מבר ירחא ולעלא שתא
אלפין ומאתן: לה
ורב בית אבא לזרעית מררי
צוריאל בר אביחיל על צדא
דמשכנא ישרון ציפונא:
לו ודמסיר למטר בני
מררי דפי משכנא ועברוהי
ועמודוהי וסמכוהי וכל מנוהי
וכל פולחניה: לז ועמודי
דרתא סחור סחור וסמכיהון
וסכיהון ואטוניהון: לח
ודשרן קדם משכנא קידומא
קדם משכן זמנא מדינחא
משה ואהרן ובנוהי נטרין
מטרת מקדשא למטרת בני
ישראל וחילוני דיקרב יתקטל:
כל

תולדת:
אהרן
והמנורה מנים כו
והחנים ערין יט

והחונים לפני אהל מועד מזרח' משה ואהרן יש פסק בין משה לאהרן לומר משה במקום אחד לבד אהרן ובניו במקום אחד לבד • וסא ב' וסא את מספר שמותם וסא עיניך ימה וצפונה • ואידך ראה עניי ועמלי וסא לכל חטאתי • שהיה דוד יתפלל על שנשא מספר בני ישראל וזהו ושא את מספר • שמותם • והמתפלל צריך שיתן עיניו למטה וזהו ושא עיניך ימה שיתן עיניו למטה ולא ירים עיניו למעלה •

כח במניין כל דכורא מבר ירחא ולעילא תמניא אלפין ושית מאה
נטרי מטרתא דקודשא : כט ארבעת גניסתא די נפקו מקהת
ישרון על ציד דרומא דמשכנא דרומא : ל ורב בית אבא דהוה מתמני
על גניסת קהת אליצפן בר עוזיאל : לא ומטרתהון ארונא ופתורא
ומנרתא ומדבחיא ומאני קודשא דישמשון בהון ופרסא וכל פולחניה :
לב ואמרכול דממני על רברבי ליואי אלעזר בר אהרן כהנא דהוא
הוה שאיל באוריא ותומיא סתחות ידוי ממנן נטלי מטרת קודשא :
לג למררי גניסתא דמחלי וגניסתא דמושי אלין הינון גניסת מררי :
לד סכומהון במנין כל דכורא מבר ירחא ולעילא שיתא אלפין
ומאתן : לה ורב בית אבא דהוה מתמני על גניסת מררי צוריאל בן
אביחיל על ציד ציפונא דמשכנא ישרון צפונא : לו ודמסיר למנטר בני
מררי לוחי משכנא ונגרוי ועמודוי וחומרוי וכל פולחניה : לז ועמודי
דדרתא חזור חזור וחומריהון וסיכיהון ומתחיהון : לח ודישרן קדם
משכן זימנא מדינחא משה ואהרן ובנוי נטרין מטרת מקדשא
למטרת בני ישראל וחילוני דיקרב יתקטל באשא מצלהבא מן קדם יי :

כל

רש"י

(כט) משפחות בני קהת יחנו תימנה • וסמוכין להם דגל ראובן החונים תימנה אוי לרשע ואוי לשכנו לכך לקו דתן ואבירם ור"ן איש עם קרח ועדתו שנמשכו עמהם במחלוקתם : (לא) והמסך • היא הפרכת שאף היא קרויה פרכת המסך : (לב) ונשיא נשיאי הלוי ממונה על כלם ועל מה היא נשיאותו פקודת שומרי משמרת על ידו היא פקודת כולם : (לח) משה ואהרן ובניו • וסמוכין להם דגל מחנה יהודה והחונים עליו יששכר וזבולן טוב לצדיק טוב לשכנו לפי שהיו שכיניו של משה שהיה עוסק בתורה נעשו גדולים בתורה שנאמר יהוד' מחוקקי ומבני יששכר יודעי בינה וגו' מאתים ראשי סנהדראות ומזבולן מושכים בשבט סופר : (לט) אשר פקד משה ואהרן • נקוד על אהרן לומר שלא היה במנין הלוים כ"ב אלף • ובפרטן אתה מוצא ג' מאות יתרים • בבני גרשון ז' אלפים וחמש מאות בבני קהת ח' אלפים ושש מאות בבני מררי ו' אלפים ומאתים ולמה לא כללן עם השאר ויפדו את הבכורות ולא יהיו זקוקים השלשה ושבעים ומאתים בכורות העודפים על המנין לפדיון אמרו רבותינו במסכת בכורות אותן ג' מאות לוים בכורות היו ודיים שיפקיעו עצמם מן הפדיון :

פקוד

אבן עזרא

וכלי הקדש אשר ישרתו בהם • הם כלי המנורה והשלחן והמזבחות ורבים השתבשו בפי' והמסך וכל עבודתו והאמת ברורה שהוא מסך פתח אהל מועד וכל עבודתו מיתריו : (לב) ונשיא נשיאי הלוי • שהם שלשה גם מלת נשיאי הלוי מוספת עצמה ואחרת עמה כמו לא רבי' יחכמו וכן הוא נשיאי פקודת שומרי משמרת הקדש והטעם כי אלו שלשה פקידים על השומרים שהם הלוים ויתכן היות נפוכה מגזרת נפנה לירואיך וכפון לנדי' כי אין בנגב סוס דגל : (לח) קדמה מזרחה • הוא מזרחה שמש במקום התחברו העגלות והנה במזרח אהל משה ואהל אהרן ואהל בניו ובני בניו וכל ביתם : והזר הקרב • אל מקום הקדש והנה כל הלוים סביבות המשכן לשמור אותו שנים ועשרים אלף בכלל וכשאתה מחבר ספרטים תמצא שיותירו שלש מאות וי"א כי שכתוב אחז דרך קצרה להזכיר האלפים ועזב המאות וזה לא יתכן בעבור מספר העודפים שהם פחותים משלש מאות והאמת דברי הקבלה אין בכור מפקיע בכור ויהיה פי' הפסו' כל פקודי הלוי חוץ מהבכורים ויהודה בפרטי

דקדק

שמרים משמרת המקדש
למשמרת בני ישראל והזר
הקרב יומת : לט כל
פקודי הלוים אשר פקד משה
י' נקודות נתורה : ואהרן על פי יהוה
למשפחתם כל זכר מבן
חדש ומעלה שנים ועשרים
ט' נטעם נסיפ' : אלף : ס ס ויאמר יהוה
ו' חסר : אל משה פקד כל בכר זכר
לבני ישראל מבן חדש
ג' ומעלה ושא את מספר
שמתם : מא ולקחת את
הלוים לי אני יהוה תחת כל
ג בכר בבני ישראל ואת בהמת
הלוים תחת כל בכור
ג' בבהמת בני ישראל : מב
ויפקד משה כאשר צוה יהוה
אתו את כל בכור בבני
ישראל : מג ויהי כל בכור
זכר במספר שמת מבן חדש
כ"ס סכרים נמ"ח ומעלה לפקדיהם שנים
ועשרים אלף שלשה
ושבעים ומאתים : פ מד
וידבר יהוה אל משה לאמר :
י"ג ר"פ מה קח את הלוים תחת
בוו' מ"ג נמ"ו חסר : כל בכור בבני ישראל ואת
בהמת הלוים תחת בהמתם
והיו לי הלוים אני יהוה :
ג' ונעינן מו ואת פדויי השלשה
נ"ג נ"ג נא"ג והשבעים והמאתים העדפים על הלוים מבכור בני
ישראל : מז ולקחת חמשת חמשת שקלים לגלגלת

בשקל

לט כל מניני ליואי אהרן
דמנא משה ואהרן על
מימרא דיי לזרעיתהון כל
דכורא מבר ירחא ולעלא
עשרין ותרין אלפין : ס
ואמר יי למשה מני כל
בוכריא דכוריא לבני ישראל
מבר ירחא ולעלא וקביל ית
מנין שמהתהון : מא
ותקריב ית ליואי קדמי אנא יי
פקד כל חלף כל בוכרא בבני ישראל
בכורות ד' וית בעירא דליואי חלף כל
בוכרא בבעירא דבני ישראל :
מב ומנא משה כמא
דפקיד יי יתיה ית כל בוכרא
בבני ישראל : מג והוו
ואת בהמת כל בוכריא דכוריא במנין
סס ענ שמהן מבר ירחא ולעלא
למניניהון עשרין ותרין
אלפין מאתן ושבעין ותלתא :
מד ומליל יי עם משה
למימר : מה קריב ית
ליואי חלף כל בוכרא בבני
ישראל וית בעירא דליואי
חלף בעירהון ויהון משמשין
קדמי ליואי אנא יי : מו
וית פורקן מאתן ושבעין
ותלתא דיתירין על ליואי
מבוכריא דבני ישראל :
מז ותסב חמש חמש
סלעין לגולגלתא בסלעי
קודשא תיסב עשרין מעין
והיו לי סס וסלעא :

ותתן

ולקחת
סנהדרין פא

ב׳קמץ איכון בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ תִּקָּח עֶשְׂרִים
ו׳ וזוגין ח׳ן גֵּרָה הַשָּׁקֶל׃ מח וְנָתַתָּה
ב״ב קמץ הַכֶּסֶף לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו פְּדוּיֵי
הָעֹדְפִים בָּהֶם׃ מט וַיִּקַּח
נ׳ ומ״נ מֹשֶׁה אֵת כֶּסֶף הַפִּדְיוֹם מֵאֵת
הָעֹדְפִים

מח וְתִתֵּן כַּסְפָּא לְאַהֲרֹן
וְלִבְנוֹהִי פּוּרְקַן דְיַתִּירִין בְּהוֹן׃
מט וּנְסִיב מֹשֶׁה יָת כְּסַף
פּוּרְקָנְהוֹן מִן דְיַתִּירִין עַל
פְּרִיקֵי לֵיוָאֵי׃
מן

יונתן בן עוזיאל

לט כָּל סְכוּמֵי מִנְיָנֵי לֵיוָאֵי דִי מְנָא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עַל פּוּם מֵימְרָא דַיְיָ לְגְנִיסַתְהוֹן כָּל דְכוּרָא מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא עֶשְׂרִין אַלְפִין׃ מ וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה מְנֵי כָּל בּוּכְרַיָא דוּכְרַיָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא וְקַבֵּל יַת סְכוּם מִנְיַין שְׁמָהַתְהוֹן׃ מא וּתְקָרֵיב יַת לֵיוָאֵי קֳדָמַי אֲנָא יְיָ חֲלַף כָּל בּוּכְרַיָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַת כָּל בְּעִירָא דְלֵיוָאֵי חֲלַף כָּל בּוּכְרָא בִּבְעִירָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ מב וּמְנָא מֹשֶׁה הֵיכְמָא דְפַקִּיד יְיָ יָתֵיהּ יַת כָּל בּוּכְרַיָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ מג וַהֲווֹן כָּל בּוּכְרַיָא דוּכְרַיָא בִּסְכוּם מִנְיַין שְׁמָהָן מִבַּר יַרְחָא וּלְעֵילָא לִסְכוּם מִנְיָנֵיהוֹן עֶשְׂרִין וְתַרְיֵן אַלְפִין מָאתָן וְשׁוּבְעִין וּתְלָתָא׃ מד וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ מה קָרֵיב יַת לֵיוָאֵי חֲלַף כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְיַת בְּעִירָא דְלֵיוָאֵי חֲלַף בְּעִירֵיהוֹן וִיהוֹן מְשַׁמְשִׁין קֳדָמַי לֵיוָאֵי אֲנָא יְיָ׃ מו וְיַת פִּרְקוֹנֵי מָאתָן וְשׁוּבְעִין וּתְלָתָא מַה דְאִשְׁתְּיָירוּ עַל לֵיוָאֵי מִבּוּכְרַיָא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ מז וְתִסַּב חַמְשָׁא חַמְשָׁא סַלְעִין לְגוּלְגַלְתָּא בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תִּסַּב עֶשְׂרִין מָעִין סִלְעָא׃ מח וְתִיתֵּן כַּסְפָּא לְאַהֲרֹן וְלִבְנוֹי פִּרְקוֹנֵי מַה דְמִשְׁתַּיְירִין בְּהוֹן׃ מט וּנְסֵיב מֹשֶׁה יַת פּוּרְקָנְהוֹן מִן מַה דְמִיַיתְּרִין עַל פִּרְקוֹנֵי
ליואי

רש״י

(מ) פקוד כל בכור זכר מבן חדש ומעלה. משיצא מכלל ספק נפלים: (מא) ואת בהמת הלוים וגו'. לא פדו בהמת הלוים את בכורי בהמה טהורה של ישראל אלא את פטרי חמוריהם ושה אחד של בלוי פטר כמה פטרי חמורי' של ישרא' תדע שהרי מנה העודפים באדם ולא מנה העודפי' בבהמה: (מו) ואת פדויי השלשה וגו'. ואת הבכורות הצריכין להפדות בכם אלו ע"ג ומאתים העודפים בהם יתרים על הלוים מהם תקח חמשת שקלים לגלגולת כך היא מכירתו של יוסף עשרים כסף שהיה בכורה של רחל: העודפים על פדויי הלוים. על אותם שפדו הלוים בגופן: (נ) ש"ה וג' מאות ואלף. כך סכום
החשבון

אבן עזרא

דקדק להביא ראיה מהמספר כי בכורי הלוים הם חלק משלשה ושבעים מהלוים וכשאתה לוקח במספר הזה מפקודי ישראל ואחר כן תקח כמספר פקודי הלוים הבאים לצבא כנגד פקודי הלוי מבן חדש יהיו קרובים ולא אמר כלום כי ישר' נפקדו מבן עשרים שנה ואין קצב אחרת והלוים נפקדו מבן שלשי' ועד בן חמשים ויש ביניהם הפרש גדול רק נסמוך על דברי הקבלה: (מ) פקוד כל בכור זכר. הנה זכר שם התאר: (מא) ואת בהמת הלוים. שלא יפסידו הלוים ובכור כל בהמה גם הוא לשם: (מה) קח את הלוים. פעם אחרת כאילו אמר כאשר

העדפים על פדויי הלוים :
נ מאת בכור בני ישראל
לקח את־הכסף חמשה
וששים ושלש מאות ואלף
בשקל הקדש : נא ויתן
הפדוים ק' משה את־כסף הפדים
לאהרן ולבניו על־פי יהוה
כאשר צוה יהוה את־משה :
פ ד א וידבר יהוה
אל־משה ואל־אהרן לאמר :
כו ל"ג ר"כר ב נשא את־ראש בני קהת
בת"א מתוך בני לוי למשפחתם
מ"ל כו"ם ג' לבית אבתם : ג מבן
לבית אבת: למשפחתם: שלשים שנה ומעלה ועד בן
ג' חמשים שנה כל־בא לצבא
לעשות מלאכה באהל מועד : ד
זאת עבדת בני־קהת באהל
מועד קדש הקדשים : ה
ובא אהרן ובניו בנסע
ג' ודסמ' ית"ל המחנה והורדו את פרכת
זקני העיר: ג' מסר המסך וכסו־בה את ארן
ג' העדת : ו ונתנו עליו כסוי
ג' עור תחש ופרשו בגד־כליל
כיון תכלת מלמעלה ושמו בדיו :
ג' כיון. ע' ז ועל שלחן הפנים יפרשו
בגד תכלת ונתנו עליו את־
כו' ל"ג מס' הקערת ואת־הכפת ואת־
ויסר כו' ג' חסר המנקית ואת קשות הנסך
כח"א ולחם התמיד עליו יהיה : ח
לירמיה ס"א הספים ג' ופרשו עליהם בגד תולעת
שני וכסו אתו במכסה עור

תחש

נ מן בוכרא דבני ישראל אהרן
נסיב ית כספא אלף ותלת
מאה ושתין וחמש סלעין
בסלעי קודשא : נא ויהב
משה ית כסף פריקיא
לאהרן ולבנוהי על מימרא
דיי' כמא דפקיד יי' ית משה :
א ומליל יי' עם משה
ועם אהרן למימר : ב
קבילו ית חושבן בני קהת
מגו בני לוי לזרעיתהון לבית
אבהתהון : ג מבר תלתין
שנין ולעילא ועד בר חמשין
שנין כל דאתי לחילא
מבן שלשי' למעבד עיבידתא במשכן
חולין כד זמנא : ד דין פולחן בני
קהת במשכן זמנא קדש
קודשיא : ה ויעול אהרן
ובנוהי במיטל משריתא
ויפרקון ית פרוכתא דפרסא
ויכסון בה ית ארונא
דסהדותא : ו ויתנון
עלוהי חופאה דמשך ססגונא
ויפרסון לבוש גמיר תכלא
מלעילא וישוון אריחוהי :
ז ועל פתורא דלחם
אפיא יפרסון לבוש תכלא
ויתנון עלוהי ית מגיסיא וית
בזיכיא וית מכילתא וית
קסוות ניסוכא ולחמא תדירא
עלוהי יהי : ח ויפרסון
עליהון לבוש צבע זהורי
ואת קשות סנהדרין עם ויכסון יתיה בחופאה דמשך
ולחם מנחות צה ססגונא וישוון ית
אריחוהי :

ויסכון

ליואי : נ סכום בוכריא דבני ישראל נסיב ית כספא אלף ותלת
מאה ושתין וחמש סלעין בסלעי קודשא : נא ויהב משה ית כסף
פרקונא לאהרן ולבנוי על פם מימרא דיי היכמא דפקיד יי ית משה :
א ומליל יי עם משה למימר : ב קבילו ית חושבן בני קהת
מגו בני לוי לגניסתהון לבית אבהתהון : ג מבר תלתין שנין ולעילא
ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא למעבד עיבידתא במשכן זמנא :
ד דא פולחנת בני קהת במשכן זמנא קודש קודשיא : ה
ועליל אהרן ובנוי בזמן מיטל משריתא ויפרקון ית פרגודא דפרסא
ויכסון ית ארונא דסהדותא : ו ויתנון עלוי חופאה דמשך ססגונא
ויפרשון לבוש שזיר עלוי מלעילא
וישוון אריחוי : ז ועל פתור לחים
אפיא יפרסון לבוש דתכלא ויתנון
עלוי ית פילוותא וית בזיכיא וית מנקיתא וית קסוות ניסוכא ולחים
תדירא עלוי יהי : ח ויפרשון עלוי לבוש צבע זהורי ויכסון יתיה
בחופאה דמשך ססגונא וישוון ית אריחוהי :

ירושלמי
ית פילותא:

ויסכון

רש"י

המשכן : חמשת שקלים לגלגולת :
למאתים בכורות אלף שקל לע' בכורות ש"ן שקל
לשלש בכורות ט"ו שקל . אמר כיצד אעשה בכור
שאומר לו תן ה' שקלים יאמר לי אני מפדויי הלוים
מה עשה הביא כ"ב אלף פתקין וכתב עליהם בן לוי
ורע"ג פתקין כתב עליהן ה' שקלים בללן ונתנן
בקלפי אמר להם באו וטלו פתקיכם לפי הגורל :
(ב) נשא את ראש וגו' . מנה מהם את הראויין
לעבודת משא והם מבן ל' ועד בן חמשים שנה והפחו'
משלשים לא נתמלא כחו . מכאן אמרו בן ל' לכח
והיותר על בן נ' כחו מכחיש מעתה : (ד)
קדש הקדשים . המקודש שבכולם הארון והשלחן
והמנורה והמזבחות והפרכת וכלי שרת : (ה)
ובא אהרן ובניו וגו' . יכניסו כל כלי וכלי לנרתקו
המפורש לו בפרשה זו ולא יצטרכו הלוים בני קהת
אלא לשאת : בנסוע המחנה . כשהענן מסתלק הן
יודעין שיסעו : (ז) קערו' וכפות וקשות ומנקיות .
כבר

רשב"ם

(נא) הפדים . מיותר . ת"ס כמ"ס של
ריקם . הכנס . שלשים . שלש מאות שהלוים
עודפים על שנים ועשרים אלף . בכורות היו'
ואין בכור מפקיע בכור כך פירשו רבותינו :
(ה) אהרן ובניו בנסוע המחנה שני דגלים
ראשוני' שנוסעים תחילה קודם שיסע המשכן
והלוים . (ו) ונתנו על המוט . טועה היה
בזה ר' יוסף קרא . מדלא כתיב כדכתיב במוט
בשנים . והיה רוצה לומר שכל המוט היה
תחת הכלים . מדכתיב על . בשיבושי . כי
המוטות היו בצד הכלי' כדרך כל משא שנותנין
המוטות בטבעות שבצדי הכלים כדכתיב בפ'
המשכן . אבל לשון ונתנו ראוי לומר על המוט
ואגב לשון משא אמר במוט כדכתיב וישאוהו
במוט וגמא גם את השולחן . כדכתיב בכתף
יסבלוהו . אין לכם משא אלא בכתף . כלומ'
בדבר זה נושאין את זה : ואחרי כן יבואו
בני

אבן עזרא

תקח את הלוים יהיו העודפים פדוים ונשארה מלת פדויי אל המספר וכמוהו רבים יש מכחשים
אמרו מזה נלמוד כי פדיון כל בכור חמשת שקלי' ואיננה ראיה כי זאת מצוה בפני עצמה והאמת דברי
קבלה : (מט) פדיום . בא שתחת נו"ן כמו גרשון : (ב) נשוא את ראש בני קהת :
בתחלה

תחש ושמו את בדיו : ט
ג' ולקחו בגד תכלת וכסו את
ג' מנרת המאור ואת נרתיה
יח פסו' את ואת מלקחיה ואת מחתתיה
וב' את ג' ואת כל כלי שמנה אשר
ישרתו לה בהם : י ונתנו
ל' דסמי' אתה ואת כל כליה אל
ב' · ב' מכסה עור תחש ונתנו על
המוט : יא ועל מזבח הזהב
יפרשו בגד תכלת וכסו אתו
במכסה עור תחש ושמו את
בדיו : יב ולקחו את כל
ג' כלי השרת אשר ישרתו
ג' בם בקדש ונתנו אל בגד
תכלת וכסו אתם במכסה
ג' עור תחש ונתנו על המוט :
ג' יג ודשנו את המזבח
ופרשו עליו בגד ארגמן : יד
ונתנו עליו את כל כליו
ב' אשר ישרתו עליו בהם את
ב' נתו' וחס' המחתת את המזלגת ואת
וירס' ב' פל' אורי' חס' היעים ואת המזרקת כל כלי
ג' המזבח ופרשו עליו כסוי עור
סימן · ו' תחש ושמו בדיו : טו וכלה
ג' וחס' אהרן ובניו לכסת את
הקדש ואת כל כלי הקדש

בנסע

ט ויסבון לבוש תכלא
ויכסון ית מנרתא דאנהורי
וית בוצינהא וית צבתהא
וית מחתיתהא וית כל מני
שמושא דישמשון לה בהון :
י ויתנון יתה וית כל
מנהא לחופאה דמשך
ססגונא ויתנון על אריחיא :
יא ועל מרבחא דדהבא
יפרשון לבוש תכלא ויכסון
יתיה בחופאה דמשך ססגונא
וישוון ית אריחוהי : יב
ויסבון ית כל מני שמושא
דישמשון בהון בקודשא
ויתנון ללבוש תכלא ויכסון
יתהון בחופאה דמשך
ססגונא ויתנון על אריחיא :
יג ויספון ית קטמא
דמרבחא ויפרסון עלוהי
לבוש ארגון : יד ויתנון
עלוהי ית כל מנוהי
דישמשון עלוהי בהון ית
מחתיתא וית צנוריתא וית
מגרופיתא וית מזרקיא כל
מני מרבחא ויפרסון עלוהי
חופאה דמשך ססגונא וישוון
אריחוהי : טו וישיצי
אהרן ובנוהי לכסאה ית
קודשא וית כל מני קודשא
במיטל משריתא ובתר כן
יעלון בני קהת למיטל ולא

יקרבון

אהרן

ואת כל
יומא נח'
סנהדרין יו
שבועות טז

רשי

ככר פירשתים במלאכת המשכן : המכסך · הכסוי
לשון יוסך אשר יוסך בהם : (ט) מלקחיה ·
כמין צבת שמושך בה את הפתילה לכל נר שירצה :
מחתותיה · כמין כף קטנה ושוליה פשוטין ולא
מגלגלים ואין לה מחיצה לפנים אלא מצדיה וחותה

בה

אבן עזרא

בתחלה בעבור משה ואהרן : (ג) מבן
שלשים שנה · קרוב מארבעה שבועים בן חמשים
שבעה שבועים כי אז יחסר כח הגוף : מלאכה
באהל מועד · מלאכת המשא : (ד) קדש
הקדשים · הוא הארון : (ה) פרכת המסך.

שתסוך

יונתן בן עוזיאל

ט וְיִסְבוּן לְבוּשׁ דְּתֵיכְלָא וִיכַסּוּן יַת מְנַרְתָּא דְּאַנְהוֹרֵי וְיַת בּוֹצִינָהָא
וְיַת מַלְקְטַיָּא וְיַת מַחְתְּיָתָא וְיַת כָּל מָאנֵי שִׁמּוּשָׁא דִּישַׁמְּשׁוּן לַהּ בְּהוֹן :
י וְיִתְּנוּן יָתַהּ וְיַת כָּל מָנָהָא לְחוּפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא וְיִתְּנוּן עַל
אַסְלָא : יא וְעַל מַדְבְּחָא דְּדַהֲבָא יִפְרְסוּן לְבוּשׁ תִּיכְלָא וִיכַסּוּן יָתֵיהּ
בְּחוּפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא וִישַׁוּוּן יַת אֲרִיחוֹי : יב וְיִסְבוּן יַת כָּל מָאנֵי
שִׁמּוּשָׁא דִּי יְשַׁמְּשׁוּן בְּהוֹן קוּדְשָׁא וְיִתְּנוּן לִלְבוּשׁ דְּתִכְלָא וִיכַסּוּן יָתְהוֹן
בְּחוּפָאָה דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא וְיִתְּנוּן עַל
קוֹפָא : יג וִידַדְּרוּן יַת מַדְבְּחָא
וְיִפְרְסוּן עֲלוֹי לְבוּשׁ אַרְגְּוָן : יד
וְיִתְּנוּן עֲלוֹיַת כָּל מָנוֹי דִּישַׁמְּשׁוּן עֲלוֹי בְּהוֹן יַת מַחְתְּיָתָא וְיַת מַשְׁלְיָיתָא
וְיַת סַנְרוּפְיָיתָא וְיַת מְזִירְקַיָּא כָּל מָאנֵי מַדְבְּחָא וְיִפְרְשׁוּן עֲלוֹי חוּפָאָה
דִּמְשַׁךְ סַסְגּוֹנָא וִישַׁוּוּן אֲרִיחוֹי : טו וִיפְסוֹק אַהֲרֹן וּבְנוֹי לְכַסָּאָה יַת
קוּדְשָׁא וְיַת כָּל מָאנֵי קוּדְשָׁא בְּזִמַּן מֵיטַל מַשְׁרִיתָא וּמִן בָּתַר כְּדֵין יֵיעֲלוּן
בְּנֵי קְהָת לְמִסוֹבְרָא וְלָא יִקְרְבוּן לְקוּדְשָׁא דְּלָא יְסוּתוּן בְּאֶשָּׁא מְצַלְהַבָא

ירושלמי

וִידַדְּרוּן יַת מַדְבְּחָא :

בעל הטורים

בארון ובמזבח הנחשת כתי' בדיו · ובשלחן ובמזבח הזהב כתיב לבתים לבדים כתיב את לרבות הבתים · וחיו ב' וחיו ולא תמותו · וחיו את בניהם ושבו בתרי עשר בענין הגאולה מלמד שמלאך המות נטל לנתיב לנא · וזהו וחיו את בניהם ושבו וחיו ולא ימותו : פרשת

רש"י

בה את דשן הנרות כשמטיבין : כרותיה · לוצי"א בלע"ז שנותנים בהן השמן והפתילות : (י) אל מכסה עור תחש · כמין מרצוף : (יב) את כל כלי השרת אשר ישרתו בם בקדש · בתוך המשכן שהוא קדש והן כלי הקטור' שמשרתים בהם במזבח הפנימי : (יג) ודשנו את המזבח · מזבח הנחשת : דשנו · יטלו את הדשן מעליו : ופרשו עליו בגד ארגמן · ואש שירדה מן השמים רבוצה תחת הבגד כארי בשעת המסעות ואינו שורפו שהיו כופין עליו פסכתר של נחשת : (יד) מחתות · שבהן חותים גחלים לתרומת הדשן עשויה כמין מחבת שאין לה אלא שלש מחיצות ומלפניה שואבות את הגחלים : מזלגות · צנוריות של נחשת שבהן מכין באברים שעל המזבח להפכן כדי שיתעכלו יפה ומהר : יעים · הם מגרפות ובלעז ווי"דל והן של נחשת ובהן מכבדין את הדשן שעל המזבח : (טו) לכסות את הקדש · הארון והמזבח : ואת כל כלי הקדש · המנורה וכלי שרת : ומתו · שאם יגעו חייבין מיתה בידי

אבן עזרא

שתסוך על הארון : (ו) ונתנו עליו · על המסך וי"א כי ישוב עליו אל מלת את שהוא את פרכת וכמוהו ותנפנו : ופרשו בגד כליל תכלת · כלו תכלת : מלמעלה · י"א על כסוי עור תחש והנכון בעיני שפירושו וכבר פירשו בגד כליל תכלת מלמעלה לפרכת המסך ואם לדרך כבוד יתכן גם הראשון ועור תחש מפני הגשם והאבק : ושמו בדיו · הנה יסירום עד שיכסו הארון וי"א שמו בדיו על כתפות הנושאים ועל שולחן הפנים להורות כי שם שולחנו אחרו' לצורך הבשר ולחם הפנים שיש בו לא יוסר : (ח) בגד תולעת שני · והנה על השולחן שני בגדים והמכסה וכן על הארון מסך ובגד תכלת ומכסה ועל המנורה בגד ומכסה : (י) ונתנו על המוט · כי אין לה בדים והוא כמו וישאוהו במוט : (יא) ועל מזבח הזהב · בגד אחר ומכסה לכסו' את הקודש שהוא הארון והשולחן והמנורה והמזבחו' וכל כלי השרת כמו סכיני' וכפות וקטרות : (יג) ודשנו · הסרת הדשן מעל המזבח : (טו) משא בני קהת באהל מועד · כי האהל והמשכן הם לא ישאוהו : (טז) ופקודת · מגזרת פקיד : שמן המאור · י"א כי הוא היה נושא שמן המאור לילה אחד וכן את מנחת התמיד והנכון בעיני שהוא פקיד עליה לתת שמן המאור והטעם הכלי וכן כלי שמן המשחה

בִּנְסֹעַ הַמַּחֲנֶה וְאַחֲרֵי־כֵן
נ״ל יָבֹאוּ בְנֵי־קְהָת לָשֵׂאת וְלֹא־
ס׳ יִגְּעוּ אֶל־הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ אֵלֶּה
מַשָּׂא בְנֵי־קְהָת בְּאֹהֶל מוֹעֵד׃
טז וּפְקֻדַּת אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן
נ׳ הַכֹּהֵן שֶׁמֶן הַמָּאוֹר וּקְטֹרֶת
הַסַּמִּים וּמִנְחַת הַתָּמִיד וְשֶׁמֶן
הַמִּשְׁחָה פְּקֻדַּת כָּל־הַמִּשְׁכָּן
נ׳ רפין וְכָל־אֲשֶׁר־בּוֹ בְּקֹדֶשׁ וּבְכֵלָיו׃
י״ג פ יז וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃
יח אַל־תַּכְרִיתוּ אֶת־
י״א נלוש׳ שֵׁבֶט מִשְׁפְּחֹת הַקְּהָתִי מִתּוֹךְ
י״ז ר״פ הַלְוִיִּם׃ יט וְזֹאת עֲשׂוּ לָהֶם
ב׳ נת נכיהם וְחָיוּ וְלֹא יָמֻתוּ בְּגִשְׁתָּם אֶת־
ושנוס · ג׳ דמטעי׳: קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים אַהֲרֹן וּבָנָיו
ט״ג מ״ג נתורה · יָבֹאוּ וְשָׂמוּ אוֹתָם אִישׁ אִישׁ
נ׳ עַל־עֲבֹדָתוֹ וְאֶל־מַשָּׂאוֹ׃ כ
נ׳ וא׳ כבלע רטע ומטמט א״נ: וְלֹא־יָבֹאוּ לִרְאוֹת כְּבַלַּע אֶת־
הַקֹּדֶשׁ וָמֵתוּ׃

קנ״ט · חזקיהו · סימן :
ומפטירין · נת״ע כהושע והיה מספר · בסי׳ א׳ :

פ פ פ

יִקְרְבוּן לְקוּדְשָׁא וְלָא יְמוּתוּן אִלֵּין מַטּוּל בְּנֵי קְהָת בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא׃ טו וּדְמְסִיר לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא מְשַׁח דְּאַנְהָרוּתָא וּקְטֹרֶת בּוּסְמַיָּא וּמִנְחָתָא תְּדִירָא וּמִשְׁחָא דִרְבוּתָא מַטְּרַת כָּל מַשְׁכְּנָא וְכָל דִּי בֵיהּ בְּקוּדְשָׁא וּבְמָנוֹהִי׃ יז וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְמֵימַר׃ יח לָא תְשֵׁיצוֹן יָת שִׁבְטָא זַרְעִית קְהָת מִגּוֹ לֵיוָאֵי׃ יט וְדָא עִיבִידוּ לְהוֹן וְיֵיחוֹן וְלָא יְמוּתוּן בְּמִקְרַבְהוֹן לְקוֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָּא אַהֲרֹן וּבְנוֹהִי יֵעֲלוּן וִימַנּוּן יָתְהוֹן גְּבַר גְּבַר עַל פּוּלְחָנֵיהּ וּלְמַטּוּלֵיהּ׃ כ וְלָא יֵעֲלוּן לְמֶחֱזֵי כַּד מְכַסַּן יָת מָנֵי קוּדְשָׁא וְלָא יְמוּתוּן׃

פ פ פ

כא וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ כב קַבֵּיל יָת חוּשְׁבַּן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן אַף אִנּוּן לְבֵית אֲבָהָתְהוֹן לְזַרְעֲיָתְהוֹן׃

מבר

כו״ל׳ חסר בה״א כשוה יכשאוכרי ג׳ פקד את בני לוי: וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ כב נָשֹׂא אֶת־רֹאשׁ
בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם־הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפְּחֹתָם׃

מבן

רשב״ם

בני קהת לאחר שתכסו את הארון והכלים : (כ) כבלע את הקדש : כשסותרין את ההיכל ה׳ נגלה ואם יראו ימותו · כמו שמצינו באנשי בית שמש כי ראו בארון ה׳ : כבלע · כמו בילע ה׳ . ודרך ארחותיך בלעו: בלע כל ארמנותיה · ומאשריו מבולעים

רש״י

בילי שמים : (יז) ופקדת אלעזר · שהוא ממונה עליהם לשאת אותם : שמן וקטרת ושמן המשחה ומנחת התמיד · עליו מוטל לצוות ולזרז ולהקריב בעת הכיינן : פקדת כל המשכן : ועוד היה ממונה על משא בני

קהת

דִין מְטוּל בְּנֵי קְהָת בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא : טז וְדִמְסִיר לְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא מִשְׁחָא דְאַנְהָרוּתָא וּקְטוֹרֶת בּוּסְמַיָא וּמִנְחַת דִתְדִירָא וּמִשְׁחָא דִרְבוּתָא מַסְרַת כָּל מַשְׁכְּנָא וְכָל דְבֵיהּ בְּקוּדְשָׁא וּבְמָנוֹי : יז וּמַלֵיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: יח לָא תְסַתְּקְפוּן לְשֵׁיצָאָה יַת שִׁבְטָא דְגְנִיסַת קְהָת מִגוֹ לֵיוָאֵי : יט וְדָא תַקַנְתָּא עֲבִידוּ לְהוֹן וְיֵחוֹן בְּחַיֵי דְצַדִיקֵי וְלָא יְמוּתוּן בְּאֶשָׁא מְצַלְהֲבָא וִיזוּחוּן עֵינֵיהוֹן מִן בֵּית קוֹדֶשׁ קוּדְשַׁיָא בְּזִמַן מִקְרַבְהוֹן לְתַמָן אַהֲרֹן וּבְנוֹי יֵיעֲלוּן וִימַנוּן יַתְהוֹן גְּבַר גְּבַר עַל פּוּלְחָנֵיהּ וּלְמְטוּלֵיהּ : כ וְלָא יֵיעֲלוּן לְמִתְחַסְיָא כַּד יֵיעֲלוּן כַּהֲנַיָא לְשִׁיקוּעַ מָאנֵי קוּדְשָׁא דְלָא יְמוּתוּן בְּאֶשָׁא מְצַלְהֲבָא :

ירושלמי

וְלָא יֵעֲלוּן לֵיוָאֵי לְמֶחֱמֵי כַּד יְהֶוְיָן כַּהֲנַיָא מְשַׁקְעִין מָאנֵי בֵּית קוּדְשָׁא דְלָא יְמוּתוּן :

פ פ פ

כא וידבר וּמַלֵיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : כב קַבֵּילִית חוּשְׁבַּן בְּנֵי גֵרְשׁוֹן אוּף הִינוּן לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן לְגְנִיסַתְהוֹן :

רש"י

קהת לצוות איש על עבודתו ועל משאו והו' המשכן וכל אשר בו כל הסדורי' למעלה בפרשה זו אבל משא בני גרשון ומררי שאינה מקדש הקדשים על פי איתמר היה כמו שכתוב בפרשת נשא : (יח) אל תכריתו · אל תגרמו להם מיתתו : (כ) ולא יבאו לראות כבלע את הקדש · לתוך נרתק שלו כמו שפירשתי למעלה בפרשה זו ופרשו עליו בגד פלוני וכסו אותו במכסה פלונית ובלוע שלו הוא כסויו :

חסלת במדבר סיני

(כב) נשא את ראש בני גרשון גם הם · כמו שצויתיך על בני קהת לראות כמה יש שהגיעו

רשב"ם

מבר

מבולעים · וכן כתיב למעלה שמשעה שהיו מתחילין לפרק את המשכן · היו מתרחקי' בני קהת · כדכתיב ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה והורידו את פרכת המסך וכל הפרשה עד וכלה אהרן ובניו לכסו' וגו' ואחרי כן יבאו בני קהת:

וזה יסוד מרבינו שמואל

(כב) נשא גם הם לפי שכתב למעלה נשא את ראש בני קהת · לאחר שנסדרו

אבן עזרא

המשחה וכלי הקטורת לבני הקהתים · וטעם ופקודת כל המשכן כי יש לו גם פקידות במשכן ובכל כליו עם אחיו איתמר רק לגודל מעלת אלעזר היה הוא פקיד על השמן הקטרת והמנחה לבדו · וטעם אל משה ואל אהרן כי מצוה על אהרן ובניו להשמר שלא יבאו הקהתי' לידי כרת · ומלת אל תכריתו למשה אהרן ובניו : (יט) וחיו · יוסיפו חיים : ולא ימותו · בכרת והטעם כי אם ישמרו יקבלו שכר ואם לא יעכשו כי יתכן שלא יענשו על כן ולא ימותו : ושמו אותם · הארון והשולחן והמנורה והמזבחות : על עבודתו · בכלי הקדש : ואל משאו · לשאת בכתף : (כ) ולא יבאו · הקהתים אל אהל מועד לראות כבלע את הקדש והטעם כאשר יוסר בניו יוסר מסך הפרכת ונגלה הארון וי"א כי כבלע כמו ככסות והטעם כאשר יכסו הארון לשאת אותו וזה טעם קרוב מהראשון והנה שתים אזהרות שלא יגעו בקדש כי אם בבדים ישאוהו ולא יראו הקדש :

(כב) נשא שם הפעל כמו זכור את יום השבת וטעם נשא שא : גם הם · בעבור שנשא את ראש הקהתים :

לעבוד

מבן שלשים שנה ומעלה עד
פ׳ לגנ׳ נתנ׳ בן חמשים שנה תפקד אותם
כל הבא לצבא צבא לעבד
עבדה באהל מועד : כד
ס׳ זאת עבדת משפחת הגרשני
ג׳ לעבד ולמשא : כה ונשאו
ג׳ את יריעת המשכן ואת
ס׳ אהל מועד מכסהו ומכסה
התחש אשר עליו מלמעלה
ואת מסך פתח אהל מועד :
ג׳ כו ואת קלעי החצר ואת
מסך ׀ פתח ׀ שער החצר
ג׳ אשר על המשכן ועל
המזבח סביב ואת מיתריהם
ואת כל כלי עבדתם ואת
ג׳ כל אשר יעשה להם ועבדו :
כז על פי אהרן ובניו תהיה
כל עבדת בני הגרשני לכל
משאם ולכל עבדתם
ופקדתם עליהם במשמרת
את כל משאם : כח זאת
עבדת משפחת בני הגרשני
ג׳ פ׳ אהרן באהל מועד ומשמרתם ביד
וה׳ כהן איתמר בן אהרן הכהן : ס
כט בני מררי למשפחתם
לבית אבתם תפקד אתם :
ג׳ נטעם ל מבן שלשים שנה ומעלה
נענין ועד בן חמשים שנה תפקדם
כל הבא לצבא לעבד את
י״ז ר״פ עבדת אהל מועד : לא וזאת
משמרת משאם לכל

עבדתם

כג מבר תלתין שנין אהרן
ולעלא עד בר חמשין שנין
תמני יתהון כל דאתי לחילא
חילא למפלח פולחנא
במשכן זמנא : כד דין
פולחן זרעית גרשון למפלח
ונשאו את ולמטול : כה ויטלון ית
סנת כה יריעת משכנא וית משכן
זמנא חופאיה וחופאה
דססגונא דעלוהי מלעלא
וית פרסא דתרע משכן
זמנא : כו וית סרדי
דרתא וית פרסא דמעלנא
דתרע דרתא דעל משכנא
על המשכן ועל מדבחא סחור סחור וית
סס נג אטוניהון וית כל מני
פולחנהון וית כל דיתמסר
להון ויפלחון : כז על
מימר אהרן ובנוהי תהי כל
פולחן בני גרשון לכל
מטולהון ולכל פולחנהון
ותמנון עליהון במטרא ית
כל מטולהון : כח דין
פולחן זרעית בני גרשון
במשכן זמנא ומטרתהון
בידא דאיתמר בר אהרן
כהנא : כט בני מררי
לזרעיתהון לבית אבהתהון
תמני יתהון : ל מבר
תלתין שנין ולעלא ועד בר
חמשין שנין תמנינון כל
דאתי לחילא למפלח ית
פולחן משכן זמנא : לא
ודא מטרת מטולהון לכל
פולחנהון במשכן זמנא דפי
משכנא ועברוהי ועמודוהי
וסמכוהי :

ועמודי

עבדתם באהל מועד קרשי
י"מ"נ המשכן ובריחיו ועמודיו
ואדניו: לב ועמודי החצר
סביב ואדניהם ויתדתם
ומיתריהם לכל־כליהם
נ' וחסר ולכל עבדתם ובשמת
תפקדו

לב ועמודי דדרתא
סחור סחור וסמכיהון
וסכיהון ואטוניהון לכל
מניהון ולכל פולחניהון
ובשמהן תמנון ית מני
מטרת מטולהון :
דין

יונתן בן עוזיאל

כג מבר תלתין שנין ולעילא ועד בר חמשין שנין תמנינון כל
דאתי לחילא חילא למעבר עיבידתא במשכן זמנא : כד דא היא
פולחנת גניסת גרשון למפלח ולמטול : כה ויטלון ית יריעת
משכנא וית משכן זמנא חופאיה וחופאה דססגונא דעלוי מלעילא וית
פרסא דתרע משכן זמנא : כו וית ווילות דרתא וית פרסא דמעלנא
דתרע דרתא דעל משכנא חזור חזור וית אטוניהון וית כל מאני
פולחנהון וית כל מה דיתמסר להון ויפלחון : כז על מימרא דאהרן
ובנוי יהי כל פולחן בני גרשון לכל מטולהון ולכל פולחנהון ותמנון
עליהון במטרא ית כל מטולהון : כח דא היא פולחנת גניסת בני
גרשון במשכן זמנא ומטרתהון ביד איתמר בר אהרן כהנא : כט
בני מררי לגניסתהון לבית אבהתהון תמני יתהון : ל מבר תלתין
שנין ולעילא ועד בר חמשין שנין תמנינון כל דאתי לחילא למפלח ית
פולחן משכן זמנא : לא ודא מטרת מטולהון לכל פולחנהון במשכן
זמנא לוחי משכנא ונגרוי ועמודוי וחומרוי : לב ועמודי דרתא
חזור חזור וחומריהון וסיכיהון וסתחיהון לכל מאניהון ולכל פולחנהון
ובשמהן

רש"י

לכלל עבודה ; (כה) את יריעות המשכן · עשר
תחתונות : ואת אהל מ עד· יריעות עזים
העשויות לאהל עליו : מכסהו · עורות אלים
מאדמים : מסך פתח · וילון המזרחי : (כו) אשר על המשכן : כלומר שקלעים והמסך של
חצר סוככים ומגינים על המשכן ועל מזבח הנחשת סביב : ואת כל אשר יעשה להם · כתרגומו
ית כל דיתמסר להון לבני גרשון : (כז) על פי אהרן ובניו · ואיזה מהבנים ממונה עליהם ביד
איתמר בן אהרן הכהן : (לב) ויתדותם ומיתריהם : של עמודים שהרי יתדות ומיתרי הקלעים
במשא

רשב"ם

שנסדרו ונקבעו סדר המסעות וחנייתן הוצרך
לומר שילוח טמאים מן המחנות :
חטאת

אבן עזרא

(כד) לעבוד · להקים המשכן ולעשות הלאם ולשחוט ו׳ שמור : ולמשא · שם הפועל וכמוהו ולמשא
את המחנות כי משקלי שמות הפעלים משתנים : (כה) ומכסה התחש אשר עליו · אחז הכתוב
דרך קצרה שלא הזכיר מכסה עורות אלים ויש אומרים ששני המכסים היו דבקים : (כו) ואת כל

תפקדו את כלי משמרת
משאם: לג זאת עבדת
משפחת בני מררי לכל
עבדתם באהל מועד ביד
איתמר בן אהרן הכהן: לד
ויפקד משה ואהרן ונשיאי
העדה את בני הקהתי
למשפחתם ולבית אבתם:
לה מבן שלשים שנה
ומעלה ועד בן חמשים שנה
כל הבא לצבא לעבדה
באהל מועד: לו ויהיו
פקדיהם למשפחתם אלפים
שבע מאות וחמשים: לז
אלה פקודי משפחת הקהתי
כל העבד באהל מועד אשר
פקד משה ואהרן על פי
יהוה ביד משה: ס
לח ופקודי בני גרשון
למשפחותם ולבית אבתם:
לט מבן שלשים שנה
ומעלה ועד בן חמשים שנה
כל הבא לצבא לעבדה
באהל מועד: ס ויהיו
פקדיהם למשפחתם לבית
אבתם אלפים ושש מאות
ושלשים: מא אלה פקודי
משפחת בני גרשון כל
העבד באהל מועד אשר
פקד משה ואהרן על פי יהוה: מב ופקודי משפחת
בני מררי למשפחתם לבית אבתם: מג מבן שלשים
שנה

לג דין פולחן זרעית בני
מררי לכל פולחנהון במשכן
זמנא בידא דאיתמר בר
אהרן כהנא: לד ומנא
משה ואהרן ורברבי כנשתא
ית בני קהת לזרעיתהון
לבית אבהתהון: לה
מבר תלתין שנין ולעילא
ועד בר חמשין שנין כל
דאתי לחילא לפלחנא
במשכן זמנא: לו והוו
מניניהון לזרעיתהון תרין
אלפין שבע מאה וחמשין:
לז אלין מניני זרעית
קהת כל דפלח במשכן זמנא
דמנא משה ואהרן על
מימרא דיי בידא דמשה:
לח ומניני בני גרשון
לזרעיתהון ולבית אבהתהון:
לט מבר תלתין שנין
ולעלא ועד בר חמשין שנין
כל דאתי לחילא לפולחנא
במשכן זמנא: פ והוו
מניניהון לזרעיתהון לבית
אבהתהון תרין אלפין ושית
מאה ותלתין: מא אלין
מניני זרעית בני גרשון כל
דפלח במשכן זמנא דמנא
משה ואהרן על מימרא דיי:
מב ומניני זרעית בני
מררי לזרעיתהון לבית
אבהתהון: מג מבר
תלתין שנין ולעלא ועד
בר חמשין שנין כל דאתי
לחילא

קז"ו מפסח' בטפח' תניין בפסח' נתני' ת' ית' נפסט'
ג'
סימן
ג' למטעמי' לסנירין ופנע חסרי' כרסא סימן
ה'
פ' פ' ג'
כל מ"ז נפ"ח
[illegible]

שנה ומעלה ועד בן חמשים
שנה כל הבא לצבא לעבדה
באהל מועד: מד ויהיו
פ״ן פקדיהם למשפחתם שלשת
אלפים ומאתים: מה אלה
פקודי משפחת בני מררי
אשר פקד משה ואהרן על
פי יהוה ביד משה: מו כל
הפקדים אשר פקד משה
ואהרן

לחילא לפולחנא במשכן
זמנא: מד והוו מניניהון
לזרעיתהון תלתא אלפין
ומאתן: מה אלין מניני
זרעית בני מררי דמנא משה
ואהרן על מימרא דיי בידא
דמשה: מו כל מנינייא
דמנא משה ואהרן ורברבי
ישראל ית ליואי לזרעיתהון
ולבית אבהתהון:

מבר

יונתן בן עוזיאל

ובשמהן תמנון ית כל מאני מטרת מטולהון: לג דא היא פולחנת
גניסת בני מררי לכל פולחנהון במשכן זמנא בידא דאיתמר בר אהרן
כהנא רבא: לד ומנא משה ואהרן ית בני קהת לגניסתהון ולבית
אבהתהון: לה מבר תלתין שנין ולעילא ועד בר חמשין שנין כל
דאתי לחילא לפולחנא במשכן זמנא: לו והוו סכומהון לגניסתהון
תרין אלפין ושבע מאה וחמשין: לז אלין מנין סכומי גניסת קהת
כל דפלח במשכן זמנא די מנא משה ואהרן על פום מימרא דיי בידא
דמשה: לח ומנין סכומי בני גרשון לגניסתהון ולבית אבהתהון:
לט מבר תלתין שנין ולעילא ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא
לפולחנא במשכן זמנא: מ והוו סכומהון לגניסתהון תרין אלפין
ושית מאה ותלתין: מא אלין מנייני סכומי בני גרשון כל דיפלח
במשכן זמנא דימנא משה ואהרן על פם מימרא דיי בידא דמשה:
מב ומנין סכומי גניסת בני מררי לגניסתהון לבית אבהתהון:
מג מבר תלתין שנין ולעילא ועד בר חמשין שנין כל דאתי לחילא
לפולחנא במשכן זמנא: מד והוו סכומהון לגניסתהון תלת אלפין
ומאתן: מה אלין מנייני סכומי גניסת בני מררי דמנא משה ואהרן
על פם מימרא דיי בידא דמשה: מו כל סכום מנינייא דמנא משה
ואהרן ורברבי ישראל ית ליואי לגניסתהון ולבית אבהתהון:

מבר

רש״י

במשא בני גרשון היו יתדות ומיתרים היו ליריעות ולקלעים מלמטה שלא תגביהם הרוח • ויתדות ומיתרים היו לעמודים סביב לתלות בהן הקלעים לשפתם העליונה בכלונסות וקונדסין כמו שמפורש במלאכת המשכן: (מז) עבודת עבודה• הוא השיר במצלתים

אבן עזרא

כלי עבודתם• כשולחנות ויתדות ומיתרים: ואת כל אשר יעשה להם • לכלי העבודה או למשכן ולמזבח: (כט) בני מררי: לא הזכיר לשאת שמותם כי הפרשה דבקה

עבודת

ואהרן ונשיאי ישראל את־
הלוים למשפחתם ולבית
אבתם: מז מבן שלשים
שנה ומעלה ועד בן־חמשים
שנה כל־הבא לעבד עבדת
עבדה ועבדת משא באהל
מועד: מח ויהיו פקדיהם
שמנת אלפים וחמש מאות
ושמנים: מט על־פי יהוה
פקד אותם ביד־משה איש
איש על־עבדתו ועל־משאו
ופקדיו אשר־צוה יהוה את־
משה: פ

ה א וידבר יהוה אל־
משה לאמר: ב צו את־בני
ישראל וישלחו מן־המחנה
כל־צרוע וכל־זב וכל טמא
לנפש: ג מזכר עד־נקבה
תשלחו אל־מחוץ למחנה
תשלחום ולא יטמאו את־
מחניהם אשר אני שכן
בתוכם: ד ויעשו־כן בני
ישראל וישלחו אותם אל־
מחוץ למחנה כאשר דבר
יהוה אל־משה כן עשו בני
ישראל: פ ה וידבר יהוה
אל־משה לאמר: ו דבר אל־בני ישראל איש או־אשה
כי יעשו מכל־חטאת האדם למעל מעל ביהוה ואשמה
הנפש

מסרה: ל׳ · פקדיהם קדמ׳ ויהיו · פקדיהם · למשפחתם · פקדיהם · בטעמא · תני׳ בזקף · תנית׳ נקדמ׳ · רביע׳ · נסת כחת׳ · ג׳ ול׳ ומל׳ משאו · כ׳ דמטעי׳ דסבירין כתר · ג׳ · ט׳ פסוקי׳ כל וכל וכל · ג׳ · ג׳ · ג׳ · כ׳ את במאי · ט׳ למ׳ נתו׳ · ל׳ · ו׳ פס׳

אונקלוס:
מז מבר תלתין שנין
ולעלא ועד בר חמשין שנין
כל דאתי למפלח פולחן
פולחנא ופולחן מטול במשכן
זמנא: מח והוו מנינהון
תמניא אלפין וחמש מאה
ותמנן: מט על מימרא
דיי מנא יתהון בידא דמשה
גבר גבר על פולחניה ועל
מטוליה ומנינוהי דפקיד יי
ית משה: א ומליל יי
עם משה למימר: ב
פקיד ית בני ישראל וישלחון
מן משריתא כל דסגיר וכל
דדאיב וכל דמסאב לטמי
נפשא דאנשא: ג מדכר
עד נוקבא תשלחון למברא
למשריתא תשלחונון ולא
יסאבון ית משריתהון
דשכנתי שריא ביניהון:
ד ועבדו כן בני ישראל
ושלחו יתהון למברא
למשריתא כמא דמליל יי
עם משה כן עבדו בני ישראל:
ה ומליל יי עם משה
למימר: ו מליל עם בני
ישראל גבר או אתתא ארי
יעבדון מכל חובי אנשא
לעקרא שקר קדם יי ויחוב
אנשא ההוא:
ויודון

תולדת: אהרן · לעבור חולין כב ערכין יא · וישלחו מן פסחים סז סו כה תענית כא מכות טו מנחות · וכל זב פסחים נז · מזכר עד נדה כח · אל מחוץ פסחים נא · ולא יטמאו פסחים סז מכות יד זבחים קיז · דבר אל תמורה ב · איש או פסחים מג סוכה כח יבמות פד קדושין לה קמא טו תמורה ב נדה מג

רשבם

(ו) חטאת אדם. הכתובים בפרשת אשם גזילות בסוף פרשת ויקרא. וכחש וגו׳ בעמיתו בפיקדון וגו׳

רש״י

במצלתים וכנורות שהיא עבודה לעבודה אחרת: ועבדת משא. כמשמעו: (מט) ופקודיו

פרשת נשא

מז מִבַּר תְּלָתִין שְׁנִין וּלְעֵילָא וְעַד בַּר חַמְשִׁין שְׁנִין כָּל דְּאָתֵי לְחֵילָא
לְמִפְלַח פּוּלְחַן כַּהֲנוּתָא וּפוּלְחַן מְטוּל בְּמַשְׁכַּן זִימְנָא : מח וַהֲווֹ סְכוּמְהוֹן
תְּמַנְיָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה וּתְמָנָן : מט עַל פּוּם מֵימְרָא דַּיְיָ מְנָא
יַתְהוֹן בִּידָא דְּמֹשֶׁה גְּבַר גְּבַר עַל פּוּלְחָנֵיהּ וְעַל מְטוּלֵיהּ וּסְכוּמֵיהּ הֵיכְמָא
דְּפַקֵּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה : א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : ב פַּקֵּיד יַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיפַטְרוּן מִן מַשְׁרִיתָא כָּל דִּמְצוֹרַע וְכָל דְּדָאִיב וְכָל דִּמְסָאַב
לִטְמֵי נַפְשָׁא דְּמִית : ג מִדְּכוּרָא וְעַד נוּקְבָא תְּשַׁלְּחוּן לִמְבָרָא
לְמַשְׁרִיתָא תְּפַטְרוּנוּן וְלָא יְסָאֲבוּן יַת מַשְׁרִיתְהוֹן דִּשְׁכִינַת קוּדְשִׁי שַׁרְיָא
בֵּינֵיהוֹן : ד וַעֲבָדוּ כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּפַטְרוּ יַתְהוֹן לִמְבָרָא לְמַשְׁרִיתָא
הֵיכְמָא דְּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה הֵיכְדֵין עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : ה וּמַלֵּיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : ו מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גְּבַר אוֹ אִתָּא דְּיַעַבְדוּן
מִכָּל חוֹבֵי אֱנָשָׁא לְמַשְׁקְרָא שְׁקַר קֳדָם יְיָ וְיִתְחַיֵּיב בַּר נַשׁ הַהוּא :

ויודון

ולא יטמאו ב' ויוא את יטמאו את מחניהם ולא יטמאו את שם קדשי שהם יטמאו את מחניהם הטמאין את שם קדשי כדכתי' למען טמא את מקדשי ולחלל את שם קדשי מכל הטמאות האדם • סמך

לשילוח כשמאי' שע' חטא' האדם שחט' אדם הראשון שאכל מן העץ ונכנ' קטע' האש' והונית' שם רע נאלם והוכו הנ' הנחש נצרע' ואשה נזינת ואדם נמות וכפר' קל' תן חוכה אותן כאן • צרוע דהיינו נחש' וזב דהיינו •

הא זה • וטמא לנפש דהיינו האדם שכינגס מות תמות • מזכר עד נקבה תשלחו • כשם שנתגרשו אדם וחוה ונחש מגן עדן •
וסמך פרשת סוטה לפי שהנחש נא על חוה • ונפלו ירכיו דכתיב על גחונך תלך • וסמך פרשת נזיר על שם הפרי שאכל אדם
הראשון עכנימו ענבי רוש : למעול בה' • לומר שכל המטה דינו של נר כאלו מטה ליב של מעלה • הנפש ההיא והתודו •
רמז שכל האומתי' מתודי' בעת יציאת הנפש • תרומה לכל קדשי בני ישראל אשר יקריבו לכהן לו יהיה • מוקי לה בספרי
בביכורים

רשי

ופקודיו אשר צוה ה' את משה : ואותן הפקודים היו במצוה מבן שלשים שנה ועד בן חמשים : (ב) צו את בני ישראל וגו' • פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן ושמונה פרשיות נאמרו בו ביום כדאיתא במסכת גיטין בפרק הניזקין : וישלחו מן המחנה • שלש מחנות היו שם בשעת חנייתן תוך הקלעים היא מחנה שכינה חניית הלוים סביב כמו שמפורש בפרשת במדבר סיני היא מחנה לויה ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבעה רוחות היא מחנה ישראל הצרוע נשתלח חוץ לכולן הזב מותר במחנה ישראל ומשולח מן השתים וטמא לנפש מותר אף בשל לויה ואינו משולח אלא משל שכינ' וכל זה דרשו רבותינו מן המקראו' במס' פסחים : טמא לנפש • דמסאב לטמי נפשא דאינשא אומר אני שהוא לשון עצמות אדם בלשון ארמי והרבה יש בבראשית רבה אדריגוס שחיק טמיא שחיק עצמות : (ה) למעול מעל בה' • הרי חזר וכתב כאן פרשת גוזל ונשבע על שקר היא האמורה בפרשת ויקרא ומעלה מעל בה' וכחש בעמיתו וגו' ונשנית כאן בשביל שני דברי' שנתחדשו בה האחד שכתוב והתודו לימד שאינו חייב חומש ואשם על פי עדים עד שיודה בדבר והשני על גזל

הגר

אבן עזרא

(מז) עבודת עבודה • כאשר פרשתי והנה טעם כל הפקודים שהיו מבן שלשים שנה : (מט) איש איש • על גרשון קהת ומררי : על עבודתו ועל משאו • על כן ופקודיו ונסמכה פרשת וישלחו מן המחנה בעבור היות השכינה בתוך המחנות בנסעם ובחנות' • (ב) כל צרוע וכל זב וכל טמא לנפש: שה הם מטומאות שבעה והם מטמאים אחרים על כן לא יצא בעל קרי מחוץ למחנה ואין יד במחנה לצאת חוץ רק כל אחד חופר באהלו כמנהג כל המחנות כלן כי תינוקים יש ביניהם • ופרשת כי תצא מחנה על מחנה קטן ידבר שאין שם משה והארון ביניהם ואין סובבים כי במחנה ישראל השכינה באמצע ועוד אפרשנו במקומו : (ג) נקבה • זבה או נדה או מצורעת או טמאת מת : (ד) ויעשו כן • מיד קודם שנסעו והטמאים בנסעם יסעו בין דגל אפרים לדגל דן על דרך סברא כי לא פורש • ונסמכה פרשת איש או אשה כי צרעת והזוב יבואו בעבור מעל • וטעם להזכיר זאת הפרשה פעם אחרת להזכיר ואם אין לאיש גואל :

והתודו

הַנֶּפֶשׁ הַהִוא׃ ז וְהִתְוַדּוּ
אֶת־חַטָּאתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ
וְהֵשִׁיב אֶת־אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ
וַחֲמִישִׁתוֹ יֹסֵף עָלָיו וְנָתַן
לַאֲשֶׁר אָשַׁם לוֹ׃ ח וְאִם־
אֵין לָאִישׁ גֹּאֵל לְהָשִׁיב
הָאָשָׁם אֵלָיו הָאָשָׁם הַמּוּשָׁב
לַיהוָה לַכֹּהֵן מִלְּבַד אֵיל
הַכִּפֻּרִים אֲשֶׁר יְכַפֶּר־בּוֹ עָלָיו׃
ט וְכָל־תְּרוּמָה לְכָל־
קָדְשֵׁי בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־
יַקְרִיבוּ לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה׃ י
וְאִישׁ אֶת־קֳדָשָׁיו לוֹ יִהְיוּ אִישׁ
אֲשֶׁר־יִתֵּן לַכֹּהֵן לוֹ יִהְיֶה׃
פ יא וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ יב דַּבֵּר אֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם
אִישׁ אִישׁ כִּי־תִשְׂטֶה אִשְׁתּוֹ
וּמָעֲלָה בוֹ מָעַל׃ יג וְשָׁכַב
אִישׁ אֹתָהּ שִׁכְבַת־זֶרַע וְנֶעְלַם
מֵעֵינֵי אִישָׁהּ וְנִסְתְּרָה וְהִיא
נִטְמָאָה וְעֵד אֵין בָּהּ וְהִוא לֹא
נִתְפָּשָׂה׃ יד וְעָבַר עָלָיו
רוּחַ־קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ

והוא

ז וִיוַדּוֹן יָת חוֹבֵיהוֹן דַּעֲבַדוּ וְיָתֵיב יָת חוֹבְתֵיהּ בְּרֵישֵׁיהּ וְחוּמְשֵׁיהּ יוֹסֵף עֲלוֹהִי וְיִתֵּן לִדְחָב לֵיהּ׃ ח וְאִם לֵית לְגַבְרָא פָּרִיק לְאָתָבָא חוֹבְתָא לֵיהּ חוֹבְתָא דִמְתָתֵיב קֳדָם יְיָ לְכַהֲנָא בַּר מִדְּכַר כִּפּוּרַיָּא דִיכַפַּר בֵּיהּ עֲלוֹהִי׃ ט וְכָל אַפְרָשׁוּתָא לְכָל קוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל דִּיקָרְבוּן לְכַהֲנָא דִּלֵיהּ יְהֵי׃ י וּגְבַר יָת מַעֲשַׂר קוּדְשׁוֹהִי דִּלֵיהּ יְהוֹן גְּבַר דְּיִתֵּן לְכַהֲנָא דִּלֵיהּ יְהֵי׃
יא וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ יב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר גְּבַר אֲרֵי תִסְטֵי אִתְּתֵיהּ וּתְשַׁקַּר בֵּיהּ שְׁקָר׃ יג וְיִשְׁכּוֹב גְּבַר יָתַהּ שְׁכוֹבַת זַרְעָא וִיהֵי מְכַסָּא מֵעֵינֵי בַעְלַהּ וּמִטַּמְרָא וְהִיא מְסָאֲבָא וְסָהִיד לֵית בַּהּ וְהִיא לָא אִתַּחֲדַת׃ יד וְיִעְבַּר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יָת אִתְּתֵיהּ וְהִיא מְסָאֲבָא אוֹ עֲבַר עֲלוֹהִי רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יָת אִתְּתֵיהּ וְהִיא לָא מְסָאֲבָא׃

וייתי

מסרה: פ' פסו' אית בהון קטייה ופסייה י"ל · פ' פתחין · נג' · ב' ואת הכסף · ט"ר"פ נסיב' · ואיש · ח"ר"פ דמיין · אית בהו' ב' · מלין דמיין · קדמ' נסיב · פי"ן ותנייני · קרית · י"ג · ג' · כ"ס · ב' · ר"פ כתי' ו"ר · בתור'

תולדת: אהרן · והשיב את קמא קי · וחמישיתו חגיגה כג · ונתן לאשר פסחים לא · כתו' ו"ט פב · גיטין לו · קדושין טו · קמא ת · ואם אין קמא קט קי · סנהדרין פח · האשם קמא קט קי · לה' לכהן שם · ערכין כח · מלבד איל קמא קי קיא · ערכין כח · ואיש את ברכות סג · קמא קיב · ערכין לב · איש א ש ברכות שם · קמא קי · דבר אל סוטה כג · איש איש ברכות שם · סוטה ג · כב כד כו כז · מעילה יח · ושכב איש יבמות נה · שכבת זרע יבמות נה כו · ונעלם סוטה כו

מנועות ה ונסתרה סוטה ב ד כו כח ועד אין סוטה ב ג לא והיא לא יבמות כו כתובות כט סוטה ב כו לא כדה כב
יעבר עליו סוטה ג וקנא את סוטה ג כו כו כח

רשב"ם

זנו' ובשביל גזל הגר שאין לו גואל ואת הגר בשנית כאן: (ז) והשיב את אשמו · הקרן: (ח) מלבד איל האשם · האמור בויקרא האשם המושב · הקרן ישיב לכהנים: (ט) וכל תרומה · תרומת ראשית שישראל מפרים ותרומת מעשר שבלוים

רש"י

הגר שהיא נתן לכהנים: (ז) את אשמו בראשו · הוא הקרן שנשבע עליו: לאשר אשם לו · לאי שנתחייב לו: (ח) ואם אין לאיש גואל · שמת התובע שהשביעו ואין לו יורשים: להשיב האשם אליו · כשנמלך זה להתודות על עונו,

ז ויודון ית חוביהון דעבדו אין ממונא אנס לחבריה ויתוב ית חובתיה ברישיה וחומש דמוי יוסף עלוי ויתן קרנא וחומשא למאן דאתחייב ליה:
ח ואין לא אית לגבריה פריק לאתבא חובתיה ליה חובתא דמייתב קדם יי לכהנא יתן בר מדכר כפוריא די יכפר ביה עלוי: ט וכל אפרשותא לכל קודשיא דבני ישראל דיקרבון לכהנא דיליה יהון: י וגבר ית מעשר קודשוי דיליה יהון ולא חסרין ניכסוי גבר מה דיתן לכהנא דיליה יהי יא ומליל יי עם משה למימר: יב מליל עם בני ישראל ותימר להון גבר גבר ארום תסטי אנתתיה ותשקר ביה שקר: יג וישמש גבר חורן עמה תשמיש דעריס ויהי מכסי מעיני בעלה ומטמרא והיא מסאבא יתהרו בריר לית דמסהיד בה והיא לא אתחדת: יד ויעיבר עלוי רוח קנאתא ויקני ית אתתיה והיא אסתאבת או עבר עלוי רוח קנאיתא ויקני ית איתתיה והיא לא אסתאבת:

בבכורים · יקריבו בגימטריא הבכורי' ואיש את קדשיו לו יהיו וסמיך ליה פרשת סוטה · לומר למי שמעכב קיני הכנסים ואינו מקריב' כדרך שעשו בני עלי הויכולו שכנוס: בקרק' העפ' אשר יהיה

בקרקע המשכן · בירושלמי למה מים ועפר · מים ממקו' שנאת' עפר למקום שהולכ' · וכת' שהיא עתיד' ליתן דין וחשבון · בקרקע שבי' במסורה ומן העפר אשר יהיה בקרקע המשכן · ואידך ואם

ומטול

רש"י

עונו ואמרו רבותינו וכי יש לך אדם בישראל שאין לו גואלים או בן או אח או שאר בשר הקרוב ממשפח' אביו למעלה עד יעקב אלא זה הגר שמת ואין לו יורשים: האשם המושב · זה הקרן והחומש · לה' לכהן · קנאו השם ונתנו לכהן שבאותו משמר: מלבד איל הכפורים · האמור בויקרא שהוא צריך להביא: (ט) וכל תרומה וגו' · אמר רבי ישמעאל וכי תרומה מקריבין לכהן והלא הוא המחזר אחריה לבית הגרנות ומה תלמוד לומר אשר יקריבו לכהן אלו הבכורים שנאמר בהם תביא בית ה' אלהיך ואיני יודע מה יעשה בהם תלמוד לומר לכהן לו יהיה בא הכתוב ולמד על הבכורים שיהיו נתנין לכהן: (י) ואיש את קדשיו לו יהיו · לפי שנאמרו מתנו' כהונה ולויה יכול יבאו ויטלום בזרוע תלמוד לומר ואיש את קדשיו לו יהיו מגיד שטובת הנאתן לבעלים ועוד מדרשים הרבה דרשו בו בספרי · ומדרש אגדה ואיש את קדשיו לו יהיו מי שמעכב מעשרות ואינו נותנן לו יהיו המעשרות סוף שאין שדהו עושה אלא אחד מעשרה שהיתה למודה לעשות: ואיש אשר יתן לכהן · מתנות הראויות לו: לו יהיה · ממון הרבה: איש איש כי תשטה אשתו · מה כתוב למעלה מן הענין ואיש את קדשיו לו יהיו אם אתה מעכב מתנות הכהן חייך תצטרך לבא אצלו להביא לו את הסוטה · (יב) איש איש · ללמדך שמועלת בשתים באיש מלמעלה שלמעלה ובאיש הלמטה: כי תשטה אשתו · שנו רבותינו אין המנאפין נואפין עד שתכנס בהן רוח שטות דכתי' כי תשטה וכתוב בו נואף אשה חסר לב · ופשוטו של מקרא כי תשטה תט מדרכי צניעות ותחשד בעיניו כמו שטה מעליו ועבור אל ישט אל דרכיה לבך: ומעלה בו מעל · ומהו המעל: (יג) ושכב איש אותה · איש פרט לקטן ומי שאינו איש: איש אותה שכבת זרע · שכיבתה פוסלת אותה ואין שכבת אחרת פוסלת אותה כמעשה בשתי אחיות שהיו דומות זו לזו: ונעלם מעיני אישה · פרט לסומא הא אם היה רואה ומעמעם אין המים בודקין אותה: ונסתרה · שיעור שתראה לטומאת ביאה · ועד אין בה · הא אם יש בה אפי' עד אחד

שאמר

רשב"ם

שהלוים מפרישים המפורשין בפרשת שלח לך: (י) ואיש אשר יתן לכהן · שיתנדב דבר הראוי לכהנים כגון חרמים וכיוצא בהם: לו יהיה כלומר לכהן יתנכו · ומדרש אגדה · איש אשר יתן לכהן מה שחייב ליתן לו יהיה לו ממון הרב' ולפי שמיותר הוא דרשו כן: (יב) כי תשטה כי תסור · כדכתיב שטה מעליו · ופתאם שטים העמיקו: (יג) ועד אין בה · שזינתה · והיא

אבן עזרא

(ו) והתודו · אי זה מהם שיהיה איש או אשה: בראשו · כאשר הוא לא פחות ממנו: והמוסיפים יוסף עליו · אם הוא מתודה מעצמו ואם יש עדי' עליו יוסיף שני חמישיות ומעתיקי הדת אמרו

חומש

והוא נטמאה או־עבר עליו
רוח־קנאה וקנא את־אשתו
י"א כתוב והיא לא נטמאה : 15
י"ל נתגרה והביא האיש את־אשתו אל־
הכהן והביא את־קרבנה
עליה עשירת האיפה קמח
מל' חס' שערים לא־יצק עליו שמן ולא־
נח"ב ס"ל יתן עליו לבנה כי־מנחת
קנאת הוא מנחת זכרון
נ' מזכרת עון : 16 והקריב
אתה הכהן והעמדה לפני
יהוה : 17 ולקח הכהן מים
קדשים בכלי־חרש ומן־העפר
כ' אשר יהיה בקרקע המשכן
יקח הכהן ונתן אל־המים :
18 והעמיד הכהן את־
נ' האשה לפני יהוה ופרע
את־ראש האשה ונתן על־
כפיה את מנחת הזכרון
נ' מנחת קנאת הוא וביד הכהן
יהיו מי המרים המאררים : 19 והשביע אתה הכהן
י"ומכגו' ואמר אל־האשה אם־לא שכב איש אתך ואם־לא
פסו'

טו וייתי גברא ית־אתתיה לות־כהנא וייתי ית־קורבנה עלה חד־מן־עסרא בתלת־סאין קמחא דשערין ולא־יריק עלוהי משחא ולא־יתן עלוהי לבונתא ארי־מנחת קנאתא הוא מנחת דוכרנא מדכרת חובין : טז ויקרב יתה כהנא ויקימינה קדם יי :
יז ויסב כהנא מי כיור במן דחסף ומן־עפרא דיהי ביסודי משכנא יסב כהנא ויתן למיא : יח ויקים כהנא ית־אתתא קדם יי ויפרע ית־רישא דאתתא ויתן על־ידהא ית מנח׳ דוכרנ׳ מנח׳ קנאתא היא ובידא דכהנא יהון מיא מריריא מלטטיא :
יט ויומי יתה כהנא ויימר לאתתא אם־לא שכיב גבר יתך ואם־לא סטית לאסתאבא בר־מבעליך הוי זכאה ממיא מריריא מלטטיא האלין :

ואת

אהרן
או עבר
סוטה ג כח
והביא
נדרכות סב
כתובות פא
סוטה ז כז
והביא את
מנחות ס
מנחת זכרון
סוטה כ
מנחות ד
והעמידה
נזיר מה
בכלי חרש
סוטה טו
ומן העפר
סוטה טו
והעמיד
סוטה ח כז
ופרע את
כתובות עב
סוטה ה
ונתן על
סוטה כו
קדושין לו
והשביע
סוטה ח
אם לא
יומא לו
סוטה יז
גיטין ס
סנהדרין לב

שטית

רשב"ם

והיא לא נתפשה · לא נאנסה · שאם הסתירוה באונס פטורה : (יז) מים קדושים · מי כיור : לאלה

רש"י

שאמר נטמאת לא הויא סוטה : ועד אין בה · בטומאה אבל יש עדים לסתירה : נתפשה · נאנסה כמו ותפשה ושכב עמה : (יד) ועבר עליו קודם לסתירה : רוח קנאה וקנא · פירשו רבותינו לשון התראה שמתרה בה אל תסתרי עם איש פלוני : והיא נטמאה או עבר עליו וגו׳ · כלומר הוא התרה בה ועברה על התראתו ואין ידוע אם נטמאה אם לאו : (טו) קמח · שלא יהא מסלת : שעורים · ולא חטים היא עשתה מעשה בהמה וקרבנה מאכל בהמה : לא יצוק עליו שמן · שלא יהא קרבנה מהודר שהשמן קרוי אור והיא עשתה בחשך : ולא יתן עליו לבונה · שהאמהות נקראו לבונה שנא׳ גבעת הלבונה והיא פירשה מדרכיהן : כי מנחת קנאות הוא · הקמח הזה קמח לשון זכר : מנחת קנאות · מעוררת עליה שתי קנאות קנאת המקום וקנאת הבעל : (יז) מים קדושים · שקדשו בכיור לפי שנעשה מנחשת מראות הצובאות וזו

פירשה

יסתרו: מנגד עיני נקרקע הים. פי' ואם יסתר מנגד עיני שנכתרה ונעל' מעיני אישה. בקרקע הים ידלוק אותה על ידי קרקע' ויש דהיינו מים ועפר המאררים עולה שני פעמים רמ"ח לומ' שכ ודקי' רמ"ח איברי' של איש ושל אשה. לכן כתיב מנחת קנאות הוא וקרינן היא: בקרקע

טו ומטול דלא איתי גברא הדין אפרשותא ומעשרא אסתקף עלוי דייתי ית אינתתיה לכהנא ומטול דאיהי אטעימת לגיורא תפנוקין אסתקף עלה דייתי ית קורבנה דקייץ עלה סדילה חד מן עשרא בתלת סאין קמחא דשערי דחינון מיכלא דבעירי לא יריק עלה משחא ולא יתן עלה לבונתא ארום מנחת קנאיתא היא מנחת דוכרנא מדכרת חובין: טז ויקרב יתה כהנא ויקמינה קדם יי: יז ויסב כהנא מיין קדישין מן כיורא בנטלא ויתנינון במאן דחסף מטול דאיהי אשקיית לגיורא חמר בסים במאנין יקירין ומן עפרא די יהי בשיפולי משכנא מטול דסוף כל בישרא לעפרא יסב כהנא ויתן למיא: יח ויוקים כהנא ית איתתא קדם יי ויאסור על חרצא אשלא מעילוי תדייהא מטול דאיהי אסרת חרצהא בצלצול ויפרע ית רישא דאיתתא מטול דאיהי קלעת שער רישא ויתן על ידהא ית מנחת דוכרנא מנחת קנאיתי היא ובידא דכהנא יהון מיא מריריא בדוקיא: יט ויומי יתה כהנא בשבועת שמא רבא ויקרא ויימר כהנא לאיתתא אין לא סטית לאסתאבא בתשמיש דעריס בר מן רשותא דבעליך תהוי זכאה ממיא מריריא בדוקיא האלין:

ירושלמי

חדקי מן מיא בדוקיא לבדק האלין:

המשכן. עין מיד ליאספני כי עין כאוף שמרה נסף נאמי' לא תשורני עין אמן אמן פסק נין שני אמכוס. לומר אמן מאיש זה אמן מאיש אחר. ומשה ד' ומחה לא מי המרי'. ומחה אל כתקים כנית. ומחה יי' אל' ידבצ' מעל כל פני' ומחה יי' את שמו. ומחה אל מי המרי' היינו מים חיים שנ' מקום

ואנת

רש"י

פירשה מדרכיהן שהיו נבעלות לבעליהן במצרים תחת התפוח וזו קלקלה לאחר תבדק בו: בכלי חרש. היא השקתה את הנואף יין משובח בכוסות משובחי' לפיכך תשתה מים המרים במקלה בזויה של חרס: (יח) והעמיד הכהן וגו'. והלא כבר נאמר והעמידה לפני ה' אלא מסיעין היו אותה ממקום למקום כדי ליגעה ותטרף דעתה ותודה: ופרע. סותר את קליעת שערה כדי לבזותה מכאן לבנות ישראל שגלוי הראש גנאי להן: לפני ה'. בשער נקנור הוא שער העזרה המזרחי דרך כל הנכנסים: ונתן על כפיה. ליגעה אולי תטרף דעתה ותודה ולא ימחה שם המיוחד על המים: המרים. על שם סופן שהם מרים לה: המאררים. המחסרים אותה מן העולם לשון סלון ממאיר ולא יתכן לפרש מים ארורים שהרי קדושים הן ולא ארורים כתב הכתוב אלא מאררים את אחרים ואף אונקלוס לא תרגם ליטייא אלא מלטטיא מראות קללה בגופה של זו: (יט) והשביע אותה וגו'. ומה היא השבועה אם לא שכב הנקי הא אם שכב חנקי (ס"א לא תנקי) שמכלל לאו אתה שומע הן שלא שנינו לפתוח בדיני

נפשות

אבן עזרא

חומש החומש ודעתם רחבה מדעתנו: (ח) המושב ליי'. בעבור יראת השם השיבו. (י) ואיש את קדשיו לו יהיו. טעמו ברשות המקדיש הם שיתנם לאי זה כהן שירצה והזכיר זה בעבור מתנות כהונה. וטעם השוטה בעבור ומעלה בו מעל: (יב) תשטה. תסור מהדרך הישרה וכן שטה מעליו ועבור: (יג) שכבת זרע. השכיבה הידועה כי עקרה לזרע: ונסתרה. שלא נגלתה היא הדבר ואפי' עד אחד אין בה שתהיה תפושה בעבורו: והיא לא נתפשה. בעדים אנשי' או על ידי נשים עד שתהיה מודה: (יד) ועבר עליו. לשון זכר וכן רוח גדולה וחזק מאד. וטעם עבר שעלה במחשבתו: (טו) והביא. בעל כרחה. עליה. עמה או בעבורה: קמח שעורי'. אמרו רבותינו היא עשתה מעשה בהמה תביא מאכל בהמה ומנחת הנדבה היא סולת חטים לזכרון לטוב וזאת המנחה מזכרת עון אם היה שם על כן היא גרועה להיותה שעורים בלא שמן ובלא לבונה: (טז)

ו · והקריב

ג' שטית טמאה תחת אישך
ג' הנקי ממי המרים המאררים
ג' האלה : כ ואת כי שטית
תחת אישך וכי נטמאת ויתן
איש בך את שכבתו מבלעדי
ו' אישך : כא והשביע הכהן
את האשה בשבעת האלה
ג' ואמר הכהן לאשה יתן יהוה
י"ו ס"ל בלשון נקבה · אותך לאלה ולשבעה בתוך
ה' עמך בתת יהוה את ירכך
נ' כתי' ה"א נפלת ואת בטנך צבה :
כב ובאו המים המאררים
ג' ומ"ל ג' האלה במעיך לצבות בטן
ו' חס' בליש' ולנפל ירך ואמרה האשה
ב' וכו' אמן אמן : כג וכתב את
האלת האלה הכהן בספר
ד' ומחה אל מי המרים : כד
ג' דפין וס' פסיק והשקה את האשה את מי
כ' געיא המרים המאררים ובאו בה
ב' ונענין המים המאררים למרים :
כה ולקח הכהן מיד האשה
ג' וחס' את מנחת הקנאת והניף את
המנחה לפני יהוה והקריב
ט' אתה אל המזבח : כו וקמץ
הכהן מן המנחה את
אזכרתה

כ ואת ארי סטית בר מבעליך וארי אסתאבת ויהב גבר ביך ית שכובתיה בר מבעליך : כא ויומי כהנא ית אתתא במומתא דלוטא ויימר כהנא לאתתא יתן יי יתיך ללוט ולמומי בגו עמיך כד יתן יי ית ירכיך מסיא וית מעיכי נפיחין : כב ויעלון מיא מלטטיא האלין במעיכי לאפחא מעין ולאמסאה ירכין ותימר אתתא אמן אמן : כג ויכתוב ית לוטיא האלין כהנא בספרא וימחוק למיא מריריא : כד וישקי ית אתתא ית מיא מריריא מלטטיא ויעלון בה מיא מלטטיא למרירו : כה ויסב כהנא מידא דאתתא ית מנחת קנאתא וירים ית מנחתא קדם יי ויקריב יתה למדבחא : כו ויקמוץ כהנא מן מנחתא ית אדכרתה ויסיק למדבחא ובתר כן ישקי ית אתתא ית מיא : כז וישקינה ית מיא ותהי אם אסתאבת ושקרת שקר בבעלה ויעלון

בה

תולדות אהרן: הנקי סוטה יז קדושין סב שבועות לו · ואת כי סוטה יז · תחת אישך שם כד קדושין כז · מבלעדי יבמות כח כד כו · והשביע סוטה יח שבועות לה · ואמר הכהן סוטה לג · יתן ה' סוטה יז שבועות לה · בתת ה' את סוטה ט · ובאו המים סוטה יז כז כח · לצבות סוטה כח · ואמרה שם יז יח כו · קדושין כז שבועו' כט לו · וכתב את ברכות טז סוטה יז · בספר סוטה שם יח · ומחה ערובין יג סוטה ג · והשקה את נדרים עב סוטה יט · ובאו בה סוטה כז · ולקח הכהן מגלה כבא קדושין לו · והניף סוטה יט קדושין שם זבחים קיט · והקריב מנחות ס · ואחר

רשבים

(כא) לאלה ולשבוע' · כשמשביע אדם את חבירו יאמר הככי משביעך בשם על זה הדבר שאם תכזב כי תהיה מקוללת כאשה פלונית שצבתה בטנה ונפלה

רש"י

(כ) ואת כי שטית · כמשמעו תחלה לזכות : (כא) בשבועת האלה · שבועה של קללה : יתן ה' אותך לאלה וגו' · יהיו הכל מקללין ביך יבואך כדרך שבא לפלונית : ולשבועה · שיהיו הכל נשבעין ביך לא יארע לי כדרך שאירע

יונתן בן עוזיאל

כ ואנת ארום סטית בר מן רשותא דבעליך וארום אסתאבת
בתשמיש דערים ויהב גבר ביך ית תשמישיה בר מן רשותא דבעליך:
כא ויומי כהנא ית איתתא בקיום דינומתא ויימר כהנא לאיתתא יתן
יי יתיך ללוט ולמומי בגו בני עמיך בדיתן יי ית ירכונך מתמסיין וית
כריסך מנפחא: כב ויעלון מיא בדוקיא האלין במעייכי למנפחא
כריסן ולמסיא ירכונין ותענה איתתא
ותימר אמן א[מן] אסתאבית בר מארסא
אמן אין אסתאבית בר נסיבתא:
כג ויכתוב ית לוטיא האלין
כהנא על מגילתא וימחוק למיא
בדוקיא: כד וישקי ית איתתא ית מיא מריריתא בדוקיא ויעלון בה
מיא בדוקיא ללוט: כה ויסב כהנא מידא דאיתתא ית מנחתא
דקנאתא ויירים ית מנחתא קדם יי ויקרב יתה על גבי מדבחא: כו
ויקמוץ כהנא מן מנחתא ית צריר אדכרתה ויסיק למדבחא ומבתר כן
ישקי

ירושלמי

ותימר איתתא אמן דלא
אסתאבית אמן אין אני
עתידה למסתאבא:

בעל הטורים

לעיל וממה כתיב יש כנרת · אם כתם מים חיים דכתיב מקדם לעיל אקהלת מים חיים: אם נטמאת ויחה ה' את שמו · ואם כמנחת טהור ומחה ה' אלהים דמעה · ואם היתה עקר' נפקדת · אם היתה יולדת בצער יולדת בריוח

והשק' שלשה נאמרה והשקה את האשה · והשקה את נחל העוים· ואיד יעלה מן הארץ והשקה · והשק' הכהן נותן עפר במים ומשקה אותה וזהו ואיד יעלה מן הארץ והשקה לומר נפניל שיצאתה מעשה שטים מזכתה זואת

רש"י

שאירע לפלונית וכן הוא אומר והניחם שמכם לשבועה לבחירי שהצדיקים נשבעים בפורענותן של רשעים וכן לענין הברכה ונברכו וגו' בך יברך ישראל לאמר: את ירכך · בקללה הקדים ירך לבטן לפי שבה התחילה בעבירה תחלה: צבה · כתרגומו נפוחה: (כב) לצבות בטן · כמו להצבות בטן וזהו שמום פתח שהלמ"ד בקודה בו וכן לנחותם הדרך לראותכם את הדרך אשר תלכו בה וכן לנפיל ירך להנפיל ירך שהמים מצבים את הבטן ומפילים את הירך: לצבות בטן ולנפיל ירך · בטנו וירכו של בועל או אינו אלא של נבעלת כשהוא אומר את ירכך נופלת ואת בטנך צבה הרי של נבעלת אמור: אמן אמן · קבלת שבוע' אמן אם מאיש זה אמן אם מאיש אחר אמן על האלה אמן על השבועה: (כד) והשקה את האשה · אין זה סדר המעשה שהרי בתחלה מקריב מנחתה אלא הכתוב מבשרך שכשישקנה יבאו בה למרים לפי שנאמר בטן וירך מניין לשאר כל הגוף תלמוד לומר ובאו בה בכולה אם כן מה תלמוד לומר בטן וירך לפי שהן התחילו בעבירה תחלה לפיכך תתחיל מהם הפורענות: למרים · להיות לה רעים ומרים: והניף · מוליך ומביא מעלה ומוריד ואף היא מניפה עמו שידה למעלה מידו של כהן: (כה) והקריב אותה · זו היא הגשתה בקרן דרומית מערבית של מזבח קודם קמיצה כשאר מנחות: (כו) אזכרתה · הוא הקומץ שעל ידי הקטרתו המנחה באה לזכרון לגבוה:

אבן עזרא

והקריב אותה · המנחה: והעמידה לפני יי' · לפני המזבח: (יז) מים קדושים · מהכיור כי כבר נקדשו: בקרקע · ידוע תחת הקרקע: (יח) ופרע את ראש האשה · יגלה ולפי דעתי יוציא פרע ראשה שהיה מכוסה: (יט) מי המרים · לפי דעתי שמלת מי סמוך ומלת המרים תאר השם אם כן סודו ידוע גם יתכן שנקראו על שם סופה כמו ובגדי ערומים תפשיט והעד ובאו בה המים המאררי' למרים להורות כי האלות הנקראות המאררים ישימו המים מרים אחר היותם מתוקים: ומלת המאררים מהבנין הכבד כמו אשר אררה יי': וטעם והשביע שתענה האשה אמן אמן: ואם לא שכב איש אותך בטעם איש אחר בחזקה: ואם לא שטית · ברצונך ודקדוק שטית שטיא טומאה כמו לא תבנה אתהן גזית: הנקי · תהי' נקייה כמו ומות נבר ויתכן להיות והשביע הראשון כשם והשני באלה כאשר הוא מפורש: ירך ובטן · שכנים: צבה · כמו נפוחה ואין דיע לו חוץ מהפרשה הזאת: ולנפיל · נפתח הלמ"ד להורות על חסרון ה"א הבנין

והשקה

נ״ב אַזְכָּרָתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחָה
וְאַחַר יַשְׁקֶה אֶת־הָאִשָּׁה אֶת־
ל׳ מפיק הא הַמָּיִם׃ כז וְהִשְׁקָהּ אֶת־
הַמַּיִם וְהָיְתָה אִם־נִטְמְאָה
וַתִּמְעֹל מַעַל בְּאִישָׁהּ וּבָאוּ
לגן אס־כן ניקודו· בָהּ הַמַּיִם הַמְאָרְרִים לְמָרִים
ל׳ וְצָבְתָה בִטְנָהּ וְנָפְלָה יְרֵכָהּ
וְהָיְתָה הָאִשָּׁה לְאָלָה בְּקֶרֶב
עַמָּהּ׃ כח וְאִם־לֹא נִטְמְאָה
ל׳ ומס׳ ל׳ וא׳ ונקתה הָאִשָּׁה וּטְהֹרָה הִוא וְנִקְּתָה
לפרז · ל׳ וְנִזְרְעָה זָרַע׃ כט זֹאת תּוֹרַת
ב׳ ומס׳ · ב׳ הַקְּנָאֹת אֲשֶׁר תִּשְׂטֶה אִשָּׁה
תַּחַת אִישָׁהּ וְנִטְמָאָה׃ ל
אוֹ אִישׁ אֲשֶׁר תַּעֲבֹר עָלָיו רוּחַ
קִנְאָה וְקִנֵּא אֶת־אִשְׁתּוֹ
וְהֶעֱמִיד אֶת־הָאִשָּׁה לִפְנֵי
יְהוָה וְעָשָׂה לָהּ הַכֹּהֵן אֵת כָּל־
ל׳ הַתּוֹרָה הַזֹּאת׃ לא וְנִקָּה
מ׳ הָאִישׁ מֵעָוֹן וְהָאִשָּׁה הַהִוא
ב״ח · ב׳ תִּשָּׂא אֶת־עֲוֹנָהּ׃ פ
י״ב ו א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר אֶל־בְּנֵי
ל׳ אס׳ נלס׳ יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ אוֹ־אִשָּׁה כִּי יַפְלִא לִנְדֹּר נֶדֶר

נזיר

אונקלוס

בָּהּ מַיָּא מְלַטְטַיָּא לִמְרִירוּ
וְיִפַּח מְעָהָא וְתִתְמְסֵי יַרְכַּהּ
וּתְהֵי אִתְּתָא לִלְוָט בְּגוֹ עַמַּהּ׃
כח וְאִם לָא אִסְתְּאָבַת
אִתְּתָא וְדַכְיָא הִיא וְתִפּוֹק
זַכָּאָה וְתַעְדֵּי עִידּוּי׃ כט
דָּא אוֹרָיְתָא דְקִנְאָתָא דְּתִסְטֵי
אִתְּתָא בַּר מִבַּעְלַהּ וְתִסְתְּאַב׃
ל אוֹ גְבַר דְּיִעְבַּר עֲלוֹהִי
רוּחַ קִנְאָה וִיקַנֵּי יַת אִתְּתֵיהּ
וִיקִים יַת אִתְּתָא קֳדָם יְיָ
וְיַעְבֵּיד לַהּ כַּהֲנָא יַת כָּל־
אוֹרָיְתָא הָדָא׃ לא וִיהֵי
זַכָּאָה גַבְרָא מֵחוֹבִין וְאִתְּתָא
הַהִיא תְּקַבֵּל יַת חוֹבַהּ׃
א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימַר׃ ב מַלֵּיל עִם
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר
אוֹ אִתְּתָא אֲרֵי יַפְרֵישׁ
לְמִדַּר נְדַר נְזִירָא
לְמִזַּר קֳדָם
יְיָ׃

מחמר

תולדות אהרן

ואחר ישק׳ סוטה יט
וצבתה סוטה ט כח
ונקתה ברכות לא סוטה כ כה כו
וזאת תורת סוטה יח כריתות ט
ועשה לה מגלה כ סוטה ז יומא כ
ונקה האיש יבמות נח סוטה כח קדושין כז שבועות ה
דבר אל נזיר סא מנחות עג
כי יפליא חגיגה י נדרים ט נזיר סב כלה מו
לנדור נדר נדרים ג נזיר ד

רשבם

ונפלה ירכה: (כח) ונזרע זרע. תתעבר: (לא) ונקה האיש מעון. אע״פ שגרם לה פורענות זו על ידי קנוי שקינא בה. ולי נראה ונקה האיש מעון שלא שכב אשתו להיות סוטה תחתיו ואלו שתק לא היה מנוקה מעון שהיא אסורה לו. אלא היא תשא את עונה שאדי זינתה. ולפיכך קיבלה פורענותה:

משרת

רש״י

(כז) והשקה את המים. לרבות שאם אמרה איני שותה לאחר שנמחקה מגלה מערערין אותה ומשקין אותה בעל כרחה אלא אם כן אמרה טמאה אני: וצבתה בטנה וגו׳. אף על פי שהקללה ירך תחלה המים אינן בודקין אלא כדרך כניסתן בה: והיתה האשה לאלה. כמו שפירשתי שיהיו הכל אלין בה: בקרב עמה. הפרש בין אדם המתנוול במקום שנכר לאדם המתנוול במקום שאינו נכר: (כח) ואם לא נטמאה האשה. בסתירה זו: וטהורה היא. ממקום אחר: ונקתה. ממים המאררים ולא עוד אלא ונזרעה

זרע

יַשְׁקִי יַת אִתְּתָא יַת מַיָא : כז וְיַשְׁקִינָהּ יַת מַיָא וִיהֵי אִין אִסְתְּאָבַת בְּתַשְׁמִישׁ דְעָרִים וְשַׁקְרַת שְׁקַר בְּבַעֲלָהּ וְיֵעֲלוּן בָּהּ מַיָא בְּדוּקַיָא לִלְוָט וְתִנְפַּח כְּרֵיסָהּ וְתִתְמְסֵי יַרְכָּהּ וּתְהֵי אִתְּתָא לִלְוָטָא בְּגוֹ בְּנֵי עַמַּהּ בְּרַם לְגִיוֹרָא בַּדְקִין מַיָא בְּדוּקַיָא חָאִינוּן בְּכָל אַתְרָא דְהוּא תַּמָן : כח וְאִין לָא אִסְתְּאָבַת אִנְתְּתָא בְּתַשְׁמִישׁ דְעָרִים וּדְכִיתָא הִיא וְתִפּוֹק זַכְיָא וְזִיוָהּ מְנָהַר וְתַשְׁכַּח רַחֲמִין קֳדָם בַּעֲלָהּ וְתִתְעַבַּר בְּבַר דְכַר : כט דָא אַחֲוָיַת אוֹרַיְיתָא קִנְאָתָא דְתִסְטֵי אִתְּתָא בַּר מִן רְשׁוּתָא דְבַעֲלָהּ וְתִסְתָּאַב בְּתַשְׁמִישׁ דְעָרִים : ל אוֹ גְבַר דְיִתְעִיבַר עֲלוֹי רוּחַ קִנְאִיתָא וִיקַנֵּי יַת אִתְּתֵיהּ וִיקִים יַת אִתְּתָא קֳדָם יְיָ וְיַעֲבֵיד לָהּ כַּהֲנָא יַת כָּל אוֹרַיְתָא הָדָא :

לא וְאִין זַכָּאי גַבְרָא מֵחוֹבִין אִתְּתָא הַהִיא תְּקַבֵּל יַת חוֹבָהָא : א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר : ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן גְּבַר אוֹ אִתְּתָא אֲרוּם חֲמַיִין סְטִיתָא בְּקִלְקוּלָהּ וְיִפְרִישׁ מִן חַמְרָא אוֹ עַל שׁוּם סַרְעַם יִדּוֹר נְדַר נְזִירוּ לְמִפְרַשׁ לִשְׁמָא דַיְיָ :

והשקה את נחל סטים ונזיעה וסמין זאת תור׳ הקנאו׳ לומר שאם שסורה היא והיו לה בני׳ צדיקי׳ כ יגלו׳ תורה׳ תשא את עונה בני׳ נמסו׳ ואיד׳ נכדרי׳ ונשא את עונה דלית׳ נסוטה שלא ידאב הבעל לומ׳ גרמתי לה מיתה ׃

לא היא תשא את עונה ודוקא הכא אבל בנדרים שהיה יכול להפ׳ ולא הפר לא נגלם הוא ישא את עונה ׃ ונקה האיש מעון ונקה ׃ שלשה תני׳ ועל ה׳ם לומ׳ לך שנקה מחטא׳ עונו׳ ושו הנ׳ ׃ עון אשת איש ׃ עון פנויה עון שלא בא

רש״י

זרע אם היתה יולדת בצער תלד בריוח אם היתה יולדת שחורים יולדת לבנים ׃ (ל) או איש ׃ כמו או כודע כלומר אם איש קנאי הוא לכך והעמיד את האשה ׃ (לא) ונקה האיש מעון ׃ אם בדקוה המים אל ידאג לומר חבתי במיתתה נקי הוא מן העונש ׃ דבר אחר משישקנה תהא אגלו בהיתר ונקה מעון שהסוטה אסורה לבעלה ׃

(ב) כי יפליא ׃ יפרים למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה לומר לך שכל הרואה סוטה בקלקולה יזיר עצמו מן היין שהוא מביא לידי ניאוף ׃ נדר נזיר ׃ אין נזירה בכל מקום אלא פרישה אף כאן שפירש מן היין ׃ להזיר ליי׳ ׃ להבדיל עצמו מן היין לשם שמים ׃

מיין

אבן עוזרא מן

הבנין וכן לשמיד ׃ (כג) אמן ׃ פעמי׳ חזוק ׃ וטעם בספר שהיה להם ספר ידוע באות ׃ (כו) אזכרתה ׃ מה שיהיה לה לזכרון לטוב או לרע כפי מעשיה ׃ (כז) ותמעל מעל ׃ כאשר פירשתי דבר מכוסה ׃ (כח) ונזרעה זרע ׃ שיתן לה השם זרע בשכר הקלון שארע לה ׃ (לא) תשא את עונה ׃ אם נטמאה ׃ וטעם ונקה האיש מעון כי אם עבר עליו רוח קנאה הנה היא אסורה לו שישכב עמה והשוכ׳ יש לו עון יש אומרים שטעם הסמך פרשת נזיר לפרשת סוטה שיהיה לה בן נזיר אם לא נטמא׳ ולפי דעתי כי נסמכה בעבור נזירת האשה שהיא הפך המועלת כי רובי העבירות סבתם היין ואשה שלא תתקן שער ראשה איננה מבקשת להבעל ׃ (ב) יפליא ׃ יפרים או יעשה דבר פלא כי רוב העולם הולכי׳ אחר תאותם ׃ נדר נזיר ׃ פי׳ נדר להיות נזיר כי נזיר הוא תאר השם ויגזרו מגזרתו שירחק מהתאוות ועשה זה לעבודת השם כי היין משחית הדעת ועבודת השם ובפרשת כי תצא מחכה ארמוז לך סוד ׃ וטעם מיין ושכר אם נדר להיותו נזיר וקדוש מיין ושכר יזיר על דעת המעתיקים ששכר גדול מהתירוש ואחרים אמרו שכר ממש כל דבר שישתכר האדם ממנו ׃ וטעם חומץ יין והמשרה והענבים לשום גדר שירחק מן היין כלל ובאשת מנות פי׳ כל טומאה כל אשר יצא מגפן היין ׃ (ג) ומשרת ׃ אין לו חבר ובתי״ו לשמיכת לשון נקבה ושמעו כל דבר שימס עם ענבים ׃ ויש אומרים משקה מבושל ׃

(ד) מחרצנים ׃ אין לו ריע וכן זג והמפרשים אמרו חרצנים קליפים וזג פנימים ואחרים הפכו הפי׳ ויהיה פי׳ מחרצנים דבק עם מכל אשר יעשה כל מה שיעשה מאלה שניהם ׃ (ה) גדל פרע ׃ שם הפעל מהכבד והטעם גדל יגדל ׃ (ו) הזירו ׃ שם הפעל מהכבד ׃ על נפש מת ׃ תאר לנפש או יחסר גוף ׃ (ז) לאביו ולאמו ׃ ואף כי לאשתו ולבתו ולאחרים ויש אומרים

נָזִיר לְהַזִּיר לַיהוָה׃ ג מִיַּיִן וְשֵׁכָר יַזִּיר חֹמֶץ יַיִן וְחֹמֶץ שֵׁכָר לֹא יִשְׁתֶּה וְכָל־מִשְׁרַת עֲנָבִים לֹא יִשְׁתֶּה וַעֲנָבִים לַחִים וִיבֵשִׁים לֹא יֹאכֵל׃ ד כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֶּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד־זָג לֹא יֹאכֵל׃ ה כָּל־יְמֵי נֶדֶר נִזְרוֹ תַּעַר לֹא־יַעֲבֹר עַל־רֹאשׁוֹ עַד־מְלֹאת הַיָּמִם אֲשֶׁר־יַזִּיר לַיהוָה קָדֹשׁ יִהְיֶה גַּדֵּל פֶּרַע שְׂעַר רֹאשׁוֹ׃ ו כָּל־יְמֵי הַזִּירוֹ לַיהוָה עַל־נֶפֶשׁ מֵת לֹא יָבֹא׃ ז לְאָבִיו וּלְאִמּוֹ לְאָחִיו וּלְאַחֹתוֹ לֹא־יִטַּמָּא לָהֶם בְּמֹתָם כִּי נֵזֶר אֱלֹהָיו עַל־רֹאשׁוֹ׃ ח כֹּל יְמֵי נִזְרוֹ קָדֹשׁ הוּא לַיהוָה׃ ט וְכִי־יָמוּת מֵת עָלָיו בְּפֶתַע פִּתְאֹם וְטִמֵּא רֹאשׁ נִזְרוֹ וְגִלַּח רֹאשׁוֹ בְּיוֹם טָהֳרָתוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יְגַלְּחֶנּוּ׃ י וּבַיּוֹם הַשְּׁמִינִי יָבִא שְׁתֵּי תֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה אֶל־הַכֹּהֵן אֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃

ועשה

ג מֵחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק יְזַר חַל דַּחֲמַר חֲדַת וְחַל דַּחֲמַר עַתִּיק לָא יִשְׁתֵּי וְכָל מַתְרוּת עִנְבִין לָא יִשְׁתֵּי וְעִנְבִין רַטִּיבִין וִיבִישִׁין לָא יֵיכוֹל׃ ד כֹּל יוֹמֵי נְזִרֵיהּ מִכֹּל דְּיִתְעֲבֵיד מִגּוּפְנָא דְחַמְרָא מִפּוּרְצְנִין וְעַד עִצּוּרִין לָא יֵיכוֹל׃ ה כָּל יוֹמֵי נְדַר נְזִרֵיהּ סַפַּר לָא יְעִיבַר עַל רֵישֵׁיהּ עַד מִשְׁלַם יוֹמַיָּא דְּיִנְזַר קֳדָם יְיָ קַדִּישׁ יְהֵי מְרַבֵּי פֵּרוּעַ שְׂעַר רֵישֵׁיהּ׃ ו כָּל יוֹמִין דְּיִנְזַר קֳדָם יְיָ עַל נַפְשָׁא דְמִיתָא לָא יֵיעוֹל׃ ז לַאֲבוּהִי וּלְאִמֵּיהּ לַאֲחוּהִי וּלְאַחֲתֵיהּ לָא יִסְתָּאַב לְהוֹן בְּמוֹתְהוֹן אֲרֵי נִזְרָא דֶאֱלָהֵיהּ עַל רֵישֵׁיהּ׃ ח כֹּל יוֹמֵי נְזִרֵיהּ קַדִּישׁ הוּא קֳדָם יְיָ׃ ט וַאֲרֵי יְמוּת מִיתָא עֲלוֹהִי בִּתְכֵיף שְׁלוּ וִיסָאֵב רֵישׁ נְזִרֵיהּ וִיגַלַּח רֵישֵׁיהּ בְּיוֹמָא דִדְכוּתֵיהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְגַלְּחִנֵּיהּ׃ י וּבְיוֹמָא תְמִינָאָה יַיְתֵי תַּרְתֵּין שַׁפְנִינִין אוֹ תְרֵין בְּנֵי יוֹנָה לְוָת כַּהֲנָא לִתְרַע מַשְׁכַּן

זמנא

נזיר להזיר נדרים ג ה יח נזירס לה' נזיר ד מיין ושכר נזיר ג ל חל כריתות יג לא ישתה נדרים ג משרת פסחים מג מד נזיר לה לג לח וענבים נזיר לח לא יאכל נדרים ג כל ימי נזיר ד מכל אשר פסחים יה נזיר ג ד טלד לג לח מחרצנים פסחים כג נזיר לד לה כל ימי נזיר יד נזרו פסחים כג תער לא יבמות ה נזיר לט מ מא מד מ עד מלאת נזיר ו ח קדוש יהיה תענית יא יז מ"קיט סנהדרין כב

נזיר ג ה ולט קדושין כו גדל פרע פסחים כג מ"קיח סנהדרין כב כל ימי נזיר יד מח לא יבא נזיר מג לאביו נזיר מח מט סכה סנהדרין לה לא יטמא נזיר מג לאיטמא נזיר מג מח וכי ימות פסחים פא נזיר מג זבחים כב כריתות ט וטמא ראש נזיר טו יח מד ביום נזיר מג וביום השמיני מד וכפר

רשב"ם

(ג) משרת ענבים. פירש מכתם ושרת את אחיו. והרי המ"ם כמו מ' של מרמס ושל משמר ושל מטמון בשרו ירוזה. ולא יתכן לשון שירות כי אם אצל עבודת בני אדם לאדוניהם. לכן אומר אני שמשרת מטעם יפי למד פעל הוא מגורת שרה. כמו מקנת

כסף

רשי

(ג) מיין ושכר. כתרגומו מחמר חדת ועתיק שהיין משכר כשהוא ישן. וכל משרת. לשון שריה במים וכל משקה ובלשון משנה יש הרבה אין שורין דיו וסמנים כזיר שסרה פתו ביין: (ד) חרצנים. הם הגרעינין: זג.

הם

עליו • עון
בניו • עון
בנותיו •
יפלא שנים
במס' חברי' •
הכא כי יפלא
נדר נזיר
ואיד' בערכי'
דילפי' נדרי'
מערכין • מה
התם בערכך
הכהן כן יהיה
אף בנדרים
הכל תלוי
נחכם אם
נראה לו יתיר
ואם לאו לא
יתיר • על
כתם מת לא
יבא • לומר לך
שאם תשרה
עליו שכינה

ג מִן חֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק יִפְרַשׁ חַלָּא דַּחֲמַר חֲדַת וְחַלָּא דַּחֲמַר עַתִּיק לָא יִשְׁתֵּי וְכָל שִׁיקְיֵי דְאִיתְרוּ בֵיהּ עִנְבֵי לָא יִשְׁתֵּי וְעִנְבִין רַטִּיבִין וּצְמִיקִין לָא יֵיכוּל: ד כָּל יוֹמֵי נְזִירֵיהּ מִכָּל דְּמִתְעֲבֵד מִגּוּפְנָא דְחַמְרָא מִגּוּפְנִין סַקְלוּפִין וְעַד זַגִּין גִּוָּואִין דְּעִנְבָא לָא יֵיכוּל: ה כָּל יוֹמֵי נְדַר נְזִירֵיהּ גְּלָב לָא יְעִיבַּר עַל רֵישֵׁיהּ עַד זְמַן מִשְׁלַם יוֹמַיָּא דְיִפְרֵשׁ לִשְׁמָא דַיְיָ מְרִישׁ יְהֵי מַרְבֵּה פְּרוּעַ שְׂעַר רֵישֵׁיהּ: ו כָּל יוֹמִין דְּיִפְרֵשׁ לִשְׁמָא דַיְיָ עַל בַּר נַשׁ דְּמִית לָא יְעוֹל: ז לְאָבוּי וּלְאִמֵּיהּ לְאָחוּי וּלְאַחָתֵיהּ לָא יִסְתָּאַב לְהוֹן בְּמוֹתְהוֹן אֲרוּם כְּלִילָא דֶאֱלָהֵיהּ עַל רֵישֵׁיהּ: ח כָּל יוֹמֵי נְזִירֵיהּ קַדִּישׁ הוּא קֳדָם יְיָ: ט וַאֲרוּם יְמוּת מִיתָא עֲלוֹי בִּתְכוּף שָׁלוּ וִיסָאֵב רֵישׁ נְזִירֵיהּ וִיגַלַּח רֵישֵׁיהּ בְּיוֹם דְּכוּתֵיהּ בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה יְגַלְּחִינֵיהּ: י וּבְיוֹמָא תְּמִינָאָה יַיְתֵי תְּרֵין שַׁפְנִינָן אוֹ תְרֵין גּוֹזָלִין בְּנֵי יוֹנָן לְוַת כַּהֲנָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא:

ירושלמי

מִחֲמַר חֲדַת וְעַתִּיק יִתְנְזַר חֲמַע דַּחֲמַר חֲדַת וְחֲמַע דַּחֲמַר עַתִּיק לָא יִשְׁתֵּי וְכָל שׁוּזַג דְּעִנְבִין לָא יִשְׁתֵּי:

מחמת נזרו
שלא יאמרו
שהוא דורש
המתים •
שלשי' פעמי'
כתיב נדר
ונזירות
בפרש' דכמ'
נזירו' שלשי'
יום • וכן ג"כ
יהיה עולה
שלשים • זאת
תורת הנזיר
וסמי' ליה על
תורת נזרו •
לומ' מיסמת
אין לו יורש
וסמך נרכת
כהני' לפרש'
נזיר לומר
שתויי יין
פסול לברכת

ויעבר

רש"י

הם הקליפות שמבחוץ שהחרצנים בתוכן כענבל בזוג: (ה) קדוש יהיה • השער שלו לגדל הפרע של שער ראשו: פרע • נקוד פתח קטן לפי שהוא דבוק לשער ראשו פרע של שער ופירוש של פרע גדול של שער וכן את ראשו לא יפרע ואין קרוי פרע פחות משלשים יום: (ח) כל ימי נזרו קדוש הוא • זו קדושת הגוף מליטמא למתים: (ט) פתע • זה אונס: פתאום • זה שוגג • ויש אומרים פתע פתאום דבר אחד הוא מקרה של פתאום: וכי ימות מת עליו • באהל שהוא בו: ביום טהרתו: ביום הזייתו או אינו אלא בשמיני שהוא שהור לגמרי תלמוד לומר ביום השביעי אי ביום השביעי יכול אפילו לא הזה תלמוד לומר ביום טהרתו: (י) וביום השמיני יביא שתי תורים • להוציא את השביעי או אינו אלא להוציא את התשיעי קבע זמן לקרבין וקבע זמן למקריבין מה קריבין הכשיר שמיני ומשמיני והלאה אף מקריבין שמיני ומשמיני והלאה:

רשב"ם

כסף מגוזרת קנה • ופרשתו עם לא נמצא במקרא כמנא כלשון התלמוד • נזיר ששרה פיו ביין • ואם בלשון המקרא הרי מצינו בירמי' אם לא שירתיך לטוב • ופירשו כמו מישרה קיסרון שנדביאל • כלומ' פתחתיך מן האויבים כמעשה שביה • ואמר שריתך • כמו וזרתי פרש על פניכם • מגוזרת זרם הלאה • אף כאן חשרת ענבים כל מה שנבדל ונופל מן הענבים כאדם הנבדל וניתר ונקשר הכבלים והזיקי' שקשור בהם: יביא

אומר

אבן עזרא

כי מלת נזיר מגזרת נזר והעד כי נזר אלהיו על ראשו ואיננו רחוק ודע כי כל בני אדם עבדי תאות העולם והמלך באמת שיש לו נזר ועטרת מלכות בראשו כל מי שהוא חפשי מן התאוות: (ט) בפתע פתאום • שניהם קרובים בטעם וכן אדחת עפר: וטמא • במת יטמאנו: ביום טהרתו: במי נדה כי הוא טמא מת: (יא) אחד לחטאת ואחד לעולה • והסוד שהוא שאחז"ל ושכר עברה עברה: על הנפש • הוא על נפש מת כמו ושרט לנפש ואילו היה שחטא על נפשו לא היה השם מלוה אותו שיחזור לחטאתו: (יב) והזיר ליי' את ימי נזרו • כל הימים שנדר להיות נזיר

ועתה

יא וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶחָד
לְחַטָּאת וְאֶחָד לְעֹלָה וְכִפֶּר
עָלָיו מֵאֲשֶׁר חָטָא עַל־הַנָּפֶשׁ
וְקִדַּשׁ אֶת־רֹאשׁוֹ בַּיּוֹם הַהוּא׃
יב וְהִזִּיר לַיהוָה אֶת־יְמֵי
נִזְרוֹ וְהֵבִיא כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְאָשָׁם וְהַיָּמִים הָרִאשֹׁנִים יִפְּלוּ
כִּי טָמֵא נִזְרוֹ׃ יג וְזֹאת
תּוֹרַת הַנָּזִיר בְּיוֹם מְלֹאת יְמֵי
נִזְרוֹ יָבִיא אֹתוֹ אֶל־פֶּתַח אֹהֶל
מוֹעֵד׃ יד וְהִקְרִיב אֶת־
קָרְבָּנוֹ לַיהוָה כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ
תָמִים אֶחָד לְעֹלָה וְכַבְשָׂה
אַחַת בַּת־שְׁנָתָהּ תְּמִימָה
לְחַטָּאת וְאַיִל־אֶחָד תָּמִים
לִשְׁלָמִים׃ טו וְסַל מַצּוֹת
סֹלֶת חַלֹּת בְּלוּלֹת בַּשֶּׁמֶן
וּרְקִיקֵי מַצּוֹת מְשֻׁחִים בַּשָּׁמֶן
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם׃ טז
וְהִקְרִיב הַכֹּהֵן לִפְנֵי יְהוָה
וְעָשָׂה אֶת־חַטָּאתוֹ וְאֶת־
עֹלָתוֹ׃ יז וְאֶת־הָאַיִל
יַעֲשֶׂה זֶבַח שְׁלָמִים לַיהוָה עַל
סַל הַמַּצּוֹת וְעָשָׂה הַכֹּהֵן אֶת־
מִנְחָתוֹ וְאֶת־נִסְכּוֹ׃ יח
וְגִלַּח הַנָּזִיר פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד
אֶת־רֹאשׁ נִזְרוֹ וְלָקַח אֶת־
שְׂעַר רֹאשׁ נִזְרוֹ וְנָתַן עַל־
הָאֵשׁ אֲשֶׁר־תַּחַת זֶבַח
הַשְּׁלָמִים׃ יט וְלָקַח הַכֹּהֵן אֶת־
הַזְּרֹעַ בְּשֵׁלָה מִן־הָאַיִל וְחַלַּת

מצה

וּמְנָא׃ יא וְיַעְבֵּיד כָּהֲנָא
חַד לְחַטָּאתָא וְחַד לַעֲלָתָא
וִיכַפַּר עֲלוֹהִי מִדְּחָב עַל
מִיתָא וִיקַדֵּישׁ יָת רֵישֵׁיהּ
בְּיוֹמָא הַהוּא׃ יב וְיַזַּר
קֳדָם יְיָ יָת יוֹמֵי נְזִרֵיהּ וְיַיְתֵי
אִמַּר בַּר שַׁתֵּיהּ לַאֲשָׁמָא
וְיוֹמַיָּא קַדְמָאֵי יִבְטְלוּן אֲרֵי
אִסְתְּאַב נְזִרֵיהּ׃ יג וְדָא
אוֹרָיְתָא דִנְזִירָא בְּיוֹם מִשְׁלַם
יוֹמֵי נְזִרֵיהּ יַיְתֵי יָתֵיהּ לִתְרַע
מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ יד וִיקָרֵב
יָת קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ אִמַּר
בַּר שַׁתֵּיהּ שְׁלִים חַד לַעֲלָתָא
וְאִמַּרְתָּא חֲדָא בַּת שַׁתַּהּ
שְׁלֵימְתָּא לְחַטָּאתָא וּדְכַר חַד
שְׁלִים לְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא׃
טו וְסַלָּא דְפַטִּירַיָּא סֻלְתָּא
גְּרִיצָן דְּפִילָן בִּמְשַׁח וְאֶסְפּוֹגִין
פַּטִּירִין דִּמְשִׁיחִין בִּמְשַׁח
וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן׃ טז
וִיקָרֵיב כָּהֲנָא קֳדָם יְיָ וְיַעְבֵּיד
יָת חַטָּאתֵיהּ וְיָת עֲלָתֵיהּ׃
יז וְיָת דִּכְרָא יַעְבֵּיד
נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ עַל
סַלָּא דְפַטִּירַיָּא וְיַעְבֵּיד כָּהֲנָא
יָת מִנְחָתֵיהּ וְיָת נִסְכֵּיהּ׃
יח וִיגַלַּח נְזִירָא בִּתְרַע
מַשְׁכַּן זִמְנָא יָת רֵישׁ נְזִרֵיהּ
וְיִסַּב יָת סְעַר רֵישׁ נְזִרֵיהּ וְיִתֵּן
עַל אִשָּׁתָא דִּתְחוֹת דּוּבְחָא
דְנִכְסַת קוּדְשַׁיָּא׃ יט
וְיִסַּב כָּהֲנָא יָת דְּרָעָא בְּשֵׁילָא
מִן דִּכְרָא וּגְרִיצְתָּא פַּטִּירְתָּא
חֲדָא מִן סַלָּא וְאֶסְפּוֹג פַּטִּיר
חַד וְיִתֵּן עַל יְדֵי נְזִירָא בָּתַר

דיגלח

וכפר עליו תענית יח כריתות י נזיר יח יט כג
וקדש את נזיר יח כריתות כ
והזיר לה' נזיר יח סוטה יט
והימים פסחים מד נזיר סח
כי טמא נזיר יט
וזאת תורה נזיר ו
והקריב את זבחים כג
ומנחתם זבחים ח מנחות נא
והקריב ... ואת האיל ... מנחות מו
ועשה הכהן זבחים ...
ולקח הכהן זבחים נה חולין נח
וגלח הנזיר נזיר מה
ולקחת את ...
ונתן על ...
אשר תחת נזיר מה

יא ויעבד כהנא חד חטאתא וחד לעלתא ויכפר עלוי מאן דחב על
דאסתאב למיתא ויקדש ית רישיה ביומא ההוא : יב ויפרש קדם
יי ית יומי נזריה וייתי אמר בר שתיה לאשמא ויומיא קדמאי יבטלון
ארום אסתאב נזריה : יג ודא אחוויית אורייתא נזרא ביום מישלם
יומי אפרשותיה ימטי ית גרמיה לתרע משכן זימנא : יד ויקריב ית
קורבניה קדם יי אמר בר שתיה שלים חד לעלתא ואימרתא חדא ברת
שתה שלימתא לחטאתא ודכר חד שלים לנכסת קודשיא : טו
וסלא דפטירי סמידא גריצן במשח זיתא ועירובין פטירין דמשיחין
במשח זיתא ומנחתהון ונסכיהון : טז ויקריב כהנא קדם יי ויעבד
ית חטאתיה וית עלתיה : יז וית דיכרא יעבד נכסת קודשין קדם יי
על סלא דפטיריא ויעבד כהנא ית מנחתיה וית נסכיה : יח ויגלח
נזירא ית ריש נזריה לברא בתר דנכיסו ית נכסת קודשיא בתרע משכן
זימנא ויסב ית שער ריש נזריה ויתן על אשתא דתחות דודא דניכסת
קודשיא : יט ויסב כהנא ית אדרועא דמבשלא שלימא מן דיכרא
וגריצתא פטירתא חדא מן סלא ועריך פטיר חד ויתן על ידי נזירא בתר

דיגלח

כהנים שנקראת עבודה · כה תברכו להזכיר זכות זקני והנער הלכה עד כה וכה יהיה זרעך וזהו אשר עד כה בהכני י"י · וכ"ה אותיו' בפסוק שמע ישראל' וכ"ה פעמים לשון ברכ' בתורה וכ"ה פעמי' שלום בתורה ולכן מתחיל ברכת כהני' בברכה ומסיים בשלום וזהו י"י יברכך את עמו בשלום · אמור להם אלא כנגד ו' ברכות · יברכך וישמרך יאר ויחנך ישא · וישם שלום כנגד ו' י"י' תורת י"י' עדות י"י' פקודי י"י' מצות י"י' יראת י"י' משפטי י"י' יברכך י"י' וישמרך : התחלת התיבות עולם כ"ו :

רשי · רשב"ם

(יא) מאשר חטא על הנפש · שלא נזהר מטומאת (יג) יביא אותו · את עיקר קרבנו כמו
המת ר' אליעזר הקפר אומר שציער עצמו מן היין : שהולך ומפרש : מלבד
וקדש את ראשו : לחזור להתחיל מנין נזירותו : (יב) והזיר לה' את ימי נזרו · יחזור וימנה נזירותו
כבתחלה : והימים הראשונים יפלו · לא יעלו מן המנין : (יג) יביא אותו : יביא את עצמו וזה
אחד משלשה אתים שהיה רבי ישמעאל דורש כן כיוצא בו והשיאו אותם עון אשמ' את עצמם כיוצא
בו ויקבור אותו בגיא סוא קבר את עצמו : (טו) ומנחתם ונסכיהם · של עולה ושלמים לפי שאין
בכלל ויצאו לידון בדבר חדש שיטעינו לחם החזירן לכללן שיטעונו נסכים כדין עולה ושלמים ·
חלות מצות ורקיקי מצות · עשר מכל מין : (יז) זבח שלמים לה' על סל המצות · ישחט את השלמים
על מנת לקדש את הלחם : את מנחתו ואת נסכו · של איל : (יח) וגלח הנזיר פתח אהל מועד :
יכול יגלח בעזרה הרי זה דרך בזיון אלא יגלח הנזיר לאחר שחיטת השלמים שכתוב בהן ושחטו פתח
אהל מועד : אשר תחת זבח השלמים : תחת הדוד שהוא מבשלן בו לפי ששלמי נזיר היו מתבשלין
בעזרה שצריך ליטול הכהן הזרוע אחר שנתבשל : (יט) הזרוע בשלה · לאחר שנתבשלה :

קדש

אבן עזרא

ועתה יחל לספור אותם : כי טמא נזרו · כי הוא לא נדר רק שיהיו שלמים זה אחר זה ולא יזכרית שום
דבר ויפסק בניהם : (יג) מלאת · שם הפועל מבעלי האל"ף על משקל בעלי הה"א באחרונה
וכמוהו לבלתי קראת לנו : יביא אותו · יביא נפשו כמו וידעו הרועים אותם או יביא הכהן אותו
בגווי בעל כרחו להקריב את קרבנו : (יד) כבש · זכר כמשפט כל עולה : וכבשה · נקבה כמשפט
כל חטאת : ואיל לשלמים · שמחה שהשלים מה שנדר : (טז) את חטאתו · בעבור שהזכיר
באחרונה כי כן מנהג הלשון : (יח) שער · על שני משקלים : (יט) בשלה · פי' והיא בשלה :
התגלחו את נזרו · הנה אות כי קדש הוא שב אל הזרוע כי הוא עיקר או ישוב הוא על המוסף כלו ·
וטעם מלבד אשר תשיג ידו חיוב שיתן כפי ממונו גם כפי ימי הנדר אם רבים אם מעטים ונסמכה

נ' מצה אחת מן הסל ורקיק
מצה אחד ונתן על כפי הנזיר
אחר התגלחו את נזרו:
כ והניף אותם הכהן
תנופה לפני יהוה קדש
הוא לכהן על חזה התנופה
ועל שוק התרומה ואחר
ישתה הנזיר יין: כא וזאת
תורת הנזיר אשר ידר קרבנו
ליהוה על נזרו מלבד אשר
תשיג ידו כפי נדרו אשר ידר
כן יעשה על תורת נזרו:
פ כב וידבר יהוה אל
משה לאמר: כג דבר אל
אהרן ואל בניו לאמר כה
תברכו את בני ישראל אמור
להם: ס כד יברכך יהוה
וישמרך: ס כה יאר יהוה
פניו אליך ויחנך: ס כו
ישא יהוה פניו אליך וישם
לך שלום: ס כז ושמו
את שמי על בני ישראל ואני
אברכם: ס א ויהי ביום
כלות משה להקים את
המשכן

ס"א ס"ל תתירה: סיין דענין כל דסמיך לגבה ק"ס בשנו' דסמוך לה' קרוש וסימן הוא סקיוש: כל ג"פ' חסר בת"א מ"ל מסתדור ול"א תפלס: ו"ג' חסר וכ' מ"ל: ג"יב' פסק בן דיפו: פסק' ו' רפון ב' כה לשי

אונקלוס

דיגלח ית נזריה: כ
וירים יתהון כהנא ארמא
קדם יי קודשא הוא לכהנא
על חדיא דארמותא ועל
שקא דאפרשותא ובתר כן
ישתי נזירא חמרא: כא
דא אוריתא דנזירא דידר
קורבניה קדם יי על נזריה
בר מדתדביק ידיה כפום
נדריה דידר כן יעביד על
אוריתא דנזריה: כב
ומליל יי עם משה למימר:
כג מליל עם אהרן ועם
בנוהי למימר כדין תברכון
ית בני ישראל כד תימרון
להון: כד יברכינך יי
ויטרינך: כה ינהר יי
שכינתיה לותך ויחם יתך:
כו יקביל יי שכינתיה
לותך וישוי לך שלם: כז
וישוון ית ברכת שמי על
בני ישראל ואנא אברכינון:
א והוה ביומא דשיצי
משה לאקמא ית משכנא
ורבי יתיה וקדיש יתיה וית
כל מנוהי וית מדבחא וית
כל מנוהי ורבינון וקדיש
יתהון:

וקריבו

תולדת אהרן

על כפי קדושין לו אחר נזירפו
ואח' ישתה פסחים מו
קרבנו ליו' תמורה י
כן יעשה מנחות יט כז
כה תברכו כז וה לג לא ז
חולין פט
אמור להם סוטה לא
וישמרך פסחים קי'
ישא יו' ברכות כ כדה ע
ר"ה יז חגיגה כה
ויחנך פסחים קי
ושמו את מנ' ה יט סוטה לא
ואני חולין פט

רשב"ם

(כא) מלבד אשר תשיג שאם נדר קרבנות הרבה לשם שמים יביאם. מלבד אלא של חובה. דוגמא מלבד מתנותיכם ומלבד נדריכם: (כג) כה תברכו את בני ישראל. כלומר לא תברכו מברכת פיכם כאדם שאומר תבואת לראש פלוני כך וכך אלא אלו התפללו שאברכם אני כמו שמפרש יברכך ה'. ואני אשמע קולכם כאשר תאמרו ואברכם לישראל

רש"י

(כ) קדש הוא לכהן. החלה והרקיק והזרוע תרומה הן לכהן: על חזה התנופה. מלבד חזה ושוק הראויים לו מכל שלמים מוסף על שלמי נזיר הזרוע הזה לפי שהיו שלמי נזיר בכלל ויצאו לידון בדבר החדש להפרשת זרוע הוצרך להחזירן לכללן לידון אף בחזה ושוק: (כא) מלבד אשר תשיג ידו. שאם אמר הריני

דיגלח ית נזריה : כ ויָרים יתהון כהנא ארמא קודשא הוא לכהנא
על חדיא דארמותא ועל שוקא דאפרשותא ומבתר כדין ישתי נזירא
חמרא : כא דא אחויית אורייתא נזירא די ידר קורבניה קדם יי על
נזריה בר מן מה דתדבק ידיה כמסת נדריה לאייתא מן די ידר היכדין
יעביד על אורייתא נזריה : כב ומליל יי עם משה למימר : כג
מליל עם אהרן ועם בנוי למימר כדנא תברכון ית בני ישראל בפרסתון
ידיהון על דוכנא בהדין לישן יימרון להון : כג יברכך יי וישמרך :
יאר יי פניו אליך ויחנך : ישא יי פניו אליך וישם לך שלום : כד
יברכינך יי בכל עסקך ויטרינך מן לילי ומזייעי ובני טיהררי ובני צפרירי
ומזיקי וטלני : כה ינהר יי סבר אפוי לך במעסקך באורייתא ויגלי
לך טמירן ויחוס עלך : כו יסבר יי סבר אפוי לך בצלותך וישוי
עלך שלם בכל תחומך : כז וישוון ית ברכת שמי על בני ישראל
ואנא במימרי אברכינון : א והוה ביום ריש ירחא דניסן פסק משה
למקמא ית משכנא דלא פרקיה תוב ורביה יתיה וקדיש יתיה וית כל מטוי
וית מדבחא וית כל מנוי ורבינון וקדיש יתהון :

וקריבו

כנגד השם של ארבע אותיות · וסו' התיבו' דה"ן יעולה מ"ה כנגד הפסוק מ"ה תיבות · וזהו יי' ישמר צאתך ובואך · וג' תיבות · בפסוק כדי להזכיר זכות ג' אבות · ונהם ט"ו אותיות על שם האבות שדאו זה את זה ט"ו פ י' וזכות השבטים

האבות הם ט"ו ובנים · יברך בזכות אברהם דכתיב בניה ויי' ברך את אברהם בכל· ושלשה תיבו' נפש' כנגד ג' ברכות שנאמרו בו · ואברכך · והיה ברכה · ואברכה מברכך · יברכך יי' בני' ובנכסי' ובגוף · יאר כנגד יצחק שראה בעקיד' ומת והאיר הקב"ה את

עיניו והחייהו כדאי' בפרקי רבי אליעזר · יאר להפך ראה שראה עולה ראיה · ויש בו ה' תיבות וכל אותיות ניצחק שהיה אחר ב' דורות ושמר חמשה חומשי תורה · ישא כנגד יעקב וישא יעקב רגליו וכתיב נשא וגם תיבסלום · ויש בו ז' תיבות כנגד השבטים אשר נולדו בז' פנים · וכ"ח אותיות כנגד כח תאחר לעית יעקב · ויפס יש בו ז' תבין · ה' דרכים ישם לך שלום על שם נשבע ה' דרכים ינוסו לפניך · שלום נגימ' עשו · שהיתקדים שלום לכל אדם ואפילו בשלום גוי · ואני אברכם בגימ' אסכימה עלי ידיהם ידי

רש"י

הדיני נזיר על מכת לגלח על מאה עולות ועל מאה שלמים · כפי נדרו אשר ידור כן יעשה · מוסף על תורת נזרו על תורת הנזיר מוסיף ולא יחסר שאם אמר הריני נזיר חמש נזירות על מנת לגלח על ג' בהמות הללו אין אני קורא בו כאשר ידור כן יעשה : (כג) אמור להם · כמו זכור שמור בלע"ז דישכ"ט : אמור להם · שיהו כולם שומעים : אמור · מלא לא תברכם בחפזון ובבהלות אלא בכוונה ובלב שלם : (כד) יברכך · שיתברכו נכסיך : וישמרך · שלא יבאו עליך שודדים ליטול ממונך שהנותן מתנה לעבדו אינו יכול לשמרו מכל אדם וכיון שבאין לסטים עליו ונוטלין אותה ממנו מה הנאה יש לו במתנ' זו אבל הקב"ה הוא הנותן הוא השומ' וברכה מדרשים דרשו בו בספרי : (כה) יאר יי' פניו אליך : יראה לך פנים שוחקות פנים צהובות : ויחנך · יתן לך חן : (כו) ישא יי' פניו אליך · יכבוש כעסו : (כז) ושמו את שמי · יברכום בשם המפורש : ואני אברכם · לישראל ואסכים עם הכהנים : ד"א ואני אברכם לכהנים : (א) ויהי ביום כלות משה · כלת כתיב (ר"ל) בפת"ח ולא כלות בסג"ל ודו"ק) יום הקמת המשכן היו ישראל ככלה הנכנסת לחופה

רשב"ם

לישראל · כמו שמפרש ושמו את שמי על בני ישראל כשיברכו כהנים לישראל בשמי ולא בשמם אני אברכם לישראל כמו שהתפללו הכהנים ואומרים יברכך יי' ישא ה' פניו אליך כדכתי' ופניתי אליכם והרביתי אתכ' וגו (ב) של הפקודים · שם הנקובים בשמות במדבר סיני עגלות

אבן עזרא

פרשת ברכת כהנים לפרשת נזיר כאשר השלים תורת הנזיר שהוא קדוש הזכיר תורת כהנים שהם קדושים והמכחשים אמרו כי זאת הברכה היה הכהן מברך לכל מביא מנחה ונסמכה בעבור על פי אשר

המשכן וימשח אתו ויקדש
י' אתו ואת כל כליו ואת
המזבח ואת כל כליו
וימשחם ויקדש אתם :
ב ויקריבו נשיאי ישראל
ראשי בית אבתם הם נשיאי
ג' חסר נתו' המטת הם העמדים על
הפקדים : ג ויביאו את
ג' חסר ופלונתא קרבנם לפני יהוה שש עגלת
עליה בי' צב ושני עשר בקר עגלה על
אמרי ענלו' שני הנשאים ושור לאחד
ה' ט"ל מ"ל ויקריבו אותם לפני המשכן :
בתורה : ה' ד ויאמר יהוה אל משה
י"נ ר"פ לאמר : ה קח מאתם והיו
לעבד את עבדת אהל
ט"ל מ"ל מועד ונתתה אותם אל
בת רה : הלוים איש כפי עבדתו :
ג' חס' בליש' ב' ובענין ו ויקח משה את העגלת
ואת הבקר ויתן אותם אל
הלוים : ז את ׀ שתי
ב' מ"ל נתו' העגלות ואת ארבעת הבקר
אשר שלח יוסף ג' נתן לבני גרשון כפי עבדתם : ח ואת ׀ ארבע העגלת ואת
חסר בליש' שמנת הבקר נתן לבני מררי כפי עבדתם ביד איתמר בן
אהרן

אונקלוס

אהרן ב וקריבו רברבי ישראל
רישי בית אבהתהון אנון
רברבי שבטיא אנון דקימין
עם מנינא : ג ואיתיאו
ויד שחם סנהדרין יז שבועות טז מכות כז
ית קורבניהון קדם יי שית
עגלן כד מחפין ותרי עשר
תורין עגלתא על תרין
רברביא ותור לחד וקריבו
יתהון לקדם משכנא : ד
ואמר יי למשה למימר :
ה קביל מנהון ויהון
למפלח ית פולחן משכן
זימנא ותתן יתהון לליואי
גבר כמיסת פולחניה :
ו ונסיב משה ית עגלתא
וית תורין ויהב יתהון
לליואי : ז ית תרתין
עגלתא וית ארבעת תורין
יהב לבני גרשון כמיסת
פולחנהון : ח וית ארבע
עגלן וית תמניא תורין יהב
לבני מררי כמיסת פולחנהון
בידא דאיתמר בר אהרן
כהנא :
ולבני

רשב"ם

(ג) עגלות · לפי שהוא דבוק עגלות של צב · כמו שיאמר מעשרה עשרים · יאמר מן עגלה של שני הנשיאים עגלות · ומן ענוה · ענוי ארץ ומן ערבה ערבי נחל : צב · כמו בצבים או בפרדים · פתרונו לפי ענייננו · ונראה בעיני עגלות העשויות להלוך בצבא ובדרכים רחוקים :
וקרבנו

רש"י

לחופה : כלות משה · בצלאל ואהליאב וכל חכם לב עשו את המשכן ותלאו הכתוב במשה לפי שמסר נפשו עליו לראות תבנית כל דבר ודבר כמו שהראוהו בהר להורות לעושי המלאכה ולא טעה בתבנית אחת וכן מצינו בדוד לפי שמסר נפשו על בנין בית המקדש שנאמר זכור יי' לדוד את כל ענותו אשר נשבע ליי' וגו' לפיכך נקרא על שמו שנא' ראה ביתך דוד : כלות משה להקים · ולא נאמר ביום הקים מלמד שכל ז' ימי המלואים היה משה מעמידו ומפרקו ובאותו היום העמידו ולא פרקו לכך נאמר
כלות

ב וְקָרִיבוּ אַמַרְכְּלַיָא דְיִשְׂרָאֵל רֵישֵׁי בֵית אַבְהַתְהוֹן הִינוּן רַבְרְבֵי שִׁבְטַיָא הִינוּן דְמִתְמַנָן בְּמִצְרַיִם אַמַרְכְּלִין עַל מִנְיָנַיָא : ג וְאַיְתִיאוּ יַת קָרְבַּנְהוֹן קֳדָם יְיָ שִׁית עֶגְלָן כַּד מְחַפְיָן וּמְטַקְסָן וּתְרֵיסַר תוֹרִין עֶגְלְתָא בֵּינֵי תְרֵין אַמַרְכְּלִין וְתוֹרָא לְחַד וְלָא צְבָא מֹשֶׁה לְמִסַב מִנְהוֹן וְקָרִיבוּ יַתְהוֹן קֳדָם מַשְׁכְּנָא : ד וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמֵימַר : ה קַבֵּל מִנְהוֹן וִיהוֹן צְבִי לְצָרוֹךְ סִדּוּרָא וְתוֹרִין וְעִיגְלָן יְהוֹן לְמִפְלַח יַת פּוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִתֵּן יַתְהוֹן לְלֵיוָאֵי גְבַר כְּמִיסַת פּוּלְחָנֵיהּ : ו וּנְסַב מֹשֶׁה יַת עֶגְלְתָא וְיַת תוֹרֵי וִיהַב לְלֵיוָאֵי : ז יַת תַּרְתֵּין עֶגְלְתָא וְיַת אַרְבַּעַת תוֹרֵי יְהַב לִבְנֵי גֵרְשׁוֹן כְּמִסַת פּוּלְחָנְהוֹן : ח וְיַת אַרְבַּע עֶגְלָן וְיַת תַּמְנֵי תוֹרֵי יְהַב לִבְנֵי מְרָרִי כְּמִסַת פּוּלְחָנְהוֹן בִּידָא דְאִיתָמָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא :

ולבני

ירושלמי

שִׁית עֶגְלָן סְוִוגָן :

ויהי ביום כלות · סמך חנוכת המזבח לנרכת כהנים רמז לחשמונים שיעשו חנוכה כדי שלא תשלוט עין הרע במלאכתם. לכך נרכם תחלה. וסמך למשכן וכו' המשכן יהיה שלום וכן דוד סמך יי' יברך את עמו בשלום ופתח ליה מזמור שיר חנכת הבית. ושמו את שמי ואני אברכם וסמיך ליה ויהי ביום כלות זהו בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבוא אליך וברכתיך. הם נשיאי המטות הם סופי תיבו' להפך מתים וכן הפקודים

ויביאו את קרבנם סופי תיבות מותם על שם ותבער בם אש יי' ותאכל בקצה המחנה בקציגים שבהם · שש עגלות כנגד ששה אזלות אשר עולים בגלגל · ששה יורדים · וכנגד ששה עתים קור וחום וקיץ וחורף וזרע וקציר · ושנים עשר בקר כנגד י"ב שבטים ושנים עשר מזלות · וקרבנו וי"ו יתירה על שם ששה בנים שיצאו ממנו כלם בו' ברכות · ששה בנים יצאו מנחשון בעלי שש ברכות ואלו הן · דוד משיח דניאל חנניה מישאל ועזריה · דוד דכתיב ביה יודע נגן וגבור חיל איש מלחמה ונבון דבר ואיש

רש"י

כלות משה להקים אותו היום כלו הקמותיו וראש חודש ניסן היה בשני נשרפ' הפרה בשלישי הזו הזיה ראשונה ובשביעי גלחו : (ב) הם נשיאי המטות שהיו שוטרים עליהם במצרים והיו מוכים עליהם שנאמר ויכו שוטרי ישראל : הם העומדים על הפקדים · שעמדו עם משה ואהרן כשמנו את ישראל שנאמר ואתכם יהיו וגו' : (ג) שש עגלות צב · אין צב אלא מחופים וכן בצבים ובפרדים עגלות מכוסים קרויים צבים : ויקריבו אותם לפני המשכן · שלא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי המקום · אמר רבי נתן מה ראו הנשיאים להתנדב כאן בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו תחלה אלא כך אמרו הנשיאים יתנדבו צבור מה שיתנדבו ומה שמחסרין אנו משלימין כיון שראו שהשלימו צבור את הכל שנאמר והמלאכה היתה דים אמרו מעתה מה עלינו לעשו' הביאו אבני השוהם והמלואי' לאפוד ולחשן לכך התנדבו כאן תחלה : (ח) כפי עבודתם · שהיה משא בני גרשון קל משל מררי שהיו נושאים הקרשים והעמודים והאדנים :

כי

אבן עזרא

אשר תשיג יד הנודר והאמת כאשר שהעתיקו חז"ל והעד וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם ביום השמיני ונכתבה זאת הפרשה שהשם צוה בהקמות המשכן שיברך אהרן את העם ושם כתוב נשיאו' כפים כי הכפים כידים רק ידים כללים : (כד) יברכך · תוספת חיים ועושר · וטעם וישמרך שישמור התוספת שלא יגזול אחר מה שהוסיף : (כה) יאר יי' פניו אליך · כטעם באור פני מלך חיים והטעם וכל אשר תבקש ממנו ובשעה שתדרשו יאר פניו והטעם יקבל אותך וירצה למלאת שאלתך מיד ואם בקשת אותו בעת צרה הוא יחנך גם יתכן היות ויחנך ויתן לך בקשתך כטעם חנוני אתם אשר חנן אלהים מגזרת חנן : (כו) ישא יי' פניו אליך · הפך אעלים עיני מכם והטעם כאשר פירשתי כי בכל מקו' שתפנה יהיו פניו כנוכח' אליך : וישם לך שלום · כטעם לא יגע בך רע לא מאבן ולא מחיה רעה ולא מאויב : (כז) ושמו את שמי · כטעם לשום שמו שם שיהיו מקודשים בשם או טעמו כאשר יזכירו שמי עליהם כי בכל אחד מהשלשה פסוקים השם הנכבד והנורא : ואני אברכם : ויתכן היות מ"ם אברכם

ביתן

אהרן הכהן: ט ולבני קהת
לא נתן כי עבדת הקדש
עלהם בכתף ישאו: י
ויקריבו הנשאים את חנכת
המזבח ביום המשח אתו
ויקריבו הנשיאם את קרבנם
לפני המזבח: יא ויאמר
יהוה אל משה נשיא אחד
ליום נשיא אחד ליום יקריבו
את קרבנם לחנכת המזבח:
ס יב ויהי המקריב ביום
הראשון את קרבנו נחשון
בן עמינדב למטה יהודה:
יג וקרבנו קערת כסף
אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים
שקל בשקל הקדש שניהם
מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה: יד כף אחת
עשרה זהב מלאה קטרת:
טו פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו
לעלה

מסרה:
י"ג חס' . ו'
ד'כ"כ נתור' תניי"כ לפ הו'
כ'לנשי"נ' ג'
פ"ג נקריי'
ג'ר"פ
כף כ"ב נפסו' לית בהון לא פרין ולא עיר וסי' לא זתקטול עגל' עם שיהב לסון ממיפר בתריסר ותלת מלכות באדעא דכנפנא

אונקלוס:
ט ולבני קהת לא יהב
ארי פלחן קודשא עליהון
בכתפא נטלין: י וקריבו
רברביא ית חנוכת מדבחא
ביומא דרביו יתיה וקריבו
רברביא ית קורבנהון לקדם
מדבחא: יא ואמר יי
למשה רבא חד ליומא רבא
חד ליומא יקרבון ית
קורבנהון לחנוכת מדבחא:
יב והוה דמקריב ביומא
קדמאה ית קורבניה נחשון
בר עמינדב לשבטא דיהודה:
יג וקורבניה מגסתא
דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא
חד דכסף מתקליה שבעין
סלעין בסלעי קודשא
תרויהון מלן סולתא דפילא
במשח למנחתא: יד
בזכא חדא מתקל עסר
סלעין היא דדהב מליא
קטורת בוסמיא: טו
תור חד בר תורי דכר חד
אימר חד בר שתיה לעלתא:

צפיר

תולדות אהרן:
ולבני קהת כוטה ל"ח ערפין י"א
נש א. אחו קדושין מ"ג
ביום הראשון מ"ק ט
שניהם מלאים ז קים פת מנחות ח יט
כף אחת פסחים יט חגיגה כג

רשב"ם

(יג) וקרבנו. מוסב למעלה. ויהי המקריב נחשון. וקרבנו היה כך וכך כסדר הכתובים בארבעה דגלים הביאו קרבנותיהם. דגל יהודה ואחר כן דגל ראובן ואחר כן דגל אפרים. ואחר כן דגל דן: ביום

רש"י

(ט) כי עבודת הקדש עליהם. משא דבר הקדושה הארון והשלחן וגו' לפיכך בכתף ישאו: (י) ויקריבו הנשיאי' את חנכת המזבח. לאחר שהתנדבו העגלות והבקר לשאת המשכן נשאו לבם להתנדב קרבנות המזבח לחנכו: ויקריבו הנשיאים את קרבנם לפני המזבח. כי לא קבל משה מידם עד שנאמר לו מפי הגבורה: (יא) יקריבו את קרבנם לחנכת המזבח. ועדיין לא היה יודע משה היאך יקריבו אם כסדר תולדותם אם כסדר המסעות עד שנאמר לו מפי הקדוש ברוך הוא יקריבו למסעות איש יומו: (יב) ביום הראשון. אותו היום נטל עשר עטרות ראשון למעשה בראשית ראשון לנשיאים וכו' כדאיתא בסדר עולם: למטה יהודה: יחסו הכתוב על שבטו ולא שגבה משבטו והקריב או

איני

ט ולבני קהת לא יהב עגלן ותורין ארום פולחן קודשא רמיא עליהון בכתפא נטלין: י וקריבו רברביא ית חנוכת רבותא דמדבחא ביומא דרבי יתיה וקריבו רברביא ית קורבנהון לקדם מדבחא: יא ואמר ייי למשה אמרכול חד ליומא אמרכול חד ליומא יקרבון ית קרבנהון לחנוכת רבותא מדבחא: יב והוה דמקרב ביומא קמאה ית קורבניה נחשון בר עמינדב רב בית אבא לשבטא דיהודה: יג וקורבניה דמקרב פיילי דכסף חדא גילדא סמיך מאה ותלתין סלעין בסלעי בית קודשא הות מתקלא מזירקא חד דכסף דגילדא קליש שובעין סלעין בסלעי בית קודשא תרין מאניא האלין קריב יתהון מליין סמידא מן אפרשותא פתכא במשח זיתא למנחתא: יד בזיכא חדא מתקלא עשר סלעין דכסף והיא הות דדהב טב קריב יתה מליא קטורת בוסמנין טבין מן אפרשותא: טו תור חד בר תורין בר תלת שנין דכר חד בר תרתין שנין ואימר חד בר שתיה תלתיהון קרב רב שבטא דיהודה לעלתא:

צפיר

ירושלמי

וקורבניה דקרב פיילי דכסף חד מאה ותלתין סילעין בסלעי בית קודשא הוות מתקלא מזרק חד דכסף תקל שובעין סלעין בסלעי בית קודשא תרין מאניא האלין קריב יתהון מליין סולתא פיילתא ומזרקא מערבא במשך למנחתא: בזיך חדא מתקלא עשרא סלעין ודי הוות דדהבא קריב יתה מליא רישי בוסמנין טבין ומפטמין ודכיין לקטורת בוסמיא: תור חד בר תורין בר תלת שנין דכר חד בר תרתין אמר

חד

בעל הטורים

ואיש תואר וה' עמו ויוד' נגן שיודע לשאול ונבור חיל יודע להשיב. איש מלחמה יודע לישא וליתן במלחמת' של תורה. ונבון דבר מבין דבר מתוך דבר. ואיש תואר שמראה פני' בהלכה. וה' עמו שהלכה כמותו בכל מקום. משיח דכתיב ונחה עליו רוח ה' רוח חכמה ובינה רוח עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה'. דניאל חנניה מישאל ועזריה דכתי' בהן ילדים אשר אין בהם כל מום וטובי מראה ומשכילי' בכל חכמה ויודעי דעת ומביני מדע ואשר כח בהם לעמוד בהיכל המלך. ד"א למה יקרבנו עם וי"ו יתירה כנגד ששה דברים שנתחדשו באותו היום בעול' ראשון לשכינ' עטרת' ניפרש' ראשון לנשיאים. ראשון לברכ' כהני' ראשון לשחיט' מתוב' שכינ' ראשון לאיסו' במה ראשון לירידת האש יצא בן נחשון כשם מלות וינכה יחוד בית המקדש ולמה נקרא שמו נחשון על

רש"י

אינו אומר למטה יהודה אלא שנגבה משבטו והביא. ת"ל זה קרבן נחשון משלו הביא: (יג) שניהם מלאים סלת. למנחת נדבה: (יד) עשרה זהב. כתרגומו משקל עשר שקלי הקדש היה בה: מלאה קטרת. לא מצינו קטרת ליחיד ולא על מזבח החיצון אלא זו בלבד והוראת שעה היתה: (טו) פר אחד. מיוחד שבעדרו:

שעיר

אבן עזרא

סימן הכהנים המברכים ובטעם שם יברכו ישראל ואני אברך המברכים או יהיה סימן לישראל והטעם אם הם יברכום אני אברכם וטעם שאקיים ברכתם לפי דעתי שמ"ם אברכם סימן לכלם כהנים וישראלים: (א) וטעם ויהי ביום כלות משה אחר ברכת כהנים כי כן היה כי ביום שנשא אהרן את ידיו אל העם ויברכם החלה חנוכת המזבח ופסוק ויהי ביום כלות משה להקים את המשכן לעד על דברי המעתיקים כי היה סותרו ומקימו וחוזר לסותרו ולהקימו כל ז' ימי המילואים להרגילם כי טעם ויקדש אותם בזאת הדם בשבעת ימי המילואים: ואת המזבח ואת כל כליו. דבק עם ביום כלות משה להקים את המשכן והטע' שהקים המזבח במקומו: ואת כל כליו וימשחם. בשמן המשחה: ויקדש אותם. בדם והזכיר המזבח בעבור החנוכה: (ב) ויקריבו נשיאי ישראל. שם כלל והטעם שעשו קרבן ליי' אל פתח אהל מועד: (ג) צב. כמו בצבים ובפרדים מין ממיני הסוסים המושכים את העגלות ויש אומרים שהוא כטעם מלאות יות' מדלי מגזר' ואת בטנך צבה בדרך רחוקה. כבר בארתי בספר מאזנים שמ"ם שנים עשר דבק ומוכרת והטעם שנים ועשר ונסמך אל עשר לקצר כמו שלש עשרה וכן שלש אלה ונאה את שני

ספר

לְעֹלָה׃ טז שְׂעִיר־עִזִּים
אֶחָד לְחַטָּאת׃ יז וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתּוּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן נַחְשׁוֹן בֶּן־עַמִּינָדָב׃
פ יח בַּיּוֹם הַשֵּׁנִי הִקְרִיב
נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר נְשִׂיא יִשָּׂשכָר׃
יט הִקְרִב אֶת־קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ כ כַּף אַחַת
עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃
כא פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל
אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֹלָה׃ כב שְׂעִיר־עִזִּים
אֶחָד לְחַטָּאת׃ כג וּלְזֶבַח
הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם אֵילִם
חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן נְתַנְאֵל בֶּן־צוּעָר׃

ביום

מסרה: כולם כ״כ | בט״ז מ חי׳ | דם ח״ס | ול׳ חסר | דחסר׳ ג׳ | א״ל כתורס׳ | נ׳ ר״פ | ד׳ דפין | ו״ע וחס׳ | וי׳ חסר | נליטנו׳ | כל׳ דפין | בט״ נ נכסי׳ | כ״ל פסוקי׳ | לית כ״ון נ״א | א״יך ולא | וע״ד | י״נ ר״פ

טו צְפִיר בַּר־עִזִּין חַד
לְחַטָּאתָא׃ יז וּלְנִכְסַת
קוּדְשַׁיָּא תּוֹרִין תְּרֵין דִּיכְרֵי
חַמְשָׁא גַּדְיֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין
בְּנֵי־שַׁתָּא חַמְשָׁא דֵּין קוּרְבָּנָא
דְּנַחְשׁוֹן בַּר־עַמִּינָדָב׃
יח בְּיוֹמָא תִּנְיָנָא קָרֵיב
נְתַנְאֵל בַּר־צוּעָר רַבָּא
דְּיִשָּׂשכָר׃ יט קָרֵיב יָת־
קורבניה מגיסתא דכסף חדא
מאה ותלתין סלעין הוה
מתקלא מזרקא חד דכסף
מתקליה שבעין סלעין בסלעי
קורשא תרויהון מלן סולתא
דפילא במשח למנחתא׃
כ בזיכא חדא מתקל עשר
סלעין הוא דדהב מליא
קטורת בוסמיא׃ כא תור
חד בר תורי דכר חד אמר חד
בר שתיה לעלתא׃ כב
צפיר בר עזין חד לחטאתא׃
כג ולנכסת קורשיא תורין
תרין דכרין חמשא גדיי
חמשא אמרין בני שתא
חמשא דֵּין קוּרְבַּן נְתַנְאֵל בַּר־
צוּעָר׃

ביומא

רש״י

(טז) שעיר עזים אחד לחטאת. לכפר על קבר התהום (עיין ברא״ם) טומאת ספק׃ (יח) הקריב נתנאל בן צוער. הקריב את קרבנו מה תלמוד לומר הקריב בשבטו של יששכר מה שלא נאמר בכל השבטים לפי שבא ראובן וערער ואמר די שאני שקדמני יהודה אבי אקריב אחריו אמרו לו משה מפי הגבורה נאמר לי שיקריבו כסדר מסען לדגליהם לכך אמר הקריב את קרבנו והוא חסר יו״ד שהוא משמע הקרב לשון צווי שמפי הגבורה נצטוה

הקרב

אבן עזרא

עשר בחסרון מ״ם דרך קצרה׃ על שני הנשיאים. כמו לשני אמר הכתוב וקרבנו כי כבר הזכיר המקריב והוי״ו יש לו טעם כאומר וזה קרבנו ואמר בשני הקריב את קרבנו כי כן דרך המקרא כמו ויאמר יצחק אל אברהם אביו ויאמר אבי בעבור שארכו לו הדברים וכן ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה ולא הזכיר יותר הנשיאים הקריב כי אחז דרך קצרה וכן לגולגלותם במספר ראובן ושמעון לבדם וכן רבים׃ ביום

יונתן בן עוזיאל

טו צְפִיר בַּר עִזִּין חַד קְרִיב לְחַטָּאתָא : יז וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרִין חַמְשָׁא בַּרְחֵי חַמְשָׁא אִמְרִין בְּנֵי שָׁנָה חַמְשָׁא דֵּין סֵדֶר קוּרְבָּנָא דִּי יְקָרִיב מִנִּכְסוֹי נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב : יח בְּיוֹמָא תִּנְיָנָא קָרִיב יַת קָרְבָּנֵיהּ נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר רַב בֵּית אַבָּא לְשִׁבְטָא דְיִשָּׂשכָר : יט קריב ית קורבניה בתר יהודה על פום קודשא פילי דכסף חרא גילרא סמיך מאה ותלתין סלעין בסלעי בית קורשא הוה מתקליה מזירקא חרא דכסף דגילדא קליש שובעין סלעין בסלעי בית קודשא תרין מניא האלין קריב יתהון מליין סמידא מן אפי שותא פתיכא במשח ויתא למנחתא : כ בזיכא חרא מתקלא עשרא סלעין והיא דרהב טב קריב יתה מליא קטורת בוסמנין טבין מן אפרשותא : כא ותור חד בר תורין בר תלת שנין דכר חד בר תרתין שנין אימר חד בר שתיה קרב רב שבטא דיששכר לעלתא : כב צפיר בר עזין חד קריב לחטאתא : כג וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָא תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרֵי חַמְשָׁא בַּרְחֵי חַמְשָׁא אִמְרִין בְּנֵי שָׁנָה חַמְשָׁא דֵּין סֵדֶר קוּרְבָּנָא דְקָרִיב מִנִּכְסוֹי נְתַנְאֵל בַּר צוּעָר :

ירושלמי

חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא הֲוָה רַב שִׁבְטָא מַקְרִיב לַעֲלָא : צְפִיר בַּר עִיזִין חַד קְרִיב רַב שִׁבְטָא לְחַטָּאתָא : וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָא קְרִיב תּוֹרִין תְּרֵין דִּכְרִין תְּרֵין גַּדְיָין חַמְשָׁא וְאִמְּרִין בְּנֵי שַׁתְּהוֹן חַמְשָׁא דֵּין קוּרְבָּנָא דִּיסְדַּר וְקָרֵב מִן נִכְסוֹי רַב שִׁבְטָא דִּבְנוֹי דִּיהוּדָה נַחְשׁוֹן בַּר עַמִּינָדָב :

בעל הטורים

שירד תחלה לנחשול שבי' גבלן כתיב בשיא חוץ מיהודה שלחד הוא אנתו השבט להקטין את עצמו · ישב כא עודך תחת הנער וכנגדו הוא אומר קוא הקטן · גכל אחד יב פסה פסוקים כנגד שבת ימי המעשה ונכל אחד הוכפל שמו הרי כ"ד · כנגד כ"ד שעות שבוים ובלילה · שלשים ומאה משקל' כנגד שנות אדם עד שנולד שת · שבעים שקל · כנגד שבעים שהניח לבנין ולשנילן משבעים אומות · שבעים שקל בני' שבעים נפש · בשביל שבעי' שירדו למצרים · כף אחת · כנגד התורה שניתנה מכף ידו של הקב"ה · עשרה זהב כנגד עשרת הדברות · מלא' קטרת תחליף הק' גד נא"ת ב"שיעלה למגיןתרי"ג פר אחד כנגד אברהם · נא הנקר רץ אגרהם ·

רש"י

הקרב ומהו הקריב הקריב ב' פעמים שבשביל ב' דברים זכה להקריב שני לשבטים א' שהיו יודעים בתורה שנ' ומבני יששכר יודעי בינה לעתים ואחת שהם נתנו עצה לנשיאים להתנדב קרבנות הללו ויסודו של ר' משה הדרשן מצאתי אמר רבי פנחס בן יאיר נתנאל בן צוער השיאן עצה זו : (יט) קערת כסף · מנין אותיותיו בגימטריא תתק"ל כנגד שנותיו של אדם הראשון : שלשים ומאה משקלה · על שם שכשהעמיד תולדות לקיום העולם בן ק"ל שנה הי' שנ' ויחי אדם שלשים ומאת שנה ויולד שת וגו' : מזרק אחד כסף · בגימטריא תק"ך על שם נח שהעמיד תולדות בן ת"ק שנה ועל שם עשרים שנה שנגזרה גזרת המבול קודם תולדותיו כמו שפירשתי אצל והיו ימיו מאה ועשרים שנה לפיכך נאמר מזרק אחד כסף ולא נאמר מזרק כסף אחד כמו שנאמר בקערה לומר שאף אותיות של אחד מצטרפות למנין : שבעים שקל · כנגד שבעים אומות שיצאו מבניו : (כ) כף אחת · כנגד התורה שנתנה מידו של הקב"ה : עשרה זהב · כנגד עשרת הדברות : מלאה קטרת · גימטריא של קטרת תרי"ג מצות ובלבד שתחליף קו"ף בדלי"ת ע"י א"ת ב"ש ג"ר ד"ק : (כא) פר אחד · כנגד אברהם שנאמר בו ויקח בן בקר : איל אחד · כנגד יצחק ויקח את האיל וגו' : כבש אחד · כנגד יעקב והכשבים הפריד יעקב : (כב) שעיר עזים · לכפר על מכירת יוסף שנ' וישחטו שעיר עזים : (כג) ולזבח השלמים בקר שנים · כנגד משה ואהרן שנתנו שלום בין ישראל לאביהם שבשמים : אילים כבשים ועתודים · ג' מינים כנגד כהנים ולוים וישראלים וכנגד תורה נביאים וכתובים · שלש חמשיות כנגד חמשה חומשין וחמש הדברות הכתובין על לוח אחד וחמש הכתובים על השני ע"כ מיסודו של רבי משה הדרשן :

כ"ג מ"ג
נפ"נ חסר :
כ"נ פסוקים לית נסן ג' אחד ול' ועיר
י"כ ר"פ
פ"ל חסר נפ"נ :
ג' ר"פ
פ' פסוקים לית נסן ג' אחד ול' ועיר
י"כ ר"פ

פ כד ביום השלישי נשיא
לבני זבולן אליאב בן חלן :
כה קרבנו קערת כסף
אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים
שקל בשקל הקדש שניהם ׀
מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה : כו כף אחת
עשרה זהב מלאה קטרת :
כז פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו
לעלה : כח שעיר עזים
אחד לחטאת : כט ולזבח
השלמים בקר שנים אילם
חמשה עתדים חמשה
כבשים בני שנה חמשה זה
קרבן אליאב בן חלן :
פ ל ביום הרביעי נשיא
לבני ראובן אליצור בן
שדיאור : לא קרבנו
קערת כסף אחת שלשים
ומאה משקלה מזרק אחד
כסף שבעים שקל בשקל
הקדש שניהם ׀ מלאים סלת
בלולה בשמן למנחה : לב
כף אחת עשרה זהב מלאה
קטרת : לג פר אחד בן
בקר איל אחד כבש אחד בן
שנתו לעלה : לד שעיר
עזים אחד לחטאת : לה
ולזבח השלמים בקר שנים

אילם

כד ביומא תליתאה רבא לבני זבולן אליאב בר חילון : כה קורבניה מגיסתא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין הות מתקלה מזרקא חד דכסף מתקליה שבעין סלעין בסלעי קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא במשח למנחתא : כו בזיכא חדא מתקל עשר סלעין היא דדהב מליא קטורת בוסמיא : כז תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר שתיה לעלתא : כח צפיר בר עזין חד לחטאתא : כט ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרין חמשא גדיי חמשא אמרין בני שתא חמשא דין קורבן אליאב בר חילון : ל ביומא רביעאה רבא לבני ראובן אליצור בר שדיאור : לא קורבניה מגיסתא דכסף חדא מאה ותלתין סלעין הות מתקלה מזרקא חד דכסף מתקליה שבעין סלעין בסלעי קודשא תרויהון מלן סולתא דפילא במשח למנחתא : לב בזיכא חדא מתקל עשר סלעין היא דדהב מליא קטורת בוסמיא : לג תור חד בר תורי דכר חד אמר חד בר שתיה לעלתא : לד צפיר בר עזין חד לחטאתא : לה ולנכסת קודשיא תורין תרין דכרין חמשא גדיי חמשא אמרין בני שתא

חמשא

אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן אֱלִיצוּר בֶּן־שְׁדֵיאוּר׃
פ לו בַּיּוֹם הַחֲמִישִׁי נָשִׂיא
לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בֶּן־
צוּרִישַׁדָּי׃ לז קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ לח כַּף אַחַת
עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה קְטֹרֶת׃
לט פַּר אֶחָד בֶּן־בָּקָר אַיִל
אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־שְׁנָתוֹ
לְעֹלָה

כול' ח"ל בט"ג הספ' | ל' כפסוקים לית כהון לא אריך ולא זעיר׃

דִּכְרִין חַמְשָׁא עִתּוּדִין חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא חַמְשָׁא דֵּין קוּרְבַּן אֱלִיצוּר בַּר שְׁדֵיאוּר׃ לו בְּיוֹמָא חֲמִישָׁאָה רַבָּא לִבְנֵי שִׁמְעוֹן שְׁלֻמִיאֵל בַּר צוּרִישַׁדָּי׃
לז קוּרְבָּנֵיהּ מְגִסְּתָא דִכְסַף חֲדָא מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה מַתְקָלַהּ מִזְרְקָא חַד דִּכְסַף מַתְקְלֵיהּ שַׁבְעִין סִלְעִין בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא תַּרְוֵיהוֹן מְלַן סֻלְתָּא דְּפִילָא בִמְשַׁח לְמִנְחָתָא׃ לח בָּזִיכָא חֲדָא מַתְקַל עֲשַׂר סִלְעִין הִיא דִּדְהַב מַלְיָא קְטֹרֶת בּוּסְמִין׃ לט תּוֹר חַד בַּר תּוֹרֵי דְּכַר חַד אִמַּר חַד בַּר שַׁתֵּיהּ לַעֲלָתָא׃

שלומיאל סנהדרין פ"ב

צפיר

בעל יונתן בן עוזיאל הטורים

כד בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה קָרֵיב רַב בֵּית אַבָּא לִבְנֵי זְבוּלֻן אֱלִיאָב בַּר חֵלוֹן׃ כה קרבניה דקריב פיילי דכסף חדא גילוא סמיך מאה ותלתין סלעין בסלעי קודשא וגו'׃ כו בזיכא חדא מתקל וגו'׃ כז תור חד וגו'׃ כח צפיר בר עזין וגו'׃ כט ולנכסת קודשיא וגו'׃
ל ביומא רביעאה קריב רב בית אבא לבני ראובן אליצור בר שדיאור׃ לא קורבניה דקריב פיילי וגו'׃ לב בזיכא חדא מתקל וגו'׃ לג תור חד וגו'׃ לד צפיר בר עזין וגו'׃ לה ולנכסת קודשיא וגו'׃ לו ביומא חמישאה קריב רב בית אבא לבית שמעון שלמיאל בר צורי שדי׃ לז קורבניה דקריב פיילי וגו'׃ לח בזיכא חדא מתקל וגו'׃ לט ותור חד בר תורין וגו'׃

צפיר

איל כנגד יצחק. כבש כנגד יעקב. והכבשים הפרי' יעקב פר איל כבש כנג' אברהם ויצחק ויעקב. ע' וכח השלמי' נקר' ש' יסו כנגד משה ואהרן שעשו שלום בין ישראל ובין אביהם שבשמים. אלים כבשים עתודים שלשה מינים כנגד כהנים לוים וישראלים. וכנגד תורה נביאים וכתובים. וכן עתודים אלא נ"ו פד"ך שעשו אמנו כתנרך נשב ברכות. ואין עתודים אלא לשון עמידה כמה דאת אמר אשר התעתדו לגלים. ואומר ועתדה בשדה לך. פי' יעמוד בן נחשון נשש חלות ויבנה ויחוד בית המקדש. ד"א וקרב ו' למה אלא וי' ויתירה כנגד ששה דורים שניטלו מאדם הראשון ועתידין לחזור בשיאו בן נחשון והוא המשיח. ואלו הן הששה דברים שניטלו מאדם הראשון. זיון דכתיב משנה פניו ותשלחהו. חייו דכתיב כי עפר אתה ואל עפר תשוב. קומתו דכתיב ויתחבא האדם. מלמד שנגרעה קומתו ובששית של האדם אתה: פירות

רש"י

(כד) ביום השלישי נשיא וגו'. ביום הג' היה הנשיא המקריב לבני זבולון וכן כולם אבל בנתנאל שנאמר בו הקריב נתנאל נופל אחריו הלשון לומר נשיא לפי שכבר הזכיר שמו והקרבתו ובשאר שלא נאמר בהן הקריב נופל עליהן לשון זה נשיא לבני פלוני אותו היום היה הנשיא המקריב לשבט פלוני׃

לעלה: מ שעיר־עזים אחד
ז"ב ת"פ לחטאת: מא ולזבח
כולם חסר השלמים בקר שנים אילם
חמשה עתדים חמשה
כבשים בני־שנה חמשה זה
קרבן שלמיאל בן־צורישדי:
פ מב ביום הששי נשיא
לבני גד אליסף בן־דעואל:
מג קרבנו קערת־כסף אחת
שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים
שקל בשקל הקדש שניהם
מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה: מד כף אחת
עשרה זהב מלאה קטרת:
מה פר אחד בן־בקר איל
אחד כבש־אחד בן־שנתו
לעלה: מו שעיר־עזים
אחד לחטאת: מז ולזבח
השלמים בקר שנים אילם
חמשה עתדים חמשה
כבשים בני־שנה חמשה זה
קרבן אליסף בן־דעואל:
פ מח ביום השביעי נשיא
לבני אפרים אלישמע בן־
עמיהוד: מט קרבנו קערת־
כסף אחת שלשים ומאה
משקלה מזרק אחד כסף
שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם מלאים סלת בלולה
בשמן למנחה: נ כף אחת
עשרה

מ צפיר בר־עזין חד אהרן
לחטאתא: מא ולנכסת
קודשיא תורין תרין דכרין
חמשא גדיא חמשא אמרין
בני שתא חמשא דין קורבן
שלמיאל בר־צורישדי:
מב ביומא שתיתאה
רבא לבני גד אליסף בר־
דעואל: מג קורבניה
מגיסתא דכסף חדא מאה
ותלתין סלעין הוה מתקלה
מזרקא חד דכסף מתקליה
שבעין סלעין בסלעי קודשא
תרויהון מלן סולתא דפילא
במשח למנחתא: מד
בזיכא חדא מתקל עשר
סלעין דהיא דדהב מליא
קטורת בוסמין: מה תור
חד בר תורי דכר חד אמר חד
בר שתיה לעלתא: מו
צפיר בר עזין חד לחטאתא:
מז ולנכסת קודשיא
תורין תרין דכרין חמשא
גדיי חמשא אמרין בני שתא
חמשא דין קורבן אליסף בר־
דעואל: מח ביומא
שביעאה רבא לבני אפרים
אלישמע בר עמיהוד:
מט קורבניה מגיסתא ביום השביעי
דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין דהוה מתקלה מזרקא
חד דכסף מתקליה שבעין
סלעין בסלעי קודשא
תרויהון מלן סולתא דפילא
במשח למנחתא: נ
בזיכא חדא מתקל עשר
סלעין

עשרה זהב מלאה קטרת:
נא פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו
לעלה: נב שעיר עזים אחד
לחטאת: נג ולזבח
השלמים בקר שנים אילם
כול' חס' בס"ב חמשה עתדים חמשה כבשים
בני שנה חמשה זה קרבן
אלישמע בן עמיהוד: פ
נ"ר"פ נד ביום השמיני נשיא
לבני מנשה גמליאל בן
פדהצור: נה קרבנו קערת
כסף אחת שלשים ומאה
משקלה מזרק אחד כסף
שבעים שקל בשקל הקדש
שניהם ׀ מלאים סלת בלולה
כ"ב פ בו' לית עמהן לא אריך לא זעיר בשמן למנחה: נו כף אחת
עשרה זהב מלאה קטרת:

פר

סלעין הוה דדהב מליא
קטורת בוסמין: נא תור
חד בר תורי דכר חד אמר חד
בר שתיה לעלתא: נב
צפיר בר עזין חד לחטאתא:
נג ולנכסת קודשיא תורין
תרין דכרין חמשא גדיי
חמשא אמרין בני שתא
חמשא דין קורבן אלישמע
בר עמיהוד: נד ביומא
תמינאה רבא לבני מנשה
גמליאל בר פדה צור:
נה קורבניה מגיסתא
דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מורקא
חד דכסף מתקליה שבעין
סלעין בסלעי קודשא תרויהון
מלן סולתא דפילא במשח
למנחתא: נו בזיכא חדא
מתקל עשר סלעין הוא
דדהב מליא קטורת בוסמין:
תור

יונתן בן עוזיאל

ס צפיר בר עזין וגו': סא ולנכסת קודשא וגו': סב ביומא
שתיתאה קריב רב בית אבא לבני גד אליסף בר דעואל: סג קורבניה
דקריב פיילי וגו': סד בזילא חדא מתקלא וגו': סה תור חד
בר תורי וגו': סו צפיר בר עזין וגו': סז ולנכסת קודשיא
תורין וגו': מח ביומא שביעאה קריב רב בית אבא לבני אפרים
אלישמע בר עמיהוד: מט קורבניה דקריב פיילי וגו': נ
בזיכא חדא מתקל וגו': נא תור חד בר תורין וגו': נב צפיר
בר עזין וגו': נג ולנכסת קודשיא וגו': נד ביומא תמינאה
קריב רב בית אבא לבני מנשה גמליאל בר פדה צור: נה
קורבניה דקריב פיילי וגו': נו בזיכא חדא מתקל וגו':
תור

בעל הטורים

הארץ והאילן דכתי' חרורה החלמה בעבורך בעבנין תאכלנה מאורו' דכתי' ומפר' הלבנ' ונושה החמה ומכין שנכזן שנא' וימנע מרעי' אורם ומכין שעתידין לחזור בימי
המשיח שנא' ואוהביו כצאת השמש בגבורתו חייו דכתי' כי כימי העץ ימי עמי ת"ק שנה סדן של שקמה ת"ק שנה קומתו דכתי' ואולך אתכם קוממיות נקוד' זקופה פירות הארץ

אבן עזרא

(מח) ביום השביעי יש אומרים כי בשבת הקריבו והיא הוראת שעה ויש אומרים כי היום הוא שביעי לחנכת המזבח והמכחשים אמרו כי לא היה תחלת החנוכ' יום ראשון לשבוע וזה לא יועיל כי לא יתכן שלא יהיה שבת בין שנים עשר יום והנכון בעיני כי הוא כפי השני בעבור זבח השלמים וכן

ביום

נז פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו
לעלה: נח שעיר עזים
אחד לחטאת: נט ולזבח
השלמים בקר שנים אילם
חמשה עתדים חמשה
כבשים בני שנה חמשה זה
קרבן גמליאל בן פדהצור:
פ ס ביום התשיעי נשיא
לבני בנימן אבידן בן גדעני:
סא קרבנו קערת כסף
אחת שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים
שקל בשקל הקדש שניהם ׀
מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה: סב כף אחת
עשרה זהב מלאה קטרת:
סג פר אחד בן בקר איל
אחד כבש אחד בן שנתו
לעלה: סד שעיר עזים אחד
לחטאת: סה ולזבח
השלמים בקר שנים אילם
חמשה עתדים חמשה
כבשים בני שנה חמשה זה
קרבן אבידן בן גדעני:
סו ביום העשירי נשיא
לבני דן אחיעזר בן עמישדי:
סז קרבנו קערת כסף אחת
שלשים ומאה משקלה
מזרק אחד כסף שבעים
שקל בשקל הקדש שניהם ׀
מלאים

י"בר"פ
ל"ס כ"ב כמ ד"ח זמ"ו חסר דחסר
כו' מ"ג נמ' נחסר כו' נ' חסר
כ"ב פסוקי' ...
י"בר"פ
כו' מ"ג נחסר ...

נז תור חד בר תורי דכר
חד אמר חד בר שתיה
לעלתא: נח צפיר בר
עזין חד לחטאתא: נט
ולנכסת קודשיא תורין תרין
דכרין חמשא גדייא חמשא
אמרין בני שתא חמשא דין
קורבן גמליאל בר פדהצור:
ס ביומא תשיעאה רבא
לבני בנימן אבידן בר גדעוני:
סא קורבניה מגיסתא
דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא
חד דכסף מתקלה שבעין
סלעין בסלעי קודשא תרויהון
מלן סולתא דפילא במשח
למנחתא: סב בזיכא
חדא מתקל עשר סלעין הוא
דדהב מליא קטורת בוסמין:
סג תור חד בר תורי דכר
חד אמר חד בר שתיה
לעלתא: סד צפיר בר
עזין חד לחטאתא: סה
ולנכסת קודשיא תורין תרין
דכרין חמשא גדיי חמשא
אמרין בני שתא חמשא דין
קורבן אבידן בר גדעוני:
סו ביומא עשיראה רבא
לבני דן אחיעזר בר עמישדי:
סז קורבניה מגיסתא
דכסף חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא
חד דכסף מתקליה שבעין
סלעין בסלעי קודשא
תרויהון מלן סולתא דפילא
במשח למנחתא:
בזיכא

כ״כ פ׳ נקו׳ | לית כפון לא | אריך ו׳ א | זעיר׳

מלאים סלת בלולה בשמן
למנחה: סח כף אחת עשרה
זהב מלאה קטרת: סט פר
אחד בן־בקר איל אחד כבש־
אחד בן־שנתו לעלה: ע
שעיר־עזים אחד לחטאת:
עא ולזבח השלמים בקר
שנים אילם חמשה עתדים
חמשה כבשים בני־שנה
חמשה זה קרבן אחיעזר בן־
עמישדי: פ
עב ביום עשתי עשר
יום

י״ג ר״פ | בנ״ל כ״כ | נת׳ו ואחד | מ״ו דמ׳ | ואחד חסר | דחסר מי | כמכה בא׳ פ׳ | כל ענינ׳ ז | גנס ג״פב | ביום:

תולדת אהרן

סח כזיכא חדא מתקל
עשר סלעין דדהבא דהוא
מליא קטרת בוסמין:
סט תור חד בר תורי
דכר חד אמר חד בר שתיה:
ע צפיר בר עזין חד
לחטאתא: עא ולנכסת
קודשיא תורין תרין דכרין
גרין חמשא אמרין בני שתא
חמשא דין קורבן אחיעזר
בר עמישדי: עב ביומא
חד עשר יומא רבא לבני אשר
פגעיאל בר עכרן:
קורבנ׳ה

ביום עשתי
פ״ק ט

בעל הטורים

יונתן בן עוזיאל

נז תור חד וגו׳: נח צפיר בר עזין וגו׳: נט ולנכסת קורשיא תורין תרין וגו׳: ס ביומא תשיעאה קריב ית בית אבא לבני בנימין אבידן בר גדעוני: סא קורבניה דקריב פילי וגו׳: סב בזיכא חדא מתקל וגו׳: סג תור חד בר תורין וגו׳: סד צפיר בר עזין וגו׳: סה ולנכסת קורשיא תורין תרין וגו׳: סו ביומא עשיראה קריב ית בית אבא לבני דן אחיעזר בר עמי שדי: סז קורבניה דקריב פיל וגו׳: סח בזיכא חדא מתקל וגו׳: סט תור חד בר תורין וגו׳: ע צפיר בר עזין וגו׳: עא ולנכסת קורשיא תורין תרין וגו׳: עב ביום חד עשר יומא קריב רב בית אבא לבני אשר פגעיאל

והאילן דכתי׳ הנפש תתן פריה׳ והארץ תתן יבולה פלורות דכתיב והיה אור הלבנה כאור החמה

ולחר שחטא יחיה שנעתים · ביום השני הקריבו נשי׳ נתן להם עצה: מנן

אבן עזרא

ביום השביעי בהקפת יריחו וכן ז׳ הימים בחנכת הבית בעבור יום ענוי נפש: (נא) פר אחד בן בקר · קטן כמו בן יונה: (נג) בקר שנים · גם הם פרים זכרים וטעמו מין הבקר והעד וכל בקר זבח השלמים עשרים וארבעה פרים: (עב) ביום עשתי עשר יום · כבר בארתי בספר מאזנים למה השתנה זה המספר וטעם עשתי כמו עשתנותיו מה שיולידו מחשבותיו כאילו העשר הוליד והוא סוד גדול ויאמר רבי יונה הספרדי כי פירושו על שתי עשר והטעם החשבון שהוא קודם ממנו והנה טעה שתי טעיות גדולות האחד כי חשבון שנים עשר הוא על אחד עשר הפך דבורו והעד בנאמן מבן עשרים שנה ומעלה והטעות השנית כי אילו היה על שתי היה ראוי שיאמר עשתי עשר ולא עשתי עשר כי עשתי לשון נקבה רק עשתי מלה אחת · טעם ובבא משה יתכן שתחלת הדבור שהוא ויקרא אל משה היה כאשר נשלמה התנוכה וכל המדקדקי׳ אמרו כי מדבר אליו מבנין התפעל והתי״ו מבולע ולפי דעתי שהוא שם הפועל כמו הנה ולא ידעתי דבר והמ״ם תחת מן למשפט הלשון · וטעם וישמע שהוא לבדו היה שומע הקול ולא ישמענו מי שהוא באהל מועד מחוץ לפרוכת גם זה נכון כי
פשם

יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי אָשֵׁר פַּגְעִיאֵל
בֶּן־עָכְרָן׃ עג קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
ב׳ר פסוקים בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ עד כַּף
לית כהון ול׳ אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה
קְטֹרֶת׃ עה פַּר אֶחָד בֶּן
בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־
שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ עו שְׂעִיר־
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃ עז
נ׳ ר״פ וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר שְׁנַיִם
אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים חֲמִשָּׁה
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה חֲמִשָּׁה זֶה
קָרְבַּן פַּגְעִיאֵל בֶּן־עָכְרָן׃
נ׳ ר״פ פ עח בַּיּוֹם שְׁנֵים עָשָׂר
ב׳ בענין יוֹם נָשִׂיא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע
בֶּן־עֵינָן׃ עט קָרְבָּנוֹ קַעֲרַת־
כֶּסֶף אַחַת שְׁלֹשִׁים וּמֵאָה
מִשְׁקָלָהּ מִזְרָק אֶחָד כֶּסֶף
שִׁבְעִים שֶׁקֶל בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
שְׁנֵיהֶם מְלֵאִים סֹלֶת בְּלוּלָה
נ״ב פסוקים בַשֶּׁמֶן לְמִנְחָה׃ פ כַּף
לית כ׳ ון ול׳ אַחַת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֵאָה
פריך ול׳ זעיר קְטֹרֶת׃ פא פַּר אֶחָד בֶּן־
בָּקָר אַיִל אֶחָד כֶּבֶשׂ־אֶחָד בֶּן־
שְׁנָתוֹ לְעֹלָה׃ פב שְׂעִיר־
עִזִּים אֶחָד לְחַטָּאת׃
וי״ב ר״פ פג וּלְזֶבַח הַשְּׁלָמִים בָּקָר
שְׁנַיִם אֵילִם חֲמִשָּׁה עַתֻּדִים

על תנויית ח׳ ח׳ ב׳

חמשה

עג קורבניה מגיסתא
דכספא חדא מאה ותלתין
סלעין הוה מתקלה מזרקא
חד דכסף מתקלה שבעין
סלעין בסלעי קודשא
תרויהון מלן סולתא דפילא
במשח למנחתא׃ עד
בזיכא חדא מתקל עשר סלעין
היא דדהב מליא קטורת
בוסמין׃ עה תור חד בר
תורי דכר חד אמר חד בר
שתיה לעלתא׃ עו צפיר
בר עזין חד לחטאתא׃
עז ולנכסת קודשיא
תורין תרין דכרין חמשא
גדיי חמשא אמרין בני שתא
חמשא דין קורבן פגעיאל בר
עכרן׃ עח ביומא תרי
עשר יומין רבא לבני נפתלי
אחירע בר עינן׃ עט
קורבניה מגיסתא דכספא חדא
מאה ותלתין סלעין הוה
מתקלה מזרקא חד דכסף
מתקליה שבעין סלעין בסלעי
קודשא תרויהון מלן סולתא
דפילא במשח למנחתא׃
פ בזיכא חדא מתקל
עשר סלעין היא דדהב מליא
קטורת בוסמין׃ פא
תור חד בר תורי דכר חד
אמר חד בר שתיה לעלתא׃
פב צפיר בר עזין חד
לחטאתא׃ פג ולנכסת
קודשיא תורין תרין דכרין
חמשא גדיי חמשא אמרין
בני שתא חמשא דין קורבן

אחירע

חֲמִשָּׁה כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה
חֲמִשָּׁה זֶה קָרְבַּן אֲחִירַע בֶּן
עֵינָן׃ פ פד זֹאת חֲנֻכַּת
הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הִמָּשַׁח אֹתוֹ
מֵאֵת נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל קַעֲרֹת
כֶּסֶף שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִזְרְקֵי
כֶסֶף שְׁנֵים עָשָׂר כַּפּוֹת זָהָב
שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה׃ פה שְׁלֹשִׁים
וּמֵאָה הַקְּעָרָה הָאַחַת כֶּסֶף
וְשִׁבְעִים הַמִּזְרָק הָאֶחָד כֹּל
כסף

כל ר"פ דכ"פ' זאת חנכ' יו | כל אורייתא' מ"ל כ"ויא' במ"כ חס' | ג'

אונקלוס

אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃ פד
דָּא חֲנֻכַּת מַדְבְּחָא
בְּיוֹמָא דְּרַבִּיאוּ יָתֵיהּ מִן
רַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל מְגִיסֵי כַסְפָּא
תַּרְתָּא עַסְרֵי מִזְרְקֵי כַסְפָּא
תְּרֵין עֲשַׂר בָּזִיכֵי דִדְהַבָא
תַּרְתָּא עַסְרֵי׃ פה
מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוָה
מַתְקְלָא דִּמְגִיסְתָא חֲדָא
דְּכַסְפָּא וְשַׁבְעִין דְּמִזְרְקָא חַד
כֹּל כְּסַף מָנַיָא תְּרֵין אַלְפִין
וְאַרְבַּע מְאָה בְּסִלְעֵי קוּדְשָׁא׃
בזיכי

יונתן בן עוזיאל

פגעיאל בר עכרן׃ עג קורבניה דקריב פיילי וגו'׃ עד בזיכא חדא מתקל וגו'׃ עה תור חד בר תורין וגו'׃ עו צפיר בר עזין וגו'׃ עז ולנכסת קודשיא תורין תרין וגו'׃ עח בְּיוֹם תְּרֵיסַר יוֹמָא קָרֵיב רַב בֵּית אַבָּא לִבְנֵי נַפְתָּלִי אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃ עט קורבניה דקריב פיילי וגו'׃ פ בזיכא חדא מתקלא וגו'׃ פא תור חד בר תורין וגו'׃ פב צפיר בר עזין וגו'׃ פג וּלְנִכְסַת קוּדְשַׁיָא תּוֹרִין תְּרֵין דִּיכְרֵי חַמְשָׁא בַּרְחֵי חַמְשָׁא אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָה חַמְשָׁא דֵּין סְדַר קוּרְבְּנָא דִּי קָרֵיב מִנִּכְסוֹי אֲחִירַע בַּר עֵינָן׃ פד דָּא חֲנוּכַּת רְבוּתֵיהּ לְמַדְבְּחָא בְּיוֹם דְּרַבִּיוּ יָתֵיהּ מִנִּכְסֵיהּ דְּרַבְרְבֵי יִשְׂרָאֵל פַּיְלֵי דִּכְסַף תַּרְתֵּיסְרֵי כָּל קֳבֵיל תְּרֵיסַר שִׁבְטַיָא מְזִירְקֵי דִּכְסַף תְּרֵיסַר כָּל קֳבֵיל נְשִׂיאָה דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בָּזִיכֵי דִּדְהַבָא תְּרֵיסַר כָּל קֳבֵיל תְּרֵיסַר מַזָּלַיָא׃ פה מְאָה וּתְלָתִין סִלְעִין הֲוֵי מַתְקְלָא דְּפַיְלָתָא חֲדָא דְּכַסְפָּא כָּל קֳבֵיל שְׁנִין דַּהֲוָה יוֹכֶבֶד כַּד יְלֵידַת יַת מֹשֶׁה וְשׁוּבְעִין סִלְעִין הֲוֵי מַתְקְלָא דְּמִזִּירְקָא חַד כָּל
קֳבֵיל

רש"י

(פד) ביום המשח אותו. בו ביום שנמשח הקריב ומה אני מקיים אחרי המשח שנמשח תחלה ואחר כך הקריב או אחרי היומשח לאחר זמן ולא בא ללמד ביום המשח אלא לומר שנמשח ביום כשהוא אומר ביום משחו אותו למדנו שנמשח ביום ומה תלמוד לומר ביום המשח אותו ביום שנמשח הקריב: קערות כסף שתים עשרה. הם הם שהתנדבו ולא אירע בהם פסול: (פה) שלשים ומאה הקערה האחת וגו'. מה תלמוד לומר
לפי

רשב"ם

(פד) ביום המשח אותו. התחילו לחנכו כמו שכתוב בפרשה זו.
אחרי

אבן עזרא

הם הוסיף בהרגשת אזניו כאשר הוסיף באור עיני כמו אלישע ופן ויגל יי' את עיני בלעם:

ג׳ כסף הכלים אלפים וארבע־
מאות בשקל הקדש׃
פו כפות זהב שתים־
נ עשרה מלאת קטרת עשרה
עשרה הכף בשקל הקדש
ל׳ וח׳ וח׳ כל־זהב הכפות עשרים
ומאה׃ פז כל־הבקר
ס לעלה שנים עשר פרים
אילם שנים־עשר כבשים בני־
שנה שנים עשר ומנחתם
ושעירי עזים שנים עשר
ג׳ לחטאת׃ פח וכל בקר
זבח השלמים עשרים
וארבעה פרים אילם ששים
כל אורייתא עתדים ששים כבשים בני־
חס׳ בר״ג׃ שנה ששים זאת חנכת
המזבח אחרי המשח אתו׃
ל׳ ג׳ חסר פט ובבא משה אל־אהל
וג׳ ע״ל׃ מועד לדבר אתו וישמע
ג׳ וחד ומלי׳ את־הקול מדבר אליו מעל
סימן׃ הכפרת אשר על־ארן
ג׳ חסר העדת מבין שני הכרבים
את׳ דה׃ וידבר אליו׃

אהרן פו בזיכי דדהבא
תרתא עשרי מלין קטורת
בוסמיא מתקל עסר סלעין
הוי מתקלא דבזיכא בסלעי
קודשא כל דהב בזיכיא מאה
ועשרין׃ פז כל תורי
לעלתא תרין עשר תורין
דכרין תרי עשר אימרין
בני שנא תרי עשר
ומנחתהון וצפירי בר עזי
תרי עשר לחטאתא׃
פח וכל תורי לנכסת
קודשיא עשרין וארבעה
תורין דכרין שתין גדיין
שתין אימרין בני שנא
שתין דא חנוכת מדבחא
בתר דרביאו יתיה׃
פט וכד עליל משה
למשכן זמנא למללא
עמיה ושמע ית קלא
דמתמליל עמיה מעלוי
כפורתא די על ארונא
דסהדותא מבין תרין
הקולמדבר כרוביא ומתמליל
יומא ד׳ עמיה׃

ומליל

קע״ו פסוקים עמינדב י׳ סימן׃

ומפטירין בשופטים ויהי איש אחד׃ בסימן י״ג׃

וידבר

רשב״ם

(פח) אחרי המשח אותו. לסוף שנים עשר יום שכבר נתחנך עליה חשבון כך וכך׃

וזה יסוד מרבינו שמואל

בהעלותך

רש״י

לפי שנאמר שלשים ומאה משקלה ולא פירש באיזו שקל לכך חזר ושנאה כאן וכלל בכולן כל כסף הכלים בשקל הקדש׃ כל כסף הכלים וגו׳. למדך שהיו כלי המקדש מכוונים במשקלן שוקלן אחד אחד ושוקל

כלן

קביל שובעין סבי סנהדרין רבא כל כסף מניא תרין אלפין
וארבע מאה סלעין בסלעי בית קודשא : פו
בזיכי דדהבא תריסרי כל קביל תריסר רברבי ישראל מליין קטורת
בוסמין טבין מתקל עשר סלעין הוה מתקלא דבזיכא
בסלעי בית קודשא כל קביל עשירתא דבריא כל דהב
בזיכיא מאה ועשרין כל קביל שניא דחייא בהון משה
נביא : פז כל תורי לעלתא תריסר תורי לרב בית
אבא דיכרא דיכרין תריסר כמטול דידהון תריסר רברבי ישמעאל
אמרין בני שנה תריסר מטול דידהון תריסר רברבי פרס
וכנהון מטול דיעדי כפנא מן עלמא וצפירי עזין תריסר לחטאתא
כמטול לכפרא על חובי תריסר שבטיא : פח וכל תורי
לנכסת קודשיא עשרין וארבע תורין כל קביל עשרין וארבע
מטרתא דיכרי שתין כל קביל שתין שנין דהוה יצחק כד יליד
ית יעקב ברחי שתין כל קביל שתין אפין דברכת כהניא אימרין
בני שנה שתין לכפרא על שתין ריבון דישראל דא חנוכת רבות
מדבחא ביומא דרביו יתיה : פט וכד עליל משה למשכן
זמנא למללא עמיה ושמע ית קל רוחא דמתמליל עמיה כד נחית
מן שמי שמיא עילוי כפורתא דעל ארונא דסהדותא מבין תרין
כרוביא ומתמן הוה דבורא מתמליל עמיה :

מבין שני הכרובים ראשי תיבות משה לוחר לך שהוא חשוב ככרוב של מעלה ·

רש"י

כלן כאחת לא רבה ולא מעט : (פו) כפות זהב שתים עשרה · למה נאמר לפי שנאמר כף אחת עשרה זהב היא של זהב ומשקלה עשרה שקלים של כסף או אינו אלא כף אחת של כסף ומשקלה עשרה שקלי זהב ושקלי זהב אין משקלם שוה לשל כסף ת"ל כפות זהב של זהב היו : (פט) ובבא משה · שני כתובים המכחישין זה את זה שלישי בא והכריע ביניהם כתוב אחד אומר וידבר ה' אליו מאהל מועד והוא חוץ לפרוכת וכתוב אחד אומר ודברתי אתך מעל הכפורת בא זה והכריע ביניהם משה בא אל אהל מועד ושם שומע את הקול הבא מעל הכפורת מבין שני הכרובים הקול יוצא מן השמים לבין שני הכרובים ומשם יצא לאהל מועד : מדבר · כמו מתדבר כבודו של מעלה לומר כן מדבר בינו לבין עצמו והדיוט שומע מאליו : וידבר אליו · למעט את אהרן מן הדברות : וישמע את הקול · יכול קול נמוך תלמוד לומר את הקול הוא הקול שדבר עמו בסיני וכשהגיע לפתח היה נפסק ולא היה יוצא חוץ לאהל :

אבן עזרא

זמליל

(פט) וידבר אליו · כן היה משפט לדבור תמיד :

חסלת נשא

דבר

חסלת פרשת נשא

ב בהעלותך

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
לֵּאמֹר׃ ב דַּבֵּר
אֶל־אַהֲרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו
ני בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרֹת אֶל־מוּל
ג׳ מ״ל כתור׳ פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יָאִירוּ שִׁבְעַת
ב׳ א״ל נחו׳ הַנֵּרוֹת׃ ג וַיַּעַשׂ כֵּן אַהֲרֹן
ג׳ מ״ל כתור׳ אֶל־מוּל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הֶעֱלָה
נֵרֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
ב׳ נ״ר״פ אֶת־מֹשֶׁה׃ ד וְזֶה מַעֲשֵׂה
הַמְּנֹרָה מִקְשָׁה זָהָב עַד־יְרֵכָהּ
ג׳ עַד־פִּרְחָהּ מִקְשָׁה הִוא
ס׳ דנפין כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר הֶרְאָה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה כֵּן עָשָׂה אֶת־
הַמְּנֹרָה׃ פ ה וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ו
י״נר״פ קַח אֶת־הַלְוִיִּם מִתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְטִהַרְתָּ אֹתָם׃ ז
וְכֹה־תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטַהֲרָם
ג׳ קין הַזֵּה עֲלֵיהֶם מֵי חַטָּאת
ו׳ דסמין וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל־כָּל־בְּשָׂרָם
ב׳ י׳ ג׳ וְכִבְּסוּ בִגְדֵיהֶם וְהִטֶּהָרוּ׃ ח
וְלָקְחוּ פַּר בֶּן־בָּקָר וּמִנְחָתוֹ
ג׳ סֹלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן וּפַר־שֵׁנִי בֶן־בָּקָר תִּקַּח לְחַטָּאת׃

א וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימַר׃
ב מַלֵּיל
עִם אַהֲרֹן וְתֵימַר לֵיהּ
בְּאַדְלָקוּתָךְ יָת בּוֹצִינַיָּא
לָקֳבֵיל אַפֵּי מְנָרְתָא יְהוֹן
מְנַהֲרִין שִׁבְעָא בוֹצִינַיָּא׃
ג וַעֲבַד כֵּן אַהֲרֹן לָקֳבֵיל
אַפֵּי מְנָרְתָא אַדְלֵיק בּוֹצִינַהָא
כְּמָא דְפַקֵּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה׃
ד וְדֵין עוֹבַד מְנָרְתָא
נְגִידָא דִדְהַב עַד שִׁדָּהּ עַד
שׁוֹשַׁנַּהּ נְגִידָא הִיא כְּחֶזְוָא דִּי
אַחְזֵי יְיָ יָת מֹשֶׁה כֵּן עֲבַד יָת
מְנָרְתָא׃ ה וּמַלִּיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ ו קָרֵב
יָת לֵוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְתַדְכֵּי יָתְהוֹן׃ ז וּכְדֵין
תַּעְבֵּיד לְהוֹן לְדַכּוֹאֵיהוֹן אַדִּי
עֲלֵיהוֹן מַיָּא דְחַטָּאתָא
וְיַעְבְּרוּן מַסְפַּר עַל כָּל
בִּשְׂרְהוֹן וִיחַוְּרוּן לְבוּשֵׁיהוֹן
וְיִדְכּוֹן׃ ח וְיִסְּבוּן תּוֹר
בַּר תּוֹרֵי וּמִנְחָתֵיהּ סוּלְתָּא
דְּפִילָא בִמְשַׁח וְתוֹר תִּנְיָן
בר

אל מול מנחות צח
וזה מעשה מנחו׳ כח כט
עד ירכה סס כט
מקשה היא סס כח
והעבירו נזיר מ
ופר שני הוריות ה
זבחים פט פרה מו

והקרבת

רשב״ם

(ג) בהעלותך וגו׳ לפי שמלאכת תמיד היא זו הזכירו כאן. אע״פ שכל מלאכת המשכן נגמרה מלאכת הדלק׳ המנור׳ (ולא) נגמרה כי תדירה היא: אל מול פני המנורה. היה מטה ראשי הפתילות של כל שבעת הנירות להאיר אל השולחן. (ז) והעבירו ג׳
ויעבירו

רש״י

(ב) בהעלותך. על שם שהלהב עול׳ כתיב בהדלקתן לשון עלייה שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו מכאן שמעלה היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב: אל מול פני המנורה. אל מול
כנ

בהעלותך

פ פ פ

סמן כרות לסנוכה לפרסומי כיסא נכרו' בהעלותך בניס' עשה בה מעלות • אל מול פני המנורה יאירו •' כי אני איני צריך לאורה פני המנור' יאירו בנימ' וכי אני אורך צריך • שבעת הנרו' כנגד

ז' המזלות חנכ"ל סנ"ס כתיב בהע' ותך את הנרות' וכתיב להעלותך נר תמידי' בגימ' הלל נר ואחר כך נרות • ססוסיפין והולכין והיינו להעלות נר שמעלין בקדש ולב"ש תחלה נרות ואח"כ נר • שמורידין

א ומליל יי עם משה למימר : ב מליל עם אהרן ותימר ליה בזמן ארלקותך ית בוציניא כל קביל מנרתא יהון מנהרין שבעתי בוציניא תלת לקביל רוח מערבא ותלת לקביל רוח מדינחא ושביעא במציעאה : ג ועבד כן אהרן כל קביל אפי מנרתא אדליק בוצינהא היכמא דפקיד יי ית משה : ד ודין עובד מנרתא מינא קשיא דדהב עד בסיס דירה ועד שושנייהא עובד אומן בקורנסא היא מתעבדא הי כחיזו דאחזי יי ית משה היכדין עבד בצלאל ית מנרתא : ה ומליל יי עם משה למימר : ו קריב ית ליואי מגו בני ישראל ותדכי יתהון : ז וכדין תעביד להון לדכואיתהון אדי עליהון מיא דחטאתא ויעברון גלב על כל בשרהון ויחוורון לבושיהון וידכון בארבעין סאוין דמיא : ח ויסבון תור בר תורי ומנחתיה סולתא פתיכא במשח זיתא ותור תניין בר תורי תסב לחטאתא : ותקריב

רש"י

נר האמצעי שאינו בקנה אלא בגוף של מנורה : יאירו שבעת הנרות • ששה שעל ששת הקנים שלשה המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות שבהן וכן שלשה המערביים ראשי הפתילות למול האמצעי ולמה כדי שלא יאמרו לאורה הוא צריך : (ג) ויעש כן אהרן : להגיד שבחו של אהרן של שינה : (ד) וזה מעשה המנורה • שהראהו הק"בה באצבע לפי שנתקשה בה לכך נאמר וזה : מקשה • בטרי"ן בלע"ז לשון דא לדא נקשן עשת של ככר זהב היתה ומקיש בקורנס וחותך בכשיל לפשט איבריה כתקנן ולא נעשית איברים איברים על ידי חיבור : עד ירכה עד פרחה • ירכה היא השידה שעל הרגלים חלול כדרך מנורות כסף שלפני השרים : עד ירכה עד פרחה • כלומר גופה של מנורה כולה וכל התלוי בה : עד ירכה • שהוא אבר גדול : עד פרחה • שהוא מעשה דק שבה הכל מקשה ודרך עד לשמש בלשון זה כמו מגדים ועל קמה ועל כרם זית : כמראה אשר הראה וגו' • כתבנית אשר הראהו בהר כמו שנאמר וראה ועשה כתבניתם וגו' : כן עשה את המנורה • מי שעשאה ומ"א ע"י הקב"ה נעשית מאליה : (ו) קח את הלוים • קחם בדברים אשריכם שתזכו להיות שמשים למקום : (ז) הזה עליהם מי חטאת • של אפר הפרה מפני טמאי מתים שבהם : והעבירו תער • מצאתי בדברי ר' משה הדרשן לפי שנתנו כפרה על הבכורות שעבדו ע"א ושיא קרויה זבחי מתים והמצורע קרוי מת הזקיקם תגלחת כמצורעים : (ח) ולקחו פר בן בקר • והוא עולה כמו שכתוב ועשה את האחד עולה והוא קרבן צבור בע"א : ופר שני • מה ת"ל שני לומר לך מה עולה לא נאכלת אף חטאת לא נאכלת (ע"כ דברי ר"מ) ובזו יש סמך לדבריו בת"כ

אבן עזרא

דבר (ב) אל אהרן • כי הוא חייב במצו' הדלק' הנר : אל מול פני המנורה • פי' והאיר אל עבר פניה והנה מלת האיר יוצאה כמו תאיר נרי ואין כן יאירו והארץ האיר' • ונסמכ' זאת הפרשה להורות כי הדבור יהיה גם בלילה שם והיה הנר דלוק ולא יכבה : (ד) וזה מעשה המנור' • הזכיר שלא נראה כמוהו : מקשה • פירשתיו : ירכה • הוא על הקנה תתעמוד עליו כי כן כתוב ירכה וקנה : פרחה • ידוע ולא היה כח בחרש חכם לעשותה כן לולי שהשם הראה אותה למשה בשראה הנבואה : כן עשה • שב אל משה והטעם בצווי וכן ועשית מנורת זהב : וטעם הסמך פרשת הלוים להורות כי אהרן יתעסק בהדלקת הנר ובשאר העבודות יעזרוהו הלוים ויעמדו לפניו לעשות

ט והקרבת את־הלוים
ל׳ לפני אהל מועד והקהלת
את־כל־עדת בני ישראל׃
י והקרבת את־הלוים
לפני יהוה וסמכו בני־ישראל
את־ידיהם על־הלוים׃ יא
והניף אהרן את־הלוים
תנופה לפני יהוה מאת בני
ישראל והיו לעבד את־עבדת
ג׳ יהוה׃ יב והלוים יסמכו
את־ידיהם על ראש הפרים
ועשה את־האחד חטאת
ואת־האחד עלה ליהוה
ד׳ י׳ ג׳ גליון׳ כול חס׳ נס״א לכפר על־הלוים׃ יג
והעמדת את־הלוים לפני
אהרן ולפני בניו והנפת אתם
ל׳ וסמר תנופ׳ לפני יי׳ ׳ ל׳ וחס׳ תנופה ליהוה׃ יד והבדלת
את־הלוים מתוך בני ישראל
והיו לי הלוים׃ טו ואחרי־
כן יבאו הלוים לעבד את־
ל׳ ספר׳ חס׳ נפי״א מ״ל אהל מועד וטהרת אתם
והנפת אתם תנופה׃ טז כי
כול׳ כ״כ נס״ג ל׳ ס׳ ׳ ל׳ וחד פטר׳ כוז נתנים נתנים המה לי מתוך
בני ישראל תחת פטרת כל־
רחם בכור כל מבני ישראל
סימן לקחתי אתם לי׃ יז כי לי
כל־בכור בבני ישראל באדם
ובבהמה

אהרן בר תורי תסב לחטאתא׃
ט ותקריב ית ליואי
קדם משכן זמנא ותכנוש ית
כל כנשתא דבני ישראל׃
י ותקריב ית ליואי קדם
יי ויסמכון בני ישראל ית
ית ידיהון על ליואי׃ יא
וירים אהרן ית ליואי ארמא
קדם יי מן בני ישראל ויהון
למפלח ית פולחנא דיי׃
יב וליואי יסמכון ית
ידיהון על ריש תוריא ועביד
ועשה את הוריות ס זבחים פט ית חד חטאתא וית חד עלתא
קדם יי לכפרא על ליואי׃
יג ותקים ית ליואי קדם
אהרן וקדם בנוהי ותרים
יתהון ארמא קדם יי׃ יד
ותפריש ית ליואי מגו בני
ישראל ויהון משמשין קדמי
ליואי׃ טו ובתר כן
יעלון ליואי למפלח ית משכן
זמנא ותדכי יתהון ותרים
יתהון ארמא׃ טז ארי
אפרשא מפרשין אנון קדמי
מגו בני ישראל חלף פתח
כל ולדא בוכרא כולא מבני
ישראל קריבית יתהון קדמי׃
יז ארי דילי כל בוכרא
בבני ישראל באינשא
כי לי ובבעירא ביומא דקטלית
בכורות ד כל בוכרא בארעא דמצרים
אקדשית יתהון קדמי׃
וקריבית

רשב״ם

ויעבירו ׳ אבל והעבירו הוא לשון ציווי כמו
והעמידו אל ה׳ ׃ (יג) והנפת אותם אהרן
בניפס תחילה ואחר כך משה׃

ויתקעתו

רש״י

בת״כ׳ ואומר אני שבורות שעה סיטה ששעיר
היה להם להביא לחטאת ע״א עם פר העולה׃
(ט) והקהלת את כל עדת ׳ לפי שהלוים

נתנים

ט וְתַקְרֵיב יַת לֵיוָאֵי לִקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִכְנוֹשׁ יַת כָּל כְּנִישְׁתָּא
דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל: י וְתַקְרֵיב יַת לֵיוָאֵי קֳדָם יְיָ וְיִסְמְכוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַת
יְדֵיהוֹן עַל לֵיוָאֵי: יא וִירִים אַהֲרֹן יַת לֵיוָאֵי אֲרָמָא קֳדָם יְיָ מִן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן לְמִפְלַח יַת פּוּלְחָנָא דַיְיָ: יב וְלֵיוָאֵי יִסְמְכוּן יַת יְדֵיהוֹן עַל
רֵישׁ תּוֹרֵי וְעִיבֵד יַת חַד חַטָּאתָא וְיַת חַד עֲלָתָא קֳדָם יְיָ לְכַפָּרָא עַל לֵיוָאֵי:
יג וּתְקִים יַת לֵיוָאֵי קֳדָם אַהֲרֹן וְקֳדָם בְּנוֹי וּתְרִים יַתְהוֹן אֲרָמָא קֳדָם
יְיָ: יד וְתַפְרֵשׁ יַת לֵיוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וִיהוֹן מְשַׁמְשִׁין קֳדָמַי לֵיוָאֵי:
טו וּמִן בָּתַר כְּדֵין יֵיעֲלוּן לֵיוָאֵי לְמִפְלַח פּוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא וְתִדְכֵּי
יַתְהוֹן וּתְרִים יַתְהוֹן אֲרָמָא: טז אֲרוּם מַפְרְשָׁא מְפָרְשִׁין הִינוּן קֳדָמַי
מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל חוּלַף פָּתַח כָּל וַלְדָּא בּוּכְרַיָא כּוּלְהוֹן דְּמִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
קָרֵיבִית יַתְהוֹן קֳדָמַי: יז אֲרוּם דִּילִי כָּל בּוּכְרָא בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל בֶּאֱנָשָׁא
וּבִבְעִירָא בְּיוֹמָא דְקַטְלִית כָּל בּוּכְרָא בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם אַקְדֵּשִׁית יַתְהוֹן

קרמי

והולכין · להעלות נר תמיד סופי תיבו' תדלי · וזה תענה המנורה · וזה עולה י"ח שגובהה של מנורה י"ח טפחים · כיראה נני' כנבריאל · מלאך שגבריאל הראה לו דמו' התבורה כן עשה · כן עשה שלמה כי' המנורות · עשה בנית' שלמה · ארבעה פעמים הזכיר מנורה שהי' כזרה מל' מיכין כדאיתא במנחות · ורמז לד' מנורות בשמחת בית השואבה ·

רש"י

בתנים קרבן כפרה תחתיהם יבאו ויעמדו על קרבנם ויסמכו ידיהם עליהם: (יא) והניף אהרן את הלוים תנופה · כדרך שאשם מצורע טעון תנופה חי · שלש תנופות נאמרו בפרשה זו הראשונה לבני קהת לכך נא' שם והיו לעבוד את עבודת ה' לפי שעבודת קדש הקדשי' עליהם הארון והשלחן וגו' השנייה לבני גרשון לכך נאמר בם תנופה לה' שאף עליהם היתה עבודת הקדש יריעו' וקרסים (נ"ל דאלו קדשים מיד משא בני מררי ·) הנראות בבית קדש הקדשים והשלישית לבני מררי: (טז) נתונים נתונים · נתונים למשא נתונים לשיר: פטרת · פתיחת: (יז) כי לי כל בכור · שלי היו הבכורות בקו הדין שהגנתי עליהם בין בכורי מצרים: לקחתי אותם לי · עד שטעו בעגל ועכשיו ואקח את הלוי' (יט): ואתנ' וגו' חמש פעמי' נאמרו בני ישראל במקרא זה להודיע חבתן שנכפל אזכרותיהן במקרא אחד כמנין חמשה חומשי תורה וכך ראיתי בבראשית רבה: ולא יהיה בבני ישרא' נגף · שלא יצטרכו לגש' אל הקדש שאם יגשו יהי' נגף:

ויעש

אבן עזרא

לעשות מה שיצוה: (ו) קח את הלוים מתוך בני ישראל · כי מעורבים היו וכן כל השבטים קודם שיסעו אל הדרך מהר סיני: (ז) מי חטאת · כמו תחטאני או טעמו כחטאת הקרבן: הזה עליהם · אמר ר' משה שפ"א הפועל ע"ן כמו הפה תפה וכמן הוא: והעבירו תער על כל בשרם · וכבר העבירו תער אמרו המעתיקי' אפי' הזקן ולא הפאה: וכבסו בגדיהם · ואחר כן יהיו טהורים בטהרם במי חטאת: והטהרו · מבנין התפעל והתי"ו מבולע וכן המתקדשים והמטהרים: (ח) פר בן בקר · קטן: סולת · שלשה עשרונים כמשפט: תקח לחטאת · בצווי כי הם יקחו והטעם יתנו כמו ויקחו לי תרומה או יקחו עמם כמו ויקחו להם איש שה לבית אבות: (יא) לפני ה' · והטעם כאשר תקריבם לפני האהל יסמכו בני הלוים את ידם על ראש כל אחד מהפרים ורבים כן: (יב) ועשה · בצווי כי אהרן היה המקריב והעד הנאמן שאמר כי החטאת גם העולה הם לכפר על הלוים והכתוב ויכפר עליהם אהרן · וטעם והעמדת את הלוים אחר שיכפר אהרן עליהם תעמידם לפניו ויניפם · (יג) והנפת · בצווי כמו יעשה להם: (יד) והיו לי הלוים · זו מעלה גדולה: (טו) ואחרי כן יבואו הלוים · אחרי שתטהר אותם: והנפתם · בצווי: (טז) כי נתונים נתונים · הם ובניהם ישראל נתנום לי ואני לקחתי אותם לי והטעם קבלתים ולא נתנום בעבור פדיון פטרת כל רחם ופטרת ופטר שתי לשונות כמו נדקה ונדק או על משקל אחר: (יז) ביום הכותי · זמן כמו

אתה

ובבהמה ביום הכתי כל־
י׳ יתר בכור בארץ מצרים הקדשתי
נס׳ קדשתי אתם לי: יח ואקח את־
הלוים תחת כל־בכור בבני
ל׳ בתורה ישראל: יט ואתנה את־
הלוים נתנים לאהרן ולבניו
מתוך בני ישראל לעבד את־
עבדת בני־ישראל באהל
ג׳ מועד ולכפר על־בני ישראל
ולא יהיה בבני ישראל נגף
בגשת בני־ישראל אל־
הקדש: כ ויעש משה
ואהרן וכל־עדת בני־ישראל
ללוים ככל אשר־צוה יהוה
את־משה ללוים כן־עשו
להם בני ישראל: כא
ויתחטאו הלוים ויכבסו
בגדיהם וינף אהרן אתם
תנופה לפני יהוה ויכפר
עליהם אהרן לטהרם: כב
ואחרי־כן באו הלוים לעבד
את־עבדתם באהל מועד
לפני אהרן ולפני בניו כאשר
צוה יהוה את־משה על־
הלוים כן עשו להם: ס
כג וידבר יהוה אל־משה
לאמר: כד זאת אשר ללוים
מבן חמש ועשרים שנה
ומעלה יבוא לצבא צבא בעבדת אהל מועד: כה
ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבד עוד:
כו ושרת את־אחיו באהל מועד לשמר משמרת

יח וקריבית ית־ליואי
חלף כל־בוכרא בבני ישראל:
יט ויהבית ית־ליואי
מסירין לאהרן ולבנוהי
מגו בני ישראל למפלח ית־
פולחן בני ישראל במשכן
זמנא ולכפרא על־בני ישראל
ולא יהי בבני ישראל מותא
במקרב בני ישראל לקודשא:
כ ועבד משה ואהרן
וכל־כנישתא דבני־ישראל
לליואי ככל דפקיד יי ית־
משה לליואי כן עבדו להון
בני ישראל: כא
ואדכיאו ליואי וחורו
לבושיהון וארים אהרן יתהון
ארמא קדם יי וכפר עליהון
אהרן לדכואיהון: כב
ובתר כן עלו ליואי למפלח
ית־פולחנהון במשכן זמנא
קדם אהרן וקדם בנוהי כמא
דפקיד יי ית־משה על־ליואי
כן עבדו להון: כג
ומליל יי עם משה למימר:
כד דא דלליואי מבר
חמש ועשרין שנין ולעלא
ייתי לחילא חילא בפולחן
משכן זמנא: כה
ומבר חמשין שנין יתוב מחיל
פולחנא ולא יפלח עוד:
כו וישמש עם אחוהי
במשכן זמנא למטר מטרא
ופולחנא

ואתנה את ערכין י״א

זאת אשר סולין כב
מבן חמש חולין כב

ועבדה

נתינים נתונים המה לי בגימ' שאם לא עשו עגל של זהב · ואתנה את הלוים ה"פ בני ישראל בפסוק כנגד כהנים לוים ישראלים גרים ועבדים משוחררים · וזהו קדש ישראל לה' ראשית תבואתה · תבואת ה' · ולכפר שלשה · ולכפ' על בני ישראל ואהרן ובניו מקטירין וכו' ולכפ' על בני ישרא' בדברי הימים · ושבועים שבעי' כתוב על עמך ולהתחטא' ולכפר עון כענין הקץ של דניאל תלמד שגלות מכפרת כמו קרבן · ומבן כ' ומבן חמשים שנה ישוב מצבא העבודה ·

קדמי : יח וקריבית ית ליואי חולף כל בוכרא בבני ישראל : יט
ויהבית ית ליואי יהיבין לאהרן ולבנוי מגו בני ישראל למפלח ית פולחן
בני ישראל במשכן זמנא ולכפרא על בני ישראל ולא יהי בבני ישראל
מותא בזמן מקרב בני ישראל לקודשא : כ ועבד משה ואהרן וכל
כנישתא דבני ישראל לליואי הי ככל מה דפקיד יי ית משה על ליואי
הכדין עבדו להון בני ישראל : כא ואידכיאו ליואי וחוורו לבושיהון
וארים אהרן יתהון ארמא קדם יי וכפר עליהון אהרן לדכואיהון : כב
ומבתר כדין אעלו ליואי למפלח ית פולחנהון במשכן זמנא לקדם אהרן
ולקדם בנוי היכמא דפקיד יי ית משה על ליואי היכדין עבדו להון :
כג ומליל יי עם משה למימר : כד דא אחוויתא די לליואי
דלא מופסלין במומהון ברם מבר עשרין וחמש שנין ולעילא ייתי
לחיילא חילא בפולחן משכן זמנא : כה ומבר חמשין שנין ייתוב
מחיל פולחנא ולא יפלח תוב : כו וישמש עם אחוי במשכן זמנא
למטר מטרא ופולחנא לא יפלח היכדין תעביד לליואי במטרתהון :

ומליל

רש"י

(כ) ויעש משה ואהרן וכל עדת וגו' · משה העמידן ואהרן הניף וישראל סמכו את ידיהם : (כב) כאשר צוה ה' כן עשו · להגיד שבח העושין והנעשה בהן שאחד מהם לא עכב : (כד) מבן חמש ועשרים · ובמקום אחר אומר מבן שלשים שנה הא כיצד מבן כ"ה בא ללמוד הלכות עבודה ולומד חמש שנים ובן ל' עובד מכאן לתלמיד שלא ראה סימן יפה במשנתו בחמש שנים שוב אינו רואה : (כה) ולא יעבוד עוד · עבודת משא בכתף אבל חוזר הוא לנעילת שערים ולשיר ולטעון עגלות וזהו ושרת את אחיו עם אחוי כתרגומו : (כו) לשמור משמרת · לחנות סביב לאהל ולהקים ולהוריד

רשב"ם

(כא) ויתחטאו · כדכתיב לעיל הזה עליהם מי חטאת : (כד) זאת אשר ללוים · מצוה חדשה שעדיין לא נאמרה שבפרש' מדבר סיני ובפרשת נשא ציוה הק"בה למנותם מבן שלשים עד בן חמשים שנה : לעבוד ולמשא · לשאת את המשכן · ועתה בפרשה זו בא לפרש מצות עבודת משמרת משכן אשר חמש שנים לפני השלשים שנה שאינו ראוי למשא יהא ראוי ומצווה לשמירת משכן וכליו : ומבן חמשים ומעלה שאינו ראוי לעבודת משא · יהא מצווה לעבודת שמירה כמו שמפרש והולך · מבן עשרים וחמש שנה ומעלה יבא לצבא צבא בעבודת אהל מועד · מלאכת שמירה כמו שמפרש לפניכו · ושרת את אחיו לשמר משמרת · ומבן חמשים ישוב מצבא העבודה של משא · כדכתיב בפרשיות של מעלה מבן שלשים ועד בן חמשים לא יעבוד עוד · בעבודת משא · אלא ושרת את אחיו · על שניהם הוא מוסב · בן חמש ועשרים ועד בן שלשים ומבן חמשים ומעלה שניהם נפסלו מעבודת משא ומה יעשו ושרת זה וזה אחיו לשמור משמרת ועבודת משא לא יעבוד : (כו) ככה תעשה ללוים במשמרותם חמש שנים לפני השלשים חמשים והיו (ומחמשי' יהיו) מצוים במשמרת המשכן :

ויעשו

אבן עזרא

אתה עובד היום · (יח) וטעם ואקח את הלוים וכבר אמר לקחתי אותם לי כי כן דרך המקרא והוא דבק עם הפסוק הבא אחריו וכאשר לקחתי לי הלוים נתתים אני לאהרן ולבניו : (יט) ולכפר · להיותם כפר נפשם כאשר פירשתי : (כ) ויעש משה ואהרן · משה בצווי ואהרן

שהניפם

ועבדה לא יעבד ככה תעשה
ללוים במשמרתם: פ

ט א וידבר יהוה אל משה
במדבר סיני בשנה השנית
לצאתם מארץ מצרים בחדש
הראשון לאמר: ב ויעשו
בני ישראל את הפסח
במועדו: ג בארבעה
עשר יום בחדש הזה בין
הערבים תעשו אתו במעדו
ככל חקתיו וככל משפטיו
תעשו אתו: ד וידבר משה
אל בני ישראל לעשת הפסח:
ה ויעשו את הפסח
בראשון בארבעה עשר יום
לחדש בין הערבים במדבר
סיני ככל אשר צוה יהוה
את משה כן עשו בני ישראל:
ו ויהי אנשים אשר היו
טמאים לנפש אדם ולא יכלו
לעשת הפסח ביום ההוא
ויקרבו לפני משה ולפני
אהרן ביום ההוא: ז ויאמרו
האנשים ההמה אליו אנחנו
טמאים לנפש אדם למה
נגרע לבלתי הקריב את
קרבן יהוה במעדו בתוך בני
ישראל: ח ויאמר אלהם משה עמדו ואשמעה מה

ופולחנא לא יפלח כדין
תעביד לליואי במטרתהון:
א ומליל יי עם משה
במדברא דסיני בשתא
תנינתא למפקהון מארעא
דמצרים בירחא קדמאה
למימר: ב ויעבדון בני
ישראל ית פסחא בזמניה:
ג בארבעת עסרא יומא
בירחא הדין בין שמשיא
תעבדון יתיה בזמניה ככל
גזרתיה וככל דחזי ליה
תעבדון יתיה: ד ומליל
משה עם בני ישראל למעבד
פסחא: ה ועבדו ית
פסחא בניסן בארבעת
עסרא יומא לירחא בין
שמשיא במדברא דסיני ככל
די פקיד יי ית משה כן עבדו
בני ישראל: ו והוו
גבריא דהוו מסאבין לטמי
נפשא דאנשא ולא יכילו
למעבד פסחא ביומא ההוא
וקריבו קדם משה וקדם אהרן
ביומא ההוא: ז ואמרו
גבריא האנון ליה אנחנא
מסאבין לטמי נפשא
דאנשא למא נתמנע בדיל
דלא לקרבא ית קורבנא דיי
בזמניה בגו בני ישראל:
ח ואמר להון משה
אוריכו

וידבר ה' פסחים ו
ויעשו בני פסחים ו ע יומא מו
במועדו פסחי' סו ע מנחות עב
ויהי אנשים פסחים ו סוכה כה
ולא יכלו סוכה סט

שוה

רשב"ם

(ב) ויעשו בני ישראל. לפי שפסח מצרים לא נהג אלא יום אחד ולא היה בשאר
קרבנות

רש"י

ולהודיע בטעת המסעות: (א) בחדש הראשון. פרשה שבראש הספר לא נאמרה
עד

יונתן בן עוזיאל

א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה בְּמַדְבְּרָא דְסִינַי בְּשַׁתָּא תִּנְיָתָא לְזִמַן מִפַּקְהוֹן
מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם בְּיַרְחָא קַדְמָאָה לְמֵימַר : ב וְיַעַבְדוּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
נִכְסַת פִּסְחָא בֵּינֵי שִׁמְשַׁתָּא בִּזְמַנֵּיהּ : ג בְּאַרְבֵּיסַר יוֹמָא בְּיַרְחָא הָדֵין
בֵּין שִׁמְשַׁתָא תַּעַבְדוּן יָתֵיהּ בִּזְמַנֵּיהּ כְּכָל קְיָמוֹי וּכְכָל דִּינוֹי תַּעַבְדוּן
יָתֵיהּ : ד וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֶעֱבַד יָת נִכְסַת פִּסְחָא :
ה וַעֲבָדוּ יָת פִּסְחָא בְּאַרְבֵּיסַר יוֹמִין לְיַרְחָא בֵּינֵי שִׁמְשַׁתָא בְּמַדְבְּרָא
דְסִינַי כְּכָל מַה דִי פַּקִּיד יְיָ יָת מֹשֶׁה הֵיכְדֵין עֲבָדוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : ו
וַהֲווֹ גוּבְרַיָא דַהֲווֹ מְסָאֲבִין לִטְמָא נַפַּשׁ בַּר נָשׁ דְמִית עֲלֵיהוֹן כַּד תְּכַף
דְפוּקְדָנֵיהּ דְמִיתָא עֲלֵיהוֹן וְלָא יְכִילוּ לְמֶעֱבַד פִּסְחָא בְּיוֹמָא הַהוּא דַהֲוָה יוֹם
שְׁבִיעָאָה לְסוֹאֲבוּתְהוֹן וּקְרִיבוּ לִקְדָם מֹשֶׁה וּקְדָם אַהֲרֹן בְּיוֹמָא הַהוּא :
ז וְאָמְרוּ גוּבְרַיָא הָאִינוּן לֵיהּ אֲנַחְנָא אִסְתָּאֲבְנָא לְבַר נָשׁ דְמִית עֲלָנָא
לְמָא כְעַן נִתְמְנַע בְּגִין דְלָא לְמִיכוֹס פִּסְחָא וּלְמִזְרוֹק אַדְמָא דְקוּרְבְּנָא דַיְיָ
עַל מַדְבְּחָא בִּזְמַנֵּיהּ וּבִשְׂרֵיהּ יֵיכְלוּן דְכַיָין בְּגוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : ח דֵּין
הוּא חַד מֵאַרְבְּעָה דִּינִין דְּעָלוּ קֳדָם
מֹשֶׁה נְבִיָּא וְדָן יָתְהוֹן עַל מֵימְרָא
דְקוּדְשָׁא בְּקַצַּת מִנְהוֹן הֲוָה מֹשֶׁה
מתין

ירושלמי

דֵּין חַד מֵאַרְבַּע דִינִין דְעָלוּ
לִקְדָם מֹשֶׁה בְּתַרֵין מִנְהוֹן
הוה

בעל הטורים

ומכן אלם
וכיר ינתן · שכיון שהגיע לכלל חמשים שנה אין בו כח לעבוד עבוד' וכהני' ינתן · וידבר יי' אל משה סמך פרשת פסח לפרשת לוים · רמז שהלוים תמשיעים · במועדו מלא וי"ו לאמר משה טעות זמן שחיטה במועדו בא"ת ב"ש שיפוזק · במועדו שיפוזק ·

כנימטרי' כשר' לעשו' הפסח לעשות חסר וי"ו לומ' לך שלא עשו במדבר אלא אותו פסח בלבד · הכשי' חסר היו' טמאי' לנפש הדם · בגימט' אלו נושאי ארונו של יוסף · אשר היו טמאים · בגימט' זה למת מצוה · טמא לנפש · יש פסק בין טמא לנפש לומר לך שיש חילוק בין

רש"י

עד אייר למדת שאין מוקדם ומאוחר בתורה ולמה לא פתח בזו מפני שהוא גנותן של ישראל שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא הקריבו אלא פסח זה בלבד : (ב) במועדו · אף בשבת אף בטומאה : (ג) ככל חקותיו · אלו מצות שבגופו שה תמים זכר בן שנה : וככל משפטיו · אלו מצות שעל גופו ממקו' אחר כגון שבעת ימים למצה ולביעור חמץ : (ד) וידבר משה וגו' · מה ת"ל והלא כאמר וידבר משה את מועדי ה' אלא כששמע פרשת מועדות מסיני אמר להם וחזר והזהירם בשעת מעשה : (ו) לפני משה ולפני אהרן · כששניה' יושבין בבית המדרש באו ושאלום ולא יתכן לומ' זה אחר זה שאם משה לא היה יודע אהרן מנין לו : (ז) למה נגרע · אמר להם אין קדשים קרבים בטומאה אמרו לו יזרק הדם עלינו בכהנים טהורים ויאכל הבשר לטהורים (ס"א לטהורים כ"ג רא"ם) אמר להם עמדו ואשמעה כתלמיד המובטח לשמוע מפי רבו אשרי ילוד אשה שכך מובטח שכל זמן שהיה רוצה היה מדבר עם השכינה וראויה היתה פרשה זו ליאמר על ידי משה כשאר התורה כולה אלא שזכו אלו שתאמר על ידיהן שמגלגלין

רשב"ם

קרבנות עתה כשנבנה המשכן הוצרך לצוו' שיעשוהו כעיק' מצות לדורו' ולא כפסח מצרי' : זביו

אבן עזרא

שהניפם וישראל שסמכו עליהם · וטעם ויתחטאו כי גם הם עשו : (כא) ויכפר עליהם · וכבר כפר עליהם ויש אומרים כי בתחלה התחטאו ואחר כן סמכו ידיהם על הפרים ואיננו רחוק ואם כן יהיה פירוש והעמדת את הלוים וכבר העמדתם בתחלה : (כב) כן עשו · לאהם תמיד בני אהרן לבניהם : (כד) זאת אשר ללוים · והטעם זאת הקצבה ואין מבן שלשים שנה מכחיש זה הפסוק כי מבן שלשים שנה הוא לעבודת משא ומבן חמש ועשרים לעבודת האהל · וטעם לצבוא להתחנות עם צבא העובדים : (כו) במשמרותם · על הזקנים ונדבקה פרשת הפסח כי בחנוכה היתה בחדש הראשון ואז נבדלו הלוים ובאה זאת הפרשה בעבור שהוא כתוב בפסח והיה כי תבאו

יצוה יהוה לכם : פס' ט
וידבר יהוה אל משה לאמר :
י דבר אל בני ישראל
לאמר איש איש כי יהיה
טמא לנפש או בדרך
רחקה לכם או לדרתיכם
ועשה פסח ליהוה : יא
ו' ר"פ בחדש השני בארבעה עשר
יום בין הערבים יעשו אתו
ל' וחס' על מצות ומררים יאכלהו :
יב לא ישאירו ממנו עד
בקר ועצם לא ישברו בו
ככל חקת הפסח יעשו אתו :
יג והאיש אשר הוא
ל' ג' לעולם טהור ובדרך לא היה וחדל
לעשות הפסח ונכרתה
הנפש ההוא מעמיה כי קרבן
ל' חס' יהוה לא הקריב במעדו
חטאו ישא האיש ההוא :
יד וכי יגור אתכם גר
ועשה פסח ליהוה כחקת
הפסח וכמשפטו כן יעשה
כ' ג' חקה אחת יהיה לכם ולגר
ג' ולאזרח הארץ : ס טו
וביום הקים את המשכן כסה
הענן

אוריכו עד דאשמע מה
דאתפקד קדם יי על דלכון :
ט ומליל יי עם משה
למימר : י מליל עם בני
ישראל למימר גבר גבר ארי
יהי מסאב לטמי נפשא
דאנשא או באורח רחיקא
לכון או לדריכון ויעביד
פסחא קדם יי : יא בירחא
תנינא בארבעת עסרא יומא
בין שמשיא יעבדון יתיה על
פטיר ומררין ייכלוניה :
יב לא ישארון מניה עד
צפרא וגרמא לא יתברון ביה
ככל גזירת פסחא יעבדון
יתיה : יג וגברא דהוא
דכי ובאורח לא הוה ויתמנע
למעבד פסחא וישתיצי
אנשא ההוא מעמיה ארי
קורבנא דיי לא קריב בזמניה
חוביה יקבל גברא ההוא :
יד וארי יתגייר עמכון
גיורא ויעביד פסחא קדם יי
כגזירת פסחא וכדחזי ליה כן
יעביד קימא חד יהי לכון
ולגיורא ולציביא דארעא :
טו וביומא דאתקם ית
משכנא חפא ענגא ית
משכנא למשכנא דסהדותא
וברמשא הוי על משכנא
כחזו

אהרן
איש איש
פסחים סג
סו נכב
זבחים כ
בכורות לג
או בדרך
פסחים פא
כוזר סב
כחדש
זבחים כב
על מצות
פסחים כ
כה קטו קכ
קדושין כו
לא ישאירו
פסחים כה
ועצם לא
שם פה
ככל חקת
שם נא נה
יומא לא
זבחים עט
והאי' אשר
פסחים סט
נב
וחדל
שם צג
ונכרת'
שם נא
חטאו ישא
שם
כריתות ז
וביו' הקים
שבועות טו

רש"י

שמגלגלין זכות על ידי זכאי : (י) או בדרך רחוקה · נקוד עליו לומ' לא שרחוקה ודאי אלא שהיה חוץ לאסקופת העזרה כל זמן שחיטת פסח שני מצה וחמץ עמו בבית ואין שם יום טוב ואין אסור חמץ אלא עמו באכילתו : (יד) וכי יגור אתכם גר ועשה פסח · יכול כל המתגייר
יעשה

אבן עזרא

תבאו אל הארץ והיה כי יביאך יי' זה שהם חייבים גם במדבר : (ו) ויהי אנשים לא יתכן שיהיה ממנה ישראל גדול ושלא ימותו שם מתים בכל יום : (ז) למה נגרע · מבנין נפעל : (ח) עמדו · פתח אהל מועד : (י) או בדרך רחוקה ·
אין

מרתין מן בגלל דהוו דיני נפשתא ובקצתהון הוה משה זריז מן בגלל דהוו דיני ממונא ובאלין ובאלין אמר משה לא שמעית מן בגלל למלפא לרישי סנהדרייתא דעתידין למקום מן בתריה דיהון מתונין בדיני נפשתא וזריזין בדיני ממונא ולא יבהתון למשיילי דינא דמתקשי לחון ארום משה דהוה רבהון דישראל צריך דיימר לא שמעית בגין כן אמר להון משה אוריכו עד דאשמע מה דאתפקד מן קדם יי על דלכון: ט ומליל יי עם משה למימר: י מליל עם בני ישראל למימר גבר טלי או גבר סיב ארום יהי מסאב לטמי בר נש דמית או דייב או סגיר דמרחק באורח עלמא בקדיות ליליא והוה בר מן סקוף משכנא לכון גרמיכון או לדריכון וירחי למעבר פסחא קדם יי: יא בירחא תניינא הוא ירחא דאייר בארבסר יומא ביני שמשתא יעבדון יתיה על פטיר ומררין ייכלוניה: יב לא ישיירון מניה עד צפרא וגרמא לא יתברון ביה בכל אחויית גזירת פסחא דניסן יעבדון יתיה ברם בפסחא דניסן הינון ייכלון פטירי וקורבן פסחא לא יעבדון מטול דסואבותהון כהין וכפסחא דאייר יידכון ויקרבון יתיה: יג וגברא דהוא דכי ובאורח עלמא לא אסתאב ומברא לסיקוף משכניה לא הוה ופסק מלמעבר קורבן פסחא דניסן וישתיצי בר נשא ההוא מעמיה ארום קורבנא דיי לא קריב בזמניה חוביה יקבל גברא ההוא: יד וארום אין יתגייר עמכון גיורא ויעביד פסחא קדם יי כאוויירת גזירת פסחא וכדחזי ליה היכדין יעבד קיימא חדא יהי לכון ולגיורא ולייציבא דארעא: טו וביומא דאתקם ית משכנא חפא ענן יקרא

הוות משה מזריז ובתרין מנהון הוה משה מתון: בממסאבין דלא יכילו למעבד פסחא בזמניהון ובגין בנתא דצלפחד הוה משה מזריז מן בגלל דהוות דיני ממון דיניהון: ובמהרפא דחרף שמא קדישא ובמקושש דחלל שבתא בזדנו הוות משה מתון מן בגלל די הוו דיניהון דיני נפשתא: באילן ובאילין אמר לא שמעית למלפא דיינייא דעתידין למקם בתר משה למהוי זריזין בדיני ממונא ומתונין בדיני נפשתא דלא יבהתון למימר לא שמעית קדם משה רבן אמר לא שמעית ואמר להון קומו ושמעו מה דיפקיד מימרא דיי לכון:

הטמאים׳ • איש נדחה • ואין ציבור נדחה • או בדרך רחוקה רחוקה בגימט׳ זהו מאסקופה • שעל ה״א נקוד כאילו לא נכת׳ • ועשה פסח ליי׳ בחדש השני • לפי שמעברי׳ השנה • או אייר במקום ניסן • ולפי שבחמש׳ עש׳ בו ירד המן • לכן עושים בו פסח יום אחד • ובדרך ארבעה במסו׳ הכא ואיש אשר הוא טהור ובדרך לא היה • ואידך וילך בדרך אביו ובדרך אמו ובדרך ירבעם בן נבט • ואידך ובדר׳ חטאי׳ לא עמד • וזה הוא ובדרך לא היה וחדל לעשו׳ הפסח שזוהו כדרך שעש׳ ירבעם שהלך בדרך חטאי׳ שבטל הקרבנות;

והחטיא את ישראל • גם זה שאינו בדרך ומבטל שלעזות הפסח • וחדל ב׳ במסר׳ הכא וחדל לעשו׳ הפסח ואידך וחדל לעול׳ דפסח בכר׳ וזה הוא וחדל לעולם • לעולתו של יובל דהיינו חמשים שנ׳ כלין חייבי כריתו׳ דלא מפקי חמשי׳ ונכרתה הנפש ההיא סופי תיבות אשה לוא׳ לך אחד האיש ואחד האשה וכלל עובדין וביום הקים את המשכן ז׳ פעמים כתי׳ בפרשה כנגד ז׳ משכנות • ובערב ד׳ במס׳ ובערב יהיה על המשכן כמראה אש עד בקר ובער׳ תאמ׳ מי יתן בקר מקטירי׳ לו׳ בבקר ובערב ובערב חתרתי לי

ית

רש״י

יעשה פסח מיד ת״ל חקה אחת וגו׳ אלא כך משמעו וכי יגור אתכם גר ובא עת לעשות פסח עם חבריו כחקה וכמשפט יעשה: (טו) המשכן לאהל העדות • המשכן העשוי להיות אהל ללוחות העדות: יהיה על המשכן • כמו היו על המשכן

וכן

אבן עזרא

כמה היא אין לחפש כי כבר העתיקו חז״ל הרחוקה: לכם לטמא נפש • או לדורותיכם בטמא נפש ודרך רחוקה: (יג) ובדרך לא היה • או בדרך ובן ומכה אביו ואמו: חטאו ישא • הוא בעצמו ז

ופי

הֶעָנָן אֶת־הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל
הָעֵדֻת וּבָעֶרֶב יִהְיֶה עַל־
הַמִּשְׁכָּן כְּמַרְאֵה־אֵשׁ עַד־
בֹּקֶר׃ טז כֵּן יִהְיֶה תָמִיד
הֶעָנָן יְכַסֶּנּוּ וּמַרְאֵה־אֵשׁ לָיְלָה׃
יז וּלְפִי הֵעָלֹת הֶעָנָן מֵעַל
הָאֹהֶל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּבִמְקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכָּן־
שָׁם הֶעָנָן שָׁם יַחֲנוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
יח עַל־פִּי יְהוָה יִסְעוּ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְעַל־פִּי יְהוָה יַחֲנוּ כָּל־
יְמֵי אֲשֶׁר יִשְׁכֹּן הֶעָנָן עַל־
הַמִּשְׁכָּן יַחֲנוּ׃ יט וּבְהַאֲרִיךְ
הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן יָמִים רַבִּים
וְשָׁמְרוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־
מִשְׁמֶרֶת יְהוָה וְלֹא יִסָּעוּ׃ כ
וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן יָמִים
מִסְפָּר עַל־הַמִּשְׁכָּן עַל־פִּי
יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ׃
כא וְיֵשׁ אֲשֶׁר יִהְיֶה הֶעָנָן
מֵעֶרֶב עַד־בֹּקֶר וְנַעֲלָה הֶעָנָן
בַּבֹּקֶר וְנָסָעוּ אוֹ יוֹמָם וָלַיְלָה
וְנַעֲלָה הֶעָנָן וְנָסָעוּ׃ כב אוֹ־יֹמַיִם
אוֹ־חֹדֶשׁ אוֹ־יָמִים בְּהַאֲרִיךְ
הֶעָנָן עַל־הַמִּשְׁכָּן לִשְׁכֹּן עָלָיו
יַחֲנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וְלֹא יִסָּעוּ
וּבְהֵעָלֹתוֹ יִסָּעוּ׃ כג עַל־פִּי
יְהוָה יַחֲנוּ וְעַל־פִּי יְהוָה יִסָּעוּ
אֶת־מִשְׁמֶרֶת יְהוָה שָׁמָרוּ עַל־
פִּי יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ

י א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב עֲשֵׂה לְךָ
שְׁתֵּי

כְּחֵיזוּ אִשָּׁתָא עַד צַפְרָא׃
טז כֵּן הֲוָה תְדִירָא עֲנָנָא
חָפֵי לֵיהּ וְחֵיזוּ אִשָּׁתָא
בְּלֵילְיָא׃ יז וּלְפוּם
אִסְתַּלָּקוּת עֲנָנָא מֵעִלָּוֵי
מַשְׁכְּנָא וּבָתַר כֵּן נָטְלִין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּבְאַתְרָא דְּשָׁרֵי תַמָּן
עֲנָנָא תַמָּן שָׁרַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃
יח עַל מֵימְרָא דַּייָ נָטְלִין
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל מֵימְרָא דַּייָ
שָׁרַן כָּל יוֹמִין דְּשָׁרֵי עֲנָנָא
עַל מַשְׁכְּנָא שָׁרַן׃ יט
וּבְאוֹרָכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא
יוֹמִין סַגִּיאִין וְנָטְרִין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל יָת מַטְּרַת מֵימְרָא
דַּייָ וְלָא נָטְלִין׃ כ וְאִית
דַּהֲוֵי עֲנָנָא יוֹמִין דְּמִנְיָן עַל
מַשְׁכְּנָא עַל מֵימְרָא דַּייָ שָׁרַן
וְעַל מֵימְרָא דַּייָ נָטְלִין׃
כא וְאִית דַּהֲוֵי עֲנָנָא
מֵרַמְשָׁא וְעַד צַפְרָא וּמִסְתַּלַּק
עֲנָנָא בְּצַפְרָא וְנָטְלִין אוֹ יֵמָם
וְלֵילֵי וּמִסְתַּלַּק עֲנָנָא וְנָטְלִין׃
כב אוֹ תְרֵין יוֹמִין אוֹ
אוֹ יַרְחָא אוֹ עִדָּן בְּעִדָּן
בְּאוֹרָכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא
לְמִשְׁרֵי עִלָּוֹהִי שָׁרַן בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְלָא נָטְלִין
וּבְאִסְתַּלָּקוּתֵיהּ נָטְלִין׃ כג
עַל מֵימְרָא דַּייָ שָׁרַן וְעַל
מֵימְרָא דַּייָ נָטְלִין יָת מַטְּרַת
מֵימְרָא דַּייָ נָטְרִין עַל מֵימְרָא
דַּייָ בִּידָא דְּמֹשֶׁה׃ א
וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃
ב עֲבֵיד לָךְ תַּרְתֵּין
חֲצוֹצְרָן

מסרה: י׳ נ׳ ומ״ג · סגולת מבבל · כ׳ גדולים · תעמד · נ׳ וחד בהאריך · י׳ ר״פ · ב׳ נ״א ג׳ וג׳ חס׳ נ׳ ומ׳ ובהאריך · כ׳ · פ׳ קמצין · ה׳ · ז׳

על פי ה׳ חנית לא ערב · עשה לך יומא נ׳ ד״ה מנחות

נקיר
ניחוקל׳ שהי׳
מתנבא על
הגלות · וזהו
ונערב
התרתי לי
נקיר כשיבאו
בגולה תאמ׳
מי יתן ערב
כהסית ערב
שנא׳ בו
מקטירי׳ וגו׳
נבקר ונער׳
וכמראה אש
עד בקר ·
העלות ב׳
העלו׳ הענן
עד העלות
הגולה · זהו
שאמ׳ ראיין
היו שיעשו
להם נס כימי
עזרא כדרך
שנעשה להם
בימי משה אלא
שגר׳ החטא ·

ובמקו׳ שכינ׳
נמשו׳ ובמקו׳
אשר ישכון
שם הענן ·
ובמקו׳ גדולה
אל תעמוד
שלא היו
כפנין לא
לפניהם ולא
לצדדיהם אלא
לאחוריהם ·
זהו במקום
אשר ישכן שם
הענן להיינו
לפניה׳ או
לצדדיהם אל
תינמו׳ לעשו׳
שם גדולים
ביד משה
וסמיך עשה
לך שתי
חצוצרו׳ כסף
שלא היו אלא
בידו שנחייו
נגנזו · לך

יַת מַשְׁכְּנָא וַהֲוַת מְטַלֵּל בִּימָמָא לְמַשְׁכְּנָא דְסַחֲרוּתָא וּבְרַמְשָׁא הֲוֵי עַל
מַשְׁכְּנָא חֵיזוּ אֶשָּׁא עַד צַפְרָא : טו כְּדֵין הֲוֵי תְדִירָא עֲנַן יְקָרָא
חָפֵי לֵיהּ בִּימָמָא וְחֵיזוּ אֶשָּׁתָא בְּלֵילְיָא : יז וּלְפוּם אִישׁוּן אִסְתַּלְקוּת
עֲנַן יְקָרָא מֵעִילָוֵי מַשְׁכְּנָא וּבָתַר כֵּן נַטְלִין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְאַתְרֵי דְשָׁרֵי
תַּמָּן עֲנָנָא תַּמָּן שָׁרַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל : יח עַל פּוּם מֵימְרָא דַיְיָ נַטְלִין בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְעַל פּוּם מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרַן כָּל יוֹמִין דְשָׁרֵי עֲנַן יְקָרָא עַל מַשְׁכְּנָא
בְּרַם הִינוּן שָׁרַן : יט וּבְאוֹרְכוּת עֲנָנָא עַל מַשְׁכְּנָא יוֹמִין סַגִּיאִין וְיִנְטְרוּן
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַת מַטְּרַת מֵימְרָא דַיְיָ וְלָא נַטְלִין : כ וְאִית זְמַן דַהֲוֵי עֲנַן
יְקָרָא וּמִזְדַּמְנִין הִינוּן שְׁבַעְתֵּי יוֹמִין שְׁבַעְתָּא עַל מַשְׁכְּנָא עַל פּוּם
מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרַן וְעַל פּוּם מֵימְרָא דַיְיָ נַטְלִין : כא וְאִית זְמַן דַהֲוֵי עֲנַן
יְקָרָא מִן רַמְשָׁא וְעַד צַפְרָא וּמִסְתַּלֵּק עֲנַן יְקָרָא בְּצַפְרָא וְנַטְלִין אוֹ יֵימָם
וְלֵילֵי וּמִסְתַּלֵּק עֲנָנָא וְנַטְלִין : כב אוֹ תְרֵין יוֹמִין אוֹ יַרְחָא אוֹ שַׁתָּא
שְׁלֵימְתָּא בְּאוֹרְכוּת עֲנַן יְקָרָא עַל מַשְׁכְּנָא לְמִישְׁרֵי עִלָוֵי שָׁרַן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
וְלָא נַטְלִין וּבִזְמַן אִסְתַּלָּקוּתֵיהּ נַטְלִין : כג עַל פּוּם מֵימְרָא דַיְיָ שָׁרַן
וְעַל פּוּם מֵימְרָא דַיְיָ נַטְלִין יַת מַטְּרַת מֵימְרָא דַיְיָ נַטְרִין עַל פּוּם מֵימְרָא
דַיְיָ בִּידָא דְמשֶׁה : א וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר : ב עִיבַד לָךְ
מִדִּילָךְ תַּרְתֵּין חֲצוֹצְרָן דִכְסַף מִמִּינָא קַשְׁיָא עוֹבַד אוּמָן תַּעֲבֵד יַתְהוֹן
ויהון

רש״י

וכן כל לשון הפרס׳ : (יז) העלות הענן · כתרגומו
אסתלקות וכן ונעלה הענן ולא יתכן לכתוב ולפי
עלות הענן ועלה הענן שאין זה לשון סלוק אלא
צמוח ועליה כמו עב קטנה ככף איש עולה מים :

(יח) על פי ה׳ יסעו · שניכו במלאכת המשכן כיון שהיו ישראל נוסעים היה עמוד הענן מתקפל ונמשך על גבי בני יהודה כמין קורה תקעו והריעו ותקעו ולא היה מהלך עד שמשה אומר קומה ה׳ זו בספרי · ונסע דגל מחנה יהודה : ועל פי ה׳ יחנו · כיון שהיו ישראל חונים עמוד הענן מתמר ועולה ונמשך על גבי בני יהודה כמין סוכה ולא היה נפרש עד שמשה אומר שובה ה׳ רבבות אלפי ישראל הוי אומר על פי ה׳ וביד משה : (כ) ויש · כלומר ופעמים : ימים מספר · ימים מועטים · (כב) או ימים · שנה כמו ימים תהיה גאולתו : (ב) למקרא העדה · כשתרצה לדבר עם סנהדרין ושאר העם ותקראם לאסוף אליך תקראם על ידי חצוצרות : ולמסע את המחנות · בשעת סלוק מסעות תתקעו בהם לסימן כמלאת אתה אומר על פי שלשה היו נוסעים על פי הקב״ה ועל פי משה ועל פי חצוצרות : מקשה · מן העשת תעשה מן הקשת הקורנס : ותקעו בהן · בשתיהן והוא סימן למקרא העדה שנא׳ ונועדו אליך כל העדה אל
פתח

רשב״ם

(ב) והיו לך למקרא העדה · לך יהיו
החצוצרות לקריאה ולמחנות יהו צריכין למסע׳
למסע שם דבר הוא כמו נסיעה :
את

אבן עזרא

(יד) וכי יגור אתכם גר · גם הוא יעשה פסח שני כמשפטו ויש אומרים כי הטעם על פסח ראשון : (טו) וביום הקים את המשכן · החל לספר מסעי ישראל הוצרך להזכיר הענן שחנה על המשכן כי בחנותו יחנו ובנסעם יסעו : לאהל העדות · על אהל ורבים כן : (יח) על פי יי׳ יסעו · הטעם ידוע כי הענן הפשט יבינהו ויסעו : (יט) ובהאריך · ואם היה מאריך והנה דרך
כלל

ג׳ כ״ב חסר ו׳ בתנין : שתי חצוצרת כסף מקשה
ג׳ תעשה אתם והיו לך למקרא
כל אורייתא העדה ולמסע את המחנות :
מ״ל כת״ג : ג ותקעו בהן ונועדו אליך
כ״ל מ״ל : כל העדה אל פתח אהל
מועד : ד ואם באחת
ג׳ י׳ ג׳ מ״ל יתקעו ונועדו אליך הנשיאים
עמ״ל בתור׳ ראשי אלפי ישראל : ה
ותקעתם תרועה ונסעו
המחנות החנים קדמה : ו
ותקעתם תרועה שנית ונסעו
כל אורייתא המחנות החנים תימנה
מ״ל כת״ג : ג׳ תרועה יתקעו למסעיהם : ז
ג׳ ומ״ל י׳ ג׳ ובהקהיל את הקהל תתקעו
ולא תריעו : ח ובני אהרן
הכהנים יתקעו בחצצרות
והיו לכם לחקת עולם
כ׳ ר״פ לדרתיכם : ט וכי תבאו
צ׳ פתוחה מלחמה בארצכם על הצר
ג׳ פתח וכ׳ קמץ : הצרר אתכם והרעתם
ב׳ חסר בחצצרת ונזכרתם לפני יהוה
ג׳ ומ״ל אלהיכם ונושעתם מאיביכם :
י וביום שמחתכם
ג׳ ומ״ל י׳ ג׳ חסר : ובמועדיכם ובראשי חדשכם
ותקעתם בחצצרת על
עלתיכם ועל זבחי שלמיכם
פ׳ י״ב ס״פ והיו לכם לזכרון לפני אלהיכם אני יהוה אלהיכם :
ויהי

חצוצרן דכסף נגיד תעביד
יתהון ויהון לך לערעא
כנשתא ולאטלא ית
משריתא : ג ויתקעון
בהין ויזדמנון לותך כל
כנשתא לתרע משכן זמנא :
ד ואם בחדא יתקעון
ויזדמנון לותך רברביא רישי
אלפיא דישראל : ה
ותתקעון יבבא ויטלון
משריתא דשרן קידומא :
ו ותתקעון יבבא תנינות
ויטלון משריתא דשרן
דרומא יבבא יתקעון
למטלניהון : ז ובמכנש
ית קהלא תתקעון ולא
תיבבון : ח ובני אהרן
כהניא יתקעון בחצוצרתא
ויהוין לכון לקים עלם
לדריכון : ט וארי תיעלון
לאגחא קרבא בארעכון על
מעיקי דמעיקין לכון ותיבבון
בחצוצרתא ויעול דוכרניכון
לטבא קדם יי אלהכון
ותתפרקון מבעלי דבביכון :
י וביום חדותכון
ובמועדיכון ובירישי ירחיכון
ותתקעון בחצוצרתא על
עלותכון ועל נכסת קודשיכון
ויהון לכון לדוכרנא קדם
אלהכון

ותקעתם ר״ה לד
ותקעתם סוכה נג ר״ה לד
תרועה שם ערכין י׳
ובהקהיל ספרי ר״ה לד ערכין י׳
ובני אהרן שם כה
ובראשי שם כה
ותקעתם שם כל ר״ה כא זבחים כח ערכין ג יג
והיו לכם ר״ה לה
אני ה׳ ר״ה לב

רשב״ם

את המחנות׳ כמו למחנות : (ג) ותקעו בהן׳ לתוקע בשתיהן :

רש״י

פתח אהל מועד : (ד) ואם באחת יתקעו׳ הוא סימן למקרא הנשיאים שנא׳ ונועדו אליך הנשיאים ואף הן יעידתן אל אהל מועד ומגזרה שוה הוא בא בספרי : (ה) ותקעתם תרועה׳ סימן

מסע

פתי אותיות שלך שמשלו עשאם שתי מנורות כנגד אהרים ויעקב שעשו מלחמה בשופות ובכתו' ככסף ולא זהב שלא להזכיר קול הינם כרעה • לדורותיכם וכי תבאו מלחמה רמז למלחמת גוג

העתידה שתבוא לימו' המשיח תבאו מלחמה בגימטריא מלחמת גוג תבאו אותיו' אבני' שוכו' האבני' עויד במלחמה • והרעותם בחצצרו' עג שם רוע התרועעם הארץ • תרועם

ג וְיִתְקְעוּן בְּהוֹן וִיהוֹן לָךְ לְעַרְעָא כְּנִישְׁתָּא וּלְאַטְלָא יַת מַשִּׁירְיָתָא : ד וְאִין בְּחָדָא יִתְקְעוּן וְיִזְדַּמְּנוּן לְוָותָךְ כָּל כְּנִישְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִימְנָא : ה וְתִתְקְעוּן יַבָּבְתָא וְיִטְלוּן מַשִּׁירְיָתָא דִּשְׁרַן קִידוּמָא : ו וְתִתְקְעוּן יַבָּבְתָא תִּנְיָינוּת וְיִטְלוּן מַשִּׁרְיָיתָא דִּשְׁרָן דָּרוֹמָא יַבָּבְתָא יִתְקְעוּן לְמַטְלָנֵיהוֹן :
ז וּבִזְמַן מִכְנַשׁ יַת קְהָלָא תִּתְקְעוּן וְלָא תְיַבְּבוּן : ח וּבְנֵי אַהֲרֹן כַּהֲנַיָּא שְׁלִימַיָּא יִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וִיהוֹן לְכוֹן לִקְיָם עָלַם לְדָרֵיכוֹן :
ט וַאֲרוּם תֵּיעוּלוּן לְמִסְדְּרָא סִדְרֵי קְרָבָא בְּאַרְעֲכוֹן עַל מְעִיקֵי דִּמְעִיקִין לְכוֹן וְתֵיַבְּבוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא וְיֵעוֹל דּוּכְרָנְכוֹן לְטָבָא קֳדָם יי אֱלָהֲכוֹן וְתִתְפַּרְקוּן מִבַּעֲלֵי דְּבָבֵיכוֹן : י וּבְיוֹם חֶדְוַותְכוֹן וּמוֹעֲדֵיכוֹן וּבְרֵישֵׁי יַרְחֵיכוֹן וְתִתְקְעוּן בַּחֲצוֹצְרָתָא עַל עֲלָוָותְכוֹן וְעַל נִכְסַת קוּדְשֵׁיכוֹן וִיהוֹן לְכוֹן לְדוּכְרָנָא טָבָא קֳדָם אֱלָהֲכוֹן בְּרַם סִטְנָא מִתְעַרְבַּב לְקַל

רש"י

מסע המחנות תקיעה תרועה ותקיעה כך הוא נדרש בספרי מן המקראות שיתרים : (ז) ובהקהיל את הקהל וגו' • לפי שהוא אומר והיו לך למקרא העדה ולמסע את המחנות מה מקרא העדה תוקע בב' כהנים ובשתיהן שנא' ותקעו בהן וגו' אף מסע המחנות בשתיהן יכול מה מסע המחנות תוקע ומריע ותוקע אף מקרא העדה תוקע ומריע ותוקע ומעתה אין חלוק בין מקרא העדה למסע את המחנות ת"ל ובהקהיל את הקהל וגו' לומר שאין תרועה למקרא העדה והוא הדין לנשיאים הרי הי' לשלשתם מקרא העדה בשתים ושל נשיאים באחת וזו וזו אין בהם תרועה ומסע המחנו' בשתים על ידי תרועה ותקיעה: (ח) ובני אהרן • יתקעו במקראות ובמסעות הללו : (י) על עולותיכם • בקרבן צבור הכתוב מדבר: אני ה' אלהיכם מכאן למדנו מלכיות עם זכרונות ושופרו' שנא' ותקעתם לזכרון אני ה' אלהיכם זו מלכיו' וכו' :

אבן עזרא

כלל ואחר כן אמר ימים מספר יסעו או יחנו על פי יי' : (כא) או יומם ולילה • הנה פעמים יסעו בלילה ויש אומרים כי פירושו יומם ולילה כמשמעו והוא הנכון בעיני והטעם או יומם : (כב) או ימים • שנה תמימה : (כג) על פי יי' יחנו • באחרונה כל ימי שבתם במדבר : (ב) חצצרות • שם הפועל בחסרון הנד"י בקריאה ואם הוא כתוב : למקרא • שם הפועל וכן ולמסע או הוא שם והטעם לעת מקרא ולעת מסע והראשון נכון בעיני : (ג) ותקעו בהם • התוקעים כמו ויאמר ליוסף אשר ילדה אותה ללוי והנה הטעם אם יתקעו בשתיהן יתחברו הנשיאים והעדה : (ד) ואם באחת יתקעו • פי' בחצוצרת אחת יבואו הנשיאים לבדם ואם היתה תרועה יסע דגל מחנה יהודה אף ע"פ שהענן על המשכן ולפי דעת רבים שענן אחר הוא הנוסע לפניהם : (ה) ונסעו המחנות. כי הם שלם : (ו) תרועה שנית • שיסע דגל ראובן ולא יתקעו עוד כי הקהתים ועמם הכהנים התוקעים נוסעים קודם דגל אפרים : תרועה יתקעו • הכהנים למסעיהם כי אחר דגל ראובן נוסעים : (ח) והיו לכם לחקת עולם • כי המחנו' נוסעי' ללחם הלא תראה דברי משה בנסוע הארון והנה פי' זאת החוקה שתעשו כן שיריעו הכהנים בחצוצרו' בלכתם במלחמה ללחם על ארץ אויביהם וכן כי יבא אויב בארצכם ותבואו למלחמה עמו : (ט) ונזכרתם • כי עשיתם מה שצוה לכם השם ככבד גם התרועה זכר לכמות לצעוק לשם : (י) וביום שמחתכם ובמועדיכם • ששבתם מארץ אויב או נלחתם האויב הבא עליכ' וקבעת' יום שמחה כימי פורי' ושבעת ימי חזקי' ס(ס"א הנוכ') שמחה רק המעתיקים פירשו וביום שמחתכם שבת והתקיעה שישמחו ישראל וידעו כי העולות יקריבו ויכונו

פ יא ויהי בשנה השנית
בחדש השני בעשרים בחדש
נעלה הענן מעל משכן
העדת: יב ויסעו בני־
ישראל למסעיהם ממדבר ל'
סיני וישכן הענן במדבר ס' ל' פ"ז'
פארן: יג ויסעו בראשנה ל"ל
על־פי יהוה ביד־משה: ס'
יד ויסע דגל מחנה בני־
יהודה בראשנה לצבאתם
ועל־צבאו נחשון בן־
עמינדב: טו ועל־צבא
מטה בני יששכר נתנאל בן־
צוער: טז ועל־צבא מטה
בני זבולן אליאב בן־חלן:
יז והורד המשכן ונסעו ט' נסין אתו'
בני־גרשון ובני מררי נשאי ו"ס ג'
המשכן: יח ונסע דגל
מחנה ראובן לצבאתם נ' ופר' הג' מחנה בני
ועל־צבאו אליצור בן־
שדיאור: יט ועל־צבא
מטה בני שמעון שלמיאל בן־ י"ס נתורס
צורישדי: כ ועל־צבא נ' בטע' נ"ס סימן גד
מטה בני־גד אליסף בן־דעואל: מפסח
כא ונסעו הקהתים נשאי קדמ' נסבי
המקדש והקימו את־המשכן מפסכן תנינן נסבי
עד־באם: כב ונסע דגל ספקים
מחנה בני־אפרים לצבאתם
ועל־צבאו אלישמע בן־
עמיהוד: כג ועל־צבא
מטה בני מנשה גמליאל בן־ י"ס נתור'

פדהצור

אלהכון אנא יי אלהכון: אהרן
יא והוה בשתא תניתא ויחי בשנה
בירחא תנינא בעסרין לירחא ר"ב לג
אסתלק ענגא מעלוי תענית נט
משכנא דסהדותא: יב
ונטלו בני ישראל למטלניהון
ממדברא דסיני ושרא ענגא ספרגר
במדברא דפארן: יג גבת פט
ונטלו בקדמיתא על־מימרא
דיי בידא דמשה: יד
ונטיל מיקס משרית בני־
יהודה בקדמיתא לחיליהון
ועל חיליה נחשון בר־
עמינדב: טו ועל חילא
דשבטא דבני יששכר נתנאל
בר־צוער: טז ועל־חילא
דשבטא דבני זבולן אליאב
בר־חילון: יז ומתפרק
משכנא ונטלין בני־גרשון
ובני מררי נטלי משכנא:
יח ונטיל מיקס משרית
ראובן לחיליהון ועל חיליה
אליצור בר־שדיאור:
יט ועל חילא דשבטא
דבני שמעון שלמיאל בר־
צורישדי: כ ועל חילא
דשבטא דבני־גד אליסף
בר־דעואל: כא ונטלין בני
קהת נטלי מקדשא ומקימין ונסעו
ית משכנא עד מיתיהון: שרונין ב
כב ונטיל מיקס משרית שבועות א
בני אפרים לחיליהון ועל־ מנקות
חיליה אלישמע בר עמיהוד:
כג ועל חילא דשבטא
דבני מנשה גמליאל בר־
פדהצור:

ועל

יפקותכון אנא הוא יי אלהכון : יא והוה בשתא תנייתא בירחא
תנייתא הוא ירחא דאייר בעשרין לירחא אסתלק ענן יקרא מעילוי
משכנא דסהדותא : יב ונטלו בני ישראל למטלניהון ממדברא
דסיני ושרא ענן יקרא במדברא דפארן : יג ונטלו בקדמיתא על
פום מימרא דיי בידא דמשה : יד ונטל טיקס משריית בני יהודה
להיליהון ורבא דהוה ממני על חילוות שבטא דבני יהודה נחשון בר
עמינדב : טו ורבא דהוה ממני על חילוות שבטא דבני יששכר
נתנאל בר צוער : טז ורבא דהוה ממני על חילוות שבטא דבני
זבולן אליאב בר חילון : יז ומתפרק משכנא ונטלין בני גרשון ובני
מררי נטלי משכנא : יח ונטל טיקס משריית ראובן לחיליהון ורבא
דהוה ממני על חילות שבטא דבני ראובן אליצור בר שדיאור : יט
ורבא דהוה ממני על חילוות שבטא דבני שמעון שלמיאל בר צורי שדי :
כ ורבא דהוה ממני על חילוות שבטא דבני גד אליסף בר דעואל :
כא ונטלין גניסת קהת נטלי סוקדשא ומקימין ית משכנא עד
מיתיהון : כב ונטל טיקס משיריית בני אפרים לחיליהון ורבא דהוה
ממני על חילות שבטא דבני אפרים אלישמע בר עמיהוד : כג ורבא
דהוה ממני על חילוות שבטא דבני מנשה גמליאל בר פדה צור :

ורבא

בשפט גדול, שמחת כ' בימע'בס ביום השבת ובמועדיכם אלא וי"ו כנגד פסחי עצרת ראש השנה יום הכפורים סכות שמיני עצרת ויסע דגל מחנה יהודה בכלם כתיב ונסע ויהודה כתי' ויסע חסר פ' שלמ' שנ' שהיו במדבר היו עצמותיו בארון כאלו לא נסע . מאסף ד' במסר' מאסף לכל המחנות

ואין איש מאסף אות' סבית' כפלג' כנגע' ואית' וכעתיד מאחרי הקונ' ואין מאסף שנא' ן על שהיה עמהם פסל על כן אין איש מאסף שהענן היה פוגע אותם ועמלק הרג בהם ונפלו כעתיד מאחרי הקונר ואין מאסף ויסעו שני' במסור' ויסעו ויהי תחת אלים לנחותם ויסעו לופר

רש"י

(יא) בחדש השני . נמצאת אתה אומר שנים עשר חדש חסר עשרה ימים עשו בחורב שהרי בר"ח סיון חנו שם ולא נסעו עד עשרים באייר לשנה הבאה : (יג) למסעיהם : כמשפט המפורש למסע דגליהם מי ראשון ומי אחרון : במדבר פארן . קברות התאוה במדבר פארן היה ושם חנו ממסע זה : (יז) והורד המשכן . כיון שנוסע דגל יהודה נכנסו אהרן ובניו ופרקו את הפרכת וכסו בה את הארון שנא' ובא אהרן ובניו בנסוע המחנה ובני גרשון ובני מררי פורקין המשכן וטוענין אותו בעגלות והארון וכלי המקדש של משא בני קהת עומדין מכוסין ונתונין על המוטות עד שנסע דגל מחנה ראובן ואח"כ ונסעו הקהתים : (כא) נושאי המקדש . נושאי דברי' המקודשים : והקימו את המשכן . בני גרשון ובני מררי שהיו קודמים להם מסע שני דגלים היו מקימין את המשכן כשהי' הענן שוכן וסימן החנייה נראה בדגל מחנה יהודה והם חונים ועדיין בני קהת באים מאחריהם עם שני דגלים האחרונים היו בני גרשון ובני מררי מקימין את המקדש וכשבאים בני קהת מוצאים אותו על מכונו ומכניסין בו הארון והשלחן והמנורה והמזבחות וזהו משמע המקרא : והקימו . מקימי המשכן אותו עד טרם בואם של בני קהת :

אבן עזרא

לגס לשם : (יא) בעשרים בחדש . זה היום היה תחלת נסוע הדגלים והנה עמדו בסיני קרוב משנה : (יג) למסעיהם כראוי שיסעו: וישכון הענן במדבר פארן . עיר אפרשנו וכן ויסעו בראשונ' : (יז) והורד . הלוים יורידוהו : (כא) נושאי המקדש . הוא הארון : והקימו . הגרשונים והמררים את המשכן עד בא הקהתים ויכניסו הכהנים מיד הארון אל מקומו : (כה) מאסף . לפי הדגלים כי נפתלי הוא באחרונה : (כח) אלה מסעי בני ישראל . המשפט כן נסעו תמיד כל ימי המדבר . מצאנו שצפורה היא בת רעואל כי כן כתוב ויתן את צפורה בתו ועוד להשקות צאן אביהן אל רעואל אביהן והנה חובב הוא בן רעואל והנה הוא אחי צפור' ולפי שקול הדעת שהוא יתרו בעבור חנותנו במדבר ואמ' על דבר יתרו כאשר בא

אל

מאסף

פרה צור: כד ועל צבא
מטה בני בנימן אבידן בן
ג' זה ג' גדעוני: כה ונסע דגל
ל' מחנה בני דן מאסף לכל
נ' חסר המחנת לצבאתם ועל צבאו
אחיעזר בן עמישדי: כו
ועל צבא מטה בני אשר
פגעיאל בן עכרן: כז ועל
צבא מטה בני נפתלי אחירע
בן עינן: כח אלה מסעי בני
ג' חד ר"פ ויחד ס"פ ויחד ויסעו: ישראל לצבאתם ויסעו: ס
כט ויאמר משה לחבב בן
ג' בספר רעואל המדיני חתן משה
נסעים אנחנו אל המקום
אשר אמר יהוה אתו אתן
ג' וחסר לכם לכה אתנו והטבנו לך
ב' על כמלך כי יהוה דבר טוב על ישראל:
ג' וסמ"ך כי אם אלי ל ויאמר אליו לא אלך כי
אם אל ארצי ואל מולדתי
אלך: לא ויאמר אל נא
תעזב אתנו כי על כן ידעת
ג' וחסר חנתנו במדבר והיית לנו
לעינים

כד ועל חילא דשבטא
דבני בנימן אבידן בר
גדעוני: כה ונטיל
טיקס משרית בני דן מכניש
לכל משריתא לחיליהון ועל
חיליה אחיעזר בר עמישדי:
כו ועל חילא דשבטא
דבני אשר פגעיאל בר עכרן:
כז ועל חילא דשבטא
דבני נפתלי אחירע בר עינן:
כח אלין מטלני בני
ישראל לחיליהון ונטלו:
כט ואמר משה לחובב
בר רעואל מדינאה חמוהי
דמשה נטלין אנחנא לאתרא
דאמר יי יתיה איתן לכון
איתא עמנא ונוטיב לך ארי
יי מליל לאיתאה טבא על
ישראל: ל ואמר ליה לא
איזיל אלהן לארעי ולילדותי
איזיל: לא ואמר לא
כען תשבוק יתנא ארי על
כן ידעת כד הוינא שרן
במדברא וגבורן דאתעבידא
לנא חזיתא בעינך:
ויהי

רשב"ם

(כט) לחובב הוא יתרו כדכתיב מבני חותן חובב משה: (לא) כי על כן אשר ידעת וכתת על לב דרכינו בחנותינו במדבר. וגם היית לנו לעינים לתת לנו עצה טובה כדכתיב בוישמע יתרו. דוגמת עינים הייתי לעוור: מהר

רש"י

(כה) מאסף לכל המחנות. תלמוד ירושלמי לפי שהיה שבטו של דן מרובה באוכלוסין היה נוסע באחרונה וכל מי שהיה מאבד דבר היה מחזירו לו אתיא כמאן דאמר כתיב' היו מהלכין ומפיק לה מן כאשר יחנו כן יסעו ואית דאמרי בקורה היו מהלכין ומפיק לה מן מאסף לכל המחנות: (כח) אלה מסעי. זה סדר מסעיהם: ויסעו. ביום ההוא נסעו: (כט) חובב. הוא יתרו שנאמר ומבני חובב חותן משה ומה ת"ל ותבאנה אל רעואל אביהן מלמד שהתינוקות קורין לאבי אביהן אבא ושמות הרבה היו לו יתרו על שם שייתר פרשה אחת בתורה חובב על שחבב את התורה כו': נוסעים אנחנו אל המקום. מיד עד שלשה ימים אנו נכנסין לארץ שבמסע זה הראשון נסעו על מנת ליכנס לארץ ישראל אלא שחטאו

במתאוננים

מה שם היה חתת אלהים על כל סביבותיהם אף כאן · ד"א ויסעו דהתם ראש פסו' ויסעו דהכא סוף פסוק · דהתם לפי שיעקב ביער ע"ז מתוכם לפיכך נסעו ביד רמה :

כד ורבא דהוה ממני על חילוות שבטא דבני בנימין אבידן בר
גדעוני : כה ונטיל טיקס משריית בני דן מכניש לכל משירייתא
לחיליהון ורבא דהוה ממני על חילוות שבטיה אחיעזר בר עמי שדי :
כו ורבא דהוה ממני על חילוות שבטא דבני אשר פגעיאל בר
עכרן : כז ורבא דהוה ממני על חילוות שבטא דבני נפתלי אחירע
בר עינן : כח אלין מטלני בני ישראל לחיליהון ואסתלק ענן יקרא
מעילוי משכנא ונטלו : כט ואמר משה לחובב בר רעואל מדינאה
חמוי דמשה נטלין אנחנא מיכא לאתרא דאמר יי יתיה איתן לכון איתא
עמנא ונוטיב לך ארום יי מליל לאוטבא לגיורא על ישראל : ל ואמר
ליה לא איזיל אלהן לארעי ולילדותי איזיל : לא ואמר לא כדון
תשבוק יתנא ארום בגין כן דידעתא כד הוינן שרן במדברא למידן

ואליפת

ושכינה לפניהם אבל בני דן שהיה ביניהם ע"ז נסעו לאחור ולא לפנים שהיה הענן פולט אותם ועמלק היה הורג בהם · והיה חובב השואל י' פעמים טובה כתיב כאן כנגד חמש אלות אמה

רש"י

במתאוננים ומפני מה שתק משה עצמו עמהן שעדיין לא נגזרה גזרה עליו וכסבור שהוא נכנס : (ל) אל ארצי ואל מולדתי · אם בשביל נכסי אם בשביל משפחתי : (לא) אל נא תעזוב · אין נא אלא לשון בקשה שלא יאמרו לא נתגייר יתרו מחבה סבור היה שיש לגרים חלק בארץ עכשיו שראה שאין להם חלק הניחם והלך לו : כי על כן ידעת חנותינו במדבר · כי נאה לך לעשות זאת על אשר ידעת חניתנו במדבר וראית נסים וגבורות שנעשו לנו : כי על כן ידעת · כמו על אשר ידעת כמו כי על כן לא נתתיה לשלה בני כי על כן באו כי על כן ראיתי פניך : והיית לנו לעינים · לשון עבר כתרגומו · דבר אחר לשון עתיד כל דבר ודבר שיתעלם מעינינו תהיה מאיר עינינו · דבר אחר שתהא חביב עלינו כגלגל עינינו שנאמר ואהבתם את הגר :

והיה

אבן עזרא

של המדבר אשר שהוא חונה שם ואם יטעון טוען כי הכתוב אמר על יתרו חותן משה יש להשיב כי דרך המקרא לקרוא אבי הנערה ואחיה חותן והעד לחובב בן רעואל המדיני חותן משה וכבר נתברר שחובב אחי צפורה וקראו חותן משה ואם אמר אין חותן משה דבק עם חובב רק עם רעואל התשובה מבני חובב חותן משה ורבים אמרו שחובב הוא יתרו והוא אבי צפורה ורעואל היה זקנה ואמר הכתוב אל רעואל אביהן כאשר אמר יעקב אלהי אבי אברהם ואמר הכתוב בתו כאשר אמר על בלשצר שהוא בן נבוכד נצר והוא בן בנו וחכמינו אמרו שבעה שמות היו לו ליתרו ושבעים פנים לתורה : (ל) אל ארצי · שאדור שם היום ושם מולדתי : (לא) אל נא · כמו עתה וכן כל נא שבמקרא והוא הפוך בלשון ישמעאל :

כי על כן ידעת · כמו כי על כן לא נתתיה לשלה והטעם הואיל וידעת חנותינו שידעת המקום שחנינו שם : (כט) לכה אתנו · והיית לנו לעינים · להראות הדרך ורבים אומרים כי והיית לשון עבר רמז על העצה שנתן למשה שהראה לו מה שלא ידע וזה טעם לעינים · וטעם ויאמר אל נא וכבר אמר לו כך לאו הואיל לפי דעתי שהמסע הראשון לבדו לא היה כשאר המסעות והפסוק שאמר ונסעו הקהתים אחר נסוע שני הדגלים בכל המסעים חוץ מזה כי הארון היה נוסע לפניהם וזה היה שלשת ימים בלבד וזה טעם דרך שלשת ימים וכמוהו וילכו שלשת ימים במדבר איתם אין פירושו שהלכו ביום אחד מהלך שלשה ימים ויש אומרים שהלכו מהלך שלשה ימים ביום אחד ויש אומרים שהלכו מהלך שלשה ימים כנגד המסעים שנסעו בצאתם ממצרים והארון היה רחוק מהם דרך שלשת ימים וזה טעם וישכן הענן במדבר פארן ויפרשו ויסעו בראשונה כי על פי משה נסעו כי הענן נסע מיד וזה לא יתכן כי משה לא יסור מהארון והעד ויהי בנסוע הארון ויאמר משה ובחנה יאמר והנכון בעיני אשר אמרתי · וטעם וישכן הענן במדבר פארן שם כלל לתבערה שהוא קברות התאוה ולחצרות ורתמה

ומשעים

ג' לעינים : לב והיה כי תלך
עמנו והיה הטוב ההוא אשר
ייטיב יהוה עמנו והטבנו לך :
לג ויסעו מהר יהוה דרך
כ'ו'ו' רפ'ין שלשת ימים וארון ברית
יהוה נסע לפניהם דרך
שלשת ימים לתור להם
ג'נס'ענן ה' מנוחה : לד וענן יהוה
כ'ונכ'וריית' ב'בטע'תנינ עליהם יומם בנסעם מן
המחנה : ז ס לה ויהי
בנסע הארן ויאמר משה
כ'בטע'פ'ור' קומה יהוה ויפצו איביך וינסו
ו'חס' י ס' משנאיך מפניך : לו
ג'נכת'ה'יחד סן.פת'דסט' ובנחה יאמר שובה יהוה
פ'בטע'מור' רבבות אלפי ישראל : ז
יא פ א ויהי העם
ג'וחס'וי'וי' פתחוי ב' כמתאננים רע באזני יהוה
וישמע יהוה ויחר אפו
ותבער

אונקלוס

לב ויהי ארי תיזיל עמנא
ויהי טבא ההוא דיוטב יי
עמנא ונוטיב לך : לג
ונטלו מטורא דאתגלי
עלוהי יקרא דיי מהלך
תלתא יומין וארון קימא דיי
נטל קדמיהון מהלך תלתא
יומין לאתקנאה להון אתר
בית מישרי : לד ועננא
יקרא דיי מטיל עליהון
ביממא במיטלהון מן
משריתא : לח והוה
במיטל ארונא ואמר משה
אתגלי יי ויתבדרון סנאך
ויערקון בעלי דבבך מן
קדמך : לו ובמשרוהי
אמר תוב יי שרי ביקרך בגו
רבבן אלפיא דישראל :
א והוה עמא כד
מסתקפין בישקדם יי ושמיע
קדם יי ותקיף רוגזיה ודליקת
בהון

ויסעו מהר שבת קיז תענית כט

ויהי בנסע שבת קטו הא'י' ס וכר ידים עו

ובנחה יאמר יבמות סד ב"ק פג

ויהי העם שבת קיז

רשבם

(לג) מהר יי׳ • כי עדיין לא זזו מכנגד הר חורב שהוא במדבר סיני זה לאחר שהוקם המשכן כמו שפירשתי למעלה • ומ״מ אצל הר סיני היו עד עתה׳ דרך שלשת ימים • הלכו עד שלשת ימים שלא חנו עד סוף שלשה ומפני טורח הדרך : ויהי העם כמתאוננים • כמו שמצינו בפ׳ פרה ותקצר נפש העם בדרך : וידבר העם באלהים ובמשה • וארון ברית יי׳ נוסע לפניהם כל אותן שלשה ימים לתור להם מנוחה • כי הענן הולך על הארון :(לה) קומה יי׳ שהיה אז מסתלק שכינה מעל סכפרת : (א) כמתאוננים • מצטערים מטורח הדרך :

והמן

רשי

(לב) והיה הטוב ההוא : מה טובה הטיבו לו אמרו כשהיו ישראל מחלקין את הארץ היה דושנה של יריחו ת״ק אמה על ת״ק אמה והניחוה מלחלוק אמרו מי שיבנה בית המקדש בחלקו הוא יטלנו ובין כך ובין כך נתנוהו לבני יתרו ליונדב בן רכב : (לג) דרך שלשת ימים • מהלך שלשת ימים הלכו ביום אחד שהיה הקב״ה חפץ להכניסם לארץ מיד: וארון ברית יי׳ נוסע לפניהם דרך שלשת ימים • זה הארון היוצא עמהם למלחמה ובו שברי לוחות מונחים ומקדי׳ לפני׳ דרך שלשת ימים לתקן להם מקו׳ חנייה :(לד)וענן י״י עליהם יומם • שבעה עננים כתובים במסעיהם ארבעה מארבע רוחות ואחד למעלה ואחד למטה ואחד לפניהם ממיך את הגבוה ומגביה את הנמוך והורג נחשים ועקרבים :(מן המחנה ממקום חנייתן) : (לה)

ויהי

וְאַלִּיפְתָּ לָנָא עֵיסַק דִּינָא וְהַוֵית חֲבִיב עֲלָן כִּבְבַת עֵינָנָא : לב וִיהֵי אֲרוּם תֵּיזֵיל עִמָּנָא וִיהֵי טָבָא הַהוּא דְּיוֹטֵב יְיָ עִמָּנָא וְנוֹטִיב לָךְ בְּפִילוּג אַרְעָא : לג וּנְטַלוּ מִטּוּרָא דְּאִתְגְּלֵי עֲלוֹי אִיקַר שְׁכִינְתָּא דַּיְיָ מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין וַאֲרוֹן קְיָימָא דַּיְיָ מְטַיֵּיל קֳדָמֵיהוֹן תְּלָתִין וְשִׁית מִילִין הַלִּיךְ בְּיוֹמָא הַהוּא וְחִיא אֲזָלַת מִדַּבַּר קֳדָם מַשְׁרִיתָא דְּיִשְׂרָאֵל מַהֲלַךְ תְּלָתָא יוֹמִין לְאַתְקָנָא לְהוֹן אֲתַר בֵּית מֵישְׁרוֹי : לד וַעֲנַן אִיקַר שְׁכִינְתָּא דַּיְיָ מְטַלֵּיל עִילָוֵיהוֹן בִּימָמָא בְּמִיטַלְהוֹן מִן מַשְׁרִיתָא : לה וַהֲוָה כַּד הֲוָה בָּעֵי לְמִיטַל אֲרוֹנָא הֲוַת עֲנָנָא מִקַּפֵּל וְקָאִים וְלָא הֲוָה נָטִיל עַד דְּמֹשֶׁה הֲוָה קָאִי בִּצְלוֹ מְצַלֵּי וּבָעֵי רַחֲמִין מִן קֳדָם יְיָ וְכֵן אָמַר אִתְגְּלֵי כְּדוֹן מֵימְרָא דַּיְיָ בִּתְקוֹף רוּגְזָךְ וְיִתְבַּדְּרוּן בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן דְּעַמָּךְ וְלָא יְהֵוי לְסַנְאֵיהוֹן רֵיגַל לְמֵיקוּם קֳדָמָךְ : לו וְכַד הֲוָה בָּעֵי לְמִשְׁרֵי אֲרוֹנָא הֲוַת עֲנָנָא מִקַּבֵּל וְקָאִים וְלָא הֲוָה פָּרִיס עַד דַּהֲוָה מֹשֶׁה קָאִים בִּצְלוֹ וּמְצַלֵּי וּבָעֵי רַחֲמִין מִן קֳדָם יְיָ וְכֵן אָמַר תּוּב כְּדוֹן מֵימְרָא דַּיְיָ בְּרַחֲמָךְ טָבַיָּא וְדַבַּר יַת עַמָּךְ יִשְׂרָאֵל וְאַשְׁרֵי אִיקַר שְׁכִינְתָּךְ בֵּינֵיהוֹן וְרַחֵים יַת רִיבְוָתָא דְּבֵית יַעֲקֹב מְנַיַין אַלְפַיָּא דְּיִשְׂרָאֵל :

א וַהֲווֹ רַשִׁיעֵי עַמָּא כְּמִצְטַעֲרִין מִכַּוְונִין וְהַגְיָאן בִּישׁ קֳדָם יְיָ וּשְׁמִיעַ

קדם

ירושלמי

וַהֲוָה כַּד הֲוָה אֲרוֹנָא נָטֵל הֲוָה מֹשֶׁה קָאִים יְדוֹי בִּצְלוֹ וְאָמַר קוּם כְּעַן מֵימְרָא דַּיְיָ בִּתְקוֹף חֵילָךְ וְיִתְבַּדְּרוּן בַּעֲלֵי דְּבָבֵיהוֹן דְּעַמָּךְ וִיעַרְקוּן שָׂנְאָךְ מִן קֳדָמָךְ :

וְכַד אֲרוֹנָא הֲוָה שָׁרֵי הֲוָה מֹשֶׁה זְקִיף יְדוֹי בִּצְלוֹ וְאָמַר חֲזוֹר כְּעַן מֵימְרָא דַּיְיָ מִן תְּקוֹף וְתוּב עֲלָן בְּרַחֲמָךְ טָבַיָּא וּבְרִיךְ רִבְוָתָא וְאַסְגֵּי אַלְפַיָּא דִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל :

בעל הטורים

וטוב' של יריחו שנתנו לבניו • והטבנו טוב בטוב יטיב והטבנו בני' נירימו • בנוסעם ב' במסורת בנוסעם מן המחנה בנוס' מקדם הם להלן פרדו אקבאן נמי פרדו • עשה נונין הפוכין פרט' להעביר שנעים שאו זיותיהן חמשים את הירדן שהוא רחב חמשים אלא שהקטא נרסי • טעם אחר לנונין הפוכי' כדאי' בשבת פרק כל כתבי שאין זה מקומ' וכתב' כאן להפסיק בין פורענו' ראשונה לפורענות שניה ועשה נונין הפוכין לומ' שמקומה לפני ב' פרשיות לפניה: ולא לא היו הנוני' הפוכין לא הייתי יודע אם לאחר ב' פרשיות לפנים אם לפני ב' לאחרים • לכך עשאם הפוכי' לומ' לפני ב' לפניה • והוא אחר ונסע אהל מועד מחנה הלוים בפרשת במדבר סיני שמשם עד הכא ב' פרשיות • ויהי בנסוע ווי היה לאומות

רש"י

ויהי בנסוע הארון • עשה לו סימניות מלפניו ומלאחריו לומר שאין זה מקומו ולמה נכתב כאן כדי להפסיק בין פורענות לפורענות וכו' כדאיתא בכל כתבי הקדש : קומה יי' • לפי שהיה מקדים לפניהם מהלך ג' ימים היה משה אומר עמוד והמתן לנו ואל תתרחק יותר תנחומא בויקהל : ויפוצו אויביך המכונסין : וינוסו משנאיך • אלו הרודפים : משנאיך • אלו שונאי ישראל שכל השונא את ישראל שונא את מי שאמר והיה העולם שנאמר ומשנאיך נשאו ראש ומי הם על עמך יערימו סוד : (לו) שובה י"י • מנחם תרגמו לשון מרגוע וכן בשובה ונחת תושעון : רבבות אלפי ישראל מגיד שאין השכינה שורה בישראל פחותים משני אלפים ושתי רבבות : (א) ויהי העם כמתאוננים • אין העם אלא רשעים וכן הוא אומר מה אעשה לעם הזה ואומר

אבן עזרא

ומסעים רבים והעד שלא הזכיר הכתוב כי' אלה מסעי במדבר פארן ועוד אפרשנו : וטעם על פי יי' בהריע בחצוצרות : (לה) קומה יי' • כדרך בני אדם לעמוד להלחם : וטעם ויפוצו כאשר יראו שקמת לעשו' מלחמה מיד יפוצו אויביך • אלת משנאיך מהבנין הכבד הנוסף והנו"ן קל להקל על הלשון : ויפוצו וינוסו • כדרך כל הנבואות לכפול במלו' משונות כאשר אפרש בפרשת בלעם : (לו) ובנחה • בנוח הארון ונכתב בה"א כמו ה"א אהלה כי אותיות אהו"י מתחלפים : שובה יי' אמר רבי יהודה המדקדק הראשון כי כל שב שטעמו מגזרת תשובה הוא פועל עומד ולא יצא בבנין הקל רק אם היה טעמו בשלוה והשקט כמו בשובה ונחת תושעון וכן שובה יי' רבבות

ותבער־בם אש יהוה ותאכל
בקצה המחנה : ב ויצעק
העם אל־משה ויתפלל משה
אל־יהוה ותשקע האש : ל' וא' תשקע פגל
ג ויקרא שם־המקום ההוא
תבערה כי־בערה בם אש
יהוה : ד והאספסף אשר
בקרבו התאוו תאוה וישבו
ויבכו גם בני ישראל ויאמרו
מי יאכלנו בשר : ה זכרנו ב' וכ"כ וכל
את־הדגה אשר־נאכל ל' ישנ' חסר נתור'
במצרים חנם את הקשאים ל' חס' וי"ו
ואת האבטחים ואת־החציר ל'
ואת־הבצלים ואת־השומים : ל' וח"ל
ו ועתה נפשנו יבשה אין ס"ת נטעס תניף
כל בלתי אל־המן עינינו :
ז והמן כזרע־גד הוא ועינו ב' פתחי' ב' וקס'

כעין

תולדת אהרן

בהון אשתא מן קדם יי
ושיציאת בסיפי משריתא :
ב וצוח עמא על משה
וצלי משה קדם יי ואשתקעת
אשתא : ג וקרא שמא
דאתרא ההוא דליקתא ארי
דליקת בהון אשתא מן קדם
יי : ד וערברבין דביניהון
שאילו שאלתא ותבו ובכו
אף בני ישראל ואמרו מן
ייכלננא בסרא : ה
דכירין אנחנא ית נוניא
דהוינא אכלין במצרים מגן
ית בוציניא וית אבטיחיא
וכרתי ובוצלי ותומי : ו
וכען נפשנא תאיבא לית
כל מדעם אלהין למנא
עיננא : ז ומנא כבר
זרע גדא הוא וחזויה
כחיזו בדולחא :

שייטין

והאספסוף תענית כט ערכין טו
זכרנו את יומא עה
את הקשואים שם
האלילים כט
ועת' נפשנו יומא שם
והמן כזרע שם

רשב"ם

(ז) והמן כזרע גד הוא · ומראהו כמראה הבדולח · כלומר כראה קשה ויבש ולכך היו אומרים ונפשנו יבשה . כאדם שאוכל חטים יבשים · וא"כ למה חרה אף של הקב"ה כאמור לפנינו · ועתה מפרש טעם של חרון אף שהרי כשטחנו בריחים או דכו במדוכה או ובישלו טעמו כטעם לשד השמן · או מתחלף טעמו שהיה מתחלה מתוק כצפיחית בדבש כותים ואגוזים קודם · אבל לאחר טחינה · או כתישה במכתשת או בישל טעמו · נעשה עתה טעמו כליחלוח של שמן · ובשר שמן · כמו שמן זתים ואגוזים לאחר טחינה שנתחלף טעמו ולפיכך וישמע יי' ויחר אפו · שכשרוצים טוחנים אותם ונעשה כשמן · ואין מאכלם יבש · כאן כתיב והיה טעמו · שמתחלף טעמו הראשון · אבל בפ' בשלח כתיב וטעמו כצפיחית בדבש · שזה הוא טעמו קודם שיש בהם טעם שמן · לשד כולו עיקר · כמו ונהפך לשדי בחרבוני קיץ · נהפך לחלוחי כיובש

תאינים

רש"י

ואומר העם הרע הזה וכשהם כשרים קרואים עמי שנא' שלח עמי עמי מה עשיתי לך : כמתאוננים · אין מתאוננים אלא לשון עלילה מבקשים עלילה היאך לפרוש מאחרי המקום וכן הוא אומר בשמשון כי תואנה הוא מבקש : רע באזני יי' · תואנה שהיא רעה באזני יי' שמכוונים שתבא באזניו ויקניט אמרו אוי לנו כמה לבטנו בדרך הזה ג' ימי' שלא נחנו מעינוי הדרך : ויחר אפו · אני הייתי מתכוין לטובתכם שתכנסו לארץ מיד : בקצה המחנה · במוקצין שבהם לשפלות אלו ערב רב ר' שמעון בן מנסיא אומר בקצינים שבהם ובגדולים : (ב) ויצעק העם אל משה · משל למלך בשר ודם שכעס על בנו והלך הבן אצל אוהבו של אביו ואמר לו צא ובקש עלי מאבא : ותשקע האש · ששקעה במקומה בארץ שאלו חזרה לאחת הרוחות היתה מקפלת והולכת כל אותו

הרוח

בנסוע. ויהי
עולה נ"א
שנלחם עם
נ"א מלכים.
בנסוע תלמד
שהיה
מתנענע
גלה היה
כוב' ממקומו
עד שמשה
היה אומר
קומה יי'.
בנסוע.
הארון.
שפסוק
שהארון מסיע
עם המרכב'
חיות הקדש
בנסע בא כח
משה. בנסע
בא"ת ב"ש

קֳדָם יְיָ וּתְקֵיף רוּגְזֵיהּ וּדְלֵיקַת בְּהוֹן אִישָׁא מְצַלְהֲבָא מִן קֳדָם יְיָ וְשֵׁיצִיאַת
מִן רַשִׁיעַיָא דִבְסָיְיפֵי מַשְׁרִיתָא דְבֵית דָן דַהֲוָה פִּיסְלָא עִמְהוֹן : ב
וְצָוַח עַמָּא עַל משֶׁה דְיִבְעֵי עֲלֵיהוֹן וְצַלֵּי משֶׁה קֳדָם יְיָ וְאִשְׁתַּקְעַת
אִישָׁתָא בְּאַתְרָהּ : ג וּקְרָא שְׁמֵיהּ דְאַתְרָא הַהוּא דְלֵיקְתָּא אֲרוּם
דְלֵיקַת בְּהוֹן אִישָׁתָא מְצַלְהֲבָא מִן קֳדָם יְיָ : ד וְגִיּוֹרַיָא דְאִתְכְּנָשׁוּ
בֵּינֵיהוֹן שְׁאִילוּ שְׁאֵילְתָּא וְתָבוּ וּבְכוּ בְּרַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרוּ מַאן יֵיכְלִינָנָא
בִּישְׂרָא : ה דְכִירִין אֲנַחְנָא יַת
נוּנַיָא דְהָוֵינָא אָכְלִין בְּמִצְרַיִם מַגָּן
בְּלָא תַּפְקִידְתָּא יַת קְטַיָּיא וְיַת
מְלָפְפוֹנַיָּא וְיַת קַפְלוֹטַיָּא וְיַת בְּצָלַיָּא
וְיַת תּוּמַיָּא : ו וּכְדוֹן נַפְשָׁנָא
מְנַגְבָא לֵית כָּל מִדַּעַם אֱלָהֵן לְמַנָּא אֲנָן
מִסְתַּכְּלִין כְּמִסְכֵּן דְמוֹדִיק מְנִיסָא מִיָּדַיָא : ז חֲבִיל עַל עַמָּא דְמֵיכְלֵיהוֹן
לְחֵים שְׁמַיָא וּמִתְרַעֲמִין דְמַנָּא דְמוּיֵיהּ כְּבַר זְרַע כּוּסְבַּר חִוּור כַּד נָחִית מִן
שְׁמַיָא

ירושלמי

מְדַכְּרִין אֲנַחְנָא יַת גוּנַיָּא
דַהֲוֵינָן אָכְלִין בְּמִצְרַיִם מַגָּנַיִת
קְטַיָּא וְיַת מַלְפְפַנַיָּא וְיַת כְּרָתַיָּא
וְיַת בְּצָלַיָּא וְיַת תּוּמַיָּא :

שמה"ו שהוא
כנימש'
בכבוד
המרכבה.
בנס' בנימש'
יעקב שלמות
יעקב אמ'
שוא חקוק
בכסא הכבוד
כושע עמה'.
ובנחה כתוב
בה"א. כנגד
ארבע' דגלים
ומחנה לויה
בפסוק ויהי
בנסע שנים
עשר תיבו'
כמו שים
בפסוק תאכל
ביד המוקה

רש"י

הרוח : (ד) והאספסף. אלו ערב רב שנאספו עליהם בצאתם ממצרים : וישובו. גם בני ישראל ויבכו עמהם : מי יאכילנו בשר. וכי לא היה להם בשר והלא כבר נאמר וגם ערב רב עלה אתם וצאן ובקר וגו' וא"ת אכלום והלא בכניסתן לארץ נאמר ומקנה רב היה לבני ראובן וגו' אלא שמבקשי' עלילה : (ה) אשר נאכל במצרים חנם. א"ת שמצרים נותנים להם דגים חנם והלא כבר נאמר ותבן לא ינתן לכם אם תבן לא היו נותנים להם חנם דגים היו נותנים להם חנם ומהו אומר חנם חנם מן המצות : את הקשואים. אמר רבי שמעון מפני מה המן משתנה לכל דבר חוץ מאלו מפני שהן קשים למניקות אומרים לאשה אל תאכלי שום ובצל מפני התינוק משל למלך כו' כדאיתא בספרי : הקשואים הם קוקומברוש בלע"ז : אבטיחים. בודי"קש : החציר. כרישין פורלי"ש ית בוציניא וכו' : (ו) אל המן עינינו. מן בשחר מן בערב : (ז) והמן כזרע גד. מי שאמר זו לא אמר זו ישראל אומרים בלתי אל המן עינינו והקב"ה הכתיב בתורה והמן כזרע גד וגו' כלומר ראו באי עולם על מה מתלוננים בני והמן כך וכך הוא חשוב : כזרע גד. עגול כגידא זרע קליי"נדרו : בדולח. שם אבן טובה קרי"סטל :

אבן עזרא

רבבות אלפי ישראל שינוחו ולא ירגזו מאויבי' ודע כי רבבה מגזרת רב והטעם כמו רבבה כצמח השדה נתתיך ויתכן שנקרא עשרת אלפי' כן בעבור היותו מספר רב על כן נסמכה מלת רבבות לאלפי ומשה התפלל שיניח וישקוט השם כל ישראל ואם הם רבים : (א) ויהי העם. נסמכה זו הפרשה כי אחר שנסעו מהר סיני חנו בקברות התאוה והנה ספר מה שארע שם : כמתאוננים. מגזרת און וכן ממשכו' אונך. וטעם וישמע יי' שדברו דברי און : ותאכל. מלעיל כמו ויאמר ובמוכרת מלרע הפך שלשון רק כן מצאנו : (ב) ויצעק העם אל משה. בפיהם : ותשקע האש. כטעם ותכבה ואין לו אחר : (ג) תבערה. עוד אפרשנו : (ד) והאספסף. שנאספו אל ישראל ואינם מהם והם ערב רב והמלה כפולה כמו סחרחר חמרמרו : וישבו ויבכו. אחר התאוה : גם בני ישראל. עמם : (ה) הדגה. שם המין : חנם. בזול כאילו היה חנם : הקשואים. בא"לף תחת ה"א מקשה כמו ועמי תלואים ורבים כן : אבטיחי'. ידוע שלשון קדר ואין לו ריע במקרא : חציר. ירקות שהם עשב השדה וכן במצמיח הרים

ב' וחסר בעין הבדלח: ח שטו העם
ג' ולקטו וטחנו ברחים או דכו
ג' וחסר י"ג במדכה ובשלו בפרור ועשו
פ' וחד אתו עגות והיה טעמו כטעם
בטעמו ג' לשד השמן: ט וברדת
ג' הטל על המחנה לילה ירד
המן עליו: י וישמע משה
ד' את העם בכה למשפחתיו
ג' איש לפתח אהלו ויחר אף
ד' יהוה מאד ובעיני משה רע:
ג' ומצני"ד יא ויאמר משה אל יהוה
בנביאים: ג' למה הרעת לעבדך ולמה
ג' חסר אלף לא מצתי חן בעיניך לשום
ג' וחד ואת משא: את משא כל העם הזה עלי:
ה' ג' ומ"ג יב האנכי הריתי את כל
ח' מ"ח ג' לי"ם העם הזה אם אנכי ילדתיהו
ג' כי תאמר אלי שאהו בחיקך
ג' וחסר וחד ויסי אומן כאשר ישא האמן את הינק
על האדמה אשר נשבעת
לאבתיו: יג מאין לי בשר
לתת לכל העם הזה כי יבכו
עלי לאמר תנה לנו בשר
ג' ו' ר"פ ונאכלה: יד לא אוכל
נסיב' כ"ד אנכי לבדי לשאת את כל

העם

ח שיטין עמא ולקטין
דצבי טחין בריחיא ודצבי
דאיך במדוכתא ומבשלין
ליה בקדרא ועבדין יתיה
גריצן והוה טעמיה כטעים
דליש במשחא: ט וכד
נחית טלא על משריתא
ליליא נחית מנא עלוהי:
י ושמע משה ית עמא
בכן לזרעיתהון גבר בתרע
משכניה ותקיף רוגזא דיי
לחדא ובעיני משה ביש:
יא ואמר משה קדם יי
למא אבאשתא לעבדך
ולמא לא אשכחית רחמין
קדמך לשואה ית מטול כל
עמא הדין עלי: יב האנא
אנא לכל עמא הדין אם בני
אנון דאמרת לי סוברהי
בתוקפך כמא דמסובר
תורבינא ית ינקא על ארעא
דקיימתא לאבהתוהי:
יג מנא לי בשרא למתן
לכל עמא הדין ארי בכן
עלי למימר הב לנא בסרא
וניכול: יד לית אנא
יכיל בלחודי לסוברא
ית כל עמא הדין ארי

יקיר

תולדת אהרן
שטו העם יומא סס
וטחנו ו' סס
ובשלו סס
עוגות סס
והיה טעמו סס
וברדת סס
וישמע סנה' קל
יומא עה
כאשר ישא סנהדרין ח

רש"י

(ח) שטו. אין שייט אלא לשון טיול אישבנויי"ר בלא עמל: וטחנו ברחים וגו'. לא ירד ברחים ולא בקדרה ולא במדוכה אלא משתנה היה טעמו לנטחנין ולנדוכין ולמבושלין: בפרור. קדרה: לשד השמן. לחלוח של שמן כך פרשו דונש ודומה לו נהפך לשדי בחרבוני קיץ והלמ"ד יסוד כהפך לחלוחי בחרבוני קיץ ורבותי'

רשב"ם

פאינים שנתייבשו: (ח) שטו: כמו משוט בארץ' שוטטו בחוצות ירושלים: (יב) ילידתיהו: ילד את אלמודד. הרי ילד את אחרים. לפיכך יאמר וירשתם אותם: ילידתיהו. שניהם בחיריק. לפי שמפעל שלהם דומה כבנין מפעיל. אבל ישב שהוא בגוף האדם יאמר וישבתם ישן וישנתם. כל דומיהן פתחין. וכן מן ירד. וירדתם.

עד

שהוא סוף התורה ונפסק ונקראים כו שנענה הינותי כמו שיש נפסוק בראשית שהוא תחלת התורה לומר שהוא חשוב כספר תורה בפני עצמו · ומתחיל בנו"ן ומסיי' בלא"ד על שם נ' הליכות עולם לו · כל פרש' שיש בה כדי ללקט פ"ה אותיות כמו שיש בנסוע מגילין אותו מפני הליקה לכך שמון לו

שמיא וכד הוה קדיש חיזויה הי
כחיזו בירלחא : ח חפסין רשיעי
עמא ומלקטין וטחנין בריחותא ומן
דהוה צבי הוה שחיק בדוכיתא
ומבשלין ליה בלאפוסיא ועבדין
מניה חררן והוי טעמיה כטעם ביזא
די מסרבלא בשומנא : ט וכד
נחית טלא על משריתא בליליא הוה
נחית מנא עלוי : י ושמע משה
ית עמא בכן על קריבתא דמרתאסרן
להון גבר לתרע משכניה ותקיף
רוגזא דיי לחדא ובעיני משה ביש :
יא ואמר משה קדם יי דלמא

הוון שייטין עמא ומדלקטין
וטחנין ברחוותא או ארשין
יתה במוונהא והווין מבשלין
יתה בלפדיא ועבדין יתיה
עוגין והוה טעמיה כטעם
בשטין בדבש :
האנא עבדית ית כל עמא
האלין אין אנא ילידת יתהון
ארום תימר לי סבול יתהון
בחובך היך סבר דסבל
פרגונא ית מינוקא על
ארעא דקיימתא לאבהתוי :
ולא

אנאשתא לעבדך ולמא לא אשכחית רחמין קדמך לשואה ית טרדא
דעמא הדין עלי : יב האנא עברית וחשחשית במעיי ית כל עמא
הדין אין בניי הינון דאמרת לי במצרים טעון טורחנהון בחילך הי כמא
דטעין פרגוגא למיניקא עד זמן דימטון לארעא דקיימתא לאבהתהון :
יג מינן לי בשרא למיתן לכל עמא הדין ארום בכן עלי למימר הב
לנא בשרא וניכול : יד לית אנא יכיל בלחודי דמיטען דכל עמא
הדין

ותבער בם אש ה' לומר לך שמגילין הפרשה שיש בה פ"ה אותיות מן האש ועל כן המילה שעולה פ"ה מגלת תדינה של גיהנם · נקלה המחנה בני' הקיני' שמי' יאכילני בשר אע"פ שהיה להם בשר הרבה הם היו סבורין לעבו' הירדן מהרה ואמרו אנו צריכין להלהם בכנעני ולא נוכל להעני' מקינו עתה ולכן אמרו

רש"י

ורבותינו פירשוהו לשון שדים אך אין ענין שדים אצל שמן וא"א לומר לשד השמן לשון וישמן ישורון שאם כן היה המ"ם נקוד קמ"ץ וטעמו לחטה תחת המ"ם עכשיו שהמ"ם נקוד פת"ח קטן והטעם תחת השי"ן לשון שמן הוא והשי"ן הנקודה בקמ"ץ גדול ואינה נקודה בפת"ח קטן מפני שהוא סוף פסוק. ד"א לשד לשון נוטריקון ליש שמן דבש כעסה הנלושה בשמן וקטופה בדבש ותרגום של אונקלוס דמתרגם דליש במשחא כושא לפתרונו של דונש שהעסה הנלושה בשמן לחלוחית שמן יש בה : (י) בוכה למשפחותיו · משפחות משפחות נאספים ובוכים לפרסם תרעומתן בגלוי ורבותינו אמרו למשפחותיו על עסקי משפחות על עריות הנאסרות להם: (יב) כי תאמר אלי · שאתה אומר אלי שאהו בחיקך והיכן אמר לו כן לך נחה את העם ואומר ויצום אל בני ישראל על מנת שיהיו סוקלים אתכם ומחרפים אתכם : על האדמה אשר נשבעת לאבותיו · אתה אומר לי לשאתם בחקי :

ואם

אבן עזרא

אביר והנה הוא שם כלל והמתרגם ארמי' אמר שהוא שם פרט גם הוא נכון : הבבלים והשופים · ידועים והם קרובים בלשון קדר : (ו) נפשנו יבשה · היא הנפש המתאוה הנטועה בגבל: אין כל · חסרנו כל דבר : עינינו · כי מן השמים ירד : (ז) והמן · ספר הכתוב חסרון דעת המתאוין כי המן היה כזרע גד והוא קל ללקוט והיה נראה כי הוא לבן ועוד כי יוכלו לאכלו כאשר היה גם לטחנו ברחים ולעשות עוגות או לדכותו ולבשלו בפרור ויש לו טעם נכבד כמו לשד השמן ועוד היה יורד על מקום נקי אחר שירחץ הטל את המקום : כזרע גד · סמוך כמו כנטע שעשועיו · גד יש אומרים כשברתא ויש אומרים חרדל מגזרת גדין ואנכי לא ידעתי : (ח) שטו העם · מגזרת משוט בארץ וזה יורה כי לא היה נופל זה עם זה רק מפוזר ומפורד : ברחים של היד ולא יתכן להפריד זה השם כי

משנים

ל׳ז העם הזה כי כבד ממני: טו
ג׳ ואם ככה את עשה לי
הרגני נא הרג אם מצאתי חן
בעיניך ואל אראה ברעתי:
פ טז ויאמר יהוה אל
משה אספה לי שבעים איש
מזקני ישראל אשר ידעת כי
הם זקני העם ושטריו ולקחת
אתם אל אהל מועד
והתיצבו שם עמך: יז
וירדתי ודברתי עמך שם
ואצלתי מן הרוח אשר עליך
ושמתי עליהם ונשאו אתך
במשא העם ולא תשא
אתה לבדך: יח ואל העם
תאמר התקדשו למחר
ואכלתם בשר כי בכיתם
באזני יהוה לאמר מי יאכלנו
בשר כי טוב לנו במצרים
ונתן יהוה לכם בשר
ואכלתם: יט לא יום אחד
תאכלון ולא יומים ולא
חמשה ימים ולא עשרה ימים
ולא עשרים יום: כ עד
חדש ימים עד אשר יצא מאפכם והיה לכם לזרא יען
כי

אונקלוס

יקיר מני: טו ואם כדין את עביד לי קטולני כען קטול אם אשכחית רחמין קדמך ולא אחזי בבשתי: טז ואמר יי למשה כנוש קדמי שבעין גברא מסבי ישראל דידעת ארי אנון סבי עמא וסרכוהי ותדבר יתהון למשכן זמנא ויתעתדון תמן עמך: יז ואתגלי ואמליל עמך תמן וארבי מן רוחא דעלך ואשוי עליהון ויסוברון עמך במטול עמא ולא תסובר את בלחודך: יח ולעמא תימר אזדמנו למחר ותיכלון בסרא ארי בכיתון קדם יי למימר מאן יכליננא בסרא ארי טב לנא במצרים ויתן יי לכון בסרא ותיכלון: יט לא יומא חד תיכלון ולא תרין יומין ולא חמשא יומין ולא עסרא יומין ולא עסרין יומין: כ עד ירח יומין עד דתקוצון ביה ויהי לכון לתקלא חלף דקצתון במימרא דיי דשכינתיה שריא ביניכון ובכיתון

תולדות

אספה לי ... קדושין לב סנהדרין כ
והתיצבו קדושין עו סנהדרין לו
עד חדש יומא עה תענית כט מגלה ח כתובות כו

רשב״ם

(כ) עד אשר יצא מאפכם. כתרגם. למה זה יצאנו ממצרים, שאמרתם זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים, ולפי שאתם כפויי טובה תלקו. ואלו הייתם מתאוים בשר ולא נתרעמתם על יציאת מצרים. לא הייתם לוקים כל כך כמו בשאר תלונות שים מהם שלא לקו:

ואמר

רש״י

(טו) ואם ככה את עושה לי. תשש כחו של משה כנקבה כשהראהו הקב״ה הפורענות שהוא עתיד להביא עליהם על זאת אמר לפניו אם כן הרגני תחלה: ואל אראה ברעתי. ברעתם היה לו לכתוב אלא שכינה הכתוב וזה אחד מתקוני סופרים בתורה לכינוי ולתקון לשון:

אספה

הדין ארום יקיר הוא מיני : טו ואין כדין אנת עביד לי דתשבוק כל
טרחהון עלי קטולני כדון במיתותא דנייחין בה צדיקייא אין אשכחית
רחמין קדמך ולא אחמי בבישותי : טז ואמר יי למשה כנוש לשמי
שובעין גוברין זכאין מסבי ישראל דידעת דהינון הוו סבי עמא וסרכוי
במצרים ותדבר יתהון למשכן זמנא ויתעתדון תמן עמך : יז ואתגלי
באיקר שכינתי ואמלל עמך תמן וארבי מן רוח נבואה דעלך ואשוי
עליהון ויטעינון עמך בטורחא דעמא ולא תטעון אנת בלחודך :
יח ולות עמא תימר אזדמנו למחר ותיכלון בישרא ארום בכיתון
קדם יי למימר מן יספיננא בישרא ארום טב לנא במצרים ויתן יי לכון
בשרא ותיכלון : יט לא יומא חד תיכלון ולא תרין יומין ולא חמשא
יומין ולא עשרה יומין ולא עשרין יומין : כ עד ירח יומין עד דתיפוק
סריותא מנחיריכון ותהוי לכון לריחוק חולף דקצתון במימרא דיי דאיקר
שכינתיה

מי יא כלנו פסר׳ שגמו ד׳וסי׳ שטעמו כטעם לשד השמן · אלכן מוא׳ מנעוריו ושקט הוא על שמריו על כן עמד טעמו בו · וישנו את טעמו · בשנותו את טעמו בני דוד · מואב שהיה שקט עמד טעמו · אבל דוד

שגלה ממקום למקום נשתנה את טעמו · ודוד המלך אע״פ שגלו ממקום למקום לא שינה את טעמו כשגיל שנאמר בו וטעמו · שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן ולמה לא מצאתי חן חסר אלף ואידך בני איוב ערום

רש״י

(יו) אספה לי · הרי תשובה לתלונתך שאמרת לא אוכל אנכי לבדי והזקנים הראשונים היכן היו והלא אף במצרי׳ ישבו עמהם שנא׳ לך ואספת את זקני ישראל אלא באש תבערה מתו וראויים היו לכך משסיני דכתיב ויחזו את האלהים שנהגו קלות ראש כנושך פתו ומדבר בפני המלך וזהו ויאכלו וישתו ולא רצה הקב״ה ליתן אבלות במתן תורה ופרע להם כאן : אשר ידעת כי הם וגו׳ · אותן שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרי׳ בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם שנא׳ ויכו שוטרי בני ישראל עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן : ולקחת אותם · קחם בדברים אשריכם שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום : והתיצבו שם עמך · כדי שיראו ישראל וינהגו בהם גדולה וכבוד ויאמרו חביבין אלו שנכנסו עם משה לשמו׳ דבור מפי הקב״ה : (יז) וירדתי · זו אחת מעשר ירידות הכתובות בתורה : ודברתי עמך · ולא עמהם : ואצלתי · כתרגומו וארבי כמו ואל אצילי בני ישראל : ושמתי עליהם · למה משה דומה באותה שעה לנר שמונח על גבי מנורה והכל מדליקין הימנו ואין אורו חסר כלום : ונשאו אתך · התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני שהם טרחנים וסרבנים : ולא תשא אתה לבדך · הרי תשוב׳ למה שאמרת לא אוכל אנכי לבדי : (יח) התקדשו · הזמינו עצמיכם לפורענות וכן הוא אומר הקדישם ליום הריגה : (כ) עד חדש ימים · זו בכשרים שמתמצין על מטותיהן ואח״כ נשמתן יוצאה · וברשעים הוא אומר הבשר עודנו בין ש׳ יכ׳ יכה בך היא שנויה בספרי ובמכילתא שנויה חילוף הרשעים אוכלין ומצטערין ל׳ יום והכשרים

אבן עזרא

משנים יהיו הרחים : במדוכה׳ עץ או אבן שידוכו בה גם יתכן שיעשו עוגות מאשר ידוכו : עוגות · כמו ועשי עוגות : לשד · יש אומרים כי הלמ״ד נוסף כלמ״ד שלאנן ושלו והיה ראוי להיות השמן מלרע בעבור שהוא תאר השם והנכון בעיני שלמ״ד לשד שורש כמו נהפך לשדי והוא הפך בחרבוני קיץ והיא הלחה הנכבדת העולה למעלה מכל שמן ויהי׳ השמן מלעיל כמשמעו : (י) בוכה למשפחותיו שנתחברו המשפחות לבכות כאשר יעשו בבכותם על מת : איש לפתח אהלו · בפרהסי׳ : ובעיני משה רע · פעל עבר או תאר מלת היה : (יא) למה הרעות לעבדך · הכתוב דבר על הבא במהרה : ולמה לא מצאתי חן בעיניך · כאשר אמרתי שלח נא ביד תשלח ומלת מצתי חסרת א״לף ורבים כמוה כי אין תימה לחסרון המלך יהוא : (יב) הריתי אנכי אתם : ילדתיהו · או אנכי אביהם כמו ילד את שלח : שאהו · עד בואו אל האדמה : (יג) מאין · בה״א שם עקר ובלא מ״ם כמו לא ובמקום מלת שן אתם מאין : (יד) כי כבד · פעל עבר כמו כי זקן יצחק או יחסר הוא : את · לשון זכר

כי מאסתם את יהוה אשר
בקרבכם ותבכו לפניו לאמר
למה זה יצאנו ממצרים:
כא ויאמר משה שש
מאות אלף רגלי העם אשר
אנכי בקרבו ואתה אמרת
בשר אתן להם ואכלו חדש
ימים: כב הצאן ובקר
ישחט להם ומצא להם אם
את כל דגי הים יאסף להם
ומצא להם: פ כג ויאמר
יהוה אל משה היד יהוה
תקצר עתה תראה היקרך
דברי אם לא: כד ויצא
משה וידבר אל העם את
דברי יהוה ויאסף שבעים
איש מזקני העם ויעמד
אתם סביבת האהל: כה
וירד יהוה בענן וידבר אליו
ויאצל מן הרוח אשר עליו
ויתן על שבעים איש הזקנים ויהי כנוח עליהם הרוח

מסרה:
ב' נשעם בסיפא וי' כטע' בעלוני
ה' למטעי' ביה ספרי נ' רעם
ט'
ג'
ג'
י"ג י' ו' פ"פ
ה'
ל' וכל ד"פ דכו' בפ"ו
ג' ויתר אלף
ג'

אונקלוס:
קדמוהי למימר למא דנן
נפקנא ממצרים: כא
ואמר משה שית מאה אלפין
גברא רגלאה עמא דאנא
ביניהון ואת אמרת בסרא
אתן להון וייכלון ירח יומין:
כב הען ותורין יתכנסון
להון היספקון להון אם ית
כל נוני ימא יתכנסון להון
היספקון להון: כג
ואמר יי למשה המימרא דיי
יתעכב כען תחזי היערעינך
פתגמי אם לא: כד
ונפק משה ומליל לעמא
ית פתגמיא דיי וכנש שבעין
גברא מסבי עמא ואקים
יתהון סוחרנות למשכנא:
כה ואתגלי יי בעננא
ומליל עמיה ורבי מן רוחא
דעלוהי ויהב על שבעין
גברא סביא והוה כד שרת
עליהון רוח נבואה ומתנבן
ולא פסקין:

תולדות:
אהרן
ויאמ' משה סוט ז' י"ג
הצאן ובקר קוהלת יו ג'

ויתנבאו

רשב"ם

(כא) ויאמר משה שש מאות אלף וגו'. צריך לפרש זה דוגמת שפירשתי לא יוכל העם לעלות אל הר סיני. אף כאן משה היה מתיירא על מה שאמר הקב"ה ואכלו חדש ימים וגם אמר והיה לכם לזרא. ושאל מן הקב"ה אתה אמרת שיאכלו חדש ימים והלא שש מאות אלף רגלי לבד הנשים והטף והלא כל נאנם וכל בקרם לא יספיק להם חדש ימים והאיך תקיים זה הדבר. או תכלה אותם וישארו מעט. ויסתפקו עד חדש שהרי אמרת והיה לכם לזרא או תעשה להם נסים להביא להם בשר מתמו' אחר:

רש"י

והכשרים הנשר עולכו צין שתיכס: עד אשר יצא מאפכם. כתרגומו דתקוצון ביה יהא דומה לכם כאילו אכלתם ממנו יותר מדאי עד שיוצא ונגעל לחוץ דרך האף: והיה לכם לזרא. שתהיו מרחקין אותו יותר ממה שקרבתם ובדברי רבי משה הדרשן ראיתי שיש לשון שקורין לחרב זרא: את יי' אשר בקרבכם. אם לא שנטעתי שכינתי ביניכם לא גבה לבבכם ליכנס לכל הדברים הללו: (כא) שש מאות אלף רגלי. לא חש למנות את הפרט שלשת אלפים היתרים רבי משה הדרשן פירש

שְׁכִינְתֵּיהּ שַׁרְיָא בֵּינֵיכוֹן וּבְכִיתוּן קֳדָמוֹי לְמֵימַר לְמָא דְנַן נְפַקְנָא
מִמִּצְרַיִם : כא וַאֲמַר משֶׁה שִׁית מְאָה אַלְפִין גַּבְרִין רִיגְלָאִין עַמָּא
דַּאֲנָא שָׁרֵי בֵּינֵיהוֹן וְאַנְתְּ אֲמַרְתְּ בִּיסְרָא אִיתֵּן לְהוֹן וְיֵיכְלוּן יְרַח יוֹמִין :
כב הַעָנָא דְּבְעַרַב וְתוֹרֵי דִּבְנָכְסַט יִתְכַּנְסוּן לְהוֹן וִיסַפְּקוּן לְהוֹן אִין יַת
כָּל נוּנֵי דְּיַמָּא רַבָּא יִתְכַּנְשׁוּן לְהוֹן וִיסַפְּקוּן לְהוֹן : כג וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה
הַאֶפְשַׁר דְּאִית קֳדָם יְיָ מַחְסוֹר כְּדוּן תֶּחְמֵי הַיְאַרְעִינָךְ פִּתְגָּמַי אִין לָא :
כד וּנְפַק משֶׁה מִמַּשְׁכַּן בֵּית שְׁכִינְתָּא וּמַלֵּיל עִם עַמָּא יַת פִּתְגָּמַיָּא
דַּיְיָ וּכְנַשׁ שׁוּבְעִין גּוּבְרִין מִסָּבֵי יִשְׂרָאֵל חֲזוֹר חֲזוֹר לְמַשְׁכְּנָא : כה
וְאִתְגְּלֵי יְיָ בַּעֲנָן עִיקַר שְׁכִינְתָּא וּמַלֵּיל עִמֵּיהּ וְרַבֵּי מִן נְבוּאָה דַּעֲלוֹי וּמשֶׁה
לָא חָסִיר מִדַּעַם וִיהַב עַל שׁוּבְעִין גּוּבְרִין סָבַיָּא וַהֲוָה כַּד שְׁרַת עֲלֵיהוֹן
רוּחַ נְבוּאָה וּמִתְנַבְּאָן וְלָא פָּסְקִין :

יעתי חסר אלף לומר אם לא מצאתי חן בעיניך למה ינאתי מנפן אוי · האותן תנין על הק"א שאתמעה דגרים אל זוכה לנכיו ואלו הן · בנויהכח · בעושר · נחסמה ·

ג פניס ובנור שנאמ' יראת אל עבדיך פעלך והדרך על בניהם · נכח שנאמ' גבור בארץ יהיה זרעו דור ישרים יבורך בעושר · שנ' נער הייתי גם זקנתי ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש

רש"י

שלא ככו אלא אותן שיצאו ממצרים: (כב) הצאן ובקר ישחט · זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין רבי שמעון דורש כמותו רבי עקיבא אומר שש מאות אלף רגלי ואתה אמרת בשר אתן להם ואכלו חדש ימים · הצאן ובקר: הכל כמשמעו מי מספיק להם כענין שנאמר ומצא כדי גאולתו ואיזו קשה זו או שמעו לא המורים של לפי שלא אמר ברבים חיסך לו הכתוב ולא נפרע ממנו וזו של מריבה היתה בגלוי לפיכך לא חיסך לו הכתוב · ר"ש אומר ח"ו לא עלתה על דעתו של אותו צדיק כך מי שכתוב בו בכל ביתי נאמן הוא יאמר אין המקום מספיק לנו אלא כך אמר שש מאות אלף רגלי וגו' ואתה אמרת בשר אתן לחדש ימים ואח"כ תהרוג אומה גדולה כזו הצאן ובקר ישחט להם כדי שיהרגו ותהי אכילה זו מספקתן עד עולם וכי שבחך הוא זה אומר לו לחמור טול כור שעורים ונחתוך ראשך השיבו הקב"ה ואם לא אתן יאמרו שקצרה ידי הטוב בעיניך שיד יי' תקצר בעיניהם יאבדו הם ומאה כיוצא בהם ואל תהי ידי קצרה לפניהם אפי' שעה אחת: (כג) עתה תראה היקרך דברי · רבן גמליאל בנו של רבי יהודה הנשיא אומר א"א לעמוד על הטפל מאחר שאינן מבקשים אלא עלילה לא תספיק להם סופן לדון אחריך אם אתה נותן להם בשר בהמה גסה יאמרו דקה בקשנו ואם אתה נותן דקה יאמרו גסה בקשנו חיה ועוף בקשנו דגים וחגבים בקשנו אמר לו אם כן יאמרו שקצרה ידי אמר לפניו הריני הולך ומפייסן אמר לו עתה תראה היקרך דברי שלא ישמעו לך הלך משה לפייסן (זה קאי גם לרש"י לעיל) אמר להם היד יי' תקצר הן הכה צור ויזובו מים וגו' הגם לחם יוכל תת אמרו פשרה היא זו אין בו כח למלאת שאלתנו וזהו שנאמר ויצא משה וידבר אל העם כיון שלא שמעו לו ויקח שבעים איש וגו': (כה) ולא יספו · לא נתנבאו אלא אותו היום לבדו כך מפורש בספרי ואנקלוס תרגמו ולא פסקין שלא פסקה נבואה מהם : וישארו שני אנשים · מאותן שנבחרו אמרו אין אנו כדאי לגדולה זו : והמה

אבן עזרא

זכר ונקבה כמו לך גם נך ועמך ואתך ואתה לשון זכר לבדו: (טו) הרגני · כמו המיתני זה עשה לי בצדקתך ובעבור פיוסי וזה טעם ואם מצאתי חן בעיניך: ואל אראה · עוד ברעה שאני בה ואין צורך לתקון הסופרים : (טז) אספה לי · מלה זרה ויתכן שהיתה כן בעבור אות הגרון וכן ערבה לפני התיצב: ושוטריו · כי יש זקנים שבאו בימים ואינם ראוים להיותם שוטרים גם יש שוטרים ואינם זקנים: (יז) וירדתי · הכבוד ירד באש בתוך הענן: ודברתי אתך שם · וכאשר תשמע את הקול ישמעו גם הם : ואצלתי · כטעם אקח מאשר אצלך ודע כי הרוח כמו החכמה ואם תנתן מחכמת ראובן לשמעון לא תחסר חכמת ראובן רק כשארה כאשר היא והמשל בנר: (יח) התקדשו · כמנא לשבא ולגנאי לשון התקדש וכן היקדש שהוא לשון טומאה

ואישתירו

ג׳ | ויתנבאו ולא יספו: כו
ב׳ ומ׳ יששכר, | וישארו שני אנשים במחנה
ב׳ נתור׳ י׳ ב | שם האחד אלדד ושם השני
ג׳ י׳ כ׳ פתגה. י״ג סמ׳ | מידד ותנח עלהם הרוח
ב׳ בכים ג׳ | והמה בכתבים ולא יצאו
ס׳ | האהלה ויתנבאו במחנה:
כז וירץ הנער ויגד למשה
מ׳ בקריי׳ י״ג | ויאמר אלדד ומידד
ג׳ ומ׳ מידד | מתנבאים במחנה: כח ויען
ב׳ | יהושע בן נון משרת משה
ג׳ וחס׳ | מבחריו ויאמר אדני משה
ג׳ | כלאם: כט ויאמר לו משה
המקנא אתה לי ומי יתן כל-
ג׳ מ״ג | עם יהוה נביאים כי יתן יהוה
מ׳ ר״פ כל | את רוחו עליהם: ל ויאסף
מ׳ יש ישרא׳ ר׳ בקריי׳ | משה אל המחנה הוא וזקני ישראל:

אונקלוס

כו ואשתארו תרין גברין במשריתא שום חד אלדד ושום תנינא מידד ושרת עליהון רוח נבואה ואנון בכתיביא ולא נפקו למשכנא ואתנבאו במשריתא: כז ורהט עולימא וחוי למשה ואמר אלדד ומידד מתנבן במשריתא: כח ואתיב יהושע בר נון משומשניה דמשה מעולמוהי ואמר רבוני משה אסרינון: כט ואמר ליה משה הקנאתי את מקני לי רעינא פון דיהון כל עמא דיי נביאן ארי יתן יי ית רוח נבואתיה עליהון:

ומתכניש

אהרן. | ויתנבאו סנהדרין י״ז | וישארו שם | מתנבאים שם | ויען יהושע ערכין שם | סנהדרין שם | ומי יתן שם

רשב״ם

(כח) מבחוריו · מנעוריו כמו בחרותיך אבל על כן על בחוריו לא ישמח ה׳ · הם האנשים הנקראים בחורים: (כו) בכתובים שנכתבו לצאת אל האהל ולא יצאו מתוך ענוה כמפורש בסנהדרין: כלאם · כמו ויכלא הגשם · אוסרם ומונעם מן השוק ותנם בבית הכלא · א״ח ה״ע הורם לומר כלאם · כמו שמשנו אדוני · ימצאהו בארץ מדבר:

מקברות

רש״י

ורות

(כו) וישארו שני אנשים · במחנה · מאותן שנבחרו · אמרו אין אנו כדאים לאותה גדולה: (כו) והמה בכתובים · במסורדים שבהם לסנהדרין ונכתבו כלם נקובים בשמות ועל ידי גורל לפי שהחשבון עולה לי״ב שבטים ששה ששה לכל שבט ושבט חוץ משני שבטים שאין מגיע אליהם אלא חמשה חמשה אמר משה אין שבט שומע לי לפחות משבטו זקן אחד מה עשה נטל ע״ב פתקין וכתב על שבעים זקן ועל שנים חלק ובירר מכל שבט ושבט ששה והיו ע״ב אמר להם טלו פתקיכם מתוך קלפי מי שעלה בידו זקן נתקדש מי שעלה בידו חלק א״ל לא המקום חפץ בך: (כז) וירץ הנער · י״א גרשום בן משה היה: (כח) כלאם · הטל עליהם צרכי צבור והם כלים מאליהם · ד״א תנם אל בית הכלא לפי שהיו מתנבאים משה מת יהושע מכניס את ישראל לארץ: (כט) המקנא אתה לי · הקנאי אתה לי · הקנאתי אתה מקנא לי · כמו בשבילי כל לשון קנאה אדם הנותן לב על הדבר או לנקום או לעזור אנפר״נמנט בלע״ז אוחז בעובי המשא: (ל) ויאסף משה · מפתח אהל מועד אל המחנה · נכנסו איש לאהלו: ויאסף · לשון כניסה אל הבית כמו ואספתו אל תוך ביתך והנה לכלם יעבור ולא ידע מי אוסיפם מלמד שלא הביא עליהם פורענות עד שנכנסו הצדיקים איש לאהלו

יונתן בן עוזיאל

כו ואשתיירו תרין גוברין במשריתא שמיה דחד אלדד ושמיה דתניין מידד בנוי דאליצפן בר פרנך דילידת ליה יוכבד ברת לוי כזמן דפטרה עמרם גברה ואתנסיבת ליה עד דלא ילידת ית משה ושרת עליהון רוח נבואה אלדד הוה מתנבי ואמר הא משה מתכניש מן עלמא ויהושע בר נון משמש משריתא קאים מן בתריה ומדבר עמא בית ישראל ומעיל יתהון לארע כנענאי ומחסין יתה להון מידד הוה מתנבי ואמר הא סלוי סלקין מן ימא וחפיין כל משריתא דישראל ויהוי לעמא לתוקלא ברם תריהון כחדא מתנבין ואמרין הא מלכא סליק מן ארעא דמגוג בסוף יומיא ומכניש מלכין קטרי תגין ואפרכין לובשי שריונין וכל עממיא ישתמעון ליה ומסדרין קרבא בארעא דישראל על בני גלותא ברם קירים איטימוס להון בשעת אניקין ומקטל כלהון ביקידת נשמתא בשלהובית אשתא דנפקא מתחות כורסי יקרא ונפלין פגריהון על טוורייא דארעא דישראל וייתון כל חיות ברא וציפרי שמיא ויפלון גושמיהון ומבתר כדין ייחון כל מתיא דישראל ויתפנקון מן טובא דאצטנע להון מן שירויא ויקבלון אגר עובדיהון והינון הוון מן סביא דקליטו בפטיקיא ברתוביא ולא נפקון למשכנא דאיטמרו למערוק מן רבנותא ואתנביו במשריתא : כז ורהט טליא חד ותני למשה ואמר אלדד ומידד מתנביין הכין במשריתא : כח ואתיב יהושע בר נון משומשניה דמשה ואמר רבוני משה בעי רחמין מן קדם יי וכלי מנהון רוח נבואתא : כט ואמר ליה משה המן בגלל דאתנבו עלי דאנא מתכניש מן עלמא ואנת משמש מן בתריי אנת מקני לי רעינא פון דיהון כל עמא דיי נביין ארום יתן יי ית רוח נבותיה עליהון : ל ואתכניש

ירושלמי

ואשתיירו תרין גוברין במשריתא שמיה דחד מנהון אלדד ושמיה דתניינא מידד ושרת עליהון רוח קודשא אלדד הוה מתנבא ואמר הא משה נביא ספרהון דישראל מתכנש מגו עלמא ויהושע בר נון תלמידוי משמש משריתא מן בתריה : מידד מתנבא ואמר הא סלוון סליק מן ימא והוי תקלא לבני ישראל ותרויהון הוון מתנביין כחדא ואמרין בסוף עקב יומיא גוג ומגוג וחילוותיה סלקין לירושלם ובידוי דמלכא משיחא אינון נפלין ושובע שנין דיומין ידליקו בני ישראל מן מני זייניהון לחורשא לא יפקון ואילן לא יקוצון ואינון הוו משובעתי חכימיא ולא נפקו שובעתי חכימיא מן משכנא עד אלדד ומידד מתנבן במשריתא :

בעל הטורים

לאסיכל היום חוכן ושלוה וזרעו לברכה בחכמה זכאי תחת אבותי יהיו בנין תשיתמו לשרים בכל הארץ וכתי' לא ימושו מפיך ומפי זרע' ומפי זרע זרעך • בשני' דכתי' למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמ' כשם שהוא זוכה להם כך מחייב אותם בחייהם דכתי' חילוף דכתי' יחולו על ראש יואב ואל כל בית אביו וגו' יכרי' מבי' יואב זב ומצורע ומחזי' בפלך ונופל בחרב וחסר לחם • זב תחת הכח שהזיבו' אותם הכח • ומצור' תחת הכי • כי הגרע' מגוב' על הבריות • ומחזי' בפלך בור שאין בו חכמה • ונופל בחרב קצר ימים • וחסר לחם זה עוני תחת העשו' כמו' שהצדיק זוכה לבנים בחמש דברי'

ויהי מחייב אבניו בחמשה דברים חילופם • אספה לי שבעי' איש כנגד שבעים נפש שירדו למצרי' וכנגד ע' אומות וכנגד ע' שמות שיש להקב"ה ואלו הן אל • אלהים יי' • אחד • אדון • אדיר • אביר • אמיץ • אמת • ארך אפים • אחרון שאין מוסר מלכותו לאח' איום' אשכול הכפר ברוך בור' גדול גאה גואל גבור דגול היודע ועד זוכ' חי חסיד חנון חוקר חסין חכם טוב טהור עיכי' ישר יושב סתר כגול מסתת' כורא מגבג נכחי נומר חסד נושא עון נושא פשע נושא חטא נוקם נוטר סלה יושב קדם סלה סלה עליון עוטר עזוז פודה צור צבי צבאות קדוש קנא קרוב רחום רם

אבן עזרא

סומא: (יט) ולא יומים • כפל: חמשה ימים • כנגד אצבעות היד האוכלים: עשרה • כפל כפתי ידיו גם עשרים כמשל האומרים יאכל כל מה שיאכל באצבעות ידיו ורגליו: (כ) חדש ימים •

לא ורוח נסע מאת יהוה
ויגז שלוים מן הים ויטש על־
המחנה כדרך יום כה וכדרך
יום כה סביבות המחנה
וכאמתים על־פני הארץ :
לב ויקם העם כל־היום
ההוא וכל־הלילה וכל יום
המחרת ויאספו את־השלו
הממעיט אסף עשרה חמרים
וישטחו להם שטוח סביבות
המחנה : לג הבשר עודנו
בין שניהם טרם יכרת ואף
יהוה חרה בעם ויך יהוה
בעם מכה רבה מאד : לד
ויקרא את־שם המקום ההוא
קברות התאוה כי־שם קברו
את־העם המתאוים : לה
מקברות התאוה נסעו העם
חצרות ויהיו בחצרות : פ

ותדבר

ג׳ נתרי לית · ג׳ וכ״ב · ג׳ בל שארץ · ג׳ ב׳ מ״ל כתור׳ · ה׳ · ג ט׳ פסו׳ כל וכל וכל ג׳ ומל כל יום · ג׳ ג׳ מ״ל · ג׳ מ״ל ב׳ מ״ל כתו׳ וכל קרי׳ לכו׳ · בפ״מ · ק׳ · ד׳ · מ״ל · ל׳ · מ״ל

ל ואתכניש משה
למשריתא הוא וסבי ישראל :
לא ורוחא נטל מן קדם
יי ואפרח שליו מן ימא ורמא
על משריתא כמהלך יומא
לכא וכמהלך יומא לכא
סחור סחור למשריתא
וכרום תרתין אמין על אפי
ארעא : לב וקם עמא
כל יומא ההוא וכל ליליא
וכל יומא דבתרוהי וכנשו
ית שליו דאזער כניש עשרא
דגורין ושטחו להון שטיחין
סחור סחור למשריתא : לג
בסרא עד כען בין שניהון עד
לא פסק ורוגזא דיי תקיף
בעמא וקטל יי בעמא קטול
סגי לחדא : לד וקרא ית
שמא דאתרא ההוא קברי
דמשאלי ארי תמן קברו ית
עמא דשאילו : לה מקברי
דמשאלי נטלו עמא לחצרות

והוו

תולדות אהרן · ורוח נסע עניעא פו · ויאספו את חולין כו · וישטחו יומא ע״ה · הבשר עודנו פס

רשב״ם

(לה) מקברות התאוה נסעו העם חצרות · ויהיו שם בחצירות · כלומר נתעכבו שם עד האסף מרים · ולכך הוצריך בלשונו לו׳ ויהי בחצרות · ומדרש אגדה בספרי בסוף הפרשה ואחר נסעו העם מחצרו׳ ויחנו במדבר פארן · וכי שתי חצירות היו שנסעו מזו וחנו בזו ונסעו מזו וחנו בזו · ומסופ׳ק לרבות״י · ונשאלתי עליה בפירוש· ופירשתיו הדרשה · כי זו אנו למידין מתחלת הפרשה שכתיב בה מקברות התאוה נסעו חצירות · ויהיו בחצירות ועל פסוק זה כתיב בספרי זה היה בשעה שנצטרעה מרים ופי׳ק דבר אחר ותסיימו בפסוק האחרון של פרשה ואחר נסעו העם חצירות וכי שתי חצירות היו וכו׳ ופסוק זה הוא נדרש מקברות עד זוה נסעו העם ויחנו בחצירות · כשאר כל מסעות ותניות שכתיב בהן ויסעו ויחנו · אך מקברות התאוה נסעו העם חצירות · משמע כי העם נסעו מחצירות ואחר כך ויהיו בחצירות שחזרו לאחוריהם

רש״י

לאכלו : (לא) ויגז · ויפריח וכן כי גז חיש וכן נגוזו ועבר : ויטש · ויפשט כמו והנם נטושים על פני כל הארץ ונטשתיך המדברה : וכאמתים · פורחות בגובה עד שהן כנגד לבו של אדם כדי שלא יהא טורח באסיפתן לא להגביה ולא לשחות · (לב) הממעיט · מי שאוסף פחות מכלם העצלים והחגרים אסף י׳ חמרים : וישטחו · עשו אותן משטיחין משטיחין : (לג) טרם יכרת · כתרגומו עד לא פסק · ד״א איננו מספיק לפוסקו בשניו עד שנשמתו

משה למשריתא הוא וכל בני ישראל : לא ורוחא דעלעולא נפקת
ונטלת ברוגזא מן קדם יי ובעא למשטפיה לעלמא אילולי זכותא
דמשה ואהרן ונתב בימא רבא ואפרח שלוי מן ימא רבא ושרא על דין
דזעיר במשריתא כמהלך יומא לציפונא וכמהלך יומא לדרומא וכרום
תרתין אמין הוה פרח על אנפי ארעא והוו מהלכין ברהון עד פרתהון
מטול דלא ילעון בזמן מכנשהון יתהון : לב וקמו מחסרי הימנותא
די בעמא כל יומא ההוא וכל ליליא
וכל יומא דבתרוי וכנשו ית סלוי
דקטיע ודחגיר כנש עשרא כרווין
ושטחו להון משטיחין חוזרנות משריתא : לג רשיעיא הוו אכלין מן
בישרא ולמן דיהבית להון לא הוו מברכין בישרא עד כדו הוות ביני
ככיהון עד לא פסק ורוגזא דיי תקיף ברשיעי עמא וקטל יי בעמא קטול
סגי לחדא : לד וקרא ית שום אתרא ההוא קברי דמשיילי בישרא
ארום תמן קברו ית עמא דשיילו בישרא : לה ומן קברי דמשיילי
בישרא

ירושלמי
עשר כורין :

ראשון שלא' קנל מלכותו מאחר ... רב חסל שומר שופט שלשון שר שוכן עד תמים תקיף וע' שמות של ישראל ואלו הן · אשת נעורי' אלי הצדק שופים אחי' אהובי' אום אם אישי' אפרי' אדירי' אצילי' אגוז איום' אגודה בני' אלהי בני בכור בחירים בתי

נרה בעולה נוי נדול גן נעול גל נעול גפן העשוקים ונטועי' זרע קדש תבחים טובי' יחידי' יקירי' ישר' ישורן יעקב יוסף יהודי' ילדי ידידים כלה כנה כרם כהנים משרתים מלכים מעין חתום נחלה נדיני' נאוה נער נטע סגולה עליונים

אבן עזרא

פירשתיו שישוב ערך הלבנה באורה כאשר היתה וכן שנתים ימים · וטעם מאפכם כי הריח באף ויצא הריח ממנו ולא ימנא : לזרא · באלף תחת ה"א כמו קראן לי מרא כי אותיות אהו"י מתחלפין וטעם לזרא הוא דבר זר נתעב לתולדת שלא הרגיל אדם בו : (כא) שש מאות אלף רגלי · ואין צורך להזכיר הפחותים · ורבים פירשו זאת הפרשה לטעמים רבים יש אומרים כי משה אמר זה שיאמרו לו ישראל בעת שישאלו מה הוא הבשר והתשובה שיאמר להם אין לכם צורך לשאול : (כג) היד יי' תקצר · ולא אדע למה בגרה הזאת רק הדבר כמשמעו כי משה לא ידע כי השם יחדש אות או מופת כי אם להצדיק נביאו כאשר אפרש : (כב) ומצא להם · כדברי המתרגם ארמית ומה נכבד דרש קדמונינו במלת ישחט על הבהמה ויאסף על הדג : היקרך · כמו ויקר מקרה : (כד) ויצא משה · מאהל מועד : (כה) ויאצל · על דעתי מגבנין הכנד הנוסף · וי"ו ויתנבאו כפ"א רפא כלשון ישמעאל : ולא יספו · פעם שנית וכן קול גדול ולא יסף ולא יסף עוד לדעתה ואין מדקדוק הלשון להיותו מגזרת פן תספו בכל חטאתם אמרו חכמים ז"ל שלקח משה מכל שבט ששה והנם שנים ושבעים ובעבור שאמר לו השם שבעים איש הכיח השנים וזה נכון : (כו) והמה בכתובים · בתחלה : ולא יצאו · ממחנה ישראל אל אהל מועד · (כז) וירץ הנער · בה"א הוא הנודע לשרת משה חוץ מיהושע כי שרות יהושע איננו כשרות כל נער : (כח) מבחוריו · יש אומרים שפירושו מנערותו והטעם שלא אמר כדברי זקן ויש מדביקים מבחוריו עם משרת משה והטעם ששרת אותו מיום שהיה בחור וזה איננו נכון כי זה המעשה היה בשנה השנית והנכון בעיני שהוא מבחוריו הוא מהמובחרים לשרת משה כי אחרים יש עמו ודע כי מלת בחור בלשון רבים פעם תשתנה ופעם לא תשתנה וכן מלת כרים אולי הם שני משקלים ; כלאם . נפתח הלמד בעבור אות הגרון הבא אחריו · ונפתחה ה"א במקנא והיה ראוי להיותו בשוא ונפתח ובעבור היותו תחת המ"ם שוא נע ושני' שואים נעים לא יתחברו לעולם · ומלת מי יתן כשואל חפץ בדבר כאומר מי יתן לי זאת השאלה והחפץ : (ל) ויאסף משה · הלך בלווי עם הזקנים לחלוק להם כבוד : (לא) ורוח נסע · יוס שני : ויגז · כרת כמו גזי נזרך ומגזרתו גז נאנך · וטעם ויגז שהיו נספת יש רבים כחול והנה גזז מהם ומלת ויגז מפעלי הכפל כמו ויחם באר הילד : וישט · כמו ויפרוש והטעם כדבר נטוש אין כח בו לסור וכן והנם נטושים על

פני

לא ורוח נסע מאת יהוה
ויגז שלוים מן הים ויטש על-
המחנה כדרך יום כה וכדרך
יום כה סביבות המחנה
וכאמתים על פני הארץ:
לב ויקם העם כל היום
ההוא וכל הלילה וכל יום
המחרת ויאספו את השלו
הממעיט אסף עשרה חמרים
וישטחו להם שטוח סביבות
המחנה: לג הבשר עודנו
בין שניהם טרם יכרת ואף
יהוה חרה בעם ויך יהוה
בעם מכה רבה מאד: לד
ויקרא את שם המקום ההוא
קברות התאוה כי שם קברו
את העם המתאוים: לה
מקברות התאוה נסעו העם
חצרות ויהיו בחצרות: פ

ותדבר

מסרה:
ג' נתרי לית
ב' וכ"כ
ב' בל הארץ
ג' ב' מ"ל
נתור'
ה'
ט' פסו' כל וכל וכל
ג' וסל כל יום
ג' ג' מ"ל
ג' מ"ל ב' מ"ל נתו' וכל קרי' לכו'
כפ"א
ח' ד'
מ"ל
ב'
מ"ל

אונקלוס:
ל ופרתכניש משה
למשריתא היא וסבי ישראל:
לא ורוחא נטל מן קדם
יי ואפרח שליו מן ימא ורמא
על משריתא כמהלך יומא
לכא וכמהלך יומא לכא
סחור סחור למשריתא
וכרום תרתין אמין על אפי
ארעא: לב וקם עמא
כל יומא ההוא וכל ליליא
וכל יומא דבתרוהי וכנשו
ית שליו דאזער כניש עשרא
דגורין ושטחו להון שטיחין
סחור סחור למשריתא: לג
בסרא עד כען בין שניהון עד
לא פסק ורוגזא דיי תקיף
בעמא וקטל יי בעמא קטול
סגי לחדא: לד וקרא ית
שמא דאתרא ההוא קברי
דמשאלי ארי תמן קברו ית
עמא דשאילו: לה מקברי
דמשאלי נטלו עמא לחצרות

והוו

תולדות:
אהרן
ורוח נסע אניעא פו
ויאספו את חולין כו
וישטחו יומא ג"ה
הבשר עודנו שם

רשב"ם

(לה) מקברות התאוה נסעו העם חצרות. ויהיו שם בחצירות. כלומר נתעכבו שם עד האסף מרים. ולכך הצריך בלשונו לו' ויהי בחצרות. ומדרש אגדה בספרי בסוף הפרשה ואחר נסעו העם מחצרו' ויחנו במדבר פארן. וכי שתי חצירות היו שנסעו מזו וחנו בזו ונסעו מזו וחנו בזו. ומסופ"ק לרבות"י. ונשאלתי עליה בפירושו ופירשתיו הדרשה. כי זו אנו למידין מתחלת הפרשה שכתיב בה מקברות התאוה נסעו חצירות. ויהיו בחצירות ועל פסוק זה כתיב בספרי זה היה בשעה שנצטרעה מרים וס"ף דבר אחר ומסיימו בפסוק האחרון של פרשה ואחר נסעו העם חצירות וכי שתי חצירות היו וכו' ופסוק זה הוא נדרש מקברות שת זה נסעו העם ויחנו בחצירות. כשאר כל מסעות וחניות שכתיב כאן ויסעו ויחנו. את מקברות התאוה נסעו העם חצירות. משמע כי העם נסעו מחצירות ואחר כך ויהיו בחצירות שחזרו לאחוריהם

רש"י

לאכלו: (לא) ויגז. ויפריח וכן כי גז חיש וכן כנוזו ועבר: ויטש. ויפשט כמו והנם נטושים על פני כל הארץ ונטשתיך המדברה: וכאמתים. פורחות בגובה עד שהן כנגד לבו של אדם כדי שלא יהא טורח באסיפתן לא להגביה ולא לשחות: (לב) הממעיט. מי שאוסף פחות מכלם העצלים והחגרים אסף י' חמורים: וישטחו. עשו אותן משטיחין משטיחין: (לג) טרם יכרת. כתרגומו עד לא פסק. ד"א אינו מספיק לפוסקו בשניו עד שנשמתו

משה למשריתא הוא וכל סבי ישראל : לא ורוחא דעלעולא נפקת
ונטלת ברוגזא מן קדם יי ובעא למשטפיה לעלמא אילולי זכותא
דמשה ואהרן ונתב בימא רבא ואפרח שלוי מן ימא רבא ושרא על דין
דזעיר במשריתא כמהלך יומא לציפונא וכמהלך יומא לדרומא וכרום
תרתין אמין הוה פרח על אנפי ארעא והוו מהלכין ברהון עד פרתהון
מטול דלא ילעון בזמן מכנשהון יתהון : לב וקמו מחסרי הימנותא
די בעמא כל יומא ההוא וכל ליליא
וכל יומא דבתרוי וכנשו ית סלוי
דקטיע ודחגיר כנש עשרא כרוויין
ושטחו להון משטיחין חזרנות משריתא : לג רשיעיא הוו אכלין מן
בישרא ולמן דיהבית להון לא הוו מברכין בישרא עד כדון הוה ביני
ככיהון עד לא פסק ורוגזא דיי תקיף ברשיעי עמא וקטל יי בעמא קטול
סגי לחדא : לד וקרא ית שום אתרא ההוא קברי דמשיילי בישרא
ארום תמן קברו ית עמא דשיילו בישרא : לה ומן קברי דמשיילי

ירושלמי
עשר כורין :

בישרא

ראשון שלא׳ קהל מלכותי מאחר ... רב חסד שומר שופט שלטון שר שוכן על תמים תקיף וע׳שמות של ישראל. ואלו הן . אבות בעורי׳ אלי הצדק אופים אחי׳ אהוני׳ אוס אס אישי׳ אפרי׳ אדירי׳ אצילי׳ אגוז איום׳ אגודה בני׳ אל חי בני בכור בהירים בתי

ברה בעולה גוי גדול גן נעול גל נעול גפן העלוסים ונשואי׳ זרע קדש חכמים טובי׳ יחידי׳ יקירי׳ ישרא׳ ישורון יעקב יוסף יהודי׳ ילדי ידידים כלה כנה כרם כהנים משרתים מלכים מעין חתום נחלה נדיבי׳ נאוה נער נטע סגולה עליונים

אבן עזרא

פירשתיו שיפוג עיך הלבנה באורה כאשר היתה וכן שנתים ימים · וטעם מאפכם כי הריח באף ויצא הריח מחכו ולא ימצא : לזרא · באלף תחת ה״א כמו קראן לי מרא כי אותיות אהו״י מתחלפין וטעם לזרא הוא דבר זר נתעב לתולדת שלא הרגיל אדם בו : (כא) שש מאות אלף רגלי · ואין צורך להזכיר הפחותים · ורבים פירשו זאת הפרשה לטעמים רבים יש אומרים כי משה אמר זה שיאמרו לו ישראל בעת שישאלו מה הוא הבשר והתשובה שיאמר להם אין לכם צורך לשאול : (כג) היד יי׳ תקצר · ולא אדע למה הגרה הזאת רק הדבר כמשמעו כי משה לא ידע כי השם יחדש אות או מופת כי אם להצדיק נביאו כאשר אפרש : (כב) ומצא להם · כדברי המתרגם ארמית ומה נכבד דרש קדמונינו במלת ישחט על הבהמה ויאסף על הדג : היקרך · כמו ויקר מקרה : (כד) ויצא משה · מאהל מועד : (כה) ויאצל · על דעתי מגזרת הכנף הנוסף · וי״ו ויתנבאו כפ״א רפא בלשון ישמעאל : ולא יספו · פעם שנית וכן קול גדול ולא יסף ולא יסף עוד לדעתה ואין מדקדוק הלשון להיותו מגזרת פן תספו בכל חטאתם אמרו חכמים ז״ל שלקח משה מכל שבט ששה והנה שנים ושבעים ובעבור שאמר לו השם שבעים אים הכיח השנים וזה נכון : (כו) והמה בכתובים · בתחלה : ולא יצאו · ממחנה ישראל אל אהל מועד · (כז) וירץ הנער · בה״א הוא הנודע לשרת משה חוץ מיהושע כי שרות יהושע איננו כשרות כל נער : (כח) מבחוריו · יש אומרים שפירושו מנערותו והטעם שלא אמר כדברי זקן ויש מדביקים מבחוריו עם משרת משה והטעם ששרת אותו מיום שהיה בחור וזה איננו נכון כי זה המעשה היה בשנה השנית והנכון בעיני שהוא מבחוריו הוא מהמובחרים לשרת משה כי אחרים יש עמו ודע כי מלת בחור בלשון רבים פעם תשתנה ופעם לא תשתנה וכן מלת כרים אולי הם שני משקלים ; כלאם . נפתח הלמד בעבור אות הגרון הבא אחריו · ונפתחה ה״א המקנא והיה ראוי להיותו בשוא ובפתח ובעבור היותו תחת המ״ם שוא נע ושני שואים נעים לא יתחברו לעולם · ומלת מי יתן כשואל חפץ בדבר כאומר מי יתן לי זאת השאלה והחפץ : (ל) ויאסף משה · הלך בלווי עם הזקנים לחלוק להם כבוד : (לא) ורוח נסע · יום שני : ויגז · כרת כמו גזי נזרך ומגזרתו גז נאכך · וטעם ויגז שהיו בשפת ים רבים כחול והנה גזז מהם ומלת ויגז מפעלי הכפל כמו ויחם בשר הילד : ויטש · כמו ויפרוש והטעם כדבר נטוש אין כח בו לסור וכן והנם נטושים על

פני

יב א וַתְּדַבֵּר מִרְיָם
וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־אֹדוֹת
הָאִשָּׁה הַכֻּשִׁית אֲשֶׁר לָקָח
כִּי־אִשָּׁה כֻשִׁית לָקָח׃ ב
וַיֹּאמְרוּ הֲרַק אַךְ־בְּמֹשֶׁה דִּבֶּר
יְהוָה הֲלֹא גַּם־בָּנוּ דִבֵּר וַיִּשְׁמַע
יְהוָה׃ ג וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנָו
מְאֹד מִכֹּל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל־
פְּנֵי הָאֲדָמָה׃ ס ד וַיֹּאמֶר
יְהוָה פִּתְאֹם אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־
אַהֲרֹן וְאֶל־מִרְיָם צְאוּ
שְׁלָשְׁתְּכֶם אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד
וַיֵּצְאוּ שְׁלָשְׁתָּם׃ ה וַיֵּרֶד
יְהוָה בְּעַמּוּד עָנָן וַיַּעֲמֹד פֶּתַח
הָאֹהֶל וַיִּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם
וַיֵּצְאוּ שְׁנֵיהֶם׃ ו וַיֹּאמֶר
שִׁמְעוּ־נָא דְבָרָי אִם־יִהְיֶה
נְבִיאֲכֶם יְהוָה בַּמַּרְאָה אֵלָיו
אתודע

מסרה:
נ׳ · ל׳ וחס׳
ני״ו
נ׳ · ל׳ וחס׳
וי״ו · נ׳
עניו ק׳
פ׳ נסע׳
בסיפ׳
פג׳ פס׳ בפ׳א
נ׳
נ׳
כול׳ מ״ל
במ״א חס׳
ה׳
נ׳ ב׳ בהפכו
זורי

אונקלוס:
וַהֲווֹ בַּחֲצֵרוֹת׃ א וּמַלֵּילַת
מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמֹשֶׁה עַל־עֵיסַק
אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דִּנְסֵיב אֲרֵי
אִתְּתָא שַׁפִּירְתָּא דִּנְסֵיב רַחֵיק׃
ב וַאֲמַרוּ הַלְחוֹד בְּרַם
בְּמֹשֶׁה מַלֵּיל יְיָ הֲלָא אַף
עִמָּנָא מַלֵּיל וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ׃
ג וְגֻבְרָא מֹשֶׁה עִנְוְתָן
לַחֲדָא מִכָּל אֱנָשָׁא דְּעַל אַפֵּי
אַרְעָא׃ ד וַאֲמַר יְיָ
בִּתְכֵיף לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן
וּלְמִרְיָם פּוּקוּ תְּלָתֵיכוֹן לְמַשְׁכַּן
זִמְנָא וּנְפַקוּ תְּלָתֵיהוֹן׃
ה וְאִתְגְּלִי יְיָ בְּעַמּוּדָא
דַּעֲנָנָא וְקָם בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא
וּקְרָא אַהֲרֹן וּמִרְיָם וּנְפַקוּ
תַּרְוֵיהוֹן׃ ו וַאֲמַר שְׁמַעוּ
כְעַן פִּתְגָמָי אִם יְהוֹן לְכוֹן
נְבִיאִין אֲנָא יְיָ בְּחֶזְוָיִן אֲנָא
מִתְגְּלֵי לְהוֹן בְּחֶלְמִין אֲנָא
מְמַלֵּיל עִמְּהוֹן׃
לא

תולדת אהרן:
והא׳ ש׳
משה ענו
נרכות כד
יואמיצה
נדרים לח
ויאפר ה׳
כריתות ט

רשב״ם

לאחוריהם בחצירות שכשנסע דגל הראשון מחצירות ועדיין לא הורד המשכן · ומשה ואהרן ומרים שהיו עדיין במחנה לויה קרא להם הקב״ה פתאום ונצטרעה מרים וחזרו לאחוריהם ונאספה מרים מצרעתה לסוף שבעה ואחר נסעו העם מחצירות ויחנו במדבר פארן · וכ״ל דרש״ה ז״ו מצ״אתי במכ״ילתא בפרש״ת בשל״ח כו״לה בפסו״ק הראשו״ן · ושו״ב מצאתי״ה בתשובו״ת ר׳קלונימו״ס איש רומי כמותי · וגם מה שכתוב במכילתא ויסעו בני ישראל מרעמסס סכותה · ופירשת״י לשו״ש״י לפי שאין כתוב שם ויסעו מרעמסס ויחנו סכותה לומר לך שלפי שעה באו מרעמסס לסוכות ובשעה שנסעו מרעמסס נסעו כמו כן מסוכות וזהו כנפי נשרים · (א) הכושית שהיא ממשפחת חם· כי אשה כושית לקח · כדכתיב בדברי הימים למשה רבינו
מלך

רש״י

שכשמתו יונקה : (א) ותדבר · אין דבור בכל מקום אלא לשון קשה וכן הוא אומר דבר האיש אדוני הארץ אתנו קשות · אין אמירה בכל מקום אלא לשון תחנונים וכן הוא אומר ויאמר אל נא אחי תרעו ויאמר שמעו נא דברי כל נא לשון בקשה : ותדבר מרים ואהרן · היא פתחה בדבור תחלה לפיכך הקדימה הכתו׳ תחלה ומנין שהיתה יודעת מרים שפירש משה מן האשה ר׳ נתן אומר מרים היתה בצד צפורה בשעה שנאמר למשה אלדד ומידד מתנבאים במחנה כיון ששמעה צפורה אמרה אוי לנשותיהם של אלו אם הם נזקקים לנבואה שיהיו פורשין מנשותיהן כדרך שפירש בעלי ממני ומשם ידעה מרים והגידה לאהרן
ומה

ענוים עלה
עברי' עבדי'
עמיספדוים
פרזים כאן
צדיקים
קדושים
קנוים רבים
רבי' שבטי
ים תמימים
ע"כ ועי'
שמות
גירושים •
תגין על
ה"א לאספ'
לומר לך
שיהיו
נקיאין
ומהירין כה'
חומשי תורה
עמך נביא'
יהו דומין •
ואצלתי מן
הרוח אשר

כישרא נטלו עמא לחצרות והוון
בחצרות: א ואשתעיו מרים
ואהרן במשה פתגמין דלא מהגנין
על עיסק אתתא כושייתא דאסבוהי
כושאי למשה בסיעדקיה מן קדם
פרעה ודיחקה ארום לאיתא אסבוהי
ית מלכתא דכוש ורחיק מינה:
ב ואמרו הלחוד ברם עם משה
מליל יי דאתפרש מתשמיש דעריס
הלא אוף עמנא מליל ושמיע קדם יי:
ג וגברא משה ענוותן ברעתיה
לחדא מן כל בני נשא דעל אנפי ארעא ולא חש למליהון:
ד ואמר יי למשה ולאהרן ולמרים פוקו תלתיכון למשכן זמנא
ונפקו תלתיהון: ה ואתגלי יקרא דיי בעמודא דענן יקרא וקם
בתרע משכנא וקרא אהרן ונפקו תרויהון: ו ואמר שמעו בבעו
פתגמי עד דאמליל אין יהוון כל נביא דקמו מן יומת עלמא מה מליל
עמהון

ואישתעו מרים ואהרן במשה
על עיסק איתא כושייתא
דנסיב והא לא איתא
כושייתא הות צפורה איתת
משה אלא היך מה דהדין
כושייא משני בשריה מכל
ברייתא כן הות צפורה
איתת משה יאיה בריוה
ושפירה בחזוה ומשניא
בעובדיא טבא מכל נשיא
דדריא ההוא:

עליך ושמתי
עליהם כי
אנכי לא
אנכרס ולא
אתן מרוחי
עליהם • כי
אני אמרתי
כי אתה
לנגדך תשא
אותם •
ואתה
אמרת לא
אוכל לשאת
משא כל
העם הזה •
בחר לך מי
שיהא עמך
ותתן מרוחך
עליהם לכן
כתיב ויאצל
מן הרוח
אשר עליו
ויתן על

רש"י

ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו כך נענשה ק"ו למספר בגנותו של חבירו: האשה הכושית. מגיד שהכל מודים ביפיה כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי: כושית. בגימטריא יפת מראה: על אודות האשה. על אודות גירושיה: כי אשה כושית לקח. מה תלמוד לומר אלא יש לך אשה נאה ביופיה ואין נאה במעשיה ולא ביופיה. אבל זאת נאה בכל: האשה הכושית. על שם נויה נקראת כושית כאדם הקורא את בנו נאה כושי כדי שלא תשלוט בו עין רעה: כי אשה כושית לקח. ועתה גרשה. (ב) הרק. אך עמו לבדו דבר יו': הלא גם בנו דבר. ולא פירשנו מדרך ארץ: (ג) עניו. שפל וסבלן: (ד) פתאם. נגלה עליהם פתאם והן טמאין בדרך ארץ והיו צועקים מים מים להודיעם שיפה עשה משה שפירש מן האשה מאחר שנגלית עליו שכינה תדיר ואין עת קבועה לדבור: צאו שלשתכם. מגיד שלשתן נקראו בדבור אחד מה שאי אפשר לפה לומר ולאוזן לשמוע: (ה) בעמוד ענן. יצא יחידי שלא כמדת בשר ודם מלך בשר ודם כשיוצא למלחמה יוצא באוכלוסין וכשיוצא לשלום יוצא במועטין ומדת הקב"ה יוצא למלחמה יחידי שנאמר

רשב"ם

מלך בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכה אחת ולא שכב עמה כמו שכתוב שם. והם לא ידעו כשדיברו בו שלא נזקק לה. זה"ו עיק"ר פשוט"ו. שאם בשביל צפורה דברו מה צורך לפרש כי אשה כושית לקח. וכי עתה לא ידענו כי צפורה מדיינית היא. ועוד תשובה כי לא היתה כושית כי כוש מבני חם הוא ומדין מבני קטורה אשר ילדה לאברהם: (ב) ויאמרו הרק אך במשה. כלומר עוד זאת אמרו על משה במה יכול להתפאר עלינו הלא גם בנו דיבר לישראל. בנו על ידינו: (ד) פתאום בשעה שהיה מדברי' במשה ולא היתה שעה רגילה לדבר עמהם אלא לנעור בהם מפני משה ולחלוק לו כבוד: (ו) נביאכם. נבואתכם

אבן עזרא

פני כל הארץ: סביבות המחנה. בלבד גם הטעם שהיה כאמתי' בכל מקום גבוה או שפל: (לב) וישטחו. כמו ויפרשו וכן שטחתי אליך כפי ואם הם שני בנינים: (לג) מכה רבה. דבר היה:

ויקרא

ב׳ אתודע בחלום אדבר בו :
ז לא כן עבדי משה בכל
ג׳ ביתי נאמן הוא : ח פה אל
ב׳ פה אדבר בו ומראה ולא
נ׳ וסי׳ ג׳ בחידת ותמנת יהוה יביט
י׳ ג׳ ומדוע לא יראתם לדבר
בעבדי במשה : ט ויחר
ב׳ אף יהוה בם וילך : י והענן
סר מעל האהל והנה מרים
מצרעת כשלג ויפן אהרן אל
כל׳ חס׳ מרים והנה מצרעת : יא
ו׳ ויאמר אהרן אל משה בי
אדני אל נא תשת עלינו
נ״ח ג׳ חטאת אשר נואלנו ואשר
חטאנו

ז לא כן עבדי משה
בכל ביתי מהימן הוא :
ח ממלל עם ממלל
מלילנא עמיה בחזו ודלא
בחידן ודמות יקרא דיי
מסתכל ומא דין לא דחילתון
למללא בעבדי במשה :
ט ותקיף רוגזא דיי
בהון ואסתלק : י ועננא
אסתלק מעילוי משכנא והא
מרים חורא כתלגא ואתפני
אהרן לות מרים והא סגירא :
יא ואמר אהרן למשה
בבעו רבוני לא כען תשוי
עלנא חובא דאטפשנא
ודסרחנא :
לא

אהרן
בחלום
ברכות נה
חגיגה ה
בכל ביתי
נתרא טו
פה אל פה
שבת פז
ותמונת ה׳
ברכות ז
ויחר אף
שבת נו
ויפן אהרן
פס
אשר
נואלנו
ברכות סב
תענית ז
מכות י

רשב״ם

בנואתכם : (ז) נאמן הוא קבוע ומיוסד כל שעה ביום · וכמוהו ותקעתיו יתד במקום נאמן · יתד התקוע במקום חזק אינו ממהר ליפול :
אל

רש״י

שנא׳ יי׳ איש מלחמה ויוצא לשלום באוכלוסין שנא׳ רכב אלהים רבותים אלפי שנאן : ויקרא אהרן ומרים · שיהיו נמשכין ויוצאין מן החצר לקראת הדבור : ויצאו שניהם · ומפני מה משכן והפרישן ממשה לפי שאומרים מקצת שבחו של אדם בפניו וכלו שלא בפניו וכן מצינו בנח שלא בפניו נאמ׳ איש צדיק תמים ובפניו נאמ׳ כי אותך ראיתי צדיק לפני · דבר אחר שלא ישמע בנזיפתו של אהרן : (ו) שמעו נא דברי · אין נא אלא לשון בקשה : אם יהיה נביאכם · אם יהיו לכם נביאים : יי׳ במראה אליו אתודע · שכינת שמי אין נגלית עליו באספקלריא המאירה אלא בחלום וחזיון :
(ח) פה אל פה · אמרתי לו (הוכרח לפרש כן דאלו כפשוטו שפה אל פה הוזכר לשנה דא״כ היה או פא״פ ממש כפשוטו · וזה א״א דהא כתיב בסוף נשא מדבר אליו וע״ש ברש״י . אלא פא״פ פירושו א״ל לפרוש כו׳ ופא״פ לאו דוקא אלא ר״ל בהדיא ודו״ק) לפרוש מן האשה והיכן אמרתי לו בסיני לך אמור להם שובו לכם לאהליכ׳ ואתה פה עמוד עמדי : ומראה ולא בחדות · ומראה זה מראה דבור שאני מפרש לו דבורי במראית פנים שבו ואיני סותמו לו בחדות כענין שנא׳ ליחזקאל חוד חידה וגו׳ · יכול מראה שכינה ת״ל לא תוכל לראות את פני : ותמונת יי׳ יביט · זה מראה אחורים כענין שנא׳ וראית את אחורי : בעבדי במשה · אינו אומר בעבדי משה אלא בעבדי במשה בעבדי אף על פי שאינו משה במשה אפי׳ אינו עבדי כדאי הייתם לירוא מפניו וכ״ש שהוא עבדי ועבד מלך מלך היה לכם לומר אין המלך אוהבו חנם ואם תאמרו איני מכיר במעשיו זו קשה מן הראשונה : (ט) ויחר אף יי׳ בם וילך · מאחר שהודיע סרחונם גזר עליהם נדוי קל וחומר לבשר ודם שלא יכעוס על חבירו עד שיודיענו סרחונו : (י) והענן סר · ואח״כ והנה מרים מצורעת כשלג משל למלך שאמר לפדגוג רדה את בני אבל לא תרדנו עד שאלך מאצלך שרחמי עליו : (יא) נואלנו · כתרגומו לשון אויל : (יב) אל נא תהי אחותנו זו : כמת · שהמצורע חשוב כמת מה מת מטמא בביאה אף מצורע מטמא בביאה : אשר
בצאתו

עמהון היכמא דמתמליל עם משה דמימרא דיי בחזיו ליות הון מתגלי בחלמא מתמליל עמהון : ז לא כדין ארחא דמשה עבדי בכל בית ישראל עמי מהימן הוא : ח ממלל עם ממלל מלילית עמיה דיתפרש מתשמיש דעריס וחיזו ולא בטומרא מתגלינא ליה באסנא ודמו דבתר שכנתי חזי ומא דין לא דחלתון לאשתעויי בהלין מליא בעבדי במשה : ט ואתקלק איקר שכינתא דיי מנהון ואזיל : י ועננא איקר שכינתא דיי אסתלק מעלוי משכנא והא מרים לקת בצורעא ואסתכל אהרן לות מרים והא לקת בצורעא : יא ויאמר אהרן למשה במטו מינך ריבוני לא תשוי עלנא חובא דאיטפשנא ודי

ליה כות עבדי משה בכל קוסיטיטון ריש לבילרין קוסיטיטון דידי הימן הוא :

דאשתלינן :

שנעים אים. אבל אלדד ומידד שלא היו מכלל השבעים כאחר בהם ותנח עליהם הרוח. פירו' הרוח מאת השם ולא משל משה. וכשאמר לו יהושע כלאם אמר מי יתן כל עם יי' נביאי' שאלו

הפנים נתת יי' את רוחו עליהם. ולא כשבעים הזקני' שאצל מרומי ונתן עליהם. לזה א' נב"י שמנתי בו כל מיני טעמים. מון תאם' והוא טינות חל לויתן ולז"א כנית' להאי מינים. אם את כי יצי הים יותר

להם. פי' יותר להם לשון וינוע ויותר ויאסף. וזה הוא באסיפה נעלאה סני להו. ככות ב' במסור' ויהי ככות עליהם הרוח. ואידך ככות כפות רגלי הכהני' לומר לך שנחה עליהם השכינה כמו על הארון. ותנח שנים במסו' נפרשת כא. מתנבאים. שהיו אומרים משה מת ויהושע מכניס ישראל לארץ. מתנבאים נוטריקון מ"שה ת"נוח יה"ושע מכ"נים. וינוז ב' במסורה וינז שלוים. ואידך וינז ראשו באגוב. וזה הוא שים נוהר' יותר ממה שהרג. נבס השלו על ידי אכילה הרג נבס על ידי ירידה ונפילה שנפל על ראשם. כבס שב' באיונבין וינז ראשו והיה מתאבל. עי' בניו שנפל עליהם הבית. כך בכאן היו מתאבלים על אותם שמתו מכפיית השלו. כתיב שלוים וקרי שלוים שלוי' לצדיקים ושלוים לרשעי' שהיה להם כקוצי'. המתאוים ב' כי שם קברו את העם המתאוים. בוי המתאוים למה כי שם קברו את העם המתאוים. הכשית. נבימ' יפת מראה. וישמע יי' וסמיך ליה והאיש משה שדברו לו עינו לבינם. ולא שמע אותם אל' אחר. עניו ענו כתי' שהיה חשבון ענ"ו ימי' נהר. ויכסהו הענן ששת ימים ואחר קם שלשה פעמים

אבן עזרא

(לד) ויקרא. הקורא או משה: קברו. הקוברים כמו ויאמר ליוסף: (לה) נסעו העם חצרות: אל חצרות דרך קצרה: וטעם ויהיו בחצרות דבק עם ותדבר מרים כי בעבורה ישבו שם כי כן כתוב:

(א) ותדבר מרים. היא דברה גם אהרן הסכי' או החרים על כן נענש. וטעם ותדבר עם בי"ת דרך נגאי כמו וידבר העם באלהים גם ימצא לטבח גם בדרך נבואה יש אומרים כי משה מלך על כוש ולקח כושית והמתרגם אמר שפירתא וטעמו לשון כנוי כאשר יקראו הישמעאלים לזפת הלבן גם אנחנו נקרא העור סגי נהור והנה לא יתכן שנקרא שם שהוא לגנה להפכו לגנאי ויש אומרים כי כוש בן ימיני הוא שאול וכן הלא כבני כושיים וככבד פירושתיו והישר בעיני שזו הכושית היא צפורה כי היא מדינית ומדינים הם ישמעאלים והם דרים באהלים וכן כתוב ירגזון יריעות ארץ מדין ובעבור חום השמש אין להם לבן כלל וצפורה היתה שחורה ודומה לכושית. וטעם כי אשה כושית לקח זה הדבור שדברה מרים ומה נכבד דברי קדמונינו שאמרו על הזקנים אשריהם ואוי לנשיהם והנה חשדו משה כי לא נמנע לשכב עם צפורה רק בעבור שאיננה יפה: (ב) ויאמרו הרק אך במשה. הנבואה ראיה כי לא עשה זה לקדושת השם כי הם היו נביאים ואין המשכב אסור להם: הרק אך. והאחד יספיק רק הוא דרך צחות כמו המבלי אין קברים. וישמע יי'. ואם דברו בסתר: (ג) ענו מאד. במשקל שלו והטעם שלא בקש גדולה על אחיו: (ד) פתאום. המ"ם נוסף כמ"ם שלשום והוא מגזרת פתי דבר שלא עלה על לב: צאו שלשתכם ויצאו שלשתם. כל אחד מאליו והנה דרך כלל ואחר כן פרט וירד יי' בעמוד ענן ויקרא אהרן ומרים ומשה שומע: (ו) שמעו נא. כמו עתה: נביאכם יי' שיהיה מלא נביא יי': במראה. פירושו אם היה נביאכם שהוא נביא יי' כמו והנבואה עולה הנביא שאהלה שרש אמו כמלאך אלהים עולם: במראה. במראות הלילה: בחלום אדבר בו. כפול כדרך הנבואות:

(ז) בכל ביתי נאמן הוא. טעמו כבן בית שיכנס בלא רשות ואם יצטרך ידבר צרכיו ואתם

כאשר

חָטָאנוּ׃ יב אַל־נָא תְהִי
נ׳ כַּמֵּת אֲשֶׁר בְּצֵאתוֹ מֵרֶחֶם
נ״ם תיקון סופרים אִמּוֹ וַיֵּאָכֵל חֲצִי בְשָׂרוֹ׃ יג
וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר
נ׳ אל כתי׳ פ׳ אֵל נָא רְפָא נָא לָהּ׃ פ
ט׳ יטע׳ יד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
פסוק׳ נ׳נ׳ סם׳ וְאָבִיהָ יָרֹק יָרַק בְּפָנֶיהָ הֲלֹא
נ׳ וחד ותסג׳ תִכָּלֵם שִׁבְעַת יָמִים תִּסָּגֵר
ונעכון שִׁבְעַת יָמִים מִחוּץ לַמַּחֲנֶה
נ׳ וְאַחַר תֵּאָסֵף׃ טו וַתִּסָּגֵר
מִרְיָם מִחוּץ לַמַּחֲנֶה שִׁבְעַת
ימים

יב לא כען תתרחק אהרן
דא מבינגא ארי אחתנא היא אל נא
צלי כען על בשרא מיתא סנהדרין מו
הדין דבה ויתסי׃ יג הא׳לילים ה
וצלי משה קדם יי למימר חולין ז
אלהא בבעו אסי כען יתה׃ אל נא
יד ואמר יי למשה ואלו ברכות לד לו
אבוהא מנזף נזף בה הלא ואביה ירק
תתכלם שבעא יומין תסתגר מ״ק יו
שבעא יומין דמברא קמא כס
למשריתא ובתר כן בתרא קיא
תתכניש׃ טו ואסתגרת זבחים סט
מרים מברא למשריתא תסגר
שבעא בבא קמא כה
ואחר תאסף
נדרים לז
ותסגר מרי׳
תענית כט
קמא כה

רשב״ם

(יב) אל נא תהי כמת · כלומר לכבודך ובשבילך · אל נא תהיה אתה בעצמך כמת · והיאך · אשר כולד בצאתו מי שהוא מוציא מרחם אמו של אחיו שהוא חי הרי נאכל חצי בשרו של חי · כלומר מאחר שנולדה מרים מרחם אמו של משה: אל נא תהי · אל תהיה אתה כמת: כמו אל תהי בתוקע כף · אל תהי על חנם · אל תהי כסובאי יין:

וזה יסוד רבינו שמואל

שלא לך

רש״י

בצאתו מרחם אמו · אמנו היה לו לומר אלא שכנה הכתוב וכן חצי בשרו חצי בשרנו היה לו לומר אלא שכנה הכתוב אשר מאחר שיצאת מרחם אמנו היא לנו כאלו נאכל חצי בשרנו כענין שנאמר כי אחינו בשרנו הוא ולפי משמעו אף הוא נראה כן אין ראוי לאח להניח את אחותו להיות כמת: אשר בצאתו · מאחר שיצא זה מרחם אמו של זה שיש כח בידו לעזור ואינו עוזרו הרי נאכל חצי בשרו שאחיו בשרו הוא · דבר אחר אל נא תהי כמת אם אינך רופאה בתפלה מי מסגירה או מי מטהרה אני אי אפשר לראותה שאני קרוב ואין קרוב רואה את הנגעים וכהן אחר אין בעולם וזהו אשר בצאתו מרחם אמו: (יג) אל נא רפא נא לה · בא הכתוב ללמדך דרך ארץ שהשואל דבר מחבירו צריך לומר שנים או שלשה דברי תחנונים ואח״כ יבקש שאלותיו: לאמר · מה תלמוד לומר אמר לו השיבני אם אתה מרפא אותה אם לאו עד שהשיבו ואביה ירק ירק וגו׳ רבי אלעזר בן עזריה אומר בארבעה מקומות בקש משה מלפני הקב״ה להשיבו אם יעשה שאלותיו אם לאו כיוצא בו וידבר משה לפני יי׳ לאמר הן בני ישראל וגו׳ מה ת״ל לאמר השיבני אם גואלם אתה אם לאו עד שהשיבו עתה תראה וגו׳ כיוצא בו ויאמר משה לפני יי׳ לאמר יפקוד יי׳ אלהי הרוחות לכל בשר · כיוצא בו ואתחנן אל יי׳ בעת ההיא לאמר השיבו רב לך: רפא נא לה · מפני מה לא האריך משה בתפלה שלא יהו ישראל אומרים אחותו עומדת בצרה והוא עומד ומרבה בתפלה · (ד״א שלא יאמרו בשביל אחותו הוא מאריך בתפלה אבל בשבילנו אינו מאריך בתפלה תו׳ מ״ר) : (יד) ואביה ירק ירק בפניה · ואם אביה הראה לה פנים זועפות הלא תכלם שבעת ימים ק״ו לשכינה י״ד יום אלא דיו לבא מן הדין להיות כנדון לפיכך אף בנזיפתו תסגר שבעת ימים: ואחר תאסף · אומר אני כל האסיפות האמורות במצורעים על שם שהוא משולח מחוץ למחנה וכשהוא נרפא נאסף אל המחנה

כתובה

בעל הטורים

פעמים מ' ענו · נביא' בעדן · בזכות גן עדן · במראה שני' במראה אלין אתודע · במראה כהפכו צירי עלי · לומר שאפילו במרא' שאני מראה לנביאים נתהפך צירם עליהם אבל משה יושב כתלמיד לפני רבו ומרא' תגין על הס"א לומ' שהכינו כה' כונה שנאמר ביחזקאל ונה' אור שנאמר במראות והענן סר שלא יראה בנפלת' · וזהו שאמרו חז"ל אל ת ותלך נראותו

יונתן בן עוזיאל

ורי סרחננא : יב בבעו מנך לא תהוי מרים אחתן מצרעא מסאבא באהילא כמיתא דהיא מדמיא לוולדא דאישלם במעי אמיה תשעא ירחין וכיון דימטא קיצא למפוק לעלמא ואתאכיל פלגות בשריה בזמן דיתבא אמיה על מתברא וימות ולדא וספקא יתיה חייתא כד מחתך הכדין כד הווינן בארעא דמצרים הות מרים אחתן חמיא יתן בגלותן ובטלטולן ובשעבודן וכדו מטת זמנא למפק ולמירות ית ארעא דישראל הא כדון היא מתמנעא מנן בבטו מינך רבוני צלי בען עלה ולא נובדא זכותא מגו קהלא : יג וצלי משה ובעא רחמין קדם יי למימר בבעו ברחמין אלהא רחמנא בבעו אלהא דשליט בנשמת כל בישרא אסי בבעו לה :

ירושלמי

לא בבעו תהוי מרים אחתנן מצרעא מטמאת באהלא במיתא ארום היך מה דהוין ולדא דהוה במעיא דאמיה תשעא ירחין במיא ובאישתא ולדא ולא סנזיק וכיון דמטא קיציה למפוק מן מעוי דאמיה אתאכיל פלגות בישריה כן הות מרים אחתנן מטרפא עמנא במדברא והות עמן בעקנא וכיון דימטא קיצין למיעל לארעא דישראל למא היא מתמנע מינן צלי כען על בישרא מיתי וייחי ולא ניבר זכוותה :
אלהא דמסי כל בשרא אסי יתה :

הטורים

נשעת קולקלתו · רפא נ' במסר' רפא נא לה · רפא שנרוה כי מטה שמשה התפלל לאל שירפא שנריה כי מטה · שאם לא כן אינו מי שיעמדנ' · רפא תגין על הרי"ש אמר הסר' שעתה ראשה רפא שנריה בימטה · והעם לא נסע נפסוק ותתצב אחותו יש ב' תגנו' · לכן שמתינה לה שכינה שבע' ימי' :

יד ואמר יי למשה ואביה אילו מנזיף נזף באנפה הלא הוה מתכספא ומיטרדא שבעתי יומין וכדון דנזפה בה מן דינא דתתכסף ארביסר יומין אלהין מסתיה דתטרד שבעתי יומין מברא למשריתא ואנא מעכב בגין זכותך ענני יקרי ומשכנא וארונא וכל ישראל עד זמן דתיתסי ומן בתר כדין תתכנש : טו ואיטרדת מרים מברא למשריתא שבעתי יומין ועמא לא נטל עד זמן דאתסיית מרים :

אף

רש"י

כתובה בו אסיפה לשון הכנסה : (טו) והעם לא נסע · זה כבוד חלק לה המקום בשביל שעה אחת שנתעכבה למשה כשהושלך ליאור שנאמר ותתצב אחותו מרחוק וגו' :

חסלת פרשת בהעלותך

שלא

אבן עזרא

כאשר אתודע לכם בחלום תדעו ואם לא אין לכם רשות לשאול : (ח) פה אל פה אדבר בו · הטעם בלא אמצעי : במראה ולא בחידות · הטעם שאראה לו הדבור כאשר הוא כצורת המשכן : ולא בחידות · כמו הנשר הגדול : ותמונת יי' יביט · כטעם הראני נא את כבודך או שהוא בהקיץ : (ט) וילך · הכבוד ושעד והענן סר :

(י) מעל האהל · מעל פתח האהל : והנה מצורעת · תחסר מלת היא כמו כאשר קוה : (יא) בי אדני · פרשתיו : אל נא · אל עתה : נואלנו · מבנין נפעל ואין לו ריע כי אם נואלו שרי צען ויש אומרים שהוא הפוך מאולת קשור' וטעמו ידוע : (יב) אל נא תהי כמת · אל עתה תהיה אחותנו כנפל המת כאשר יצא מבטן אמו כאכל חצי בשרו וכן בשר המצורע ואין צורך לתיקון סופרים : (יג) ויצעק משה : זה יורה שהיה נצער על אחותו : אל : אתה שיש הגבורה בידך עתה

ג׳ יָמִים וְהָעָם לֹא נָסַע עַד הֵאָסֵף מִרְיָם׃ טו וְאַחַר נָסְעוּ הָעָם מֵחֲצֵרוֹת וַיַּחֲנוּ בְּמִדְבַּר פָּארָן׃

ק"ו · פת"לנא! · סימן · ומספירין דבני נש·תהא נוכריס כסי' ג'׃

פ פ פ

יג א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב
ג׳ נחס׳ שְׁלַח־לְךָ אֲנָשִׁים וְיָתֻרוּ אֶת־
אֶרֶץ כְּנַעַן אֲשֶׁר־אֲנִי נֹתֵן לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל אִישׁ אֶחָד אִישׁ אֶחָד
ז׳חס׳ · ג׳ לְמַטֵּה אֲבֹתָיו תִּשְׁלָחוּ כֹּל
ויאמר א! נְשִׂיא בָהֶם׃ ג וַיִּשְׁלַח אֹתָם
תשלחו מֹשֶׁה מִמִּדְבַּר פָּארָן עַל־פִּי
יְהוָה כֻּלָּם אֲנָשִׁים רָאשֵׁי בְנֵי־
י׳ ור"פ נתג׳ יִשְׂרָאֵל הֵמָּה׃ ד וְאֵלֶּה
ב׳ ומנכג בגי שְׁמוֹתָם לְמַטֵּה רְאוּבֵן שַׁמּוּעַ
עוד דסמוכי׳ בֶּן־זַכּוּר׃ ה לְמַטֵּה שִׁמְעוֹן
שפט

שִׁבְעָא יוֹמִין וְעַמָּא לָא נְטַל עַד דְּאִתְכְּנֵישַׁת מִרְיָם׃ טו וּבָתַר כֵּן נְטַלוּ עַמָּא מֵחֲצֵרוֹת וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן׃

והעם לא נסע ס

פ פ פ

א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
ב שְׁלַח לָךְ
שלח לך גּוּבְרִין וִיאַלְּלוּן יָת אַרְעָא
סוטה לד דִּכְנַעַן דַּאֲנָא יָהֵיב לִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל גַּבְרָא חַד גַּבְרָא חַד
לְשִׁבְטָא דַּאֲבָהָתוֹהִי תִּשְׁלְחוּן
כֹּל רַבָּא דְבְהוֹן׃ ג וּשְׁלַח
יָתְהוֹן מֹשֶׁה מִמַּדְבְּרָא דְפָארָן
עַל מֵימְרָא דַיְיָ כּוּלְּהוֹן גּוּבְרִין
רֵישֵׁי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אִנּוּן׃
ד וְאִלֵּין שְׁמָהַתְהוֹן
לְשִׁבְטָא דִרְאוּבֵן שַׁמּוּעַ בַּר
זַכּוּר׃ ה לְשִׁבְטָא דְשִׁמְעוֹן
שפט

רשב"ם

שלח לך ב כל נשיא בהם עיקר פשוטו כך · כל אלה שנים עשר אנשים תקח מאותם שבישראל שנשא אותם לבם ללכת · שתכוין את העם מי הם שירצה ללכת לרגל את הארץ · ומאותם שיאמרו ללכת תקח ותבחר מהם שנים עשר ולפי שהאנשים גבורים שאינם יראים ורך לבב ראוים ללכת בארץ נכריה וגם להתחזק ולקחת מפרי הארץ לכך הוצרך להכריז ולא נקנם הקב"ה בשמות כשם שעשה לנשיאים שמנו את ישראל ובנשיאים שהנחיל את ישראל את הארץ באלה מסעי · שאותם היו נקובי שמות׃ כל נשיא בהם · כטעם שתחת כל מוכיח פירושו · כל אלה פי"ב בנה יהא הנשיא להתנדב ללכת · כמו כל שתה ללכת רגליו׃

רש"י

שלח לך ב אנשים · למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים לפי שלקתה על עסקי דבה שדברה באחיה ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר׃ שלח לך · לדעתך אני איני מצוה לך אם תרצה שלח לפי שבאו ישראל ואמרו נשלחה אנשים לפנינו כמ"ש ותקרבון לי כלכ' וגו' ונמלך בשכינה אמר אני אמרתי להם שהיא טובה שנ' אעלה אתכם מעוני מצרים וגו' חייהם שאני נותן להם מקום לטעות בדברי מרגלים למען לא ירשוה׃ על פי ה' · ברשותו שלא עכב על ידו׃ (ג) כלם אנשים · כל אנשי' שבמקרא לשון חשיבות ואות' שעה כשרים היו׃ ויקרא משה להושע וגו' · נתפלל עליו יה יושיעך מעצת מרגלים׃

טו אף על גב דאתחייבת מרים נביארתא למלקי בצורעא בעלמא הדין אולפן סגי אית להו לערקא דאתי לצדיקיא ולנטרי פקודי אוריתא לפום דאתיעדרת מרים נביארתא ושעא זעירא למידוע מה הוה בסיפיה דמשה ברא הוא וכורתא הוון כל ישראל אשתין רבוון דהינון סכום תמניין לגיונין ועננא יקרא ומשכנא ובירא לא זייעין ולא נטלין עד זמן דאיתסיאת מרים נביארתא ומן בתר כדין נטלו עמא מחצרות ושרון במדברא דפארן :

אף על גב דארתחייבת מרים נביאתא למצטרעא אית בן אולפן סגי בפיקודיא ולנטורי מצוותא מצוה ועירא דעביד אינש מקבל עלה אגר סגי וכיון דקמרת מרים נביארתא על גף נהרא בשעא ועירא למידע מה הוי בסופא דמשה הוון בני ישראל שיתין ריבון דהינון סכום תמניא לגיונין ועננא יקרא ובירא לא זעו ולא נטלו מן אתריהון עד זמן דאיתסיאת מרים נביארתא מצרעתה ומן בתר דאיתסיאת מרים נביארתא מצרעתה בתר כן נטלו עמא מחצרות ושרון במדברא דפארן :

פ פ פ

שלח לך | א ומליל יי עם משה למימר : ב שלח לך גוברין חריפין | ישראל הפה
ישלח אותם | ויאללון ית ארעא דכנען דאנא יהיב לבני ישראל | היה עול' נ"
חסר ס"ת | גברא חד לשבטא דאבהתוי תשלחון מן קדם כל | חלמד שהיו
חסר, שאמר | אמרכול דבהון : ג ושדר יתהון משה ממדברא דפארן על פם | שרי כנן
להם הכנסו | מימרא דיי כלהון גוברין חריפין דמתמנן רישי על בני ישראל הינון : | סודי נ'גליו
חמה לעיר | ד ואלין שמהתא דתריסר גובריא מאללייא לשבטא דראובן עזגד | כן סודי
שלעול' יכנס | שמוע בר זכור : ה לשבטא דשמעון עזגד שפט בר חורי : | תעדוני כל
אדם נכי טוב | לשבטא | מתי סודי
ויצא נכי טוב | | המרגלים:
ראשי נכי | | שהיו מת'

אבן עזרא

רפא עשה לה על כן השיב השם ואביה ואילו אביה כעס עליה וירק בפניה הלא תכלם לראות פניו שבעת ימים : (יד) תסגר . כמו המצורעים שלא יזיקו אחרים : ואחר תאסף . תחשב מהיישוב וכן ואספתו מצרעתו ואחר שנאה אל המחנה נסעו העם מחצרות : (טו) ויחנו במדבר פארן . על דעת רבים שהענן היה שם בעבור שמצאו ויסכן הענן במדבר פארן ויפרשו הענן סר מעל האהל כמשמעו ולפי דעתי אין זה הפי' נכון :

חסלת פרשת בהעלותך

(ב) שלח לך . כתו' שהשם אמר לישראל עלה רש והם אמרו נשלחה אנשי' או אמר השם שלח לך אנשים . וטעם אנשים שהם ידועים גבורים וכן כלם אנשים ומזקת זכיית לאיש כי איש היה : ויתורו . ויחפשו וכן ולא תתורו : כל נשיא בהם . כל אחד הוא נשיא בהם או תהיה מלת אחד מוספת עצמה ואחרת עמה וכן ושניה אנשים שרי גדודים היו בן שאול ורבים כן .
וטעם

שָׁפָט בֶּן־חוֹרִי׃ ו לְמַטֵּה
יְהוּדָה כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה׃ ז
לְמַטֵּה יִשָּׂשכָר יִגְאָל בֶּן־יוֹסֵף׃
קמ"ל כטרחא ח לְמַטֵּה אֶפְרָיִם הוֹשֵׁעַ בִּן־
כו' מ' חיש נמ"א נוּן׃ ט לְמַטֵּה בִנְיָמִן פַּלְטִי
בֶּן־רָפוּא׃ י לְמַטֵּה זְבוּלֻן
ג גַּדִּיאֵל בֶּן־סוֹדִי׃ יא לְמַטֵּה
נ' יוֹסֵף לְמַטֵּה מְנַשֶּׁה גַּדִּי בֶּן־
נ' סוּסִי׃ יב לְמַטֵּה דָן עַמִּיאֵל
נ בֶּן־גְּמַלִּי׃ יג לְמַטֵּה אָשֵׁר
נ סְתוּר בֶּן־מִיכָאֵל׃ יד לְמַטֵּה
נ' וחסר א' נַפְתָּלִי נַחְבִּי בֶּן־וָפְסִי׃ טו
נ' י נ' לְמַטֵּה גָד גְּאוּאֵל בֶּן־מָכִי׃
ס"ר"פ טו אֵלֶּה שְׁמוֹת הָאֲנָשִׁים
אֲשֶׁר־שָׁלַח מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־
נ' גלי"ו הָאָרֶץ וַיִּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ
בִּן־נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃ יז וַיִּשְׁלַח
מ"נ"ז אֹתָם מֹשֶׁה לָתוּר אֶת־אֶרֶץ
כְּנָעַן וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם עֲלוּ זֶה
בַּנֶּגֶב וַעֲלִיתֶם אֶת־הָהָר׃
ד יח וּרְאִיתֶם אֶת־הָאָרֶץ מַה־
י"ב הִוא וְאֶת־הָעָם הַיֹּשֵׁב עָלֶיהָ
נ' נ' נ' הֶחָזָק הוּא הֲרָפֶה הַמְעַט הוּא
אִם־רָב׃ יט וּמָה הָאָרֶץ
נ' דפי אֲשֶׁר־הוּא יֹשֵׁב בָּהּ הֲטוֹבָה
הִוא אִם־רָעָה וּמָה הֶעָרִים
י"ומ"ל כתו' אֲשֶׁר־הוּא יוֹשֵׁב בָּהֵנָּה
נ' נ' הַבְּמַחֲנִים אִם בְּמִבְצָרִים׃
נ' כ וּמָה הָאָרֶץ הַשְּׁמֵנָה הִוא
ס' ל' אִם־רָזָה הֲיֵשׁ־בָּהּ עֵץ אִם־אַיִן
נ' י' וְהִתְחַזַּקְתֶּם וּלְקַחְתֶּם מִפְּרִי
הארץ

שָׁפָט בַּר חוֹרִי׃
ו לְשִׁבְטָא דִיהוּדָה
כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה׃ ז לְשִׁבְטָא
דְיִשָּׂשכָר יִגְאָל בַּר יוֹסֵף׃
ח לְשִׁבְטָא דְאֶפְרָיִם
הוֹשֵׁעַ בַּר נוּן׃ ט לְשִׁבְטָא
דְבִנְיָמִן פַּלְטִי בַּר רָפוּא׃ י
לְשִׁבְטָא דִזְבוּלֻן גַּדִּיאֵל בַּר
סוֹדִי׃ יא לְשִׁבְטָא דְיוֹסֵף
לְשִׁבְטָא דִמְנַשֶּׁה גַּדִּי בַּר
סוּסִי׃ יב לְשִׁבְטָא דְדָן
עַמִּיאֵל בַּר גְּמַלִּי׃ יג
לְשִׁבְטָא דְאָשֵׁר סְתוּר בַּר
מִיכָאֵל׃ יד לְשִׁבְטָא
דְנַפְתָּלִי נַחְבִּי בַּר וָפְסִי׃ טו
לְשִׁבְטָא דְגָד גְּאוּאֵל בַּר מָכִי׃
טו אִלֵּין שְׁמָהַת גֻּבְרַיָּא
דִשְׁלַח מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת
אַרְעָא וּקְרָא מֹשֶׁה לְהוֹשֵׁעַ
בַּר נוּן יְהוֹשֻׁעַ׃ יז וּשְׁלַח
יָתְהוֹן מֹשֶׁה לְאַלָּלָא יָת אַרְעָא
דִכְנָעַן וַאֲמַר לְהוֹן סְקוּ דָא
בְדָרוֹמָא וְתִסְקוּן לְטוּרָא׃
יח וְתֶחֱזוֹן יָת אַרְעָא
מָה הִיא וְיָת עַמָּא דְיָתֵיב עֲלַהּ
הֲתַקִּיף הוּא אִם חַלָּשׁ הַזְעֵיר
הוּא אִם סַגִּי׃ יט וּמָה
אַרְעָא דְהוּא יָתֵיב בַּהּ הֲטָבָא
הִיא אִם בִּישָׁא וּמָה קִרְוַיָּא
דְהוּא יָתֵיב בְּהֵין הַבִּפְצִחִין
אִם בִּכְרַכִּין׃ כ וּמָה אַרְעָא
הַעֲתִירָא הִיא אִם מִסְכֵּינָא
הַאִית בַּהּ אִילָנִין אִם לָא
וְתִתַּקְּפוּן וְתִסְּבוּן מֵאִבָּא
דְאַרְעָא וְיוֹמַיָּא יוֹמֵי בִּכּוּרֵי
עִנְבִין׃
וסליקו

אהרן
בן יפנה
סוטה לד
סתור בן
סס לד
נחבי בן
סס
ויקר' משה
סס
סנהדרין קז
היש בה
נתרא"טו

ו לשבטא דיהודה עזגר כלב בר יפונה : ז לשבטא דיששכר עזגר
יגאל בר יוסף : ח לשבטא דאפרים עזגר הושע בר נון : ט לשבטא
דבנימין עזגר פלטי בר רפוא : י לשבטא דזבולן עזגר גדיאל בר
סודי : יא לשבטא דיוסף לשבטא דמנשה עזגר גדי בר סוסי : יב
לשבטא דדן עזגר עמיאל בר גמלי : יג לשבטא דאשר עזגר סתור
בר מיכאל : יד לשבטא דנפתלי עזגר נחבי בר ופסי : טו לשבטא
דגד עזגר גאואל בר מכי : טז אלין שמהן גובריא דשדר משה
לאללא ית ארעא וכדי חמא משה ענוותנותיה קרא משה להושע בר נון
יהושע : יז ושדר יתהון משה לאללא ית ארעא דכנען ואמר להון
סקו בהדין צטרא בדרומא ותסקון לטורא : יח ותיחמון ית ארעא
מה היא וית עמא דיתיב עלה התקיף הוא אין חלש הזעיר הוא אין סגי :
יט ומה ארעא דהיא יתיב בה הטבתא היא אין בישתא ומה קרויא
דהוא יתיב בהון הבכרכין פציחי חניין
אין בחקרין : כ ומה שבח ארעא
השמינין אינין פרייה אין פתרנין
האית בה אילנין דמיכל אין לא
ותעברון

ירושלמי

וכה ארעא השמינין אינון
פירין או עצין :
ואתו

רש"י

(יז) עלו זה בנגב · הוא היה הפסולת של א"י שכן דרך התגרים מראין את הפסולת תחלה ואח"כ מראים את השבח : (יח) את הארץ מה היא · יש ארץ מגדלת גבורים ויש ארץ מגדלת חלשים יש מגדלת אוכלוסין ויש ממעטת אוכלוסין : החזק הוא הרפה · סימן מסר להם אם בפרזים יושבין חזקים הם שסומכין על גבורתם ואם בערי בצורות הם יושבים חלשים הם : (יט) הבמחנים · תרגומו הבפצחין כרכין פצוחין ופתוחין מאין חומה : הטובה היא · במעיינות ותהומות טובים ובריאים : (כ) היש בה עץ · אם יש בהם אדם כשר שיגין עליהם

רשב"ם

(טז) ויקרא משה להושע בן נון יהושע · שאף כך פירושו הושע בן נון שאמרנו למעלה שנקרא כן בבית אביו הוא אותו שקרא משה כשנעשה משרתו והפקידו על ביתו שכך היה מנהג כיוו ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח · ויקרא לדניאל בלשצר דהוא שמי' בלטשצר דהוא שמי' בלטשצר כשם אלהי' : (יח) וראיתם את הארץ מה היא · אם היא בתחילתה ארץ יערים או חלקה או ארץ מטועת ולחב כי לפי מה שתראו את הארץ תכינו לו כלי מלחמ' לפתח את היערים ולהכין הליכת חיילותיכם כי בטוחים היו שה' יתן להם את ארץ כנען אך לא בלא טורח כי אם בעניין ערכי המלחמה : החזק הוא · כל זה להודיע באיזה עניין יערכו אתם מלחמה : (יט) ומה הארץ אשר הוא יושב בו ומה הארץ אשר אמרנו למעלה מדבר בארץ שהיא בתחילת המלכות שאין שם יושב ועתה מדבר בארץ אשר הם יושבים בה הטובה היא אם רעה · אם מלאה תבואות הרבה וימצאו בה כל טוב למלחמותם ולא יצטרכו להקדים להם צדה כל כך לעת מלחמה מקודם : הבמחנים · יושבים · או בערי המבצר' כל זה לדעת אם צריכים לעשות דייק וסוללות לכבוש את הערים : (כ) השמנה היא וגו' · להודיע לישראל שימצאוה זבת חלב ודבש כמו שהכניסום

אבן עזרא

וטעם אלה שמות האנשים אחר שאמר ואלה שמותם להודיע כי כן היה שמותם לעולם ולא השתנו כמו הושע : (יז) עלו זה בנגב · עלו זה הדרך בנגב וידוע כי מצרים הוא נגב ארץ ישראל כאשר פירשתי

סודי שסלחו
אותם לתור
הארץ
ולנלות על
סודותיה ·
תיצנוני
שהוציאו
דבה ונרמו
שנקנס לי
בכיה לדורו'
אלה שמות
האנשים
בגימטריא
שמותיהם
מכוערים ·
את ההר
בגים' תורה
שתעמו' לאם
זכות התור'
השמנה ב'
השמנה היא
אם רזה · ואת
השמנה ואת

החזקה
אשמיל
ביחזקאל
בפרש' הנני
על הרועים ·
אלא
הוציאו דבה
היו זוכי' לכל
מה שאמור
בענין
במרעה טוב
ארעה אותם
ומרעה שמן
תרעינה אל
הרי ישראל
ועכשיו
שהוציאו
דבה גרמו
למה שנאמר
ובניכם יהיו
רועים
במדבר'
שנה וגו' :

הָאָרֶץ וְהַיָּמִים יְמֵי בִּכּוּרֵי
נ׳ עֲנָבִים׃ כא וַיַּעֲלוּ וַיָּתֻרוּ
כל נן חס׳ כל סין מל׳ אֶת־הָאָרֶץ מִמִּדְבַּר־צִן עַד־
רְחֹב לְבֹא חֲמָת׃ כב וַיַּעֲלוּ
ח׳ טנורין לשון רבים וקרינן לשון סל בַנֶּגֶב וַיָּבֹא עַד־חֶבְרוֹן וְשָׁם
אֲחִימַן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי יְלִידֵי
הָעֲנָק וְחֶבְרוֹן שֶׁבַע שָׁנִים
נִבְנְתָה לִפְנֵי צֹעַן מִצְרָיִם׃
ה׳ חס׳ כג וַיָּבֹאוּ עַד־נַחַל אֶשְׁכֹּל
ד׳ חס׳ בליש׳ ב״ל מ״ל נמה ד׳ וסי׳ וַיִּכְרְתוּ מִשָּׁם זְמוֹרָה וְאֶשְׁכּוֹל
עֲנָבִים אֶחָד וַיִּשָּׂאֻהוּ בַמּוֹט
בִּשְׁנָיִם וּמִן־הָרִמֹּנִים וּמִן־
הַתְּאֵנִים׃ כד לַמָּקוֹם הַהוּא
קָרָא נַחַל אֶשְׁכּוֹל עַל אֹדוֹת
הָאֶשְׁכּוֹל אֲשֶׁר־כָּרְתוּ מִשָּׁם
נ׳ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כה וַיָּשֻׁבוּ מִתּוּר
הָאָרֶץ מִקֵּץ אַרְבָּעִים יוֹם׃
כו וַיֵּלְכוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־כָּל־עֲדַת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל אֶל־מִדְבַּר פָּארָן
קָדֵשָׁה

אונקלוס

כא וּסְלִיקוּ וְאַלִּילוּ יַת־אַרְעָא מִמַּדְבְּרָא דְצִין עַד־רְחוֹב לְמֵעַל חֲמָת׃ כב וּסְלִיקוּ בְדָרוֹמָא וַאֲתָא עַד־חֶבְרוֹן וְתַמָּן אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי בְּנֵי גִבָּרָא וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שְׁנִין אִתְבְּנִיאַת קֳדָם טָנֵס דְּמִצְרָיִם׃ כג וַאֲתוֹ עַד נַחְלָא דְאַתְכָּלָא וְקַצּוּ מִתַּמָּן עוּבַרְתָּא וְאַתְכַּל עִנְבִין חַד וּנְטָלוּהִי בַּאֲרִיחָא בִּתְרֵין וּמִן רִמּוֹנַיָּא וּמִן תְּאֵנַיָּא׃ כד לְאַתְרָא הַהוּא קְרָא נַחְלָא דְאַתְכָּלָא עַל עֵיסַק אַתְכָּלָא דְקַצּוּ מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כה וְתָבוּ מִלְּאַלָּלָא יַת־אַרְעָא מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין׃ כו וַאֲזַלוּ וַאֲתוֹ לְוָת־מֹשֶׁה וּלְוָת־אַהֲרֹן וּלְוָת־כָּל־כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְפָארָן לְרְקָם וְאָתִיבוּ יָתְהוֹן פִּתְגָמָא וְיָת־כָּל־כְּנִשְׁתָּא

ואחזיאונון

תולדות אהרן

ויעלו בנגב סוטה לד

ושם אחימן יומא י

סוטה שם

וחברון שבע שנים כתובות קיב סוטה שם

וישאהו סוטה שם

וישובו שם עג

רש״י

עליהם בזכותו: בכורי ענבים · ימים שהענבי' מתבשלין בבכור: (כא) ממדבר צין עד רחוב לבא חמת · הלכו בגבוליה באורך וברוחב כמין גם הלכו רוח גבול דרומית ממקצוע מזרח עד מקצוע מערב כמו שצוה משה עלו זה בנגב דרך גבול דרומי' מזרחית עד הים שהים הוא גבול מערבי ומשם חזרו והלכו כל גבול מערבי על שפת הים עד לבא חמת שהוא אצל הר ההר במקצוע מערבית צפונית כמו שמפורש בגבולות הארץ בפרשת אלה מסעי: (כב) ויבא עד חברון · כלב לבדו הלך שם ונשתטח על קברי אבות שלא יהא ניסת לחביריו להיות בעצתם וכן הוא אומר ולו אתן

רשב״ם

שהנטיעים הן כה: והתחזקתם · כאנשים גבורי' לקחת ולא תגורו מפני איש: והימים ימי בכורי ענבים · זה מגיד הכתוב מפני אשכל של ענבים שכרתו: (כב) ויבא עד חברון · הגדה כראית פשט שעל כלב אמר הכתוב שנאמר ולו אתן את הארץ אשר דרך בה ובביאותיו אל הארץ אשר בא שמה וזרעו יורישנה · לפיכך ויבא עד חברון · הוא כלב ונשתטח על קבורת אבות ונתפלל שינצל מעצת מרגלים · ומצינו ביהושע שנתן לכלב את חברון כדכתיב ואת שדה העיר ואת חצריה נתנו לכלב בן יפונה באחוזתו · ומכל מקום לפי עיקר פשוטו ויבא כל אחד ואחד עד חברון שהרי אמרו וגם בני הענקים ראינו שם בחברון · וכתיב ושם ראינו

וְתַעַבְרוּן חֲזָקְתָּא וְתִסְבוּן מֵאִיבָּא דְאַרְעָא וְיוֹמַיָּא דִי אִזְלוּ בְּעֶשְׂרִין וְתִשְׁעָה
לְיַרְחָא דְסִיוָן יוֹמֵי דְמָן בִּכּוּרֵי עִנְבִין : כא וּסְלִיקוּ וְאַלִּילוּ יַת אַרְעָא
מִן מַדְבְּרָא דְצִין עַד פְּלַטְיוּת מֵעַלְךְ לְאַנְטוֹכְיָא : כב וּסְלִיקוּ מִן צְטַר
דָּרוֹמָא וְאָתוּ עַד חֶבְרוֹן וְתַמָּן אֲחִימָן שֵׁשַׁי וְתַלְמַי מַרְבָּיָנֵי דַעֲנָק גִּבָּרָא
וְחֶבְרוֹן שְׁבַע שְׁנִין אִתְבְּנִיַּית קֳדָם עַד לָא תִתְבְּנֵי טָאנִיס דְּמִצְרָיִם :
כג וְאָתוּ עַד נַחְלָא דְאַתְכְּלָא
וְקָצוּ מִתַּמָּן עוֹבַרְתָּא וְאִיתְכַּל דְעִנְבִין
חַד וְסוֹבְרוּהִי בְּאַסְלָא בִּכְתֵיף תְּרֵין
מִנְהוֹן וְכֵן מִן רוּמָנַיָּא וְכֵן מִן תֵּינַיָּא :
כד לְאַתְרָא הַהוּא קְרוֹ נַחְלָא
דְאַתְכְּלָא עַל עֵיסַק עוֹבַרְתָּא דְקָצִיצוּ
מִתַּמָּן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַהֲוָת חַמְרָא נָטִיף
מִנֵּיהּ כְּנַחְלָא : כה וְתָבוּ מִלְּאַלָּלָא יַת אַרְעָא בִּתְמַנְיָא יוֹמִין בְּיַרְחָא
דְאָב מִסּוֹף אַרְבְּעִין יוֹמִין : כו וַאֲזַלוּ וְאָתוּ לְוַת משֶׁה וּלְוַת אַהֲרֹן
וּלְוַת כָּל כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְמַדְבְּרָא דְפָארָן לְרְקַם וְאָתִיבוּ לְהוֹן פִּתְגָמָא
ולות

ירושלמי

וַאֲתוֹ עַל נַחַל סְגוּלָה וּקְטָעוּ
מִתַּמָּן עוֹבְרָא וּבֵיהּ סְגוּל
דְעִינְבִין חַד וְטָעֲנוּ יָתֵיהּ
בְּקוּפְּתִּבֵינֵי תְרֵין גּוּבְרִין וְכֵן
מִן רִמּוֹנַיָּא וּמִן תֵּינַיָּא :

פתח ויעלו
בנגב ויבא
פ"ת נהפך
אבות
שנפתחת על
קברי אבות
למקום ההוא
קרא נחל
אשכול •
פפסוק
מתחיל בנ'
ומסיים בנ'
דסת' גזירות
נ' יום • והיין
אם זכה
לשתותו
כראוי או
חמרא ורחני
פקחין ז"כ'
ללמוד וללמד •
ופאחורי
יופ' מלא ני"ו

שסקו! הוא
כשזה עומד'
שנאמר בו
כגובה ארזי'
גובהו • ועלה
כעלה בה"א
לומר שאפי'
אם יאמ' לכו
עשו סולמות
ועלו לרקיע
שהוא מהלך
ת"ק שנה
נעלה • כי
חזק הוא
ממנו • א"ת'
בנחרא אל
תקרי ממנו
אלא ממנו
שאפילו כיבל
הבית אינו
יכול להוציא
כלין משם •

רש"י

את הארץ אשר לרך בה וכתיב ויתנו לכלב את
חברון : שבע שנים נבנתה • אפשר שבנה חם את
חברון לכנען בנו הקטן קוד' שיבנ' את צוען למצרי'
בנו הגדול אלא שהיתה מבונה בכל טוב על אחד
משבעה בצוען ובא להודיעך שבחה של ארץ ישראל
שאין לך טרשין בארץ ישראל יותר מחברון לפיכך
הקצוה לקברות מתים ואין לך מעולה בכל הארצות
כמצרים שנא' כגן ה' כארץ מצרי' וצוען היא המעולה שבארץ מצרים ששם מושב המלכים שנאמר כי היו
בצוען שריו והיתה חברון טובה ממנה שבעה חלקים : (כג) זמורה • סוכת גפן ואשכול של ענבים
תלוי בה ממשמע שנא' וישאהו במוט איני יודע שבוא בשנים מה ת"ל בשני' בשני מוטות הא כיצד שמנה
נטלו אשכול אחד נטל תאנה ואחד רמון יהושע וכלב לא נטלו כלום לפי שכל עצמן להוצי' דבה נתכוונו
כשם שפריה משונה כך עמה משונה • ואם חפץ אתה לידע כמה משאוי אחד מהם צא ולמד מאבנים
שהקימו בגלגל הרימו להם איש אבן אחד מן הירדן על שכמו והקימוה בגלגל ושקלום רבותינו משקל
כל אחד ארבעי' סאה וגמירי טיכא דמידלי איניש על כתפיה אינו אלא שליש משאוי כמשאוי שמסייעין
אותו להרים : (כה) וישובו מתור הארץ מקץ ארבעים יום • והלא ארבע מאות פרסה על ארבע מאות
פרסה היא ומהלך אדם בינוני עשרה פרסאות ליום הרי מהלך ארבעים יום מן המזרח למערב והם
הלכו ארכה ורחבה אלא שגלוי לפני הק"בה שיגזור עליה' יום לשנה קצר לפניה' את הדרך : (כו) וילכו
ויבאו • מכאן וילכו להקיש הליכתן לביאתן

רשב"ם

את הנפילים בני ענק : לפני צוען מצרים • לפי
פשוטו נבנתה לפני צוען • וגם כן חשובה יותר
עיר היש' מן העיר החדש' שהיו ישרא' מכירי'
חשיבותה של צוען הוצרך לומר כי ערי ישראל
חשובים יותר וגם מתוך ישבה היו בה ענקים
ששם מדורות הראשונים :
ויהם

אבן עזרא

ספר דניאל והראיה כי רוחב מצרים פחות מחמשים מילות ורוחב ירושלים שלשים ושלש ומדב' פארן
בנגב ארץ מצרים והנה פי' בנגב אינו נגב המחנה רק פירושו כנגב של ארץ כנען והעד בחברון שהוא
ליהודה והכתוב אמר יהודה יעמוד על גבולו מנגב : (יח) וראיתם את הארץ מה היא • ומה העם :

מסרה / תורה

קדשה וישיבו אתם דבר ואת־
כל־העדה ויראום את־פרי
הארץ׃ כז ויספרו לו
ויאמרו באנו אל־הארץ אשר
שלחתנו וגם זבת חלב ודבש
הוא וזה־פריה׃ כח אפס כי־
עז העם הישב בארץ והערים
בצרות גדלת מאד וגם־ילדי
הענק ראינו שם׃ כט עמלק
יושב בארץ הנגב והחתי והיבוסי
והאמרי יושב בהר והכנעני
יושב על־הים ועל יד הירדן׃
ל ויהס כלב את־העם אל־
משה ויאמר עלה נעלה
וירשנו אתה כי־יכול נוכל
לה׃ לא והאנשים אשר־
עלו עמו אמרו לא נוכל
לעלות אל־העם כי־חזק הוא
ממנו׃ לב ויציאו דבת
הארץ אשר תרו אתה אל־
בני ישראל לאמר הארץ
אשר עברנו בה לתור אתה
ארץ אכלת יושביה הוא וכל־
העם אשר־ראינו בתוכה
אנשי מדות׃ לג ושם
ראינו את־הנפלים בני ענק
מן־הנפלים ונהי בעינינו כחגבים וכן היינו בעיניהם׃

ג׳ ו״ם ג״וג׳ · פס׳ · ג׳ וס״ג · ג׳ וכ״ב · ב׳ חס׳ · י׳ וס״ו כתו׳ · ב׳ מכתון בפסוק · ב׳ כתי׳ ה׳א · ה׳ס׳ג · ס׳ר׳ס · י״ב · ב׳ ס״ג תאר כתנו ותית׳ גבל וסגים · ה׳ר׳ס · ח׳ס׳י · ג׳א ס׳ ׳וכ׳ פס׳ ו׳ קרמ׳ · ג׳ ב׳ב׳ י׳ ה׳

אונקלוס

ואחויאונון ית אבא דארעא׃ כז ואשתעיאו ליה
ואמרו אתינא לארעא דשלחתנא ואף עבדא חלב
ודבש היא ודין אבה׃ כח לחור ארי תקיף עמא דיתיב
בארעא וקרויא כריכן רברבן לחדא ואף בני גבריא חזינא
תמן׃ כט עמלקאה יתיב בארע דרומא וחתאה
ויבוסאה ואמוראה יתיב בטורא וכנענאה יתיב על
ימא ועל כיף ירדנא׃ ל ואצית כלב ית עמא למשה
ואמר מיסק ניסק ונירת יתה ארי מיכל ניכול לה׃ לא
וגבריא דסליקו עמיה אמרו לא ניכול למיסק לות עמא
ארי תקיף הוא מננא׃ לב ואפיקו שום ביש על ארעא
דאלילו יתה לות בני ישראל למימר ארעא דעברנא בה
לאללא יתה ארעא מקטלא יתבהא היא וכל עמא
דחזינא בגוה אינשין דמשחן׃
לג ותמן חזינא ית גבריא בני ענק מן גבריא
והוינא בעיני נפשנא כקמצין וכן הוינא בעיניהון׃

תולדת אהרן

ויספרו לו סס נס · אפס כי עז סס · ויהס כלב סס · עלה נעלה סס · והאנשים אשר סס · כי חזק הוא מנחות כנ ערכין טו · ארץ אוכל׳ סוטה לס · ונהי בעינינו סס

רשבם

(ל) ויהס · שיתקם בחכמתו׃ (לג) מן הנפילים · הר אונים כדכתיב בבראשית הנפילים היו בארץ בימים ההם׃ כחגבים · הכמוך כראה לגבוה ממנו הרבה כחגבים שהם נמוכים מאד · וזה מוכיח שיושב על חוג הארץ · ויושביה כחגבים׃

רשי

לכיאתן מה כיא תן בעלה רעה · אף הליכתן בעלה רעה׃ וישיבו אותם דבר · את משה ואת אהרן׃ (כז) זבת חלב ודבש היא · כל דבר שקר שאין אומרין בו קצת אמת בתחלתו אין מתקיים

יש מפרשים
אלא מחנו
לשון מנה פי'
כלי · ור"מ
לפי שכל
אותיות של
מחנו כפולי'
כמו מ"ם
נו"ן וי"ו לכך
כולל כ';
דכריספסטו
והדרש שלו ·
ונהי כ'
במס' הפא
ונהי
בעינינו
כחגבים ·
ונהי כשתא
בלנו ·
וכן היינו
בעיניהם
בגימט' זהו

ולות כל כנישתא וחמיאונון ית איבא דארעא : כו ואשתעיו ליה
ואמרו אתאנא לארעא דשדרתנא ואוף עבדא חלב ודבש היא ודין
איבה : כח לחוד ארום תקיף עמא דיתיב בארעא וקירויא כריכין
חניין רברבן לחדא ואוף מרבני דענק גיברא חמינא תמן : כט
עמלקאי יתבין בארע דרומא וחיתאי ויבוסאי ואמוראי יתבין בטורא
וכנענאי יתבין על ימא ועל תחום
יורדנא : ל ושתיק כלב ית עמא
ואציתינון לות משה ואמר מיסק
ניסק ונירת יתה ארום מיכל ניכול לה : לא וגובריא דסליקו עמיה
אמרו לא ניכול למיסוק לות עמא ארום תקיף הוא מיננא : לב ואפיקו
טיב ביש על ארעא דאלילו יתה לות בני ישראל למימר ארעא דעברנא
בה לאללא יתה ארעא מקטלא יתבהא היא במרעין וכל עמא דגווה
גבריא מרי מיכלן בישין : לג ותמן חמינא ית גבריא בני ענק
מגניסת גיבריא והוינא דמיין באנפי נפשנא היך קמצין וחיכדין הוינא
דמיין באנפי נפשיהון :

ירושלמי
וישתק :

נמלים קוצין
וכן גם כן
נוטריקון
וכמו נמלים
וכזה יתיישב
מה שפרש"י
שמענו
אומרים
נמלים נכרם
כיאמן דכר
שמם של
נמלים · והלא
שפסו' אומר
ונהי
בעינינו
כחגבים וכן
ה"כ' ומשמע
כחגבים ולא
כנמלים · לא
כמו שאמר
ברהב
שמדקדק

רשי

מתקיים בסופו : (כח) בצורות · לשון חוזק ותרגומו כריכין לשון בירניות עגולות ובלשון ארמי כריך עגול : (כט) עמלק יושב וגו' · לפי שכבר נעמלק כבר הוכידוהו מרגלים כדי ליראם : על יד הירדן · יד כמשמעו אצל הירדן ולא תוכלו לעבור : (ל) ויהס כלב · השתיק את כלם : אל משה · לשמוע מה שידבר במשה צווח ואמר וכי זו בלבד עשה לנו בן עמרם השומע היה סבור שבא לספר בגנותו ומתוך שהיה בלבם על משה בשביל דברי המרגלים שתקו כלם לשמוע גנותו אמר והלא קרע לנו את הים והוריד לנו את המן והגיז לנו את השליו : עלה נעלה · אפי' בשמים והוא אומר עשו סולמות ועלו שם נצליח בכל דבריו : ויהס · לשון שתיקה · וכן הס כל בשר הס כי לא להזכיר כן דרך בני אדם הרוצה לשתק אגודת אנשים אומר ש"ט : (לא) חזק הוא ממנו · כביכול כלפי מעלה אמרו: (לב) אוכלת יושביה · בכ"מ שעברנו מצאנוס קוברי מתים והקב"ה עשה לטובה כדי לטרדם באבלות ולא יתנו לב לאלו : אנשי מדות · גדולים וגבוהים וצריך לתת להם מדה כגון גלית גבהו שש אמות וזרת וכן איש מדון איש מדה : (לג) הנפילים · ענקים מבני שמחזאי ועזאל שנפלו מן השמים בימי דור אנוש : וכן היינו בעיניהם · שמענו אומרים זה לזה נמלים (רא"ם ונס"א חגבים) יש בכרמים כאנשים : ענק · שמעניקים חמה בקומתן :

ואיימת

אבן עזרא

שחזק · למלחמה ואחר כן פירש מה הארץ הטובה היא שהאויר שלה והמים שלה טובים : (יט) הבמחנים · כמו הקדריים שחונים באהלים : (כ) השמנה היא · לתת חטה אמרו חז"ל כי טעם ויבא על כלב בן יפונה כי כל אחד הלך לצד אחד : (כב) צען מצרים · שם מדינה סמוכה אל מצרים וכן מצית לחם יהודה ויש אומרים שפירושו מגזרת אהל בל יצען בדרך רחוקה · וטעם להזכיר חברון להודיע שהיא קדמונית : (כג) עד נחל אשכול · דברי משה ויתכן להיות כמו וירדוף עד דן להיות שם אחר : (כד) קרא · הקורא כמו אשר ילדה אותה ללוי · יש מקץ שהוא תחלה ויש מקץ שהוא מסוף ויתכן להיות ראש הארבעים : (כו) וילכו · להודיע שלא באו לאהליהם אל המחנה רק מיד הלכו : וישיבו אותם דבר · אל משה ואהרן : (כז) ויספרו לו · למשה שהוא העיקר : (ל) ויהס כלב ·

אמר

יד

א ותשא כל העדה ויתנו
את קולם ויבכו העם בלילה
ההוא: ב וילנו על משה
ועל אהרן כל בני ישראל
ויאמרו אלהם כל העדה לו
מתנו בארץ מצרים או
במדבר הזה לו מתנו: ג
ולמה יהוה מביא אתנו
אל הארץ הזאת לנפל בחרב
נשינו וטפנו יהיו לבז הלוא
טוב לנו שוב מצרימה: ד
ויאמרו איש אל אחיו נתנה
ראש ונשובה מצרימה:
ה ויפל משה ואהרן על
פניהם לפני כל קהל עדת בני
ישראל: ו ויהושע בן נון
וכלב בן יפנה מן התרים
את הארץ קרעו בגדיהם:
ז ויאמרו אל כל עדת
בני ישראל לאמר הארץ
אשר עברנו בה לתור אתה
טובה הארץ מאד מאד: ח
אם חפץ בנו יהוה והביא
אתנו אל הארץ הזאת
ונתנה לנו ארץ אשר הוא
זבת חלב ודבש: ט אך
ביהוה אל תמרדו ואתם אל
תיראו את עם הארץ כי
לחמנו הם סר צלם מעליהם
ויהוה אתנו אל תיראם:
י ויאמרו כל העדה לרגום
אתם

אונקלוס

א וארימת כל כנשתא
ויהבו ית קלהון ובכו עמא
בליליא ההוא: ב
ואתרעמו על משה ועל
אהרן כל בני ישראל ואמרו
להון כל כנשתא לוי דמיתנא
בארעא דמצרים או במדברא
הדין לוי דמיתנא: ג
ולמה יי מעיל יתנא לארעא
הדא למיפל בחרבא נשנא
וטפלנא יהון לביזא הלא טב
לנא דנתוב למצרים: ד
ואמרו גבר לאחוהי נמני
רישא ונתוב למצרים: ה
ונפל משה ואהרן על אפיהון
קדם כל קהל כנשתא דבני
ישראל: ו ויהושע בר
נון וכלב בר יפנה מן מאללי
ית ארעא בזעו לבושיהון:
ז ואמרו לכל כנשתא
דבני ישראל למימר ארעא
דעברנא בה לאללא יתה
טבא ארעא לחדא לחדא:
ח אם רעוא בנא מן קדם
יי ויעל יתנא לארעא הדא
ויתנינה לנא ארעא דהיא
עבדא חלב ודבש: ט
ברם במימרא דיי לא
תמרדון ואתון לא תדחלון
מן עמא דארעא ארי בידנא
מסירין אנון עדא תוקפהון
מנהון ומימרא דיי בסעדנא
לא תדחלון מנהון: י
ואמרו כל כנשתא למרגם
יתהון באבניא ויקרא דיי
אתגלי במשכן זמנא לכל
בני

מסרה

ל' ; כ"ג
כ"ג
ג' ר"פ רפין ג'
ד' ות"ס
ס"נ נתנו
י"ג בסעמ"
ו' י' ל"פ
ס"א ונין מתחלפי'
בטע' י' ג'
בול' מ"ג
ו'
ו' ר"פ בספירא
ל' י בול' ס"ס
ד' י' ב
נ"ס ז' י"א וחד מ"ג

תולדות

אהרן
ותשא כל — תענית כט, סוטה לה, סנהדרין קד
ויפל משה — תענית יד
ויהושע בן נון — ס
ויאמרו כל — סוטה לה

א ואריםת כל כנשתא ויהבו ית קליהון ובכו עמא בליליא דההוא
ואתקביעת להון ההוא ליליא לבכותא לדריהון : ב ואתרעמו על
משה ועל אהרן כל בני ישראל ואמר להון כל כנשתא לואי דמיתנא
בארעא דמצרים או במדברא הדין לואי דמיתנא : ג ולמא יי מעיל
יתנא לארעא הדא למיפל בחרבא דכנעניי נשנא ושפלנא יהון למיבז
הלא טב לנא דנתוב למצרים : ד
ואמרו גבר לאחוי נמני עלן מליך
לריש ונתוב למצרים : ה ואתרכינו
משה ואהרן על אפיהון קדם כל
כנשתא דבני ישראל : ו ויהושע בר נון וכלב בר יפונה מן מאללי
ית ארעא בזעו לבושיהון : ז ואמרו לכל כנישתא למימר ארעא
דעברנא בה לאללא יתה טבא ארעא לחדא לחדא : ח אין רעוא
דיי אית בנא ואעיל יתנא לארעא הדא ויתנינה לנא ארעא דהיא עבדא
חלב ודבש : ט ברם בפיקודיא דיי לא תבטשון ואתון לא תדחלון
מן עמא דארעא ארום בידנא מסירין הינון תש חיל גבורתהון מעליהון
ומימרא דיי בסעדנא לא תדחלון מנהון : י ואמרו כל כנישתא
לאטלא יתהון באבניא ואיקר שכינתא דיי אתגלי בענני יקרא במשכן
זמנא

ירושלמי

נשוי עלן סלך ונחזור
למצרים :

רש"י

(ג) לו מתנו : הלואי ומתנו : (ד)
נתנה ראש · כתרגומו נמני רישא נשים
עלינו מלך ורבותינו פירשו לשון ע"ז : (ט)
אל תמרודו · ושוב ואתם אל תיראו :
כי לחמנו הם · כאכלם כלחם : סר צלם ·
מגינם וחזקם כשרי' שבהם מתו איוב שהיה מגין עליהם · דבר אחר צלו של המקום סר מעליהם :
(י) לרגום אותם את יהושע
וכלב

רשב"ם

(ט) סר צלם מעליהם · אין להם מחסה
לחסות בו כי כבר נמוגו כל יושבי ארץ מפניכו
מטעם שהוכים יה כמו שאמרה רחב הזונה ·
וכדכתיב נמוגו כל יושבי כנען :
ואמרו

אבן עזרא

אמר ר' יונה המדקדק שטעמו שאמר הסו : (לב) ויוציאו דבת הארץ · דבר שלא היה ואין כן
ויבא יוסף כי ויבא הפך ויוציאו : דבה · מפעלי הכפל מגזרת דובב שפתי ישנים ובמקומו פירשתיו :
אוכלת יושביה · שהאויר שלה רע : אנשי מדות · כל איש הוא איש מדה רק טעמו מדות גדולות
יותר מהכל וכן אנשי לבב ורבים כמו הם : (לג) הנפילים · פרשתיו : מן הנפילים :
טעמו וגם אחרי כן אשר יבואו ושם מפורש : (א) את קולם · פעול למלת ותשא גם ויתנו :
(ב) וילונו : מבנין נפעל מהפעלים השניים שנראים לנפעל שלם : (ג) טוב מצרים ·
שם הפועל כמו לא אוכל קום ומלך אלקום עמו : (ה) ויפל משה · ברצונו : (ו) ויהושע
בן נון · הזכירו משה בתחלה לגודל מעלתו : (ט) כי לחמנו הם · כאכלם כלחם וכן אוכלי עמי
אכלו לחם · סר צלם · כי הגבור אם אין לו מגן שיגן עליו ויהיה צל לו לבו ירא : (י)
לרגום אותם · יהושע וכלב : (יא) ינאצוני · כמו יכעסוני ורבים חבירוי · וטעם בקרבו
לשון יחיד שהיו בתחלה לב אחד לטוב : (יב) ושמעו מצרים כי העלית · טעמו ואשר העלית
ואחר שאמר ושמעו ואמרו אל יושב הארץ הזאת היא ארץ כנען · פירוש מה שמעו על כן פעם אחרת
שמעו

רש"י ע"כ · ופהי כשתא בלכו · לפי שאו כנזר עליהם סורו שמח · כתנניס ב' במס' הכא ואידך יושביה כתנניס כלאיתא במדרש שבג' א' אכל רמון וזרק קליפ' וכל י"ב ; חרגלי' בכנסו ליסב בתוכה תפני הצל וזהו ויושב יה כחנבי'שישבו בה כחגבים לנפול ד' במס' לנפול בחרב · לחם

דחיתני לנפול · אשר החלות לנפול לפניו גם כבל לנפול אל חללי ישרא · שבעון זאת הנפילה דחוני שנרמו לי עתה נפילה · דכתיב ופגריכם אתם יפלו במדבר · ודחיתני לנפול לדורו' שגרמו שחרב הבית ונפלו ביד בבל · והיינו גם בבל לנפול אל חללי ישרא וכן גייתי המן

אתם באבנים וכבוד יהוה
פ׳ קמץ נראה באהל מועד אל־כל־
בני ישראל : פ יא ויאמר
י״ו פסו׳ עד ועד · יהוה אל־משה עד־אנה
ג׳ וסס׳ · נ׳ ינאצני העם הזה ועד־אנה
כ׳כ׳ נ נתור׳ לא־יאמינו בי בכל האתות
אשר עשיתי בקרבו : יב
נ׳ וכ׳ כן אכנו בדבר ואורשנו ואעשה
אתך לגוי־גדול ועצום ממנו :
פ׳ יג ויאמר משה אל־יהוה
ג׳ ושמעו מצרים כי־העלית
בכחך את־העם הזה מקרבו :
ג׳ · י״ו פ״נ נתמס יד ואמרו אל־יושב הארץ
הזאת שמעו כי־אתה יהוה
נ׳ בקרב העם הזה אשר־עין
פ׳ בעין נראה ׀ אתה יהוה
ג׳ · י״נ חסר ועננך עמד עלהם ובעמד ענן
כתו׳ · נ״חס׳ קמ׳ דפסוק אתה הלך לפניהם יומם
ובעמוד אש לילה : טו
כ׳ מא״ס על אס · כ׳ והמתה את־העם הזה כאיש
אחד ואמרו הגוים אשר־
שמעו את־שמעך לאמר :
נ׳ פנעתך נ׳ טז מבלתי יכלת יהוה
להביא את־העם הזה אל־
הארץ אשר־נשבע להם
ג׳ · ירנתי ק״ל וישחטם במדבר : יז ועתה יגדל־נא כח אדני כאשר

אהרן בני ישראל : יא ואמר יי
למשה עד אימתי יהון
מרגזין קדמי עמא הדין ועד
אימתי לא יהימנון במימרי
בכל אתיא דעבדית ביניהון :
עד אנא מנ ה כה יב אמחינון במותא
ואשיצינון ואעביד יתך לעם
רב ותקיף מנהון : יג
ואמר משה קדם יי וישמעון
מצראי ארי אסיקתא בחילך
ית עמא הדין מביניהון :
יד ויימרון ליתיב ארעא
הדא דשמעו ארי את יי
דשכינתך שריא בגו עמא
הדין דבעיניהון חזן שכינת
יקרא דיי ועננך מטיל
עליהון ובעמודא דעננא
את מדבר קדמיהון ביממא
ובעמודא דאשתא בליליא :
טו ותקטיל ית עמא
הדין כגברא חד ויימרון
עממיא דשמעו ית שמע
גבורתך למימר : טז
מדלית יכלא קדם יי לאעלא
ית עמא הדין לארעא דקיים
להון וקטלינון במדברא :
יז וכען סגי כען חילא
קדמך יי כמא דמלילתא
למימר :

יז ועתה יגדל סנת פט סנהדרין קיא

דברת

רשבם

(יד) ואמרו אל יושב הארץ הזאת : ואמרו מצרים על יושבי ארץ כנען כמו שמפורש לפנינו שיאמרו מצרים מבלתי יכולת וגו׳ אבל עכשיו מפרש תחלה למה יאמרו מצרים כן · כי שמעו שאתה בזאת׳ בכח גדול ובעמוד אש ובעמוד ענן ·

רש״י

אבנים : וכבוד יי׳ · הענן ירד שם : (יא) עד אנה ינאצוני · ירגיזוני : בכל האותות · בשביל כל הנסים · שעשיתי להם היה להם להאמין שהיכולת בידי לקיים הבטחתי : (יב) ואורישנו · כתרגומו תרוכין ולא תאמר

שמתנו שטנה על בני הגית ולא הניחו לבנותו • נתנה ראש זהו עד"ז וכן בעגל אשר ילכו לפנינו אשר אותיו" ראש • ואת התם אחר מ' יום אף כאן אחר מ' יום איש אל אחיו נתנה ראש ונשובה מצרימה ר"ת בנ"ים ע"ז לחתנו ד' במס' כי לחמנו הם • לחמנו כאשר זה לחמנו חם בהצטיידנו • בנפשנו כניא לחמנו אם ביי' אל תמרודו לחמנו הם ואכלנם כלחם • אבל לאח' שעברו את פי יי' ויכוספיכתו' זהו בנפשנו כניא לחמנו מפני חרב המדבר• וכך להם הדרך אחד שתלכו מ' שנה במדבר :

ומנא : יא ואמר יי למשה עד אימתי יהון מרגזין קדמי עמא הדין
ועד אימתי לא יהימנון במימרי לכל אתוותא דעבדית ביניהון : יב
אמחי יתהון במחתא דמותא ואישצי יתהון ואמני יתך לעם רב ותקיף
מנהון : יג ואמר משה וישמעון בניהון דמצראי דאישתנקו בימא
ארום אסיקתא בחילך ית עמא הדין מביניהון : יד ויימרון בחדווא
ליתבי ארעא הדא דישמעו ארום אנת הוא יי דשכינתך שריא בגו עמא
דבעיניהון חמון שכינת יקרך על טוורא דסיני וקבילו תמן אורייתך
ועננך מטלל עליהון דלא יתנזקון כשרבא וכמטרא ובעמודא דעננא
אנת מדבר קדמיהון ביממא מטול למככא טוריא וגלימתא ולמירמי
משריא ובעמודא דאישתא לאנהרא בליליא : טו ומן בתר כל
ניסיא האלין אנת קטיל ית עמא הדין כגברא חד ויימרון עממיא
דישמעו ית שמע גבורתך למימר : טז מן בגלל דלא הוות יוכלא
מן קדם יי לאעלא ית עמא הדין לארעא דקיים להון וקטלינון
במדברא : יז וכדון יסגי כדון חילא קדמך יי והתמלי רחמין עליהון
ויתי תשוי לעם רב היכמא דמלילתא למימר :

רשב"ם

ענן הכל דרך אהבה יתירה וחיבה • ולבסוף יהרגם כאיש אחד • ואמרו מצרים לא מתוך שנאה עשה להם כך אלא מבלתי יכולת להלחם עם שלשים ואחד מלכים : ועתה טוב מחרון אפך • למען שמך שלא יתחלל : (יז) יגדל נא כח • להאריך אפך • בדכתיב טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר :

סלחתי

רש"י

תאמר מה אעשה לשבועת אבו' ואעשה אותך לגוי גדול שאתה מזרעם : (יג) ושמעו מצרים • ושמעו את אשר תהרגם : כי העלית • כי משמש בלשון אשר והם ראו אשר העלית בכחך הגדול אותם מקרבם וכשישמעו שאת' הורג' לא יאמרו שחטאו לך אלא יאמרו שכנגדם יכולת להלחם אבל כנגד יושבי הארץ לא יכולת להלחם וזו היא ואמרו אל יושבי הארץ הזאת כמו על יושבי הארץ הזאת ומה יאמרו עליהם מה שאמור בסוף הענין מבלתי יכולת ה' בשביל שמעו כי אתה ה' שוכן בקרבם ועין בעין אתה נראה להם והכל בדרך חבה ולא הכירו בך שנתקה אהבתך מהם עד הנה : (טו) והמתה את העם הזה כאיש אחד • פתאום ומתוך כך יאמרו הגוים אשר שמעו שמעך וגו' : (טז) מבלתי יכולת וגו' • לפי שיושבי הארץ חזקים וגבורים ואינו דומה פרעה לשלשים ואחד מלכים זאת יאמרו על יושבי הארץ הזאת מבלתי יכולת מתוך שלא היה יכולת בידו להביאם שחטם : יכולת • שם דבר הוא : (יז) כאשר דברת לאמר • ומהו הדבור ה' ארך אפים לצדיקים ולרשעים כשעלה משה למרום מצאו משה להקב"ה שהיה יושב וכותב ה' ארך אפים אמר לו לצדיקים אמר לו הקב"ה אף לרשעים אמר לו רשעים יאבדו אמר לו חייך שאתה צריך לדבר כשחטאו ישראל בעגל ובמרגלים נתפלל משה לפניו בארך אפים אמר לו הקב"ה והלא אמרת לי לצדיקים אמר

לו

אבן עזרא

שמעו כי אתה יי' בקרב העם הזה : (יד) אשר עין בעין • על הכבוד שראו הזקנים או על מראה כבוד יי' לעיני בני ישראל והוא הנכון : נראה • פעל עבר וטעמו נראית אתה יי' וכן ונשאר אני וכן כי אומלל אני בעבור היות הלמ"ד בפתח גדול : עומד עליהם • בשבתם :

ואמרו

דִּבַּרְתָּ לֵאמֹר׃ יח יְהוָה
ג׳ פס׳ וא״ת אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חֶסֶד נֹשֵׂא עָוֺן
ג׳ נסע׳ נתו וָפֶשַׁע וְנַקֵּה לֹא יְנַקֶּה פֹּקֵד עֲוֺן
ב׳ אָבוֹת עַל־בָּנִים עַל־שִׁלֵּשִׁים
וְעַל־רִבֵּעִים׃ יט סְלַח־נָא
ב׳ זרועך לַעֲוֺן הָעָם הַזֶּה כְּגֹדֶל חַסְדֶּךָ
ג׳ כתיב ה״א וְכַאֲשֶׁר נָשָׂאתָה לָעָם הַזֶּה
ד׳ מִמִּצְרַיִם וְעַד־הֵנָּה׃ כ
י״ג חסר וַיֹּאמֶר יְהוָה סָלַחְתִּי כִּדְבָרֶךָ׃
ב׳ ר״פ י״ג כא וְאוּלָם חַי־אָנִי וְיִמָּלֵא
י״ג כְבוֹד־יְהוָה אֶת־כָּל־הָאָרֶץ׃
כול׳ ב׳ ג כב כִּי כָל־הָאֲנָשִׁים הָרֹאִים
אֶת־כְּבֹדִי וְאֶת־אֹתֹתַי אֲשֶׁר־
ג׳ עָשִׂיתִי בְמִצְרַיִם וּבַמִּדְבָּר וַיְנַסּוּ
אֹתִי זֶה עֶשֶׂר פְּעָמִים וְלֹא
ג׳ פס׳ בתור׳ שָׁמְעוּ בְּקוֹלִי׃ כג אִם־יִרְאוּ
ז׳ ר״פ בסיפר׳ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתִּי
לַאֲבֹתָם וְכָל־מְנַאֲצַי לֹא
יִרְאוּהָ׃ כד וְעַבְדִּי כָלֵב עֵקֶב
פ׳ דגש הָיְתָה רוּחַ אַחֶרֶת עִמּוֹ וַיְמַלֵּא
ב׳ אַחֲרָי וַהֲבִיאֹתִיו אֶל־הָאָרֶץ
י׳ אֲשֶׁר־בָּא שָׁמָּה וְזַרְעוֹ
ג׳ וכ״כ יג׳ יוֹרִשֶׁנָּה׃ כה וְהָעֲמָלֵקִי
י״ו פ׳ בתורה וְהַכְּנַעֲנִי יוֹשֵׁב בָּעֵמֶק מָחָר פְּנוּ וּסְעוּ לָכֶם הַמִּדְבָּר דֶּרֶךְ
יַם

אונקלס

יח יי מרחיק רגז ומסגי
למעבד טבון שביק לעוין
ולמרוד סלח לדתייבין
לאוריתיה ודלא תייבין לא
מזכי מסער חובי אבהן על
בנין מרדין על דר תליתאי
ועל דר רביעאי׃ יט
שבוק כען לחובי עמא הדין
בסגיאות טבותך וכמא
דשבקתא לעמא הדין
ממצרים ועד כען׃ כ
ואמר יי שבקית כפתגמך׃
כא וברם קים אנא ומליא
יקרא דיי ית כל ארעא׃
כב ארי כל גבריא דחזו
ית יקרי וית אתותי דעבדית
במצרים ובמדברא ונסיאו
קדמי דנן עסר זמנין ולא
קבילו במימרי׃ כג אם
יחזון ית ארעא דקיימית
לאבהתהון וכל דארגיזו
קדמי לא יחזונה׃ כד
ועבדי כלב חלף דהות רוח
אוחרי עמיה ואשלים בתר
דחלתי ואעילינה לארעא
דעל לתמן ובנוהי ירתונה׃
כה ועמלקאה וכנענאה
יתיב

ויאמר ה׳ ברכות לג

וינסו אותו אנות יא ערכין סו

ועבדי כלב סוטה לג

רשב״ם

(כ) סלחתי׃ סולח אני עכשיו׳ כמו נתתי כסף השדה׃ כדבריך׳ שלא אכנו כדבר בפעם אחת אלא אאריך לכם עד ארבעים שנה׃ (כא) ואולם׳ ואלא׃ (כב) עשר פעמים׳ הרבה׳ כמו עשרת מונים׳ ואפו עשר נשים׳ עשר פעמים תכלימוני׳ רועים

רש״י

לו והלא אמרת לי אף לרשעים׃ יגדל נא כח יי׳ לעשות דבורך׃ (יח) ונקה׳ לשבים׃ לא ינקה׳ לשאינן שבים׃ (כ) כדברך׳ בשביל מה שאמרת פן יאמרו מבלתי יכולת יי׳׃ (כא) ואולם׳ כמו אבל זאת אעשה לכם׃ חי אני׳ לשון שבועה כשם שאני חי וכבודי ימלא את כל הארץ כך אקיים לכם׃ כי כל האנשים הרואים וגו׳׃ (כג) אם יראו את הארץ. הרי זה מקרא מסורס חי אני כי

בעלת ג'
בפרשת כי
תשא · עין
בעניו · ג'
בתם' אשר
עין בעין
נראתה יי'
כי עין בעין
יראו כשוב
יי' ציון ·
ואידך יען
בעין מן בשו·
בעולם הזה
אי איפשר
לראו' בשכינ'
דכתי' כי לא
יראני האדם
וחי · וזה הוא
שכתוב כאן
כי עין בעין
נראה ושכין
ליה והסתתה
אבל לעתיד

יח יְיָ אָרִיךְ רוּחַ וְקָרִיב רַחֲמִין שָׁרֵי לְחוֹבִין וּמְכַפֵּר עַל סוּרְחָנִין מְזַכֵּי לִדְתַיְיבִין לְאוֹרָיְיתָא וּלְדְלָא תַיְיבִין לָא מְזַכֵּי מַסְעַר חוֹבֵי אֲבָהָן רַשִׁיעִין עַל בְּנִין מָרוֹדִין עַל דָּר תְּלִיתָאֵי וְעַל דָּר רְבִיעָאֵי : יט שְׁבוֹק כְּדוֹן לְסוּרְחָנוּת עַמָּא הָדֵין כִּסְגִיאוּת טַבְוָותָךְ וְהֵיכְמָא דִשְׁרֵיתָא לְעַמָּא הָדֵין מִן זְמַן דִּנְפָקוּ מִמִּצְרַיִם וְעַד כְּדוֹן : כ וַאֲמַר יְיָ שְׁבַקִית כְּפִתְגָּמָךְ :

יְיָ אָרִיךְ רַחֲמִין וּרְחִיק רְגַז וְקָרִיב רַחֲמִין וּמַסְגֵּי לְמֶיעְבַּד חֶסֶד וּקְשׁוֹט וּמְזַכֵּי לָא מְזַכֵּי יְיָ חַיָּיבַיָּא בְּיוֹם דִּינָא מַדְכַּר חוֹבֵי אֲבָהָן רַשִׁיעִן עַל בְּנִין מָרָדִין :

וַאֲמַר מֵימְרָא דַיְיָ הָא שְׁרֵיתִי וּשְׁבַקִית כְּפִתְגָּמָךְ :

כא וּבְרַם בִּשְׁבוּעָה קַיָּים אֲנָא וּמַלְיָא יְקָרָא דַיְיָ יַת כָּל אַרְעָא: כב אֲרוּם כָּל גּוּבְרַיָּא דִי חֲמוֹן יַת יְקָרִי וְיַת אָתְוָותִי דַּעֲבָדִית בְּמִצְרַיִם וּבְמַדְבְּרָא וְנַסִּיאוּ קֳדָמַי דְּנַן עֲשַׂר זִמְנִין וְלָא קַבִּילוּ לְמֵימְרִי : כג בִּשְׁבוּעָא אֲמִירָא דָא דְלָא יֶחֱמוּן יַת אַרְעָא דְקַיֵּימִית לַאֲבָהַתְהוֹן וְלָא דָרָא דְאַרְגִּיזוּ קֳדָמַי לָא יֶחֱמוּנַהּ : כד וְעַבְדִּי כָּלֵב תּוּלַף דַּהֲוַות רוּחַ אוֹחֲרֵי עִמֵּיהּ וְאַשְׁלִים בָּתַר דַּחַלְתִּי וְאַעֲלִינֵיהּ לְאַרְעָא דְעָאל תַּמָּן וּבְנוֹי יְרִתוּנַהּ : כה וַעֲמַלְקָאֵי וּכְנַעֲנָאֵי יָתִיב בְּמֵישְׁרָא מְחַר אִתְפְּנוּ וְטוּלוּ לְכוֹן

לבא יראו
ועפירין
לומר זה יי'
קוינו לו
וכן רמז לאתה
סדרשו עין
בעין אמון
כדכתיב הכא
עין בעין
ושכין ליה
והסתתה פי'
אם יהיה עין
בעין אתם
פי' שם יאות
על כן תירו זו
מתוך מבלתי
ב' במ' מבלתי
יכולת יי'
ואידך ותזני
גם אל נגי
אזור שבלתי
שבעתך ·
בעגין

רש"י

כל האנשים אם יראו את הארץ וכבודי ימלא את כל הארץ שלא יתחלל שמי במגפה הזאת לאמר מבלתי יכולת ה' להביאם לא אמיתם פתאום כאיש אחד אלא באיחור ארבעים שנה מעט מעט : וינסו' כמשמעו: זה עשר פעמים · שנים בים ושנים במן ושנים בשלו כו' כדאית' במסכ' ערכין : (כג) אם יראו לא יראו : (כד) רוח אחרת · שתי רוחות אחת בפה ואחת בלב למרגלים אמר אני עמכם בעצה ולבו היה לומר האמת ועל ידי כן היה בו כח להשתיקם כמו שנא' ויהס כלב שהיו סבורים שיאמר כמותם זהו שנאמר בספר יהושע ואשיב אותו דבר כאשר עם לבבי ולא כאשר עם פי : וימלא · את לבו אחרי וזה מקרא קצר : אשר בא שמה · חברון תנתן לו : יורישנה · כתרגומו יתריכנה יורישו את הענקי' ואת העם אשר בה ואין לתרגמו ירתינה אלא במקום יירשנה : (כה) והעמלקי וגו' · אם תלכו שם יהרגו אתכם מאחר שאיני עמכם : מחר פנו · לאחוריכם וסעו לכם וגו' : לעדה

אבן עזרא

(טו) ואמרו הגוים אשר שמעו את שמעך · מצרים גם כנענים גם אחרים : (טז) יכולת · שם כמו עד יבושת המים ואיכנו לשון מדה כדרך הדרש : וישחטם במדבר · הטעם ויהרגם ואמר וישחטם בעבור המדבר כי שם ירעו הצאן : (יז) יגדל נא · קרוב מאריכו' אפים כי כל מי שהוא ארך אפים יש לו כח גדול לשבור כעסו והעד כאשר דברת שאתה ארך אפים ואלה המדות פירשתי' בפרשת כי תשא : (יט) סלח נא · אחר שמצאנו שאמ' אם יראו את הארץ אחר סלחתי כדבריך ידענו כי מלת סלח כא אריכות אף וכן ונסלח לו עד שיעשה תשובה שלימה : כגודל חסדך · בעבור חסדך הגדול : וכאשר נשאת · כטעם נושא עון : ועד הנה · עד המקום הזה או מיום שיצאו ממצרים ועד זה היום כי יש הנה שם המקום כמו באו הנה הלילה גם סימן זמן כמו ולא ראיתיו עד הנה וכבר פירשתיו : (כא) חי אני · טעמו כאשר אני חי כן יהיה דברי קיים : וימלא · וכאשר ימלא כבודי את כל הארץ והקרוב שהוא לעתיד וטעמו זה אעשה כדי שיודע כבודי בעולם : (כב) זה עשר פעמים

יַם־סוּף׃ פ כו וַיְדַבֵּר
י״ג יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן
לֵאמֹר׃ כז עַד־מָתַי לָעֵדָה
הָרָעָה הַזֹּאת אֲשֶׁר הֵמָּה
ב׳ מ״ג מַלִּינִים עָלָי אֶת־תְּלֻנּוֹת בְּנֵי
ובפסוק׃ ב׳ מ״ג יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה מַלִּינִים
עָלַי שָׁמָעְתִּי׃ כח אֱמֹר
ב׳ בתורה אֲלֵהֶם חַי־אָנִי נְאֻם־יְהוָה אִם־
ח׳ קמצין לֹא כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתֶּם בְּאָזְנָי כֵּן
אֶעֱשֶׂה לָכֶם׃ כט בַּמִּדְבָּר
הַזֶּה יִפְּלוּ פִגְרֵיכֶם וְכָל־
ג׳ י׳ כו׳ ג׳ חסרי׳ו׳ו׳ג׳ פְּקֻדֵיכֶם לְכָל־מִסְפַּרְכֶם מִבֶּן
עֶשְׂרִים שָׁנָה וָמָעְלָה אֲשֶׁר
ג׳וכ״כ י׳ ר״פ בספר׃ הֲלִינֹתֶם עָלָי׃ ל אִם־אַתֶּם
תָּבֹאוּ אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נָשָׂאתִי אֶת־יָדִי לְשַׁכֵּן אֶתְכֶם
בָּהּ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יְפֻנֶּה
וִיהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן׃ לא וְטַפְּכֶם
אֲשֶׁר אֲמַרְתֶּם לָבַז יִהְיֶה
ג׳ וכ״כ וג׳ מ״ל בליש׳׃ וְהֵבֵיאתִי אֹתָם וְיָדְעוּ אֶת־
הָאָרֶץ אֲשֶׁר מְאַסְתֶּם בָּהּ׃
לב וּפִגְרֵיכֶם אַתֶּם יִפְּלוּ
בַּמִּדְבָּר הַזֶּה׃ לג וּבְנֵיכֶם
כו׳ חסר ו׳ במ״א׃ יִהְיוּ רֹעִים בַּמִּדְבָּר אַרְבָּעִים
שָׁנָה וְנָשְׂאוּ אֶת־זְנוּתֵיכֶם עַד־
תֹּם פִּגְרֵיכֶם בַּמִּדְבָּר׃ לד
ב׳ וכ״ית את אלה׃ בְּמִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר־תַּרְתֶּם אֶת־הָאָרֶץ אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם
לשנה

יָתֵיב בְּמֵישְׁרָא מְחַר אִתְפְּנוֹ
וְטוּלוּ לְכוֹן לְמַדְבְּרָא אוֹרַח
יַמָּא דְסוּף׃ כו וּמַלֵּיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימָר׃
כז עַד אֵימָתַי לִכְנִשְׁתָּא
בִישְׁתָּא הָדָא דְּאִנּוּן מִתְרַעֲמִין
עֲלַי יָת תּוּרְעֲמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
דְּאִנּוּן מִתְרַעֲמִין עֲלַי שְׁמִיעַ
קֳדָמַי׃ כח אֵימַר לְהוֹן
קַיָּם אֲנָא אֲמַר יְיָ אִם לָא כְּמָא
דְמַלֵּילְתּוּן קֳדָמַי כֵּן אַעְבֵּיד
לְכוֹן׃ כט בְּמַדְבְּרָא הָדֵין
יִפְּלוּן פִּגְרֵיכוֹן וְכָל מִנְיָנֵיכוֹן
לְכָל חוּשְׁבַּנְכוֹן מִבַּר עֶשְׂרִין
שְׁנִין וּלְעֵילָא דְּאִתְרַעַמְתּוּן
עֲלָי׃ ל אִם אַתּוּן תֵּיעֲלוּן
לְאַרְעָא דְּקַיֵּימִית בְּמֵימְרִי
לְאַשְׁרָאָה יָתְכוֹן בַּהּ אֱלָהֵין
כָּלֵב בַּר יְפֻנֶּה וִיהוֹשֻׁעַ בַּר
נוּן׃ לא וְטַפְלְכוֹן
דַּאֲמַרְתּוּן לְבִזָּא יְהֵי וְאַעֵיל
יָתְהוֹן וְיִדְּעוּן יָת אַרְעָא
דְּקַצְתּוּן בַּהּ׃ לב וּפִגְרֵיכוֹן
דִּילְכוֹן יִפְּלוּן בְּמַדְבְּרָא הָדֵין׃
לג וּבְנֵיכוֹן יְהוֹן מְאַחֲרִין
בְּמַדְבְּרָא אַרְבְּעִין שְׁנִין
וִיקַבְּלוּן יָת חוֹבֵיכוֹן עַד
דִּיסוּפוּן פִּגְרֵיכוֹן בְּמַדְבְּרָא׃
לד בְּמִנְיַן יוֹמַיָּא דְּאַלֵּילְתּוּן
יָת אַרְעָא אַרְבְּעִין יוֹמִין יוֹמָא
לשתא

תולדת אהרן: עד מתי — מגלה כג ע״ב, גטין לו ע״ב, סנהדרין ב׳. במדבר — נדרים קנ״א. מבן עשרים — שם. במספר — תענית ה׳.

רשב״ם

(לג) רועים במדבר · מתפרנסים כעין מרעה הצאן שהולכים הנה והנה כלומר מיטלטלו במדבר לכאן ולכאן : כך נראה בעיני :

והמכניסים

רש״י

(כז) לעדה הרע׳ וגו׳ · אלו המרגלים מכאן לעדה שהיא עשרה : אשר המה מלינים · את ישראל עלי : את תלונות בני ישראל

אשר

לכון למדברא אורח ימא דסוף : כו ומליל יי עם משה ועם אהרן
למימר : כז עד אימת לכנישתא בישתא דמתחברין עלי ית
תורעמות בני ישראל דהינון מתרעמין עלי שמיעו קדמי : כח
אימר להון בשבועא קיים אנא אין לא היכמא דמלילתון קדמי היכדין
אעביד לכון : כט במדברא הדין יתרמון גושמיכון כל סכומיהון
לכל חושבנהון מבר עשרין שנין ולעילא דאתרעמתון עלי : ל
בשבועא חסירא דאתון לא תיעלון
לארעא דקיימית במימרי לאשראה
יתכון בה ארום אלהן כלב בר יפנה
ויהושע בר נון : לא וטפליכון דאמרתון דלביזא יהון ואעיל יתהון
וינדעון ית ארעא דקצתון בה : לב ופגריכון דלכון יתרמון במדברא
הדין : לג ובניכון יהון טעיין במדברא ארבעין שנין ויקבלון ית
חוביכון עד זמן דיסופון פגריכון במדברא : לד במנין יומין
דאלילתון ית ארעא ארבעין יומין יומא לשתא יומא לשתא תקבלון ית
חוביכון ארבעין שנין ותנדעון ית דאתרעמתון עלי :

ירושלמי

דארימית ית ידי בשבועה :

אנא

רש"י

אשר המה מלינים • המרגלים מלינים אותם עלי שמעתי : (כח) חי אני • לשון שבועה : אם לא • כן אעשה כביכול איני חי : כאשר דברתם • שבקשתם ממני או במדבר הזה לו מתנו : (כט) וכל פקודיכם לכל מספרכם • כל הנמנה לכל מספר שאתם נמנין בו כגון לצאת ולבא לצבא ולתת שקלים כל המנויים לכל אותן מספרות ימותו ואלו הן מבן עשרים שנה וגו' להוציא שבטו של לוי שאין פקודיהם מבן עשרים : (לב) ופגריכם אתם • כתרגומו לפי שדבר על הבנים להכניסם לארץ ובקש לומר ואתם תמותו נופל לשון זה כאן לומר אתם : (לג) ארבעים שנה • לא מת אחד מהם פחות מבן ששים לכך נגזר ארבעי' כדי שיהיו אותן של בני עשרים מגיעין לכלל ששים ושנה ראשונה היתה בכלל ואע"פי שקדמה לשלוח המרגלים לפי שמשעשו את העגל עלתה גזרה זו במחשבה אלא שהמתין להם עד שתתמלא סאתם וזהו שנא' וביום פקדי במרגלים ופקדתי עליהם חטאת זו ואף כאן נאמר תשאו את עונותיכם ולא עונתכם שתי עונות של עגל ושל תלונה וחשב להם במנין חייבה מקצת שנה ככולה וכשנכנסו לשנת ששים מתו אותם של בני עשרים : ונשאו את זנותיכם • כתרגומו יקבלון ית חוביכון : (לד) את תנואתי • שהניאותם את לבבכם מאחרי : תנואה לשון הסרה כמו כי הניא

אבן עזרא

פעמים • הטעם רבים והזכיר עשר בעבור היותו סך חשבון כי הוא סוף האחדים וראש העשרות שהם במחברת השנית : (כג) וכל מנאצי • מבזיהם : (כד) ועבדי כלב • הזכירו לבדו בעבור ויהם והלוים והכהנים אינם בכלל השבועה כי לא הלך מהם נשיא מרגל ועוד לכל פקודיכם לכל מספרכם אף על פי שלא היו הכהנים גם הלוים הם רבים • רוח אחרת • כנגד החרים : וימלא אחרי • רדף אחרי דברי ומלא אותו שהארץ טובה מאד ואין דבה : (כה) והעמלקי והכנעני' הוא האמורי כי כל אמורי הוא כנעני ולא חשש הכתוב להפרישו בעבור העמלקי שהוא מבני שם וכנען שהוא אבי האמורי מבני חם וכן וירד העמלקי והכנעני והעד ויצא האמורי ולא הזכיר העמלקי כי האמורי הוא העקר : יושב בעמק • לארוב לכם ויש אומר אע"פ שהעמלקי והכנעני יושבים בעמק פנו דרך ים סוף ולא תפחדו והנה ישראל לא עשו תשובה

בעל הטורים

תועבות ירושלים כך ינאל שבונו' ישראל עושין ליד חזקה שאין בה יכולת • וישחטם במדבר הח"ית שבורם לומר שעברו על התורה שכרת עליה שמנה כריתות בכלל • וח' כריתות בפרט • על כן נתן רשו' למלאכי חבלה לפרוע על חטאתם ועתה יגדל נא כח • יגדל יו"ד גדולה אמר אם נסוך י' פעמים נעשרה בסיונות • זכור לנו בזקת אניהם שנסותו אותו בי' נסיונות : כגדל כ' נמס' כגודל חסדך כגודל זרעך הותר בני תחותה זהו שאחרו שני פרנסי'

לשנה יום לשנה תשאו את-
עונתיכם ארבעים שנה
ג' ומ"ג וידעתם את-תנואתי: לה
כ' ר"פ אני יהוה דברתי אם-לא זאת
אעשה לכל-העדה הרעה
פו' פ"ג כח נכן אתה הזאת הנועדים עלי במדבר
הזה יתמו ושם ימתו: לו
והאנשים אשר-שלח משה
וילינו ק' לתור את-הארץ וישבו וילונו
עליו את-כל-העדה להוציא
ב' בספר ואס דבה על-הארץ: לז וימתו
תוריעו ג' וחס' ינ"ד האנשים מוצאי דבת-הארץ
וי' חס' כלים רעה במגפה לפני יהוה: לח
ויהושע בן-נון וכלב בן-יפנה
ג' חיו מן-האנשים ההם
פו' מ"ג ההלכים לתור את-הארץ:
לט וידבר משה את-
הדברים האלה אל-כל-בני
כ' ישראל ויתאבלו העם מאד:
כ' חס' מ וישכמו בבקר ויעלו אל-
ג' לנשי' · כ' ובג' לינו ראש-ההר לאמר הננו ועלינו
אל-המקום אשר-אמר יהוה
כי חטאנו: מא ויאמר משה
למה זה אתם עברים את-פי
ג' יהוה והוא לא תצלח:
מב אל-תעלו כי אין יהוה
בקרבכם

לשנא יומא לשתא תקבלון
ית חוביכון ארבעין שנין
ותדעון ית דאתרעמתון
עלי: לה אנא יי גזרית
במימרי אם לא דא אעביד
לכל כנשתא בישתא הדא
דאזדמנו עלי במדברא הדין
יסופון ותמן ימותון: לו
וגבריא דשלח משה לאללא
ית ארעא ותבו וארעימו
עלוהי ית כל כנשתא
לאפקא שום ביש על ארעא:
לז ומיתו גבריא דאפיקו
שום ביש על ארעא במותנא
קדם יי: לח ויהושע בר
נון וכלב בר יפנה אתקימו
מן גבריא האנון דאזלו
לאללא ית ארעא: לט
ומליל משה ית פתגמיא
האלין לכל בני ישראל
ואתאבלו עמא לחדא: מ
ואקדימו בצפרא וסליקו
לריש טורא למימר הא
אנחנא סלקין לאתרא דאמר
יי ארי חבנא: מא ואמר
משה למא דנן אתון עברין
על גזירת מימרא דיי והיא
לא תצלח: מב לא
תסקון ארי לית שכינתא דיי
ביניכון ולא תתברון קדם
בעלי דבביכון:
ארי

במדב' רבה סנהדרין קח קי

וימותו האנשים סוטה לה סנהדרין קח קי' ערכין טו

ויהושע בן בתרא קיח

רשב"ם

(לו) והאנשים אשר שלח משה · ואחר שלחם וישובו מארץ ישראל ואחרי כן וילינו אחרי שובם ככתוב למעלה: עתה וימותו וגו' · דבה · מן דובב שפתי ישנים · כמו מן בהלול רשעים רינה · רננת רשעים מקרוב · כי מה'
היתה

רש"י

אביב אותה: (לו) וישובו וילינו עליו · וכששבו מתור הארץ הרעימו עליו כל העדה בהוצאת דבה אותן האנשים וימותו · כל הוצאת דבה לשון חינוך דברים שמלקיחים לטובה לאדם לדבר בו כמו דובב שפתי ישנים
ויפנה

לה אנא ה' גזרית במימרי אין לא גזרית במימרי לכל כנישתא
בישתא הדא דאזדמנו לבדרא עלי במדברא הדין יסופון ותמן ימותון :
לו וגובריא די שדר משה לאללא ית ארעא ותבו וארעימו עלוהי
ית כל כנישתא לאפקא טיב ביש על ארעא : לז ומיתו גובריא
דאפיקו טיב ביש על ארעא בשבעא יומין באילול והוון מורני נפקין מן
פרתהון ואזלין עד בית לישנהון ואכלין לישנהון עם מוריגיהון
ואתקברו במותנא מן קדם ה' : לח ויהושע בר נון וכלב בר יפונה
אתקיימו מן גובריא האינון דהליכו לאללא ית ארעא : לט ומליל
משה ית פתגמיא האלין עם כל בני ישראל ואיתאבלו עמא לחדא :
מ ואקדימו בצפרא וסליקו לריש טוורא למימר הא אנחנא סלקין
לאתרא דאמר ה' ארום חבנא : מא ואמר משה מה דין אתון עברין
על גזירת מימרא דה' ואיהי לא תצלח לכון : מב לא תסקון ארום
לית שכינתא דה' שריא ביניכון וארונא ומשכנא וענני יקרא ליהיהון
מטיילון

בעל הטורים:
סוגים עמלו
לישראל תסה
ודוד שילעו
להתפלל
בליהם ·
יורישנה נ'
וזרעו
יורישנה
הנה ה'
יורישנה ·
שלא היה
יכול
להורישם
אלמלא שיי'
הורישם
מפניו ·
והניאתי
יו"ד יתירה
שאכית

אותם אל
הארץ
שנתקדשה ·
בי' קדושות ·
ופגריכם
אתם פי'
כאשר אתם
נבריאותכם
כן תשכינו
עניכם
ותמותניהו
נא"ת נ"ם
קמ"ף שהוא
בני' בחלקם
שהיו בחלקם
ועליכו ב'
הככו ועליכו
ואם כה
יהפרו גם

רש"י

ויסנה לטובה ויסנה לרעה לכך נאמר כאן מוציאי דבת הארץ רעה שיש דבה שהיא טובה : דבה · פרלדי"ש בלע"ז : (לז) במגפה לפני ה' · באותה מיתה הסגונה להם מדה כנגד מדה הם חטאו בלשון ונשתרבב לשונם עד טבורם ותולעים יצאו מלשונם ובאין לתוך טבורם לכן נאמר במגפה ולא במגפה · וזהו לפני ה' באותה הראויה להם על פי מדותיו של הקב"ה שהוא מודד מדה כנגד מדה : (לח) ויהושע וכלב חיו · ומה תלמוד לומר חיו מן האנשים ההם אלא מלמד שנטלו חלקם של מרגלים בארץ וקמו תחתיהם לחיים : (מ) אל ראש ההר · היא בדרך העולה לארץ ישראל : והיא לא תצלח · זו שאתם עושין לא תצלח :
כי

רשב"ם

(מ) מן סובב · פנה : היתה סיבה אל המקום אשר אמר ה' ונכונו ללכת שם לירש את הארץ : כי חטאנו · כאשר האמינו לעצת מרגלים : (מא) והיא · דרך זה לא תצלח :
כי

אבן עזרא

(לג) מנזרת וזלגו על משם : הליכותם : הנופות · פגריכם : תשובה על כן דבר השם :
כשאתי את ידי · כלשון בני אדם כי השמים למעלה · הקדים כלב כי הוא הקדים ויהם :
(לב) ופגריכם · שהם אתם : יהיו רועים · כי מנהג הרועה שלא יעמוד ויבוא במקום
והעד כאהל רעי : (לג) זנותיכם · סוכו מאחרי ואמרו נתנ' ראש : (לד) אשר תרתם :
בגווי : את תנואתי · אניא דברי או מי יניאני והטעם שישבור את שבועתי כמו ואם הניא :
(לה) הנועדים עלי · שאמרו לרגום באבנים עבדי השם בעבור שאמרו כבוד השם :
במדבר הזה · יתום קץ כל אח' שהם קץ כל אחד : ושם ימותו · כלם קרוב מהקץ : (לו)
וילינו עליו · פועל יוצא לשנים פעולים : (לז) וימותו · כמו מתו במגפה כלם יחד :
ויהושע בן נון · דברי משה קודם כלב : והיא · שעליה אל ראש ההר לא תצלח או העברת פי
השם אין בה הצלחה : (מג) כי על כן שבתם · הואיל ושבתם כמו כי על כן לא נתתיה :
(מד) ויעפילו · מגזרת עפל ובחן והטעם שעלו אל העפל : (מה) ויכתום : אמר
רבי משה הכהן הספרדי ז"ל כי היה ראוי להיותו ויכיתום וכן וידבקו גם המה והנכון בעיני שהוא
מפעלי הכפל והיא מלה זרה : עד החרמה · שם מקום ויש או' עד שהחרימום : (ב) כי
תבאו

בקרבכם ולא תנגפו לפני
איביכם: מג כי העמלקי
והכנעני שם לפניכם ונפלתם
בחרב כי על כן שבתם
מאחרי יהוה ולא יהיה יהוה
עמכם: מד ויעפלו לעלות
אל ראש ההר וארון ברית
יהוה ומשה לא משו מקרב
המחנה: מה וירד העמלקי
והכנעני הישב בהר ההוא
ויכום ויכתום עד החרמה: פ
טו א וידבר יהוה אל משה
לאמר: ב דבר אל בני
ישראל ואמרת אלהם כי
תבאו אל ארץ מושבתיכם
אשר אני נתן לכם: ג
ועשיתם אשה ליהוה עלה
או זבח לפלא נדר או
בנדבה או במעדיכם לעשות
ריח ניחח ליהוה מן הבקר או
מן הצאן: ד והקריב
המקריב קרבנו ליהוה מנחה
סלת עשרון בלול ברבעית
ההין שמן: ה ויין לנסך
רביעית ההין תעשה על
העלה או לזבח לכבש
האחד: ו או לאיל תעשה
מנחה סלת שני עשרנים
בלולה בשמן שלשית ההין:
ז ויין לנסך שלשית ההין
תקריב ריח ניחח ליהוה: ח
וכי תעשה בן בקר עלה
או

מג ארי עמלקאה
וכנענאה תמן קדמיכון
ותפלון בחרבא ארי על כן
תבתון מבתר פולחנא דיי
ולא יהי מימרא דיי
בסעדכון: מד וארשעו
למיסק לריש טורא וארון
קימא דיי ומשה לא עדו מגו
משריתא: מה ונחת
עמלקאה וכנענאה דיתיב
בטורא ההוא ומחונון
וטרדינון עד חרמה:
א ומליל יי עם משה
למימר: ב מליל עם בני
ישראל ותימר להון ארי
תעלון לארע מותבניכון
דאנא יהיב לכון: ג
ותעבדון קורבנא קדם יי
עלתא או נכסת קודשיא
לאפרשא נדרא או בנדבתא
או במועדיכון למעבד
לאתקבלא ברעוא קדם יי מן
תורי או מן ענא: ד
ויקרב דמקרב קורבניה
קדם יי מנחתא סולתא
עשרונא דפיל ברבעות הינא
משחא: ה וחמרא לנסכא
רבעות הינא תעביד על עלתא
או לנכסת קודשיא לאמרא
חד: ו או לדיכרא תעביד
מנחתא סולתא תרין עשרונין
דפילא במשח תלתות הינא:
ז וחמרא לנסכא תלתות
הינא תקריב לאתקבלא
ברעוא קדם יי: ח וארי
תעביד

מְטַיְילוּן וְלָא תִיתַבְּרוּן קֳדָם בַּעֲלֵי דְבָבֵיכוֹן : מג אֲרוּם עֲמַלְקָאֵי
וּכְנַעֲנָאֵי תַּמָּן זְמִינִין קֳדָמֵיכוֹן וְתִתְרְמוּן קְטִילִין בְּחַרְבָּא אֲרוּם מִן בִּגְלַל
דְּהַבְתּוּן מִן בָּתַר פּוּלְחָנָא דַיְיָ בְּגִין כֵּן לָא יְהֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדְכוֹן :
מד וְאִזְרְדָזוּ בְּחַשׁוֹכָא קֳדָם
קְרִיצְתָּא לְמִיסוֹק לְרֵישׁ טוּרָא בְּרַם
אֲרוֹנָא דְבֵיהּ קְיָימָא דַיְיָ וּמשֶׁה לָא זָזוּ
מִגּוֹ מַשְׁרִיתָא : מה וּנְחַת עֲמַלְקָאָה וּכְנַעֲנָאָה דְיָתִיב בְּטוּרָא הַהוּא
וּקְטִילוּ יָתְהוֹן וְשֵׁיצִיאוּנוּן וּטְרָדוּנוּן עַד שֵׁיצָיוּ: א וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה
לְמֵימַר : ב מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרוּם תֵּיעֲלוּן לַאֲרַע
מוֹתְבָנֵיכוֹן דַאֲנָא יָהֵיב לְכוֹן : ג וְתַעַבְדוּן עַל מַדְבְּחָא קוּרְבָּנָא קֳדָם יְיָ
עֲלָתָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא לְפָרְשָׁא נִדְרָא אוֹ בִּנְדֵבוּתָא אוֹ בִּזְמַן מוֹעֲדֵיכוֹן
לְמֶעְבַּד רַעֲוָתָא דְמָארֵי עָלְמָא לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ מִן תּוֹרֵי אוֹ מִן
עָנָא : ד וִיקָרֵיב גַּבְרָא דִמְקָרֵב קוּרְבָּנֵיהּ קֳדָם יְיָ מִנְחָתָא סְמִידָא
עֶשְׂרוֹנָא פְּתִיכָא בְּרַבְעוּת הִינָא מְשַׁח זֵיתָא : ה וַחֲמַר עִנְבָא לְנִיסוּכָא
רַבְעוּת הִינָא תַּעֲבֵיד עַל עֲלָתָא אוֹ לְנִכְסַת קוּדְשָׁא לְאִימַּר חַד : ו אוֹ
לְדִכְרָא תַּעֲבֵיד מִנְחָתָא תְּרֵין עֶשְׂרוֹנִין סְמִידָא פְּתִיכָא בִּמְשַׁח זֵיתָא
תַּלְתוּת הִינָא : ז וַחֲמַר עִנְבָא תַּלְתוּת הִינָא תַּקְרִיב בִּסְפַלֵּי לְנִיסוּכָא
מְטוּל לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא קֳדָם יְיָ : ח וַאֲרוּם תַּעֲבֵיד בַּר תּוֹרֵי עֲלָתָא
אוֹ נִכְסְתָא לְפָרְשָׁא נִדְרָא אוֹ נִכְסַת קוּדְשַׁיָּא קֳדָם יְיָ :

ויקריב

ירושלמי

ויעפילו וְזָרִיזוּ :

בעל הטורים (שוליים): עלו ועלינו זה שאומר כי אין ליי' מעצור להושיע ברב או במעט · אלו היום' רבוא וכפלו ויהונתן לא היו אלא הוא ונערו ונצחו · ויעפילו בגים' ·

בלפחד' דאיכא למאן דאמר מן המעפילי' היה · ויעשיתם אשה ליי' סמך פרש' נסכים למלחמה וכן בפנחס אשר יצא לפניהם' סמך תמיד פרשת קרבנות

רש"י

(מג) כי על כן שבתם · כלומר כי זאת תבא לכם על אשר שבתם וגו' : (מד) ויעפילו · לשון חוזק וכן הנה עפלה איגנר"יש בלע"ז לשון עזות וכן עופל בת ציון עופל ובחן ומדרש תנחומא מפרשו' לשון אופל הלכו חשכים שלא ברשות: (מה) ויכתום · כמו ואכות אותו טחון מכה אחר מכה: עד החרמה · שם המקום נקרא על שם המאורע: (ג) ועשיתם אשה · אין זה צווי אלא כשתבאו שם ותעלה על לבבכם לעשות אשה לה' : לריח ניחח · נחת רוח לפני: לפלא נדר או נדבה וגו' · או שתעשו האשה בשביל חובת מועדיכם שחייבתי אתכם לעשות במועד : (ד) והקריב המקריב · תקריבו נסכים ומנחה לכל בהמה המנחה כליל והשמן נבלל בתוכה והיין לספלים כמו ששנינו במסכת סוכה : (ה) לכבש האחד · על כל האמור למעלה הוא מוסב על המנחה ועל השמן ועל היין :
(ו) או לאיל · ואם איל הוא · ורבותינו דרשו או לרבות את הפלגס לנסכי איל :

רשב"ם

(מג) כי על כן אשר שבתם · כמו וכל אשר יש לו נתן בידו · כמו כל אשר יש לו : (מד) משו · מגזרת לא ימיש :

כתרומת

אבן עזרא

אשר

תבאו אל ארץ מושבתיכם · נסמכה זאת הפרשה בעבור שנחלשו ויתאבלו לכן הם סבים להודיעם כי יבאו אל הארץ והנכון בעבור שנשאו קול כל העדה ושמאו ונסלח להם בעבור תפלת משה את' וכי' תשגו והעד ונסלח להם והוצרך להזכיר משפט מנחות כל עולה וזבח ונסיף והנפש אשר תעשה ביד רמה רמז למעשיהם · והזכיר דבר המקושש כי עשה ביד רמה ומרוב חמלת השם על ישראל שם הציצית לזכר שלא יעשה האדם ביד רמה או שלא ישכח : (ח) לפלא · לפרש וכן והפלה יי' ואם הוא הה"א כי אותיות אהו"י מתחלפו' : (ט) מנחה סולת ; עשרון לאחד מן הכאן :

ג׳ או־זבח לפלא־נדר או־
שלמים ליהוה: ט והקריב
ב׳ מנחת לך | ב׳ ומפתח את | בן הבקר׳ — על־בן־הבקר מנחה סלת
שלשה עשרנים בלול בשמן
ס״ר״פ — חצי ההין: י ויין תקריב
לנסך חצי ההין אשה ריח־
ל׳ ניחח ליהוה: יא ככה
ג׳ יעשה לשור האחד או לאיל
האחד או־לשה בכבשים או
ג׳ בעזים: יב כמספר אשר
ב׳ תעשו ככה תעשו לאחד
ג׳ כמספרם: יג כל־האזרח
יעשה־ככה את־אלה
להקריב אשה ריח־ניחח
ליהוה: יד וכי־יגור אתכם
י״ג גר או אשר־בתוככם
לדרתיכם ועשה אשה ריח־
ניחח ליהוה כאשר תעשו
ג׳ו׳ ב׳ כן יעשה: טו הקהל חקה
אחת לכם ולגר הגר חקת
עולם לדרתיכם ככם כגר
יהיה לפני יהוה: טז תורה
ג׳ אחת ומשפט אחד יהיה לכם
ולגר הגר אתכם: פ יז
וידבר יהוה אל־משה לאמר:
י״ג דספי׳ יח דבר אל־בני ישראל
ג׳ חסר׳ ואמרת אלהם בבאכם אל־
הארץ אשר אני מביא אתכם
ג׳ שמה: יט והיה באכלכם
מלחם הארץ תרימו תרומה
כ״ח י״ג ס׳ זהס׳ — ליהוה: כ ראשית ערסתכם חלה תרימו

תרומה

דתעביד בר תורי עלתא או
נכסת קודשיא לפרשא
נדרא או נכסת קודשיא
קדם יי: ט ויקריב על בר
תורי מנחתא סולתא תלתא
עסרונין דפיל במשח פלגות
הינא: י וחמרא תקריב
לנסכא פלגות הינא קורבן
דמתקבל ברעוא קדם יי: יא
כדין תתעביד לתורא חד או
לדכרא חד או לאימר
באמריא או בעזיא: יב כמנין
דתעבדון כדין תעבדון לחד
כמנינהון: יג כל יציבא
יעביד כדין ית אלין לקרבא
קורבן דמתקבל ברעוא קדם
יי: יד וארי יתגייר עמכון
גיורא או דביניכון לדריכון
ויעביד קורבן דמתקבל
ברעוא קדם יי כמא דתעבדון
כן יעביד: טו קהלא קימא
חד לכון ולגיורא דאתגייר קים
עלם לדריכון כותכון כגיורא
יהי קדם יי: טז אוריתא
חדא ודינא חד יהי לכון
ולגיוריא דיתגיירון עמכון:
יז ומליל יי עם משה למימר:
יח מליל עם בני ישראל
ותימר להון במיעלכון לארעא
דאנא מעיל יתכון לתמן:
יט ויהי במיכלכון
מלחמא דארעא תפרשון
אפרשותא קדם יי: כ
ריש עצותכון חלתא תפרשון
אפרשותא כמא דמפרשין

אהרן
ככה יעשה
זבחים מס
מנחות נא
כל האזרח
זבחי׳ מב כא
מנחות עג
קד קי
תמורה ב
לה׳
תמורה סס
וכי יגור
כריתות ט
כאשר תעשו
סס ח ס
הקה׳ חקה
קד סין ענ
ככם כגר
כריתות סס
יהיה
מנחות קז
בבאכם
כתו ות כס
כלה מז
והיה
מס׳ כלה
פסחים לח
מלחם
פסחים לז
מנחות ע
ראשית
ערובין סג
פסחים לח
ס כס ס
מנחות סו
חולין קלה
פאה ה ט

ט ויקריב על בר תורי מנחתא סמידא תלתא עשרונין פתיך במשח
זיתא פלגות הינא : י וחמר עינבא לניסוכא פלגות הינא קורבן
דמתקבל ברעוא קדם יי : יא היכדין יתעביד לתורא חד או לדיכרא
חד או לאימר בר אימרי או בני גדיא : יב כחושבן תורי ואמרי וגדיי
דתעבדון קרבנא היכדין תעבדון לכל חד וחד לפום סכומהון : יג כל
יציביא בישראל ולא בבר עממין יעביד היכדין ית אלין ניסוכייא לקרבא
קורבנא דמתקבל ברעוא קדם יי : יד וארום יתגייר עמכון גיורא
או מן דהוא כדון ביניכון לדריכון ויעבד קורבן דמתקבל ברעוא קדם יי
היכמא דתעבדון כן יעבד : טו קהלא כולא קיימא חדא לכון ולגיורא
דיתגיירון קיים עלם לדריכון כותכון כגיורא יהי קדם יי : טז
אורייתא חדא ודינא חד יהי לכון ולגיורא די יתגיירון עמכון : יז
ומליל יי עם משה למימר : יח מליל עם בני ישראל ותימר להון
במיעלכון לארעא דאנא מעיל יתכון לתמן : יט ויהי במיכלכון
מלחמא דעללתא דארעא ולא מן אוריזא ודוחינא וקיטני תפרשון
אפרשותא קדם יי : כ שירוי עצוותכון חלתא חד מן עשרין וארבעה
תפרשון אפרשותא לכהנא כמא דמפרשין מן אדרא היכדין תפרשון
יתה

חלה תנ"ן על ה"א ה' דברי' חייבין בחלה · חמש' רבעים קמח חייבין · מראשית ער' סותיכם הפסוק מתחיל במ"ם · וסיים במ' לומר לך שציון יפה אחד מארבעים

רש"י

(י) חמשה ריח · אינו מוסב אלא על המנחה והשמן אבל היין אינו אשה שאינו ניתן על האש : (יא) או לשה · בין שהוא בכבשים בין שהוא בעזים כבש ושה קרויים בתוך שנתם : איל · בן שלשה עשר חדש ויום אחד : (יב) כמספר אשר תעשו · כמספר הבהמות אשר תקריבו לקרבן ככה תעשו נסכים לכל אחד מהם : כמספרם · של בהמות מספרם של נסכים : ככם כגר · כמותכם כן גר וכן דרך לשון עברית כגן ה' כארץ מצרים כן ארץ מצרים כמוני כמוך כעמי כעמך : (יח) בבואכם אל הארץ · משונה ביאה זו מכל ביאות שבתורה שבכולן נאמר כי תבא כי תבאו לפיכך כולן למדות זו מזו וכיון שפרט לך הכתוב באחת מהן שאינה אלא לאחר ירושה וישיבה אף כולן כן אבל זו נאמר בה בבואכם משנכנסו בה ואכלו מלחמה נתחייבו בחלה : (כ) ראשית עריסותיכם · כשתלושו כדי עיסתכם שאתם רגילין ללוש במדבר וכמה היא וימודו בעומר עומר לגלגולת תרימו מראשיתה כלומר קודם שתאכלו ממנה ראשית תלקח חלה אח' תרימו תרומה · לשם ה' : חלה · טורט"יל בלע"ז : כתרומת גורן · שלא נאמר בה שיעור ולא כתרומת מעשר שנאמר בה שיעור אבל חכמים נתנו שיעור לבעל הבית אחד מעשרים וארבעה ולנחתום אחד מארבעים ושמנה : מראשית

רשב"ם

(כ) כתרומת גורן · שהיא ראשית דגנך · אף זו מראשית עריסותיכם · וכן שכינו בע"ז ובשבת : וכי

אבן עזרא

(יא) שה כבשים · או עזים וכן פירש בסוף לכבש האחד או אם הקריב איל תהא מנחתו כפלי' כי הכבש הוא קטן · ולא הזכיר עם בן הבקר נדבה והזכיר שלמים בעבור שלא הזכירו בתחלה ומשפט הכל אחד · וטעם כמספרם על המנחה והשמן והיין : (יד) או אשר בתוככם · ביום : (טו) הקהל · יש או' כי זה הה"א שוא לקריאה ולפי דעתי שאין סימן קריאה בלשון הקדש ובעבור הארבעה והאחד מהם משה משה רק זה הה"א הוא ה"א הדעת וסימן הקריאה איננו
ככם

תרומה כתרומת גרן כן
פ'מלחם' לק תרימו אתה : כא מראשית
וד' מ"ל · ערסתיכם תתנו ליהוה
ג' תרומה לדרתיכם : ס
כ"כ כב וכי תשגו ולא תעשו
ב' את כל המצות האלה אשר
ד' דבר יהוה אל משה : כג
מל תורי' קס' את כל אשר צוה יהוה אליכם
גם"ו מ"ל ביד משה מן היום אשר צוה
יהוה והלאה לדרתיכם :
ג' כד והיה אם מעיני העדה
פ' · ג' נעשתה לשגגה ועשו כל
העדה פר בן בקר אחד
י"ג לעלה לריח ניחח ליהוה
ומנחתו ונסכו כמשפט
נ"מס' חלף ושעיר עזים אחד לחטת :
י' בספ' כה וכפר הכהן על כל
עדת בני ישראל ונסלח להם
כי שגגה הוא והם הביאו
את קרבנם אשה ליהוה
וחטאתם לפני יהוה על
שגגתם : כו ונסלח לכל
עדת בני ישראל ולגר הגר
בתוכם כי לכל העם בשגגה :
ס כז ואם נפש אחת
נ' וחד סקרין' חטא' תחטא בשגגה והקריבה עז בת שנתה לחטאת :
וכפר

מן אדרא כן תפרשון יתה :
כא מריש עצותכון
תתנון קדם יי אפרשותא
לדריכון : כב וארי
תשתלון ולא תעבדון ית כל
פקודיא האלין דמליל יי עם
משה : כג ית כל
דפקיד יי ליתכון בידא
דמשה מן יומא דפקיד יי
ולהלא לדריכון : כד ויהי
אם מעיני כנשתא אתעביד
לשלו ויעבדון כל כנשתא
תור בר תורי חד לעלתא
לאתקבלא ברעוא קדם יי
ומנחתיה ונסכיה כדחזי
וצפיר בר עזי חד לחטאתא :
כה ויכפר כהנא על
כל כנשתא דבני ישראל
וישתבק להון ארי שלותא
היא ואנון איתיאו ית
קורבנהון קורבנא קדם יי
וחובתהון קדם יי על
שלותהון : כו וישתבק
לכנשתא דבני ישראל ולגיוריא
דיתגיירון ביניהון ארי לכל
עמא בשלותא : כז
ואם אינש חד ייחוב
בשלו ויקריב עיזא בת
שתה לחטאתא :
ויכפר

מראשית מנחות סו
לדורותיכם בכורות יב
וכי תשגו שבת סט הוריות ח
אשר צוה הוריות סס
מן היום קדושין כט הוריות ח
והיה אם תענית כז כתרות ד הוריות ה ז ס
כמשפט הוריות יג זבחים כ
לחטת הוריות יג זבחים נ
והם הביאו זבחים סא
כי לכל הוריות ס
ואם נפש יבמות ס

רשבם

(כב) וכי תשגו · בעובד ע"ז בשוגג פירשו חכמי' ופרשת העלם דבר שבויקרא בשאר מצות של כרת : (כג) את כל אשר צוה יי' אליכם ביד משה · את כל יעברו בשוגג · וזהו ע"ז שהעובדה כופר בכל המצות : מן היום אשר צוה יי' והלאה · כל המצות כולן נצטוו אחר אנכי ולא יהיה לך כי הם ראשונות:

רש"י

(כא) מראשית עריסותיכם · למה נאמר לפי שנאמר ראשית עריסותיכם שומע אני ראשונה שבעיסות תלמוד לומר מראשית מקצתה

ביד

יתה: כא מן שירוי עצוותכון תתנון אפרשותא קדם יי לדריכון: כב וארום תשתלון ולא תעברון חדא מכל פקודיא האלין דמליל יי עם משה: כג ית כל מה דפקיד יי לותכון בידא דמשה מן יומא דפקיד יי ולהלא לדריכון: כד ויהי אין מן מחמי כנשתא איתעבידת סורחנותא בשלו ויעבדון כל כנשתא תור בר תורי חד לעלתא לאתקבלא ברעוא קדם יי ומנחתיה וניסוכיה כד חמי וצפיר בר עזים דלא עירובין חד לחטאתא: כה ויכפר כהנא על כל כנשתא דבני ישראל וישתרי להון ארום שלותא היא והינון היתיאו ית קורבניהון קרבנא קדם יי וקרבן סורחנותהון קריבו קדם יי על שלותהון: כו וישתרי מן קדם יי לכל כנשתא דבני ישראל ולגיוריא דמתגיירין ביניהון ארום לעמא אירע בשלותא: כז ואין בר נשא חד יחוב בשלו ויקרב גדייתא בר שתא דלא עירובין

מן שירוי אצוותכון תתנון לשמא דיי אפרשו:

ארום

עירובין

הכרת תכרת נניאפ' שדגרה תור' לשון נכי אדם, סמך מקושש למגדף ל' חר לך שנזין אחד היו כדאיתא נהולין פ"ק ומפני ששנת חמור כת"ו סמך להם פרש' ציצית שסקולה נ"כ שכל המצות דכתיב וכרתם

את כל מ' ת יי', ועשו להם ציצית אחר הק'נה אני רוצה שתהיו חוצועפים כמלאכים נגוש הכדי' וכאשר ראית אותי מע טפ' לכן נזה נתכלת שדומה לרקיע ולכס' הכבוד ציצית גא"ת ב"פ נניתי' עולה בספ',

רש"י

מקצתה ולא כולה: תתנו לה' תרומה. לפי שלא שמענו שיעור חלה נאמר תתנו שיהא בה כדי נתינה: (כב) וכי תשגו ולא תעשו. ע"א היתה בכלל כל המצות שהצבור מביאין עליה פר והרי הכתוב מוציאה כאן מכללה לידון בפר לעולה ושעיר לחטאת: וכי תשגו וגו'. בע"א הכתוב מדבר או אינו אלא באחת מכל המצות תלמוד לומ' את כל המצות האלה מצוה אחת שהיא ככל המצות מה העובר על כל המצות פורק עול ומפר ברית ומגלה פנים אף מצוה זו פורק בה עול ומפר ברית ומגלה פנים ואיזו זו עבודת אלילים: אשר דבר ה' אל משה. אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום אחת דבר אלהים שתים זו שמענו:

(כג) את כל אשר צוה וגו'. מגיד שכל המודה בעבודת אלילים ככופר בכל התורה כולה ובכל מה שהתנבאו הנביאים שנאמר למן היום אשר צוה ה' והלאה. (כד) אם מעיני העדה נעשתה לשגגה. אם מעיני העדה נעשתה עבירה זו על ידי שוגג שטעו והורו על א' מן העבודות שהיא מותרת לעבוד ע"ז בכך: לחטת. חסר אל"ף שאינו כשאר חטאו' שבכל חטאות שבתורה הבאות עם עולה החטאו' קודמו' לעולות שנא' ואת השני יעשה עולה וזו עולה קודמ' לחטאת: (כה) הביאו את קרבנם לפני יי'. זה האמור בפרשה הוא פר העולה שנאמר אשה ליי': וחטאתם. זה השעיר: (כז) תחטא בשגגה יבע"א: עז בת שנתה. שאר עבירות יחיד מביא כשבה או שעירה וכזו קבע לה שעירה:

אבן עזרא

ככם כגר: כגר ביארתי משפט הכפי"ן בהתחברם. וטעם תורה אחת לכל מהעולות כי העולות הם בחיוב חקה ועוד אמר השם כאשר תביאו מנחה על העולה מהסלת כן תתנו גם מעריסותיכם ואין צורך להזכיר מה שקבלו קדמונינו ז"ל כי הם שתים חלה ותרומ' ושיעורן לפי שכל דבריהם אמת וזולתם הבל הנה שעיר נוסף בין שעשו בשגגה מה שצוו שלא לעשות ובין שלא עשו בשגגה מה שצוו לעשות: (כה) וחטאתם: הוא השעיר ובעבור שהוא סמוך אל עזים הוא קטן והעתיד הפך: (כז) עז בת שנתה. פירוש שעירת עזים וזה החטא הוא שלא עשו מה שצוה לעשות והוא שוגג והנה הוא כמשפט העושה בשגגה מה שצוה שלא לעשות:

(כט) תורה אחת. כואת תורת החטאת: (ל) ביד רמה. להראות בכל שאיננו ירא מהשם. מגדף. כדרך לשון בני אדם: (לא) כי דבר יי' בזה. זה הוא ביד רמה: ואת מצותו הפר. שצוהו שלא לעשות ביד רמה ויש אומרים או אם יפר מצותו בסתר: הנפש ההיא. איננה במשכלת

כח וכפר הכהן על הנפש
השגגת בחטאה בשגגה
לפני יהוה לכפר עליו ונסלח
לו: כט האזרח בבני ישראל
ולגר הגר בתוכם תורה
אחת יהיה לכם לעשה
בשגגה: ל והנפש אשר
תעשה ביד רמה מן האזרח
ומן הגר את יהוה הוא מגדף
ונכרתה הנפש ההוא מקרב
עמה: לא כי דבר יהוה
בזה ואת מצותו הפר הכרת
תכרת הנפש ההוא עונה
בה: פ לב ויהיו בני
ישראל במדבר וימצאו איש
מקשש עצים ביום השבת:
לג ויקריבו אתו המצאים
אתו מקשש עצים אל משה
ואל אהרן ואל כל העדה:
לד ויניחו אתו במשמר כי
לא פרש מה יעשה לו: ס
לה ויאמר יהוה אל משה
מות יומת האיש רגום אתו
באבנים

מסרה: ו ג' | ב' | ו' | ב' | כ' י ג' | ל' לא חסר ק והנאחד מן ל' מחלין לא מפקין | ג' וב' פ | ב' | ג' י ג'

כח ויכפר כהנא על אהרן
אינש דאשתלי בסתכליה
בשלו קדם יי לכפרא עלוהי
וישתבק ליה: כט יציבא
בבני ישראל ולגיוריא
דיתגירון בינהון אוריתא
חדא יהי לכון לדיעביד בשלו:
ל ואינש דיעביד
ברש גלי מן יציביא ומן
גיוריא קדם יי הוא מרגיז
וישתיצי אנשא ההוא מגו
עמיה: לא ארי על
פתגמא דיי בסר וית פקודוהי
אשני אשתיצאה ישתיצי
אנשא ההיא חוביה ביה:
לב והוו בני ישראל
במדברא ואשכחו גבר כד
מגבב אעין ביומא דשבתא:
לג וקריבו יתיה דאשכחו
יתיה כד מגבב אעין לות
משה ולות אהרן ולות כל
כנשתא: לד ואסרו יתיה
בבית מטרא ארי לא אתפרש
להון מה דיעבדון ליה:
לה ואמר יי למשה
אתקטלא יתקטיל גברא
רגומו יתיה באבנא כל
כנשתא

וכפר הכהן הוריות ו | מנחות עקעט | תורה אחת שבת סט קנג | יבמות ט | הוריות ם | כריתות ג נ | והנפ' אשר שבת סט | סט קיג | יבמות ט | סנהדרין נט | כריתות ג | הוריות ם | את ה' הוא סנהדרין ג | כריתות ז | ונכרתה סנהדרין סד | כי דבר ה' נדרים פח | סנהדרין נט | שבועות יג | הכרת יומא לג | סנהדר' סד ג | בה כריתות כט | ויהיו בני שבת נו | המוצאים סנהדרין עח | כי לא פס עח

רשב״ם

(ל) ביד רמה. מגדף. זו ע"ז לפי הפשט: (לד) כי לא פרש. באיזה מיתה ליבית

רש״י

(ל) ביד רמה. בזדון: מגדף. מחרף כמו והיתה חרפה וגדופה אשר גדפו נערי מלך אשור ועוד דרשו רבותינו מכאן למברך את השם שהוא בכרת: (לא) דבר יי'. אזהרת עבו' זר' מפי הגבורה והשאר מפי משה: עונה בה. בזמן שעונה בה שלא עשה תשובה: (לב) ויהיו במדבר וימצאו. בגנותן של ישראל דבר הכתוב שלא שמרו אלא שבת ראשונה ובשנייה בא זה וחללה: (לג) המוצאים אותו מקושש. שהתרו בו ולא הניח מלקושש אף משמצאוהו והתרו בו: (לד) כי לא פורש מה יעשה לו. לא היו יודעים באיזו מיתה יומת אבל יודעים היו שהמחלל שבת במיתה: (לו) ויוציאו אותו. מכאן שבית הסקילה חוץ ורחוק מב"ד: (לה) רגום. פשט כלע"ז וכן הלוך אלנ"ט וכן זכור ושמור

עירובין לחטאתא : כח ויכפר כהנא על בר נשא דאשתלי כד סרח בשלו קדם יי לכפרא עלוי וישתרי ליה : כט יציבא בבני ישראל ולגיוריא דמתגיירין ביניכון אורייתא חדא יהי לכון ולמאן דיעבד בשלו : ל ובר נש דיעבד בזדנא מן יציביא או מן גיוריא ולא תאיב מן סורחנותיה קדם יי הוא מרגיז וישתיצי בר נשא ההוא מגו עמיה : לא ארום על פתגמא קדמאה דפקיד יי בסיני בסר וית תפקידת מהולתא בטיל אישתיצאה בעלמא הדין ישתיצי בר נשא ההוא בעלמא דאתי דעתיד למתן חושבן חובתיה ליום דינא רבא : לב והוו בני ישראל שריין במדברא גזירת שבתא אשתמודע להון ברם קנסא דשבתא לא אשתמודע להון קם גברא מדבית יוסף אמר במימריה איזיל ואתלוש קיסין ביומא דשבתא ויחמון ית סהדיא ויתנון למשה ומשה יתבע אולפן מן קדם יי וידון יתי ובכן אשתמודע קנסא לכל בית ישראל ואשכחו סהדיא ית גברא כד תליש ועקר קיסין ביומא דשבתא : לג וקריבו יתיה בתר דאתרו ביה ותלש סהדיא דהשכחו יתיה תליש קיסין לות משה ולות אהרן ולות כל כנישתא : לד דין הוא חד מן ארבעא דינין די עלו קדם משה נביא ודן יתהון על פום מימרא דקודשא מנהון דיני ממונא ומנהון דיני נפשתא בדיני ממונא הוה משה זריז ובדיני נפשתא הוה משה מתין ובאליין ובאליין אמר משה לא שמעית מן בגלל למלפא רישי סנהדרי דעתידין למיקום די הוון זריזין בדיני ממונא ומתונין בדיני נפשתא ולא יבהתון למשיילא דינא דמתקשי להון ארום משה דהוה רבהון דישראל צריך דיימר לא שמעית בגין כן אצנעוהי בבית אסירי ארום עד כדון לא אתפרש הדין דינא יתעביד ביה : לה ואמר יי למשה אתקטלא יתקטיל

ירושלמי

ארום פתגמא דיי בזי וית פקודוי אפס משתיצא תשתיצי נפשא ההיא חוביה תקביל :

מגבב קיסין :
דין חד מן ארבע דינין כוליה כתוב למעלה במקלל ובטמא מת :

ואצניעו יתיה במטרא עד זמן די איתפרש להון מן קדם יי באלין דינין יתעביד ביה :

בעל הטורים

ציצי' בגימט' נזקות ובגימטרי' נסרים לגמ' חי שהוא זהיר במצות ציצית זוכה ורואה פני שכינה · דכתיב אני בצדק אחזה פניך · וזוכה למה שנאמ' ואשא אתכם על כנפי נשרים · וראיתם בגימ' ציצית ביום · וזכרתם את כתיב זכירה בציצית · לכן צוה לעשות ד' ציציות בארבעה כנפות שבהן שכל מקום שיפנה יזכור ובכל אחד ה' קשרים כדי שיזכור לחמש' חומשי תורה · ויש בכל אחד שמנה חוטין שמונע מלעשות עבירה בשמנה אברים ·

אבן עזרא

במשכלת כדברי תועה רוח רק הוא מבור נפש עם הגוף : עונה בה · כמו דמו נדרשו : (לב) במדבר · לפי דעתי שהוא מדבר סיני וכבר הזכרתי למה נסמכה הפרשה גם יתכן שעשה המקושש ביד רמה והזהירוהו ולא הועיל · י"א ויקריבו אותו אל ראשון : (לד) ויניחו · בכתחות הבי"ת מקום היה ידוע : מה יעשה לו · אי זו מיתה ימות · (לו) כאשר צוה יי · מיתת הרגימ' : (לט) ועשו להם ציצית · יתכן על שני פירושים האחד שיעשו ציצית כמו בציצית ראשי ויהיו פתוחים שיוצאים מחוץ לארוגים : על כנפי בגדיהם · על כל בגד שלוח או מכנפי' כי אם תהלבוש הנה שום כדמות כנף : פתיל תכלת · על הציצית · וטעם תכלת בעבור שהוא כעין השמים :

וכיב

באבנים כל העדה מחוץ
למחנה: לו ויציאו אתו כל
העדה אל מחוץ למחנה
וירגמו אתו באבנים וימת
כאשר צוה יהוה את משה:
פ לז ויאמר יהוה אל משה
לאמר: לח דבר אל בני
ישראל ואמרת אלהם ועשו
להם ציצת על כנפי בגדיהם
לדרתם ונתנו על ציצת
הכנף פתיל תכלת: לט
והיה לכם לציצת וראיתם
אתו וזכרתם את כל מצות
יהוה ועשיתם אתם ולא
תתורו אחרי לבבכם ואחרי
עיניכם אשר אתם זנים
אחריהם: מ למען תזכרו
ועשיתם את כל מצותי
והייתם קדשים לאלהיכם:
אני

בנשתא מברא למשריתא: לו ואפיקו יתיה כל
כנשתא למברא למשריתא
ורגמו יתיה באבניא ומית
כמה דפקיד יי ית משה:
לז ואמר יי למשה
למימר: לח מליל עם
בני ישראל ותימר להון
ויעבדון להון כרוספדין על
כנפי כסותהון לדריהון
ויתנון על כרוספדא דכנפא
חוטא דתכלתא: לט
ויהון לכון לכרוספדין ותחזון
יתיה ותדכרון ית כל
פקודיא דיי ותעבדון יתהון
ולא תטעון בתר הרהור
לבכון ובתר חיזו עיניכון
דאתון טען בתריהון:
מ בדיל דתדכרון
ותעבדון ית כל פקודי
ותהון קדישין קדם אלהכון:
אנא

אהרן
דבר אל
ברכות יד
מנחות מג
ועשו להם
ברכות יג
סוטה טו
מנחות מג
על כנפי
שם מג
מי יוקלו
הכנף פתיל
ברכות טו
שם לט
יבמות ד
נזיר נח
מנחות לט
וראיתם
ברכות יג
שבת כו
זבחים יח
סנהדרין מג
ולא תתורו
נדרים כ
אחרי
לבבכם
ברכות יג

רשבם

(לח) ציצית. כמו בציצת ראשי. קבוצת פתילים תלוין בשער הראש: (לט) והיו לכם לציצית: הציצית הזה יהיה לכם לראייה שתראו אותו כמו מציץ מן החרכים. וכן מצאתי בסיפרי: פתיל תכלת. פירשו רבותי' לפי שתכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע לכסא הכבוד:

רשי

ושמור: (לח) ועשו להם ציצית. על שם הפתילי' התלויי' בה כמו ויקחני בציצית ראשי. דבר אחר ציצית על שם ראיית' אותו כמו מציץ מן החרכים: תכלת. צבע ירוק של חלזון: (לט) וזכרתם את כל מצות ה'. שמנין גימטריא של ציצית שש מאות ושמנה חוטין וחמשה קשרים הרי תרי"ג: ולא תתורו אחרי לבבכם. כמו מתור הארץ הלב והעינים הם מרגלים לגוף מסרסרים לו את העבירות העין רואה והלב חומד והגוף עושה את העבירה: (מא) אני ה'. נאמן לשלם שכר: אלהיכם. נאמן ליפרע: אשר הוצאתי אתכם. על מנת כן פדיתי אתכם שתקבלו עליכם גזירותי: אני ה' אלהיכם. עוד למה נאמר כדי שלא יאמרו ישראל מפני מה אמר המקום לא שנעשה וניטול שכר לא עושין ולא נוטלין שכר על כרחכם אני מלככם וכן הוא אומר אם לא ביד חזקה אמלוך עליכם. ד"א למה נאמר יציאת מצרים אני הוא שהבחנתי במצרים בין טפה של בכור לשאינה של בכור אני הוא עתיד להבחין וליפרע מן התולה קלא אילן בבגדו ואומר תכלת היא:

חה יסוד רבינו שמואל

ומיסודו

יתקטיל גברא אטלו יתיה באבנא כל כנשתא כברא למשריתא :
לו והנפיקו יתיה כל כנשתא מברא למשריתא ואטלו יתיה באבניא
ומית היכמא דפקיד יי ית משה : לז ואמר יי למשה למימר :
לח מליל עם בני ישראל ותימר להון ויעבדון להון ציציתא לא מן
נימיא ולא מן סיסיא ולא מן גרדיא
אלהן לשומהון יעבדונון ויפסקון
רישי היטיהון ויתלון בחמשת
קטרין ארבעה בגו תלתא על
ארבעת אנפי גליהון דמתעטפין
בהון לדריהון ויתנון על אנפא
גוליתהון שזיר דתכלא : לט ויהי לכון למצוותא דציצית ותחמון
יתיה בזמן דאתון מתעטפין בהון ביממא ותדכרון ית כל פיקודיי
ותעבדון יתהון ולא תסטון למטעי בתר הרהור לבכון ובתר חיזו עיניכון
דאתון טען בתריהון : מ מן בגלל דתדכרון ותעבדון ית כל פקודיי
ותהוון קדישין הי כמלאכיא דמשמשין קדם יי אלהכון :

ירושלמי

ויעבדון להון ציצין על צנפת
דגולתהון לדריהון ויתנון על
ציצין דגולתהון שזיר
דתכלא :

רש"י

ומיסודו של רבי משה הדרשן העתקתי למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ע"א לומר שהמחלל את השבת כאלו עובד ע"א שאף היא שקולה ככל המצות וכן הוא אומר בעזרא ועל הר סיני ירדת ותתן לעמך תורה ומצות ואת שבת קדשך הודעת להם . ואף פרשת ציצית לכך נסמכה לשו לפי שאף היא שקולה כנגד כל המצות שנאמר ועשיתם את כל מצותי :
(לח) על כנפי בגדיהם . כנגד ואשא אתכם על כנפי נשרים על ד' כנפו' ולא בטלית ג' ולא בטלית חמש (ר"ל שאין עושין ה' ציצית בחמש כנפות אלא ד' בד' כנפות המרוחקות בטור א"ח סימן י') כנגד ד' לשונות של גאולה שנאמר במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי : פתיל תכלת . על שם שכול בכורות תרגומו של שכול תכלא ומכתם היתה בלילה וכן צבע התכלת דומה לרקיע המשחיר לעת ערב ושמנה חוטים שבה כנגד שמנה ימים ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד שאמרו שירה על הים :

חסלת פרשת שלח לך

אבן עזרא

והיה לכם לציצית . והנה ישוב הפתיל להיותו בקצה כמו הציצית . והפירוש השני כאשר העתיקו חז"ל ובעבור שיש עדים נאמנים על הפירוש השני בטל הראשון והם העתיקו כי זאת המצוה עם בגד שיש לו ארבע כנפים והציצית הם הגדילים ועוד אפרשנו והנה מצוה על כל מי שיש לו בגד בארבע כנפים שיתכסה בו ביום תמיד ולא יסירנו מעליו למען יזכרו והמתפללים בטלית בשעת התפלה יעשו זה בעבור שיקראו בקריאת שמע והיה לכם לציצית ועשו להם ציצית רק לפי דעתי יותר הוא חייב להתעטף בציצית בשאר השעות משעת התפלה למען יזכור ולא ישגה ולא יעשה עבירה בכל עת כי בשעת התפלה לא יעשה עבירה: (מ) וראיתם אותו . מצוה להיותו נראה : אחרי לבבכם . התאוה והעין רואה והלב חומד והנה ישיה שלישית לאות ולסימן שלא ירדוף אדם אחר הרהור לבו וכל אשר שאלו עיניו : אשר אתם זונים . כי מי שילך אחרי תאותו הוא זונה : מתחת עבודת אלהיו . וטעם למען תזכרו וכבר אמר

ויקח

וזכרתם את כל מצות יי' שאם תזכרו תהיו קדושים ולא תתגאלו בתאות הלב המטנפת הרוח המשכלת :

בעל הטורים

המרגלי' את האדם לעברה ואלו הן . אזנים עינים . פה חוטם . ידים . רגלים . הערוה . והלב . ואם שמר עצמו מעבירה זוכה לעלות למעלה מח' רקיעים דכתי' והיתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים ואם עבר בהן עבירה נידון בשמנה דינין בשמנה נחבוש הקני' ובשמינה מדורות של גיהנם ציצית עולה ת"ר וח' חוטין וה' קשרים תרי"ג . לומר לך שמקולה מצות ציצית ככל התורה כולה . כמו עת ישיו בנדיק לנגד' נניטת' זה ביני' לבניכ' כל תנות יי' עולה תרי"ג ולא יהיה לך מפני הנבור שמענוש :

כ"ר פ'
נטע'כתור'

מא אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם׃

כ"ג פ"פ

ק"ט · פ"ג · סימן ·
ומפטירין וישלח יהושע · ביהושע בסימן ב' ·

פ פ פ

יז א וַיִּקַּח קֹרַח בֶּן־יִצְהָר בֶּן־קְהָת בֶּן־לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בֶּן־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן׃ ב וַיָּקֻמוּ לִפְנֵי מֹשֶׁה וַאֲנָשִׁים מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם נְשִׂיאֵי עֵדָה קְרִאֵי מוֹעֵד אַנְשֵׁי־שֵׁם׃ ג וַיִּקָּהֲלוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיֹּאמְרוּ אֲלֵהֶם רַב־לָכֶם כִּי כָל־הָעֵדָה כֻּלָּם קְדֹשִׁים וּבְתוֹכָם יְהוָה

ומדוע

ב'ונני
יונתן פלת:
י'בקרי

ב'ח'פ'ל ו'פ
ספר די'תס'
נ"ס' ר"פ

מא אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן דְּאַפֵּיקִית יָתְכוֹן מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהּ אֲנָא יְיָ אֱלָהֲכוֹן׃

פ פ פ

א וְאִתְפְּלֵיג קֹרַח בַּר־יִצְהָר בַּר־קְהָת בַּר לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וְאוֹן בַּר־פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן׃ ב וְקָמוּ לְאַפֵּי מֹשֶׁה וְגֻבְרַיָּא מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מָאתַן וְחַמְשִׁין רַבְרְבֵי כְנִשְׁתָּא מְעַרְעֵי זְמַן אֱנָשִׁין דִּשְׁמָא׃ ג וְאִתְכְּנַשׁוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַאֲמַרוּ לְהוֹן סַגִּי־לְכוֹן אֲרֵי כָל־כְּנִשְׁתָּא כּוּלְּהוֹן קַדִּישִׁין וּבֵינֵיהוֹן שַׁרְיָא שְׁכִינְתָּא דַיְיָ וּמָא דֵין אַתּוּן מִתְרַבְרְבִין עַל־קְהָלָא דַיְיָ׃

ושמע

אהרן
אני ה'
חנכית פד
אשר
נרדות י'
אתכם
פס"ב
אני ה'
פס יד
שנחות פד
פרשת קרח
ויקח קרח
בסנהדרין קי
ויקומו
לפני משה
פס קי
כי כל
פסקא

רשב"ם

א ויקח קרח · כמו ויקח את שרה אשתו ואת לוט · אף כאן ויקח קרח: ודתן ואבירם אנשים הרבה עד שקמו עמהם לפני משה חמשים ומאתים: (ב) קראי עדה · קוראים וסוגחים בשבילם ליום המועד הקבוע למשפט בין איש לאיש:

ויפל

רש"י

א ויקח קרח · פרשה זו יפה נדרשת במדרש רבי תנחומא: ויקח קרח · לקח את עצמו לצד אחד להיות נחלק מתוך העדה לעורר על הכהונה וזהו שתרגם אונקלוס ואתפליג נחלק משאר העדה להחזיק במחלוקת וכן מה יקחך לבך לוקח אותך להפליגך משאר בני אדם · ד"א ויקח קרח משך ראשי סנהדראות שבהם בדברים כמו שנא' קח את אהרן קחו עמכם דברים: בן יצהר בן קהת בן לוי ולא הזכיר בן יעקב · יעקב בקש רחמים על עצמו שלא יזכר שמו על מחלוקתם שנא' ובקהלם אל תחד כבודי והיכן נזכר שמו על קרח בהתיחסם על הדוכן בדברי הימים שנאמר בן אביאסף בן קרח בן יצהר בן קהת בן לוי בן ישראל: ודתן ואבירם · בשביל שהיה שבט ראובן שרוי בחנייתם תימנה שכן לקהת ובניו החונים תימנה נשתתפו עם קרח במחלוקתו אוי לרשע אוי לשכנו · ומה ראה קרח לחלוק עם משה נתקנא על נשיאותו של אליצפן בן עוזיאל שמינהו משה נשיא על בני קהת ע"פ הדבור אמר קרח אחי אבא ד' היו שנא' ובני קהת וגו' עמרם הבכור נטלו שני בניו גדולה אחד מלך ואחד כהן גדול מי ראוי ליטול את

הבניה

פא אֲנָא הוּא יְיָ אֱלָהָכוֹן דִי פְּרָקִית וְאַפֵּיקִית יָתְכוֹן פְּרִיקִין מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם מְטוּל לְמֶהֱוֵי לְכוֹן לֶאֱלָהָא אֲנָא הוּא יְיָ אֱלָהָכוֹן :

פ פ פ

א ויקח קרח וּנְסֵיב גוּלְיְיתֵיהּ וּנְסֵיב עֵיצָה וּפְלַג קֹרַח :
דְכוּלָּא תִּיכְלָא
קֹרַח בַּר יִצְהָר בַּר קְהָת בַּר לֵוִי וְדָתָן וַאֲבִירָם בְּנֵי
אֱלִיאָב וְאוֹן בַּר פֶּלֶת בְּנֵי רְאוּבֵן : ב וְקָמוּ בְּחוּצְפָּא וְאוֹרוּ הִילְכְתָא
בְּאַנְפּוֹי דְמֹשֶׁה עַל עֵיסַק תִּיכְלָא מֹשֶׁה אָמַר אֲנָא שְׁמָעִית מִן פּוּם קוּדְשָׁא
יְהֵי שְׁמֵיהּ מְבָרַךְ דְצִיצְיַית יְהוֹן מִן חִיוּר וְחוּטָא חַד דְתִיכְלָא יְהֵי בֵּיהּ קֹרַח
וְחַבְרוֹי עֲבָדוּ גוּלַיְין וְצִיצְיָיתְהוֹן כְּלְהוֹן דְתִיכְלָא מַה דְלָא פַּקֵיד יְיָ וּמְסַעֲדִין
לְהוֹן גוּבְרַיָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל מָאתָן וְחַמְשִׁין אַמַרְכְּלֵי כְּנִשְׁתָּא מְעַרְעֵי זִמְנָא
לְמִיטַל וּלְמִישְׁרֵי מְפַרְשִׁין בִּשְׁמָהָן : ג וְאִתְכְּנָשׁוּ עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן
וַאֲמָרוּ לְהוֹן סַגֵּי לְכוֹן רַבְּנוּתָא אֲרוּם כָּל כְּנִישְׁתָּא כּוּלְהוֹן קַדִּישִׁין
וּבֵינֵיהוֹן שַׁרְיָא שְׁכִינְתָּא דַיְיָ וּמָה דֵין אַתּוּן מִתְרַבְרְבִין עַל קְהָלָא דַיְיָ :

ושמע

ויקח קרח
ויקח קרח
סמך
מחלוקת
קרח לפרש'
ציצית של
ענין ציצית
חלק על
משה: ויקח
קרח בגימ'
אז נפתח
רע' עושר
שמו' לבעליו
לרעתו בגי'
לעשרו של

קרח לרעת:
סיה' ויקוחו
בגימ' לחלוק'
חומשים
ומאתים ·
כ"ר רשעים
ידעך קרחי
חסר
יו"ד שעברו
על י'
הדברות :
אנשי שם
בגימ'
ובגימטר
ונתחייבו
כלוף התבגל
אשר מעולם

רש"י

שהיה לא אני שאני בן יצהר שהוא שני לעמרם והוא מנה נשיא את בן אחיו הקטן מכלם הריני חולק עליו ומבטל את דבריו מה עשה עמד וכנס ר"נ ראשי סנהדראות רובן משבט ראובן שכניו והם אליצור בן שדיאור וחבריו וכיוצא בו שנאמר נשיאי עדה קריאי מועד ולהלן הוא אומר אלה קריאי העדה והלבישן טליתות שכולן תכלת באו ועמדו לפני משה אמרו לו טלית שכול' תכלת חייבת בציצי' או פטורה אמר להם חייבת התחילו לשחק עליו אפש' טלית של מין אחר חוט א' של תכלת פוטרה זו שכולה תכלת לא תפטור את עצמה : בני ראובן · דתן ואבירם ואון בן פלת : (ג) רב לכם · הרבה יותר מדאי לקחתם לעצמכם גדולה : כלם קדושים · כלם שמעו דברים בסיני מפי הגבורה : ומדוע תתנשאו אם לקחת אתה מלכות לא היה לך לברר לאחיך כהונה לא אתם לבדכם שמעתם בסיני אנכי ה' אלהיך

אבן עזרא

(מא) אני יי' אלהיכם · אני הוא שהוצאתי אתכם להיות לכם לאלהים על כן אמרתי לכם אני יי' אלהיכם :

(א) ויקח קרח · זה הדבר היה במדבר סיני כאשר נתחלפו הבכורי' ונבדלו הלוים כי חשבו ישראל שמשה אדונינו עשה זה מדעתו לתת גדולה לאחיו גם לבני קהת שהם קרובים אליו ולכל בני לוי שהם ממשפחתו והלוים קשרו עליו בעבור היותם נתונים לאהרן ולבניו וקשר דתן ואבירם בעבו' שהסיר הבכורה מראובן אביהם ונתנה ליוסף אולי חשדוהו בעבור יהושע משרתו גם קרח בכור היה כי כן כתוב ודגל ראובן חונה בנגב ויקרא בנגב המשכן כי הוא מבני קהת ואלה נשיאי העדה היו בכורים והם היו מקריבים את העולות על כן לקחו מחתות והראיה על זה הפירוש מופת המטה שראו כל ישראל כי השם בחר שבט לוי תחת הבכורים על כן כתוב ותכל תלונתם כי התלונה על זה היתה גם אחר משה כי לא מלבי בעבו' שחשדוהו כי מלבו עשה ועוד לא יי' שלחני בשליחות הזה כי כבר האמינו בו כל ישראל ועוד ראיה גמורה כי כל העדה כלם קדושים וזה רמז לבכורים שהם קדושים כי כן כתו' קדש לי כל בכור והם היו הכהנים הנגשים אל יי' והם עיקר כל העדה : ויקח קרח · אנשים · דרך קצרה כמו תמור לחם ודברים ככה ויאמר ר' יונה כי פי' לקח לקום על משה : (ג) לפני משה · שלא

י' ג' י' נ' ומדוע תתנשאו על קהל
יהוה : ד וישמע משה ויפל
על פניו : ה וידבר אל
קרח ואל כל עדתו לאמר
ג' וחד וידע כסס : בקר וידע יהוה את אשר לו
ד' ס"ג : ואת הקדוש והקריב אליו
ואת אשר יבחר בו יקריב
אליו : ו זאת עשו קחו
ג' ס"ג לכם מחתות קרח וכל
ט"ו קמץ עדתו : ז ותנו בהן ׀ אש
ושימו עליהן קטרת לפני
יהוה מחר והיה האיש אשר
ד' ח"ג יבחר יהוה הוא הקדוש רב
לכם בני לוי : ח ויאמר
משה אל קרח שמעו נא בני
לוי : ס המעט מכם כי
ב"ת חיתרין הבדיל אלהי ישראל אתכם
י"ח מעדת ישראל להקריב
אתכם אליו לעבד את
ג' עבדת משכן יהוה ולעמד לפני העדה לשרתם :

אונקלוס

אהרן ד ושמע משה ונפל על
אפוהי : ה ומליל עם וישמע
קרח ועם כל כנישתיה סנהדרין קט
למימר בצפרא ויהודע יי ית
דכשר ליה וית דקדיש ויקרב
לקדמוהי וית דיתרעי ביה
יקריב לשמושיה : ו דא
עבידו סבו לכון מחתין קרח
וכל כנשתיה : ז והבו
בהון אשתא ושויאו עליהון
קטרת בוסמין קדם יי מחר
ויהי גברא דיתרעי יי הוא
קדיש סגי לכון בני לוי :
ח ואמר משה לקרח
שמעו כען בני לוי : ט
הזעיר לכון ארי אפריש אלהא
דישראל יתכון מכנשתא
דישראל לקרבא יתכון
קדמוהי למפלח ית פולחן
משכנא דיי ולמיקם קדם
כנשתא לשמשותהון :

וקרב

רשבם

(ד) ויפל על פניו . לתפלה ושם נאמר לו מה שאמר לקרח :

רש"י

ויקרב

ה' אלהיך כל העדה שמעו : (ד) ויפל על פניו . מפני המחלוקת שכבר זה בידם סרחון רביעי חטאו בעגל ויחל משה במתאוננים

לכן

נתפלל משה במרגלים ויאמר משה ושמעו מצרים במחלקתו של קרח נתרשלו ידיו משל לבן מלך שסרח על אביו ופייס עליו אוהבו פעם ושתים ושלש כשסרח רביעית נתרשלו ידי האוהב ההוא אמר עד מתי אטריח על המלך שמא לא יקבל עוד ממני : (ה) בקר וידע וגו' . עתה עת שכרות הוא לנו ולא נכון להראות לפניו והוא היה מתכוון לדחות שמא יחזרו בהן : בקר וידע ה' את אשר לו . לעבודת לויה : ואת הקדוש . לכהונה : והקריב . אותם אליו תכחותא והתרגום מוכיח כן ויקרב לקדמוהי יקריב לשימושיה . ומדרש בקר א"ל משה גבולות חלק הקב"ה בעולמו יכולים אתם להפוך בקר לערב כן תוכלו לבטל את זו שנא' ויהי ערב ויהי בקר ויבדל כך ויבדל אהרן להקדישו וגו' : (ו) זאת עשו קחו לכם מחתות . מה ראה לומ' להם כך אמר להם בדרכי הגוים יש נימוסי' הרבה וכומרי' הרבה וכולם מתקבצים בבית אחד אנו אין לנו אלא ה' אחד ארון אחד ותורה אחת ומזבח אחד וכ"ג אחד ואתם

ר"ל

ד וּשְׁמַע מֹשֶׁה הֵיךְ קַנְיָין כָּל חַד מִנְהוֹן יַת אִנְתְּתֵיהּ לְאַשְׁקְיוּתְהֵן מַיָּא בְדוּקָיָא מְטוּל מֹשֶׁה וּנְפַל עַל אַנְפּוֹי מִן כִּיסוּפָא : ה וּמַלִּיל עִם קֹרַח וְעִם כְּנִישַׁת סַעֲדוֹי לְמֵימַר צַפְרָא וִיהוֹדַע יְיָ יַת דְּכָשַׁר לֵיהּ וְיַת דְּקַדִּישׁ וִיקָרֵב לְפוּלְחָנֵיהּ וְיַת דְּיִתְרְעֵי בֵיהּ יְקָרֵב לְשִׁמּוּשֵׁיהּ : ו דָּא עִיבִידוּ סָבוּ לְכוֹן מַחְתְּיָין קֹרַח וְכָל כְּנִישַׁת סַעֲדוֹי : ז וְהָבוּ בְּהוֹן אִישְׁתָּא וְשַׁווּ עֲלֵיהוֹן קְטוֹרֶת בּוּסְמִין קֳדָם יְיָ מְחַר וִיהֵי גַבְרָא דְיִתְרְעֵי בֵיהּ יְיָ הוּא דְקַדִּישׁ סַגֵּי לְכוֹן בְּנֵי לֵוִי : ח וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח וּלְגְנִיסַתֵּיהּ קַבִּילוּ כְּעַן בְּנֵי לֵוִי : ט הַזְעֵירָא הִיא לְכוֹן אֲרוּם אַפְרֵישׁ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל יַתְכוֹן מִן כְּנִשְׁתָּא דְיִשְׂרָאֵל לְקָרְבָא יַתְכוֹן לְשִׁימוּשֵׁיהּ לְמִפְלַח יַת פּוּלְחַן מַשְׁכְּנָא דַיְיָ וּלְמֵיקוּם קֳדָם כְּנִישְׁתָּא לְשַׁמְשׁוּתְהוֹן :

אנשי השם · וישמע משה גימ' מכאן שחשדוהו באשה · ובקשתם ב' ובקשתם גם כהונה · ובקשתם משם את ה' אלהיך · ובקשתם אותי משם בזרמיה על הגלות

כשתבקשו אותי בגלות בתשובה ותגאלו · אז ובקשתם גם כהונה שהיא נטלה מכם כל זמן שאתם בגלות · תשובו אליו תגאלו כתיב ני להם שהרהרו על רבבי העני׳

רש״י

ר״ל אים מבקשים כהונה גדולה אף אני רוצה בכך הא לכם תשמיש חביב מכל היא הקטרת החביבה מכל הקרבנות וסם המות נתן בתוכו שבו נשרפו נדב ואביהוא לפיכך התרה בהם ויהיה האיש אשר יבחר הוא הקדוש כבר הוא בקדושתו וכי אין אנו יודעים שמי שיבחר הוא הקדוש אלא אמר להם משה הריני אומר לכם שלא תתחייבו מי שיבחר בו יצא חי וכלכם אובדין : (ז) רב לכם בני לוי · דבר גדול אמרתי לכם ולא טפשים היו שכך התרה בהם וקבלו עליהם לקרב הם חטאו על נפשותם שנ׳ את מחתות החטאים האלה בנפשותם · וקרח שפקח היה מה ראה לשטות זה עינו הטעתו ראה שלשלת גדולה יוצאה ממנו שמואל ששקול כנגד משה ואהרן אמר בשבילו אני נמלט וכ״ד משמרות עומדו׳ לבני בניו כולם מתנבאים ברוח הקדש שנא׳ כל אלה בני׳ להימן אמר אפשר כל הגדולה הזאת עתידה לעמוד ממני ואני אדום לכך נשתתף לבא לאות׳ חזקה ששמע מפי משה שכולם אובדים וא׳ נמלט : אשר יבחר הוא הקדוש טעה ולא ראה יפה לפי שבניו עשו תשובה ומשה היה רואה תנחומא : מחתות · כלים שחותין בהם גחלים ויש להם בית יד : רב לכם. דבר גדול נטלתם בעצמכם לחלוק על הקב״ה: (ח) ויאמר משה אל קרח שמעו נא בני לוי · התחיל לדבר עמו בדברים רכים כיון שראהו קשה עורף אמר עד שלא ישתתפו שאר השבטים ויאבדו עמו אדבר גם אל כלם התחיל לדבר בהם שמעו נא בני לוי : (ט) ולעמוד לפני העדה · לשיר על הדוכן :

אבן עזרא

ויש הפרש בין לפני ובין מפני : קריאי מועד. שהיו נקראים אל אהל מועד : אנשי שם · קודם לאתם ממצרים ומדקדק אמר כי נשיא עדה הם הנשיאים העומדים על הפקודי׳ והם פעולים למלת לקח כאילו כתוב ויקח קרח ודתן ואבירם ואון נשיאי העדה לדבר אליהם וזה מעט רחוק : (ג) רב לכם · כמו די לכם והטעם שתפשתם החלק הרב : כי כל העדה כלם קדושים · כי כל העדה מיום מעמד הר סיני היו קדושים : ובתוכם יי׳ · כי הלוים נבחרו אחרי היות הכבוד בתוך בני ישרא׳ ואם ידע משה כאשר היה בהר סיני כי נבחר שבט לוי לא ידעו ישראל · תתנשאו · להיות אהרן הכהן הגדול ומשה למעלה ממנו כי הוא למדו: (ד) ויפול על פניו : ברצונו ויש אומרים כדרך הנבואות : (ה) את אשר לו · השבט הנבחר וזאת תשובה לדתן ולאבירם ולנשיאי העדה שהיו הבכורים : ואת הקדוש · בשבטו להיותו כהן גדול : (ו) זאת · הבחינה : (ז) רב לכם בני לוי · וזה פירושו שאמר להם המעט ואמר הכתוב ויאמר משה אל קרח כי הדבור הראשון עם קרח ועם כל עדתו וזה עם הלוים : (ט) המעט · הדבר מעט הוא אצלכם : לפני העדה לשרתם · בהביאם את עולותיהם ואת זבחיהם : (י) ויקרב אותך · וכאשר הקרי׳ אותך ואחיך בקשתם גם כהונה: (יא) לכן · על כן קשרתם אתה וכל עדתך שאתם נועדים על השם והטעם כמו ורוזנים

י וַיַּקְרֵב אֹתְךָ וְאֶת־כָּל־
אַחֶיךָ בְנֵי־לֵוִי אִתָּךְ וּבִקַּשְׁתֶּם
גַּם־כְּהֻנָּה׃ יא לָכֵן אַתָּה
ג' חס' ו' י' וְכָל־עֲדָתְךָ הַנֹּעָדִים עַל־יְהוָה
ל"ת תלינוק' וְאַהֲרֹן מַה־הוּא כִּי תַלִּינוּ
עָלָיו׃ יב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה
לִקְרֹא לְדָתָן וְלַאֲבִירָם בְּנֵי
אֱלִיאָב וַיֹּאמְרוּ לֹא נַעֲלֶה׃ יג
הַמְעַט כִּי הֶעֱלִיתָנוּ מֵאֶרֶץ
זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ לַהֲמִיתֵנוּ
בַּמִּדְבָּר כִּי־תִשְׂתָּרֵר עָלֵינוּ
גַּם־הִשְׂתָּרֵר׃ יד אַף לֹא אֶל־
אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ
הֲבִיאֹתָנוּ וַתִּתֶּן־לָנוּ נַחֲלַת
שָׂדֶה וָכָרֶם הַעֵינֵי הָאֲנָשִׁים
הָהֵם תְּנַקֵּר לֹא נַעֲלֶה׃ טו
וַיִּחַר לְמֹשֶׁה מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל־
יְהוָה אַל־תֵּפֶן אֶל־מִנְחָתָם
לֹא חֲמוֹר אֶחָד מֵהֶם נָשָׂאתִי
וְלֹא הֲרֵעֹתִי אֶת־אַחַד מֵהֶם׃
טז וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־קֹרַח
ב' נתורה אַתָּה וְכָל־עֲדָתְךָ הֱיוּ לִפְנֵי
יהוה

י וְקָרֵיב יָתָךְ וְיָת כָּל־
אַחָךְ בְּנֵי לֵוִי עִמָּךְ וּבָעַן
אַתּוּן בָּעַן אַף כְּהוּנְתָּא
רַבְּתָא׃ יא בְּכֵן אַתְּ וְכָל־
כְּנִשְׁתָּךְ דְּאִזְדַּמַּנְתּוּן עַל יְיָ
וְאַהֲרֹן מָה הוּא אֲרֵי
אִתְרַעַמְתּוּן עֲלוֹהִי׃ יב
וּשְׁלַח מֹשֶׁה לְמִקְרֵי לְדָתָן
וְלַאֲבִירָם בְּנֵי אֱלִיאָב וַאֲמַרוּ
לָא נִסַּק׃ יג הַזְעֵיר אֲרֵי
אַסֵּיקְתָּנָא מֵאַרְעָא עָבְדָא
חֲלַב וּדְבַשׁ לְקַטָּלוּתָנָא
בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי אִתְרַבְרַבְתְּ
עֲלָנָא אַף אִתְרַבְרָבָא׃ יד
בְּרַם לָא לְאַרְעָא עָבְדָא חֲלַב
וּדְבַשׁ אַעֲלְתָּנָא וִיהַבְתָּא לָנָא
אַחְסָנַת חַקְלִין וְכַרְמִין הַעֵינֵי
גֻּבְרַיָּא הָאִנּוּן תְּשַׁלַּח לְעַוָּרָא
לָא נִסַּק׃ טו וּתְקֵיף לְמֹשֶׁה
לַחֲדָא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ לָא
תְקַבֵּל בְּרַעֲוָא קוּרְבָּנְהוֹן לָא
חֲמָרָא דְחַד מִנְּהוֹן שַׁחֲרִית
וְלָא אַבְאֵישִׁית יָת חַד מִנְּהוֹן׃
טז וַאֲמַר מֹשֶׁה לְקֹרַח
אַתְּ וְכָל כְּנִשְׁתָּךְ הֱווֹ זְמִינִין
לְקֳדָם יְיָ אַתְּ וְאִנּוּן וְאַהֲרֹן
מחר

וישלח מ"ק י"ן
העיני פס
לא חמור ! תנלה ט נכרים לם
ויאמר משה מ"ק י"ן

רשב"ם

(יא) לכן אתה וכל עדתך הם אותם הנועדים על יי': (יב) ויאמרו לא נעלה · אליך למשפט · לשון עלייה רגיל לומר אצל הולכה אל השופטים ועלתה יבמתו השערה · ויעלו אליה בני ישראל למשפט · ובעז עלה השער: (יג) גם השתרר גמין שבתורה הפוכין כי גם תשתרר עלינו השתרר · וכן וברכתם גם אותי · גם תברכו אותי · וכן ויאהב גם את רחל · וגם אהב את רחל · גם אותך הרגתי · גם הרגתי אותך: (יד) העיני האנשים ההם תנקר · כסבור אתה שאילו האנשים אשר מתרעמי' עליך

רש"י

(י) ויקרב אותך · לאותו שירות שהרחיק ממנו שאר עדת ישראל: (יא) לכן · בשביל כך אתה וכל עדתך הנועדים אתך על יי כי בשליחותו עשיתי לתת כהונה לאהרן ולא לנו הוא המחלוקת הזה: (יב) וישלח משה וגו' מכאן שאין מחזיקין במחלוקת שהיה משה מחזר אחריהם להשלימם בדברי שלום: לא נעלה · פיהם הכשילם אין להם אלא ירידה: (יד) ותתן לנו · הדבר מוסב על לשון האמור למעלה כלומר לא הביאותנו ולא נתת לנו נחלת

ג' נמסור' העיני האנשי' ההם ואידך העיני נקר לך · שלמד שדתן ואבירם פתיחו דברי' כלפי מעלה אלא שפנה הכתו' עליה' ולפי כבודו העיני האנשים ההם תנקר שאתה רוצה לעשות אותנו עורים ועיורים נגו שכנר

י וקריב יתך וית כל אחך בני לוי עמך וכדון אתון תבעין איף
כהונתא רבתא : יא בגין כן אנת וכל כנישת סעדך ו' אודמנתון על
מימרא דיי ואהרן מה הוא ארום כתרעמין אתון עלוי : יב ושדר
משה פולין לזמנא לבי דינא רבא לדתן ולאבירם בני אליאב ואמרו לא
ניסוק : יג הזעירא היא ארום אסיקתנא ממצרים ארעא דעבדא
חלב ודבש לקטלותנא במדברא ארום כהדרבת עלנא איף אתרברבנא :
יד ברם לא לארעא עבדא חלב ודבש אעלתנא ויהבת לנא אחסנת
חקלין וכרמין היעיניהון דגוברייא האינון דבארעא ההיא הסנוור ותנצח
יתהון ולא ניסוק להמן : טו ותקיף
למשה לחדא ואמר קדם יי בבעו נך
לא תקבל לדורון דידהון דלא חמרא
דחד מנהון שחרית ולא אנאישית
לחד מנהון : טז ואמר משה
לקרח אנת וכל כנישת סעדך הוו
זמינין לבי דינא קדם יי אנת והינון

ירושלמי

ובאש למשה לחדא ואמר
קדם יי לא תסתכל לדורון
דידהון לא חמרא דחד מנהון
נסבית ולא אנאשית לחד
מנהון :

ואהרן

אמר' להניא אותנו אל ארץ זבת חלב ודבש · ועתה אתה אומר להמיתנו במדבר · אל תפן בלשה במסור' אל תפן אל מנחתם אל תפן אל קשי העם הזה · אל תפן אל און פי' הם קשי עם ודבריה' דבר און לפיכך אל תפן אל מנחתם · אחד מהם

רשב״ם

עליך אין להם עינים לראות המכשול הזה · מארץ מצרים מארץ טובה העליתנו למות במדבר כי לא השלמת תנאי שלך להביאנו אל ארץ זבת חלב ודבש אבל באלו ארבעים שנה ימותו במדבר : לא נעלה · לפיכך לא נעלה אליך · כלל ופרט וחזר וכלל לא נעלה אמר תחלה · ואחר כך פירש למה וחזר וכלל לפיכך לא נעלה : (טו) אל תפן · אל תפנה אל תיפן · אל תפנה : לא חמור אחד מהם נשאתי · אפילו חמור אחד לא נשאתי מהם כשאר משתוררים על העם · ואם כן למה מפשיעים אותי בשררה ואם היה נקוד לא חמור אחד מהם פתרונו היה חמו' של אחד מהם כמו אחד העם וכמו את אחד מהם : אלבי

רש״י

נחלת שדה וכרם והארת לנו אעלה אתכם מעוני מצרים אל ארץ טובה וגו' משם הוצאתנו ולא של הארץ זבת חלב ודבש הביאותנו אלא גזרת עלינו להמיתנו במדבר שאמרת לנו במדבר הזה יפלו פגריכם : העיני האנשים ההם תנקר וגו' · אפי' אתה שולח לנקר את עינינו אם לא נעלה אליך לא נעלה : האנשים ההם · כאדם התולה קללתו בחבירו : (טו) אל תפן אל מנחתם · לפי פשוטו הקטורת שהם מקריבין לפניך מחר אל תפן אליהם והמדרש אומר יודע אני שיש להם חלק בתמידי צבור אף חלקם לא יקובל לפניך לרצון תניחנו האש ולא תאכלנו : לא חמור אחד מהם נשאתי · לא חמורו של אחד מהם נטלתי אפי' כשהלכתי ממדין למצרים והרכבתי את אשתי ואת בני על החמור והיה לי ליטול אותו החמור משלהם לא נטלתי אלא משלי

שמרית לשון ארמי כן נקראת אנגריא של מלך שחור : (טז) והם · עדתך : והקרנתם

אבן עזרא

נוסדו יחד על יי' ועל משיחו שעשו וועד להריב עם השם וכן בהנותם על יי' ויש אומרים כי ה"א הנועדים נוסף : ואהרן מה הוא · מה חטאו מה הוא עושה : (יב) לא נעלה · יתכן שהיה אהל מועד בתוך המחנה במקום גבוה על כן אמר העלו מסביב או מי שילך לעבודת השם או אל המקום הנכבד יקרא עולה : (יג) המעט · הדבר קל כי העליתנו מארץ זבת חלב ודבש כי מצרים כנגד ארץ ישראל והנה ממצרים לארץ כנען באמת הוא עולה : כי תשתרר עלינו · העליתנו ממצרים כדי

שתשתרר

ג' יְהוָה אַתָּה וָהֵם וְאַהֲרֹן מָחָר׃
יז וּקְחוּ אִישׁ מַחְתָּתוֹ
וּנְתַתֶּם עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת
וְהִקְרַבְתֶּם לִפְנֵי יְהוָה אִישׁ
מַחְתָּתוֹ חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם
ג' מַחְתֹּת וְאַתָּה וְאַהֲרֹן אִישׁ
סימן מַחְתָּתוֹ׃ יח וַיִּקְחוּ אִישׁ
מַחְתָּתוֹ וַיִּתְּנוּ עֲלֵיהֶם אֵשׁ
וַיָּשִׂימוּ עֲלֵיהֶם קְטֹרֶת וַיַּעַמְדוּ
פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וּמֹשֶׁה
וְאַהֲרֹן׃ יט וַיַּקְהֵל עֲלֵיהֶם
קֹרַח אֶת־כָּל־הָעֵדָה אֶל־
ג' פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיֵּרָא כְבוֹד־
יְהוָה אֶל־כָּל־הָעֵדָה׃ ס
י"ג כ וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר׃ כא
ג' הִבָּדְלוּ מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת
כ' וַאֲכַלֶּה אֹתָם כְּרָגַע׃ כב
ג' נטעם וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם וַיֹּאמְרוּ אֵל
ב' כ' כ' י' אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר
ג' נסב' הָאִישׁ אֶחָד יֶחֱטָא וְעַל כָּל־
הָעֵדָה תִּקְצֹף׃ ס כג
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃
ג' ג' כד דַּבֵּר אֶל־הָעֵדָה לֵאמֹר הֵעָלוּ מִסָּבִיב לְמִשְׁכַּן־קֹרַח

מְחַר׃ יז וְסַבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵיהּ וְתִתְּנוּן עֲלֵיהוֹן קְטוֹרֶת בּוּסְמִין וּתְקָרְבוּן קֳדָם יְיָ גְּבַר מַחְתִּיתֵיהּ מָאתַן וְחַמְשִׁין מַחְתְּיָן וְאַתְּ וְאַהֲרֹן גְּבַר מַחְתִּיתֵיהּ׃ יח וּנְסִיבוּ גְּבַר מַחְתִּיתֵיהּ וִיהַבוּ עֲלֵיהוֹן אִישָּׁתָא וְשַׁוִּיאוּ עֲלֵיהוֹן קְטוֹרֶת בּוּסְמִין וְקָמוּ בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן׃
יט וְאַכְנֵשׁ עֲלֵיהוֹן קֹרַח יָת כָּל כְּנִשְׁתָּא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַּיְיָ לְכָל כְּנִשְׁתָּא׃ כ וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה וְעִם אַהֲרֹן לְמֵימַר׃
כא אִתְפָּרְשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא הָדָא וַאֲשֵׁיצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה׃ כב וּנְפַלוּ עַל אַפֵּיהוֹן וַאֲמָרוּ אֵל אֱלָהּ רוּחַיָּא לְכָל בִּשְׂרָא גַּבְרָא חַד יֵיחוֹב וְעַל כָּל כְּנִשְׁתָּא יְהֵי רוּגְזָא׃
כג וּמַלִּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ כד מַלֵּיל עִם כְּנִשְׁתָּא לְמֵימַר אִסְתַּלַּקוּ מִסְּחוֹר סְחוֹר לְמַשְׁכְּנָא דְקֹרַח דָּתָן וַאֲבִירָם׃

וקם

דתן

רשב"ם

(כב) אלהי הרוחות אתה מכיר רוחות ולבות אשר בעם שלא פשעו:

וילך

רש"י

(יז) והקרבתם איש מחתתו · החמשים ומאתים איש שבכם: (יט) ויקהל עליהם קרח · בדברי ליצנות כל הלילה ההוא הלך אצל השבטים ופתה אותן כסבורין אתם שעלי לבדי אני מקפיד איני מקפיד אלא בשביל כלכם אלו באין ונוטלין כל הגדולות לו המלכות ולאחיו הכהונה עד שנתפתו כלם: וירא כבוד ה' · בא בעמוד ענן: (כב) אל אלהי הרוחו' · יודע מחשבות אין מדתך כמדת בשר ודם מלך ב"ו שסרחה מקצת מדינה אינו יודע מי החוטא לפיכך כשהוא כועס נפרע מכלם אבל אתה לפניך גלויות כל המחשבות ויודע אתה

ארבעה ולא
הרעותי
את אחד
מהם · ואהרן
כי ישנו
אחיו ימדיו
ומת אחד
מהם · יהי
דנרך כדבר
אחד מהם
לפונה · חס
לא כעת
מהר אסים
את נמשך
כנפש אחד
נאליסו · פי'
שחסה פייסו
לקרח
שידבר טובה
ויחזור בה ·
וכיון שלא
רבה רמז לו
שימות כעת

ואהרן מחר : יז וסבו גבר מחתיתיה ותתנון עליהון קטורת בוסמין ותקרבון קדם יי' גבר מחתיתיה מאתן וחמשין מחתיין ואנת ואהרן גבר מחתיתיה : יח ונסיבו גבר מחתיתיה ויהבו בהון אישתא ושויאו עליהון קטורת בוסמין וקמו בתרע משכן זמנא מציטרא חד ומשה ואהרן מציטרא חד : יט וכנש עליהון קרח ית כל כנישתא דתרע משכן זמנא ואתנטל בעותריה דאשכח תרין אוצרין מן אוצרוי דיוסף מליין כסף ודהב ובעא לכטרד בההוא עותרא ית משה וית אהרן מן עלמא אילולי דאתגלי איקרא דיי' לכל כנישתא : כ ומליל יי' עם משה ועם אהרן למימר : כא אתפרשו מגו כנישתא הדא ואשיצי יתהון כשעא זעירא : כב ואתרכינו בצלו על אפיהון ואמרו אל אלהא דשוי רוח נשמתא בגופי בני נשא ומניה מתיהבא רוחא דכל בישרא האין גברא חד יחוב ועל כל כנישתא יהי רוגזא : כג ומליל יי' עם משה למימר : כד קבילית צלותכון על כנישתא כדון מליל להון

ירושלמי

ואתרכינו על אפיהון ואמר אלהא דשליט בנשמת כל בישרא חד גברא חטי ועל כל עמא הוה רגוז :

ארום

מחר · ויקהל
עליהם קרח
כמו שעשה
לאהרן
כשניתשם
ולא אל
העדה הקהל
כרגע ג'
נמסור'בהאי
פרשה ואהרן
אין היו
לשמה כרגע ·
רמז למאן
דאמר רגע
קרח אין
לכם חלק
לעולם הבא
והיינו דכתי'
היו לשמה
כרגע ספו
תמו · ספו
בעולם הזה ·
תמו בעולם

רש"י

אתה מי החוטא : האיש אחד · הוא החוטא ואתה על כל העדה תקצוף · אמר הקב"ה יפה אמרתם אני יודע ומודיע מי חטא ומי לא חטא : (כד) העלו · הסתלקו מסביבות משכן קרח : (כה) ויקם משה · סבור שישאו לו פנים ולא עשו :

יגאו

אבן עזרא

שתשתרר עלינו : גם השתרר · גם שררות רבות אתה ואחיך : (יד) אף לא אל ארץ זבת חלב ודבש : והטעם שהוצאתנו ממקום טוב ואילו הביאותנו למקום טוב כמוהו ונתת לנו שדה וכרם כאשר היה לנו במצרים ותבקש שררה היינו סובלי' רק הסירותנו ממקום טוב משדותינו וכרמנו ולא הביאותנו אל מקום כמוהו ולמה תבקש שררה : העיני האנשים ההם · טעמו תרצה לנקר עיני האנשים ההם · המו ליוצאים ממצרים כאילו אמר תרצה לנקר העינים שלא תראנה כי זה שעשית לנו נראה הוא לעינים ודרך משל לומר סגורות הן עיני פלוני על כן לא יראה על כן לא נעלה ויש אומרים התרצה להחשיך העינים שלא תראינה כלומ' אחיזת עינים אתה עושה לנו לא נעלה ויש אומרים אילו היית מנקר עינינו לא נעלה ואמר האנשים ההם על דרך בני אדם חסרי דעת שלא ירצו לדבר על נפשם בגנאי והנכון בעיני שמלת האנשי' ההם רמז לזקנים שהיו עם משה כי כן כתוב וילכו אחריו זקני ישראל : (טו) ויחר · זה הדבור כבר פירשתיו כי העולה והמנח' מארכת האף על הרשעי' ודתן ואבירם היו אנשים גדולים והקריבו מנחה קודם זה המעשה וזה טעם אל תפן אל מנחתם ופנה אלי כי לא נשאתי חמור אחד מהם ופי' נשאתי שמתי משא עליו : ולא הרעותי · בשום דבר : (טז) ויאמר משה אל קרח · וכבר אמר כן רק הטעם כאשר אמר משה לקרח היו לפני יי' לקחו איש מחתתו : מחר · והוא היום שקרא משה לדתן ואבירם ויתכן שקראם קודם והוא הנכון בעבור אלת בקר : (יח) ומשה ואהרן · עמם : (כא) הבדלו · כי היו עמם פתח אהל מועד : (כב) ויפלו על פניהם · להתפלל · וטעם אל מורה שיש לו כח לכלותם כרגע והוא אלהי הרוחות והטעם פי' אל כי יוכל לכלותם כי הרוחות בידו הם : האיש אחד יחטא · הוא קרח שהקהיל על משה ועל אהרן כל העדה וי"א כי טעם אלהי הרוחות כי בידו כח לאסוף הרוחות כי הוא אלהיהם

והוא

דתן ואבירם: כה ויקם משה
וילך אל דתן ואבירם וילכו
אחריו זקני ישראל: כו
וידבר אל העדה לאמר סורו
נא מעל אהלי האנשים
הרשעים האלה ואל תגעו
בכל אשר להם פן תספו
בכל חטאתם: כז ויעלו
מעל משכן קרח דתן
ואבירם מסביב ודתן ואבירם
יצאו נצבים פתח אהליהם
ונשיהם ובניהם וטפם: כח
ויאמר משה בזאת תדעון
כי יהוה שלחני לעשות את
כל המעשים האלה כי לא
מלבי: כט אם כמות כל
האדם ימתון אלה ופקדת
כל האדם יפקד עליהם לא
יהוה שלחני: ל ואם בריאה
יברא יהוה ופצתה האדמה
את פיה ובלעה אתם ואת
כל אשר להם וירדו חיים
שאלה וידעתם כי נאצו האנשים האלה את יהוה:

ויהי

כה וקם משה ואזל לות דתן ואבירם ואזלו בתרוהי סבי ישראל: כו ומליל עם כנשתא למימר זורו כען מעלוי משכני גבריא חיביא האלין ולא תקרבון בכל דלהון דלמא תלקון בכל חוביהון: כז ואסתלקו מעלוי משכנא דקרח דתן ואבירם מסחור סחור ודתן ואבירם נפקו קימין בתרע משכניהון ונשיהון ובניהון וטפלהון: כח ואמר משה בדא תדעון ארי יי שלחני למעבד ית כל עובדיא האלין ארי לא מרעותי: כט אם כמותא דכל אנשא ימותון אלין וסערא דכל אנשא יסתער עליהון לא יי שלחני: ל ואם בריאה יברי יי ותפתח ארעא ית פומה ותבלע יתהון וית כל דלהון ויחתון כד חיין לשאול ותדעון ארי ארגיזו גבריא האלין

ויקם משה סנהדרין קי
סורו נא שבועות לט
אם כמות נדרים לט
ואם בריאה נדרים לט סנהדרין קי

ג' ב' מ' פתח גם מלבכם ג'
ג'
ג'
י' כפ' גני נטע' ודק' ג' סגהון זפס' ל'
ג' ומ' ג'
ג' וסם' ומ' פ' נ' י' ג'
ג'
ג'
ז' רפין
א'

רשב"ם

(כה) וילך אל דתן ואבירם. אולי יחזרו בתשובה: (כח) כי לא מלבי. שהקרבתם בקטורת כשאומר אתם ואהרן איש מחתתו: (כט) לא ה' שלחני אלא עשיתים מדעתי שביזיתים להקטיר קטורת: (ל) ואם בריאה. חדשה יברא ה' בארץ כדכתיב כי ברא ה' חדשה בארץ. שפיכה במיתת נדב ואביהוא:

כסו

רש"י

(כז) יצאו נצבים. בקומה זקופה לחרף ולגדף כמו ויתיצב ארבעים יום דגלית: ונשיהם ובניהם וטפם. בא וראה כמה קשה המחלוקת שהרי בית דין של מטה אין עונשין עד שיביא שתי שערות, ובית דין של מעלה עד עשרים שנה וכאן אבדו אף יונקי שדים: (כח) לעשות את כל המעשים האלה. שעשיתי על פי הדבור לתת לאהרן כהונה גדולה ובניו סגני כהונה ולוים נשיא הקהתי: (כט) לא יי' שלחני אלא אני עשיתי הכל מדעתי ובדין

הוא

להון לסימר אתפלקו מן חזור חזור למשכנא דקרח דתן ואבירם :
כה וקם משה ואזל לאוכחא לדתן ואבירם ואזלו בתרוי סבי ישראל :
כו ומליל לכנישתא למימר זורו כדון מעלוי משכני גובריא
חייביא אליין דאתחייבו קטול מן טליותהון במצרים פרסימו מסטרין
דילי כד קטלית ית מצראי על ימא ארגיזו קדם יי באלוש אנסיו ית יומא
דשבתא כדון אזדמנו על מימרא דיי בניו כון חזי לנדוייהון ולגמריא ית
כל ניכסיהון ולא תקרבון בכל מה דאית להון דלמא תלקון בכל חוביהון :
כז ואסתלקו מעלוי משכנא דקרח דתן ואבירם מן חזור חזור ודתן
ואבירם נפקו במילי חירופין וקמו וארגיזו למשה בתרע משכניהון
ונשיהון ובניהון וטפליהון : כח ואמר משה בדא תנדעון ארום יי
שדרני למעבד ית כל עובדיא האלין
ארום לא מן רעות לבי : כט אין
כמיתותא דמייתין בה כל בני נשא
ימותון אליין וסכמות כל אינשא
יסתכם עליהון לא יי שדרני : ל
ואין לא אתבריאת מיתותא להון מן
יומת עלמא תתברי להון כדון ואין לא
אתברי פום לארעא מן שירויא אתברי לה כדון ותפתוח ארעא ית
פומהא ותבלע יתהון וית כל דלהון ויחתון כד חיין לשייול ותנדעון
ארום

ירושלמי

ארום לא מן לבי ברית יתהון :
ממותא דמייתין בה בני
אינשא ימותון אלין וסכמות
דכל אנשא יסתכם עליהון
לא יי שלח יתי :

רשיי

הוא חולק עלי : (ל) ואם בריאה יברא חדשה: יברא
ה' להמית אותם במיתה שלא מת בה אדם עד הנה
ומה היא הבריאה ופצתה האדמה את פיה ותבלעם
או וידעתם כי נאצו הם ה' ואני מפי הגבורה
אמרתי · ורבותינו פירשו אם בריאה פה לארץ
מששת ימי בראשית מוטב ואם לאו יברא ה' (רוצה
לומר יברא ה' הפה לכאן) :

נסו

אבן עזרא

והוא ידע כי האחד שהוא קרח חטא לבדו וגם
את החטיא אחרים והנכון בעיני כי טעם
הבדלו מתוך העדה הזאת הם קרח וכל עדתו
ואם יצאה ואכלתם וכלתם כרגע : (כד)
למשכן קרח : הנכון בעיני שהיה לקרח אהל
לאדם שלו ולרכושו רחוק ממחנה הלוים והיה
עם אהלו אהלי דתן ואבירם כי לא יחנו סביב
המשכן כי אם הלוים לבדם ומזה הכתוב נלמוד
כי בעל הדגל היה חונה קרוב ממחנה הלוים : (כה) זקני ישראל · הנכון בעיני שהם השבעים
הזקנים הנבחרים : (כו) ואל תגעו בכל אשר להם · שאם באו להציל ממונם ירדו חיים שאול כמו הם :
בכל חטאתם · בעבור רב חטאתם : (כז) ובניהם · הגדולים : וטפם · קטנים וקטנות : (כח)
לעשות את כל המעשים · להחליף הבכורים בלוים ודע כי דבר גדול היה ומבעים לאמר איננו מאמין
להסיר הבכורים מכהונתם ולהזיב החעלה למשפחת משה לבדו וכל זה היה בעבור מעשה העגל כי
ויעלו עולות ויגשו שלמים הבכורים העלום כי הם היו לבדם הכהנים ובני לוי הרגו עובדי העגל ויש
בכאן שאלה ותשובתה בפרשת וילך משה : (ל) בריאה · יש אומרים שהיא תורה על המצא מה שלא
היה וכבר פירשתי שאין המלה רק מגזרת וברא אתהן וכבר נבקעו מדינות רבות וירדו הדרים בהן
שאולה והנה פירושה כטעם גזרה : ופצתה האדמה את פיה · כמו ופתחה וכן יפצה פיהו וכבר רמזתי
בעבור היות נשמת האדם העליונה תיכונה תדבר על הגבוהים מתגה כדרך תרמוזה שהוא זגוף וכן
על

בעל הטורים

סנה. תכפו
ב' נחס' פן
תספו בכל
חטאתם ·
ואם הרינו
תרינו גם
אתה גם
מלככם
תספו באת'
להם שאלה
יחזרו כהם
שימותו הם
וקרח
גזולם ·
יחתון · ב'
כמות כל
האדם ימותון
והארץ כנגד
תכלה
ויושניה כמו
כן יחתון ·
פי' את'
שתכלה
ויושניה
יחתון
שיכלינו הם
תחתם ·
ופקדת ב'

בפ' ופקודת
כל האדם ·
ופקודת
מזמרת ·
ופקודת
אלעזר בן
אהרן הכהן על
שהוא ליכנס
בפקודת
אלעזר
שנקבר
כהונה על
כן ופקודת
כל האדם
וגו' ·
ופקודת כל
האדם יפקד
אמר משה
אם הקב"ה
יעשה לאלו
כמו שעושה
לכל אדם
שהוא פוקד
עון אבות
על בניסו על
שלשים ועל
רבעים אלא
שיבניסם

לא וַיְהִי כְּכַלֹּתוֹ לְדַבֵּר אֵת
ז׳ כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתִּבָּקַע
הָאֲדָמָה אֲשֶׁר תַּחְתֵּיהֶם׃
לב וַתִּפְתַּח הָאָרֶץ אֶת־
פִּיהָ וַתִּבְלַע אֹתָם וְאֶת־
ג׳ בָּתֵּיהֶם וְאֵת כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר
ג׳ לְקֹרַח וְאֵת כָּל־הָרְכוּשׁ׃
לג וַיֵּרְדוּ הֵם וְכָל־אֲשֶׁר
ס׳ לָהֶם חַיִּים שְׁאֹלָה וַתְּכַס
ג׳ עֲלֵיהֶם הָאָרֶץ וַיֹּאבְדוּ מִתּוֹךְ
הַקָּהָל׃ לד וְכָל־יִשְׂרָאֵל
ג׳ אֲשֶׁר סְבִיבֹתֵיהֶם נָסוּ לְקֹלָם
ג׳ כִּי אָמְרוּ פֶּן־תִּבְלָעֵנוּ הָאָרֶץ׃
לה וְאֵשׁ יָצְאָה מֵאֵת יְהוָה
ג׳ וַתֹּאכַל אֵת הַחֲמִשִּׁים
וּמָאתַיִם אִישׁ מַקְרִיבֵי
יז הַקְּטֹרֶת׃ ס א וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב
אֱמֹר אֶל־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן
הַכֹּהֵן וְיָרֵם אֶת־הַמַּחְתֹּת מִבֵּין
נ׳ הַשְּׂרֵפָה וְאֶת־הָאֵשׁ זְרֵה־
ג׳ הָלְאָה כִּי קָדֵשׁוּ׃ ג אֵת
ג׳ מַחְתּוֹת הַחַטָּאִים הָאֵלֶּה
ג׳ בְּנַפְשֹׁתָם וְעָשׂוּ אֹתָם רִקֻּעֵי
ס׳ פַחִים צִפּוּי לַמִּזְבֵּחַ כִּי־הִקְרִיבֻם
ג׳ לִפְנֵי־יְהוָה וַיִּקְדָּשׁוּ וְיִהְיוּ לְאוֹת
לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃ ד וַיִּקַּח
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֵת מַחְתּוֹת
הַנְּחֹשֶׁת אֲשֶׁר הִקְרִיבוּ
ג׳ הַשְּׂרֻפִים וַיְרַקְּעוּם צִפּוּי
ס׳ לַמִּזְבֵּחַ׃ ה זִכָּרוֹן לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא־יִקְרַב
איש

האלין קדם יי׃ לא והות
כד שיצי למללא ית כל
פתגמיא האלין ואתבזעת
ארעא דתחותיהון׃ לב
ופתחת ארעא ית פומה
ובלעת יתהון וית אינש
בתיהון וית כל אנשא דלקרח
וית כל קניניא׃ לג
ונחתו אנון וכל דלהון כד חיין
לשאול וחפת עליהון ארעא
ואבדו מגו קהלא׃ לד
וכל ישראל דבסחרניהון
ערקו לקלהון ארי אמרו
דלמא תבלעיננא ארעא׃
לה ואשתא נפקת מן
קדם יי ואכלת ית מאתן
וחמשין גברא מקרבי קטרת
בוסמיא׃ א ומליל יי
עם משה למימר׃ ב
אימר לאלעזר בר אהרן
כהנא ויפריש ית מחתיתא
מבין יקידיא וית אשתא
ירחיק להלא ארי אתקדשא׃
ג ית מחתית חיביא
האלין דאתחיבו בנפשתיהון
ויעבדון יתהין טסין רדידין
חופאה למדבחא ארי
קריבונין קדם יי ואתקדשא
ויהוין לאת לבני ישראל׃
ד ונסיב אלעזר כהנא
ית מחתית נחשא דקריבו
יקידיא ורדידונין חופאה
למדבחא׃ ה דכרנא לבני
ישראל בדיל דלא יקרב גבר
חלוני

ותפתח הארץ את סנהדרין קי
וירדו הם ערכין יט
ותכס עליהם סנהדרין קט קי
ואש יצאה סנהדרין קי
את מחתות סנהדרין כג מנחות נט

ארום ארגיזו גובריא האלין קדם יי : לא והוה כדי פסק למללא ית כל
פתגמיא האלין ואתבזעת ארעא דתחותיהון : לב ופתחת ארעא
ית פומא ובלעת יתהון וית אנש בתיהון וית כל אינשא דלקרח וית כל
נכסיא : לג ונחתו הינון וכל דלהון כד חיין לשייול וחפת עליהון
ארעא ואובדו מגו קהלא : לד וכל ישראל די בחזרנתהון ערקו מן
דחיל קלהון היך צווחין ואמרין זכאי הוא יי וקושטא היך דינוי וקושטא
הינון פתגמי משה עבדיה ואנן רשיעיא דמרדנא ביה ובני ישראל אפכו
כדי שמעו ארום אמרו דלמא תבלוע יתן ארעא : לה ואישתא
נפקת ברוגזא מן קדם יי ואכלת ית מאתן וחמשין גוברין מסקי קטורת
בוסמיא : א ומליל יי עם משה למימר : ב אמר לאלעזר בר
אהרן כהנא ויפרש ית מחתיא מן בני יקידיא וית אישתא בדרי להאל
ארום אתקדשא : ג ית מחתיית חייביא האלין דארתחייבו קטול
בנפשתהון ויעבדון מנהון רדידי טסין חפיי למדבחא ארום קריבינון
קדם יי ואתקדשו ויהון לאת לבני
ישראל : ד ונסיב אלעזר כהנא
ית מחתיית נחשא דקריבו יקידיא
ורדידינון חפיי לגופא דמדבחא דמן שירויא הוון תשמישתיה
דמדבחא : ה דוכרנא לבני ישראל מן בגלל דלא יקרב גבר חילוני
דלא מן בני אהרן לאסקא קטורת בוסמין קדם יי ולא יהי גבר מתנטל
למפלוג על עיסק כהונתא כקרח וככנישת סעדוי וסופיה להובדא ולא
כמיתותא דקרח וככנישתיה ביקידת אשא ובליעת ארעא אלהן למלקי
בסגירותא היכמא דמליל יי למשה שוי ידך בעיטפך ולקת ידיה בצורעא

ירושלמי

לאות לסימן :

מיד ׃ בריאה ב' במסור' את פי ויפצה ואם בריאה ומאכלו בריאה ׃ שאוכיל קרח ועדתו ע"י שהמשיכם אחריו ׃ כלא' נפרק' ד' מיתות בית דין : כי כאנו כאנשי' האלה ראשי תיבות הכהן ׃ על שנקשו כהונה ׃ באלם אשר לקרש ׃ סופי תיבות חרס ללמד שנעשה חרס על שנתאגרו לקרח ׃ ותנקע ארצע' כתב' ותנקע שאלת' אליך ותנקע שארץ בקול'

ותנקע העיר ירושלמי' ודתלכי' על ירושלים ׃ ותנקע הארץ בקולם והיינו דכתי' וכל ישראל אשר סביבותיהם נסו לקולם ורמז לאת דאיתא בעירובין שפתחה של גיהנם בירושלם ׃ ותנקע העיר פירו' בירושלם שם ותנקע האדמה וירדו שאולה ׃ ויאבדו ב' במסר' הכא ואידך ויאבדו כלי מלחמה ׃ כיון שאבדו כאבד כלי מלחמה ׃ את

רש"י

(לד) נסו לקולם · בשביל קול היוצא על בליעתן : (ב) ואת האש · שבתוך המחתות : זרה הלאה · לארץ מעל המחתות : כי קדשו : המחתו' ואסורין בהנאה שהרי עשאום ככלי שרת : (ג) החטאים האלה בנפשותם · שנעשו פושעים בנפשותם שנחלקו על הקב"ה : רקועי · רדידין : פחים · טסין מרודדין טינב"ש בלע"ז : צפוי למזבח · למזבח הנחשת : ויהיו לאות · לזכרון שיאמרו אלו היו מאותם שנחלקו על הכהונה ונשרפו : (ד) וירקעום · איבנטיברי"ש בלע"ז : (ה) ולא יהיה כקרח · כדי שלא יהיה כקרח : כאשר דבר ה' ביד משה לו · כמו עליו על אהרן דבר אל משה שיהיו הוא ובניו כהנים לפיכך לא יקרב איש זר אשר לא מזרע אהרן וגו' וכן כל לי ולו ולהם הסמוכים אצל דבור פתרונם כמו על ׃ ומדרשו על קרח ומהו ביד משה ולא כתוב אל משה רמז לחולקי' על הכהונה שלוקין בצרעת כמו שלקה משה בידו שנא' ויוציאה

והנה

רשב"ם

(לד) נסו לקולם · כשצעקו בשעת נפילה · כדכתיב לקול מפלתך : רעשה ארץ : (ה) כאשר דבר ה' ביד משה לו · מוסב למעלה · ויקח אלעזר הכהן את מחתות הנחשת מבין השריפה כאשר דבר ה' ביד משה לו לאלעזר ׃ שכך ציוהו הקב"ה למשה אמור אל אלעזר בן אהרן

אבן עזרא

של השפלים ממנה והטעם להבין השומעים : (לב) ואת בתיהם · שם כלל לנשיהם ובניהם וטפם : ואת כל הרכוש ׃ שהיה לכלם : (לג) וירדו הם · הטעם כאשר ירדו נפתחה הארץ ולא נראו :

אִישׁ זָר אֲשֶׁר לֹא מִזֶּרַע אַהֲרֹן
הוּא לְהַקְטִיר קְטֹרֶת לִפְנֵי
ג' יְהוָה וְלֹא־יִהְיֶה כְקֹרַח
נ' וְכַעֲדָתוֹ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה לוֹ׃ פ ו וַיִּלֹּנוּ
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמָּחֳרָת
עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן לֵאמֹר
ג' וחד ובמתים אתו אַתֶּם הֲמִתֶּם אֶת־עַם יְהוָה׃
ז וַיְהִי בְּהִקָּהֵל הָעֵדָה עַל־
מֹשֶׁה וְעַל־אַהֲרֹן וַיִּפְנוּ אֶל־
אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסָּהוּ הֶעָנָן
ב' וַיֵּרָא כְּבוֹד יְהוָה׃ ח וַיָּבֹא
מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן אֶל־פְּנֵי אֹהֶל
מוֹעֵד׃ ס ט וַיְדַבֵּר יְהוָה
נ' אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ י הֵרֹמּוּ
ב מִתּוֹךְ הָעֵדָה הַזֹּאת וַאֲכַלֶּה
אֹתָם כְּרָגַע וַיִּפְּלוּ עַל־פְּנֵיהֶם׃
יא וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אַהֲרֹן
קַח אֶת־הַמַּחְתָּה וְתֶן־עָלֶיהָ
ט' אֵשׁ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְשִׂים
נ'מ"ל נתור' קְטֹרֶת וְהוֹלֵךְ מְהֵרָה אֶל־
פ'י"ב כסף' הָעֵדָה וְכַפֵּר עֲלֵיהֶם כִּי־יָצָא
הַקֶּצֶף מִלִּפְנֵי יְהוָה הֵחֵל
הַנָּגֶף׃ יב וַיִּקַּח אַהֲרֹן
כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה וַיָּרָץ אֶל־
תּוֹךְ הַקָּהָל וְהִנֵּה הֵחֵל הַנֶּגֶף בָּעָם וַיִּתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת
וַיְכַפֵּר

חִלּוֹנַי דְלָא מִזַּרְעָא דְאַהֲרֹן
הוּא לְאַסָּקָא קְטֹרֶת בּוּסְמִין
קֳדָם יְיָ וְלָא יְהֵי כְקֹרַח
וְכִכְנִשְׁתֵּיהּ כְּמָא דְמַלֵּיל יְיָ
בִּידָא דְמֹשֶׁה לֵיהּ׃ ו
וְאִתְרַעֲמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי
יִשְׂרָאֵל מִיּוֹמָא דְבָתְרוֹהִי עַל
מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לְמֵימַר אַתּוּן
גְּרַמְתּוּן דְּמִית עַמָּא דַייָ׃
ז וַהֲוָה בְּאִתְכַּנָּשׁוּת
כְּנִשְׁתָּא עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן
וְאִתְפְּנִיאוּ לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְהָא
חֲפָהִי עֲנָנָא וְאִתְגְּלִי יְקָרָא דַייָ׃
ח וְעָאל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
לִקֳדָם מַשְׁכַּן זִמְנָא׃ ט
וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר׃
י אִתְפָּרְשׁוּ מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא
הָדָא וַאֲשֵׁיצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָה
וּנְפָלוּ עַל אַפֵּיהוֹן׃ יא וַאֲמַר
מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב יָת
מַחְתִּיתָא וְהַב עֲלַהּ אִישָּׁתָא
מֵעִלָּוֵי מַדְבְּחָא וְשַׁוִּי קְטֹרֶת
בּוּסְמִין וְאוֹבֵיל בִּפְרִיעַ
לִכְנִשְׁתָּא וְכַפַּר עֲלֵיהוֹן אֲרֵי
נְפַק רוּגְזָא מִן קֳדָם יְיָ שָׁרֵי
מוֹתָנָא׃ יב וּנְסֵיב אַהֲרֹן
כְּמָא דְמַלֵּיל מֹשֶׁה וּרְהַט
לְגוֹ קְהָלָא וְהָא שָׁרֵי מוֹתָנָא
בְּעַמָּא וִיהַב יָת קְטֹרֶת
בּוּסְמִיא

ולא יהיה סנהדרין קי
ויתן את שבת פט יומא מד זבחים פח ערכין יו

רשב"ם

אהרן הכהן וירם את המחתות: (ו) אתם המתם את עם ה' על דתן ואבירם הבלועים אנו מודים שחטאו אבל המאתים וחמשים איש שמתו במיתת נדב ואביהוא אתם הרגתם אותם שצויתם להקטיר קטורת: (י) הרומו׃ כמו המולו לה' אבל בשביל

ברי"ם

רש"י

והנה מצורעת כשלג ועל כן לקה עוזיה בצרעת: (יא) וכפר עליהם׃ רזה מסר לו מלאך המות כשעלה לרקיע שהקטרת עוצר המגפה (ר"ל שנתן רשות למשחית אז אין מבחין בין טוב לרע ועל מה שמוסיף

מדיליה

הֵיכְדֵין יִמְטֵי לֵיהּ : ו וְאִתְרַעֲמוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּיוֹמָא חָרָן
עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לְמֵימַר אַתּוּן גְּרַמְתּוּן דִּין מוֹתָא עַל עַמָּא דַיְיָ : ז
וַהֲוָה בְּאִתְכַּנְשׁוּת כְּנִשְׁתָּא עַל מֹשֶׁה וְעַל אַהֲרֹן לְמִקְטַלְהוֹן וְאִתְפְּנִיו
לְמַשְׁכַּן זִמְנָא וְהָא חַפְיֵיהּ עֲנַן אִיקַר שְׁכִינְתָּא וְאִתְגְּלֵי תַמָּן אִיקָרָא דַיְיָ : ח
וְעָאל מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִן קֳדָם קְהָלָא לִתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא : ט וּמַלֵּיל יְיָ עִם
מֹשֶׁה לְמֵימַר : י אִתְפְּרָשׁוּ מִגּוֹ
כְּנִשְׁתָּא הָדָא וְאֵישֵׁיצֵי יָתְהוֹן כְּשָׁעָא
זְעֵירָא וְאִתְרְכִינוּ בִּצְלוֹ עַל אַפֵּיהוֹן :
יא וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן סַב יַת
מַחְתִּיָא וְהַב עֲלַהּ אֶשָּׁתָא מֵעִילָוֵי
מַדְבְּחָא וְשַׁוֵּי קְטוֹרֶת בּוּסְמִין עַל
אֶשָּׁתָא וְאוֹבִיל בִּפְרִיעַ לְוַת כְּנִשְׁתָּא וְכַפַּר אֲמַטוּ לְהוֹן אֲרוּם נְפַק מְחַבְּלָא
דְּאִתְבְּלוּ בְּחוֹרֵב דִּשְׁמֵיהּ קֶצֶף מִן קֳדָם יְיָ בְּהַרְמָנָא שָׁרֵי לְקַטָּלָא :
יב וּנְסֵיב אַהֲרֹן הֵיכְמָא דְּמַלֵּיל מֹשֶׁה וּרְהַט לְמַצִּיעַ קְהָלָא וְהָא שָׁרֵי
קֶצֶף מְחַבְּלָא לְחַבָּלָא בְּעַמָּא וִיהַב יַת קְטוֹרֶת בּוּסְמִין וְכַפַּר עַל עַמָּא :

ירושלמי

אִתְפְּרָשׁוּ מִן בֵּינֵי עִם כְּנִשְׁתָּא
הָדָא וְאֵשֵׁיצֵי יָתְהוֹן כְּקָלִיל
זְעֵיר וְאִתְרְכִינוּ בִּצְלוֹ עַל
אַפֵּיהוֹן :

בעל הטורים

מחתות החטאים האלה בנפשותם • שנתחייבו על עסקי נפשותם נדרים לקים לאמר רים לקים מאי דכתיב נחנפי לעגי מעוג חרק עלי שינמו בנזיל חנופה שהחניפם קרח על עסקי לגימה חרק עליהם פר של ניסכ' שינמו' חרק

אותיו' קרח החטאי' האלה שנים נמשו' החטאים האלה בנפשותם • החטאים את עמלקי' לומר לך כמו שאלו חטאו בנפשותם כך חטא עמלק בנפשו שראה כל הנסי' שנעשו לישראל ובזדון' נפש כדאיתא במדרש• משל למי שראה אמבטי רותח וקפץ

רש"י

מדיליה יש תיקון בקטורת אבל מה שגזר הקב"ה בפדיא אין חכמה ואין תבונה ובזה מתורץ מ"ש אח"כ שלא הכיה המלאך את אהרן לעצור בקטורת והלא הוא מסר רז זה אלא היה גזרת הקב"ה כמ"ש אני שלוחו של מקום וגו"ק) כדאית' במסכת שבת:

ויעמוד

רשב"ם

וקם

שרי"ם נהפך החיריק כמו בירך ברך משקל דג"ש • ולמעלה אומר הבדלו: וכאן אומר הרומו שמשמ' להבדיל יותר לפי שכבר יצא הקצף: (יא) ושים קטורת • להודיע שהקטורת הממיתה כשאינם כהנים היא

הנותנת

אבן עזרא

ותכס עליהם • הארץ בעצמה: ויאבדו • בעבור מות בניהם העומדים תחתם : (לד) לקולם • בעבור קולם ה"א התחתי' מושכ' עצמה ואחרת עמה י"א כי קרח מהנבלעי' היה והראיה ותבלע אותם ואת קרח ויש אומרים כי נשרף היה והעד ואת קרח במות העדה באכול האש וחז"ל אמרו כי נשרף ונבלע ולפי' דעתי שלא נבקעה רק מקום דתן ואבירם כי לא נזכר וקרח היה עומד עם מחתתו עם אהרן ועם נשיאי העדה מקריבי הקטרת ופי' הפסוק ואת קרח איננה דבק עם ותבלע אותם רק עם במות העדה ואם יטעון טוען ויאמר למה לא הזכיר קרח עם הנשרפים התשובה כי אחר שהזכיר הכתוב שנשרפים עדתו שבאה לעזרה אין צורך להזכיר קרח כי מקל וחומר יודע הדבר וכמוהו מרכבות פרעה וחילו ולא הזכיר בשירה פרעה שטבע ובאמת טבע כי כן כתוב וגער פרעה וחילו והעד הנאמן כי קרח היה מהשרופים ולא יהיה כקרח וכעדתו • (ב) זרה הלאה• מהמזבח: כי קדשו • כי אחר שהקריבום לשם הנם קדושים : (ג) את מחתות החטאים • פי' המחתות: ועשו אותם • האומני' : רקועי פחים • כמו וירקעו את פחי הזהב • ופי' כי קדשו כי הקריבום לפני ה' : ויהיו לאות • לזכר ולסימן : (ד) וירקעום • המרקעים: (ה) כאשר דבר ה' ביד משה לו • לאהרן ויש אומרים כי לו שב אל קרח והוא רחוק בעיני : (ו) ממחרת • זה היום כי לעולם הוא סמוך: אתם המיתם • הטעם מה ראיה היתה זאת ששבט לוי הוא הנבחר ונבחר אהרן לכהן גדול ויתכן שבתפלתכם או בחכמה שידעתם שרפתם המקריבים : (ז) בהקהל העדה • כל קהלה ואחריה

על

ויכפר על־העם: יג ויעמד
בין־המתים ובין החיים ותעצר
המגפה: יד ויהיו המתים
במגפה ארבעה עשר אלף
ושבע מאות מלבד המתים
על־דבר־קרח: טו וישב
אהרן אל־משה אל־פתח אהל
מועד והמגפה נעצרה: פ
טז וידבר יהוה אל־משה
לאמר: יז דבר ׀ אל־בני
ישראל וקח מאתם מטה
מטה לבית אב מאת כל־
נשיאהם לבית אבתם שנים
עשר מטות איש את־שמו
תכתב על־מטהו: יח ואת
שם אהרן תכתב על־מטה לוי
כי מטה אחד לראש בית
אבותם: יט והנחתם
באהל מועד לפני העדות
אשר אועד לכם שמה:
חצי הספר
כ והיה האיש אשר אבחר־
בו מטהו יפרח והשכתי מעלי
את־תלנות בני ישראל אשר
הם מלינם עליכם: כא
וידבר משה אל־בני ישראל
ויתנו אליו ׀ כל־נשיאיהם
מטה לנשיא אחד מטה
לנשיא אחד לבית אבתם
שנים עשר מטות ומטה
אהרן בתוך מטותם:
כב וינח משה את־המטת לפני יהוה באהל העדת:

ויהי

בוסמיא וכפר על עמא:
יג וקם בין מיתיא ובין
חייא ואתכליאת מותנא:
יד והוו דמיתו במותנא
ארבעת עסר אלפין ושבע
מאה בר מדמיתו על
פלוגתא דקרח: טו
ותב אהרן למשה לתרע
משכן זמנא ומותנא
אתכליאת: טז ומליל יי
עם משה למימר: יז
מליל עם בני ישראל וסב
מנהון חוטרא חוטרא
לבית אבא מן כל רברבניהון
לבית אבהתהון תרי עסר
חוטרין גבר ית שמיה תכתוב
על חוטריה: יח וית
שמא דאהרן תכתוב על
חוטרא דלוי ארי חוטרא חד
לריש בית אבהתהון: יט
ותצנעינון במשכן זמנא קדם
סהדותא דאזמן מימרי לכון
תמן: כ ויהי גברא
דאתרעי ביה חוטריה ינעי
ואניח מן קדמי ית תורעמת
בני ישראל דאנון מתרעמין
עליכון: כא ומליל משה
עם בני ישראל ויהבו ליה
כל רברבניהון חוטרא לרבא
חד חוטרא לרבא חד לבית
אבהתהון תרי עסר חוטרין
וחוטרא דאהרן בגו חוטריהון:
כב ואצנע משה ית
חוטריא קדם יי במשכנא
דסהדותא:

והוה

ל' | פ'

יג וְקָם לֵיהּ אַהֲרֹן בִּצְלוֹ בִּמְצִיעוּ וַעֲבַד מְחִיצוּתָא בְּמַחְתִּיתָא בֵּינֵי
מֵתַיָא וּבֵינֵי חַיָא וְאִתְכְּלִיאַת מוֹתָנָא : יד וַהֲווֹ סְכוּם דְמִיתוּ בְּמוֹתָנָא
אַרְבְּעָה עֲשַׂר אַלְפִין וּשְׁבַע מְאָה בַּר מִדְמִיתוּ עַל פְּלוּגְתָא דְקֹרַח : טו וְתַב
אַהֲרֹן לְוַת מֹשֶׁה לְתַרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא וּמוֹתָנָא אִתְכְּלִיאַת : טז וּמַלֵּיל
יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר : יז מַלֵּיל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְסַב מִנְהוֹן חוּטְרָא
חוּטְרָא לְבֵית אַבָּא מִלְוַת כָּל אֲמַרְכְּלֵיהוֹן לְבֵית אַבְהַתְהוֹן תְּרֵיסַר חוּטְרִין
גְּבַר יַת שְׁמֵיהּ תִּכְתּוֹב עַל חוּטְרֵיהּ : יח וְיַת שְׁמָא דְאַהֲרֹן תִּכְתּוֹב
עַל חוּטְרָא דְלֵוִי אֲרוּם חוּטְרָא חַד לְרֵישׁ בֵּית אַבְהַתְהוֹן : יט וְתַצְנְעִינוּן
בְּמַשְׁכַּן זִמְנָא קֳדָם סַהֲדוּתָא דְאִיזַמֵּן מֵימְרִי לְכוֹן תַּמָן : כ וִיהֵי גַבְרָא
דְאִתְרְעֵי בֵיהּ לְשַׁמָשָׁא קֳדָמַי חוּטְרֵיהּ יַנְעֵי וְאִישְׁרִיךְ מִנַּיְית תּוּרְעֲמוּת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְהִינוּן מִתְרַעֲמִין עֲלֵיכוֹן : כא וּמַלֵּיל מֹשֶׁה עִם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וִיהַבוּ לֵיהּ כָּל אֲמַרְכְּלֵיהוֹן חוּטֵר לַאֲמַרְכּוֹל חַד חוּטֵר לַאֲמַרְכּוֹל
חַד לְבֵית אַבְהַתְהוֹן תְּרֵיסַר חוּטְרִין וְחוּטֵר אַהֲרֹן בִּמְצִיעוּת חוּטְרֵיהוֹן :
כב וְאַצְנַע מֹשֶׁה יַת חוּטְרַיָא קֳדָם יְיָ בְּמַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא :

והוה

נתוכם · ויפלו על פניהם ולא התפללו כמו לתעלה שלא היתה תפלה שגורה בפיהם יועל כן אמר כי יצא הקצף כדאמר רבי חנינא בן דוסא כשהי' מתפלל על החולים אם אין תפלתי שגורה בפי אני יודע שהוא מטורף וירץ

כמ"ת נ"ב אותיות תנפה הארץ לתעצר המגפה · יפרח ד' במס' והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח ואידך צדיק כתמר יפרח יפרח כשושנה יפרח ביומיו צדיק · מטהו יפרח זהו צדיק כתמר יפרח פריון שמטהו

רש"י

(יג) ויעמוד בין המתים וגו' · אחז את המלאך והעמידו על כרחו אמר לו הנח לי לעשות שליחותי אמר לו משה צוני לעכב על ידך אמר לו אני שלוחו של מקום ואתה שלוחו של משה אמר לו אין משה אומר כלום מלבו אלא מפי הגבורה אם אין אתה מאמין הרי הקב"ה ומשה אל פתח אהל מועד בא עמי ושאל וזהו שנא' וישב אהרן אל משה · דבר אחר למה בקטרת לפי שהיו ישראל מליזי' ומרננים אחר הקטרת לומר סם המות הוא על ידו מתו נדב ואביהו על ידו נשרפו חמשים ומאתים איש אמר הקב"ה תראו שעוצר מגפה הו' והחטא הוא הממי':
(יח) כי מטה אחד · אע"פ שחלקתים לשתי משפחות משפחת כהונה לבד ולויה לבד מכל מקום שבט אחד הוא : (כ) והשכותי · כמו וישוכו המים · וחמת המלך שככה : (כא) בתוך מטותם · הניחו באמצע שלא יאמרו מפני שהניחו בצד שכינה פרח :

ויוצא

רשב"ם

שנותנת חיים ביד כהנים לדעת שהן ראוים לעבודה : (יג) ויעמוד בין המתים ובין החיים · שלא עבר המגפה את מקום הקטרת: (יז) קח מאתם מטה מטה וגו' · מאחר שמתלוננים על דבר הקטורת ואומר אתה המתה את עם יי' ואיכה הוכחה שבחרתי בכהנים אני אעשה הוכחה אחרת שלא יוכלו לערער על הכהונה · כי מטהו יפרח על ידי : (כ) והשכותי · מן וחמת המלך שככה · השבותה מן שכך :

ויוצא

והוה

אבן עזרא

על היא למריבה : (ח) ויבא משה ואהרן · בעבור שראו שנראה הכבוד : (י) הרומו · שישבו במקום המרומם במחנה הלוים ושוא האהל כאשר פירשתי במלת העלו : (יא) ויפלו על פניהם · להתפלל · (יא) את המחתה · הידועה : ושים קטורת · ולא אמר הקטורת והמשכיל יבין : והולך · לשון צווי כמו הושב את אביך ושרשו כמו הוליכי וטעמו הוליכי כמו ילך עמך · וטעם וישב אהרן דבק עם הפרשה הבאה ואם נפסקה וכבר הראיתיך רבות כהנה וכהנה וכאשר שב אהרן ונעצרה המגפה דבר שנית : (יז) מטה · יש אומרים כי מטה לוי איננו מטה האלהים כי כבר היה ניכר ומה צורך לכתוב עליו שם אהרן ויש אומרים כי שמטה היה כשאר המטות אין הפרש ביניהם וזה ישר בעיני · וטעם

לבית

ל' נסע' נתו' — כג ויהי ממחרת ויבא משה
ח' מ"ל נתו' — אל אהל העדות והנה פרח
י"נ חס' — מטה אהרן לבית לוי ויצא
ג' י' נ' י' — פרח ויצץ ציץ ויגמל שקדים:
כד ויצא משה את כל
ג' חס' נתו' ואוכן כחד ענינא — המטת מלפני יהוה אל כל
בני ישראל ויראו ויקחו איש
ט' נסע' נסס' — מטהו: פ כה ויאמר
יהוה אל משה השב את
ח' מ"ל נתו' — מטה אהרן לפני העדות
ג' י' ד' — למשמרת לאות לבני מרי
ג' י' כג אוריית' כ"כ — ותכל תלונתם מעלי ולא
ימתו: כו ויעש משה
כאשר צוה יהוה אתו כן
עשה: פ כז ויאמרו בני
ישראל אל משה לאמר הן
גוענו אבדנו כלנו אבדנו:
ז' וחד והקרב — כח כל הקרב הקרב אל
ב' כליש' י' ג' — משכן יהוה ימות האם תמנו
אין עודתי פי' ד'
לגוע

אונקלס

כג והוה ביומא דבתרוהי ועאל משה למשכנא דסהדותא והא נעא חוטרא דאהרן לבית לוי ואפיק לבלבין ואניץ נץ וכפית סגדין: כד ואפיק משה ית כל חוטריא מן קדם יי לות כל בני ישראל ואשתמודעו ונסיבו גבר חוטריה: כה ואמר יי למשה אתיב ית חוטרא דאהרן לקדם סהדותא (לפני העדו' הוריות יב כריתות ה) למטרא לאת לעמא סרבנא ויסופן תורעמתהון מן קדמי ולא ימותון: כו ועבד משה כמא דפקיד יי יתיה כן עבד: כז ואמרו בני ישראל למשה למימר הא מננא קטלת חרבא הא מננא בלעת ארעא הא מננא דמיתו במותנא: כח כל דקריב מקרב (כל הקרב סנהדרין פד)
למשכנא

רשב"ם

(כג) ויוצא פרח ויצץ ציץ ויגמול שקדים. נראה לפי הפשט כשהוציאו משה מצאו שפרח ולא יותר כדכתיב והנה פרח מטה אהרן. אבל אחרי כן ויצץ ציץ לעיני כל ישראל. ואחרי כן ויגמול שקדים שכן הוא הענין תחילה והנה לא היתה נראית לא הפריחה ולא הנצה וגם לא היה לו לכתוב והנה פרח אלא והנה גמל שקדים מטה אהרן לבית לוי: (כה) לאות לבני מרי לדורות הבאים שירצו למרוד כגון עוזיה: ותכל תלונותם ותכלה את תלונותם של ישראל. כאוי לו מן נוה: (כז) אבדנו ויאבדו מתוך הקהל אם כן כולנו אובדי' מדי יום ביום. כיצד כל הקרב הקרב כל איש ואיש אשר יקרב אל המשכן לשומרו או אל כלי המשכן עם הלוים ימות שעדיין לא התרה נס שק"כה שעדיין
לא

רש"י

(כג) ויוצא פרח. כמשמעו: ציץ. הוא חנטת הפרי כשהפרח נופל: ויגמל שקדים. כשהוכר הפרי הוכר שהן שקדים לשון ויגדל הילד ויגמל ולשון זה מצוי בפרי האילן כמו ובוסר גומל יהיה נצה ולמה שקדים הוא הפרי הממהר להפריח מכל הפירות אף המעורר על הכהונ' פורענותו ממהרת לבא כמו שמצינו בעוזיה והצרעת זרחה במצחו. תרגומו וכפית שגדין כמין אשכול שקדים יחד כפותים זה על זה: (כה) ותכל תלונותם. כמו ותכלה תלונותם לשון זה שם מפעל יחיד לשון נקבה כמו תלונותם מרמרי"רש בלע"ז ויש חלוק בין תלונותם לתלונתם תלונתם תלונה אחת תלונותם שם דבר בלשון יחיד ואפילו הם
תלונות

יונתן בן עוזיאל

כג והוה מיומא חורן ועאל משה למשכנא דסהדותא והא יעא חוטר אהרן לבית לוי ואפיק לבלובין ואניץ נצין ביה בליליא גמר ועבד לוזין :
כד והנפק משה ית כל חוטריא מן קדם יי לכל בני ישראל ואשתמודעו ונסיבו גבר חוטריה :
כה ואמר יי למשה אתיב ית חוטרא דאהרן קדם סהדותא למטרא לאת לבניא סרבניא ויסופן תורעמתהון מן קדמי ולא ימותון :
כו ועבד משה היכמא דפקיד יי יתיה היכדין עבד : כז ואמרו בני ישראל למשה למימר הא מיננן אישתיציאו בשלהובית ואישתא ומנן אתבלעו בארעא ואובדו הא אנחנא חשיבין כאלו אבדנו כולנא :
כח כל דקריב מיקרב למשכנא דיי מאית הברם ספנא למשתיציא :

ירושלמי

והוה מן יומא דבתרא ועל משה למשכנא דסהדותא והא אפרת חוטרא דאהרן לבייתיה דלוי ואפק פרחין ואניץ ניצין וחסיל לוזין בר לוזיא :
ואמרין בני ישראל למימר הא ספנן וברנן כולנא אישתיצינן אית מינן דיסת במגיפתא אית מינן דיפתחת ארעא ית פומה ובלעת יתהון :

בעל הטורים

יפרח ינא צדיק בגימ׳ · וזהו יפרח כשושנה ויהי כזית הודו וזהו כשמן הטוב על הראש יורד על הזקן זקן אהרן · וכן יפרח בימיו צדיק שנאמר על המלך המשיח · בימיו תחזור הכהונה ויפרח מטה אהרן · פרח ציץ שקדים כנגד שלשה שערערו על הכהונה

פרח וירבע׳ ויצץ ציץ · שקדים בגימטריא חשמונים · רמז לחשמונים שהם מזרע אהרן ותתקיים הכהונה בידם · ויצא משה כל המטות חסר וי״ו שהיו ינפים כמו שהכניפם · לבני מרי מכאן למד משה שקראם ממרים · האם ג׳ גמם׳ האם תמנו

ואמר

רש״י

תלונות הרבה: למשמרת לאות · לזכרון שבחרתי באהרן הכהן ולא ילונו עוד על הכהונה: (כח) כל הקרב הקרב וגו׳ · אין אנו יכולין להיות זהירין בכך כולנו רשאין להכנס לחצר אהל מועד ואחד שיקריב עצמו יותר מחביריו ויכנס לתוך אהל מועד ימות: האם תמנו לגוע · שמא הופקרנו למיתה:

ויאמר

רשב״ם

לא נכתב והזר הקרב יומת · ולכך הוא מזהירם בפ׳ זו וזר לא יקרב אליכם וזר הקרב יומת שמכאן ואילך לא יקרבו כלל ולא ימותו שאפילו בפרשת אמור אל הכהנים שכתיב שם דבר אל אהרן לאמר איש מזרעך אשר יהיה בו מום לא יגש להקריב לחם ה׳ · שם לא פסל אלא בעלי מומים אבל זרים לא פסל · ומה שפסל בפרשת אמור אליהם כל איש אשר יקרב וגו׳ באוכל בטומאת הגוף מדבר אבל בעבודת זרים במשכן ובכליו לא ראינו עדיין חיוב מיתה :

ויאמר

אבן עזרא

לבית אב שבטי ישראל כמו ראובן ושמעון · וטעם כי מטה אחד בעבור שנחלק השבט לכהנים וללוים: (יט) אשר אועד לכם · תמיד: (כ) והשכותי · מפעלי הכפל כמו והתיוותי מגזרת וחמת המלך שככה וטעם והשכותי כדרך בני אדם למלות מנוחה ומטה לוי בתוך השנים עשר והנה יוסף במטה אחד: (כג) לבית לוי · מטה משרת עליו ואחר עמו מטה אהרן מטה לבית לוי : ויגמול · מגזרת ויגדל הילד ויגמל ורבים אמרו בעבור שקדים כי המטה היה ממין האילן ואינה ראיה ודרך דרש כי שקדים כמו כי שוקד אני : (כד) ויראו · מכתב יד כל אחד : (כז) ויאמרו בני ישראל · די לנו שגוענו ואבדנו והנה עוד כל הקרב אל המשכן יי׳ ימות כמות השרופים ומי יתן ותמנו לגוע אז אמר השם לאהרן שהוא הנגיד על שבט לוי להזהירו שלא יכשילו הלוים את ישראל · וטעם לאהרן על יד משה או כאשר הוא כי גם אהרן נביא היה גם זאת הפרשה לאות כי במדבר סיני היתה כאשר הוקם המשכן ונבחרו הלוים ונפסלו הבכורים :

את

לנגע: ס יח א ויאמר
יהוה אל־אהרן אתה ובניך
ובית־אביך אתך תשאו את־
עון המקדש ואתה ובניך
אתך תשאו את־עון
כהנתכם: ב וגם את־
אחיך מטה לוי שבט אביך
הקרב אתך וילוו עליך
וישרתוך ואתה ובניך אתך
לפני אהל העדת: ג ושמרו
משמרתך ומשמרת כל־
האהל אך אל־כלי הקדש
ואל־המזבח לא יקרבו ולא־
ימתו גם־הם גם־אתם: ד
ונלוו עליך ושמרו את־
משמרת אהל מועד לכל
עבדת האהל וזר לא־יקרב
אליכם: ה ושמרתם את
משמרת הקדש ואת
משמרת המזבח ולא־יהיה
עוד קצף על־בני ישראל:
ו ואני הנה לקחתי את־
אחיכם הלוים מתוך בני
ישראל לכם מתנה נתנים
ליהוה לעבד את־עבדת
אהל מועד: ז ואתה
ובניך אתך תשמרו את־
כהנתכם לכל־דבר המזבח
ולמבית לפרכת ועבדתם
עבדת מתנה אתן את־
כהנתכם והזר הקרב יומת: פ ח וידבר יהוה אל־אהרן
ואני

מסרה:
ל' פס' אתך נס"ג
ג'
ד' ג'
ה' ג'
ד'
ה'
ל'
ג' וזר עמו' פסו'
ד'
ז'
ג'
י' נתונה
ד' ג' אתנח בפתח
ז' ג' יין סמך

אנקלס:
למשכנא דיי מאית הא־
אנחנא סיפין לממת: א
ואמר יי לאהרן את ובנך
ובית אבוך עמך תקבלון
על חובי מקדשא ואת ובנך
עמך תקבלון על חובי
כהונתכון: ב ואף ית
אחך שבטא דלוי שבטא
דאבוך קריב לותך ויתוספון
עלך וישמשונך ואת ובנך
עמך קדם משכנא
דסהדותא: ג ויטרון
מטרתך ומטרת כל משכנא
ברם למני קודשא ולמדבחא
לא יקרבון ולא ימותון אף
אנון אף אתון: ד ויתוספון
עלך ויטרון ית מטרת משכן
זמנא לכל פולחן משכנא
וחלוני לא יקרב לותכון:
ה ותטרון ית מטרת
קודשא וית מטרת מדבחא
ולא יהי עוד רוגזא על בני
ישראל: ו ואנא הא
קריבית ית אחיכון ליואי מגו
בני ישראל לכון מתנא
יהיבין קדם יי למפלח ית
פולחן משכן זמנא: ז
ואת ובנך עמך תטרון
ית כהונתכון לכל פתגם
מדבחא ולמגו לפרוכתא
ותפלחון פולחן מתנא איתן
ית כהונתכון וחלוני דיקרב
יתקטיל: ח ומליל יי
עם אהרן ואנא הא יהבית לך
ית

תולדת:
אהרן
וילוו עליך תמיד כו
ולא ימותו ערכין י"א
ונלוו עליך תמיד פ"ס
וזר לא נכחים יו
ושמרת את תגיגה יו
ואת' ובניך יומא כד כו
ולמבית יומא כד עבוד' פסח' פסחים ענ והזר הקרב פ"ת לח סנהדרין פ"ב
כל ערכין י"א

א וַאֲמַר יְיָ לְאַהֲרֹן אַנְתְּ וּבְנָךְ וּבֵית אֲבָךְ עִמָּךְ תְּקַבְּלוּן חוֹבֵי קוּדְשָׁא
אִין לָא מְזַדַּהֲרִין בְּאַסְקוּתְהוֹן וְאַנְתְּ וּבְנָךְ עִמָּךְ תְּקַבְּלוּן יַת כְּהוּנַתְכוֹן אִין
לָא מִזְדַּהֲרִין בְּאַפְרָשׁוּתְהוֹן : ב וְאוּף יַת אֲחָךְ שִׁבְטָא דְלֵוִי דְּמִתְקְרֵי
עַל שְׁמָא דְעַמְרָם אֲבָךְ קָרִיב לְוָתָךְ וְיִתְחַבְּרוּן לְוָתָךְ וִישַׁמְּשׁוּנָךְ וְאַנְתְּ וּבְנָךְ
עִמָּךְ תְּקוּמוּן קֳדָם מַשְׁכְּנָא דְסַהֲדוּתָא : ג וְיִטְרוּן מַטְרָתָךְ וּמַטְרַת
כָּל מַשְׁכְּנָא בְּרַם לְמָאנֵי קוּדְשָׁא וּלְמַדְבְּחָא לָא יִקְרְבוּן וְלָא יְמוּתוּן אוּף
הִינוּן אוּף אַתּוּן : ד וְיִזְדַּמְּנוּן לְוָתָךְ מִלְּבַר וְיִטְרוּן יַת מַטְרַת מַשְׁכַּן
זִמְנָא לְכָל פּוּלְחַן מַשְׁכְּנָא וְחִילוֹנַיי לָא יִקְרַב לְוָתְכוֹן : ה וְתִטְּרוּן יַת
מַטְרַת קוּדְשָׁא וְיַת מַטְרַת מַדְבְּחָא וְלָא יְהֵי תּוּב רוּגְזָא דַהֲוָה עַל בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל : ו וַאֲנָא הָא קָרֵיבִית יַת אֲחוּכוֹן לֵיוָאֵי מִגּוֹ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְכוֹן
מַתְּנָה יְהִיבִין קֳדָם יְיָ לְמִפְלַח יַת פּוּלְחַן מַשְׁכַּן זִמְנָא : ז וְאַנְתְּ וּבְנָךְ
עִמָּךְ תִּנְטְרוּן יַת כְּהוּנַתְכוֹן לְכָל פִּתְגַם מַדְבְּחָא וּלְמִגָּיו לְפַרְגּוֹדָא וְתִפְלְחוּן
לְפוּם עַדְבַיָּא בְּפוּלְחָנָא כֵּן מֵיכַל מַתְּנַת אַיְתַן בִּרְבוּתָא יַת כְּהוּנַתְכוֹן
וְחִילוֹנַיי דְיִקְרַב יִתְקְטֵל : ח וּמַלֵּיל יְיָ עִם אַהֲרֹן וַאֲנָא בְּחֶדְוָא יְהָבִית
לָךְ יַת מַטְרַת אַפְרָשׁוּתִי חַלְּתָא וּבִכּוּרַיָּא וְכָל קוּדְשַׁיָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לָךְ
יְהַבְתִּינוּן

לנגע, ואיתן באיוב האס אין עזרתי בי, שמי שאין לו אשה כדכתיב אעשה לו עזר כנגדו וכן מי שאינו לומד תורה כדכתיב ותושיה נדחה ממני, חשוב כמת כדכתי' האס תמנו לגוע, ונלוו ארבע' במסור' ונלוו עליך וישרתוך, ואיתן ונלוו עליהם רבים כחלקלקות, ונלוו גוים רבים אל יי' ביום ההוא והיו לי לעם כיון ישאלו דרך פניהם ונלוו ונו' פירוש ונלוו עליהם רבים כחלקלקות להזר לישראל כדכתיב ומן המשכילים יכשלו עד עת קץ, אבל כשיבא הקץ ונלוו גוים אל יי' ונו' והיינו ונלוו עליך וישרתוך

רשב״ם

(א) ויאמר ה' אל אהרן אתה ובניך וגו' וזר לא יקרב והזר הקרב יומת, הרי הוזהרת בחיוב מיתה, ומעתה אין לחוש הקרב הקרב שהרי אסרתים אל יקרב וחייבתים מיתה: (ז) עבודת מתנה ובמלאו ישרא' פטורי' מן העבוד' ומתוך שאינ' מצווים לא יקרבו עוד שהרי והזר הקרב יומת: (ח) לך נתתים למשחה הרי הן לך

רש״י

(א) ויאמר ה' אל אהרן, למשה אמר שיאמר לאהרן להזהירו על תקנ' ישרא' שלא יכנסו למקדש: אתה ובניך ובית אביך, הם בני קהת אבי עמרם: תשאו את עון המקדש, עליכ' אני מטיל עונש הזרים שיחטאו בעסקי הדברים המקודשים המסורים לכם הוא האהל והארון והשלחן וכלי המקדש אתם תשבו ותזהירו על כל זר הבא ליגע: ואתה ובניך הכהנים אתך תשאו את עון כהונתכם שאינה מסורה ללוים ותזהירו הלוים השוגגים שלא יגעו אליכם בעבודתכם: (ב) וגם את אחיך, בני גרשון ובני מררי: וילוו, ויתחברו עליכם להזהיר גם את הזרים מליקרב אליהם: וישרתוך, בשמירת השערים ולמנות מהם גזברין ואמרכלין: (ד) וזר לא יקרב אליכם, אתכם אני מזהיר על כך: (ה) ולא יהיה עוד קצף, כמו שהיה כבר שנא' כי יצא הקצף: (ו) לכם מתנה נתונים, יכול לעבודתכם של הדיוט תלמוד לומר לה' כמו שמפורש למעלה לשמור משמרת גזברין ואמרכלין: (ז) עבודת מתנה, במתנה נתתיה לכם: (ח) ואני הנה נתתי לך, בשמחה לשון שמחה הוא זה כמו הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו משל למלך שנתן שדה לאוהבו ולא כתב ולא חתם ולא העלה בערכאין בא אחר ונערער

אבן עזרא

(א) את עון המקדש, שהיא סבית לפרכת והטעם אם לא תשמרוהו העון עליכם, וטעם ובית אביך כי הם נושאי המקדש: את עון כהונתכם, אם לא תשמרו הכהונה העון עליכם: (ב) שבט אביך, הוא לוי וחז"ל פירשוהו כמשמעו ולפי דעתי מה שפירשתיו כאילו אמר מטה לוי שהוא שבט אביך: וילוו, כמו ונספחו וכן ילוה אישי והנה הלוים נלוים בשמם: ואתה ובניך אתך תשבו לפני אהל מועד, לנגדכם ולא הלוים: (ג) גם הם גם אתם, דרך המקרא כן כמו משל בנו

ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי לכל קדשי בני ישראל לך נתתים למשחה ולבניך לחק עולם: ט זה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש כל קרבנם לכל מנחתם ולכל חטאתם ולכל אשמם אשר ישיבו לי קדש קדשים לך הוא ולבניך: י בקדש הקדשים תאכלנו כל זכר יאכל אתו קדש יהיה לך: יא וזה לך תרומת מתנם לכל תנופת בני ישראל לך נתתים ולבניך ולבנתיך אתך לחק עולם כל טהור בביתך יאכל אתו: יב כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן ראשיתם אשר יתנו ליהוה לך נתתים: יג בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו ליהוה לך יהיה כל טהור בביתך יאכלנו: יד כל חרם בישראל לך יהיה: טו כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו ליהוה באדם ובבהמה יהיה לך אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה: טז ופדויו מבן חדש תפדה בערכך כסף חמשת שקלים בשקל הקדש

עשרים

ית מטרת אפרשותי לכל קודשיא דבני ישראל לך יהבתינון לרבו ולבנך לקים עלם: ט דין יהי לך מקודש קודשיא מותר מן אישתא כל קורבנהון לכל מנחתהון ולכל חטותהון ולכל אשמהון דיתיבו קדמי קודש קודשין דילך הוא ולבנך: י בקודש קודשין תיכלוניה כל דכורא ייכול יתיה קודשא יהי לך: יא ודין לך אפרשות מתנתהון לכל ארמות בני ישראל לך יהבתינון ולבנך ולבנתך עמך לקים עלם כל דדכי בביתך ייכול יתיה: יב כל טוב משח וכל טוב חמר ועבור ראשיתהון דיתנון קדם יי לך יהבתינון: יג בכורי כל דבארעהון דייתון קדם יי דילך יהי כל דדכי בביתך ייכלוניה: יד כל חרמא בישראל דילך יהי: טו כל פתח ולדא לכל בסרא דיקרבון קדם יי באנשא ובבעירא יהי לך ברם מפרק תפרוק ית בוכרא דאנשא וית בוכרא דבעירא מסאבא תפרוק: טז ופורקניה מבר ירחא תפרוק בפורסניה כסף חמש סלעין בסלעי קודשא עסרין מעין הוא:

כרם

מסרה: י"ל ניקוד נתורה · ג' · ג' · י"ט · ו ג' · ג' · ג' דפין · כ' ג ר"פ י ג' · ג' · ג' נעכין · ד' · י"ט · כ"ל · ג' · י"ט · צ' פ' · ג' · ל' א' ב

תולדות: אהרן · ואני הנה · שבת קכו · יבמות עג · בכורות לז · למשחה · סוטה טו · זבחים כח · חולין קלב · כל קרבנם · זבחים סג · מנחות נח · אשר ישיבו · מנחות עג · קדש הקדשים · זבחים כו · מנחות עג · כל חלב · בכורות נג · תמורה ה · תירוש · סנהדרין · תמורה ה · ראשיתם · בכורות נג · תמורה ה · בכורי כל · מנחות פג · חולין קל · לך יהיה · מנחות פג · כל טהור · מנחות פג · כל חרם · בכורות נג · ערכין כח · יהיה לך · בכורות נא · פרה חטאת · קדושין כט · כל קמא · מנחות לו · בכורות · תפדה · ופדויו מבן · שבת קלה · יומא סט · קדושין כט · שבועות ד · חולין עב · בכורות נא

ערכין ד' יח בערכך כסף בכורות ד נא

יתהבתינון לרבו ולבנך לקיים עלם : ט דין יהי לך מקודש קודשיא
מה דמשתייר מעלתא דענא מן אישתא כל קורבנהון לכל מנחתהון
לכל חטוותהון ולכל אשמהון די יהיבון קדמי קודש קודשין דילך הוא
ודבנך : י בקודש קודשיא תיכלוניה כל דכורא ייכול יתיה בר בורא
קודשא יהי לך : יא ודין דזכיתי לך אפרשות מתנתהון דכל
ארמות בני ישראל לך יהבתינון ולבנך ולבנתך עמך לקיים עלם כל
דידכי בביתך ייכול יתיה : יב כל
טוב משח זיתא וכל טוב חמר עינבא
ועיבור שירויהון דיתנון קדם יי לך
יהבתינון : יג בכורי דכל פירי
אילני ארעהון דיקרבון קדם יי דילך יהי כל דדכי בביתך ייכלוניה :
יד כל דמגמר בישראל דילך יהי : טו כל פתח ולדא דכל
בישרא בבעירא דיקרבון מינה קדם יי כדינא דאינשא בין דינא
בבעירא למהוי דילך ברם מפרק תפרוק ית בוכרא דאינשא בחמש
סלעין וית בוכרא דבעירא מסאבא תפרוק באימריא : טז ופרקוניה
דבר נש מבר ירחא תפרוק בפרוג עילוייך בכסף חמש סלעין בסלעי בית
קודשא

ירושלמי

כל טוב חיטייא וכל טוב חמר
ומה הא שירויתהון :

רשי

ונערער עליו ועל השדה אמר לו המלך כל מי שירצה
יבא ויערער לנגדך הריני כותב וחותם לך ומעלה
בערכאין אף כאן לפי שבא קרח ועורר כנגד
אהרן על הכהונה בא הכתוב ונתן לו עשרים וארבעה
מתנות כהונה בברית מלח עולם ולכך נסמכה פרשה
זו לכאן : משמרת תרומתי · שאתה צריך לשמרן
בטהרה : למשחה · לגדולה : (ט) מן האש · לאחר הקטרת האישים : לכל קרבנם · כגון זבחי
שלמי צבור : מנחתם חטאתם ואשמם · כמשמעו : אשר ישיבו לי · זה גזל הגר : (י) בקדש הקדשים
תאכלנו וגו' · למד על קדשי קדשים שאינן נאכלין אלא בעזרה ולזכרי כהונה : (יא) תרומת
מתנם · המורם מן התודה ומהשלמים ומאיל נזיר : לכל תנופת · שהרי אלו טעונין תנופה : כל טהור ·
ולא טמאים : דבר אחר כל טהור לרבות אשתו : (יב) ראשיתם · היא תרומה גדולה :
בחוב

רשבם

לך כעין סיתן טרים כנמסחין למלוך : (ט)
מן האש · לאחר הקטרת אימורין · הנותר מן
האש · אשר ישיבו לי האשם שמושב לה' לכהן ·
זה גזל הגר שאין לו יורשין : (יב) כל חלב
יצהר · כדכתיב בהרימכם את חלבו ממנו :
ברית

אבן עזרא

גם אתה גם בנך והטעם כי זה כמו זה · וטעם וילוו עליך שלא תצטרכו לזר שהוא ישראל : (ז)
עבודת מתנה · והזר מהכהנים אפי' לוי ועולת שמואל שהוא לוי איננה טענה כי דין היה · שורלת
טעם כמשפט גדעון : (ח) למשחה · פירשתיו : (ט) מקדש הקדשים · כי יש קדשים קלים : מן
האש · כל מה שיקריבו ממנו כי אשה כמו אשר אח"ה נוסף : לכל מנחתם · אחר אמר יקרים באזכרה
ממנה ואימורי החטאת ובאשם : אשר ישיבו לי · כי כי תמעול מעל ובכה המנחה והחטאת והאשם
קדש קדשים כנגד השלמים : (י) בקדש הקדשים תאכלנו · אפי' בקדש הקדשים שהוא אהל מועד
ונקרא קדש קדשים כנגד חצר המשכן : (יא) מתנם · בחסרון תי"ו כמו הולך בטוח אגל פנה שהוא
פנתם או הם שני משקלים : (יב) חלב יצהר · הנכבד והמוטב שהוא הקלף כי יצהר מענין בכור
ושרשו צהר והוא שלב שמן וית : (יג) בכורי כל אשר בארצם · בכורי כל פרי האדמה : וטעם כל
טהור

בעל הטורים

כדכתי' והיו בני נכר אכריכם וכורמיכם · ואתם כהני כתתי' כורן מנותכן נשמרת מתנה בדעת שלימה ונפש תפנה · מקדש הקדשים מן בשפי תיבות שמן · כמו שדרשו רז"ל לרבות לוג שמן של מצורע · וזה מתרומות מתנם וכן למעלה זה

יהיה לך · שני פעמים זה יעולה כ"ד · רמז לכ"ד מתנו' כהונה · פדה · ב' במסורה · אך פדה תפדה ואידך את נא כלה יפדה · היינו דאמר רבי יהושע רחל שלא בכרה וילדה שני זכרים שניהם לכהן אין האח' פוטר את חבירו והיינו אח לא פדה יפדה · תרומות יג'

עשרים גרה הוא: יז אך
בכור שור או בכור כשב או
בכור עז לא תפדה קדש הם
את דמם תזרק על המזבח
ואת חלבם תקטיר אשה
לריח ניחח ליהוה: יח
ובשרם יהיה לך כחזה
התנופה וכשוק הימין לך
יהיה: יט כל תרומת
הקדשים אשר ירימו בני
ישראל ליהוה נתתי לך
ולבניך ולבנתיך אתך לחק
עולם ברית מלח עולם הוא
לפני יהוה לך ולזרעך אתך:
כ ויאמר יהוה אל אהרן
בארצם לא תנחל וחלק לא
יהיה לך בתוכם אני חלקך
ונחלתך בתוך בני ישראל:
ס כא ולבני לוי הנה
נתתי כל מעשר בישראל
לנחלה חלף עבדתם אשר
הם עבדים את עבדת
אהל מועד: כב ולא יקרבו
עוד בני ישראל אל אהל
מועד לשאת חטא למות:
כג ועבד הלוי הוא את
עבדת אהל מועד והם ישאו
עונם חקת עולם לדרתיכם
ובתוך בני ישראל לא ינחלו
נחלה: כד כי את מעשר
בני ישראל אשר ירימו ליהוה תרומה נתתי ללוים
לנחלה

אונקלוס

יז ברם בוכרא דתורא
או בוכרא דאמרא או בוכרא
דעזא לא תפרוק קודשא אנון
ית דמהון תזרוק על
מדבחא וית תרביהון תסיק
קורבן לאתקבלא ברעוא
קדם יי: יח ובשרהון
יהי לך כחדיא דארמותא
וכשקא דימינא לך יהי: יט
כל אפרשות קודשיא
דיפרשון בני ישראל קדם יי
יהבית לך ולבנך ולבנתך
עמך לקים עלם קים מלח
עלמא היא קדם יי לך ולבנך
עמך: כ ואמר יי לאהרן
בארעהון לא תחסין וחולק
לא יהי לך ביניהון מתנן
דיהבית לך אנון חולקך
ואחסנתך בגו בני ישראל:
כא ולבני לוי הא יהבית
כל מעשרא בישראל לאחסנא
חלף פולחנהון דאנון פלחין
ית פולחן משכן זמנא:
כב ולא יקרבון עוד בני
ישראל למשכן זמנא לקבלא
חובא לממת: כג ויפלחון ליואי
אנון ית פולחן משכן זמנא
ואנון יקבלון חוביהון קים
עלם לדריכון ובגו בני ישראל
לא יחסנון אחסנא: כד
ארי ית מעשרא דבני ישראל
דיפרשון קדם יי אפרשותא
יהבית לליואי לאחסנא על
כן אמרית להון בגו בני
ישראל לא יחסנון אחסנא:
וסליל

מסרה

ג׳
ל׳
ג׳
ל״ג
ג׳
ג׳
ג׳
ל׳ ל״ו
נקוד׳ ל״ח בלי׳ ג׳ ומטע׳
ל׳ נסע׳ נסמ׳
ג׳ ל׳ ב׳ תור׳
בפסו׳ ל״ס ח׳ ג׳ קמצי׳ בכל מעשר וסוו׳
כ״ג
ג׳
ג׳ ל״ס זוגין זמי׳

תולדות

אהרן
אך בכור
קמח עה
זבחים לז
בכורות ס
י ז
יב יג
כריתות ד
לא תפדה
קמח יג
זבחים לז
בכורו׳ לא לג
תמורה ה ס
את דמם
פסחים סג
זבחים לז
כו קכ
תמורה ח
ובשרם
זבחים לז
כו קכ
בכורות לג
לג לג
תמורה כא
לך יהיה
זבחים לז
בכורות כח
ברית מלח
מנח ת יט
כא
כי את
מעשר בני
יבמות פו
בכורות נו
תמורה ו

קודשא עשרין מעין הוא : יז ברם בוכרא דתורי או בוכרא דאימרי
או בוכרא דעזי לא תפרוק מטול דקודשא הינון וית אדמתהון תדרוק
על מדבחא וית תרביהון תסיק קורבן דמתקבל ברעוא קדם יי : יח
ובישרהון יהי לך למיכל היך כחדיא דארמותא והיך כשקא דימינא דילך
יהי : יט כל אפרשות קודשיא די יקדשון בני ישראל קדם יי יהבית
לך ולבנך ולבנתך עמך לקיים עלם ולא יתבטיל היך כמלחא דמבסים
בשר קורבניא דקיים עלם הוא קדם יי היכדין הוא לך ולבנך : כ
ואמר יי לאהרן בארעהון לא תקבל אחסנא כמשאר שבטיא וחולקא לא
יהוי לך ביניהון אנא חולקך ואחסנתך בגו בני ישראל : כא ולבנוי
דלוי הא יהבית ית כל מעשרא בישראל באחסנא חולף פולחנהון דהינון
פלחין ית פולחן משכן זמנא : כב ולא יקרבון תוב בני ישראל למשכן
זמנא לקבלא חובא לממת : כג ויפלחון ליואי הינון ית פולחן משכן
זמנא והינון יקבלון ית חוביהון אין לא מזדהרין בפולחנהון קיים עלם
לדריכון ובגו בני ישראל לא יחסנון אחסנא : כד ארום ית מעשרא
דבני ישראל דיפרשון קדם יי אפרשותא יהבית לליואי לאחסנא בגין כן
להון אמרית דבגו בני ישראל לא יחסנון אחסנא :

וסליל

כל תרומות הקדשים הרי בגלבוע אל טל ואל מטר ושדה תרומות · ואיש תרומו' יהרסנה · זהו שדרשו רז"ל אם דומה הדיין למלך שאינו צריך כלום יעמיד ארץ והיינו ושדה תרומות שנאמר גבי שאול · ואם דומה לכהן שחוזר על הגרנות והיינו כל תרומות הקדשים יהרסנה

רש"י

(יח) כחזה התנופה וכשוק הימין · של שלמים שנאכלין לכהני' ולנשיהם לבניהם ולעבדיהם לשני ימים ולילה אחד אף הבכור נאכל לשני ימים ולילה אחד: לך יהיה. בא רבי עקיבא ולמד הוסיף לך הכתוב הוויה אחרת שלא תאמר כחזה ושוק של תודה שאינו נאכל אלא ליום ולילה: (יט) כל תרומות הקדשים · מחיבתה של פרשה זו כללה בתחילה וכללה בסוף ופרט באמצע: ברית מלח עולם · כרת ברית עם אהרן בדבר הבריא ומתקיים ומבריא את אחרים · ברית מלח כברית הכרות למלח שאינו מסריח לעולם: (כ) וחלק לא יהיה לך בתוכם · אף בביזה: (כג) והם · הלוים ישאו עונם של ישראל שעליהם להזהיר הזרים מגשת אליהם: (כד) אשר ירימו לה' תרומה · הכתוב קראו תרומה עד שיפריש ממנו תרומות מעשר:

ונחשב

רשב"ם

(יט) ברית מלח נראה לי לשון קיום · וכן לדוד ולזרעו ברית מלח כי פתרונם לפי ענינו' אבל לא תשבית מלח ברית אלהיך · מדבר מלח ממש: ברית מלח · ברית קיום ועומד לדורות:

כדנן

אבן עזרא

טהור בביתך יאכלנו להזהיר על אלה החלבים כי כל טהור בביתך יאכל אותו על חזה התנופה ועל שוק התרומה ומה שיתרים הישראלי שלא יאכלנו כי הוא לשם ואתה תאכלנו: (טו) אך פדה תפדה · פי' תקח פדיונו וכן בכור הבהמה הטמאה תפדה: (טז) ופדויו · שב אל בכור האדם לבדו: (יז) לא תפדה כי קדש הם · לא תקח פדיונם ורבים פירשו שפדה לישראל והפך זה כל הבכור שאמר תאכלנו והסימן לכהן חי שהוא חייב לאכלו: (יט) ברית מלח · ברית כרותה מגזרת ארץ פרי למלחה ומקום המלח כמו נכרת שלא יעלה בו צמח כלל וכן גפרית ומלח: (כא) חלף · כמו תמורה: (כב) ולא יקרבו עוד · בעבור עדת קרח: (כג) ועבד הלוי הוא · בעצמו ויש אומרים כי הוא פעול ואיננו נכון כי את עבודת אהל מועד הוא הפעול: והם ישאו את עונם · אם לא ישמרו והנה המעשר נא לשם על כן אמרתי: (כה) וידבר יי' אל משה · ולא אל אהרן בעבור תתם מעשר מן

במעשר

לנחלה על־כן אמרתי להם
בתוך בני ישראל לא ינחלו
נחלה: פ כה וידבר יהוה
אל־משה לאמר: כו ואל־
הלוים תדבר ואמרת אלהם
כי־תקחו מאת בני־ישראל
את־המעשר אשר נתתי
לכם מאתם בנחלתכם
והרמתם ממנו תרומת יהוה
מעשר מן־המעשר: כז
ונחשב לכם תרומתכם כדגן
מן־הגרן וכמלאה מן־היקב:
כח כן תרימו גם־אתם
תרומת יהוה מכל
מעשרתיכם אשר תקחו
מאת בני ישראל ונתתם
ממנו את־תרומת יהוה
לאהרן הכהן: כט מכל
מתנתיכם תרימו את כל־
תרומת יהוה מכל־חלבו
את־מקדשו ממנו: ל
ואמרת אלהם בהרימכם
את־חלבו ממנו ונחשב
ללוים כתבואת גרן
וכתבואת יקב: לא ואכלתם
אתו בכל־מקום אתם
וביתכם כי־שכר הוא לכם
חלף עבדתכם באהל מועד:
לב ולא־תשאו עליו חטא בהרימכם את־חלבו ממנו
ואת־קדשי בני־ישראל לא תחללו ולא תמותו:

כה ומליל יי עם משה
למימר: כו ועם ליואי
תמליל ותימר להון ארי
תסבון מן בני ישראל ית
מעשרא די יהבית לכון מנהון
באחסנתכון ותפרשון מניה
אפרשותא קדם יי מעשרא
מן מעשרא: כז ותתחשיב
לכון אפרשותכון כעיבורא
מן אדרא וכמלאתא מן
מעצרתא: כח כן תפרשון
אף אתון אפרשותא קדם יי
מכל מעשריכון די תסבון מן
בני ישראל ותתנון מניה ית
אפרשותא קדם יי לאהרן
כהנא: כט מכל מתנתכון
תפרשון ית כל אפרשותא
דיי מכל שופריה ית
מקדשיה מניה: ל ותימר
להון באפרשותכון ית
שופריה מניה ויתחשיב
לליואי כעללת אדרא
וכעללת מעצרתא: לא
ותיכלון יתיה בכל אתר אתון
ואנש בתיכון ארי אגרא
הוא לכון חלף פולחנכון
במשכן זמנא: לב
ולא תקבלון עלוהי חובא
באפרשותכון ית שופריה
מניה וית קודשיא דבני
ישראל לא תחלון ולא
תמותון:

ומליל

ואל הלוים
ר"ה יג
יבמות פו
בכורות יא
והרמותם
ברכות מו
שבת קכו
ערובין לא
פסחים לא
גיטין ינ
מנחות מו
ונחשב
גטין ל
מנחות כל
תרומתכם
פסחים פג
גיטה יג
בכורות כח
גם אתם
גטין לב
קדושין מא
גג
מציעא מו
עא
ונתתם
סנהדרין ג
מכל
ברכות מז
שבת קמו
ערובין לא
פסחים לט
גיטין יג
ונתורה ז
מכל חלבו
תמורה ה
ואכלתם
יבמות פג
ולא תשאו
יבמות פט
קדושין מו
מציעא נו
כתרות פב
קמג
תמורה ט
סנהדרים
ואת קדשי
בכורות נו

ט'ו
י"ט זוגין נחלין
ג'
ג'נסא' ה
ג'עולים י' ג'
י'
פ' ג' ... ס'
נ"ח :
פ'
ד'ג' חס' וג'
פ"ג' ג' מל
ואל תרומה
בומכל :
ב' נס"ג
ב'ג כס
ג'
ג'
י'
ג'
ו'פסוקים
ולא ת'ג'
ג' י'מ"ג :

נ"פ' דניא"ל סימן : ספורים ויספר שמואל' נטהג"ן פ' בסימן י"ג :

וידבר

והרמותם ממנו • קרי ביה ממינו אין תורמין מזין על שאינו מינו. ולא תחלק על היין :

כה ומליל יי עם משה למימר : כו ולליואי תמליל ותימר להון ארום תסבון מן בני ישראל ית מעשרא דיהבית להון באחסנתהון ותפרשון מניה אפרשותא קדם יי מעשרא מגו מעשרא : כז ואתחשב לכון אפרשותכון היך כעיבורא מן אידרא והיך כחמרא דמליתא מן מעצרתא : כח היכדין תפרשון לחוד אתון אפרשותא קדם יי מכל מעשריכון דתסבון מן בני ישראל ותתנון מנה אפרשותא קדם יי לאהרן כהנא : כט מכל מתנתיכון תפרשון ית אפרשותא קדם יי מן כל שפר טוביה מניה וביה : ל ותימר להון לכהניא באפרשותכון ית שפר טוביה מניה וביה ויתחשב לליואי הי כאפרשות עיבורא מגו אידרא והי כאפרשות חמרא מגו מעצרתא : לא ותיכלון יתיה אתון כהניא בכל אתר אתון ואינש בתיכון ארום אגרא הוא לכון חילופי פולחנכון במשכן זמנא : לב ולא תקבלון עלוי חובא בזמן אפרשותכון ית שפר טוביה מיניה וביה לאוכלי מניה לדמאיב וית קודשיא דבני ישראל לא תפסון ולא תמותון :

רש"י

(כז) ונחשב לכם תרומתכם כדגן מן הגרן • תרומת מעשר שלכם אסור' לזרים ולטמאים וחייבין עליה מיתה וחומש כתרומ' גדולה שנקראת ראשית: כדגן מן הגרן וכמלאה מן היקב • כתרומת תירוש ויצהר הניטלת מן היקבים : מלאה • לשון בישול תבואה שנתמלאת : יקב • הוא הבור שלפני הגת שהיין יורד לתוכו וכל לשון יקב חפירת קרקע הוא וכן יקבי המלך הוא יס אוקיינוס חפירה שחפר מלכו של עולם : (כח) כן תרימו גם אתם • כמו שישראל מרימים מגרנם ומיקביהם תרימו אתם ממעשר שלכם כי הוא נחלתכם : (כט) מכל מתנותיכ' תרימו את כל תרומת ה' • בתרומה גדולה הכתו' מדבר שאם הקדים לוי את הכהן בכרי וקבל מעשרותיו קודם שיטול כהן תרומה גדולה מן הכרי צריך להפרים הלוי מן המעשר תחלה אחד מחמשים לתרומה גדולה ויחזור ויפרים תרומת מעשר : (ל) בהרימכם את חלבו ממנו • לאחר שתרימו תרומת מעשר ממנו : ונחשב • המותר ללוים חולין גמורין : כתבואת גרן • לישראל שלא תאמר הואיל וקראו הכתוב תרומה שנאמר כי את מעש' בני ישראל אשר ירימו לה' תרומה יכול יהא כולו אסור ת"ל ונחשב ללוים כתבואת גרן מה של ישראל חולין אף של לוי חולין : (לא) בכל מקום • אפי' בבית הקברות : (לב) ולא תשאו עליו חטא וגו' • הא אם לא תרימו תשאו חטא : ולא תמותו • הא אם תחללו תמותו :

רשב"ם

(כז) כדגן מן הגורן שהוא כלאו • וכל זר לא יאכל קדש באמור אל הכהנים • לא יחללו לאוכלם בטומאה :

וזה יסוד מרבינו שמואל

חסלת ויקח קרח

אבן עזרא

במעשר לאהרן : (כז) וכמלאה • פירשתיו : (כט) מכל חלבו • משטוב שבו וכן ואכלו את חלב הארץ : את מקדשו • כי המעשר הוא הקדש • וטעם בהרימכם את חלבו וכבר הזכיר הכתוב זה לדבק אחריו ואכלתם אותו והטעם שהוא אסור לכם לאכול ממנו עד שתרימו חלבו ממנו ואח' שיחשב לכם אז תאכלוהו בכל מקום טהור : (לב) ולא תשאו עליו חטא • טעמו כאשר תרימו חלבו לא תשאו חטא ובעתכם מקדשו ממנו יהיו קדשי בני ישראל שמורים ואם לא תעשו כן תשאו חטא שעברתם על המצוה ותחללתם קדשי בני ישראל בעבור שאכלתם אתם מקדשו :

ולא

וזאת

פ פ פ פ פ פ פ

יט א וידבר יהוה אל־משה ואל־אהרן לאמר:
ב זאת חקת התורה אשר־צוה יהוה לאמר דבר אל־בני ישראל ויקחו אליך פרה אדמה תמימה אשר אין־בה מום אשר לא־עלה עליה על:
ג ונתתם אתה אל־אלעזר הכהן והוציא אתה אל־מחוץ למחנה ושחט אתה לפניו:
ד ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו והזה אל־נכח פני אהל־מועד מדמה שבע פעמים:
ה ושרף את־הפרה לעיניו את־ערה ואת־בשרה ואת־דמה על־פרשה ישרף:
ו ולקח הכהן עץ ארז ואזוב ושני תולעת והשליך אל־תוך שרפת הפרה:
ז וכבס בגדיו הכהן ורחץ בשרו במים ואחר יבא אל־המחנה וטמא הכהן עד־הערב:
ח והשרף אתה יכבס בגדיו במים ורחץ בשרו במים וטמא עד־הערב

א ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר:
ב דא גזירת אוריתא דפקיד יי למימר מליל עם בני ישראל ויסבון לך תורתא סימוקתא שלמתא דלית בה מומא דלא סליק עלה ניר:
ג ותתנון יתה לאלעזר כהנא ויפיק יתה למברא למשריתא ויכוס יתה קדמוהי:
ד ויסב אלעזר כהנא מדמה באצבעיה וידי לקביל אפי משכן זמנא מדמה שבע זמנין:
ה ויוקיד ית תורתא לעינוהי ית משכה וית בסרה וית דמה על אוכלה יוקיד:
ו ויסב כהנא אעא דארזא ואיזובא וצבע זהורי וירמי לגו יקידת תורתא:
ז ויצבע לבושוהי כהנא ויסחי בסריה במיא ובתר כן ייעול למשריתא ויהי מסאב כהנא עד רמשא:
ח ודמוקיד יתה יצבע לבושוהי במיא ויסחי בסריה במיא ויהי

ב' נטע' · נסיב' קח · פלת מטה · מטה ודין · כיוצא לתורתא · ל' יג' גליש' · ו' · פ' · נ' · ב' פ"ל בתו' · ל' חסר את · פ' כספר · ל' חסר את

וכבס סס: ואחר יבא: נחים קס

זאת חקת · יומא ב מב · זבחים יג · מנחות יט · חולין כד · דבר אל בני · כתלגלים כג · ויקחו אליך · יומא ג · פרה אדום' · מגלה כט · אשר אין בה · סוטה מו · אשר לא עלה · ונתתם אותה · יומא מב · זבחים יג · והוציא · יומא מב · פרה פב · אל מחוץ · יומא סח · זבחים קט · קיג · ושחט אותה · יומא מב מג · זבחים קיג · חולין יא · כלג · ולקח · יומא מב · והזה · זבחים קג · אל נוכח · יומא ב · מנחות כז · ושרף את · זבחים קי · מנחות ו · חולין יא · על פרשה · זבחים קיב · ולקח הכהן · יומא מג

רשב"ם

(ג) זאת חקת התורה · ולפנינו נפרש באיזו תורה הוא מדבר · דכתיב וזאת התורה אדם כי ימות באהל · כלומר חקת התורה שאומר למטה זאת התורה: פרה אדומה כוה לקחת לעשו' תור' טהרתו של אדם כי ימות באהל נטיפה בו נוגע ונושא ומאהיל: (ג) לעיניו של אהרן:

רש"י

(ג) זאת חקת התורה · לפי שהשטן ואומות העולם מונין את ישראל לומר מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה לפיכך

פ פ פ

א וידבר ומליל יי עם משה ועם אהרן למימר : ב דא גזירת
אחויית אורייתא דפקיד יי למימר מליל עם בני ישראל
ויסבון לך מאפרשות לישכתא תורתא סומקתא ברת תרתין שנין דלית
בה סומא ושומא משער חורן דלא סליק עלה דכר ולא אטרחא באוכצן
עיבידתא ואפסרא וקטרבא ולא אירעצא בזקתא וסול וסידתא וכל
דדמי לנירא : ג ותתנון יתה לאלעזר סגן כהניא ויהנפק יתה
לחורא למברא למשריתא ויסדר חזור חזור לה סידורי קיסין דתיניא
וכהנא אוחרן יכוס יתה קדמוי בתרין סימניא כמשאר בעירן ן בריקתה
בתמני סרי טריפן : ד ויסב אלעזר בכיהוניה מן אדמיה באצבע יד
ימיניה ולא יקבליניה במנא ויידי לסידורא דקיסי תיניא מן לגיו מן
ציטרא דמסמצע כל קביל אפי משכן זימנא מאדמה בטיבולא חדא שבע
זמנין : ה ויפקון מגו סידורא ויוקד כהן אוחרן ית תורתא כד חמי
אלעזר ית מושכה וית בישרה וית אדמה על ריעייה יוקר : ו ויסב
כהן אוחרן בקעתא דקיסא דגולמיש ואיזובא וצבע דאשתני בזהורי
ויטלוק לגו יקידתא דתורתא ויסגי
דליקתא לאפושי קיטמא : ז
ויצבע לבושי כהנא דינכס ית
תורתא ויסחי בישריה בארבעין סווין
דמוי ומן בתר כדין ייעול למשריתא ויהי מסאב כהנא ההוא קדם
טיבוליה עד רמשא : ח וכהנא דמתעסק ביקידתא יצבע לבושי
בארבעין סווין דמוי ויסחי בישריה בארבעין סווין דמוי ויהי מסאב קדם
טבוליה

ירושלמי

ויטלק לגו קטם יקידת
תורתא :

פרשה זאת חקת זאת חקת התורה פחן חקת התורה לנהרימכס את תלנו מתכ ורמז לא נית נה אלא לאוכלי חמן · שנים לה לא כלי תרומה · ועוד רמז המחזיקים בתור' וי' יש להם מנות שאינו נותנין תרומה לכהן עם הארץ · לא תחללו וסמיך ליה חקת התור' שתלמי' חכם שהוטא הוא חילול השם · לא תמותו וסמיך ליה חקת התור' דכתיב עץ חיים היא למחזיקי' בה פרה אדומה בגימ' זה על עון עגל · לא עלה עליה עול · על כתיב חסר שאפילו לא חטא בעגל אלא עלה עליו לבד · פסולה · ושרף את הפרה לעיניו · הפסוק מתחיל ומסיים בשריפה לומ' שמרמז עגים ושריפתם · ואסף ב' בהא ואידך ואסף המצורע · ואסף נדחי ישראל המצורע אי' תקש לה · וכבס שאפר הפרה מטהר' · כן תפלת הצדיקים

רש״י

לפיכך כתב בה חקה גזירה היא מלפני אין לך רשו' להרהר אחריה : ויקחו אליך · לעולם היא נקראת על שמך פרה שעשה משה במדבר : אדומה תמימה' שתהא תמימה באדמימות שאם היו בה שתי שערות שחורות פסולה : (ג) אלעזר · מצותה בסגן : אל מחוץ למחנה · חוץ לשלש מחנות : ושחט אותה לפניו · זר שוחט ואלעזר רוא' : (ד) אל נכח פני אהל מועד · עומד במזרחו של ירושלים ומתכוין ורואה פתחו של היכל בשעת הזאת הדם : (ז) אל המחנה · למחנה שכינה שאין טמא משולח חוץ לשתי מחנות אלא זב ובעל קרי ומצורע : וטמא הכהן עד הערב · סרסהו ודרשהו וטמא עד הערב ואחר יבא אל המחנה : הבית
הערב שלא יאכל מן הקדשים : (ט) איש טהור · איש

אבן עזרא

זאת חקת · גם זאת הפרשה במדבר סיני נאמרה כאשר נזה הטמא וישלחו מן המחנה ובפסח היו טמאי מת ונסמכה זאת הפרשה בעבור שהיא לכהן : (ב) פרה אדומה תמימה · שלא תהיה קטנה · אמר הגאון כי מי נדה כמו הדבש שיזיק לבעל המרה האדומה ויועיל לבעל הלחה ואין צורך : (ג) והוציא אותה · המוציא או בגנוי וכן ושחט כי הוא לא ישחטנה והעד לפניו : (ה) ושרף את הפרה · השורף והעד לעיניו : (ו) עץ ארז · כמו למצורע וגם רמזתי סוד : (ז) וכבס בגדיו · הכהן השורף : וטמא הכהן · וכבר ישב טמא ויש אומר שיהיה טמא עד · אינגו הכהן השורף : למי נדה · פירושו רחוק

ג' הָעָרֶב: ס וְאָסַף ׀ אִישׁ טָהוֹר
אֵת אֵפֶר הַפָּרָה וְהִנִּיחַ מִחוּץ
לַמַּחֲנֶה בְּמָקוֹם טָהוֹר וְהָיְתָה
לַעֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת
לְמֵי נִדָּה חַטָּאת הִוא: י
וְכִבֶּס הָאֹסֵף אֶת־אֵפֶר הַפָּרָה
אֶת־בְּגָדָיו וְטָמֵא עַד־הָעָרֶב
וְהָיְתָה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר
הַגָּר בְּתוֹכָם לְחֻקַּת עוֹלָם:
יא הַנֹּגֵעַ בְּמֵת לְכָל־נֶפֶשׁ
אָדָם וְטָמֵא שִׁבְעַת יָמִים:
יב הוּא יִתְחַטָּא־בוֹ בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִטְהָר
וְאִם־לֹא יִתְחַטָּא בַּיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי לֹא
יִטְהָר: יג כָּל־הַנֹּגֵעַ בְּמֵת
בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם אֲשֶׁר־יָמוּת וְלֹא
יִתְחַטָּא אֶת־מִשְׁכַּן יְהוָה
טִמֵּא וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִיִּשְׂרָאֵל כִּי מֵי נִדָּה לֹא־זֹרַק
עָלָיו טָמֵא יִהְיֶה עוֹד טֻמְאָתוֹ
בוֹ: יד זֹאת הַתּוֹרָה אָדָם
כִּי־יָמוּת בְּאֹהֶל כָּל־הַבָּא אֶל־
הָאֹהֶל וְכָל־אֲשֶׁר בָּאֹהֶל
יִטְמָא שִׁבְעַת יָמִים: טו וְכֹל
כְּלִי פָתוּחַ אֲשֶׁר אֵין־צָמִיד
פתיל

וִיהֵי מְסָאַב עַד רַמְשָׁא:
ט וְיִכְנוֹשׁ גְּבַר דְּכֵי יָת
קִטְמָא דְּתוֹרְתָא וְיַצְנַע
לְמִבָּרָא לְמַשְׁרִיתָא בַּאֲתַר
דְּכֵי וּתְהֵי לִכְנִשְׁתָּא דִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל לְמַטְּרָא לְמֵי אַדָּיוּתָא
חַטָּאתָא הִיא: י וִיצַבַּע
דְּכָנֵישׁ יָת קִטְמָא דְּתוֹרְתָא
יָת לְבוּשׁוֹהִי וִיהֵי מְסָאַב עַד
רַמְשָׁא וּתְהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וּלְגִיּוֹרַיָּא דְּיִתְגַּיְּרוּן בֵּינֵיהוֹן
לִקְיָם עָלַם: יא דְּיִקְרַב
בְּמִיתָא לְכָל נַפְשָׁא דֶּאֱנָשָׁא
וִיהֵי מְסָאַב שִׁבְעָא יוֹמִין:
יב הוּא יַדֵּי עֲלוֹהִי בְּיוֹמָא
תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה
יִדְכֵּי וְאִם לָא יַדֵּי עֲלוֹהִי
בְּיוֹמָא תְּלִיתָאָה וּבְיוֹמָא
שְׁבִיעָאָה לָא יִדְכֵּי: יג
כָּל דְּיִקְרַב בְּמִיתָא בְּנַפְשָׁא
דֶּאֱנָשָׁא דִּימוּת וְלָא יַדֵּי
עֲלוֹהִי יָת מַשְׁכְּנָא דַּייָ סָאֵיב
וְיִשְׁתֵּיצֵי אֱנָשָׁא הַהוּא
מִיִּשְׂרָאֵל אֲרֵי מֵי אַדָּיוּתָא לָא
אִזְדְּרִיקוּ עֲלוֹהִי מְסָאַב יְהֵי
עוֹד סְאוֹבְתֵיהּ בֵּיהּ: יד
דָּא אוֹרָיְתָא אֱנָשׁ אֲרֵי יְמוּת
בְּמַשְׁכְּנָא כָּל דְּעָאֵיל
לְמַשְׁכְּנָא וְכָל דִּבְמַשְׁכְּנָא יְהֵי
מְסָאַב שִׁבְעָא יוֹמִין: טו וְכָל
מן

ואסף איש יומא מג
הנוגע במת נזיר מג
אהלות א חולין עב
הוא יתחטא קדושין סב
את משכן שבועות יז
טמא יהיה נזיר סה
מכות חי שבועות ז
עוד טמאתו זבחים לג
זאת התור' ברכות סג
שבת כח סנ
סוכה כה
יבמות סא
נזיר נד
בכורות סה
וכל כלי שבת צו
חולין כה

רשבים

(יג) עוד טומאתו בו · אע"פ שטבל : (יו) וכל אשר יגע על פני השדה · כלומר שנה אל כאהל שמתת בו שמא בלא נגיעה · אבל אם במת על פני השדה ולא באהל אינו מטמא אלא במגע :

ובנפש

רש"י

(ט) והניח מחוץ למחנה · לשלשה חלקים נחלקה אחד נתן בהר המשחה ואחד מתחלק לכל המשמרות ואחד נתן בחיל זה של משמרות היה חוץ לעזרה ליטול ממנו בני העיירות וכל הצריכין ליטהר וזה שבהר המשחה כהני' גדולי' לפרו' פה"ו מקדשין הימנה וזה שבחיל נתון

למשמרת

יונתן בן עזיאל

שבוליה עד רמשא : ט ויכנוש גבר כהין דכי ית קטמא דתורתא
בקלל דפחר מקף מגופא שייע ויפלג ית קטמא לתלת חולקין חדא יהיב
בחייל וחדא בטוור משחא וחדא בפלג לכל מטרת ליואי ותהי לבני שתא
דבני ישראל למוי אדיותא ברם שיבוק חובת עיגלא היא : י ויצבע
כהנא דכניש ית קטמא דתורתא ית לבושוי ויהי מסאב קדם שבוליה עד
רמשא ותהי לדכותא לבני ישראל ולגיוריא דיתגיירון ביניהון לקיים
עלם : יא דיקרב בשכיבא לכל בר נשא ואפילו לוולדא בר ירחין
לגושמיה ובדמיה יהי מסאב שובעא יומין : יב הוא ידי עלוי מי
קטמא ההוא ביומא תליתאה וביומא שביעאה ידכי ואין לא ידי עלוי
ביומא תליתאה יעכב עלוי וביומא שביעאה לא ידכי : יג כל
דיקרב בשכיבא וכזולדא בר תשעא ירחין בגו שמיה וכדמיה דימית ולא
ידי עלוי ית משכנא דיי סאיב וישתיצי בר נשא ההוא מישראל ארום
מוי אדיותא לא אזדריקו עלוי כמסאב הוא דרזוב סובתיה ביה עד דידי
ויהדר ויטבול ברמשא שביעאה : יד דא אחווית אורייתא גבר
ארי ימות תחות גננא דפריס כל מאן דעליל למשכנא אורח תרעא ולא
מן צדדיה כד פתח תרעיה מכל דבמשכנא ואפילו קרקעיתיה ואבנוי
וקיסוי ומנוי יהי מסאב שובעא יומין :

ירושלמי

טו וכל מאן דפחר פתיח דלית
מגופתא מחברא ביה מקף על פומיה
דיתפריש ביניה ובין סובתא מסאב הוא
וכל מן דחסף פתיח די לית
סודריתא משעא עילוי מסאב
הוא :
בנגינא באוירא דסובתא דמסומיה ומגויה ולא מגביה :

בעל הטורים

נ"ב מטהרת ואסף כדתי ישרא לגתיד או ואסף המצורע דכתיב או ילנ כאיל פסח וכן לא ינטרכו לאפר פרה דכתיב בלע המות לנצח פתוח ד' נחסו' וכל כלי פתוח סרסי פתוח לי חיסי קנר תתוחסרנו' חספ וז כקנר פתוח היינו דאחריםן ארנע מדות בכלי חרם ניק' נכונס אפקס נפסל אלקדם בו מי חטאת והיינו כלי פתוח הפמו'

כאן אבל מי חטא שאינו תגוב כלי ושדין כלי הוא לענין זרעים ניקב בשורש קטן קוזף פי' ואח אאכל ענביס דהיינו פין קסנית טהור הוא לענין זרעי' שאם היו זרעי' ורועי' לענין ניקוב דינו ניקבל טומא' והיינו סרסי פתוח לי פיסונדין כלי הוא לענין זתים ניקב כמוצי' זית טהור מסתם כלי חרם העומד לזתי' והיינו פתוח נרוע' דסתסלפילה

רשי

למשמרת מגורת הכתוב שנאמר והיתה לעדת בני ישראל למשמרת : למי נדה · למי הזייה כמו וידו אבן בי לידות את קרנות הנויי' לשון זריקה : חטאת היא · לשון חטוי כפשוטו ולפי הלכותיו קראה הכתוב חטאת לומר שהיא כקדשים ליאסר בהנאה : (יב) הוא יתחטא בו · באפר הזה : (יג) במת בנפש · ואיזה מת של נפש האדם להוציא נפש בהמ' שאין טומאתה צריכה הזאה · ד"א בנפש זו רביעי' דם : את משכן יי' טמא · אם נכנס לעזרה אפילו בטבילה בלא הזאת שלישי ושביעי : עוד טומאתו בו · אף על פי שטבל : (יד) כל הבא אל האהל · בעוד שהמת בתוכו : (טו) וכל כלי פתוח · בכלי חרם הכתוב מדבר שאין מקבל טומאה מגבו אלא מתוכו לפיכך אם אין מגופת צמידתו פתולה עליו יפה במחבור טמא הוא הא אם יש צמיד פתיל עליו טהור : פתיל לשון מחובר בלשון עברי וכן נפתולי

אבן עזרא

כמו מנדיכם : וטמא עד הערב · ואחר שאמר שיכבס את בגדיו אין צורך להזכיר שירחץ במים : (י) ולגר הגר בתוכם · בעבור היות ארץ ישראל קדושה כי הכבוד שם : (יא) לכל נפש אדם · יהודי או גוי : אדם · ולא בהמה · וטמא · יהיה טמא והוא פועל עתיד כי הוא"ו השיבו ועל דעתי שהוא פו על עבר : (יב) יתחטא בו · יסיר חטאו בואו כמו תתחטאני באזוב ואחר וידוע כי בסוד החשבון השלישי כמו השביעי : (יג) כי מי נדה · יש מפרשים כמו אך במי נדה יתחטא : לא זורק עליו · על המים : עוד · תמיד כמו עוד כל ימי הארץ : (יד) באהל · והנה כאהל רק הזכיר הכתוב האהל בעבור היות ישראל באהלים וכן אשר ישאם שור או כשב ועז באשבה : וכל אשר באהל · מנגע : (טו) צמיד פתיל ·

פְּתִיל עָלָיו טָמֵא הוּא׃ טז
וְכֹל אֲשֶׁר־יִגַּע עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה
ו׳ ז׳ בַּחֲלַל־חֶרֶב אוֹ בְמֵת אוֹ־
ג׳ רפי בְעֶצֶם אָדָם אוֹ בְקָבֶר יִטְמָא
שִׁבְעַת יָמִים׃ יז וְלָקְחוּ
לַטָּמֵא מֵעֲפַר שְׂרֵפַת
הַחַטָּאת וְנָתַן עָלָיו מַיִם חַיִּים
ב׳ ג׳ כורק אֶל־כֶּלִי׃ יח וְלָקַח אֵזוֹב
וְטָבַל בַּמַּיִם אִישׁ טָהוֹר וְהִזָּה
י׳ו׳ נסב׳ עַל־הָאֹהֶל וְעַל־כָּל־הַכֵּלִים
וְעַל־הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר הָיוּ־שָׁם
ד׳ וְעַל־הַנֹּגֵעַ בַּעֶצֶם אוֹ בֶחָלָל אוֹ
וחד מן כה בַמֵּת אוֹ בַקָּבֶר׃ יט וְהִזָּה
חבר כמת הַטָּהֹר עַל־הַטָּמֵא בַּיּוֹם
ב׳ זנב הַשְּׁלִישִׁי וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי
ד׳ וְחִטְּאוֹ בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי וְכִבֶּס
בְּגָדָיו וְרָחַץ בַּמַּיִם וְטָהֵר
בָּעָרֶב׃ כ וְאִישׁ אֲשֶׁר־יִטְמָא
וְלֹא יִתְחַטָּא וְנִכְרְתָה
הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מִתּוֹךְ הַקָּהָל כִּי
ג׳ אֶת־מִקְדַּשׁ יְהוָה טִמֵּא מֵי
ג׳ ומס׳ נִדָּה לֹא־זֹרַק עָלָיו טָמֵא הוּא׃
ב׳ פסו׳ מטעי׳ כא וְהָיְתָה לָּהֶם לְחֻקַּת
ל׳ ב׳ נספ׳ עוֹלָם וּמַזֵּה מֵי־הַנִּדָּה יְכַבֵּס
בְּגָדָיו וְהַנֹּגֵעַ בְּמֵי הַנִּדָּה
ט׳ ר״פ נכפ׳ יִטְמָא עַד־הָעָרֶב׃ כב וְכֹל
אֲשֶׁר־יִגַּע־בּוֹ הַטָּמֵא יִטְמָא
ל׳ וחס׳ וג׳ מלים׳ וְהַנֶּפֶשׁ הַנֹּגַעַת תִּטְמָא עַד־
כ הָעָרֶב׃ פ א וַיָּבֹאוּ בְנֵי־
ו׳ מלין בג ע״א יִשְׂרָאֵל כָּל־הָעֵדָה מִדְבַּר־
צִן בַּחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן וַיֵּשֶׁב הָעָם
בְּקָדֵשׁ

מן דחסף פתיח דלית מגופת — אהרן
שיע מקף עלוהי מסאב הוא׃ — או בעצם
טו וכל דיקרב על אפי — נדה כח
חקלא בקטיל חרבא או — וכל אשר
בסיתא או בגרמא דאינשא — נזיר נג
או בקברא יהי מסאב שבעא — חולין לו
יומין׃ יז ויסבון לדמסאב — חולין עב
מעפר יקידת חטאתא ויתנון — בחלל חרב
עלוהי מי מבוע למן׃ יח — שבת קא
ויסב אזובא ויטבול במיא — פסחי׳ יד ע״ב
גבר דכי וידי על משכנא — חולין כ
ועל כל מניא ועל נפשתא — ולקחו
דהוו תמן ועל דיקרב בגרמא — יומא מג
או בקטילא או במיתא או — סוכה לא
בקברא׃ יט וידי דכיא — יבמות עג
על מסאבא ביומא תליתאה — סוטה טז
וביומא שביעאה וידכיניה — חולין פח
ביומא שביעאה ויצבע — תמורה יב
לבושוהי ויסחי במיא וידכי — ונתן עליו
ברמשא׃ כ וגבר דיסתאב — פסחים לד
ולא ידי עלוהי וישתיצי — כריתות ט
אינשא ההיא מגו קהלא ארי — תמורה יא
ית מקדשא דיי סאיב מי — ולקח אזוב
אדיותא לא אזדריקו עלוהי — יומא מג
מסאב הוא׃ כא ותהי — סוכה לז
להון לקים עלם ודידי — זבחים כב
אדיותא יצבע לבושוהי — מנחות ז
ודיקרב במי אדיותא יהי — וכל הנוגע
מסאב עד רמשא׃ כב — נזיר נג
וכל דיקרב ביה מסאבא יהי — ועל הנפשו׳
מסאב ואנש דיקרב ביה יהי — נדה מד
מסאב עד רמשא׃ א — והז הטהו׳
ואתו בני ישראל כל כנשתא — יומא יד
למדברא דצין בירחא קדמאה — מגלה כ
ויתיב עמא ברקם ומיתת תמן — יבמות עג
מרים ואתקברת תמן׃ — נזיר סא

ולא

קדושין כה
זבחים סט
ואיש אשר
נזיר סא
מכות ח
ערכין ג
ונכרתה
הוריות ט
כי את
מכות יד
שבועות יז
ומזה מי
יומא יד
נדה ט
והנוגע
יומא פח
נדה פח
וכל אשר חולין לז והנפש פח

טז וכל מאן דמקרב על אנפי ברא ולא במיתא דבכריסא דאמיה בקטיל סייפא או בסייפא דקטיל ביה או בשכיבא שלימא ואפילו בגרמיה בשערתא או בגרמא דאינשא חייא דפרש מיניה או בקבורתא וגוללא ודופקא יהי מסאב שבעא יומין :
יז ויסבון לדמסאב מן עפר יקידת חטאתא ויתן עלוי מי מבוע לגו מאן דפחר :
יח ויסב אזובא תלתא קילחין באיסרא חדא ויטמוש במיא האינון בעידן קבול סובתא גבר כהין דכי וידי על משכנא ועל כל מניא ועל בני נש דהוו תמן ועל דמקרב בגרמא דחייא דפרש מיניה ונפל או בקטול חרבא או בשכיבא במותנא או בבית קבורתא וגוללא ודופקא :
יט וידי כהנא דכיא על גברא מסאבא ביומא תליתאה וביומא שביעאה וידכיניה ביומא שביעאה ויצבע לבושוי ויסחי במיא וידכי ברמשא :
כ וגבר דיסתאב ולא ידי עלוי וישתיצי בר נשא ההוא מגו קהלא ארום ית מקדשא דייי סאיב מי אדיותא לא אזדריקו עלוי מסאב הוא :
כא ותהי לכון לקיים עלם ולחוד כהנא דמדי מי אדיותא יצבע לבושוי ודיקרב במי אדיותא יהי מסאב עד רמשא :
כב וכל מדעם דיקרב ביה מסאבא ולא בהיסיטא יהי מסאב וברנש דכי דיקרב ביה יהי מסאב עד רמשא :
א ואתו בני ישראל כל כנשתא למדברא דצין בעשרא יומין לירחא דניסן ומיתת תמן מרים

כנזי' ועדין כלי הוא לרמונים · ניקוד כמוני' רמון טהור מבלוס · והיינו אשפתו בקנ' פתוחי' כלומר כשנים' כרמון ופתוח כתוני' רמון זורקין אותו נאספה ואין שם כלי יעליו עוד : לא כלי נ' נמס וכתן עליו מים חיים אל כלי · ואותן ולא הורק מכלי אל כלי שנריך שתהא חיותן נכלי

ולא שירקים מכלי אל כלי נמים' ים' נתיהנלה · אך כזי הנדה יתחטא · בתי מרינת קלש· נמי הירדן · אם שתרחנתי כמי סלג · והו מה שדרשו ויאמ' אלעזר אל אנשי הכנא שכיון שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות ששכח להורו' לכם הלכות ניתול · זא כמי מריבה · כיון שבא בכלל מריבה ·

רש"י

נפתולי אלהים נפתלתי נתחברתי עם אחותי : (טז) על פני השדה · רבותינו דרשו לרבות גולל ודופק ופשוטו על פני השדה שאין שם אהל מטמא המת שם בנגיעה : (יט) וחטאו ביום השביעי · הוא גמר טהרתו : (כ) ואיש אשר יטמא וגו' · אם נאמר מקדש למה נאמר משכן כו' כדאיתא בשבועות : (כא) ומזה מי הנדה · רבותינו אמרו שהמזה טהור וזה בא ללמד שהנושא מי חטאת טמא טומאה חמורה לטמא בגדים שעליו מה שאין כן בנוגע וזה שהוציאו בלשון מזה לומר לך שאינן מטמאין עד שיהא בהן שיעור הזאה : והנוגע יטמא · ואי' טעון כבוס בגדים · (כב) וכל אשר יגע בו · הטמא הזה שנטמא במת יטמא: והנפש הנוגעת בו · בטמא מת : תטמא עד הערב · כאן למדנו שהמת אבי אבות הטומאה והנוגע בו אב הטומאה ומטמא אדם וזהו פירושה לפי משמעה והלכותיה ומדרש אגדה העתקתי מיסודו של רבי משה הדרשן וזהו · ויקחו

רשב"ם

(כב) והנפש הנוגעת באותה שנגע במת תטמא עד הערב כי המת אבי אבות הטומאה: (א) ותמת שם מרים בחדש הראשון החדש שלסוף ארבעים שנה שהרי מת אהרן אחריה בחדש החמישי בשנת ארבעים לצאת בני ישראל כדכתיב בפרשת אלה מסעי :

קח

אבן עזרא

שנים פתילים : או בקבר · של אדם : ולקחו לטמא · הנה פירוש איך יתחטא : (יח) איש טהור · שהקרוב להיותו כהן : (כ) ואיש אשר יטמא · וכבר הזכיר כל הנוגע במת בנפש ונכרתה ועתה הזכיר על העצם ועל הקבר : (כא) יטמא עד הערב · ולא יטהר עד אשר ירחץ : (כב) וכל אשר יגע בו הטמא יטמא · שהוא טמא מת או עצם או קבר : תטמא עד הערב · ותרחץ · (א) בחדש הראשון · בשנת הארבעים והנה אין בתורה כלל שום מעשה או נבואה רק בשנה הראשונה בשנת הארבעים · וטעם ויבאו בני ישראל כל העדה בעבור שמתו

דור

בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם: ב ולא היה מים לעדה ויקהלו על משה ועל אהרן: ג וירב העם עם משה ויאמרו לאמר ולו גוענו בגוע אחינו לפני יהוה: ד ולמה הבאתם את קהל יהוה אל המדבר הזה למות שם אנחנו ובעירנו: ה ולמה העליתנו ממצרים להביא אתנו אל המקום הרע הזה לא מקום זרע ותאנה וגפן ורמון ומים אין לשתות: ו ויבא משה ואהרן מפני הקהל אל פתח אהל מועד ויפלו על פניהם וירא כבוד יהוה אליהם: פ ז וידבר יהוה אל משה לאמר: ח קח את המטה והקהל את העדה אתה

ואהרן

מסרה: ל׳ נ״ג · ג׳ דג׳ פרשין · ג׳ ונסב׳ ויריב העם נס׳ סים · ג׳ את חסר · ג׳ ... נחורה · ג ר״פ · ג׳

ב ולא הוו מיא לכנשתא ואתכנשו על משה ועל אהרן: ג ונצא עמא עם משה ואמרו למימר דלוי דמיתנא במותא דאחנא קדם יי: ד ולמא אייתיתון ית קהלא דיי למדברא הדין לממת תמן אנחנא ובעירנא: ה ולמא אסקתונא ממצרים לאיתאה יתנא לאתרא בישא הדין לא אתר כשר לבית זרע אף לא תאינין וגופנין ורמונין ומיא ליתא למשתי: ו ועל משה ואהרן מן קדם קהלא לתרע משכן זמנא ונפלו על אפיהון ואתגלי יקרא דיי להון: ז ומליל יי עם משה למימר: ח סב ית חוטרא וכנוש ית כנשתא את ואהרן אחוך ותמללון עם כיפא לעיניהון ויתן מוהי ותפיק להון מיא מן כיפא ותשקי ית כנשתא וית

בעירהון

תולדות: ותמת שם תענית ט · ב״ק כח · ולא היה מים · ולא היה מים תענית ט

רשב״ם

(ח) קח את המטה · מלפני העדות · ודברתם אל הסלע · לא צוה הקב״ה לקחת את המטה להכות בו הסלע · כמו שעשה ברפידים · שכתיב שם והכית בצור ויצאו ממנו מים · אלא שמטה צוה לקחת להראות בו קשי מרי שלהם כדכתי׳ למשמרת לאות לבני מרי · אתם בדבור ידבר אל הסלע לתת מימיו והוצאת להם מים על ידי דבורך עם הסלע:

ויאמר

רש״י

ויקחו אליך משלהם · כשם שהם פרקו נזמי הזהב לעגל משלהן כך יביאו זו לכפר משלהם: פרה אדומה · משל לבן שפחה שטינף פלטין של מלך אמרו תבא אמו ותקנח הצואה כך תבא פרה ותכפ׳ על העגל: אדומה · על שם אם יאדימו כתולע שהחטא קרוי אדום: תמימה · על שם ישראל שהיו תמימים ונעשו בו בעלי מומין תבא זו ותכפר עליהם ויחזרו לתמותם: לא עלה עליה עול כשם שפרקו מעליהן עול שמים: אל אלעזר · כשם שנקהלו על אהרן שהוא כהן לעשות העגל ולפי שאהרן עשה את העגל לא נתנה לו עבודה זו על ידו שאין קטיגור נעשה סניגור: ושרף את הפרה · כשם שנשרף העגל: עץ ארז ואזוב ושני תולעת · שלשה מינין הללו כנגד שלשת אלפי איש שנפלו בעגל וארז הוא הגבוה מכל האילנות ואזוב נמוך מכל בסימן שהגבוה שנתגאה וחטא ישפיל את עצמו כאזוב ותולעת ויתכפר לו: למשמרת · כמו שפשע

העגל

מרים ואתקברת תמן: ב ולפום דבזכותא דמרים אתיהבת בירא
כד שכיבת אתגניזת בירא ולא הוו מוי לכנישתא ואתכנישו על משה
ועל אהרן: ג ונצא עמא על משה ואמר למימר הלואי דמיתנא כד
מיתו אחנא קדם יי: ד ולמא אתיתון ית קהלא דיי למדברא הדין
למימת תמן אנחנא ובעירנא: ה ולמא אסיקתונא ממצרים לאיתאה
יתן לאתרא בישא הדין לא אתר כשר לבית דרע ואוף לא למנצב תינין
וגופנין ורומנין ומוי לית למשתי: ו ועאל משה ואהרן מן קדם
תורעמות קהלא לתרע משכן זמנא ואתרכינו על אפיהון ואתגלי איקר
שכינתא דיי להון: ז ומליל יי עם משה למימר: ח סב ית
חוטר ניסיא וכנוש ית כנישתא אנת ואהרן אחוך ותימון תריכון
ית כיפא בשמא רבא ומפרשא כד הינון חמיין ויתן מוהי ואין יסרב
לאפוקי מחי אנת לחודך ביה בחוטרא דבידך ותהנפק להון מיא מן כיפא
ותשקי

שיצאלמי נה · נמי הירדן לומר אני הירדן כמינה ונרכים ארתיצים שאהויייני משיאל ואסר כשנת לטנול בנהרו שמא ירנו הנוטפין וצל הזוחלין ואינן מטהרין דרך זחילה נמי שלג · לומר שיכולין לעשו' מקוה משלג כדאיתא בפ"ז דמסכ' מקואות העידו אנשי מידבא על ר' ישמעאל שהיה אומר להם צאו והביאו שלג ועשו מקוה כתחלה · נמ"ש הראשונה דך זה לפרשת

רש"י

העגל שמור לדורו' לפורענות ואין לך פקודה שאין בה מפקודת העגל שנא' וביום פקדי ופקדתי וגו'. וכשם שהעגל טמא כל העוסקין בו כך פרה תטמא כל העוסקין בה וכשם שנטהרו באפרו שנא' ויזר על פני המים וגו'. כך ולקחו לטמא מעפר שרפת החטאת וגו': (א) כל העדה. עדה השלמה שכבר מתו מתי מדבר ואלו פרשו לחיים: ותמת שם מרים. למה נסמכה מיתת מרים לפרשת פרה אדומה לומר לך מה קרבנות מכפרין אף מיתת צדיקי' מכפרת: ותמת שם מרים. אף היא בנשיקה מתה ומפני מה לא נאמ' בה על פי יי' שאינו דרך כבוד של מעלה ובאהרן נאמר על פי יי' באלה מסעי: (ב) ולא היה מים לעדה. מכאן שכל ארבעים שנה היה להם הבאר בזכות מרים: (ג) ולו גוענו. הלואי גוענו: בגוע אחינו. במיתת אחינו בדבר למד שמיתת צמא מגונה ממנה. בגוע. שם דבר הוא כמו במיתת אחינו ולא יתכן לפרשו כשמתו אחינו שאם כן היה לו לינקד בגוועם: (ח) ואת בעירם. מכאן שחס הקב"ה על ממונם של ישראל:

ויקהילו

אבן עזרא

דור המדבר ועתה באו הבאים אל ארץ כנען: וישב העם בקדש. בעבור שישבו שם ימים רבים כי כן כתוב: (ב) ולא היה מים לעדה. ספר הכתוב שנים מאורעי' האחד מות מרים והשני מות אהרן ומשה ולא יכנסו לארץ והחל לספר הסבה: (ג) וירב. מבנין הפעיל: בגוע אחינו. שם הפעל כמו כשכב אדני המלך: אחינו. הם דור המדבר שמתו והם עבדי השם: (ד) ולמה הבאתם. ידבר למשה ולאהרן כי כן כתו' ויקהלו על משה ועל אהרן. וטעם וירב העם עם משה שהמריבה היתה עם משה חזקה: (ה) העליתנו. מלה זרה: (ו) ויבא משה ואהרן מפני הקהל. כדמות בורחים: ויפלו על פניהם. להתפלל ויש אומרים לדרוש את השם בנבואה: (ח) קח את המטה. יש בכאן פירושים רבים יש בדברי יחיד בעבור שאמר לישראל שמעו נא המורים והם בני אברהם יצחק ויעקב ואילו היה כן למה אמר להם עוד ממרים הייתם ואחרים אמרו כי מלת ודברתם כמו והכיתם וכמוהו וידבר את כל זרע הממלכה ואין זה נכון כי המלה מגזרת דבר או מן ידבר עמים תחתנו והנה פי' וידבר כמו ויאבד וכן בספר השני והנה פי' ודברתם אל הסלע ואבדתם ועוד אם כן הפי' למה נענש משה גם הם השיבו בעבור שהכה פעמים אם כן למה נענש אהרן ויאמר רבי משה הכהן ז"ל הספרדי יש אותיות נפשו' כדבור ויש בפועל ודבור כמו מלת אישע והשם צוה שיקח משה להכות בסלע כמשפט דבור ויוסיף מלת ודברתם להוציא המים מהכה ודבור' ובעבור שהכעיסו ישראל אמר להם המן הסלע הזה נוציא לכם מים והיתה דעתו כי אין יכולת בנו להוציא מים מהסלע כי אם מאת השם והנה לא

פירש

ואהרן אחיך ודברתם אל־
הסלע לעיניהם ונתן מימיו
והוצאת להם מים מן־הסלע
והשקית את־העדה ואת־
בעירם: ט ויקח משה
את־המטה מלפני יהוה
כאשר צוהו: י ויקהלו
משה ואהרן את־הקהל אל־
פני הסלע ויאמר להם שמעו־
נא המרים המן־הסלע הזה
נוציא לכם מים: יא וירם
משה את־ידו ויך את־הסלע
במטהו פעמים ויצאו מים
רבים ותשת העדה ובעירם:
ס יב ויאמר יהוה אל־
משה

[illegible marginal Masorah notes]

בעיריהון: ט ונסיב משה ית חוטרא מן קדם יי כמא דפקדיה: י וכנשו משה ואהרן ית קהלא לקדם כיפא ואמר להון שמעו כען סרבניא המן כיפא הדין נפיק לכון מיא: יא וארים משה ית ידיה ומחא ית כיפא בחוטריה תרתין זמנין ונפקו מיא סגיאי ושתיאת כנשתא ובעיריהון: יב ואמר יי למשה ולאהרן חלף דלא הימנתון במימרי לקדשותי לעיני בני ישראל בכן לא תעלון ית קהלא הדין לארעא דיהבית להון:

אנון

אהרן

והשקית [illegible]

רשב"ם

(י) ויאמר להם שמעו נא המורים כמו שהמטה הזה שיש בו שקדים מוכיח שהוא למשמרת לאות לבני מרי: המן הסלע הזה נוציא לכם מים. בשעת הרמת ידו במטה ויך בו את הסלע פעמים אז אמר להם דרך כעס ותמה סבורים אתם שמן הסלע הזה נוציא לכם מים. ומספק אמר משה כן שטעה במה שאמר לו הקב"ה קח את המטה ולא שאמין שבדבורו עם הסלע יוציא ממנו מים אלא בהכאת המטה כמו שעשה ברפידים. ומה שאמר לו הקב"ה ודברת אל הסלע היה סבור שזו היא (דבור) הפל' הכא' במטה ולכך הכה פעמיים בסלע כמין תימה ובכעס ומספק אם יוציא מים הרי טוב ואם אין אדבר אל הסלע אחרי כן. והקב"ה הסכים על ידי משה לנאת על ידי הכאתו ואעפ"כ נענש שהקב"ה מדקדק עם הצדיקים וזהו שאמר הקב"ה יען לא האמנתם בי להקדישני על ידי דבוריכם אל הסלע. לפי שהוא מדקדק עם הצדיקים אפילו כחוט השערה. ולפי שידעתי אני במפרש שמשה רבינו לא היה כי אם שוגג לעבור על דברי הקב"ה לפיכך אני זקוק

לפרש

רש"י

(י) ויקהילו וגו'. זה אחד מן המקומות שהחזיק מועט את המרובה: המן הסלע הזה נוציא. לפי שלא היו מכירין אותו לפי שהלך הסלע וישב לו בין הסלעים כשנסתלק הבאר והיו ישראל אומרים להם מה לכם מאי זה סלע תוציאו לנו מים לכך אמר להם: המורים. סרבנים לשון יוני שוטים מורים את מוריהם: המן הסלע הזה שלא נצטוינו עליו נוציא לכם מים: (יא) פעמים. לפי שבראשונה לא הוציא אלא טיפין לפי שלא צוה המקום להכותו אלא ודברתם אל הסלע והם דברו לסלע אחר ולא הוציא אמרו שמא צריך להכות כבראשונה שנאמר והכית בצור ונזדמן להם אותו סלע והכהו: (יב) יען לא האמנתם בי. גלה הכתוב שאלולי חטא זה בלבד היו נכנסין לארץ כדי שלא יאמרו עליהם כעון דור המדבר שנגזר עליהם שלא יכנסו כך היה עון משה ואהרן והלא הנאמן ובקר ישחט קשה מזו אלא לפי שבסתר חסך עליו הכתוב וכאן שבמעמד

כל

פרה ׳
שנראתין
נשרף׳הפרה
ונס כמו
שדרשו חז״ל
שמיתת
צדיקים
מכפרת כמו
פרה׳ פרה
אדום׳בגימ׳
מכפר :
ותמית שם
מרים ותקנ׳

והשקי ית כנישתא וית בעיריהון : ט ונסיב משה ית חוטרא ניסיא
מן קדם יי היכמא דפקדיה : י וכנישו משה ואהרן ית קהלא לקדם
כיפא ואמר להון משה שמעו כדון סורבניא המן כיפא הדין אפשר לן
להנפקא לכון מיא : יא וזקף משה
ית ידיה ומחא ית כיפא בחוטריה
תרתין זמנין בזמנא קמאה אטיפת
אדמא ובזמנא תניינא נפקו מיין סגיאין ואשתיאת כנשתא ובעיריהון :
יב ואמר יי למשה ולאהרן בשבועתא חולף דלא הימנתון
במימרי לקדשותי למחמיהון בבני ישראל בגין כן לא תהנעלון ית
קחלא

ירושלמי
ואַרעב משה :

שם ׳ שם
בגימט׳ שבפ׳
שם בגימט׳
אסו׳ בה. שם
הוא. וידב
ב׳ במסורת
וידב העם
ואידך וידב
בנגל לומר
שעשו מריבה
על עסקי
נחל שפסק
מהם דהיינו
הבאר שהיה

מוסף כנאל העליתנו חסר וי״ו שעקר התרעומות היה על משה ׃ ותאנה וגפן ורמון ולהלן הקדים גפן דכתיב ארץ חטה ושעורה ונפן ותאנה ורמון אלא בכל מקום מקדים גפן כדכתיב איש תחת גפנו ותחת תאנתו וכאן הקדים תאנה משום דסליק מפרה ׃ רמז למה שאמרו וגררו תמם עלי תאנה ׃ הקהל את העדה ׃ אילו הטהורים הגדולים שנעשה והוא לא עשה כן ׃ אלא ויקהילו משה ואהרן את הקהל גדולים וקטנים ׃ פני הסלע פני בגימ׳ כפלה ׃ מלמד שהיו כל ישראל פני הסלע פנים אל פנים ושיה המוגש

אבן עזרא

פירש לדורו היטב וחשבו חכמים בלבם כי דבור שלא יוכל השם להוציא מים מן הסלע וזה טעם אשר לא קדשתם אותי והביא ראיה מדברי המשורר שאמר כי המרו את רוחו ויבטא בשפתיו והנה החטא היה בבטואו לא במכה גם זה איננו נכון כי משה אמר זה ולמה נענש אהרן ועוד כי אין במעשה זכר דבור והראיה שהביא איננה ראיה כי אין פי׳ כי המרו את רוחו כי אם אל השם וכן כתוב והמה מרו ועצבו את רוח קדשו וזה פירוש ויקציפו על מי מריבה והטעם שהקציפו השם וכן כתוב המה מי מריבה אשר רבו בני ישראל על יי׳ וירע למשה בעבורם כי המרו את רוח השם ויגזור על משה שלא יכנס לארץ ׃ ואחרים אמרו כי הדבור אל הסלע שאיננו ׃ שומע איננה כי אם במכה ואם כן למה נענש משה ואחרים אמרו בעבור שלא אמרו שירה כמו עלי באר ענו לה וזה טעם אשר לא קדשתם ואחרים אמרו כי השם צוה שידברו והם לא דברו רק הכה משה על כן נענשו שניהם ונאמר להם מעלתם מריתם לא האמנתם לא קדשתם ואנשי שקול הדעת אמרו שלא יתכן שיהיה שליח השם ימיר דבור השם ואם הוא המיר איך נאמין בתורתו גם אלה לא דברו נכונה כי אילו היה מחליף במזיד היה נענש כי הנה נענש על דבר שאיננו מזוה לעולם ולא מורה לישראל ולא נעשה בזדון רק בשגגה בעבור שהכעיסוהו ישראל וכן אמר גם בי התאנף יי׳ בגללכם ואחרים אמרו כי ישראל אמרו שיוציא מסלע אחר וראייתם המן הסלע הזה ומשה פחד להחליף דבור השם ובעבור שלא האמין להוציא מים מן הסלע שאמרו על כן נענש וזה טעם לא האמנתם בי גם זה ׃ הפירוש איננו נכון כי הכתוב אמר מריתם את פי והנה לא מרו והפירוש הנכון בעיני אגלנו ברמיזות דע כי כאשר ידע החלק את הכל ידבק בכל ויחדש בכל אותות ומופתים ואמת כי השם אמר למשה ולאהרן ודברתם ולא דברו בעבור מריבת העם עם משה והכה החלק חלק והכה הסלע ולא יצאו מים עד שהכהו פעם שנית והנה לא קדשו השם ומרו ומעלו בשגגה גם יוכל המפרש לפרש ויבטא בשפתיו על משה הי על כן נענש כי לא היה ראוי שידבר דבר על שימלא שליחות השם גם יהיה דרש קדמונינו ז״ל כי החטא היה בעבור שאמר שמעו נא המורים ורמזו זה בסוד : אל הסלע ׃ שהודעתיך או הנמצא סמוך לאחנה : ונתן מימיו ׃ בעבור מימיו טעו רבים ואמרו כי הסלע הוא הצור ואלה מורי לב כי הצור הוא בחורב וזה הסלע שהיה בקצה ארץ אדום כי בקדש היה גם יתכן לפרש מימיו המים שאתן בו : (ט) את המטה מלפני יי׳ ׃ הוא מטה האלהים והוא המונח לפני העדות :
(י) המן הסלע הזה ׃ יש לנו כח להוציא לכם מים ממנו : (יב) יען לא האמנתם

ד' גזר ו"א משֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן יַעַן לֹא־
ב' וא"ו הֶאֱמַנְתֶּם בִּי לְהַקְדִּישֵׁנִי לְעֵינֵי
פסוק בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לָכֵן לֹא תָבִיאוּ
ה' אֶת־הַקָּהָל הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ
ד' מנו"ר אֲשֶׁר־נָתַתִּי לָהֶם׃ יג הֵמָּה
מֵי מְרִיבָה אֲשֶׁר־רָבוּ בְנֵי־
ב' פ' יִשְׂרָאֵל אֶת־יְהוָה וַיִּקָּדֵשׁ בָּם׃
ס יד וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה
מַלְאָכִים מִקָּדֵשׁ אֶל־מֶלֶךְ
אֱדוֹם כֹּה אָמַר אָחִיךָ יִשְׂרָאֵל
ב' אַתָּה יָדַעְתָּ אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
ג' אֲשֶׁר מְצָאָתְנוּ׃ טו וַיֵּרְדוּ
ב' פ' אֲבֹתֵינוּ מִצְרַיְמָה וַנֵּשֶׁב
בְּמִצְרַיִם יָמִים רַבִּים וַיָּרֵעוּ לָנוּ
כ' מִצְרַיִם וְלַאֲבֹתֵינוּ׃ טז וַנִּצְעַק
ב' ג' פס' וחד ס"ג אֶל־יְהוָה וַיִּשְׁמַע קֹלֵנוּ וַיִּשְׁלַח
ג' מַלְאָךְ וַיֹּצִאֵנוּ מִמִּצְרָיִם וְהִנֵּה
אֲנַחְנוּ בְקָדֵשׁ עִיר קְצֵה
ב' מ"ג גְבוּלֶךָ׃ יז נַעְבְּרָה־נָּא
ל' רפין בְאַרְצֶךָ לֹא נַעֲבֹר בְּשָׂדֶה
ז' מד מן י"ט אנין וּבְכֶרֶם וְלֹא נִשְׁתֶּה מֵי בְאֵר
דֶּרֶךְ הַמֶּלֶךְ נֵלֵךְ לֹא נִטֶּה יָמִין
סודינו וּשְׂמֹאול עַד אֲשֶׁר־נַעֲבֹר גְּבֻלֶךָ׃ יח וַיֹּאמֶר אֵלָיו
ד' אֱדוֹם לֹא תַעֲבֹר בִּי פֶּן־בַּחֶרֶב אֵצֵא לִקְרָאתֶךָ׃

אונקלוס

יג אִנּוּן מֵי מַצּוּתָא דִּנְצוֹ אהרן
יען לא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ וְאִתְקַדַּשׁ
שבת נה בְּהוֹן׃ יד וּשְׁלַח מֹשֶׁה
יומא פו אִזְגַּדִּין מֵרְקָם לְוָת מַלְכָּא
דֶאֱדוֹם כִּדְנַן אֲמַר אֲחוּךְ
ר"ה פי יִשְׂרָאֵל אַתְּ יְדַעְתְּ יָת כָּל
סוטה יב עָקְתָא דְּאַשְׁכַּחְתְנָא׃
סנהדרין קי
ט טו וּנְחַתוּ אֲבָהָתָנָא לְמִצְרַיִם
וִיתֵיבְנָא בְּמִצְרַיִם יוֹמִין
סַגִּיאִין וְאַבְאִישׁוּ לָנָא מִצְרָאֵי
וְלַאֲבָהָתָנָא׃ טז וְצַלֵּינָא
קֳדָם יְיָ וְקַבֵּל צְלוֹתָנָא וּשְׁלַח
מַלְאֲכָא וְאַפְּקָנָא מִמִּצְרָיִם
וְהָא אֲנַחְנָא בִּרְקַם קַרְתָּא
דִּבְסְטַר תְּחוּמָךְ׃ יז
נִעְבַּר כְּעַן בְּאַרְעָךְ לָא
נְעִיבַר בַּחֲקַל וּבִכְרַם וְלָא
נִשְׁתֵּי מֵי גוֹב בְּאוֹרַח מַלְכָּא
נֵזִיל לָא נִסְטֵי לְיַמִּינָא
וְלִסְמָאלָא עַד דְּנִעֱבַר
תְּחוּמָךְ׃ יח וַאֲמַר לֵיהּ
אֱדוֹמָאָה לָא תְעַבַּר בִּתְחוּמִי
דִּלְמָא בִּדְקָטְלִין בְּחַרְבָּא
אֵיפּוֹק לְקַדָּמוּתָךְ׃

ואמרו

רשבם

לפרש כי משה רבינו טעה כמו שפירשתי : (יג) ויקדש בם . שפוקדם נסים מכל מקום אע"פ שלא דברו אל הסלע : (יז) לא נשתה מי באר שלכם : כי המים היו יקרים לאומות שאותו הארץ : דרך המלך במסלה מסלת עוברי דרכים המיוחדת לכל העולם :

יוסף

אפילה כל כך : (יג) המה מי מריבה . הם הנזכרים במקום אחר את אלו ראו

ויאמרו

רש"י

כל ישראל לא חסך עליו הכתוב מפני קדוש השם : להקדישני . שאלו דברתם אל הסלע והוא מוציא הייתי מקודש לעיני העדה ואומרים מה סלע זה שאינו מדבר ואינו שומע ואינו צריך לפרנסה מקיים דבורו של מקום קל וחומר אנו : לכן לא תביאו . בשבועה כמו לכן נשבעתי לבית עלי נשבע בקפיצה שלא ירבו

אנטגניני

קְהָלָא הָדֵין לְאַרְעָא דִי אֲתֵן לְהוֹן : יג הִינוּן מֵי מַצוּתָא דִנְצוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קֳדָם יְיָ עַל עִיסַק בֵּירָא דְאִיתְגְנִיזַת וְאִתְקַדַשׁ בְּהוֹן בְּמשֶׁה וְאַהֲרֹן כַּד אִתְיְהִיבַת לְהוֹן : יד וְשָׁדַר משֶׁה אִזְגַדִין מֵרְקַם לְוַת מַלְכָּא דֶאֱדוֹם לְמֵימַר כְּדְנַן אֲמַר אָחוּךְ יִשְׂרָאֵל אַנְתְּ יְדַעַת יַת כָּל אָנִיקִי דְאַשְׁכַּחְתָּנָא : טו וּנְחָתוּ אֲבָהָתָן לְמִצְרַיִם וִיתֵיבְנָא בְּמִצְרַיִם יוֹמִין סַגִיאִין וְאַבְאִישׁוּ לָנָא מִצְרָאֵי וְלַאֲבָהָתָנָא : טז וְצַלֵינָא קֳדָם יְיָ וְקַבִּיל צְלוֹתָנָא וְשַׁדַר חַד מִמַלְאֲכֵי שֵׁירוּתָא וְהַנְפְקָנָא מִמִצְרַיִם וְהָא אֲנַחְנָא בִּרְקַם קַרְתָּא דְמִתְחַבְּנְיָא בִּסְטַר תְּחוּמָךְ : יז נִעְבַּר כְּדוֹן בְּאַרְעָךְ לָא נְשַׁרְגְנָא בְתוּלָן וְלָא נְאַנֵס אֲרִיסָן וְלָא נִבְעוֹל נְשֵׁי גוּבְרִין בְּאוֹרַח מַלְכָּא דְבִשְׁמַיָא נֵיזִיל וְלָא נִסְטֵי לְיַמִינָא וְלִשְׂמָאלָא לְהַנְזָקָא בִּשְׁבִילֵי רְשׁוּתָא עַד דְנִעִיבַּר תְּחוּמָךְ : יח וַאֲמַר לֵיהּ אֲרוֹמָאָה לָא תְעִיבַּר בִּתְחוּמִי דִלְמָא

ירושלמי

נִעְבַּר כְּעַן בְּאַרְעָךְ לָא נֵינוּס אֲנִיסַן וְלָא נְשַׁרְגְנָה בְתוּלָן וְלָא נִבְעֵי נְשֵׁי גוּבְרִין בְּאִסְטְרָטָא דְמַלְכָּא נֵיזִיל לָא נִסְטֵי לָא לְיָמִין וְלָא לִשְׂמָאל עַד זְמַן דִי נִעְבַּר תְּחוּמָךְ :

אוסטון

רש״י

אצטגניני פרעה שמושיען של ישראל לוקה במים לכך גזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו : ויקדש בם · שמתו משה ואהרן על ידם שכשהקב״ה עושה דין במקודשיו הוא יראוי ומתקדש על הבריות וכן הוא אומר נורא אלהים ממקדשיך וכן הוא אומר בקרובי אקדש : (יד) אחיך ישראל · מה ראה להזכיר כאן אחוה אלא אמר לו אחים אנחנו בני אברהם שנאמר לו כי גר יהיה זרעך ועל שנינו היה אותו החוב לפרעו : אתה ידעת את כל התלאה · לפיכך פירש אביכם מעל אבינו וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו מפני השטר חוב המוטל עליהם והטילו על יעקב : (טו) וירעו לנו · סבלנו צרות רבות : ולאבותינו · מכאן שהאבות מצטערים בקבר כשפורענות באה על ישראל : (טז) וישמע קולנו · בברכה שברכנו אבינו הקול קול יעקב שאנו צועקים ונענים : מלאך · זה משה מכאן שהנביאים קרואים מלאכים ואומר ויהיו מלעיבים במלאכי אלהים : (יז) נעברה נא בארצך · אין לך לעורר על הירושה של ארץ ישראל כשם שלא פרעת החוב עשה לנו עזר מעט לעבור דרך ארצך : לא נשתה מי באר · מי בורות היה צריך לומר אלא כך אמר משה אף על פי שיש בידינו מן לאכול ובאר לשתות לא נשתה ממנו אלא נקנה מכם אוכל ומים להנאתכם מכאן לאכסנאי אף על פי שיש בידו לאכול יקנה מן החנוני כדי להנות את אושפיזו : דרך המלך נלך וגו' · אנו חוסמים את בהמתנו ולא יטו לכאן ולכאן לאכול : (יח) פן בחרב אצא לקראתך · אתם מתגאים בקול שהוריש לכם אביכם ואומרים ונצעק וישמע ה' קלנו ואני אצא עליכם במה שהורישני אבי על חרבך תחיה :

אבן עזרא

כי : הוא הסוד שרמזתי שלא נקדש השם על ידם : (יג) ויקדש בם · במשה ואהרן כטעם בקרובי אקדש : (יד) מקדש · שם מקום עיר והיתה קדש ברנע כי אותו הוא מדבר וכן הכתוב אומר יחיל יי' מדבר קדש : התלאה · פרשתיו : (טו) לנו מצרים · ולאבותינו · שמתו ובטעם שארך זמן רעתם : וישלח מלאך · כמשמעו וכן הכתוב אומר ומלאך פניו הושיעם ורבים פירשוהו על משה כי מצאנו ויאמר חגי מלאך יי' ואין זאת דעתי (יז) בשד' וכרם · שלא יפחיתו ואפילו מי הבארות שלכם לא נשתה : דרך המלך נלך · אם הדרך שהמלך הולך בה או פירושו הדרך שיצוה

בעל הטורים

ומוצא מחזיק את המריבה · המן ג' במס' המן הסלע המן העץ · כמו שלשם הפר הגווי גם כאן כמו הפר הגווי והיכן המן את גרן או מן היקב כמו שהיה שם דעג גם כאן ארבעים שנה מים ומן ובאר דאחר עץ שאכל ממנו אדם הראשון שעם חיים זהו המן העץ המן הגורן ולא"ר אשכול היה דכתיב או מן היקב זין הסלע הוא הכה לסלע אחד ונבקעו כל הגורים שנמדבר שנ' ינקב מרו' נמת"ס לבן בנו' אדם נמדם · ויגאלנו ממש מו"ד עלייתי י' מכות הגיענו משס ונעשה לא נמרנו ונפתחו לבר

יט ויאמרו אליו בני ישראל
ב' בשר אתם עולה ג' במסלה נעלה ואם מימיך
ג' נשתה אני ומקני ונתתי
ל' מכרם רק אין דבר ברגלי
אעברה: כ ויאמר לא
תעבר ויצא אדום לקראתו
ב' בעם כבד וביד חזקה: כא
ג' וימאן אדום נתן את ישראל
ה' עבר בגבלו ויט ישראל מעליו:
פ כב ויסעו מקדש ויבאו
ה' בני ישראל כל העדה הר
ל' ההר: כג ויאמר יהוה אל
משה ואל אהרן בהר ההר
ה' על גבול ארץ אדום לאמר:
ט' כד יאסף אהרן אל עמיו
כי לא יבא אל הארץ אשר
נתתי לבני ישראל על אשר
ג' מריתם את פי למי מריבה:
כה קח את אהרן ואת
ב' אלעזר בנו והעל אתם הר
ג' ההר: כו והפשט את אהרן
ט' את בגדיו והלבשתם את
ט' אלעזר בנו ואהרן יאסף ומת
שם: כז ויעש משה כאשר
צוה יהוה ויעלו אל הר ההר
ג' לעיני כל העדה: כח ויפשט
משה את אהרן את בגדיו וילבש אתם את אלעזר בנו
וימת

יט ואמרו ליה בני
ישראל באורח כבשא נסק
ואם מימך נשתי אנא ובעירי
ואתן דמיהון לחוד לית
פתגם דביש ברגלי אעיבר:
כ ואמר לא תעבר ונפק
אדומאה לקדמותיה בחיל
רב ובידא תקיפא: כא
וסריב אדומאה ולא שבק
ית ישראל למעבר
בתחומיה וסטא ישראל
מלותיה: כב ונטלו
מרקם ואתו בני ישראל כל
כנשתא להר טורא: כג
ואמר יי למשה ולאהרן בהר
טורא על תחום ארעא
דאדום למימר: כד
יתכניש אהרן לעמיה ארי לא
ייעול לארעא דיהבית לבני
ישראל על דסריבתון על
מימרי למי מצותא: כה
דבר ית אהרן וית אלעזר
בריה ואסיק יתהון להר טורא:
כו ואשלח ית אהרן ית
לבושוהי ותלבשנון ית
אלעזר בריה ואהרן יתכניש
וימות תמן: כז ועבד
משה כמה דפקיד יי ואסיקו
להר טורא לעיני כל
כנשתא: כח ואשלח
משה

רש"י

(יט) רק אין דבר. אין שום דבר מזיקך: (כ) וביד חזקה. בהבטחת זקנו והידים ידי עשו: (כב) כל העדה. כלם שלמים ועומדים ליכנס לארץ שלא היה בהן אחד מאותן שנגזרה גזירה
עליהם

אבן עזרא

שיבוא המלך שהוא מלך אדום לנגד: (יט) במסלה נעלה. מה יזיקכם שנעלה במסלה ואם הוצרכנו למים תמכרום לנו וזה טעם מכרם כמו דמיהם. ועם בני ישראל כל
העדה

אעברה נא · אלא אמר זכור מה שאמר עשו נסעה ונלכה ולכן אמר אחיך ישראל פן בחרב אצא לקראתך · והיינו דכתיב אני שלום וכי אדבר המה למלחמה · מכרם שלשה ואם מימיך נשתה ונתתי מכרם · ואגיד ביום מכרם ציד · על מכרם בכסף צדיקי בשביל שמכרו בכסף צדיק ונדו את אחיהם ביום

דלמא בשליפי חרב אפוק לקדמותך : יט ואמרו ליה בני ישראל
באסטרטיא דמלכא ניזיל אין מייך נשתי אנא ובעירי ואיתן דמי
מימהון לחוד לית פתגם דביש בלחודי אעיבר : כ ואמר לא תעיבר
ונפק אדומאה לקדמותיה בחיל רב ובידא תקיפתא : כא וסריב
אדומאה למשבוק ית ישראל למעיבר
בתחומיה וסטא ישראל מלוותיה
דהוו מפקדין מן קדם מימרא דשמיא
דלא למסדרא עמהון סדרי קרבא
מטול דעד כדון לא מטא זמנא
למתיהבא נקמתא דאדום בידיהון :
כב ונטלו מרקם ואתו בני ישראל
כל כנישתא לטוורוס אומנוס : כג ואמר יי למשה בטוורוס אומנוס
על תחום ארעא דאדום למימר : כד יתכניש אהרן לעמיה ארום
לא ייעול לארעא דיהבית לבני ישראל מטול דסרבתון על מימרי במי
מצותא : כה דבר ית אהרן וית אלעזר בריה ואסיק יתהון לטוורוס
אומנוס : כו ואשלח ית אהרן ית לבושוי יקר כהונתא ותלבישינון
ית אלעזר בריה ואהרן יתכניש וימות תמן : כז ועבד משה היכמא
דפקיד יי יתיה וסליקו לטוורוס אומנוס כד חמן כל כנישתא : כח
ואשלח משה ית אהרן ית לבושוי איקר כהונתא ואלביש ית אלעזר
בריה ומית אהרן תמן בריש טוורא ונחת משה ואלעזר מן טוורא :

ירושלמי

וסטון ישראל מעילוויהון דהוון מפקדין אבוהון דבשמיא דלא יסדרון לקבליהון סדרי קרבא : ותשליח ית אהרן :

מכרם בפיהם ואמרו לו חיה רעה אכלתהו על כן ונתתי מכרם והוגרמת לשתות מימיהם בכסף והעל כ' בגמ' הבא ונפ' ואראה והלבשת ב' במסורת והלבשת אותם את אלעזר · והלבשת אותם כתנ' דאיכא מאן דאמר כהן גדול בן כהן גדול שיעור מפיהם כהם דוהלבשת אותם כתנ' דמשמשית במשיחה אף

וכיון

רשיי

עליהם שכבר כלו מתי מדבר ואלו מאותן שכתוב בהן חיים כלכם היום : (כג) הר ההר · הר על גבי הר כתפוח קטן על גבי תפוח גדול ואע"פ שהענן הולך לפניהם ומשוה את ההרים שלשה נשארו בהן הר סיני לתורה והר נבו לקבורת משה והר ההר לקבורת אהרן : על גבול ארץ אדום · מגיד שמפני שנתחברו כאן להתקרב לעשו הרשע נפרצו מעשיה' וחסרו הצדיק הזה וכן הנביא אומר ליהושפט בהתחברך לרשע פרץ יי' את מעשיך : (כה) קח את אהרן · בדברים של ניחומים אמור לו אשריך שתראה כתרך נתון לבנך מה שאין אני זכאי לכך : (כו) את בגדיו · את בגדי כהונה גדולה הלבישהו והפשיטם מעליו לתתם על בנו בפניו אמר לו הכנס למערה ונכנס ראה מטה מוצעת ונר דלוק אמר לו עלה למטה ועלה פשוט ידיך ופשט קמוץ פיך וקמץ עצום עיניך ועצם מיד חמד משה לאותה מיתה וזהו שנאמר לו כאשר מת אהרן אחיך מיתה שנתאוית לה : (כז) ויעש משה · אע"פ שהדבר קשה לו לא עכב :

אבן עזרא

העלה בעבור שיצא אדום להלחם בם הגיד הכתוב שלא נפקד איש מבני ישראל בבואם מעיר אדום אל הר ההר : (כד) יאסף אהרן · כמו ומות בהר שיתקן עצמו למות ויעלה אל ההר : מריתם · פירשתיו : למי מריבה · כמו במי מריבה שם המקום או בעבור מי מריבה : (כו) והפשט · והלבשתם · יוצאים לשנים פעולים · וטעם ואהרן יאסף כי בעת שתפשוט בגדיו מיד ימות :- ויאסף אהרן אל עמיו · פירשתיו : (כט) ויראו כל העדה · כאשר ראו זה המאורע שארע בכו שלשים יום : מלת גויעה פירשתיו : (א) וישמע הכנעני מלך ערד · אמרו הקדמונים שהוא סיחון ונקרא הכנעני כי כל אמורי כנעני ורבי' אמרו כי זאת הפרשה יהושע כתבה והראיה מלך ערד אחד ומצאו שבני יהודה קראו שם המקו' חרמה ולא אמרו כלום כי אותו המקום יקרא בתחלה

ב"ן ס וימת אהרן שם בראש ההר
וירד משה ואלעזר מן ההר׃
כט ויראו כל העדה כי גוע
אהרן ויבכו את אהרן
ל' שלשים יום כל בית ישראל׃
כא
ס א וישמע הכנעני מלך
ערד ישב הנגב כי בא ישראל
ל' דרך האתרים וילחם בישראל
וישב ממנו שבי׃ ב וידר
פ' פסק ישראל נדר ליהוה ויאמר
ל' אם נתן תתן את העם הזה
ל' בידי והחרמתי את עריהם׃
ג וישמע יהוה בקול ישראל
ויתן את הכנעני ויחרם
ל' אתהם ואת עריהם ויקרא
שם המקום חרמה׃ פ
ד ויסעו מהר ההר דרך
ל' ים סוף לסבב את ארץ אדום
ל' ותקצר נפש העם בדרך׃
וידבר

משח ית אהרן ית לבושוהי
ואלביש יתהון ית אלעזר
בריה ומית אהרן תמן בריש
טורא ונחת משה ואלעזר מן
טורא׃ כט וחזו כל
כנשתא ארי מית אהרן ובכו
ית אהרן תלתין יומין כל בית
ישראל׃ א ושמע
כנענאה מלכא דערד יתיב
דרומא ארי אתא ישראל
אורח מאלליא ואגיח קרבא
בישראל ושבא מניה שביא׃
ב וקים ישראל קים קדם
יי ואמר אם מםסר תמסר ית
עמא הדין בידי ואגמר ית
קרויהון׃ ג וקביל יי
צלותיה דישראל ומסר ית
כנענאה וגמר יתהון וית
קרויהון וקרא שמא דאתרא
חרמה׃ ד ונטלו מהור
טורא אורח ימא דסוף
לאקפא ית ארעא דאדום
ועקת

אהרן
ויראו כל ר"ה ג תענית ט
וישמע ר"ה שם תענית שם
וישב ממנו נדרים לט
וידר ישראל ערכין סד

רשב"ם

(א) יושב הנגב דרך האתרים׳ בפרשת מרגלים כתו׳ שם עלו זה בנגב׃ ועמלק יושב בנגב וכנענים אצלם׳ והכה הכנעני והעמלקי אצלם׳ והכה הכנעני והעמלקי שם לפניכם׃ האתרים׳ כמו אפרות אתמול אזרוע הרבה אלפי״ן כאין לשמוש בראש תיבה׃ (ג) והחרמתי׳ המטלטלין יהיו הקדש לשמים׃ (ה) הקלקל׳ כמו קלקל פנים׃ והכית

רש״י

(כט) ויראו כל העדה׳ כשראו משה ואלעזר יורדים ואהרן לא ירד אמרו היכן הוא אהרן אמר להם מת אמרו אפשר מי שעמד כנגד המלאך ועצר את המגפה ישלוט בו מלאך המות מיד בקש משה רחמים והראוהו מלאכי השרת להם מוטל במטה ראו והאמינו׃ כל בית ישרא׳ האנשים והנשים לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו׃ כי גוע׳ אומר אני שהמתרגם דשא מית טועה הוא אא״כ מתרגם ויראו ואתחזיאו שלא אמרו רבותינו כי זה משמש בלשון דהא אלא על מדרש שנסתלקו ענני כבוד וכדאמר ר׳ אבהו דא״ר אבהו אל תקרי ויראו אלא וייראו ועל לשון זה נופל לשון דהא לפי שהיא נתינת טעם למה שלמעלה הימנו למה ויראו לפי שהרי מת אהרן אבל על תרגום וחזו כל כנשתא אין לשון דהא נופל אלא לשון אשר שהוא מגזרת שמוש אי שמצינו אם משמש בלשון אשר כמו אם מדוע לא תקצר רוחי והרבה מפורשים מגוף אם הרוצים זמיו׃ (א) וישמע הכנעני

כט וכיון דנח נפשיה דאהרן אסתלקו ענני יקרא בחד לירחא דאב וחמון כל כנשתא דאתא משה נחית מן טוורא מנוי בזיעין והוה בכי ואמר ווי לי עלך אהרן אחי עמוד צלותהון דישראל אוף חינון בכון ית אהרן תלתין יומין גובריא ונשיא דישראל :

א ושמע עמלק דהוה שרי בארע דרומא ואתא ואשתני ומלך בערד ארום נח נפשיה דאהרן ואסתלק עמודא דעננא דהוה מדבר בזכותיה קדם עמא בית ישראל וארום אתו ישראל אורח אלליא אתר דמרדו במארי עלמא דכד תבו אלליא הוו בני ישראל שריין ברקם והדרו לבתריהון מן רקם עד מוסרות שית משוריין ארבעין שנין נטלו מן מוסרות ותבו לרקם אורח מאלליא ואתו לטוורוס אומנים ומית אהרן תמן הא בכן אתא ואגח קרבא בישראל ושבא מנהון שביא רבא : ב וקיים ישראל קיים קדם יי ואמר אין ממסר תמסר ית עמא הדין בידי ואגמר ית קירויהון : ג וקביל יי צלותיה דישראל ומסר ית כנענאה וגמר יתהון וית קורייהון וקרא שמא דאתרא חרמת : ד ונטלו מטוורים אומנים

וחמון כל עמא דכנישתא משה נחית מן ריש טורא מאנוי בזיעין וקיטמא ברישיה והוה בכי ואמר ווי לי עלך אהרן אחי עמוד צלותיהון דבני ישראל דהוייתא מכפר עליהון חד זמן בכל שנא כה בשעתא הימינון בני ישראל ארום מית אהרן ובכון ית אהרן תלתין יומין כל עם כנשתא דבני ישראל :

ושמע כנענאה מלכא דערד דהוה שרי בדרומא ארום מית אהרן גברא חסידא די בזכותיה הוון ענני דיקרא מגינין על ישראל ואסתלק עמודא דעננא וארום מיתת נביאתא מרים דבזכותה הוות בירא מהלכה ואתגניזת בירא עני ואמר עברי קרבא איתון ונסדר סדרי קרבא כל קבל ישראל ארום מצינן לאורחא די עלו בה אלליא וסדרו סדרי קרבא כל קבל ישראל ושבא מנהון שביא רבא :

בירת

מהלך

ותקצר נפש העם ג' במסורה ויקצר נפשו באסריאה • ויקצר נפשו בעמל ישראל • אראו כל הגרו' שינואו עליהם כנגו' אדום • ואין יחשך גלות אדום • ותקצ' ארנעה ותקצר נפש העם ותקצר נפשו בעמל ישרא' ותקצר נפשו למות ותקצר נפשי נפש • כיון שבאו לגבול אדום ותקצר נפש העם ויאמרו ביי' ובמשה וקצר' נפשו בעמל ישראל שחטאו ותקצר נפשו למות שמת אהרן בגבול אדום וכן ותקצר נפשו נכס ודיפיה

דקר' ואכחיד ג' הרועים בירח אחד שדרשו אותו על אהרן ומרים ומשה שמתו שלשתן בחדש אחד :

רש"י

הכנעני • שמע שמת אהרן ונסתלקו ענני כבוד כו' כדאיתא בראש השנה ועמלק מעולם רצועת מרדות לישראל מזומן בכל עת לפורענות : יושב בנגב • זה עמלק שנ' עמלק יושב בארץ הנגב ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לתת כנענים בידם והם אינם כנענים ראו ישראל לבושיהם כלבושי עמלקים ולשונם לשון כנען אמרו נתפלל סתם שנא' אם נתון תתן את העם הזה בידי : דרך האתרים • דרך הנגב שהלכו בה מרגלים שנא' ויעלו בנגב • דבר אחר דרך האתרים דרך התייר הגדול הנוסע לפניהם שנא' דרך שלשת ימים לתור להם מנוחה • וישב ממנו שבי • אינה אלא שפחה אחת : (ב) והחרמתי • אקדיש שללם לגבוה : (ג) ויחרם אתהם • בהריגה ; ואת עריהם • חרמי גבוה : (ד) דרך ים סוף • כיון שמת

אהרן

אבן עזרא

בתחלה נפת וזה מלך ערד והאמת שני מקומות ורבים במקרא כמו הם ומלך ערד על פשוטו הוא מעבר לירדן מזרחה ונסמכה זאת הפרשה

למות

ה וַיְדַבֵּר הָעָם בֵּאלֹהִים
וּבְמֹשֶׁה לָמָה הֶעֱלִיתֻנוּ
מִמִּצְרַיִם לָמוּת בַּמִּדְבָּר כִּי
אֵין לֶחֶם וְאֵין מַיִם וְנַפְשֵׁנוּ
קָצָה בַּלֶּחֶם הַקְּלֹקֵל׃ ו
וַיְשַׁלַּח יְהוָה בָּעָם אֵת
הַנְּחָשִׁים הַשְּׂרָפִים וַיְנַשְּׁכוּ
אֶת־הָעָם וַיָּמָת עַם־רָב
מִיִּשְׂרָאֵל׃ ז וַיָּבֹא הָעָם אֶל־
מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ חָטָאנוּ כִּי־
דִבַּרְנוּ בַיהוָה וָבָךְ הִתְפַּלֵּל
אֶל־יְהוָה וְיָסֵר מֵעָלֵינוּ אֶת־
הַנָּחָשׁ וַיִּתְפַּלֵּל מֹשֶׁה בְּעַד
הָעָם׃ ח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־
מֹשֶׁה עֲשֵׂה לְךָ שָׂרָף וְשִׂים
אתו

ב׳ עולו׳ · ג׳ ונפרש
ל׳ נשע׳ פלע׳ · ו׳ את ס׳ · ל׳ · כ״ב דגש׳ · פ׳ וענף ... ל׳
ל״ג קמצין כל אתכ׳ תא ופ״ם דכוו׳
ד
פ׳ רפין
פ׳ נטעם כסיל׳ ו׳ · ט׳

אונקלוס

וַעֲקַת נַפְשָׁא דְעַמָּא בְּאוֹרְחָא׃
ה וְאִתְרַעַם עַמָּא בְּמֵימְרָא
דַיְיָ וְעִם מֹשֶׁה נְצוֹ לְמָה
אַסֶּקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם לִמְמָת
בְּמַדְבְּרָא אֲרֵי לֵית לַחְמָא
וְלֵית מַיָּא וְנַפְשָׁנָא עָקַת
בְּמַנָּא הָדֵין דְּמֵיכְלֵיהּ קְלִיל׃
ו וְגָרֵי יְיָ בְּעַמָּא יָת חִוָּן
קָלָן וְנַכִּיתוּ יָת עַמָּא וּמִיתוּ
עַם סַגִּי מִיִּשְׂרָאֵל׃ ז
וַאֲתָא עַמָּא לְמֹשֶׁה וַאֲמַרוּ
חַבְנָא אֲרֵי אִתְרַעַמְנָא קֳדָם יְיָ
וְעִמָּךְ נְצֵינָא צַלִּי קֳדָם יְיָ
וְיַעְדֵּי מִנַּנָא יָת חִוְיָא וְצַלִּי
מֹשֶׁה עַל עַמָּא׃ ח
וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה עֲבֵיד לָךְ
קָלְיָא וְשַׁוִּי יָתֵיהּ עַל אָת וִיהֵי
כָּל דְּאִתְנְכֵית וְיֶחֱזֵי יָתֵיהּ
ויתקים

אחרן
וידבר העם סנהדרין קי
ונפשנו קצ׳ סקלילים ח
עשה לך ר״ה כ״ט כ״ט פסחים מג

רש״י

אהרן ובאת עליהם מלחמה זו חזרו לאחוריהם דרך ים סוף הוא הדרך שחזרו להם כשנגזר עליהם גזירת מרגלים שנאמר וסעו המדברה דרך ים סוף וכאן חזרו לאחוריהם שבע מסעות שנאמר ובני ישראל נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן וכי במוסרה מת והלא בהר ההר מת אלא שם חזרו והתאבלו עליו והספידוהו כאילו הוא בפניהם וצא ובדוק במסעות ותמצאם שבע מסעות מן מוסרה עד הר ההר : לסבוב את ארץ אדום · שלא נתנם לעבור בארצו : ותקצר נפש העם בדרך · בטורח הדרך שהוקשה להם אמרו עכשיו היינו קרובי׳ ליכנס לארץ ואנו חוזרי׳ לאחורינו כך חזרו אבותינו ונשתהו ל״ח שנה עד היום לפיכך קצרה נפשם׳ בעינוי הדרך ובלשון לע״ז אנקרו״טלוד ולא יתכן לומר ותקצר נפש העם בדרך בהיות׳ בדרך ולא פירש בו במה קצרה שכל מקום שתאמר קצור נפש במקרא מפורש שם במה קצרה כגון ותקצר נפשי בהם וכגון ותקצר נפשו בעמל ישראל וכל דבר קשה על אדם נופל בו לשון קצור נפש כאדם שהטורח בא עליו
ואין

אבן עזרא

למות אהרן כי הכתוב ספר מה שארע בהר ההר קודש כנע׳ חשם והעד וישמע הכנעני מלך ערד ואחריו ויסעו מהר ההר ואם תבקש מה שמע הנה מפורש : כי בא ישראל דרך האתרים · האתרים יש אומ׳ כי האל״ף נוסף והטעם התרים את הארץ וכן אל״ף אזרועך : (ד) לסבוב את ארץ אדום · בצלמונה ופונון כי כן כתוב : (ה) הקלקל · כמו קל הקל והמלה כפולה ורבים כמו הם : (ו) וישלח השרפים · שם תאר הנחשי׳ ודרך דרש אם ישך הנחש בלא לחש ואין יתרון לבעל הלשון והם שלחו לשונם לנשוך כן שולח בהם : (ח) עשה לך · כדמות נחש שרף מנחשת כי כן כתוב על נס שיהיו גבוה ויראו אותו הכל ורבים השתבשו ואמרו כי זאת הצורה לקבל כח עליונים וחלילה חלילה כי הדבר נעשה בצווי השם ואין לנו לחפש למה צורת נחש ואם לא כן יראנו היש עץ שימתיק המים המרים אפילו הדבש לא
ימתיקם

יונתן בן עוזיאל

מַהֲלַךְ יַמָּא דְסוּף לְאַחֲזָרָא יַת אַרְעָא דְאֱדוֹם וְקָנְטַת נַפְשָׁא דְעַמָּא
בְּאוּרְחָא : ה וְהִרְהֲרוּ עַמָּא בְּלִבְבֵיהוֹן וְאִשְׁתָּעִיאוּ עַל מֵימְרָא דַיְיָ
וּבְמֹשֶׁה נָצוּ לְמָא אַסֵיקְתּוּנָא מִמִּצְרַיִם לְמֵמַת בְּמַדְבְּרָא אֲרוּם לֵית לַחְמָא
וְלֵית מַיָא וְנַפְשָׁנָא קִנְטַת בְּמַנָּא הָדֵין
דְמֵזוֹנֵיהּ קְלִיל : ו בְּרַת קָלָא
נָפְלַת מִן שְׁמֵי מְרוֹמָא וְכֵן אָמְרַת
אִיתוֹן חָמוֹן כָּל בְּנֵי נָשָׁא כָּל טַבְוָון
דַעֲבָדִית לְעַמָּא אַסֵיקִית יַתְהוֹן פְּרִיקִין
מִמִּצְרַיִם אֲחֵיתִית לְהוֹן מַנָּא מִן שְׁמַיָא
וּכְדוֹן חָזְרוּ וְאִתְרַעֲמוּ עֲלוֹי וְהָא חִוְיָא
דִגְזָרִית עֲלוֹי מִן יוֹמֵי שֵׁירוּי עַלְמָא
עָפָר יְהֵי מְזוֹנֵיהּ וְלָא אִתְרָעַם עֲלַוי
וְעַמִּי אִתְרַעֲמוּ עַל מְזוֹנֵיהוֹן וּכְדוֹן
יֵיתוֹן חִיוְיָא דְלָא אִתְרַעֲמוּ עַל מְזוֹנֵיהוֹן
וְיִנַכְתוּן יַת עַמָּא דִי אִתְרַעֲמוּ עַל
מְזוֹנֵיהוֹן בְּכֵן גָרֵי מֵימְרָא דַיְיָ בְּעַמָּא יַת
חִיוָון חוּרְמָנִין וְנַכִיתוּ יַת עַמָּא וּמִיתוּ
אוֹכְלוּסִין סַגִיאִין מִיִשְׂרָאֵל : ז
וְאָתֵי עַמָּא לְוַת מֹשֶׁה וַאֲמָרוּ חַבְנָא
אֲרוּם הַרְהַרְנָא וְאִשְׁתָּעֵינָא בִּיקַר
שְׁכִינְתָּא דַיְיָ וְעִמָּךְ נָצִינָא צַלִּי קֳדָם יְיָ
וְיַעֲדֵי מִנָּנָא יַת מַחַת חִוְיָא וְצַלִּי מֹשֶׁה
עַל עַמָּא : ח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה
עֲבֵד לָךְ חִיוְיָא דִנְחָשָׁא וְשַׁוֵּי יָתֵיהּ
עַל אֲתַר תָּלֵי וִיהֵי כָּל דְנָכֵית יָתֵיהּ
חִוְיָא וִיהֵי מִסְתַּכֵּל בֵּיהּ וְהָאֵי אִין מְכַוֵּון
לִבֵּיהּ

ירושלמי

בְּרַת קָל נָפְקַת מִגוֹ אַרְעָא
וְאִשְׁתְּמַע קָלָא בִּמְרוֹמַיָא
חֲמוֹן כָּל בְּנֵי אֱנָשָׁא וְאֲצִיתוּ
וּשְׁמוֹעוּ כָּל בְּנֵי בִישְׂרָא לָטִית
חִוְיָא מִן שֵׁירוּיָא וַאֲמָרִית
לֵיהּ עַפְרָא יְהֵי מְזוֹנָךְ וְלָא
אִתְרְעָם עַל מְזוֹנָא אַפֵּיקִית
עַמִּי פְּרִיקִין מִמִּצְרַיִם וְאֲחָתִית
לְהוֹן מַנָּא מִשְּׁמַיָא וַאֲגִיזִית
לְהוֹן סַלְוָוא מִן יַמָּא וְאַסֵיקִית
לְהוֹן בֵּירָא מִתְּהוֹמָא חָזְרוּ
עַמִּי לְמִתְרָעֲמִין קֳדָמַי עַל
עֵסַק מַנָּא לְמֵימַר נַפְשָׁן
מָעִיקָא בְּלַחְמָא דְמֵיכְלֵיהּ
קְלִיל מִן בְּגִין כֵּן יֵיתֵי חִוְיָא דְלָא
אִתְרְעַם עַל מְזוֹנֵיהּ וְאַנְכִית
לְעַמָּא הָאִילֵין דְאִתְרַעֲמוּ עַל
מְזוֹנֵיהוֹן וְגָרֵי מֵימְרָא דַיְיָ
בְּעַמָּא יַת חִוְיָא שָׂרָפַיָא
וְנַכִיתוּ יַת עַמָּא וּמִיתוּ
אוֹכְלוּסִין סַגִין מִן יִשְׂרָאֵל :
ועבר

רש"י

ואין דעתו רחבה לקבל אותו הדבר ואין לו מקום
בתו' לבו לגור שם אותו הצער בדבר המטריח נופל
לשון גדול שגדול הוא וכבד על האדם בגון וגם
נפשם בחלה בי גדלה עלי וינאה כשאל תלודכי כללו של פירוש כל לשון קצור נפש בדבר לשון שאין
יכול לסבלו הוא שאין הדעת סובלתו : (ה) באלהים ובמשה השוו עבד לקונו : למה העליתנו
שניהם שוים : ונפשנו קצה אף זה לשון קצור נפש ומאוס : בלחם הקלקל לפי שהמן נבלע באיברים
קראוהו קלוקל אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו כלום יש ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא : (ו)
את הנחשים השרפים שטורפים את האדם באהם שיניהם : וינשכו את העם יבא נחש שלקה על
הוצאת דבה ויפרע ממוציאי דבה יבא נחש שכל המינין נטעמין לו טעם אחד ויפרע מכפויי טובה
שדבר אחד משתנה להם לכמה מטעמים :

אבן עזרא

ימתיקם ומה טעם לשום דבלת תאנים על
פשתין ואין בתולד' הדבל' להסיר הפשתין
ונהאמת

בעל הטורים

קלקל בגימ' זה רמ"ח שנבלע ברמ"ח איברים הנחשים לפי שעשו מעשה נחש שהוציאו לשון הרע על המן את הנחשים לרבו' כלבים וחיות רעו' וישימסו על הגם כדרך המייסר את בנו שמטים השוט שמכהו בו נחקו' בגוה כדי שיראה אותו בנו ויזכור פשעם ויזכור חטם נכשו ולא אמר ויסעו מנחל זרד כדרך הכתוב בכל המסיעות לפי שנאל נחל זרד היו מקיחות רבים ירינון וגד ועלמון דגלתימה ונסעו הכל עלהכל

מחקום לחקוף את והב בסופה כמו יהב וכן הוי גביר כמו גדול פירוש אשר ניתן לנו בסופה כלומר נשהירו כאשר כענו' סופה שנמהרה לקשנושון רב וזהו שכתוב במלחמו' ה' דכתיב רק בבהמה ושלל הערים בזזנו לנו בסופ' ג' ואת והב בסופה ובסופה ונסערו דרכו וזהו שתרגםו אנקלוס בסופה כשיזכירו נסים של ים סוף דכתיב ה' בסופה וגו' וסיפים דקרא גוער בים סו ויבשהו :

ג' אתו על־נס והיה כל־הנשוך
וראה אתו וחי: ט ויעש
ג"ל' פול' משה נחש נחשת וישמהו
חס' נס'ב על־הנס והיה אם־נשך
מ"ל: הנחש את־איש והביט אל־
מל חויא קמצ': ג' נחש הנחשת וחי: י ויסעו
ו'חס' כלים' בני ישראל ויחנו באבת:
נתוס: יא ויסעו מאבת ויחנו בעיי
העברים במדבר אשר על־
ד'פ'ס פני־מואב ממזרח השמש:
יב משם נסעו ויחנו בנחל
זרד: יג משם נסעו ויחנו
ג'ס"ל נעגין מעבר ארנון אשר במדבר
ס'חס'גליס' היצא מגבל האמרי כי ארנון
גבול מואב בין מואב ובין
ו' חס' · ג' האמרי: יד על־כן יאמר בספר מלחמת יהוה את־
דסוף
והב

ויתקים: ט ועבד משה אהרן חויא דנחשא ושויה על את והוי כד נכית חויא ית גברא ומסתכל לחויא דנחשא ומתקים: י ונטלו בני ישראל ושרו באבות: יא ונטלו מאבות ושרו במגזת עבראי במדברא דעל אפי מואב ממדנח שמשא: יב מתמן נטלו ושרו בנחלא דזרד: יג מתמן נטלו ושרו מעיברא דארנון די במדברא דנפיק מתחום אמוראה ארי ארנון תחום מואב בין מואב ובין אמוראה: יד על כן יתאמר בספרא קרבין דעבד יי על ימא

על כן ערכו'כל כא את והב קדושין ל

רשב"ם

(ט) והביט וראה אותו. שיסתכל לשמים למעלה: (יא) בעיי העברים. לשון ארץ חריבה. כמו וירם למעיי תשים לעי השדה: (יד) על כן יאמר. על אלו המסעות שחזרו לאחוריהם והקיפו את ארץ אדום. כדכתיב ונסב את הר שעיר ימים רבים וחזרו עד שיפגעו בבאר שכתוב למעלה אז יאמר בספירת דברים שעשה להם הקב"ה והזכירו נסי ים סוף ונסים שנעשו בנחל ארנון ובאר וגם אז

רש"י

(ז) ויתפלל משה. מכאן למי שמבקשים ממנו מחילה שלא יהא אכזרי מלמחול: (ח) על נס. על כלונס שקורין פירק"א בלע"ז וכן כנס על הגבעה ארים נסי שאו נס ולפי שהוא גבוה לאות ולראיה קורהו נס: כל הנשוך. אפי' כלב או חמור נושכו היה ניזוק ומתנונה והולך אלא שנשיכת הנחש ממהרת להמית לכך נאמר כאן וראה אותו ראייה בעלמא ובנשיכת הנחש נאמר והביט והיה אם נשך הנחש את איש והביט וגו' שלא היה ממהר להתרפאות אא"כ מביט בו בכוונה ואמרו רבותינו וכי נחש ממית או מחיה אלא בזמן שהיו ישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים היו מתרפאים ואם לאו היו נמוקים · (ס"א היו ניזוקים): (ט) נחש נחשת. לא נאמר לו לעשותו של נחשת אלא אמר משה הקב"ה קורהו נחש ואני אעשנו של נחשת לשון נופל על לשון: (יא) בעיי העברים. לא ידעתי למה נקרא שמם עיים ועי לשון חורבה הוא דבר המטואטא במטאטא והעי"ן בו יסוד לבדה והוא מלשון יעים ויעה ברד: העברים. דרך מעבר העוברים שם את הר נבו אל ארץ כנען שהוא מפסיק בין ארץ מואב לארץ אמוריים: על פני מואב ממזרח השמש. במזרחה של ארץ מואב: (יג) גבול האמורי. תחום סוף מצר שלהם וכן גבול מואב לשון קצה וסוף: מעבר ארנון. הקיפו ארץ מואב כל דרומה ומזרחה עד שבאו מעבר השני וארנון בתוך ארץ האמורי בנסובה של ארץ מואב:

היוצא

יונתן בן עזיאל

לביה לשום מימרא דיי׳ : ט ועבד משה חיויא דנחשא ושוי יתיה על אתר תלי והוי כד נכית חיויא ית גברא והוה מסתכל בחיויא דנחשא ומכוין לביה לשום מימרא דיי׳ וחאי : י ונטלו מתמן בני ישרא׳ ושרו באבות :

יא ונטלו מאובות ושרו במישרי מגותא במדברא אתר דמכוון על אנפי מואב ממדנח שמשא : יב מתמן נטלו ושרו בנחלא דמרבי חילפי וגלי וסיגלי : יג ומתמן נטלו ושרו מן להאל לארנון במעברא דבמדברא דנפיק מתחום אמוראה ארום ארנון תחום מואב ממצע בין מואב ובין אמוראה ויתכין ביה כומרניא פלחי טעוותהון : יד על כן יתאמר בספר אורייתא דתמן כתיבין קרביא דיי׳ את והב דהוון בעלעולא דסנירותא ומורידין בסוף משריתא הינון בסרוית ישרא׳ דאהרו׳ ומואב איטמרו ביני טוריא למכמן ולשיצאה עמא בית ישראל ומארי עלמא רמז לטוריא וקריבו דין לדין ומיתו ואדמהון הוה נגיד בנחלא סמיך לארנון :

ירושלמי

ועבר משה חיויא דנחש ושוי יתיה על אתר תלי והוא כל מן דהוות מינכת בחיויא הוה תלי אפוי בצלו גב אבוי דבשמיא ומסתכל בחיויא דנחשא וחיה :

וישתק :

בגין כדין יתאמר בספר אורייתא דיי׳ דמתיל בספר קרביא ניסיא וגבורתא דעבד יי׳ לעמיה בני ישראל כד הוו קיימין על ימא דסוף כן עבד עמהון כד הוו עברין ית נחלי ארנונא :

כד

בעל הטורים

הכא כתי׳ אמרי ניתופת ים סוף׳ ואשד הנחלים ׳ ואשד הנחלים ס״ת דם שהדם היה יורד מן ההרוגים שנהרגו בנחל׳ לשנת ב׳ נמסר׳ן לשנת אנרם לשנת ער ׳ שנזכות אנריהם זכה לזה ׳ ד״א היינו דאמרי׳ אינשי ספא אשה ושהה עמה עשר שנים ולא ילדה שהוא יכול להוציאה ׳ ויאפינן ליה מדכתי׳ מקץ עשר שנים לשנת אנרם נארץ כנען שלקח שגר והיינו לשנת ער שישב ערירי׳ יכול לישא אחרת וכשה מקץ עשר שנים ׳ ונסיען כ׳ נמס׳ ונסען לגבול מואב ונסיען על קדוש ישראל נאמת ביון שבאו לגבול מואב וראו הנסים שנעשו להם ונסען על קדוש ישראל נאמת :

ושפכות

רש״י

סיוצא מגבול האמורי ׳ רצועה יוצאה מגבול האמורי והיא של אמוריים ונכנסת לגבול מואב עד ארנון שהוא גבול מואב ושם חנו ישראל ולא באו לגבול מואב (כי ארנון גבול והם לא נתנו להם רשות לעבור בארצם ואע״פ שלא פירש משה פירש יפתח) כמו שאמר יפתח וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה ומשה רמזה כאשר עשו לי בני עשו היושבים בשעיר והמואבים היושבים בער מה אלו לא הניחום לעבור בתוך ארצם אלא הקיפום סביב אף מואב כן : (יד) על כן יאמר ׳ על הניה זו ונסים שנעשו בה יאמר בספר מלחמות יי׳ כשמספרים נסים שנעשו לאבותינו יספרו : את והב ׳ כמו את יהב כמו שיאמר מן יעד יעד כך יאמר מן יהב והב והוי״ו יסוד הוא כלומר את אשר יהב להם והרבה נסים בים סוף : ואת הנחלים ארנון ׳ כשם שמספרים בנסי ים סוף כך יש לספר בנסי נחל ארנון שאף כאן נעשו נסים גדולים ומה הנסים :

אבן עזרא

והאמת כי כשנכה ממנו דעת עליון : (י) ויסעו בני ישראל ׳ מארץ אדום כי כן כתוב לסבוב ואחרית גבולה פינון ומפינון נסעו אל אובות כי כן כתוב ויחנו בנחל זרד במקום אשר יקרא דיבון גד כי ארנון גבול מואב היה בתחלה : (יד) בספר מלחמות יי׳ ׳ ספר היה בפני עצמו ושם כתוב מלחמות יי׳ בעבור יריאיו ויתכן שהיה מימות אברהם כי ספרים רבים אבדו ואינם נמצאים אצלנו בדברי נתן ועדו ודברי הימים למלכי ישראל ושירו׳ שלמה ומשליו : את והב בסופה ׳ מלחמות היו בימים הקדמונים במקומות הנזכרים ושם והב איננו לשון הקדש וכן ופסי ושתי ויזתא גם ושני או פי׳ ושני הוי״ו לחבור וכל זה למה שלא נמצא וי״ו שרש בראש המלה רק מלת ודי העמודי׳ רק תמצא תחת יו״ד כמו ולד ופירוש המתרגם ארמי ידוע :

ג' ונסמ"ר' והב בסופה ואת־הנחלים
דרכו : ג' ארנון : טו ואשד הנחלים אשר
ב' אתרסי' ב' נטה לשבת ער ונשען לגבול
על יי' קדוש ישראל · ס' מואב : טז ומשם בארה הוא
ר"פ ד' : הבאר אשר אמר יהוה
למשה אסף את־העם ואתנה
ב' חסה ודכי ישראל · כ"ל להם מים : ס יז אז ישיר
מ"ל : ישראל את־השירה הזאת
ז' · ב' ל"י' עלי באר ענו־לה : יח באר
כתודה : ג' · ג' חפרוה שרים כרוה נדיבי
ל' וח' · ל' וח' העם במחקק במשענתם
ב' · ג' וממדבר מתנה : יט וממתנה
ג' · ג' נחליאל ומנחליאל במות :
ל' כ ומבמות הגיא אשר
בשדה מואב ראש הפסגה
ונשקפה

דסוף וגבורן דעל־נחלי אהרן
ארנון : טו ושפוך נחליא ואשד
דסדברין לקבל לחית נרכות כג
ומסתמיך לתחום מואב :
טז ומתמן אתיהיבת
להון בירא היא בירא דאמר
יי למשה כנוש ית עמא ואתן
להון מיא : יז בכן שבח אז ישיר
ישראל ית תושבחתא הדא ר"פ נח
סקי בירא שבחו לה : יח
בירא דחפרוה רברביא כרוה
רישי עמא ספריא בחוטריהון
וממדברא אתיהיבת להון :
יט וממדאתיהיבת להון וממדבר
נחתא עמהון לנחליא נדרים כה
ומנחליא סלקא עמהון וממתנה
לרמתא : כ ומרמתא ערובין כב
לחיליא דבחקלי מואב ריש נדרים נה
ח ות יב
ומנחליאל
נדרים סה
רמתא

רשבם

אז ישיר ישראל· כראותם עתה את הבאר
כי מתחלה לא אמרו שירה עליו לפי שאז נענשו
עליה משה ואהרן : (יד) את והב את יהב של
הקב"ה· כמו השלך על ה' יהבך· וכמו מן יהיה מה הוה
לאדם· מן יקושת לך · וגם כלכלת בבל · מן תוקש
בו · למען תורא · וי"ו תחת יו"ד · כן והב מן יהב :
(יח) שרים משה ואהרן · וממדבר מתנה · לפי
הפשט כל אלו שמות מקומות של נסיעה וחנייה :
על

רש"י

(טו) ואשד הנחלים · תרגום של שפך אשד
שפך הנחלים שנשפך שם דם אמוריים שהיו
נחבאים שם לפי שהיו ההרים גבוהים והנחל
עמוק וקצר וההרים סמוכי' זה לזה אדם עומד
על ההר מזה ומדבר עם חבירו בהר הזה
והדרך עובר בתו' הנחל אמרו אמורי' כשיכנסו
ישרא' לארץ לתוך הנחל לעבור נצא מן המערו'
בהרים שלמעלה מהם ונהרגם בחצים ואבני
בלסטרא והיו אותן הנקעים בהר של צד מואב
ובהר של צד אמוריים היו כנגד אותן נקעים כמין קרנות ושדים בולטין לחוץ כיון שבאו ישרא' לעבור
נזדעזע ההר של ארץ ישראל כשפחה היוצאת להקביל פני גבירתה ונתקרב לצד הר של מואב ונכנסו
אותן השדים לתוך אותן נקעים והרגים וזהו אשר נטה לשבת ער שההר נטה ממקומו ונתקרב לצד
מואב ונדבק בו וזהו ונשען לגבול מואב (ס"א אינו · ועברו ישראל על ההרים ולא ידע הנסים האלו
אלא על ידי הבאר שנכנס לשם): (טז) ומשם בארה · משם בא האשד אל הבאר · כיצד אמר הק"בה
מי מודיע לבני הנסים הללו משל אומר נתת פת לתינוק הודיע לאמו לאחר שעברו חזרו ההרים
למקומם והבאר ירדה לתוך הנחל והעלת משם דם ההרוגי' וזרועות ואיברים ומוליכתן סביב המחנה
וישראל ראו ואמרו שירה : (יז) עלי באר · מתוך הנחל והעלי מה שאת מעלה ומנין שהבאר הודיעה
להם שנא' ומשם בארה וכי משם היתה והלא מתחלת ארבעים שנה היתה עמהם אלא שירדה לפרסם
את

טו ושפכות נחליא דאדמהון
הוה נגיד עד מותבות לחיית כרם
איתי אשתזיבת מן דינא גמירא על דלא
הות בעיטתהון והא היא לתחום
מואב : טז ומתמן אתיהיבת
להון בירא היא בירא דאמר יי למשה
כנוש ית עמא ואתן להון מוי : יז
הא בכן שבח ישראל ית שבח שירתא
הדא בזמן דאתכסית והדרת בירא
דאתיהיבת להום בזכותא דמרים
סוקי בירא סוקי בירא הוון מזמרין לה
והיא סלקא : יח בירא דחפרו
יתה אבהת עלמא אברהם יצחק ויעקב
רברבניא דמלקדמין חפרו יתה רישי
עמא משה ואהרן ספריהון דישראל
משכו יתה בחוטריהון וממדברא
אתיהיבת להון למתנה : יט ומן
דאתיהיבת להון למתנא חזרת
למיסוק עמהון לטוריא רמיא ומטוריא
רמיא נחתא עמהון לגלימתא מחורא
לכל משריתא דישראל ומשקיא
יתהון כל חד וחד בתרע משכניה :
כ ומטוריא רמיא נחתא עמהון
לגלימתא עמיקתא ואתגניזת עמהון
בתחומיהון

כד הוין בני ישראל עברין
בנחל ארנונא איטמרו
מואבאי במערתא די בנחלי
אמרין כד יהוין בני ישראל
עברין אנן נפקין לקדמותהון
ומקטלין יתהון ורמז רבון כל
עלמא יי דידע מה דבלבביא
וגלי קדמוי מה בכוליתא רמז
לטוריא ואקפו רישיהון אלין
לאלין ורציצו רישי גבריהון
שטיפו נחליא מן אדמהם
קטילין והוו ישראל מהלכין
על רישי טוריא מלעיל ולא
ידעו נסיא וגבורתא די עבד
יי עמהון בנחלי ארנון
ולחיית קרתא דלא הוות
שותפא בעצתהון אשתזבת
להון והא היא סמיכא
לתחומיהון דמואבאי :
הא בכן שבחו ישראל ית שבח
שירתא הדא סוקי בירא הוו
מזמרין להוהיא סלקא :
בירא דחפרו יתה רברבי
עלמא מן שירויא אברהם
יצחק ויעקב אשכלילו יתה
סוכלתני עלמא סנהדרין שובעתי חכימיא דמפרשין משכו יתה
בחוטריהון משה ואהרן סופריהון דישראל וממדברא איתיהיבת ליה
מתנא : ומן דאתיהיבת להון בירא מתנא חזרת למהוי להון לנחלין
שטפין מתגברין וחזרת למהוי סלקא לריש טוריא ונחתא עמהון
לנחליא עתיקתא אתגניזת מנהון בירא ויאית בתחומיהון דמואבאי ריש
רמתא דמצטייפא כל קבל אבית ישימון :

עלי באר
ענו לה ·
כשחזרו מן
המלחמ׳ חנו
על הבא׳
ואמרו שיר׳
במקו׳ טהר׳
דכתיב כין
משאבים שם
יתנו צדקו׳
יי׳ · ענו
פנים נאמ׳
עלי באר
ענו לה ענו
ליי׳ בתודה
שעל הבאר
ענו ליי׳
בתודה
ואמרו שירה
ומנאות
הגיא · קרי
באמות
בגיא לכתיב
ויקנו׳ א׳ תו
בגיא
אענרה
נארכך ולא
אמר כא
כדרך שאמר
באדום שלא
רצה לפייסו
בלכך · ולא
שלא לו אלא
כדי לפתוח
לו בשלום ·
ועל כן לא
השיב לו
תשובה כמו
שעשה מלך
אדום אלא
מיד יצא
לקראתו
למלחמה ·

רש״י

את הכסים וכן אז ישיר השירה הזאת נאמרה בסוף ארבעים והבאר נתנה להם מתחלת ארבעים מה ראה לכתב כאן אלא הענין הזה נדרש למעלה הימנו · באר חפרוה · זאת היא הבאר אשר חפרוה שרים משה ואהרן : (יח) במשענותם · במטה : וממדבר · נתנה להם : (יט) וממתנה נחליאל · כתרגומו : (כ) ומבמות הגיא אשר בשדה מואב · כי שם

אבן עזרא סן

(טו) ואשד הנחלים · י״א שהוא בלשון ארמית וסוף דבר כל אלה שמות מקומות : אשר

ל' ומ' עיי' כל ספר' כ"כ י' סימן ונשקפה על פני הישימן :
פ כא וישלח ישראל
מלאכים אל סיחן מלך
האמרי לאמר : כב אעברה
ה' רפין : בארצך לא נטה בשדה
י"ט זוגין ובכרם לא נשתה מי באר
בדרך המלך נלך עד אשר
ל' נעבר גבלך : כג ולא נתן
פ' פסר סיחן את ישראל עבר בגבלו
ויאסף סיחן את כל עמו ויצא
י"ג לקראת ישראל המדברה
ויבא יהצה וילחם בישראל :
כד ויכהו ישראל לפי חרב
ג' ויירש את ארצו מארנן עד
יבק עד בני עמון כי עז גבול
בני עמון : כה ויקח
ישראל את כל הערים האלה
וישב ישראל בכל ערי האמרי
כל אורייתא חסר : בחשבון ובכל בנתיה : כו
כי חשבון עיר סיחן מלך
ב' עם חלך בני עמון : האמרי הוא והוא נלחם
במלך מואב הראשון ויקח
את

רמתא ומסתכיא על אפי
בית ישימון : כא ושלח
ישראל אזגדין לות סיחון
מלכא דאמוראה למימר :
כב איעבר בארעך לא
נסטי בחקל ובכרם לא
נשתי מי גוב באורח מלכא
ניזיל עד דינעבר תחומך :
כג ולא שבק סיחון ית
ישראל למעבר בתחומיה
וכנש סיחון ית כל עמיה
ונפק לקדמות ישראל
למדברא ואתא ליהץ ואגיח
קרבא בישראל : כד
ומחהי ישראל לפתגם דחרב
ויריתו ית ארעיה מארנונא
עד יובקא עד בני עמון ארי
תקיף תחומא דבני עמון :
כה וכבש ישראל ית כל
קרויא האלין ויתיב ישראל
בכל קרוי אמוראה בחשבון
ובכל כפרנהא : כו
ארי חשבון קרתא דסיחון
בי חשבון חולים. מלכא דאמוראה היא והוא
אגיח קרבא במלכא דמואב
ויקח את מניעא כו קדמאה ונסיב ית כל ארעיה
מידיה

רש"י

מן מטה ושם נעלה הבאר. ד"א כרוה נדיבי העם כל נשיא ונשיא כשהיו חונים נוטל מקלו ומושך אצל דגלו ומחנהו ומי הבאר נמשכין דרך אותו סימן ובאין לפני חניית כל שבט ושבט: במחוקק. על פי משה שנקרא מחוקק שנא' כי שם חלקת מחוקק ספון. ולמה לא נזכר משה בשירה זו לפי שלקה על ידי הבאר וכיון שלא נזכר שמו של משה לא נזכר שמו של הקב"ה. משל למלך שהיו מזמינין אותו לסעודה אמר אם אוהבי שם אני שם ואם לאו איני הולך: ראש הפסגה. כתרגומו ריש רמתא:

פסגה

אבן עזרא

אשר נטה. הטעם על ישראל כי על עבר עברו ונשען לגבול מואב. זהו והוא יושב ממלי ומשם נסעו ישראל אל המקום הנקרא באר כי ה"א בארה תחת אל כה"א מצרימה וזאת הבאר גם היא היתה פלא ואיננה הבאר הנקרא באר מרים לפי דעתי רק היה המקום שצוה משה וחפרוהו שרי ישראל במשענות' ומיד נבקעו מי': (יז) עלי באר. תחילת השירה ולא נכתבה כלה: ענו לה. לשון גווי והנה פי' איך עלתה: (יח) כרוה נדיבי העם. כפול

במשפט

בתחומיהון דמואבאי דיש רמתא דמדיקא כל קבל בירת ישימון מטול פתגמי אורייתא : כא ושדר ישראל עזגדין לות סיחון מלכא דאמוראה למימר : כב אעיבר בארעך לא נאנוס אריסן ולא נשרגג בתולן ולא נבעול נשי גוברין אורח מלכא דבשמיא נזיל עד דניעיבר תחומך : כג ולא שבק סיחון ית ישראל למעבר בתחומיה וכנש סיחון ית כל עמיה ונפק לקדמות ישראל למדברא ואתא ליהץ ואגח קרבא בישראל : כד ומחהי ישראל בשמתא דיי דקטלא כפתגם דחרב וירית ית ארעיה מארנונא עד יובקא עד תחום בני עמון ארום תקיף הוות רבת תחום בני עמון ועל כרון אית להון ארבא : כה ונסב ישראל ית קרויא האלין ויתיב ישראל בכל קרוי אמוראי בחשבון ובכל כפרנהא : כו ארום חשבון קרתא דסיחון מלכא דאמוראה היא והוא אגח קרבא במלכא דמואב קדמאה ונסיב ית כל ארעיה מן ידיה

עד

רש"י

פסגה · לשון גובה וכן פסגו ארמנותיה · הגביהו ארמנותיה : ונשקפה · אותה הפסגה על פני מקום ששמו ישימון והוא לשון מדבר שהוא שמם · ד"א ונשקפה הבאר על פני הישימון שנגנזה בימה של טבריא והעומד על הישימון מביט ורואה כמין כברה בים והיא הבאר כך דרש רבי תנחומא :

(כא) וישלח ישראל מלאכים · ובמקום אחר תולה השליחות במשה שנאמר ואשלח מלאכים ממדבר קדמות וכן וישלח משה מלאכים אל מלך אדום וביפתח הוא אומר וישלח ישראל מלאכים אל מלך אדום וגו' הכתובים האלו צריכים זה לזה זה נועל וזה פותח שמשה הוא ישראל וישראל הם משה לומר לך שנשיא הדו' הוא ככל סדור כי הנשיא הוא הכל :

(כב) אעברה בארצך · אע"פ שלא נצטוו לפתוח להם בשלום בקשו שלום : (כג) ולא נתן סיחון וגו' · לפי שכל מלכי כנען היו מעלין לו מס שהיה שומרם שלא יעברו עליהם גייסות כיון שאמרו לו ישראל נעברה נא בארצך א"ל כל עצמי איני יושב כאן אלא לשמרם מפניכם ואתם אומרים כך : ויצא לקראת ישראל · אלו היתה חשבון מלאה יתושין אין כל בריה יכולה לכבשה ואם היה סיחון בכפר חלש אין כל אדם יכול לכבשו וכל שכן אלו היה בחשבון אמר הקב"ה מה אני מטריח על בני כל זאת לצור על כל עיר ועיר נתן בלב כל אנשי המלחמה לצאת מן העיירות ונתקבצו כולם למקום אחד ושם נפלו ומשם הלכו ישראל אל הערים ואין עומד לנגדם כי אין שם אלא נשים וטף · (כד) כי עז · ומהו חוזקו התראתו של הקב"ה שאמר להם אל תצורם וגו' :

(כה) בנותיה · כפרים הסמוכים לה : (כו) והוא נלחם · למה הוצרך ליכתב לפי שנא' אל תצר את

מואב

אבן עזרא

במשפט : במחוקק · על ידי מחוקקים כמו לבי לחוקקי ישראל וזו הבאר היתה במדבר רחוק מהיישוב ומזה המדבר נסעו אל מתנה ומשם אל נחליאל ודע כי אשד הנחלי' והמדבר הנקרא באר ומתנה ונחליאל כולם מקומו' ויש להם שם כלל והוא עלמון דבלתימה כי כן כתו' בפרשת אלה מסעי או שני שמות מקומות עברו עליהם במסע אחר והרי העברי' לפני נבו הוא הבמות והגיא אשר בשדה מואב והעד שאמר הכתוב כי מהגיא נסעו אל ערבות מואב מעבר לירדן ירחו וכתוב כי מהר העברים נסעו אל ערבות מואב על ירדן ירחו ועוד ונשב בגיא מול בית פעור עת שהתחננתי ובמקום אחר עלה אל הר העברים הר נבו גם ויקבור אותו בגיא ושם כתוב ויעל משה מערבות מואב אל הר נבו והנה הגיא הוא ראש הפסגה ושם מת משה ואין צורך להוליכו אחר מותו : (כ) ונשקפה · לשון נקנה על הגיא : הישימון · מקום שממה והעד ובתהו יליל ישימון וכן תעו במדבר בישימון דרך : (כג) יהצה · שם יהץ : (כד) מארנון · שלקח ממואב : ועד בני

עמון

אֶת־כָּל־אַרְצוֹ מִיָּדוֹ עַד־אַרְנֹן׃
כז עַל־כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים
בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר
סִיחוֹן׃ כח כִּי־אֵשׁ יָצְאָה
מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחֹן
אָכְלָה עָר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָּמוֹת
אַרְנֹן׃ כט אוֹי־לְךָ מוֹאָב
אָבַדְתָּ עַם־כְּמוֹשׁ נָתַן בָּנָיו
פְּלֵיטִם וּבְנֹתָיו בַּשְּׁבִית לְמֶלֶךְ
אֱמֹרִי סִיחוֹן׃ ל וַנִּירָם אָבַד
חֶשְׁבּוֹן עַד־דִּיבֹן וַנַּשִּׁים עַד־
נֹפַח אֲשֶׁר עַד־מֵידְבָא׃ לא
וַיֵּשֶׁב יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ הָאֱמֹרִי׃
לב וַיִּשְׁלַח מֹשֶׁה לְרַגֵּל אֶת־
יַעְזֵר וַיִּלְכְּדוּ בְּנֹתֶיהָ וַיּירֶשׁ
את

מסרה:
כו' ג' חסר במ"א : ל' ומ"ג
ז"מ"ג נתו'
ג'
ג' וכ' כ' ג'
כ"ס
ו' מ"ג
נתור' ג'
ג' ולנס
י' נקודות נתורה :
יורש קרי

אונקלס:
מִידֵיהּ עַד אַרְנוֹן׃ כז
עַל־כֵּן יֵימְרוּן מְתַלַיָּא עוּלוּ
לְחֶשְׁבּוֹן תִּתְבְּנֵי וְתִשְׁתַּכְלַל
קַרְתָּא דְסִיחוֹן׃ כח אֲרֵי
קִידוּם תַּקִּיף כְּאֶשָּׁא נְפַקַת
מֵחֶשְׁבּוֹן עָבְדֵי קְרָבָא
בְּשַׁלְהוֹבִיתָא מִקַּרְתָּא דְסִיחוֹן
קְטִילוּ עַמָּא דְשָׁרוֹ בִּלְחָיַת
מוֹאָב כּוּמְרַיָּא דְפָלְחִין בֵּית
דַּחְלָא רָמְתָא דְאַרְנוֹן׃ כט ו
וַי לְכוֹן מוֹאֲבָאֵי אֲבַדְתּוּן עַמָּא
דְּפָלְחִין לִכְמוֹשׁ מְסַר בְּנוֹהִי
צִירִין וּבְנָתֵיהּ בְּשִׁבְיָא לְמַלְכָּא
אֱמוֹרָאָה סִיחוֹן׃ ל וּפְסַקַת
מַלְכוּ מֵחֶשְׁבּוֹן עֲדָא שׁוּלְטָן
מִדִּיבוֹן וְצַדִּיאוּ עַד נוֹפַח
דִּסְמִיךְ עַד מֵידְבָא׃ לא וִיתֵיב
יִשְׂרָאֵל בַּאֲרַע אֱמוֹרָאָה׃ לב
ושלח

תולדת אהרן:
אהרן
על כן נתרא עם
כי אש שם
ונירם שם

רשבם

(כז) על כן יאמרו המושלים על מלחמות סיחון ועוג כשנכבאו תחילה · מושלים · מושלי כבואו' כגון בלעם וחביריו : (כח) ער מואב · עיר מלוכה של מואב נקראת ער : (ל) ונירם ונשלי' אותם ממקומם' ונחרב אותם : כמו מן נטה יאמר ונטנו יאמר מן ירה וניר ונירם כמו וכרם · וכן יבדילנו תק' בדילנו להוציאנו כמו להוציאנו · ונשים · ונפעל כן ונירם · ואלו היה מפורש בתרגם היה לו לינקד ונירם ו' חטף : מעבר

רש"י

מואב וחשבון משל מואב היה' כתב לנו שסיחון לקחה מהם ועל ידו טהרה לישראל : מידו · מרשותו : (כז) על כן · על אותה מלחמה שנלחם סיחון במואב : יאמרו המושלים · בלעם שנאמר בו וישא משלו המושלים בלעם ובעור והם אמרו באו חשבון שלא היה סיחון יכול לכבשה והלך ושכר את בלעם לקללו וזהו שאמר לו בלק כי ידעתי את אשר תברך וגו' : תבנה ותכונן · חשבון בשם סיחון להיו' עירו : (כח) כי אש יצאה מחשבון · משכבשה סיחון : ואכלה ער מואב · שם אותה המדינה קרוי ער בלשון עברי ולחיית בלשון ארמי : ער מואב · ער של מואב : אוי לך מואב · שקללו את מואב שימסרו בידו : כמוש שם אלהי מואב : נתן · הכותן את בניו של מואב : פליטים · נסים ופליטים מחרב ואת בנותיו בשבית וגו' : (ל) ונירם אבד · מלכות שלהם : אבד חשבון עד דיבון · מלכות ועול שהיה למואב בחשבון אבד משם וכן עד דיבון תרגו' של סר עד כלומר סר ניר מדיבון ניר לשון מלכות ועול וממשלת אדם כמו למען היות ניר לדוד עבדי : ונשים · שי"ן דגושה לשון שממה כך יאמרו המושלים ונשים אותם : עד נפח · השימוכוס עד נפח : (לב) וישלח משה לרגל את יעזר · המרגלים לכדוה אמרו לא נעשה כראשונים בטוחים אנו בכח תפלתו של משה להלחם : אל

אבן עזרא

עמון · כי כתוב כי חצי ארץ בני עמון היתה לישראל כי לקחוהו מיד האמורי שלקחו בתחלה מיד בני עמון

עד ארנון : כז על פי יימרון בחורתא מתוליא אמרין צדיקיא דשלטין ביצריהון איתו ונחשוב זינא דעובדא טבא כלו קביל אגרא ואגר עובדא בישא כלו קבל זיינה יתבני וישתכלל דמיתער ומשתבח באורייתא :
כח ארום מילין תקיפין הי כאשא נפקין מפומי צדיקיא מרי חושבנא דנא וזכוון חסינן הי כשלהוביתא מאלין דקריין ומשיחין באורייתא אכלת אישתהון לסנאה ולבעיל דבבא דמתחשבין קומיהון הי כפלחי כמסי טעוותא דנחלי ארנונא :
כט ויא לכון סנאי צדיקיא אבדתון עמא דכמיש מדסינרת פתגמי אורייתא לית להון תקנתא עד די צרכון למגלי לאתר דילפין אורייתא ובניהון ובנתהון מתרחקן בשביית חרבא כל קבל מתמלכין במודכנא דאורייתא אמוראין ומשיחין באורייתא : ל אמירין רשיעיא לית רמא ומנטלא חמי כל רא עבר חושבנכון עד דיסוף כדרכונא נפשיכון ומרי עלמא יצדי יתהון עד דיפח נפשיהון ויצרון כמא דאצדי קרוי אמוראי ופלטירי רבניהון מן תרעא רבא דבית מלכותא עד שיתא דנפחיא דסמיך עד מידבא : לא ויתיבו ישראל בקרתי דקטילו ית סיחון בארעא דאמוראי : לב ושדר משה ית כלב וית פנחס לאללא
ית

על כן יאמרו המושלים בגימט׳ אלה היה המושלים בישראל • אשר על מתנת ריס בקולס ונאמר אם כישרפס נאס וניטל ראש שלה ויורש כתיב ויירש שלא הוצרכו להוריסם אלא ברחו מעצמם :

מן כבין כן יימרון מתולי מתליא עולו :
ארום עם נוכרין ובעירין היך אשא נפק מחשבון עבדי קרבא כשלהביין דאשא מקרתא דסיחון קטילו מלכיהון דאמוראי שיצון לחיית קרתהון דמואבאי קטילו כומריא דהוו מדבחין קדם טעוותיה דארנונא : אוי לכון מואבאי כפתון וקרתון פלחי טעוותא כמוש מסרתון בניכון כפותין בקולריא ובנתכון בשבייתא למלכיהון דאמוראי סיחון :
ופסקא מלכו מן חשבון ושולטן מן דיבון וצדן אורחתיה עד נפחיא דסמיך למידבה :
ושרון ישראל בארעהון דאמוראי :
ושלח משה למיללא ית מכוור וכבישו כפרניא ושיצון ית אמוראי די הוון תמן :

אבן עזרא

עמון וה כתוב אמר על מואב ועמון שלא יתן השם ארצם לישראל עד מדרך כף רגל והטעם הארץ שהיתה בידם בעת ההיא על כן הוצרך הכתוב לאמר דברי המושלים בעבור חשבון שישבו שם ישראל כי כן כתוב וישב ישראל בכל ערי האמורי בחשבון : (כה) ובכל בנותיה • חשבון כאם והכפרים כבנות : (כו) כי חשבון עיר סיחון • שנה כי הוא נלחם במלך מואב הראשון והוא דבר ידוע :
(כז) המושלים • הנודאים משלים מלבם • וטעם בואו חשבון לאמורים יאמרו : ותכונן • יוסף חמה שהיא ותכונן להיותה עיר סיחון : (כח) כי אש יצאה מחשבון • רמז לאנשים שקברו בחשבון על מלכה : להבה • בטעם כפול כמשפט : מקרית סיחון • מקרית שהוא היום לסיחון : ער מואב • שם מקום סמוך כמו מבית לחם יהודה : במות • מקומות גבוהים : (כט) כמוש • שם צלם אלהי

את האמרי אשר שם: לג ויפנו ויעלו דרך הבשן ויצא עוג מלך הבשן לקראתם הוא וכל עמו למלחמה אדרעי: לד ויאמר יהוה אל משה אל תירא אתו כי בידך נתתי אתו ואת כל עמו ואת ארצו ועשית לו כאשר עשית לסיחן מלך האמרי אשר יושב בחשבון: לה ויכו אתו ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד ויירשו את ארצו:

כב א ויסעו בני ישראל ויחנו בערבות מואב מעבר לירדן ירחו:

פ' ולמדירגא סימן: ימואל סימן: פזי סימן: ומפטירין ויפתח הגלעדי · בגנופטים · סי' ל"ח :

ושלח משה לאללא ית יעזר וכבשו כפרנהא ותריך ית אמוראה דתמן: לג ואתפניאו וסליקו לאורח מתנן ונפק עוג מלכא דמתנן לקדמותהון הוא וכל עמיה לאגחא קרבא לאדרעי: לד ואמר יי למשה לא תדחל מניה ארי בידך מסרית יתיה וית כל עמיה וית ארעיה ותעביד ליה כמא דעבדת לסיחון מלכא דאמוראה דיתיב בחשבון: לה ומחו יתיה וית בנוהי וית כל עמיה עד דלא אשתאר ליה משיזיב וירית ית ארעיה: א ונטלו בני ישראל ושרו במישריא דמואב מעברא לירדנא דיריחו:

ל' כימן · ופסוק י כהס · אות : · ב"ל הכרי' לקראתינו · וסי' הסימנו · בו"ל תס · עמו ד' · ויאמר ה' כלם סס · פ' · י"ה פלאים בתורס : · ל' פ"ל כתו' בכל בכינים וכתיב דכו' מ"ל בס"א · חסר ויתינו את דקיהן · לירם ס :

וחוא · וירא

רשב"ם

(א) מעבר לירדן ירחו · כלומר כנגד ירדן וכנגד יריחו · לא למטה בירדן ולא למעלה מיושבי ארץ ישרא' · ראוי ליכתב מעבר לירדן לאחר שעברו את הירדן שלהם קרוי ערבות מואב לירדן :

רש"י

(לד) אל תירא אותו · שהיה משה ירא להלחם שמא תעמוד לו זכותו של אברהם שנ' ויבא הפליט הוא עוג שפלט מן הרפאים שהכו כדר לעומר וחביריו בעשתרות קרנים שנ' רק עוג מלך הבשן נשאר מיתר הרפאים : (לה) ויכו אותו · משה הרגו כדאי' בברכות בהרואה עקר טורא בר תלתא פרסי וכו' :

חזה יסוד רבינו שמואל

ויקן · וירא

חסלת זאת חקת

אבן עזרא

מואב: פלשים · פליטי חרב בורחים : (ל) ונירם · דברי משה והמה סיחון מלך אמורי וגדוליו ולו שני פירושים האחד מגזרת ניר ותהיה מלת ונירם מושכת עצמה ואחרת עמה כמו ובנבואה עודד הנביא וכן הוא ונירם אבד ניר חשבון ותהיה מלת ונירם כמו בתוך האהלי שערכך וכן היא ובניר שלהם אבד שהוא ניר חשבון והפירוש השני שתהיה מלת ונירם מגזרת ירה ויורה אשר יריתי והטעם כאשר ירינו אותם אבד חשבון : ונשים · מפעלי הכפל והחירק תחת קמץ קטן כמו ויסב אלהים את העם ויאמר ר' משה הכהן כי הדגשות להסרון הא"לף כאל"ף מלפנו תבהמות ארץ מגזרת אלפים שומרון ויש אומרים כי חשבון היתה עיר סיחון לעולם וטעם בואו חשבון לדברי המושלים למואבים

ית מכבר יכבשו כפרנחא ושיצון ית אמוראי דתמן: לג ואתפניו וסליקו אורח מתנן ונפק עוג מלכא דמתנן לקדמותנא הוא וכל עמיה לאגחא קרבא לאדרעי: לד והוה כיון דחמא משה ית עוג זע ואתרתית מן קדמוי עני ואמר דין הוא עוג רשיעא דהוה מחסיד ית אברהם ושרה אבהתן למימר אתון מדמיין לאילנין שתולין על פרקטונין דמיין גדכם פירין לית הנון עבדין כגין כן אמתין ליה קודשא בריך הוא למחויא לדריא ויחמי מן בניהון איכלוסין סגיאין לאתמסרא בידיהון בכן אמר יי למשה לא תדחל מניה ארום בידך מסרית יתיה וית כל עמיה וית כל ארעיה ותעביד ליה כמא דעבדת לסיחון מלכא דאמוראי דהוה יתיב בחשבון: לה והוה כיון דחמא עוג רשיעא ית משריתא דישראל דהוה שיתא פרסי אמר ליה אנא מסדר סדרי קרבא כלו קביל עמא הדין דלמא יעבדו לי היכמא דעבדו לסיחון אזל ועקר טורא בר שיתא פרסי ואחתיה על רישיה למטלק עליהון מן יד זמין מימרא דיי זחלא ופכר טורא ונקריה וטמע רישיה בגויה בעא למשלפיה מן רישיה ולא יכיל מן בגלל דמשכי בביה ושיניה פמיה הלכא והלכא אזל משה ונסב נרגא בת עשרתי אמין וטפז עשרתי אמין ומחייה בקרסוליה ונפל ומית מן להאל למשריתא דישראל דהכין כתיב ומחו יתיה וית בנוי וית כל עמיה עד דילא שיירו ליה משיזיב וירתו ית ארעיה:

ירושלמי

והוה כד חמא משה ית עוג ואמר הלא דין עוג רשיעא דהוה מונה לאברהם ושרה ואמר אברהם ושרה מדמיין לאילנין יאין דקיימין על מבועין דמיין ברם פירין לא עבדין כגין כדין קיים יתיה יי קודשא יהי שמיה מברך שנין סגיין עד זמן דחמא בניהון ובני בניהון וחזר ונפל בידיהון ואמר יי למשה לא תדחל מניה ארום בידך מסרית יתיה וית כל עמיה וית ארעא ותעביד ליה היך מא דעבדתא לסיחון מלכיהון דאמוראי דהוה שרי בחשבון:

ואזלו חכימי מואבאי וחכימי מדינאי ואגרין חתימין בידיהון ואתון לות בלעם ומלילו עמיה פתגמא דבלק:

א ונטלו בני ישראל ושרון במשריא דמואב מעיברא ליורדנא דיריחו:

וירא

אבן עזרא

למושלים הבאים בשבי אל חשבון כי אם יבנה מחשבון משל למחנות סיחון וכאשר ירויכום דברי המושלים על לשון המושלים חשבנו כי תאכל חשבון ונעשה שממה כל הארץ עד נופח או הם דברי משה: (לג) ויפנו פירשתיו: אדרעי אל אדרעי דרך קצרה: (לה) בשאיר לו אחד מישראל:

למורי

ס ס ס ס ס ס ס

ב וַיַּרְא בָּלָק בֶּן־צִפּוֹר אֵת
כָּל־אֲשֶׁר־עָשָׂה
יִשְׂרָאֵל לָאֱמֹרִי׃ ג וַיָּגָר פ' ולשנא דמי' :
מוֹאָב מִפְּנֵי הָעָם מְאֹד כִּי־רַב־
הוּא וַיָּקָץ מוֹאָב מִפְּנֵי בְּנֵי ב' ניסרא
יִשְׂרָאֵל׃ ד וַיֹּאמֶר מוֹאָב
אֶל־זִקְנֵי מִדְיָן עַתָּה יְלַחֲכוּ ב' עפר
הַקָּהָל אֶת־כָּל־סְבִיבֹתֵינוּ בכת' : ב"ן חס' וי"ו
כִּלְחֹךְ הַשּׁוֹר אֵת יֶרֶק הַשָּׂדֶה כת"ב · ל'
וּבָלָק בֶּן־צִפּוֹר מֶלֶךְ לְמוֹאָב י"ט זוגין :
בָּעֵת הַהִוא׃ ה וַיִּשְׁלַח י"ר זוגין :
מַלְאָכִים אֶל־בִּלְעָם בֶּן־בְּעוֹר ב' חסרי'
פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל־הַנָּהָר אֶרֶץ וסה"ם פי' ג' ר"ן
בְּנֵי־עַמּוֹ לִקְרֹא־לוֹ לֵאמֹר ל'
הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה ס' דמטעי' בתורה :
כִסָּה אֶת־עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב
מִמֻּלִי׃ ו וְעַתָּה לְכָה־נָּא ל' וחס' · ד'
אָרָה־לִּי אֶת־הָעָם הַזֶּה כִּי־ מ"ל נפרש'
עָצוּם הוּא מִמֶּנִּי אוּלַי אוּכַל י' בתורה ·
נַכֶּה־בּוֹ וַאֲגָרְשֶׁנּוּ מִן־הָאָרֶץ כִּי ל'
יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תְּבָרֵךְ ג' · ג' ומס' ל' ומ"ל :
מְבֹרָךְ וַאֲשֶׁר תָּאֹר יוּאָר׃

בלק סנהדרין קה ב וַחֲזָא בָּלָק בַּר צִפּוֹר יָת
כָּל דַּעֲבַד יִשְׂרָאֵל
לֶאֱמוֹרָאֵי׃ ג
וּדְחֵיל מוֹאֲבָאָה מִן קֳדָם
עַמָּא לַחֲדָא אֲרֵי סַגִּי הוּא
וַעֲקַת לְמוֹאֲבָאָה מִן קֳדָם בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ ד וַאֲמַר מוֹאֲבָאָה
לְסָבֵי מִדְיָן כְּעַן יְשֵׁיצוּן קְהָלָא
יָת כָּל סַחְרָנָנָא כְּמָא
דִמְלַחֵךְ תּוֹרָא יָת יָרוֹקָא
דְחַקְלָא וּבָלָק בַּר צִפּוֹר מַלְכָּא
לְמוֹאָב בְּעִדָּנָא הַהִיא׃
ה וּשְׁלַח אִזְגַּדִּין לְוָת
בן בעור סנהדרין קה בִּלְעָם בַּר בְּעוֹר לִפְתוֹר אֲרָם
דְּעַל פְּרָת אֲרַע בְּנֵי עַמֵּיהּ
לְמִקְרֵי לֵיהּ לְמֵימַר הָא עַמָּא
נְפַק מִמִּצְרַיִם הָא חֲפָא יָת
עֵין שִׁמְשָׁא דְאַרְעָא וְהוּא
והו' יושב חולין יא שָׁרֵי מִלְקִבְלִי׃ ו וּכְעַן
אִיתָא כְּעַן לוּט לִי יָת עַמָּא
הָדֵין אֲרֵי תַקִּיף הוּא מִנִּי
מָאִם אִכּוּל לְאַגָּחָא בֵּיהּ
קְרָבָא וְאֶתָרְכִנֵּיהּ מִן אַרְעָא

וילכו

רשב"ם

בלק (ג) ויקץ מואב בחייו כמו קצתי בחיי : (ד) ילחכו כל התבואות וכל מיני אוכלין : (ה) ארץ בני עמו של בלק : (ו) את אשר תברך בנבואה · גם בלק היה יודע שנביא היה ובנבואה היה אומר עתידות או על ידי קסמים כי כן נקרא בלעם הקוסם ביהושע אך סבור הוא שיועילו לו תפילותיו וקרבנותיו :

וקסמים

רש"י

(ב) וירא בלק את כל אשר עשה ישראל לאמרי · אמר אלו שני מלכים שהיינו בטוחי' עליהם לא עמדו בפניהם אנו על אחת כמה וכמה לפיכך ויגר מואב · לשון מורא כמו גורו לכם : ויקץ מואב · קצו בחייהם : (ד) אל זקני מדין · והלא מעולם היו שונאים זה את זה שנא' המכה את מדין בשדה מואב שבאו מדין על מואב למלחמה אלא מיראתן של ישראל עשו שלום ביניהם · מה ראו מואב ליטול עצה ממדין כיון שראו את ישראל נוצחים

ס ס ס

ב וירא והמא בלק בר צפור ית כל מה דעבד ישראל לאמוראי :
ג ודחילו מואבאי מן קדם עמא לחדא ארום סגי הוא
ואתיעקו מואבאי בחייהון מן קדם בני ישראל : ד ואמרו מואבאי
לסבי מדינאי ארום עמא חד ומלכו חד הוון עד יומא ההוא כדון ישיצון
קהלא ית חזרנותנא הי כמא דמבעי תורא ית עסבא דחקלא ובלק בר צפור
מדינאה מלכא למואב בעידנא ההיא ולא בעידנא דהכין הוא
תנאה בינתהון למהוי מלכין לפירקין מאילך ואילך : ה ושדר
עיזגדין לות לבן ארמי הוא בלעם דבעא למבלוע ית עמא בית ישראל
בר בעור דאיטפש מסוגעי חכמתיה ולא חס על ישראל זרעא דבני
בנתיה וביתיה סותניה בפדן היא פתור על שמיה פתיר חלמיא והיא
מתבניא בארם דעל פרת ארע דפלחין וסגדין ליה בני עמא למקרי ליה
למימר הא עמא נפק ממצרים והא חפא ית חזווא דארעא והוא שרי מן
קבלי : ו וכדון איתא בבעו לוט בגיניית עמא הדין ארום תקיף הוא
מני לואי איכול לאזעוריה ואתיריכיניה מן ארעא ארום ידעית ית די
תבורך מבורך ודי תלוט ליט יילוט :

ואולו

רשי

כונחים שלא ממנהג העולם אמרו מנהיגם של אלו במדין נתגדל נשאל מהם מה מדתו אמרו לו אין כחו אלא בפיו אמרו אף אנו נבא עליהם באדם שכחו בפיו : כלחוך השור · כל מה שהשור מלחך אין בו ברכה : בעת ההיא · לא היה ראוי למלכות מנסיכי מדין היה וכיון שמת סיחון מנוהו עליהם לצורך שעה : (ה) פתורה · כשלחני הזה שהכל מריצין לו מעות כך כל המלכי' מריצין לו אגרותיהם ולפי פשוטו של מקרא כך שם המקום : ארץ בני עמו · של בלק משם היה וזה היה מתנבא ואומר לו עתיד אתה למלוך וא"ת מפני מה השרה הקב"ה שכינתו על גוי רשע כדי שלא יהא פתחון פה לאומות לומר אלו היה לנו נביאים חזרנו למוטב העמיד להם נביאים והם פרצו גדר העולם שבתחלה היו גדורים בעריות וזה נתן להם עצה להפקיר עצמן לזנות : לקרוא לו · הקריאה שלו היתה ולהנאתו שהיה פוסק לו ממון הרבה : עם יצא ממצרים · וא"ת מה מזיקך : הנה כסה את עין הארץ · סיחון ועוג שהיו שומרים אותנו עמדו עליהם והרגום : והוא יושב ממלי · חסר כתיב קרובים הם לשבריתנו כמו כי אתינם : (ו) נכה בו · אני ועמי נכה בהם · ד"א בלשון משנה מיעוט הוא מנכה לו מן הדמים לחסר מהם מעט : כי ידעתי וגו' · ע"י מלחמת סיחון שעזרתו להכות את מואב :

אבן עזרא

(ב) לאמורי בקמצות הלמד והטעם לידוע שהוא סיחון ועוג ולא היה במלכי כנען גדולים כמהו והעד אשר כגובה ארזים גבהו : (ג) ויגר מואב · כמו ויירא וכן גורו לכם : ויקץ כמו שפוק וכמוהו כעלה ביהודה ונקיצנה : (ד) אל זקני מדין · יתכן שהיו המשנה מלכים זקנים : ילחכו כלחוך · שנים נגינים : (ה) פתורה · כמו מצרימה אל פתור : ארץ בני עמו · והם ארמים וכן מפתור ארם נהרים ובדרש שבלעם הוא בלע כי זה ארמי ואם בעבור בעור אביו הנה בן אחשורוש קודם אחשורוש רק הם שנים · אשר על הנהר · פי' ארם נהרים : עין הארץ · פירשתיו : (ו) ארה לי · לשון צווי מפעלי הכפל בחסרון אות הכפל וכן קבה לי והנה שוב על משקל שמור וקבה לי בחסרון הה"א על דרך משקל שכב רכב גלם : נכה בו · שם הפועל

ונקסמים

בלק

וירא בלק ב׳ ראה נגוק דמן של ישראל בן צפור · שעף עליהם כצפור לקללם וזהו כנפו' כודדת מן קנה כן קלות הנס לא תגא · וירא ש"אה שעמ"ה לו חמה ששה · וירא מתיקרה חמה מחזיגו רחייה לשון הנכה כמו כי שומע יושבוכונשון שמיעה כמו

וכל העם רואים · ויגר שנים במס' וירא מאד אשר הוא תשכיל מאד ויגר מפניו אף כאן בשביל שראה שישראל מצליחים ומשכילים נפל יראה תפניהם · ויגר מואב והיינו דכתי' אלי מואב יאחזמו רעד · ילחכו ב' במסרה ילחכו הקהל ילחכו עפר כנחש נת עפר נפר ש'

ז וילכו זקני מואב וזקני
מדין וקסמים בידם ויבאו אל-
בלעם וידברו אליו דברי בלק:
ח ויאמר אליהם לינו פה
הלילה והשבתי אתכם דבר
כאשר ידבר יהוה אלי וישבו
שרי מואב עם בלעם: ט
ויבא אלהים אל-בלעם ויאמר
מי האנשים האלה עמך: י
ויאמר בלעם אל-האלהים
בלק בן-צפר מלך מואב שלח
אלי: יא הנה העם היצא
ממצרים ויכס את-עין הארץ
עתה לכה קבה-לי אתו
אולי אוכל להלחם בו
וגרשתיו: יב ויאמר אלהים
אל-בלעם לא תלך עמהם
לא תאר את-העם כי ברוך
הוא: יג ויקם בלעם בבקר
ויאמר אל-שרי בלק לכו אל-
ארצכם כי מאן יהוה לתתי
להלך עמכם: יד ויקומו
שרי מואב ויבאו אל-בלק
ויאמרו מאן בלעם הלך עמנו:
טו ויסף עוד בלק
שלח שרים רבים ונכבדים

מאלה

י' זה פ"ג אדם : ע' חסר בנכרי האנכה ינלי: נ' י' רוען: ג' נ' · כ"ק ו' דמסמ' כא' נ' וח' כל עכינ' שרי מואב בת"כ שרי בלק : ו' וחסרים פ"ג : פ"ס נ"ן

אונקלוס

ארי ידענא ית די תברך
מברך ודתלוט ליט : ז
ואזלו סבי מואב וסבי מדין
וקסמיא בידיהון ואתו לות
בלעם ומלילו עמיה פתגמי
בלק : ח ואמר להון ביתו
הכא בליליא ואתיב יתכון
פתגמא כמא דימליל יי עמי
ואוריכו רברבי מואב עם
בלעם : ט ואתא מימר
מן קדם יי לות בלעם ואמר
מן גבריא האלין דעמך : י
ואמר בלעם קדם יי בלק בר
צפור מלכא דמואב שלח
לותי : יא הא עמא דנפק
ממצרים וחפא ית עין
שמשא דארעא כען איתא
לוט לי יתיה מאים איכול
לאגחא ביה קרב ואתרכיניה
יב ואמר יי לבלעם לא
תיזיל עמהון לא תלוט ית
עמא ארי בריך הוא : יג
וקם בלעם בצפרא ואמר
לרברבי בלק איזילו לארעכון
ארי לית רעוא קדם יי
למשבקי למיזל עמכון :
יד וקמו רברבי מואב
ואתו לות בלק ואמרו סריב
בלעם למיתי עמנא : טו
ואוסיף עוד בלק למשלח

רברבין

אהרן לינו פה חולין יט וישבו פס לא תלך מאן בלעם קדושין ז

רשב"ם

(ז) וקסמים בידם · מיני קסמים היו מוליכין לבלעם פן יאמרו אין בידי מיני קסמים · כדכתיב שימינו היה הקסם ירושלים קלקל בחצים שאל בתרפים ראה בכבוד : (יד) הלך עמנו · כי לא נחשבנו בעיניו :

פנים

רש"י

(ז) וקסמים בידם · כל מיני קסמים · שלא יאמר אין כלי תשמישי עמי · ד"א קסם זה נטלו בידם זקני מדין אמרו אם יבא עמנו בפעם הזאת יש בו ממש ואם ידחנו אין בו תועלת לפיכך כשאמר להם לינו פה הלילה

אמרו

יונתן בן עוזיאל

ז ואזלו סבי מואב וסבי מדין וקוסמין חתימן בידיהון ואתו
לות בלעם ומלילו עמיה פתגמי בלק : ח ואמר להון ביתו הכא
בליליא ואתיב יתכון פתגמא היכמא דימלל יי עמי ואסחרו רברבי מואב
עם בלעם : ט ואתא מימר מן קדם יי לבלעם ואמר מן גובריא
האילין בען דביתו עמך : י ואמר בלעם קדם יי בלק בר צפור מלכא
דמואבאי שדר פולין לותי : יא הא עמא נפק ממצרים וחפא ית
חיזוא דארעא וכדון איתא לוט בגיניהון לוואי איכול למסדרא סדרי
קרב ביה ואתרכיניה : יב ואמר יי לבלעם לא תיזיל עמהון ולא
תלוט ית עמא ארום בריכין הינון מני מיומא דאבהתהון : יג וקם
בלעם בצפרא ואמר לרברבי מואב איזילו לארעכון ארום לית רעוא מן
קדם יי למשבקי למיזל עמכון : יד וקמו רברבי מואב ואתו לות בלק
ואמרו מסרב בלעם למיהי עמנא : טו ואוסף תוב בלק למשדרא
רברבין סגיאין ויקירין מאלין :

בעל הטורים

רעה עמך בשנטן שמדבר מענין הנאולה נהיינו דכתי' כשמע למצרים יחילו כשמע צור לומר כאשר נפל פחד על כל האומות כן היה לעתיד אל בלעם כן בעו' פתור' בגימט' זהו פותר חלומות •

הנה עשינא הנה עולה ס' לומר ס' רבואות יצא יושב ממלי שיושבכנגדי ורואה אותי ואני איני יכול לראותו מפני הענכים שמקיפים אותו • לכה נא נב"א פי' ה' זנליםכם וערב רב יונא אחריהם וגם ארה לי פי'

ואתו

רש"י

אמרו אין בו תקוה הניאוהו והלכו להם שנא' וישבו שרי מואב עם בלעם אבל זקני מדין הלכו להם : (ח) לינו פה הלילה • אין רוח הקדש שורה עליו אלא בלילה וכן לכל נביאי אומות העולם ע"א שנא' ויאמר ה' ש לבן הארמי בחלום הלילה כאדם ההולך אצל פלגשו בהחבא : כאשר ידבר ה' אלי • אם ימליכני ללכת עם בני אדם כמותכם אלך שמא אין כבודו לתתי להלוך אלא עם שרים גדולים : וישבו • לשון עכבה : (ט) מי האנשים האלה עמך • להטעותו בא (ר"ל ישרים דרכי ה' צדיקים ילכו בם ופושעים יכשלו בם כוונת הש"י שאמר מי האנשים היתה לטובה לכנס עמו בדברים כמ"ש רש"י בפ' בראשית בתיבת איכה • אך בא לבלעם לטעות כי הוא טעה) אמר פעמים שאין הכל גלוי לפניו אין דעתו שוה עליו אף אני אראה עת שאוכל לקלל ולא יבין : (י) בלק בן צפור וגו' • אע"פ שאיני חשוב בעיניך חשוב אני בעיני המלכים : (יא) קבה לי • זו קשה מארה לי שהוא נוקב ומפרש : וגרשתיו • מן העולם ובלק לא אמר אלא ואגרשנו מן הארץ איני מבקש אלא להסיעם מעלי ובלעם היה שונאם יותר מבלק : (יב) לא תלך עמהם • אמר לו אם כן אקללם במקומי אמר לו לא תאור את העם אמר לו אם כן אברכם אמר לו אינם צריכים לברכתך כי ברוך הוא משל אומרים לצרעה לא מדבשיך ולא מעוקציך : (יג) להלוך עמכם • אלא עם שרים גדולים מכם למדנו שרוחו גבוהה ולא רצה לגלות שהוא ברשותו של מקום אלא בלשון גסות לפי' ויוסף עוד בלק :

אבן עזרא

הפועל ואין טעמה בעבור היותו בה"א כי הנה כמוהו לכלה הפשע : יואר • הוי"ו והנח הנעלם תחת הדגש שהוא תחת אות הכפל כמו על כמון יסב ולא היה כמוהו מאותו בנין בעבור אות הגרון כמשפט : (ז) זקני מואב • וחכמים : וקסמים בידם • אמר רבי שמואל הנגיד הספרדי ז"ל שטעמו ודמי הקסמים וראיתו מבידם ולא אמר כלו רק הוא כמשמעו וספר הכתוב שהלך אל קוסם קוסמים כמוהו ועוד שלא יוכל להתעכב לאמר לא אמצא יום נבחר ושעה נבחרת ללכת ולקוב כי הם אנשי אומנותו והעד שפירושו כאשר הוא שאמר הכתוב בימינו היה הקסם : (ח) והשיבותי אתכם דבר • אחר שתלינו : (ט) ויבא אלהי' • לכבוד ישראל כי השם ידע דבר בעל פעור ואלו היה בלעם מקלל אותם היו כל העולם אומרים כי בעבור קללת בלעם באה המגפה : מי האנשים האלה • פתחון ותחלת דבור כמו אי הבל אחיך והנה הוא כחם והשם אמר לו קול

דמי

מאלה: טז ויבאו אל בלעם
ויאמרו לו כה אמר בלק בן
ג צפור אל נא תמנע מהלך
אלי: יז כי כבד אכבדך
ג' מאד וכל אשר תאמר אלי
אעשה ולכה נא קבה לי את
העם הזה: יח ויען בלעם
ויאמר אל עבדי בלק אם
יתן לי בלק מלא ביתו כסף
וזהב לא אוכל לעבר את פי
קמץ בז"ק יהוה אלהי לעשות קטנה או
ס"ת"ל נכתו' גדולה: יט ועתה שבו נא
י"ו נסורה: ז' בזה גם אתם הלילה ואדעה
ס'ספר מה יסף יהוה דבר עמי: כ
פסק קן ויבא אלהים אל בלעם לילה
יינו: ויאמר לו אם לקרא לך באו
כ"ט' ג'ג' סנהדרין: האנשים קום לך אתם ואך
את הדבר אשר אדבר
אליך אתו תעשה: כא ויקם
בלעם בבקר ויחבש את
באלכון חסר אתנו וילך עם שרי מואב:
כב ויחר אף אלהים כי
ס"ת"ל נכתו' הולך הוא ויתיצב מלאך
יהוה בדרך לשטן לו והוא
רכב

דברבין סגיאין ויקירין מאלין: טו ואתו לות
בלעם ואמרו ליה כדנן אמר
בלק בר צפור לא כען
תתמנע מלמיתי לותי:
יז ארי יקרא איקרינך
לחדא וכל דתימר לי
אעביד ואיתא כען לוט לי ית
עמא הדין: יח ואתיב
בלעם ואמר לעבדי בלק אם
יתן לי בלק מלי ביתיה כסף
ודהב לית לי רשו למעבר
על גזירת מימרא דיי אלהי
למעבד זעירתא או רבתא:
יט וכען אוריכו כען הכא
אף אתון בליליא ואדע מה
יוסף יי למללא עמי: כ
ואתא מימר מן קדם יי
לבלעם בליליא ואמר ליה
קום לך סנהדרין קה אם למקרי לך אתו גבריא
מכות י קום איזיל עמהון וברם ית
ויקם בלעם סנהדרין קה פתגמא דאמליל עמך יתיה
תעביד: כא וקם בלעם
בצפרא וזריז ית אתניה ואזל
עם רברבי מואב: כב
ותקיף רוגזא דיי ארי אזיל
הוא ואתעתד מלאכא דיי
באורחא לסטן ליה והוא רכיב
על

רשבם

(טו) רבים מרובים ונכבדים הטובים ונכבדים מן הראשונים: (כב) כי הולך הוא ברצון תאוה לקללם. אע"פ שהיה יודע שאין הקב"ה רוצה:

ותלהן

רשיי

(יז) כי כבד אכבדך מאד. יותר ממה שהיית נוטל לשעבר (ר"ל במלחמת סיחון) אני נותן לך: (יח) מלא ביתו כסף וזהב. למדנו שנפשו רחבה ומחמד ממון אחרים אמר ראוי לו ליתן לי כל כסף וזהב שלו שהרי צריך לשכור חיילות הרבה ספק נוצח ספק אינו נוצח ואני ודאי נוצח: לא אוכל לעבור. על כרחו גלה שהוא ברשות אחרים ונתנבא כאן שאינו יכול לבטל הברכות שנתברכו האבות מפי השכינה: (יט) גם אתם. פיו הכשילו גם אתם סופכם לילך בפחי נפש כראשונים

טו ואתו לות בלעם ואמרו ליה כדנן אמר בלק בר צפור לא כדון
תתמנע מלמיתי לותי : יז ארום מיקרא איקרינך לחדא וכל דתימר
לי אעבד ואיתא כדון לוט לותי ית עמא הדין : יח ואתיב בלעם
ואמר לעבדי בלק אין יתן לי בלק מלי ביתיה קורטור דיליה כסף ודהב
לית לי רשו למעיבר על גזירת מימרא דייי אלהי למעבר מלתא זעירתא
או רבתא : יט וכדון אסחרו בבעו הכא אוף אתון בליליא ואנדע
מה יוסף מימרא דייי למללא עמי : כ ואתא מימר מן קדם ייי לבלעם
בליליא ואמר ליה אין למקרי לך אתו גובריא קום טייל עמהון ודהוד
פתגמא דאמליל עמך יתיה תעביד :
כא וקם בלעם בצפרא וזריז ית
אתניה ואזל עם רברבי מואב : כב
ותקיף רוגזא דייי ארום אזיל הוא
ללטוטינון ואתעתד מלאכא דייי
באורחא למישטן ליה והוא רכיב על אתניה ותרין עולימוי ינים
ויסרים

ירושלמי

וקם בלעם בצפרא ושויית אתניה ואזל עם רברבני מואב :

הכשילו שלנסוף קלל אותו יתבורך נ' אשר תברך מבורך יהיה שם יי' מבורך ואידך באיוב אלמד שהיה יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס בה • והיה מקלל ומבר' ברי' וזהו יהי שם יי' מבורך • תאור ג' ואשר תאר • לא תאו' את העם • ונסיה בעמק

לא תאור • ידעינן מכי' בסנהדרין הוא הדין לכל אדם ע"כ לא תאור שאמר לקלל כל אדם • ואשר תאר יואר בנים' מקללת את מואב שאן נ' מאן יי' לתת מאן בלעם הלוך עמנו • אשר מאן לתתי לך נפשי תלמד שכן כתו להרבות לו

רש"י

כראשונים : מה יוסף • לא ישנה דבריו מברכה לקללה הלואי שלא יוסיף לברך כאן נתנבא שעתיד להוסיף להם ברכות על ידו : (כ) אם לקרא לך • אם הקריאה שלך וסבור אתה ליטול עליה שכר : קום לך אתם ואך • על כרחך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה ואע"פכ וילך בלעם אמר שמא אפתנו ויתרצה : (כא) ויחבוש את אתונו • מכאן ששנאה מקלקלת את השורה שחבש הוא בעצמו • אמר הקדוש ברוך הוא רשע כבר קדמך אברהם אביהם שנ' וישכם אברהם בבקר ויחבוש את חמורו: עם שרי מואב • לבו כלבם שוה: (כב) כי הולך הוא • ראה שהדבר רע בעיני המקום ונתאוה לילך: לשטן לו • מלאך של רחמים היה והיה רוצה למנעו מלחטוא שלא יחטא ויאבד : ושני נעריו עמו • מכאן לאדם חשוב היוצא לדרך יוליך עמו שני אנשים לשמשו וחוזרים ומשמשים זה את זה :
ותרא

אבן עזרא

דמי אחיך : (יב) כי ברוך הוא • כטעם כי לא תוכל לקלל אותו כי אני ברכתיו : (יג) שרי בלק • ולא הזכיר זקני מדין כי בלק הוא העיקר והוא השולח אליו אמר רבי משה הכהן הספרדי ז"ל כי אע"פ שסימן הפעול ביו"ד לא יתכן להיותו כי אם בנו"ן כמו הלהרגני לא יאמר הלהרגי והנה שכח לתתי להלוך עמכם לא אבה יבמי ור' יונה המדקדק אמר כי היו"ד נוסף ולא כנו כנון' וטעם הלוך עמנו ממקומו : (טו) רבים • כמשמעו או גדולים כמו על כל רב ביתו קרית מלך רב והוא דוד כי כן תקרא קרית חנה דוד : (יז) כי כבד אכבדך • בממון : וכל אשר תאמר • שים נורך כדי שתקללם והעד כי כבד אכבדך כן שאמ' בלעם אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב : (יח) מלא ביתו • ביתו מלא וכן מלא כל הארץ כבודו כי רבים טעו שחשבו כי כבוד השם הוא מלא העולם כטעם ליי' הארץ ומלואה : קטנה או גדולה • תאר השם ויחסר מקום השם וכן ועשיר ימנה עזות ומאכלו בריאה : (יט) בזה • במקום הזה אמר הגאון ז"ל אם יטעון טוען ויאמר אחר שאמר השם לא תלך עמהם איך אמר קום לך אתם יש להשיב כי השם לא רצה שילך עם האנשים הראשונים עד שיבואו שרים נכבדים מהם ולפי דעתי אין צורך רק טעמו כטעם שלח לך אנשים כי השם אמר לישראל עלה רש והם לא האמינו רק אמרו נשלחה אנשים לפנינו או שאל משה את השם ואמר לו שלח לך אנשים ואחר שאמר השם לבלעם לא תאור את העם מה צורך היה לו לומר ולדעת מה

כול׳ סס׳ : רכב על־אתנו ושני נעריו
כול׳ ססר : עמו : כג ותרא האתון את־
מל׳ ס״ג מלאך יהוה נצב בדרך
נ׳ ס״ג נתו׳ ג׳ וחרבו שלופה בידו ותט
האתון מן־הדרך ותלך
בשדה ויך בלעם את־האתון
נ׳ וחסר להטתה הדרך : כד ויעמד
נ׳ ומ״ג מלאך יהוה במשעול
הכרמים גדר מזה וגדר מזה :
כה ותרא האתון את־
נ׳ מלאך יהוה ותלחץ אל־הקיר
נ׳ ותלחץ את־רגל בלעם
ב׳ס י״ג ח׳ אל־הקיר ויסף להכתה :
ז׳ס״ג י״א ס״ג כו ויוסף מלאך־יהוה עבור
בליגכם : ויעמד במקום צר אשר אין־
קמץ ו״ק דרך לנטות ימין ושמאול :
ק ד״בו ס״ג כז ותרא האתון את־מלאך
נ׳ יהוה ותרבץ תחת בלעם
ויחר־אף בלעם ויך את־
נ׳ האתון במקל : כח ויפתח
יהוה את־פי האתון ותאמר
י״ל וקמץ לבלעם מה־עשיתי לך כי
קמצי׳ נתגר׳ הכיתני זה שלש רגלים : כט
קמץ גו״ן
נ׳ · כ״ג ויאמר בלעם לאתון כי התעללת בי לו יש־חרב בידי

אתניה ותרין עולימוהי
עמיה : כג וחזת אתנא
ית מלאכא דיי מעתד
באורחא וחרביה שליפא
בידיה וסטת אתנא מן
אורחא ואזלת בחקלא ומחא
בלעם ית אתנא לאסטיותה
לאורחא : כד וקם מלאכא
דיי בשביל כרמיא אתרא
דגדירא מכא וגדירא מכא :
כה וחזת אתנא ית
מלאכא דיי ודחיקת
לכותלא ודחקת ית רגלא
דבלעם לכותלא ואוסיף
למחהא : כו ואוסיף
מלאכא דיי למעבר וקם
באתר עק דלית אורח
לסטאה לימינא ולסמאלא : כז
וחזת אתנא ית מלאכא דיי
ורבעת תחות בלעם ותקיף
רוגזא דבלעם ומחא ית
אתנא בחוטרא : כח
ופתח יי ית פומא דאתנא
ואמרת לבלעם מה עבדית
לך ארי מחיתני דנן תלת
זמנין : כט ואמר בלעם
לאתנא

רשב״ם

(כה) ותלחץ את רגל בלעם. שעל זה נעשה הגדר כדכתיב וילך שפי : אולי

רש״י

(כג) ותרא האתון. והוא לא ראה שנתן הקב״ה רשות לבהמה לראות יותר מן האדם שמתוך שיש בו דעת תטרף דעתו כשיראה מזיקין : וחרבו שלופה בידו. אמר רשע זה הניח כלי אומנתו שכלי זיינן של אומות העולם בחרב והוא בא עליהם בפיו שהוא אומנות שלהם אף אני אתפוש את שלו ואבא עליו באומנתו וכן סופו ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב : (כד) במשעול. כתרגומו בשביל. וכן אם ישפוק עפר שומרון לשעלים עפר הנדבק בכפות הרגלים בהלוכן וכן מי מדד בשעלו מים ברגליו ובהלוכו : גדר מזה וגדר מזה. סתם גדר של אבנים הוא : (כה) ותלחץ. היא עצמה : ותלחץ. את אחרים את רגל

וְיַסְרִים כְּמֵיהּ : כג וַחֲמַת אֲתָנָא יַת מַלְאֲכָא דַיְיָ מְעַתַּד בְּאִיסְרַטָּא
וְחַרְבֵּיהּ שְׁלִיפָא בִּידֵיהּ וּסְטַת אֲתָנָא מִן אָרְחָא וַאֲזָלַת בְּחַקְלָא וּמְחָא
בִּלְעָם יַת אֲתָנָא דִּמְכַוְּונָא יָתָהּ
לְאִיסְרַטָּא : כד וְקָם מַלְאֲכָא דַיְיָ
בְּרוֹחְקָא דְמִיצַע בֵּינֵי כַרְמַיָּא אֲתַר
דְאָקִים יַעֲקֹב וְלָבָן אוֹגַר וְקָמָא
מִצִּיטְרָא מִיכָּא וְסָכוּתָא כִּצִּיטְרָא
מִיכָּא וְקַיִימוּ דְלָא לְמֶעִיבַר דֵּין תְּחוּם דֵּין לְבִישָׁא : כה וַחֲמַת אֲתָנָא
יַת מַלְאֲכָא דַיְיָ וְאִדְחֲקַת לְסַיְיגָא וּדְחֲקַת יַת רִיגַל בִּלְעָם לְסַיְיגָא וְאוֹסִיף
לְמִימְחָהּ וּמַלְאֲכָא אִתְכַּסֵּי מִינָהּ : כו וְאוֹסִיף מַלְאֲכָא דַיְיָ לְמֶעִיבַר
וְקָם בַּאֲתַר דְּחִיק דְּלֵית אוֹרַח לְמִיסְטֵי לְיַמִּינָא וְלִשְׂמָאלָא : כז וַחֲמַת
אֲתָנָא יַת מַלְאֲכָא דַיְיָ וּרְבַעַת לָהּ תְּחוֹת בִּלְעָם וּתְקֵיף רוּגְזָא דְבִלְעָם
וּמְחָא יַת אֲתָנָא בְּשׁוּטָא : כח עַשְׂרָתֵי פִתְגָּמִין אִתְבְּרִיאוּ בָּתַר שִׁכְלוּל
עָלְמָא בְּמֵיעֲלֵי שַׁבְּתָא בֵּינֵי שִׁמְשָׁתָא מַנָּא וּבֵירָא וְחוּטְרָא דְמשֶׁה
וְשָׁמִירָא וְקֶשְׁתָּא וַעֲנָנֵי יְקָרָא וּפוּם אַרְעָא וּכְתָב לוּחֵי קְיָימָא וּמַזִּיקֵי וּפוּם
מַמְלַל אֲתָנָא בֵּי הַהִיא שַׁעְתָּא פְתַח מֵימְרָא דַיְיָ יַת פּוּמָהּ וְאוֹרְמַן לָהּ מַמְלַל
וַאֲמַרַת לְבִלְעָם מָה עֲבָדִית לָךְ אֲרוּם מְחֵיתַנִי דֵּין תְּלָת זִמְנִין : כט
וַאֲמַר בִּלְעָם לַאֲתָנָא אֲרוּם שְׁקַרְתְּ בִּי אִילוּ אִית סַיְיפָא בִּידֵי אֲרוּם כְּדוּן
קְטַלְתִּיךְ

ירושלמי

וְקָם מַלְאֲכָא דַיְיָ וְאִתְמְצַע
בְּרַמַיָּא סַגְיָא מִן דֵּין וְסַגְיָא מִן
דֵּין סִיטְרָא :

בעל הטורים

שכרו. וזהו האן. כדי לתתו בכסף פדיום להרגו׳ שכרו לא תאור את העצם. נלעס אמר קנה לי והקנ״ה השיבו לא תאור אפי׳ חסרון כל דהוא. ואן את הדבר. יכול אם ירצה לקלל האומות יקלל ישראל עמהם או אם ירצה לברך ישראל יברך האומו׳ ת״ל חלק חלק בדרך לשטן. תכאן שכל

אורכים נחוקת בכנס. ותעו ג׳ נחכד׳ ומלי עיינא תרי וחד ותעו אסורנו מני ארדך. לתה ותעו האתון בסביל ותעו אסרך שנלעכנטה מני ארחך שי יה הפך לקללם והקנ״ה ונה לנו כסו ויך את האתון. גוא קלל לותה לפי שהי. דעתו לקלל את ישראל ואין כ׳ קללות

רש״י

בלעם : (כו) ויוסף מלאך יי׳ עבור. לעבור עוד לפניו להלן להיות לפניו במקו׳ אחר כמו והוא עבר לפניהם . ומדרש אגדה יש בתנחומא מה ראה לעמוד בשלשה מקומות סימני אבות הראהו :
(כח) זה שלש רגלים. רמז לו אתה מבקש לעקור אומה החוגגת שלש רגלים בשנה : (כט) התעללת. כתרגומו לשון גנאי ובזיון : לו יש חרב בידי. גנות גדולה היא לו דבר זה בעיני השרים זה הולך להרוג אומה שלימה בפיו ולאתון זו צריך לכלי זיין :
ההסכן

אבן עזרא

יוסף יי׳ דבר רק השב בלבו ויחשבה רעה והשם אמר לו לך עם האנשים רק כאשר לך שלא תדבר רק מה שאומר לך והעד על פירושי ויחר אף אלהים כי הולך הוא : (כב) לשטן לו. כבר פירשתיו בספר איוב כי השטן היה המלאך ודברי הגאון שהוא בן אדם לא מעלין ולא מורידין: (כא) ויחבוש. כנוי: (כג) מן הדרך. הדרוך והלכה בשדה שאין שם דרך: להטותה הדרך. דרך קצרה והטעם אל הדרך : (כד) במשעול הכרמים. פירושו כפי מקומו כדברי המתרגם ארמית כי אין ריע לו: (כה) ותלחץ אל הקיר. היא לחצה עצמה : אל הקיר . היא הגדר : ויוסף להכותה. כי כבר הכה אותה בנטותה אל השדה: (כח) ויפתח יי׳. אמרו חז״ל שעשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ולפי דעתי שהטעם שגזר השם למדם באותות האלה שהם חוץ לתולדת ויאמר הגאון כי לא דברה האתון ורב שמואל בן חפני תפסו ור׳ שמואל הספרדי בעל השירי׳ חשב להציל הכתכם ודע כי אנשי שקול הדעת הוצרכו להוציא הדברים ממשמעם כי אמרו שהשם לא יחדש אות בעולם לשנות המכתב שברא רק להצדיק נביאו ולא אמרו אמת כי הנה רבניה מישאל ועזריה נעשה להם אות ולא היו נביאים ויש מהם אומרים כי בלעם נביא היה והאמת כי נבואתו היתה בעבור כבוד ישראל כי קוסם היה וכן קראו הכתוב ויש אומרים כי היה יודע דעת עליונים לקבל כחם למטה בגזרות וזה טעם ואפשר תאור יואר והנכון בעיני כי היה יודע מזלות ובעת
ראותו

נ׳ כִּי עַתָּה הֲרַגְתִּיךְ׃ ל וַתֹּאמֶר
י״ג ס״ל נתורה׃ הָאָתוֹן אֶל־בִּלְעָם הֲלוֹא
אָנֹכִי אֲתֹנְךָ אֲשֶׁר־רָכַבְתָּ עָלַי
נ׳ מֵעוֹדְךָ עַד־הַיּוֹם הַזֶּה הַהַסְכֵּן
נ׳ הִסְכַּנְתִּי לַעֲשׂוֹת לְךָ כֹּה
כ׳ את מלין יקודה׃ וַיֹּאמֶר לֹא׃ לא וַיְגַל יְהוָה
אֶת־עֵינֵי בִלְעָם וַיַּרְא אֶת־
מַלְאַךְ יְהוָה נִצָּב בַּדֶּרֶךְ וְחַרְבּוֹ
נ׳ כ׳מ״ל דין שְׁלֻפָה בְּיָדוֹ וַיִּקֹּד וַיִּשְׁתַּחוּ
לְאַפָּיו׃ לב וַיֹּאמֶר אֵלָיו
מַלְאַךְ יְהוָה עַל־מָה הִכִּיתָ
ה׳ מ״ל נתו׳ אֶת־אֲתֹנְךָ זֶה שָׁלוֹשׁ רְגָלִים
הִנֵּה אָנֹכִי יָצָאתִי לְשָׂטָן כִּי־
ל׳ ג׳ יָרַט הַדֶּרֶךְ לְנֶגְדִּי׃ לג וַתִּרְאַנִי
ג׳ ס״ל נתורה הָאָתוֹן וַתֵּט לְפָנַי זֶה שָׁלֹשׁ
רְגָלִים אוּלַי נָטְתָה מִפָּנַי כִּי
נ׳ וכ״נ עַתָּה גַּם־אֹתְכָה הָרַגְתִּי
ואותה

לַאֲתָנָא אֲרֵי חַיֵּיכְתְּ בִּי אִלּוּפוֹן אהרן
אִית חַרְבָּא בִּידִי אֲרֵי כְעַן הלא אנכי סנהדרין קה
קְטַלְתִּיךְ׃ ל וַאֲמַרַת
אֲתָנָא לְבִלְעָם הֲלָא אֲנָא
אֲתָנָךְ דִּרְכַבְתְּ עֲלַי מִדְּאִיתָךְ ההסכן סנהדרין קה
עַד יוֹמָא הָדֵין הֲמֵילַף
אֲלִיפְנָא לְמֶעְבַּד לָךְ כְּדֵין
וַאֲמַר לָא׃ לא וּגְלָא יְיָ
יָת עֵינֵי בִלְעָם וַחֲזָא יָת
מַלְאֲכָא דַּיְיָ מְעַתַּד בְּאוֹרְחָא וחרבו סוטה יא
וְחַרְבֵּיהּ שְׁלִיפָא בִּידֵיהּ וּכְרַע
וּסְגִיד לְאַפּוֹהִי׃ לב וַאֲמַר
לֵיהּ מַלְאֲכָא דַּיְיָ עַל מָא
מְחֵיתָא יָת אֲתָנָךְ דְּנַן תְּלָת
זִמְנִין הָא אֲנָא נְפָקִית לְמִסְטָן כי ירט
אֲרֵי גְלֵי קֳדָמַי דְּאַתְּ רָעֵי סנה קה
לְמֵיזַל בְּאוֹרְחָא לְקִבְלִי׃ מכות פו
לג וַחֲזָתְנִי אֲתָנָא וּסְטָת
מִן קֳדָמַי דְּנַן תְּלָת זִמְנִין
אִלּוּפוֹן לָא סְטָת מִן קֳדָמַי
ארי

רשב״ם

(לג) אולי נטתה מפני כל אולי שבמקרא פירושם כמו אם וכמו אילו׃ והמפרשים את זה כמו לולי התמהמהנו וכמו לולי יי׳ וגו׳׳ טעות הוא בידם׳ אבל פירושו כמו אולי יש תקוה׳ אולי יתכן יי׳ צבאות׳ אולי משגה הוא׳ וכן אמר המלאך על מה הכית את אתונך שלש פעמי׳ שלא כדין עשית שהרי ותט לפני זה שלש רגלים כל נטיותיה היו לפני אבל לא מפני שהרי לא עברה אותי׃ אולי נטתה מפני כלומר שאם נטתה מפני ולא לפני כלומר שאם עברה אותי את הדרך עד אחריי גם הרגתי אותך׳ כלומר לא היית ניזול בהיזק מועט של לחיצת רגלך אלא אף אותך הרגתי והיא לא היתה מפסדת שאותה החייתי כמו שהיא קיימת גם עתה שהיא לא היתה פושע כי אם אתה שהיית פושע בי שהכית אתונך׃ גם אותכה גם הרגתי אותך׳ כמו וברכתם גם אותי׳ גם תברכו אותי׃

וילך

רש״י

(ל) ההסכן הסכנתי׳ כתרגומו וכן הלאל יסכן גבר ורבותינו דרשו מקרא זה בגמרא אמרו ליה מאי טעמא לא רכבת אסוסיא אמר להון ברטיבא שדאי ליה כולי כדאיתא במסכת ע״א׃ (לב) כי ירט הדרך לנגדי׳ רבותינו חכמי משנה דרשוהו נוטריקון יראה ראתה נטתה בשביל שהדרך לנגדי כלומר לקנאתי ולהקניטני ולפי משמעו כי חרד הדרך לנגדי לשון רטט כי ראיתי בעל הדרך שחרד ומהר הדרך שהוא לכעסי ולהמרותי ומקרא קצר הוא כמו ותכל דוד לישנא אחרינא ירט לשון רצון וכן ע״י רשעי׳ ירטני מפיים ומנחם אותי ע״י רשעים שאינן אלא מקניטים׃ (לג) אולי נטתה׃ כמו לולי פעמים שאולי משמש בלשון לולא׃ גם אותכה הרגתי הרי זה מקרא מסורס והוא כמו גם הרגתי אותך כלומר לא

העכבה

יונתן בן עוזיאל

קטלתיך : ל ואמרת אתנא לבלעם ווי לך בלעם חסיר רעתא אנת דאנא בעירא מסאבא מיתא בעלמא הדין ולא אתיא לעלמא דאתי לא יכילת למילוט יתי כל דכן בנוי דאברהם יצחק ויעקב דבזכותהון אתברי עלמא ואנת אזיל למילט יתהון ורי גנבתא דעתהון דעמא האלין ואמרת לית הדא אתנא דידי שאילא היא בידי וסוסיא דידי שרי ברטיבא הלא אנא אתנך דרכבת עלי מן טליותך עד זמן יומא הדין הא מתהנייתי מנך במשכבא ולא אתכוונית למעבר לך היכדין ואמר לא : לא וגלא ייי ית עינוי דבלעם וחמא ית מלאכא דייי מעתד באסרטא וסייפיה שליפא בידיה ונחן וסגיד על אנפוי : לב ואמר ליה מלאכא דייי מטול מה מחית ית אתנא דנן תלת זמנין הא אנא נפקית למישטן לך ואתנא דחילת חמת סטת מן ארחא וגלי קדמי דאנת בעי למיזל למילוט ית עמא ומילא לא מהוגנא לקבלי : לג וחמתני אתנא וסטת מן קדמי דנן תלת זמנין אלולפון לא סטת מן קדמי ארום כען

ירושלמי

ואמרת אתנא לבלעם ווי לך בלעם רשיעא חסר דעתא וכל חוכמא לא אשתכח בך הא אנא בעיר מסאב מיתא בעלמא הדין ולא אתיא לעלמא דאתי לא יכלית למילוט יתי בחוכמת דעתך על חד כמא וכמה בנוי דאברהם יצחק ויעקב דבזכותיהון אתברי עלמא מן שירויא והיך את אזל למילט יתהון בר גנבת דעתיהון דעמא האלין ואמרת להון לית אתנא הדא דידי שאילא היא בידי ברם הלא אנא היא אתנך די רכבת עלי מן טליותך עד יומא הדין המתכוונת אתכוונת למעבר לך כדון ואמר לה לא :

ואול

בעל הטורים

ניוס א' דכתיב לא אוסיף קללי אי כמי מפני שלא הגיע הרגע של הזינס שלא אנכי אתונך שלא וי"ו ששה דברי' אמרה לו לטעיניה בעלמא אקראי בעלמא כלאיתא בפ"ק לע"ז רכבת עלי בגימטריא רבעתני : אתכה כתיב בה"א נה' דבריש קטאתה ואותה החייתי ולא וי"ו שהשיב' אותו וי' דברים ובגראת ניוס ו' בין הסמפוס הכה אנכי

יצאתי לשטן יצאתי ממלתי שמלת רחמים שמלאך רחמים היה מלאך יי' בדרך נגיש' בגדיאל המלאך ז' פרים וז' אי' וכן עשה אינו כיון מכהנ נגי כח להקריב ז' ז' כנגד ז' מכות שלהם על שלחן חסר וי"ו כי לא חפץ בה הנ"ה שאמר לו טוב פת חרבה ושלוה בה מני' תלא זנחי ריב ר"ת ממזר פי' מז' פרים וז' אלים שהקריבו מואבי' שנא' תתמזרות

אבן עזרא

ראותו במזל של סוס אדם שהגיע עת רעתו היה מקלל אותו ובא הרעה אל המקולל יחשבו הרואי' והשומעים הנמצאים כי בעבור קללתו באה הרעה והעד שדבר במרמה עם שרי בלק וזה טעם לא אוכל לעבו' את פי יי' אלהי כי אין יכולת בכוכב לשנו' מעשה היוצא או גזרתו והסוד כי החלק לא ישנה החלק רק גזיר' הכל תשנה גזיר' החלק ולא אוכל לגלות זה הסוד כי עמוק הוא והישר כי האתון דברה ואם תבין סוד מלאכי אברהם גם יעקב אז תבין האמת· וטעם במקל כי בתחלה ובשנית הכה אותה בעץ קטן או בשוט : רגלי'· פירשתיו : (כט) התעללת· פירשתיו : (ל) מעודך· הטעם מיום שרכבת : ההסכן הסכנתי· ההרגל הרגלתי והשעם הכך היה חקי הסכן פה עמו ושלם : (לא) ויגל יי'· כנער אלישע שהוסיף במאור עיניו או הכהו תחלה בסנורים : וישתחו לאפיו· פירשתיו : (לב) כי ירט· הטעם עוות וכן ע"י רשעים ירטני שהוא מן רטה שאילו היה מן ירט היה ראוי להיות כמו יעטני ואם הם שני שרשים וכמוהו מעיל צדקה יעטני שהוא על משקל אשר יעבני כמו עוטה אור : (לג) ותראני האתון· בקמץ גדול תחת קטן שהיה ראוי להיות ותראני ורבים כן אולי יתחלק לטעמים רבים ופה הוא

במו

ד"כ מ"ג ני ואותה החייתי: לד ויאמר
בלעם אל־מלאך יהוה
י' נקודס חטאתי כי לא ידעתי כי
אתה נצב לקראתי בדרך
י"א נטעם תגרין ועתה אם־רע בעיניך אשובה
לי: לה ויאמר מלאך יהוה
אל־בלעם לך עם־האנשים
ואפס את־הדבר אשר־אדבר
אליך אתו תדבר וילך בלעם
ג' עם־שרי בלק: לו וישמע
בלק כי־בא בלעם ויצא
לקראתו אל־עיר מואב אשר
ה' על־גבול ארנן אשר בקצה
הגבול: לז ויאמר בלק אל־
בלעם הלא שלח שלחתי
אליך לקרא־לך למה לא־
י' הלכת אלי האמנם לא אוכל
נ' כבדך: לח ויאמר בלעם
אל־בלק הנה־באתי אליך
ב' חד מ"ג עתה היכל אוכל דבר
לין חסר מאומה הדבר אשר ישים
ג' פסק ס"נ אלהים בפי אתו אדבר: לט
וילך בלעם עם־בלק ויבאו
קרית חצות: ס ויזבח בלק
ו' כ"נ בקר וצאן וישלח לבלעם
נ' ולשרים אשר אתו: מא ויהי
בבקר ויקח בלק את־בלעם
ויעלהו במות בעל וירא משם קצה העם:

ארי כען אף יתך קטלית
ויתה קיימית: לד ואמר
בלעם למלאכא דיי חבית
ארי לא ידעית דאת מעתד
לקדמותי באורחא וכען אם
ביש בעינך איתוב לי: לה
ואמר מלאכא דיי לבלעם
איזיל עם גבריא ולחוד ית
פתגמא דאמליל עמך יתיה
תמליל ואזל בלעם עם
רברבי בלק: לו ושמע
בלק ארי אתא בלעם ונפק
לקדמותיה לקרתא דמואב
דעל תחום ארנון דבסטר
תחומא: לז ואמר בלק
לבלעם הלא משלח שלחית
לותך למקרי לך למה לא
אתיתא לותי הבקושטא
חויתא אמר לית אנא יכיל
ליקרותך: לח ואמר
בלעם לבלק הא אתיתי לותך
כען המיכל יכילנא למללא
מדעם פתגמא דישוי יי
בפומי יתיה אמליל: לט
ואזל בלעם עם בלק ואתו
לקרית מחוזוהי: ס
ונכס בלק תורין וען ושדר
לבלעם ולרברביא דעמיה:
מא והוה בצפרא ודבר
בלק ית בלעם ואסקיה לרמת
דחלתיה וחזא מתמן קצת מן
עמא: ואמר

ויאמר

רש"י

המכבה כלנגד קראתך ע"י כי גם ההריגה : ואותה החייתי : ועתה מפני שדברה

אבן עזרא

כמו לולי ומלת גם לעד שמתה האתון אחר שדברה : ואותה החייתי . דרך קצרה

כען איף יהך קטלית ויתה קיימית : לד ואמר בלעם למלאכא דיי חבית ארום לא ידעית ארום אנת מעתד לקדמותי באורחא וכדון אין ביש קדמך איתוב לי : לה ואמר מלאכא דיי לבלעם איזיל עם גובריא וברם ית פתגמא דאמליל עמך יתיה תמליל ואזל בלעם עם רברבי בלק : לו ושמע בלק ארום אתא בלעם ונפק לקדמותיה לקרתא דמואב דעל תחום ארנון דבסטר תחומא : לז ואמר בלק לבלעם הלא שדרא שדרית לוותך למקרי לך למא לא אתיתא לותי הברם מן קושטין הוית אמר לית אנא יכיל למייקרא יתך : לח ואמר בלעם לבלק הא אתיתי לוותך כדון המיכל יכילנא למללא מדעם פתגמא דיזמן יי בפומי יתיה אמליל : לט ואזל בלעם עם בלק ואתון לקרתא דמקפן שורין לפלטיוון קרתא רבתא היא קרתא דסיחון היא בירושא :

מ ונכס בלק תורין ועאן ושדר לבלעם ולרברביא דעמיה : מא והוה עידוני בצפרא ודבר בלק ית בלעם ואסקיה לרמת דחלתא דפעור וחמא מתמן משיריין דן דמהלכין בקצת עמא דאתפרסימו מתחות ענני

יראני ג' ואיקן אלהי' יראני בשוררי אלמד שהיה בלעם שונא אותם וחפץ לקללם יותר מבלק והיה מתפלל עליהם שיהי' יראני בשורריו וילך שפי בגימט' חגר ברגל, ר"ל מלשון שמלוכתיה בגוים אמ' ותלחץ רגל בלעם אל הקיר. שפי פ"א פסוק שעזבם וחפש בלבו שנה טוב לקלל את ישראל. ערכתי ב' הכא ואידך הנה נא ערכתי חשפט כלומ' שערך המזבחות כדי לערוך משפטים ישראל. בפי בגימ' מלאך נפי בגימ' סוס ומלאך

רש"י

שדברה והוכיחתך ולא יכולת לעמוד בתוכחתה כמו שכתו' ויאמר לא הרגתיה שלא יאמרו זו היא שסלקה את בלעם בתוכחתה ולא יכול להשיב שחס המקום על כבוד הבריו' וכן והרגת את האשה ואת הבהמה וכן ואת הבהמה תהרוגו : (לד) כי לא ידעתי . גם זה גנותו ועל כרחו הודה הוא היה משתבח שיודע דעת עליון ופיו העיד לא ידעתי : אם רע בעיניך אשובה לי' להתריס כנגד המקום היא תשובה זו אמר לו הוא בעצמו צוני ללכת ואתה מלאך מבטל את דבריו למוד הוא בכך שאומ' דבר ומלאך מחזירו אמר לאברהם קח נא את בנך וגו' וע"י מלאך בטל את דברו אף אני אם רע בעיניך צריך אני לשוב :

(לה) לך עם האנשים . בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו : ואפס . על כרחך את הדבר אשר אדבר וגו' : לך עם האנשים . כי חלקך עמהם וסופך ליאבד מן העולם : עם שרי בלק . שמח לקללם כמותם : (לו) וישמע בלק . שלח שלוחים לבשרו : (לז) האמנם לא אוכל כבדך . נתנבא שסופו לצאת מעמו בקלון : אל עיר מואב . אל מטרופולין שלו עיר החשובה שלו לומר ראה מה שהן מבקשים לעקור : (לט) קרית חוצות . עיר מלאה שווקי' אנשים וטף בחוצותיה לומר ראה ורחם שלא יעקרו אלו : (מ) בקר וצאן . דבר מועט : (מא) במות בעל . כתרגומו לרמת דחלתיה שם ע"א : (ג) אולי יקרה יי' לקראתי . אינו רגיל לדבר עמי ביום : וילך שפי . כתרגומו יחידי לשון שופי ושקט שאין עמו אלא שתיקה :

אבן עזרא

קצרה וכן הטעם כאשר הרגתיה הרגתיך או הרגתיך לבדך ואותה החייתי : וטעם ואותה החייתי כי בן אדם בראותו המלאך ימו' והעד ותגלגל כפשי ודבר מנוח לעד ואף כי הבהמה שאינה שום שותפות עם רוח המלאך כבן אדם : (לה) עם האנשים . האלה : ואפס . כמו רק וכן אפס כי לא יהיה בך אביון אפס כי עז העם : (לז) למה לא הלכת . כמו באת בעבור מלת אלי וכן מלת ויסר כאשר פירשתיו : (לט) קרית חוצות . שם מדינה : (מא) במות בעל הוא בעלי במות ארנון . וירא משם קצה העם . כי הם חונים לארבע רוחות השמים : (א) שבעה מזבחות . יש סודות עמוקים לא יבינום כי אם מתי מספר ושביעי בימים ובחדשים ובשנים ושבעה כבשי העולה ושבע הזאות גם אמר השם לאיוב קחו לכם שבעה פרי' ושבעה אילים ובחת שלם לשלם או תתחדש רוח בינה והמשכיל יבין : (ב) פר ואיל במזבח . בכל מזבח ומזבח והיא דרך קצרה כאשר אמר במזבח האחד

ויקר

כג א ויאמר בלעם אל בלק
כל אורייתא חסר בנה לי בזה שבעה מזבחת
והכן לי בזה שבעה פרים
ד' ס"ל נתו' ושבעה אילים : ב ויעש
בלק כאשר דבר בלעם ויעל
בלק ובלעם פר ואיל במזבח :
ב' בטעם ג ויאמר בלעם לבלק
פענין ק"פ: ג' התיצב על עלתך ואלכה
ל'כתי' פ"א אולי יקרה יהוה לקראתי
ודבר מה יראני והגדתי לך
ל' י' ג' וילך שפי : ד ויקר אלהים
אל בלעם ויאמר אליו את
ג' י' ג' שבעת המזבחת ערכתי
ל' מ'ד'קין ...ני ואעל פר ואיל במזבח : ה
וישם יהוה דבר בפי בלעם
ויאמר שוב אל בלק וכה
תדבר : ו וישב אליו והנה
ד' נצב על עלתו הוא וכל שרי
מואב : ז וישא משלו
נ"א יב'י' כפפי יםובב ויאמר מן ארם ינחני בלק
ג' מלך מואב מהררי קדם
ד' לכה ארה לי יעקב ולכה
ל' וחסר ל' וכ'כ' ג' זעמה ישראל : ח מה אקב
וחסר לא קבה אל ומה אזעם לא

זעם

א ואמר בלעם לבלק
בנה לי הכא שבעא מדבחין
ואתקין לי הכא שבעא תורין
ושבעא דכרין : ב ועבד
בלק כמא דמליל בלעם
ואסיק בלק ובלעם תור ודכר
על כל מדבחא : ג
ואמר בלעם לבלק אתעתד
על עלתך ואיהך מא"ם יערע
מימר מן קדם יי לקדמותי
ופתגמא דיחזנני ואחוי לך
ואזל יחידי : ד וערע
מימר מן קדם יי לבלעם
ואמר קדמוהי ית שבעא
מדבחין סדרית ואסיקית תור
ודכר על כל מדבחא : ה
ושוי יי פתגמא בפומא
דבלעם ואמר תוב לבלק
וכדין תמליל : ו ותב
לותיה והא מעתד על עלתיה
הוא וכל רברבי מואב : ז
ונטל מתליה ואמר מן ארם
דברני בלק מלכא דמואב
מטורי מדינחא איתא לוט לי
יעקב ואיתא תריך לי
ישראל : ח מה אלוטיה
דלא לטייה אל ומה אתרכיה
דלא תרכיה יי :

ארי

וילך שפי סוטה י סנהדרין קה
וישם ה' פס קה
מה אקוב ברכות ז סוטה מא סנהדרין כו נג קה הפלוליס ז

רשב"ם

(ג) וילך שפי · חגר · כמו ושופו עצמותיו: גם שניהם מגזרת חשופי פעל של ה"א : (ז) ינחני הנחני : מהררי קדם · כפל לשון דכתיב ארם מקדם · כלומר טורח גדול מארץ רחוקה · ונתנם כי לא יועיל לו : זעמה נראה לי פ נח שהוא לשון ליווי · אבל וזעמה מלא פו"ס משמע בקשה וזעמת · כמו אם אוכלה · והיא שועטה את ישראל לא זעם ה' אותם · לא הכעיסם כדכתיב והעם אשר זעם ה' שהקב"ה זעם אותם לשון הכעים אחרים הוא :

רש"י

(ד) ויקר · לשון עראי לשון גנאי לשון טומאת קרי כלומר בקושי ובבזיון ולא היה נגלה עליו ביום אלא בשביל להראות חבתן של ישראל : את שבעת המזבחות · שבעה מזבחות ערכתי אין כתיב כאן אלא את שבעת המזבחות אמר לפניו אבותיהם של אלו בנו לפניך שבעה מזבחות

כי

עני יקרא: א ואמר והוה כיון דחמא בלעם ית תרהון דפילחנא נוכראה ביניהון חדא בליביה ואמר לבלק בני לי הכא שובעא אגורין ועתד לי הכא שבעא תורין ושבעא דכרין: ב ועבד בלק היכמא דמליל בלעם ואסיק בלק ובלעם תור ודכר על אגורא: ג ואמר בלעם לבלק אתעתד על עלתך ואיהך דלמא יזדמן מימרא דיי לקדמותי ופתגם מה דיחוי לי ואיתני לך ואזיל גחין כחיויא: ד וארע מימרא מן קדם יי בבלעם ואמר קדמוהי ית שבעתי אגוריא סדרית ואסיקית תור ודכר על כל אגורא: ה ושוי יי פתגמא בפום בלעם ואמר תוב לות בלק והיכדין תמליל: ו ותב לותיה והא מעתד על עלתיה הוא וכל רברבי מואב: ז ונטל מתל נבותיה ואמר מן ארם דעל פרת דברני בלק מלכא דמואבאי מן טוורי מדינחא איתא לוט בגיני דבית יעקב ואיתא זעיר לי ישראל: ח מה אנא לאיט ומימרא דיי מבריך יתהון ומן אנא מזעיר ומימרא דיי מסגי יתהון:

ירושלמי

ואזל בלעם בלב שפי: ונטל במתל נביותיה ואמר מן ארם דבר יתי בלק מלכיהון דמואבאי מטורי מדינחא איתא כען לייט לי דבית יעקב ואיתא זעיר לי שבטיא דבית ישראל: מה אנא לייט דבית יעקב ומימרא דיי מברך יתהון ומה אנא מזעיר דבית ישראל ומימרא דיי מסגי יתהון:

בעל הטורים

נתן ומם לתוך פיו להחזירו אל בלק· וישא משלו שהרים קולו שישמעו כל ע' אומו' כדי שיקנאו בישראל וזהו מברך רעהו בקול גדול קללה תחשב לו· מן ארם כלומר היאך אבוא אני עליה' מארם לקללם· ומארם יצא אברהם אביהם שיצאו בברכות שנ' ואברכך מברכך וכתיב ומברכך וגו' וכן יעקב הלך לארם שעין כל אותם הברכות שנ' והנה אנכי עמך ושמרתיך וגו'· ד"א מן ארם שאילולי הם לא היינו בעולם שאנו מארם· וכשנעקד יצחק נפקדה גם מלכה מנחו' שנא' הנה ילדה מלכה גם היא· ואתה נ"ב כפוי טובה שאילולי אברהם לא באת לעולם שבזכותו ניצל לוט מסדום ואני גם כן כפוי טובה שאלו לא בא יעקב ל לבן

רשי

מזבחות ואני ערכתי כנגד כלן אברהם בנה ארבעה ויבן שם מזבח ליי' הנראה אליו ויעתק משם ההרה וגו' ויאהל אברם וגו' ואחד בהר המוריה ויצחק בנה אחד ויבן שם מזבח וגו' ויכרו שם עבדי יצחק באר ויעקב בנה שתים אחד בשכ' ואחד בבית אל: והעל פר ואיל במזבח· ואברהם לא העלה אלא איל אחד: (ז) ארה לי יעקב ולכה זועמה ישראל· בשני שמותיה' א"ל לקללם שמא אחד מהם מובהק: (ח) מה אקב לא קבה אל· כשהיו ראוים להתקלל לא נתקללו כשהזכיר אביהם את עונם באפם הרגו איש לא קלל אלא אפם שנאמר ארור אפם כשנכנס אביהם במרמה אצל אביו היה ראוי להתקלל מה נאמר שם גם ברוך יהיה במברכים נאמר אלה יעמדו לברך את העם במקללים לא נאמר אלה יעמדו לקלל את העם אלא על הקלל' לא רצה להזכיר עליהם שם קללה: לא זעם יי'· אני אין כחי אלא שאני יודע לכוין השעה שהקב"ה כועס בה והוא לא כעס כל הימים הללו שבאתי אליך וזהו שנ' עמי זכור נא מה יעץ וגו' ומה ענה אותו בלעם וגו' למען דעת צדקות ה':

אבן עזרא

האחד מכל המזבחות: (ג) יקרני· מגזרת לקראתי: ודבר· סמוך אל מה: וילך שפי· דברי המתרגם ארמית ידועים שהוא לבדו והנה שפי לבדו גם הוא בלי אח ואחרים אמרו כי הוא כמו נכאה לב מגזרת ושופו עצמותיו והנכון בעיני שהוא מגזרת קול על שפיי' וימצא ביו"ד גם באל"ף כמלת פתאים והטעם שהלך אל שפי ותחסר מלת אל כמו ויבא ירושלם וכן נסעו

ג׳ מלרע
והעם אשר :
ל״ד · ׳
מ׳ · ל׳ · ג׳

נמ׳

ג׳ חסר וחד
ותמת נבסא
י״ד רפין

כלנ״ש חסר
צמ״א מ״ל :

ג׳ מוכ׳ וענן
ויוסף דאוו
דכוו׳ ·

ג׳ כ״כ בלים׳
בליכה :

זָעַם יְהוָה׃ ט כִּי־מֵרֹאשׁ
צֻרִים אֶרְאֶנּוּ וּמִגְּבָעוֹת
אֲשׁוּרֶנּוּ הֶן־עָם לְבָדָד יִשְׁכֹּן
וּבַגּוֹיִם לֹא יִתְחַשָּׁב׃ י מִי
מָנָה עֲפַר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר אֶת־
רֹבַע יִשְׂרָאֵל תָּמֹת נַפְשִׁי מוֹת
יְשָׁרִים וּתְהִי אַחֲרִיתִי כָּמֹהוּ׃
יא וַיֹּאמֶר בָּלָק אֶל־בִּלְעָם
מֶה עָשִׂיתָ לִי לָקֹב אֹיְבַי
לְקַחְתִּיךָ וְהִנֵּה בֵּרַכְתָּ בָרֵךְ׃
יב וַיַּעַן וַיֹּאמַר הֲלֹא אֵת
אֲשֶׁר יָשִׂים יְהוָה בְּפִי אֹתוֹ
אֶשְׁמֹר לְדַבֵּר׃ יג וַיֹּאמֶר
אֵלָיו בָּלָק לְךָ־נָּא אִתִּי אֶל־
מָקוֹם אַחֵר אֲשֶׁר תִּרְאֶנּוּ
מִשָּׁם

ט ארי מריש טוריא
חזיתיה ומרמתא סכיתיה
הא עמא בלחודיהון עתידין
דיחסנון עלמא ובעממיא
לא יתדנון גמירא׃ י מן
יכול למִמני דעדקיא דבית
יעקב דאמיר עליהון יסגון
כעפרא דארעא או חדא
מארבע משריתא דישראל
תמות נפשי מותא דקשטוהי
ויהי סופי כותהון׃ יא
ואמר בלק לבלעם מה עבדת
לי למילט סנאי דברתיך והא
ברכא מברכת להון׃ יב
ואתיב ואמר הלא ית דישוי
יי בפומי יתיה איטר
למללא׃ יג ואמר ליה
בלק איתא כען עמי לאתר
אוחרן

ובגוים לא
סנהדרין לט
מי מנה
נדה לא
תמת נפשי
סנהדרין קה
סאנ״ים כה

רש״י

(ט) כי מראש צורים אראנו · אני מסתכל בראשיתם ובתחלת שרשיהם ואני רואה אותם מיוסדים וחזקים כצורים וגבעות הללו על ידי אבות ואמהות : הן עם לבדד ישכון · הוא אשר זכו לו אבותיו לשכון בדד כתרגומו : ובגוים לא יתחשב · כתרגומו לא יהיו נעשין כלה עם שאר האומות שנא׳ כי אעשה כלה בכל הגוים וגו׳ אינן נמנין עם השאר · דבר אחר כשהן שמחין אין אומה שמחה עמהם שנא׳ ה׳ בדד ינחנו וכשהאומות בטובה הם אוכלין עם כל אחד ואין עולה להם מן החשבון וזהו ובגוים לא יתחשב : (י) מי מנה עפר יעקב וגו׳ · כתרגומו מארבע משריית ארבע דגלי׳ ד״א עפר יעקב אין חשבון במצות שהן מקיימין בעפר לא תחרוש בשור ובחמור לא תזרע כלאים אפר פרה ועפר סוטה וכיוצא בהם : ומספר את רובע ישראל · רביעותיהן רע ביוצא מן התשמיש שלהם : תמות נפשי מות ישרים · שבהם : (יג) וקבנו לי · לשון צווי קללהו לי :

רשב״ם

(ט) כי מראש צורים אראנו שאני עומד עכשיו אני רואה אותם · מפרש הטעם למה לא זעם אותם הקב״ה ולמה אינו חפץ לקללם שהרי מראש צורים שאני עומד עכשיו אני רואה אותם ומראש הגבעה אני רואה כי לבדם הם ואין שאר אומות מתחתנין ומעורבין עמהם וגם יש בה׳ בנים קטנים שאין להם מנין כי לא נמנו כי אם מבן עשרים שנה ומעלה נמצא יותר ויותר : (י) כי מי מנה עפר יעקב לכך אינו חפץ לקללם · כדכתיב בנינוה ואני לא אחוס על נינוה העיר הגדולה אשר יש בה הרבה משתים עשרה רבוא אדם אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו אם גדולים חטאו קטנים מה חטאו : רבע ישראל · זרע ישראל לפי שע״י הרביעה נוצר האדם :
לא

יונתן בן עוזיאל

ט אמר בלעם רשיעא מסתכל
אנא בעמא הדין דהינון מדברין
בזכות אבהתהון צדיקיא דמתילין
לטוורייא ובזכות אמהתהון דמתילן
לגלימתא הא עמא בלחודיהון עתידין
למיחסן עלמא מטול דבנימוסי
אומיא לא מדברין : י וחורה ביון
דחמא בלעם הייבא דבית ישראל
הוון גזרין עורלתהון וטמרין בעפרא
דמדברא אמר סנייבו ללמנגי זכוותא
חסינייא האלין וסכום עובדיא טביא
דעם חדא מן ארבעתי משיריתא
דישראל אמר בלעם רשיעא אין
קטלין יתי בית ישראל בסייפא כבר
מבשרנא דלית לי חולק לעלמא דאתי
ברם אין מייתנא מותא דקשיטין לואי
דתיהי סופי כזעירא דבהון : יא
ואמר בלק לבלעם מה עבדת לי
למילוט סנאי דברתיך והא ברכא
מברכת להון : יב ואתיב ואמר הלא
ית מאן דישוי יי' בפומי יתיה אנטר
למללא : יג ואמר ליה בלק איתא כדון עמי לאתר חורן דתחמיניה
מתמן לחוד משיריתא דמהלך בקצתיה תחמי וכלהון משירייתהון לית
אפשר

ירושלמי

חמי אנא עמא האלין מדברין
בזכות אבהתהון צדיקיא
דמתילין לטורייא אברהם
יצחק ויעקב ובזכות ארבעתי
אמהתא דמתילין בגלמתא
שרה רבקה רחל ולאה הא
עמא דאינון לבלחודיהון
שריין ובנמוסי עממיא לא
מתערבין :
מן ייכלי למנני עולימיהון
דבית יעקב דאתאמר עליהון
די הוון סגין ככוכבי שמיא
אמר בלעם רשיעא במתל
נביותיה אין קטלין הינון
ישראל יתיה בחרבא מבשר
הוא בלעם דלית ליה חולק
לעלמא דאתי ברם אין מיית
הוא בלעם מותנין קשיטין
אלווי תהוי אחריתא כזעירא
די ברתון :
ואנא

בעל הטורים

לא היו לו
בנים ׳ ולכן
באים מאהלים
לקללם ׳ מן
ארם וגימ'
אשל ׳ פירוש
באים בזכות
אברהם
שנטע אשל ׳
ינחכ"ג'
במס' ינחני
בלק ׳ ינחני
במעגלי צדק
אותו רשע
לקללנו
הנחנו
במעגלי צדק
שלא כינסו ׳
ינחני בגימ'
נ"ה ׳
מהררי קדם
...
...
קדמונים זה
גל וזה גל
וכרתו עליו
ברי' כדכתיב
אם אני
אעבור הגל
הזה וגו' ׳
והוא שלא של
ליגעו הברית
לקללם ׳ ד"א
מהררי קדם

אני רואה
שלא לקללם
כי ההרים
כהנו נאם
כנוד דכתיב
ההרים רקדו
כאילים לכבודם
ואני אקללם
מהררי קדם
בגימ' מאבו'
העו' ס' אחרים
לי יעקב
ולכה זועמה
ישרא' הזכיר'
בשני
שמותיהם
אמר גאי זה
שם אקללם ׳
הקב"ה נרכז
כשהיה שמו
יעקב ׳ ושוב
נרכו נשם
ישרא' אם כן
גאי זה שם
אקללם ׳
והקב"ה לא
רצה לייחד
שמו על
קללתם ׳
שנקללות
כתי' ונאח
עלין כל
הקללות

אבן עזרא

הפעם האחרות ורבים כן והנה הוא מנחש בלכתו כי כן כתוב ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים והנה גם פה רמזתי לך סוד חתום : (ד) ואעל פר ואיל במזבח ׳ בכווי :

(ז) וישא משלו ויאמר ׳ המשל הוא כי מראש צורים אראנו ׳ מהררי קדם ׳ מזרח ׳ לכה ארה לי יעקב ׳ תחסר מלת ואמר ובשיר השירי' כמוהו רבים והיא דרך קצרה : זועמה ישראל ׳ הטעם כפול כמשפט שהוא דרך לדבר טעם אחד במלות משונות ויסכוהו לחזוק והיתה ראויה מלת זועמה להיותה על משקל זכרה לי אלהי רק באשר נפתח העי"ן בעבור היותו מן הגרון היה ביניו ובין הז"ין חולם תחת קמץ חטף : (ח) מה אקוב לא קבה אל ׳ כטעם קללה והה"א תחת וי"ו כה"א אהלה וכן פ"א כי פרעה אהרן וכמלה מפעלי הכפל והשלמה קבנו כמו סבנו ואם היא מלה זרה ׳ ומה אזעום לא זעם יי' ׳ מגזרת זעם והטעם כפול : (ט) כי מראש צורים אראנו ׳ כי על השפי היה והוא גבוה והעד על השפי שהוא כפירושי ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשים וישת אל המדבר פניו ולא אל שפי גם יתכן להיות מראש צורי' משל לגזרו' היורדות מהעליונים כי ראה בחכמתו שמעמד זאת האומה לבדה ולא תתערב עם אחרת מתגברת עליה לעזב תורתה כאשר עשו כל האומות

משם אפס קצהו תראה וכלו
לא תראהו וקבנו לי משם:
יד ויקחהו שדה צפים אל
ראש הפסגה ויבן שבעה
מזבחת ויעל פר ואיל במזבח:
טו ויאמר אל בלק התיצב
כה על עלתך ואנכי אקרה
כה: טז ויקר יהוה אל
בלעם וישם דבר בפיו ויאמר
שוב אל בלק וכה תדבר:
יז ויבא אליו והנו נצב על
עלתו ושרי מואב אתו ויאמר
לו בלק מה דבר יהוה: יח
וישא משלו ויאמר קום בלק
ושמע האזינה עדי בנו צפר:
יט לא איש אל ויכזב ובן
אדם ויתנחם ההוא אמר ולא
יעשה ודבר ולא יקימנה: כ
הנה ברך לקחתי וברך ולא
אשיבנה

מסרה: ב׳ בפסוקים · ב׳ ויקחהו · ב׳ מחסר לאכול · ג׳ · פיסן · ג׳ · ג׳ וג׳ הנו · ס׳ יו׳ יו׳ יו׳ · ״ חס׳ בנגרי · ג׳ · ג׳ · ב׳ והנה הוליד בן · ג׳ · ג׳ בענין · ג׳

אונקלוס:
אתר דתחזיניה מתמן לחוד
קצתיה תחזי וכוליה לא תחזי
ותלוטיה לי מתמן: יד
ודבריה לחקל סכותא לריש
רמתא ובנא שבעא מדבחין
ואסיק תור ודכר על כל
מדבחא: טו ואמר לבלק
אתעתד הכא על עלתך
ואנא אתמטי עד כא: טז
וערע מימר מן קדם יי
בבלעם ושוי פתגמא בפומיה
ואמר תוב לות בלק וכדין
תמליל: יז ואתא לותיה
והוא מעתד על עלתיה
ורברבי מואב עמיה ואמר
ליה בלק מה מליל יי: יח
ונטל מתליה ואמר קום בלק
ושמע אצית למימרי בר
צפור: יט לא כמילי בני
אנשא מימר אלהא בני
אנשא אמרין ומכדבין ואף
לא כעובדי בני בשרא
דאנון

לא איש פסקים קי״א · ולא יקימנה פסקים קי״א

רשב״ם

(יט) לא איש ה׳ · אינו איש לחזור מברכתו בשעה מועטת כזו שהרי לא פשעו אחר הברכה שברכתי אותם היום: ויכזב והוא האיך יכזב לחזור בו בהנם: ויתנחם בתמיה והאיך יתנחם: ולא יעשה בתמי׳: (כ) הנה ברך לקחתי · הנה לקחתי לברך אותם היום כבר לברכם והוא ברך אותם כבר ואותה הברכה לא אשיבנה · וברך לשעבר

רש״י

(יד) שדה צופים · מקום גבוה היה ששם הצופה עומד לשמור אם יבא חיל על העיר: ראש הפסגה · בלעם לא היה קוסם כבלק ראה בלק שעתידה פרצה להפרץ בישראל משם ששם מת משה כסבור ששם תחול עליה׳ הקללה וזו היא הפרצה שאני רואה: (טו) אקרה כה · אלת הק״בה: אקרה · לשון אתפעל: (טז) וישם ה׳ דבר בפיו · ומה היא השימה הזאת מה חסר המקר׳ באמרו שוב אל בלק וכה תדב׳ אלא כשהיה שומע שאינו נרשה לקלל אמר מה אני חוזר אצל בלק לצערו ונתן לו הק״בה רסן וחכה בפיו כאדם הפוקס בהמה בחכה להוליכה אל אשר ירצה א״ל על כרחך תשוב אל בלק: (יז) ושרי מואב אתו · ולמעלה הוא אומר וכל שרי מואב כיון שראו שאין בו תקוה הלכו להם מקצתם ולא נשארו אלא מקצתם: מה דבר ה׳ · לשון צחוק הוא זה כלומר אינך בר שותך: (יח) קום בלק · כיון שראה מצחק בו נתכוון לצערו עמוד על רגליך אינך רשאי לישב ואני שלוח אליך בשליחותו של מקום: בנו צפור · לשון מקרא הוא זה כמו חיתו יער וחיתו

אפשר דיתחמי ותלוטיה לי מתמן : יד ודבריה לחקל סכותא לריש
רמתא ובנא שובעא אגורין ואסיק תור ודכר על כל אגורא : טו
ואמר לבלק אתעתד הכא על עלתך ואנא אתארע עד הכא : טז
וארע מימר מן קדם יי בבלעם ושוי פתגמא בפומיה ואמר תוב לות בלק
והכדין תמליל : יז ואתא לותיה והא מעתד על עלתיה ורברבי
מואב עמיה ואמר ליה בלק מה מליל
יי : יח ונטל מתל נבותיה ואמר
קום בלק ושמע אצית מילי בריה
דצפור : יט לא כמילי בר נש
מימר אלהא חי וקיים רבון כל עלמיא
יי דבר נש אמר ומסרב ואופלא דמיין
עובדוי לעובדי בני בישרא
דמתמלכין ותייבין ממה דגזרין ברם
רבון כל עלמיא יי אמר לאסגאה ית
עמא הדין היך ככוכבי שמיא
ולאחסנותהון ית ארע כנענאי
האפשר דאמר ולא יעבד ומה דמליל
האפשר דלא יקיימינה : כ הא
ברכתא קבילית מן פום מימר קודשא
לא אמנע סדר ברכתהון מנהון :
אמר

ירושלמי

ואנא במימרי איזמר יתך :
לא כמימר בני אנשא הוית
מימריה דאלהא חייא ולא
כעובדיהון דבני אנשא
עובדוי דאלהא בני אנשא
אמרין ולא עבדין גזרין ולא
מקיימין וחזרין וכפרין
במליהון ברם אלהא אמר
ועבד גזר ומקיים וגזרתוהי
קיימין עד לעלם :
הא לסדרא אדברית ומברך
אנא ית ישראל וברכן לית
אנא מנע מנהון :
ליות

רש"י

וחיתו ארץ למעינו מים : (יט) לא איש וגומר · כבר נשבע להם להביאם ולהורישם ארץ שבעה אומות ואתה סבור להמיתם במדבר : ההוא אמר וגו' · בלשון תימה ותרגום תייבין ומתמלכין חוזרין ונמלכים לחזור בהם : (כ) הנה ברך לקחתי · אתה שואלני מה דבר ה' קבלתי ממנו לברך אותם : (ס"א ברך כמו לברך יי') וברך לא אשיבנה · הוא ברך אותם ואני לא אשיב את ברכתו: וברך · כמו וברך וכן היא גזרת רי"ש כמו אויב חרף כמו חרף וכן ובוצע ברך המהלל ומברך את הגוזל ואומר אל תירא כי לא תענש שלום יהיה לך מרגיז הוא להקב"ה ואין לומר ברך שם דבר שאם כן היה נקוד בפתח קטן (ר"ל סגול תחת הרי"ש) וטעמו למעלה אבל לפי שהוא לשון פעל היא נקוד קמץ

אבן עזרא

האומות : ובגוים לא יתחשב · אפרשנו בפסוק יצב גבולות עמים : (י) מי מנה · והתימה שלא יתחשב עם הגוים והם עם רב כחול שיתכן שלא יתחשב המעט : עפר יעקב · הטעם שהוא רב כעפר הארץ : ומספר את רובע ישראל · דגל אחד כטעם אפס קצהו תראה וכלו לא תראה · ויפה פירש המתרגם ארמית מלת ישרים והטע' לפי דעתי שהתאוה למות ותהיה אחריתו כאחרית ישראל שהם חלק השם ולא חלק כוכבים כי הוא היה קוסם ויש אומרים שמלת ותהי אחריתי כפולה בטעם והוא היה מתאוה שימות מות ישרים כמו הישרים של ישראל בעבור דעתו כי בחרב ימות והגאון אמר כי מי מנה הוא השם והטעם אתה שתוכל למנות עפר יעקב המת נפשי מות ישרי' אם כן מה טעם ומספר את רובע ישרא' ולפי דעת רבים שפירושו כמו ארבעי ורבעי זרית שהוא כענין רבצי ויפרשו עפר יעקב על עת נסעו תמפט בלשון להקדים שם הפועל בלשון עבר ועתיד ובלווי

בעל הטורים

ונברכות כתיב יבו יי' אתן את הברכה נאמין ובכל מעלה ידיך והיאך אקללם · כי מראש צורי' אראנו אני רואה שנבראו קוד' שנברא העולם והצורים · כי מראש בגימ' ע' הר מזוריה · מראש צורים בגימ' מזכות האבות · מגבעות בגימ' הן האמהות · לבדד ב' במס' הן עם לבדד ישכון · שכני לבדד בפרי עשר

נפרצת רעה כמו נפרצו בענין הנאולה שבלעם היה מתנבא על אלא לה · כי אתה יי' לבדד לבטח תושיבני · שלא כעם כל אותם הייתם על כן לבטח תושיבני · לבדד ישכון שבעה תגין על שי"ן דישכון לומר לך שישכון בארץ שבעה עממי' לבדד עול' לאשכון מ' לומר לך שישכונה · שהיא מהלך מ' יום לבדד ישכן עולה לחשבון ת"כ

ו״ר״פ נספ׳ אשיבנה: כא לא הביט
ד׳ און ביעקב ולא ראה עמל
ה׳ בישראל יהוה אלהיו עמו
ג׳ ותרועת מלך בו: כב אל
י״ב מוציאם ממצרים כתועפת
ג׳ מלעיל ופתח ראם לו: כג כי לא נחש
ביעקב ולא קסם בישראל
ו׳ כעת יאמר ליעקב ולישראל
ב׳ כליש׳ ה׳ מה פעל אל: כד הן עם
ג׳ כלביא יקום וכארי יתנשא
לא ישכב עד יאכל טרף ודם
חללים ישתה: כה ויאמר
בלק אל בלעם גם קב לא
ב׳ אחר מתנחתא תקבנו גם ברך לא תברכנו:

ויען

דאינון גזרין למעבר ורתיבין אתרן וסתמלכין דה״א אמר ועביד וכל מימריה מתקים: כ הא ברכן קבילית ואברכניה לישראל ולא אתיב ברכתי מניה: כא אסתכלית לית פלחי גלולין בדבית יעקב ואף לא עבדי ליאות שקר בישראל מימרא דיי אלההון בסעדהון ושכינת מלכהון ביניהון: כב אלהא דאפיקנון ממצרים תוקפא ורומא דליה: כג ארי לא נחשיא צבן דייטב לדבית יעקב ואף לא קסמיא רעין ברבות בית ישראל בעידן יתאמר ליעקב ולישראל מה עבד אלהא: כד הא עמא כליתא שרי וכאריא יתנטל לא ישרי בארעיה עד דיקטול קטול ונכסי עממיא ירית: כה ואמר בלק לבלעם אף מילט לא תלוטינון

אף

ה׳ אלהיו ר״פ לג
אל מוציאם נרכות י״ב לח
פ׳ קיח כי לא נחש
כלים לג
מה פעל אל פסוקים
ודם חללים סולין לג לו נלה כה

רשב״ם

לשעבר. כמו חרף עוזהו: (כא) לא הביט און ביעקב. אינו רוצה לענשן אפילו כשהן חוטאין. כדכתיב וירא און ולא יתבונן. לא הביט אינו רוצה להביט. ותרועת מלך ריעות. כמו איש רעים להתרועע. כי שוכן ביניהם. ולמה שוכן אותם ומחבב אותם: (כג) כי לא נחש ביעקב וגו׳ אינם מעוננים וקוסמים כמותו ולא שואלין אוב וידעוני. אלא כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל ה׳. מתוך שהשכינה ביניהם אומרים להם הנביאים ליעקב ולישראל היום מה פעל וגזר הקב״ה לימים הבאים ואינם צריכים נחש וקסם. כעת יאמר מה שעתיד לבא כעת אחר מן הרבה ימים ושנים יאמר להם היום על ידי נביא וכן פי׳ כעת. ומדבר בעתידות. כדכתיב באשת מנוח לו חפץ ה׳ להמיתנו עכשיו לא לקח מידינו עולה ומנחה וכעת לא השמיענו כזאת. לידת הבן שהודיענו שתהיה כעת. לשנה הבאה לא השמיענו אלא ודאי נחיה ונתקיים לכן כן שאם היינו מתים

היאך

רש״י

קמץ קטן וטעמו למטה: (כא) לא הביט און ביעקב וגו׳. כתרגומו ד״א אחרי פשוטו הוא כדרש מדרש נאה: לא הביט. הקב״ה און שביעקב כשהן עוברין על דבריו אינו מדקדק אחריהם להתבונן באוניות שלהם ובעמלן שהן עוברין על דתו: עמל. לשון עבירה כמו הרה עמל כי אתה עמל וכעס תביט לפי שהעבירה היא עמל לפני המקום: ה׳ אלהיו עמו. אפי׳ מכעיסין וממרין לפניו אינו זז מתוכן. ותרוע׳ מלך בו. לשון חבה וריעות כמו רעה דוד אוהב דוד ויתנה למרעהו וכן תרגם אונקלוס ושכינת מלכהון ביניהון: (כב) אל מוציא׳ ממצרי׳. אתה אמרת הנה עם יצא ממצרי׳ לא יצא מעצמו אלא האלהים הוציאם: כתועפו׳ ראם לו. כתוקף רום וגובה שלו וכן וכסף תועפות לשון מעוז כמה ואמר אני שהוא לשון עוף יעופף המעופף ברום. וגובה ותוקף רב

הוא

כא אמר בלעם רשיעא לית אנא מסתכל פלחי טעוותא בדבית יעקב ולא מתקיימין עבדי ליעות שקר בדבית ישראל מימר דיי אלההון בסעדהון ויבבות מלכא משיחא מיבבא ביניהון : כב אלהא דיפרק ואפיק יתהון פריקין מן ארעא דמצרים תוקפא ורוממותא תושבחתא וגבורתא דידיה הוא : כג ארום לא קאים נטורי נחשין בדבית יעקב ולא קסומי קיסמין ברבותא דישראל כעידנא הדין יתאמר לדבית יעקב ולבית ישראל מה משבחין הינון ניסיא ופרישתא דעבד להון אלהא :
כד יחידאה הוא עמא הדין נייח ושרי כאריא בגבורתא וכליתא מתנטלין ולא דמכין הינון עד דיקטלון קטול רב בבעלי דבביהון וביזת קטוליא ירתון : כה ואמר בלק לבלעם אוף לטטא לא תלוטינון אוף ברכא לא תברכינון :
ואתיב

לית אנא חמי פלחי שקר ולא פלחי פולחן בריבגו שבטיא דבני ישראל מימרא דיי הוי סעדהון ויבבות מן איקר מלכיהון מגין עליהון :
אלהא די פרק ואפיק יתהון פריקין ממצרים תוקפא ותושבחתא ורוממותא דידיה היא :
ארום לית אנא חמי עבדי נחשא בגו דבית יעקב ואף לא קוסמי קסמין בגו שבטיא דבני ישראל בעידנא הדין יתאמר ליעקב מה טבו ונחמן דיי עתיד למתניא עליכון דבית יעקב כדו אמר במתל נבואתיה טוביכון צדיקיא מה אגר טב מתקן לכון גבי אבוכון דבשמיא לעלמא דאתי :
הא עמא האלין כאריא שריין וכאריותא מתנברין היך מה דלית אריא לא ניחולא שריך עד זמן דהוא אכיל ופשיט בשר ושתי אדם כדין אינון עמא האלין לא נייחין ולא שרכין עד זמן דיקטלון בעלי דבביהון וישפכון אדם קטילי בעלי שנאיהון כמיא :

שריו נאמי נית סני · לבדד ישכן גנית ו'נאמי מטימ · פי מנה עפר יעקב · כמו עופר האילים על שם כי נער ישראל ואהבהו וגו' וכן תרגם אונק' חי ס:ה עפר יעקב מן יכול למנות דעקיא עניית יעקב עפר גני' ערלה נחול רמו למה שנותנין הערלה נחול תמות נ' שמסר תמות נפשו מות ישרים · אחרין תמות נפשו עם פלשתים · אחרין תמות נכוער נפשם. הוא נקם שתם ת נפשו עם הישרי' ולא היה כן. לא

אדרבה מת מות תבשתי' בלוחר מות רשעים וכנ ויער כדאית' אכשי דמי' ומרתה לא ישבו ימיה' · שכן י"ד שני' היה כש:רגו פנחס · ישרים כנית' אבות העולם ס"ת של שמו' האבו' נניא' בלעם וזהו ותהי אחריתי כמוהו · וכלו כ'ואידך וכלו מחחלים ושינו דלא' במסכת נדה על דבר זה נסמית עינו של בלעם שלא'ספק"נה שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יכתב! כדבר זה · והיינו וכלו לא תראה · בשביל שדבר כנגד הק"בה שכלו מחחלים

וחמא

רש"י

כוא זה : ותועפות ראם · עפיפת גובה ד"א תועפות ראם תוקף ראמים ואמרו רבותינו א"ו שדים : (כג) כי לא נחש ביעקב · כי ראויים הם לברכה שאין בהם מנחשים וקוסמים · כעת יאמר ליעקב וגו' · עוד עתיד להיות עת כעת הזאת אשר תגלה חבתן לעין כל שהן יושבין לפניו ולמדים תורה מפיו ומחיצתן לפנים ממלאכי השרת והם ישאלו להם מה פעל אל וזהו שנאמר והיו עיניך רואות את מוריך · ד"א יאמר ליעקב אינו לשון עתיד אלא לשון הווה אינן צריכין למנחש וקוסם כי בכל עת שצריך להאמר ליעקב ולישראל מה פעל הק"בה ומה גזרותיו במרום אינן מנחשים וקוסמים אלא נאמר להם על פי נביאיהם מה היא גזרת המקום או אורים ותומים מגידים להם ואונקלוס לא תרגם כן : (כד) הן עם כלביא יקום וגו' · כשהן עומדין משנתן שחרית הן מתגברין כלביא

אבן עזרא

ובלשון הדבר הפוך ויש מלות זרות כמו ברכת ברך ובא נא : (יז) אפס קצהו · רק קצהו : וקבנו · מלה זרה ולפי הדקדוק כי הבנוי כעתיד

כו ויען בלעם ויאמר אל־
בלק הלא דברתי אליך
לאמר כל אשר־ידבר יהוה
ו' אתו אעשה: כז ויאמר בלק
ד'ח'ג נפרשת: אל־בלעם לכה־נא אקחך אל־
ג'פ'ג בתור' מקום אחר אולי יישר בעיני
ג' ג' האלהים וקבתו לי משם: כח
ויקח בלק את־בלעם ראש
ב' עוני הכנעים· הפעור הנשקף על־פני
בג סידר' הישימן: כט ויאמר בלעם
ב"ב אל־בלק בנה־לי בזה שבעה
ג' חסר מזבחת והכן לי בזה שבעה
פרים ושבעה אילם: ל ויעש
קמצא כאשר ויר בלק כאשר אמר בלעם ויעל
כד פר ואיל במזבח: א וירא
בלעם כי טוב בעיני יהוה
ט' · ג' לברך את־ישראל ולא־הלך
ג' כפעם־בפעם לקראת נחשים
וישת אל־המדבר פניו:

וישא

אף־ברכא לא תברכינון:
כו ואתיב בלעם ואמר
לבלק הלא מלילית עמך
למימר כל די־ימליל יי יתיה
אעביד: כז ואמר בלק
לבלעם איתא כען ואדברינך
לאתר אוחרן מה אם יהי
רעוא מן קדם־יי ותלוטיה לי
מתמן: כח ודבר בלק
ית־בלעם ריש רמתא
דמסתכיא על־אפי בית־
ישימון: כט ואמר בלעם
לבלק בנה־לי הכא שבעא
מדבחין ואתקין לי הכא
שבעא תורין ושבעא דכרין:
ל ועבד בלק כמה דאמר
בלעם ואסיק תור ודכר על־
כל־מדבח: א וחזא
בלעם ארי תקין קדם יי
לברכא ית־ישראל ולא הליך
כזמן בזמן אלהין לקדמות
נחשיא ושוי למדברא אפוהי:

וזקף

רשב"ם

האיך יהיה לנו בן לשנה הבאה· וכן כעת חיה את חובקת בן: (א) לקראת נחשים לנסות ממקום למקום אולי יוכל לקללם אלא מעתה נתכוין לברכם בלב שלם ומתוך כך כתיב ותהי עליו רוח ה' כאן פרוש שכינה שרתה עליו מאהבה ודרך חיבה:

סתום

רש"י

כלביא וכארי לחטוף את המצות ללבוש טלית לקרות את שמע ולהניח תפילין: לא ישכב · בלילה על מטתו עד שהוא אוכל ומחבל כל מזיק הבא לטרפו כיצד קורא את שמע על מטתו ומפקיד רוחו ביד המקום בא מחנה וגיים להזיקם הקב"ה שומרם ונלחם מלחמות' ומפילם חללים: ד"א הן עם כלביא יקום וגו' כתרגומו: ודם חללים ישתה· נתנבא שאין משה מת עד שיפיל מלכי מדין חללים ויהרג הוא עמהם שנאמר ואת בלעם בן בעור הקוסם הרגו בני ישראל בחרב על חלליהם: (כה) גם קב לא תקבנו· גם ראשון מוסף על גם השני וגם שני על גם ראשון וכן גם לי גם לך לא יהיה וכן גם בחור גם בתולה: וקבותו לי· אין זה לשון ציווי וקבנו אלא לשון עתיד אולי יושר בעיניו ותקבנו לי משם מלדי"רם בלע"ז: (כח) ראש הפעור· קוסם היה בלק וראה שהן עתידין ללקות על ידי פעור ולא היה יודע במה אמר שמא הקללה תחול עליהם משם וכן כל החוזים בכוכבים רואים ואין יודעין מה רואים: (א) וירא בלעם כי טוב וגו' אמר אינו צריך לבדוק בהקב"ה כי לא יחפוץ לקללם: ולא הלך כפעם בפעם· כאשר עשה ב' פעמים: לקראת

נחשים

כו וְאָתֵיב בִּלְעָם וַאֲמַר לְבָלָק הֲלָא מִן שֵׁירוּיָא מַלֵּילִית עִמָּךְ לְמֵימַר כָּל דִּימַלֵּל יְיָ יָתֵיהּ אֶעֱבַד : כז וַאֲמַר בָּלָק לְבִלְעָם אִיתָא כְּדוֹן אֲדַבְּרִינָךְ לַאֲתַר חוֹרָן דִּלְמָא תְּהֵי רַעֲוָא מִן קֳדָם יְיָ וּתְלַטְטֵיהּ בְּגִינִי מִתַּמָּן : כח וּדְבַר בָּלָק יָת בִּלְעָם לְרֵישׁ רָמָתָא דְּמַדִּיקָא עַל אַנְפֵּי בֵּית יְשִׁימוֹת : כט וַאֲמַר בִּלְעָם לְבָלָק בְּנֵי לִי הָכָא שׁוּבְעָא אֱגוֹרִין וְעַתֵּד לִי הָכָא שׁוּבְעָא תוֹרִין וְשׁוּבְעָא דִכְרִין : ל וַעֲבַד בָּלָק הֵיכְמָא דַּאֲמַר בִּלְעָם וְאַסִּיק תּוֹר וּדְכַר עַל כָּל אֱגוֹרָא : א וַחֲמָא בִלְעָם אֲרוּם שְׁפַר הֲוָה קֳדָם יְיָ לְבָרְכָא יָת יִשְׂרָאֵל וְלָא הֲלִיךְ זְמַן בָּתַר זְמַן לִקְדָמוּת קוֹסְמַיָּא וְשַׁוִּי לְמַדְבְּרָא אַנְפּוֹי לְמִדְכַּר עֲלֵיהוֹן עוֹבָדָא דְעִיגְלָא דַּעֲבָדוּ תַּמָּן :

חוקת

ירושלמי

וַחֲמָא בִלְעָם אֲרוּם שְׁפַר הֲוָה מִן קֳדָם יְיָ לְמִבְרְכָא יַת יִשְׂרָאֵל וְלָא אֲזַל הֵיךְ מַה דַּהֲוָה אָזִיל בְּכָל זְמַן וּזְמַן לְמִשְׁתְּאֵלָא בְּדַבִּירָא לִקְדָמוּת קָסְמַיָּא אֱזַל וְשַׁוִּין אַפּוֹי לְמַדְבְּרָא וַהֲוָה מִדְכַּר לְהוֹן עוֹבָדָא דְעִיגְלָא בְּעָא לְמֵילוֹט יַת יִשְׂרָאֵל :

כפי' עינו וכלו לא תראה · לא הביט און ביעקב · שא"ן אותיות מטעות בשמותיהן של שבטים · הן עם הפסוק מתחיל בה"א ומסיי' בה"א שלא ימות משה עד שיתרוב לס' אלכי אלפין · כאם הנכרי כמו דאת אמר קרא גבר שדומה

בלעם לתר גול כמו שהתרגל הוא כואף חכל כבלעם רבע אתונו וכמו שהתרגל יודע העתי' כתלעם ידע לכוין השעה שהקב"ה כועס' וכמו שהתרגל דרכו לעמוד על רגל אחד כן בלעם חגר באחת מרגליו כמו בשני' הערלה

רש"י

נחשים · לכתם אולי יקרה ה' לקראתו כרצונו אמר רוצה ולא רוצה לקללם אזכיר עונותיהם והקללה להזכרת עונותיהם תחול : וישת אל המדבר פניו · כתרגו' : ויסא

אבן עזרא

כעתיד ואין ביניהם רק הסימן ירדפא ירדפנו ירדפוהו אויב ירדפו ובאה זו המלה מורכבת עם נו"ן ובחולם ולפי דעת רבי יהוד' המדקדק הראשון שהוא מן שורש קבן אם כן לא יתכן להיותה צווי כי לא ימצ' בן מהבנין הקל אולי תהי שם הפועל על משקל ומשמרו את השבוע': (יח) וישא משלו · הוא כתועפות ראם כלביא יקום : האזינה עדי · מגזרת עד וכן לא שבתם עדי והטעם כפול · וי"ו בנו בעבור נוסף כמו למעינו מים · וטעם לא איש אל בעבור שאמר וקבנו לי משם וכבר אמר לא קבה אל : (יט) אמר ולא יעשה · אמרו : ודבר ידברה : (כ) הנה ברך לקחתי · שם הפועל כמו שם : וברך · פועל עבר והטעם והשם ברך ברכה ולא אשיבנה : (כא) לא הביט און · לפי דעתי כי מזאת המלה למד בלק לשלוח נשי מואב במחנה ישראל והטעם כי אין השם כבן אדם שיתחנם כי לא ראה און בישראל והנה אם יהיה בהם און לא יקום דבר השם כי כל דבריו הם על תנאי רק במקום שבועה וכן הנביא אומר רגע אדבר וזה טעם בדבר בלעם · ולא ראה עמל · הטעם כפול והוא אחי האון וטעם מה יביא האדם לעמל בסוף און והנה כל עת שלא הביט און ביעקב השם עמו : ותרועת מלך בו · במחנה ישראל וזה ותקעתם תרועה : (כב) אל מוציאם ממצרים · וזה השם שהוא עמו הוא תקיף והראה אותות במצרים : כתועפות · כמו קרני ראם ופירוש תועפות תוקף וכן ותועפות הרים לו גם יתכן היות פירושו וקרני הרי' וכסף תועפו' לך פירושו וכסף תועפות הרים ואמר לו כמו ותרועת מלך בו והטעם שזה האל שם תוקף לישרא' וכל זה בעבור שהוא דבק בשם ולא יבקש כי אם אותו כי אין להם צורך למנחש וקוסם : (כג) כעת יאמר ליעקב · כעת הזאת והטעם בכל עת יאמר להם בלי דעת נחוש ; מה פעל אל · מה יפעל אל ומלת עבר בעבור היות כל דבר נגזר ואם הוא לעתיד כבר נגזר בתחלה וזה יאמר לישראל בדרך נבואה שהוא האמת : ליעקב ולישראל · דבר כפול בנבואות וכן מראש שניר וחרמון : (כד) הן עם כלביא יקום · רמז כי ינצח מלכי כנען והקרוב אל הדעת הדבר הקרוב כמו מלחמת מדין שלא נשמע מלחמה כמוה שלא נפקד מזרע ישראל אחד ומתו חמשה מלכים ונפש אדם אשר לא ידעו משכב זכר היו שלשים ושנים אלף :

ב וַיִּשָּׂא בִלְעָם אֶת־עֵינָיו
וַיַּרְא אֶת־יִשְׂרָאֵל שֹׁכֵן לִשְׁבָטָיו
פ׳ גליש׳ וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ אֱלֹהִים׃ ג
ג׳ח׳ וַיִּשָּׂא מְשָׁלוֹ וַיֹּאמַר נְאֻם
כ׳ח׳ בִּלְעָם בְּנוֹ בְעֹר וּנְאֻם הַגֶּבֶר
שְׁתֻם הָעָיִן׃ ד נְאֻם שֹׁמֵעַ
אִמְרֵי־אֵל אֲשֶׁר מַחֲזֵה שַׁדַּי
כ׳ח׳ יֶחֱזֶה נֹפֵל וּגְלוּי עֵינָיִם׃ ה
כ׳ מַה־טֹּבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב
ג׳ חס׳ גליש׳ מִשְׁכְּנֹתֶיךָ יִשְׂרָאֵל׃ ו
ג׳ ג׳ ג׳חס׳ כִּנְחָלִים נִטָּיוּ כְּגַנֹּת עֲלֵי נָהָר
ג׳ ג׳ כַּאֲהָלִים נָטַע יְהוָה כַּאֲרָזִים
עֲלֵי

אהרן ב וּזְקַף בִּלְעָם יָת עֵינוֹהִי
וישא בלעם נתרא ס וַחֲזָא יָת יִשְׂרָאֵל שָׁרָן
לְשִׁבְטוֹהִי וּשְׁרָת עֲלוֹהִי רוּחַ
נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ׃ ג וּנְטַל
מַתְלֵיהּ וַאֲמַר אֵימַר בִּלְעָם
בנו בעור סנהדרין קפ בְּרֵיהּ בְּעוֹר וְאֵימַר גַּבְרָא
ונאם הגבר כדה לא דְּשַׁפִּיר חָזֵי׃ ד אֵימַר
דְּשָׁמַע מֵימַר מִן קֳדָם אֵל
וְחָזוּ מִן קֳדָם שַׁדַּי חָזֵי שְׁכִיב
וּמִתְגְּלֵי לֵיהּ׃ ה מָה טָבָא
מה טובו סנהדרין פס אַרְעָךְ יַעֲקֹב בֵּית מֵישְׁרָךְ
כנהלים ברכות יו יִשְׂרָאֵל׃ ו כִּנְחָלִין
סנהדרין סס דְּמִתְגַּבְּרִין כְּגִנַּת שַׁקְיָא דְּעַל
כארזים עלי תענית כ פְּרָת כְּבוּסְמַיָּא דִּנְצִיב יְיָ כְּאַרְזִין
דִּנְצִיבִין

רשבם

(ג) שתום העין · פתוח עין · רואה מראות אלהים כיון שסכינו על שיסתום ויסתום אשר מחזה שדי יחזה פעמים נופל שוכב בלילה ופעמים גלוי עינים ביום · כי עתה היו נבואות הללו ביום · כמו נופלים על פני השדה באהל · שוכבים : (ו) כנחלים נטיו נכטין · מיושרים : כאהלים · כמו מר ואהלות כאהלים עלי מים פת״ח לפי שהוא במקום חטף · כארזים על יבלי מים אבל בחור כארזים קמ״ץ · שהוא מחובר בהארזים : (ז) וירום מאגג מלכות שאול · כל מלכי עמלק נקראין אגג כמו כל מלכי מצרים קרוים פרעה · מלכי פלשתים אבימלך · ושל ירושלים מלכי צדק אדוני צדק :(ח) תועפות חווק כמו ותועפות הרים לו :

רש״י

(ב) וישא את עיניו · בקש להכניס בהם עין רעה והרי יש לך ג׳ מדותיו עין רעה ורוח גבוהה ונפש רחבה האמורים למעלה : שוכן לשבטיו ראה כל שבט ושבט שוכן לעצמו ואינן מעורבין ראה שאין פתחיהם מכוונין זה כנגד זה שלא יציץ לתוך אהל חבירו : ותהי עליו רוח אלהים · עלה בלבו שלא יקללם : (ג) בנו בעור · כמו למעינו מים ומ״א שניהם היו גדולים מאבותיהם : בלק בנו צפור · אביו בנו הוא במלכות ובלעם גדול מאביו בנביאות מנה בן פרס היה : שתום העין · עינו נקורה ומוצאת לחוץ וחור שלה נראה פתוח ולשון משנה היא כדי שיסתום ויסתום ויגוב · ורבותינו אמרו לפי שאמר ומספר את רובע ישראל שהקב״ה יושב ומונה רביעותיהן

איעלך

של ישראל מתי תבא טפה שנולד הצדיק ממנה אמר בלבו מי שהוא קדוש ומשרתיו קדושים יסתכל בדברים הללו ועל דבר זה נסמת עינו של בלעם ויש מפרשים שתם העין פתוח העין כמו שתרגם אונקלוס ועל שאמר שתום העין ולא אמר שתום העינים למדנו שסומא באחת מעיניו היה : (ד) נופל וגלוי עינים · פשוטו כתרגומו שאין נראה עליו אלא בלילה כשהוא שוכב ומדרשו כשהיה נגלה עליו לא היה בו כח לעמוד על רגליו ונופל על פניו לפי שהיה ערל ומאוס להיות נגלה עליו בקומה זקופה לפניו : (ה) מה טובו אהליך · על שראה פתחיהם שאינן מכוונין זה מול זה : משכנותיך · חניותיך כתרגומו׳ דבר אחר מה טובו אהליך · מה טובו אהל שילה ובית עולמים כשהן בנוין שמקריבין בהן קרבנות לכפר עליהם : משכנותיך · אף כשהן חרבין לפי שהן משכון עליכם וחורבנן כפרה על הנפשות שנא׳ כלה

יונתן בן עוזיאל

ב וזקף בלעם ית עינוי וחמא ית ישראל שריין לשבטיהון בבתי מדרשיהון ולא הוון תרעיהון מכוונין כלו קבל תרעי חבריהון ושרת עלוי רוח נבואה מן קדם יי : ג ונטל מתל נבותיה ואמר אמר בלעם בר בעור ואמר גברא דיקיר מן אבוי דרזיא סתימיא מה דאתכסי מן נביא הוה מתגלי ליה ועל דלא הוה גזיר נפיל על אנפוי עד זמן דשרי מלאכא לקובליה : ד אימר דשמע מימר מן קדם אלהא חייא דחיזיו מן קדם אל שדי הוה חמי וכד בעי דמתגלי ליה הוה משתטח על אנפוי ורזיא סתימיא מה דאתכסי מן נביא הוה מתגלי ליה : ה כמה יאוון הינון בתי מדרשיכון במשכנא דשמיש בהון יעקב אבוכון וכמה יאי הוא משכן זמנא דמייצע ביניכון ומשכניכון דחזור חזור ליה בית ישראל : ו כנחלין דמיין דמתגברין כן הינון בית ישראל יתבין עדרין עדרין מתגברין באולפן אורייתא והי כגנין שתילין על רפקטוגי נהרין כן

הינון

ירושלמי

ונטל במתל נביותיה ואמר אמר בלעם ברא דבעור אמר גברא דיקיר מן אחוי מרה דאתכסי מכל נביאיא אתגלי עלוי :

אימר גברא דשמע ממלל מן קדם יי ודי חזוא מן קדם שדי חזי וכד הוה בעי דהוה משתטח על אפוי ורזי נבואתא מתגלין ליה והוה מתנבי על נפשיה דהוא נפיל בחרבא וסוף נבואתיה למתקיימא :

מה טבין הינון משכנין דצלי בהון יעקב אבוהון ומשכן זמנא דעבדתון לשמי ומשכניכון חזור חזור לכון דבית ישראל :

כנחלין מתגברין כן יהוון ישראל מתגברין על בעלי דבביהון וכגנין שתילין על מבועין דמיין כן יהוון קרייתהון מפקן ספרין ומלפי אורייתא והיך שמיא דמרתח

מימרא

בעל הטורים

שהיה תלוש' לפני הקב"ה יחזה כופל וגלוי עינים · ס"ת מילה · מה טובו אהליך · לפי שיעקב הוא באהל של משה ובאהל של מעלה · בכסא הכבוד שסה תיבות בפסוק כנגד שסה אהלים נוב וגבעון גלגל שילה ובית העולמים שני אהלים · נטע יי' עין של נטע עקומה כי בזה העולם אין לישראל נטיעה קיימ' רק לעתיד לבוא · יזל מים · ג' ינטט' יגדל מלך · אין מושחין המלכי' אלא על המעין אל מוציאו ממצרים · אמ'

זה נ' פעמים לומר כשם שסיגיל ש ממצרים כן יוציא' לעתי' לבא מבין האומו' · עצמותיהם עין תלויה לומר לך כי יעקור שבע' עממי' ולעתיד לבא ס"ג אומות · וזה הוא הגל ס"ג יחלין באלו · כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו · ולמעל' אמר הן עם כלביא יקום וכארי יתנשא למעל' הקדים לביא כי כן דרך מתחלה יתגבר מעט כלביא ואחר כן יתנשא והולך כמו הארי שהוא מתגב' והולך וכאן הקדים ארי ללביא

רש"י

ה' את חמתו ונחה כלה ויצא את בגיון : כנחלים נטיו · שנארכו ונמשכו לנטות למרחוק אמרו רבותינו מברכותיו של אותו רשע אנו למדין מה היה בלבו לקלל כשאמר להשית אל המדבר פניו וכשהפך המקום את פיו ברכם מעין אותן קללות בקש לומר כולי כדאיתא בחלק · כאהלים · בתרגומו לשון מור ואהלות : נטע ה' · כגן עדן : לשון אחר כאהלים נטע ה' כשמים המתוחין כאהל : נטע ה' · כטיעה מצינו באהלים שנא' ויטע אהלי אפדנו (שנא' וימתחם כאהל לשבת ולשון זה אינו דא"כ היה לו לינקד כאוהלים אל"ף בחולם) :

מדליו

אבן עזרא

ודם חללים · המלקוח ואת כל חילם ועל דרך הדרש לא ישכב משה עד יאכל טרף וכן כתוב אחר תאסף אל עמך : (כז) וקבותו לי · מפעלי הכפל כמו וסבותי אני : (כח) ראש הפעור · ולא הלך לקראת נחשים · על כן היתה עליו רוח אלהים וזה עשה בעבור שראה כי לא נחש ביעקב : (א) וישת אל המדבר פניו · ששם ישראל בערבות מואב : (ב) שוכן לשבטיו · ראה כל הדגלים יש אומרי כי בלעם היה רע עין הנקרא מרע ונרעת עינו היה עושה רעות וכבר הודעתיך דעתי : (ג) וישא משלו · הטעם שנשא קול במשלו והמשל כנחלים נטיו : נאום · דבור כמו וינאמו נאום יש אומרים כי טעם שומע גם יחזה דבר הנאום

ושקרוב

ג׳ · ג׳ עלי־מים: ז יזל־מים מדליו
ג׳ וזרעו במים רבים וירם מאגג
ג׳ מלכו ותנשא מלכתו:
ח אל מוציאו ממצרים
כתועפת ראם לו יאכל גוים
צריו ועצמתיהם יגרם וחציו
ימחץ: ט כרע שכב כארי
וכלביא מי יקימנו מברכיך
ברוך וארריך ארור: י
ויחר־אף בלק אל־בלעם
ויספק את־כפיו ויאמר בלק
אל־בלעם לקב איבי קראתיך
והנה ברכת ברך זה שלש
פעמים: יא ועתה ברח־לך
אל־מקומך אמרתי כבד

אכבדך

דנציבין על מיא: ז יסגי מלכא דיתרבא מבנוהי וישלוט בעממין סגיאין ויתקיף מאגג מלכיה ויתנטל מלכותיה: ח אלהא דאפיקינון ממצרים תוקפא ורומא דיליה יכלון בני ישראל נכסי עממיא סנאיהון ובביזת מלכיהון יתפנקון וארעהון יחסנון: ט ינוח ישרי בתקוף כאריא וכליתא לית דיקימיניה בריכך יהון בריכין וליטך יהון ליטין: י ותקיף רוגזא דבלק בבלעם ושקפינון לידוהי ואמר בלק לבלעם למילט סנאי קריתך והא ברכא מברכת להון דנן תלת זמנין:

וכען

אהרן · יזל מים נדרים פב · סנהדרין צב · כתועפות גטין נח · כרע שכב ברכות יג · סנהדרין צב

רש״י

(ז) מדליו · מבארותיו · ופירושו כתרגומו: וזרעו במים רבים · לשון הצלחה הוא זרע הזורע על פני המים: וירם מאגג מלכו · מלך ראשון שלהם יכבוש את אגג מלך עמלק: ותנשא מלכותו · של יעקב יותר ויותר שיבא אחריו דוד ושלמה: (ח) אל מוציאו ממצרי׳ · מי גורם להם הגדול׳ הואת אל המוציאם ממצרים בתוקף ורום שלו יאכל את הגוים שהם צריו: ועצמותיהם · של צרים: יגרם · מנחם פתר בו לשון שבירה וכן לא גרמו לבקר וכן את גרמיה תגרמי ואני אומר לשון עצם הוא שמגרר הבשר בשיניו מסביב והמוח שבפנים ומעמיד העצם על ערמימותו: וחציו ימחץ · אונקלוס תרגם חציו של צרים חלוקה שלהם כמו בעלי חצים מרי פלוגתא׳ ימחץ לשון ומחצה וחלפה רקתו שיכנו את ארצם ויש לפתור לשון חצים ממש חציו של הקדוש ברוך הוא ימחץ בדמם של צרים יטבול ויצבע בדמם כמו למען תמחץ רגלך ואינו זו מלשון מכה כמו מחצתי שהצבוע בדם נראה כאלו ממוץ ונגוע:

אבן עזרא

והקרוב אל הדעת שהוא דרך הנבואה בחלום בדברי אליפז תמונה לנגד עיני דממה וקול אשמע: (ד) שתום העין · אין לו אם רק פירושו כפי מקומו הפך סתום ויש אומרים כי עין אחד היה לבלעם וזה דרך דרש: נופל · כמו תרדמה נפלה על אדם: וגלוי עינים · אע״פ שהוא ישן הוא רואה בעיניו כטעם ולבי ער: (ה) מה טובו · פעל עבר כמו כי אורו עיני: (ו) נטיו · דגשות הטי״ת להתבלע נו״ן נטה כי יש נחלים שינטו כה וכה ועליהם אילנים: כאהלים · כמו אור ואהלות והנה דמה האהלים כנחלים נטיו: כארזים · כופל בטעם והזכיר הארזים כארז בלבנון ישגה: (ז) יזל מים · הכה מ״ם לשון יחיד כמו מי כדם לא זורק עליו: מדליו · כמו מדליותיו: וזרעו במים רבים · כזרע שרוה במים והטעם שכל יום יצמח ויגדל: וירום מאגג מלכו · נבואה על שאול שהוא המלך שראשון כי קודם שאול היו שופטי׳ ולא מלכים: (ח) אל מוציאם:

וכטעם

תרמז נפכן
סכב כלרי
כימי תפס
ובלכיה
כימי
יהושע
מפני תשה
כפני משה
ומפני
יהושע
כפני לככה
מברכיך ברוך
ואורריך
ארור
בלעסשים
בלכזלקלם
לכך פיים
מקללה
וינחק
פיים
בברכותיו
של ויתן לך
ברוך
מברכיך
ברוך
ואורריך
ארור על
מן לא אמר
לו בלק
לקללו ביותר
אלא אחר
לו נרח לך:

היכון תלמידיהון חבורן חבורן בבית מדרשיהון זיו אפיהון יזהר כזיו רקיעין דיברא יי ביום תניין לבריאת עלמא ומתחיכון ליקר שכינתא רמיין ומנטלין על כל אומיא כארזיא דליבנוס דשתילין על מבועי מיין: ז יקום מנהון מלכיהון ופרוקהון מנהון ובהון יהוי וזרעיית בנוי דיעקב ישלטון בעממין סגיאין חמארת דישלוף עליהון יגיח קרבא בדבית עמלק ויתרומם על אגג מלכיהון ובגין דיחוס עלוי יתנטיל מניה מלכותיה: ח אלהא דאפיקינון פריקין ממצרים תוקפא ורומא תושבחתא וגבורתא דיליה ישיצי ית אומיא בעלי דבביהון ותוקפהון יתבר וגירי מחוות פורענותיה יגרי בהון וישיצינון: ט נייחין ושריין כאריא וכליתא דכד דמיך מאן יקימיניה מברכתהון יהון בריכין כמשה נביא ספריהון דישראל ומלטטינון יהון ליטין כבלעם בר בעור: י ותקיף רוגזא דבלק בבלעם וטפח ית ידוי ואמר בלק לבלעם למילט סנאי דברית ך והא ברכא מברכת להון דנן תלת זמנין: יא וכדון ערוק לך לאתרך אמרית מייקרא איקרינך והא מנע יי לבלעם מן יקרא:

ואמר

מימרא דיי לבית שכינה ליה כן יהון ישראל חיין וקיימין עד לעלם יאין ומשבחין כארזיא רמיין ומנטלין בבריותיה:

יקום מלכיהון לבניהון ופרוקהון מנהון ובהון יהוי ויהוי מכנש לחון גלותהון מן מדינתא בעלי דבביהון ובניהון ישלטון באומיא ותקיף מן שאול די חס על אגג מלכיהון דעמלקאה ותתרבב מלכותיה דמלכא משיחא:

אלהא דפרק ואפיק יתהון פריקין מארעא דמצרים תוקפא ותושבחא ורוממותא דידיה יכלין בני ישראל על בעלי דבביהון וקירייתהון יפלגון וניכריהון יקטלון ומותהיהון יפלגון:

הא עמא האילין כאריא שרין וכאריותא מיתגברין מן דבריך יתכון ישראל יהוי מבורך כמשה נביא ספריהון דישראל ומן דיליט יתכון יהוי לוט כבלעם בר בעור:

ותקף רוגזא דבלק על בלעם וטפח בכף ידוי ואמר בלק לבלעם למילט שנאי דברית יתך ולחור מברכא:

וכדו

אבן עזרא

והטעם כי האל המוציאו ממצרים שם כח לו כתועפות ראם ואל יפעון טוען בעבור מ״ם אל מוציאו ויאמר כי אלת לו סימן לשם כי כן משפט הלשון כמו תכו לרגליך ישא מדברותיך על אנה ינאכוני העם הזה ורבים כן: יאכל גוים צריו מלכי כנען: ועצמותיהם יגרם ישבר הגרם שהוא העצם וכן אלת עצמו וככה מסעף פארה לא תפאר: וחציו ימחץ כל חץ מחציו ימחץ וכן וצדיקים ככפיר יבטח כנות נעדה וכן מברכך ברוך כל אחד ממברכיך יהיה ברוך וכן אורריך: (ט) כרע שכב טעם שירש ישראל ארץ כנען ואח״כ תשקוט הארץ: יקימנו פירושו: (י) ויספוק את כפיו

כמו

כ' אכבדך והנה מנעך יהוה
מכבוד: יב ויאמר בלעם
אל בלק הלא גם אל מלאכיך
אשר שלחת אלי דברתי
י"ר"פ נסיב' לאמר: יג אם יתן לי בלק
מלא ביתו כסף וזהב לא
קדמ' וי' אלהי אוכל לעבור את פי יהוה
לעשות טובה או רעה מלבי
פיסן אשר ידבר יהוה אתו אדבר:
פ"א נ' בתור יד ועתה הנני הולך לעמי
נ' לכה איעצך אשר יעשה העם
הזה לעמך באחרית הימים:
נ"א טו וישא משלו ויאמר
בל א"ר נאם בלעם בנו בער ונאם
הגבר שתם העין: טז נאם
שמע אמרי אל וידע דעת
עליון מחזה שדי יחזה נפל
וגלוי עינים: יז אראנו ולא
עתה אשורנו ולא קרוב דרך
כוכב

יא וכען איזיל לך לאתרך אמרית יקרא איקרינך והא מנעך יי מן יקר: יב ואמר בלעם לבלק הלא אף לאזגדך דשלחת לותי מלילית למימר: יג אם יתן לי בלק מלי ביתיה כסף ודהב לית לי רשו למעבר על גזירת מימרא דיי למעבד טבתא או בישתא מרעותי דימליל יי יתיה אמליל: יד וכען הא אנא אזיל לעמי איתא אמלכינך מה דתעביד ואחוי לך מה דיעביד עמא הדין לעמך בסוף יומיא: טו ונטל מתליה ואמר אימר בלעם בריה בעור ואימר גברא דשפיר חזי: טז אימר דשמע מימר מן קדם אל וידע מדע מן קדם עילאה חזו מן קדם שדי חזי שכיב ומתגלי ליה: יז חזיתיה ולא כען

סכית ה

אהרן

הנני הולך סס קי

שתום העין סס

ויודע דעת ירכ תו

סנהדרין סס

נופל וגלוי סנהדרין קס

רש"י

(ט) כרע שכב כארי. כתרגומו יתישבו בארעם בכח ובגבורה: (י) ויספוק. הכה זו על זו: (יג) לעבור את פי יי'. כאן לא נאמר אלהי כמו שאמ' בראשונה לפי שידע שנטלה ממנו (?) והוא נטרד: (יד) הולך לעמי. מעתה הריני כשאר עמי שנסתלק הק"בה מעליו: לכה איעצך. מה לך לעשות ומה היא העצה שהיתה של אלו שונאים ומה הוא כו' כדאי בלק תדע שבלעם השיא עצה זו להכשילם בזמה שהרי נאמר הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם: אשר יעשה העם הזה לעמך. מקרא קצר הוא זה איעצך להכשילם ואומ' לך מה שהן עתידין להרע למואב באחרית הימים ומקן פאתי מואב. התרגום מפרש קיצר העברי ויקטול וכו': (טו) ויודע דעת עליון. לכוין שעה שכועס בה: (יז) אראנו. רואה אני שבחו של יעקב וגדולתו אך לא

עתה

רשב"ם

(יד) איעצך עצה להכשילם. לפי דעתי. אשר יעשה העם הזה לעמך באחרית הימים. אבל עתה בקרוב בחייך לא תירא מהם. וזו היא העצה הן הנה היו לבני ישראל בדבר בלעם וגו' וכאן סתם משה את העצה לפי שבלחם אמרה בלעם לבלק ולא נודעה העצה עד שפרשה משה בשעת הצורך: (יז) אראנו אני רואה עתה עכשיו את העתידות

ולא

אבן עזרא

כמו ספקו עליך כפים: (יד) לכה איעצך. יש אומרים הטעם על בנות מואב וזה דבר רחוק בעבור

שאמר

יב ואמר בלעם לבלק הלא אם אזגדייך דשדרת לותי מלילית
למימר: יג אם יתן לי בלק מלא קורטור דיליה כסף ודהב לית לי
רשו למעיבר על גזירת מימר דיי למעבד טבתא או בישתא מן רעותי
מה דימליל יי יתיה אמליל: יד
וכדון האנא מתפני ואזיל לעמי איתא
אימלכינך איזל זמין פונדקין ומני
בהון נשיא מטעיתא זבין מיכלא
ומישתייא בבציר מן טימהון וייתון
עמא הדין וייכלון וישתון ויירוון
וישמשון עמהון ויכפרון באלההון
ויתמסרון בידך בשעא קלילא ויפלון
מנהון סגיאין ברם בתר כדין עתידין
הינון דשלטון בעמך בסוף עקב
יומיא: טו ונטל מתל נבותיה
ואמר אימר בלעם בר בעור ואימר
גברא דיקר מן אבוי דרזיא סתימיא
מה דאתכסי מן נבייא הוה מתגלי
ליה: טז אימר דשמע מימר מן
קדם אלהא וידע שעתא דרתח ביה
אלהא עלאה דחיזו מן קדם שדי חמי
וכד הוה בעי דיתגלי ליה הוה
משתטח ונפל על אפוי ורזיא סתימיא
מה דאתכסי מן נביא הוה מתגלי
ליה: יז חמי אנא ליה וליתיה
כדון מסתכל אנא ביה וליתיה מקריב
כד ימלוך מליך תקיף מדבית יעקב
ויתרבי משיחא ושיבט תקיף מישראל
ויקטול רברבני מואבאי וירוקן כל
בנוי

ירושלמי

וכדו הא אנא אזל לות עמי איתא כען אעוץ יתך עיצה די תעביד בעמא האילין חטייתהון ואין לא לית את שליט בעמא האילין ברם עתידין הינון עמא האילין משלוט בעמך בסוף עקב יומיא:

ונטל במתל נביותיה ואמר אמר בלעם בר בעור ואמר גברא דיקיר מן אחוי מה דאתכסי מן כל נביא אתגלי עלוי:

אמר גברא דשמע ממלל מן קדם יי וידע דעה מן קדם עילויה דחזו מן קדם שדי הות חזי וכד הוה בעי הוה משתטח על אפוי ורזי נבואתא מתגלין ליה והוה מתנבי על נפשיה דהוא נפיל בחרבא וסוף נביותיה למתקיימא:

חמי אנא ליה ולית הוא כדון ומסתכל

אבן עזרא

שאמר באחרית הימים והנכון בעיני שהוא כמשמעו אתן לך עצה שתדע מה תעש׳ כי זה העם כן יעשה לעמך: (טז) ויודע דעת עליון׳ בדרך נבואה לא בקסם: (יז) אראנו ולא עתה׳ הקרוב אלי כי זאת הנבואה על דוד ואמר ולא עתה כי אחרי ארבע מאות שנה היתה: אשורנו ולא קרוב׳ הטעם כפול והמשל הוא כוכב ושבט: דרך כוכב׳ יש דמות כוכבים דורכים ברקיע שלא היו בתולדת ולא נודעו: וקם שבט׳ מלכות והנכון בעיני כי מלת דרך שיראה בדרכו כטעם הכוכבים ממסילותם ורבים פירשוהו על המשיח והקדמונ׳ אמרו סנחריב בלבל הגוים והכה מואב ועמלק ואשור ועוד למה המשלים ועבו עבר רק היה ראוי להיות דרך כוכב בסוף משלו וחסירי דעת יחשבו כי המפרש דרך כוכב על דוד הוא מכחש ביאת המשיח חלילה חלילה כי המשיח מבואר היטב בנבואת דניאל כאשר פירשתי שהזכיר

בעל הטורים

מנעך׳ נמס׳ והנה מנעך יי׳ מכבוד. אשר מנעך היום מנוא נדמים בשביל שמנעך מנוא נדמים שלא לקללם על כן שמנעך מכבוד. בני נערי. נער כתיב חסר ו״ו כי בגע׳ חלעת שאחז לא דברה עמו שכינה. ויודע דעת עליון אמר כאן ויודע דעת עליון לפי שרצה לגלות ימות המשיח נמחק שאתי ואזו קרקר של בני שת. קרקר בא״ת ב״ש דג דג בג׳ דוד. וירד מיעקב ב׳ במס׳. הכא ואידך וירד מים עד ים דהיינו מלך המשיח שהתנבא על מלך המשיח. וירא את עמלק וישא משלו ויאמר ראשית גוים עמלק ואחריתו עדי אובד. ראשית גוים ב׳ שנלחם בישראל. מושבך ב׳ במס׳ איתן מושבך ומשמני הארץ מושבך ונפקדת כי יפקד מושבך. אע״פ שאיתן ומשמני הארץ מושבך יפקד מושבך. כי ישא אשור וישבך. עד מה תרבעה במ׳ עד מה יי׳ תשכחני נצח. עד מה יי׳ תסתיר פניך. ולא אתנו יודע עד מה על גלות אשור. עד מה יי׳ תשכחני נצח ותסתיר את פניך ממני. כי אין אתנו יודע עד מה שיאחר לי מה ישובו גלות אשור:

ג׳ ב׳ פ׳ כוכב מיעקב וקם שבט
ל׳ ולוע׳ ג׳ מישראל ומחץ פאתי מואב
ג׳ וקרקר כל בני שת : יח
ג׳ ונפסוק והיה אדום ירשה והיה ירשה
ג׳ ג׳ שעיר איביו וישראל עשה
ג׳ פיס׳ בז׳ יס חיל : יט וירד מיעקב
והאביד שריד מעיר : כ
וירא את עמלק וישא משלו
ב״פ׳ ג׳ ויאמר ראשית גוים עמלק
ואחריתו עדי אבד : כא
וירא את הקיני וישא משלו
ל׳פ׳ וג׳ פ׳ ויאמר איתן מושבך ושים
בסלע קנך : כב כי אם
ג׳ כמע׳ פלע׳ל י״ד׳ יהיה לבער קין עד מה אשור
ג׳ תשבך : כג וישא משלו
לפ׳ ג׳ ויאמר אוי מי יחיה משמו אל :

וצים

סכיתיה ולא איתוהי קריב אחרן
כד יקום מלכא מיעקב
ויתרבא משיחא מישראל
ויקטול רברבי מואב וישלוט
בכל בני אנשא : יח ויהי
ארום ירתא ויהי ירתא שעיר
לבעלי דבבוהי וישראל יצלח
בנכסין : יט ויחות חד
מדבית יעקב ויובד משיזיב
מקרית עממיא : כ וחזא
ית עמלקאה ונטל מתליה
ואמר ריש קרביא דישראל וירא את
הוה עמלקאה וסופיה לעלמא שם קו
ייבד : כא וחזא ית שלמאה איתן
ונטל מתליה ואמר תקיף בית ר״ה יא
מותבך ושוי בכרך תקיף סוטה יא
מדורך : כב ארי אם יהי
לשיצאה שלמאה עד מה וישא משלו
אתוראה ישבינך : כג ונטל סנהדרין קו

מתליה

רשבם

ולא עתה יהיה : כל בני שת לפי הפשט זה מלך מואב : (יח) ירשה · כמו טואנה · כפש שנעה · אירטיר״א : (יט) וירד מיעקב · יהיה רודה בכל שמלכיו אים מיעקב · והאביד שריד מעיר · מאדומי כדכתיב ולא יהיה שריד לבית עשו כי יי׳ דבר : (כ) וירא את עמלק · ממקום שהיה שם משם רואה אותם : ראשית גוים כתרגומו : (כא) איתן מושבך כסבור אתה שאיתן יהא מושבך ושיהא בסלע קנך קיים · לא יהיה כמו שאתה סובר אלא אשר כן יהיה לבער קין עד מקום רחוק : (כב) אשר אשור · תשבך מלכות אשור ויגלה אותך בשבי : (כג) אוי מי יחיה מפני מלך המשיח בשומו הקב״ה אלה הדברים שיקרקר כל בני שת :

וצים

רש״י

עתה היא אלא לאחר זמן : דרך כוכב · כתרגומו לשון דרך קשתו שהכוכב עובר כחץ ובלע״ז דישטי״נט כלומר יקום מזל : וקם שבט · מלך רודה ומושל : ומחץ פאתי מואב זה דוד שנא׳ בו השכב אותם ארצה וימד שני חבלים להמית וגו׳ : וקרקר · לשון קורה כמו אני קרתי ושתיתי מים · מקבת בור נוקרתם יקרוה עורבי נחל פורי״ר בלע״ז : כל בני שת : כל האומות שכולם יצאו מן שת בנו של אדם הראשון : (יח) והיה ירשה שעיר · לאויביו ישראל : (יט) וירד מיעקב · ועוד יהיה מושל אחד מיעקב : והאביד שריד מעיר · מעיר החשובה של אדום (שנאמר) על מלך המשיח אומר כן שנא׳ בו וירד מים עד ים : (כ) וירא את עמלק · נסתכל בפורענות של עמלק : ראשית גוים · עמלק הוא קדם את כלם להלחם בישראל וכן תרגם אנקלוס ואחריתו לאבד בידם שנא׳ תמחה את זכר עמלק : (כא) וירא את הקיני · לפי שהיה קני תקוע אצל עמלק כענין שנא׳ ויאמר שאול אל הקיני וגו׳ הזכירו אחר עמלק נסתכל בגדולתם של בני יתרו שנא׳ נבהם תרעתים שמעתים סוכתים : איתן מושבך · תמה אני מהיכן זכית לכך הלא אתה עמי

בעצת

כי אף
כפ״זרו
נ״ל ת יה דה
ונכימין לא
חזרו עשרת
השבטים :
ויעב

יונתן בן עוזיאל

בנוי דשת משיריתיה דגוג דעתידין
למסדרא סדרי קרבא בישראל ויפלון
פגריהון כלהון קדמוי : יח ויהוון
ארומאי תריכין ויהון תריכין בני
דגבלא מן קדם ישראל סנאהון וישראל
יתקפון בנכסין ויירתונון : יט
ויקום שליט מדבית יעקב ויוביד
וישיצי שיזבותא דמשתיירו מן
קושטנטיני קרתא חייבתא ויצדי
ויחרוב ק״בא מרודא דקיסרין תקיף
קרוי עסקיא : כ וחמא ית דבית
עמלק ונטל מתל נבותיה ואמר שירוי
אומיא דאגיחו קרבא בדבית ישראל
הינון דבית עמלק וסופיהון ביומי
מלכא משיחא למסדרא סדרי קרבא
עם כל בני מדינחא עם דבית ישראל
ברם סופיהון דאלין ודאילין עד
עלמא יהון לאובדנא : כא וחמא
ית יתרו דמתגייר ונטל מתל נבותיה
ואמר מה תקיף הוא משרוייך די
שוית בנקריא דטינריא מדורך :
כב ארום אין יתגזר למהוי לבזתא
בנוי דשלמיא עד כדי ייתי סנחריב
מלכא דאתור וישבי יתך : כג
ונטל מתל נבותיה ואמר ווי מאן
יתקיים
עד בען אתוריא עתיד קאים שבי יתך :

ירושלמי

ומסתכל אנא ביה ולית הוא
קריבא עתיד למקם מלך
מדבית יעקב ופריק ושליט
מדבית ישראל ויקטיל תקיפי
מואבאי וירוקן וישיצי כל בני
מדינחא :
ויהי פרס ירתי טורא דגבלא
לבעלי דבביהון וישראל
יתגברון בחיל תקיף :

עתיד מלך למיקם מדבית
יעקב וישיצי ית כל מה
דמשתייר מן קרתא חייבא
וחמא ית עמלקאה ונטל
במתל נבוותיה ואמר שירוי
אומיא דסדרו קרבא כל קבל
ישראל הינון דבית עמלק
ובעקבא בסוף יומיא דהינון
יסדרון לקיבליהון סדרי
קרבא וסופהון דלאבדן יהוי
ואובדניהון עד לעלם :
וחמא ית שלמיא ונטל במתל
נבוותיה ואמר מה תקיף הוא
מישרוייך ושויית בבקרת
בית מדורך :
ארום אין יהוי שלמיא לבזת
אלווי מן ויהי כד ישוי מיסרא
דיי

רש״י

ביות בעלת הפה בתחכמה לו ועתה כתישבת באיתן
ומעוז של ישראל : (כב) כי אם יהיה לבער קין
וגו׳ · אסריך שנתקעת לתוקף זה שאינך נטרד עוד
מן העולם כי אף אם אתה עתיד לגלות עם עשרת
השבטים ותהיה לבער ממקום שנתישבת שם מה
בכך : עד מה אשור תשבך · עד היכן מגלה אותך
שמא לחלח וחבור אין זה טרוד מן העולם אלא טלטול
ממקום למקום ותשוב עם שאר הגליות : (כג)
וישא משלו וגו׳ · כיון שהזכיר את שביית אשור אמר
אוי מי יחיה משומו אל · מי יכול להחיות את עצמו
משומו

אבן עזרא

שהזכיר עמידת מלכי יון וקום קול ה חשמונים
ועמידת בית שני ושני החנו׳ והגלות והישועה
זה אחר זה ואין צורך לנביא בעולם עם דברי
משה שהוא העיקר אם יהיה נדחך בקצה
השמים ושב יי׳ אלהיך את שבותך : (יז) ומחץ
פאתי מואב · כן עשה דוד : וקרקר · כמו
מקרקר קיר והטעם הורס הקיר כמו מסעף :
בני שת · כמו בני אדם כי הוא העיקר כי נח
מבני בניו היה ויאמר היצחקי כי פירושו על
בני עמון גם מואב והטעם כפול גם אמר

כד וְצִים מִיַּד כִּתִּים וְעִנּוּ
אַשּׁוּר וְעִנּוּ־עֵבֶר וְגַם־הוּא עֲדֵי
אֹבֵד׃ כה וַיָּקָם בִּלְעָם וַיֵּלֶךְ
וַיָּשָׁב לִמְקֹמוֹ וְגַם־בָּלָק הָלַךְ
לְדַרְכּוֹ׃ פ כה א וַיֵּשֶׁב
יִשְׂרָאֵל בַּשִּׁטִּים וַיָּחֶל הָעָם
לִזְנוֹת אֶל־בְּנוֹת מוֹאָב׃
ב וַתִּקְרֶאןָ לָעָם לְזִבְחֵי
אֱלֹהֵיהֶן וַיֹּאכַל הָעָם וַיִּשְׁתַּחֲווּ
לֵאלֹהֵיהֶן׃ ג וַיִּצָּמֶד יִשְׂרָאֵל
לְבַעַל פְּעוֹר וַיִּחַר־אַף־יְהוָה
בְּיִשְׂרָאֵל׃ ד וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה קַח אֶת־כָּל־רָאשֵׁי
הָעָם וְהוֹקַע אוֹתָם לַיהוָה נֶגֶד
הַשָּׁמֶשׁ וְיָשֹׁב חֲרוֹן אַף־יְהוָה
מִיִּשְׂרָאֵל

מסרה: פד מוקפתא' דכפ' ׳ ו | לחוריא פס' | ג' פ' ע' גליפ' | ג' | ג' ב' כ | פ' | פ' נ' נו' ג' | ט' כטע' נסיס' | ג' ופ' ג' · פ' ג' | פ' ג' בתורה | פ' ו

מַתְלֵיהּ וַאֲמַר וַוי לְחַיָּבַיָּא
דְּיֵיתוֹן כַּד יַעֲבֵיד אֱלָהָא יַת
אִלֵּין׃ כד וְסִיעָן יִצְטָרְחָן
מֵרוֹמָאֵי וִיעַנּוּן לְאָתוּר
וְיִשְׁתַּעְבְּדוּן לְעֵיבַר פְּרָת וְאַף
אִנּוּן לְעָלְמָא יֵיבְדוּן׃ כה
וְקָם בִּלְעָם וַאֲזַל וְתָב לְאַתְרֵיהּ
וְאַף בָּלָק אֲזַל לְאָרְחֵיהּ׃
א וִיתֵיב יִשְׂרָאֵל בְּשִׁטִּין
וְשָׁרִי עַמָּא לְמִטְעֵי בָּתַר בְּנַת
מוֹאָב׃ ב וּקְרָאָה לְעַמָּא
לְדִבְחֵי טַעֲוָתְהוֹן וַאֲכַל עַמָּא
וּסְגִידוּ לְטַעֲוָתְהוֹן׃ ג
וְאִתְחַבַּר יִשְׂרָאֵל לְבַעֲלָא
פְעוֹר וּתְקֵיף רוּגְזָא דַּיְיָ
בְּיִשְׂרָאֵל׃ ד וַאֲמַר יְיָ
לְמֹשֶׁה דְּבַר יַת כָּל רֵישֵׁי
עַמָּא וְדוּן וּקְטוֹל דְּחַיָּב קְטוֹל
קדם

תולדת אהרן: וצים סיר סנהדרין פפ | ויש' ישראל סנהדרין ק בכורות ה | ותקראן סנהדרין סס בכורות סס | קח את כל סנהדרין לס והוק' אות' סס לו

רשבם

(כד) וצים כמו וצי אדיר דרומו"ן בלע"ז הוא בורני גדולה: (ג) ויחר אף שבתחילה מגפה בעם: (ד) והוקע אותם החוטאים · כמו והוקענום בגבעת שאול · לשון תלייה ופריגה:

ויקרב

רשיי

משומו את אל שלא ישים עליו כנוזר את אלה שיעמוד סנחריב ויבלבל את' כל האומות ועוד יבאו צים מיד כתים ויענו כתיים שהן בני יון בבירניות גדולות על אשור: (כד) וענו אשור' וענו אותם שבעבר הנהר: וגם הוא עדי אובד · וכן פירש דניאל עד דקטילת חיותא והובד גשמה: וצים · ספינות גדולות כדכתיב וצי אדי' ובורני רבתא: (א) בשטים · כך שמה: לזנות את בנות מואב · על ידי עצת בלעם כדאיתא בחלק: (ב) ויפתחוו לאלהיהן · כשתקף יצרו עליה ואומר לה השמיעי לי והיא מוציאה לו דמות פעור מחיקה ואומרת לו השתחוה לזה: (ג) פעור · על שם שפוערין לפניו פי הטבע' ומוציאין רעי זו היא עבודתו: ויחר אף יי' בישראל · שלח בם מגפה: (ד) קח את כל ראשי העם · לשפוט את העובדים לפעור: והוקע אותם · את העובדים: והוקע · היא תלייה כמו שמצינו בבני שאול והוקענום ליי' ושם תלייה מפורשת ע"א בסקילה וכל הנסקלי' נתלין: נגד השמש · לעין כל ומדרש אגדה השמש מודיע את החוטאים הענן נקפל מכנגדו והחמה זורחת עליו:

ובנה

אבן עזרא

שהוא מגזרת ותשופני שת רמז לבנות לוט והוא רחוק בעיני כי שת הוא האחור שהוא כמו היסוד כמו כי השתות יהרסון ורבים פירשו כל בני שת מגזרת כי השתות והטעם כי יהרוס המדינות ואיננו רחוק: (יח) והיה אדום ירשה · מגזרת ואם לא תורישו והנה שם במשקל קח לך לבנה והוא תחת אחר השם כמו וביאת הארץ שממה וידוע כי גברה יד דוד על אדום והר שעיר: (יט) וירד מיעקב · יקום רודה מיעקב: והאביד שריד מעיר ·

מכל

יונתן בן עוזיאל

יתקיים בזמן דיתגלי מימרא דיי
למיתן אגר טב לצדיקיא ולמתפרעא
מן רשיעיא ומכתת אומיא וסלכיא
וסגרי אליין באליין : כד וציצין
יצטרחן בסניווניא ויפקון באכלוסין
סגיאין מן למברניא ומארע אטליא
ויצטרפון בלגיונין דיסקון מן
קוסטנטיני ויצערון לאתוראי
וישעבדון כל בנוי דעבר ברם סופהון
דאליין ואליין למיפל ביד מלכא
משיחא ויהוון עד עלמא לאובדנא :
כה וקם בלעם ואזל יתב לאתריה
ולחוד בלק אזל לאורחיה ואקים ית
בנתהון דמדינאי קולין מבית
ישימות עד טור תלגא והואן זבנן
זיני כיסנין בבציר מן שימהון במילכת
בלעם רשיעא בפרשת אורחתא :

א ויתיב ישראל באתרא דהוות
מתקרי שטין על שטותא וקלקולא
דהוה בהון ושריאו עמא לאופסא
קדושתהון ולמבזר גרמיהון לטופסא
דפעור ולמטעית בתר בנת מואבאי
דספקן ית טופסיה דפעור מתותי
פסקייחון : ב וקראה לעמא להבחי
טעוותהון ואכלון עמא במרזיחיהון
וסגדון לטעוותהון : ג ואתחברו
עמא בית ישראל בבעלא פעור
כמסמרא בקיסא דלא מתפרש בלא קיסא ותקיף רוגזא דיי בישראל :
ד ואמר יי למשה סב ית כל רישי עמא ומני יתהון דיינין וידונון
דינין

מטבלמקומו ולא אמר הלך לדרכו שנטרד מדרכו וירד לגיהנם. בשטים לשון כי תשטה אשתו ויחל העם שלחד שנתחללו מקדשתם. רנים חללים בניתי זה] שניים. בעל פעור בעל בנימי' נולהי ובניין' הבגל והכלו. ויקח

ירושלמי

דיי למיתן אגר טב לצדיקיא
ולמתפרע מרשיעא :
ויפקון אוכלוסין סגין בלברניא
מן מדינתא רברתא ויצרפון
עימהון ליגיונין סגיין מן
דרומאי וישעבדון אתוריא
ויצערון כל בני עבר נהרא
ברם סופיהון דאלין ודאלין
לאבדון יהוויי ואובדנא עד
לעלם :
וקם בלעם ואזל וחזר לאתריה
ולחוד בלק :
ושרון ישראל בשיטין ושרון
עמא למזניא עם בנתהון
דמואבאי :
וקרין לעמא לדבחי טעוותהן:
וארבקו ישראל לפלחי טעותא
פעור ותקיף רוגזא דיי על
ישראל :
ואמר מימרא דיי למשה סב
ית כל רישי עמא ואוקים
יתהון סנהדרין קדם יי ויהוון
צלבין כל מן דמתחייב
למתקטלא ועם מעלי שמשא
יהוון מחתין גבלתיה וקברין
בכן יהוור תקוף רוגזא דיי מן
ישראל : ואמר

אבן עזרא

מכל עיר והטעם מאדום וזה היה יואב כי כן כתוב עד הכרית כל זכר באדום : (כ) וירא את עמלק : בדרך נבואה והמשל ראשית גוים ופירושו כי הוא הגוי הנלחם עם ישראל בראשונה ואחריתו עד שיהיה אובד וכן היה בימי שאול שהמית מאיש ועד אשה מעולל ועד יונק וזקן ורבים פירשו ראשית גוים כי הם יחשבו בראש הגוים ולא היה כן : (כא) וירא את הקיני. ממשפחת יתרו וכתוב המה הקינים וחבר הקיני והמשל ושים בסלע קנך והטעם כפול כי אילו היה מושבך גבוה כקן העוף לא ינצלך : (כב) לבער קין. כמו וסבה והיתה לבער וכן כאשר יבער הגלל ובערת הרע וקין הוא הקיני. וטעם עד מה אשור תשבך כאומר עד מתי תשבך אשור לא יעזבך כי אם היתה לבער ואשור

לפון

מִיִּשְׂרָאֵל׃ ה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה
כ׳ בזג׳ אֶל־שֹׁפְטֵי יִשְׂרָאֵל הִרְגוּ אִישׁ
ונצמדתי את ספר זו״ם ג׳ אֲנָשָׁיו הַנִּצְמָדִים לְבַעַל פְּעוֹר׃
ו וְהִנֵּה אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
בָּא וַיַּקְרֵב אֶל־אֶחָיו אֶת־
פ׳ הַמִּדְיָנִית לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי
כָּל־עֲדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וְהֵמָּה
כל״חס׳ נגג פ״ג בֹּכִים פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד׃
ז וַיַּרְא פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר
בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן וַיָּקָם מִתּוֹךְ
הָעֵדָה וַיִּקַּח רֹמַח בְּיָדוֹ׃ ח
כ׳ וַיָּבֹא אַחַר אִישׁ־יִשְׂרָאֵל
ל׳ נ׳ וחס׳ אֶל־הַקֻּבָּה וַיִּדְקֹר אֶת־שְׁנֵיהֶם
נ׳ אֵת אִישׁ יִשְׂרָאֵל וְאֶת־הָאִשָּׁה
ל׳ ל׳ אֶל־קֳבָתָהּ וַתֵּעָצַר הַמַּגֵּפָה
מעל

קֳדָם־יְיָ לָקֳבֵיל שִׁמְשָׁא וִיתוּב
תְּקוֹף רוּגְזָא דַיְיָ מִיִּשְׂרָאֵל׃
ה וַאֲמַר מֹשֶׁה לְדַיָּנֵי
יִשְׂרָאֵל קְטוּלוּ גְּבַר גֻּבְרוֹהִי
דְּאִתְחַבַּרוּ לְבַעֲלָא פְעוֹר׃
ו וְהָא גַּבְרָא מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל
אֲתָא וְקָרֵיב לְוָת אֲחוֹהִי יָת
מִדְיָנֵיתָא לְעֵינֵי מֹשֶׁה וּלְעֵינֵי
כָּל־כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל
וְאִנּוּן בָּכַן בִּתְרַע מַשְׁכַּן
זִמְנָא׃ ז וַחֲזָא פִּינְחָס
בַּר אֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כָּהֲנָא
וְקָם מִגּוֹ כְּנִשְׁתָּא וּנְסֵיב
רוּמְחָא בִּידֵיהּ׃ ח וְעַל
בָּתַר גַּבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל
לְקוּבְּתָא וּבְזַע יָת תַּרְוֵיהוֹן יָת
גַּבְרָא בַּר יִשְׂרָאֵל וְיָת אִתְּתָא
לִמְעַהָא וְאִתְכְּלִי מוֹתָנָא מֵעַל
בני

אהרן
ויאמ׳ משה פ ס
הנצמדים ס פ׳
ותמה בוכי׳ ס
וירא פנחס ס
ויקח רומח ס
פ׳ ין קלד
הקבה פ׳ ין ס
ואת האשה ס

רשב״ם

(ו) ויקרב אל אחי׳ לבזותה כדכתיב לא תקרבו לגלות ערוה׃ (ח) הקבה ענין אהל. קבתה בטנה כמו והקבה׃

רש״י

(ו) והנה איש מבני ישראל בא. נתקבצו שבטו של שמעון אצל זמרי שהיה נשיא שלהם אמרו לו אנו נידונין במיתה ואתה יושב כו׳ כדאיתא באלו הן הנשרפין בסנהדרין׃ (ו) את המדינית. כזבי בת צור׃ לעיני משה.

וזה יסוד מרבינו שמואל

אמרו לו משה זו אסורה או מותרת אם תאמר אסורה בת יתרו מי התירה לך כו׳ כדאיתא התם׃ והמה בוכי׳. נתעלמה ממנו הלכה געו כולם בבכיה בעגל עמד משה כנגד ששים רבוא שנא׳ ויטחן עד אשר דק וגו׳ וכאן רפו ידיו אלא כדי שיבא פנחס ויטול את הראוי לו׃ (ז) וירא פנחס. ראה מעשה ונזכר הלכה אמר לו למשה מקובלני ממך הבועל ארמית קנאין פוגעין בו אמר לו קרייניה דאגרתא ליהוי פרונקא מיד ויקח בידו וגו׳׃ (ח) אל הקבה. אל האהל׃ אל קבתה. כמו הלחיים והקיבה כיון בתוך זכרות של זמרי ונקבות שלה וראו כולם שלא לחנם הרגם והרבה נסים נעשו לו וכו׳ כדאיתא התם׃ פנחס

חסלת וירא בלק

אבן עזרא

לשון נקבה והטעם מחנה וכן ותפול שבא ותקחם ותערוך ישראל׃ (כג) וישא משלו ויאמר. הוא וכים מיד כאשר הזכיר שאשור ישבה הקיני אמר גם יבא עת שיעונה אשור ועבר עמו והטעם העברים שישבה אשור כי הקנים היו דרים עם ישרא׳ ופי׳ המתרגם ארמית ידוע רק אין מנהג הכתוב להזכיר עבר בלא נהר׃ יש מפרשים וכים לשון רבים מגזרת וצי אדיר ויש אומרים שפי׳ כמו ופגשו ציים

דינין דקטולין ית עמא דטעו בתר פעור ותצלוב יתהון קדם מימרא דיי על קיסא קביל שמשא בקריצתא ואם מטמוע שמשא תחית יתהון ותקברינון ויתוב תקוף רוגזא דיי

מישראל : ה ואמר משה לדייני ישראל קטולו אינש גבר שיבטיה דאדבקו בטעוות פעור : ו והא גבר מבני ישראל אתא ואחד בבלוריתא דמדיניתא וקריב יתה לות אחוהי לקמי משה ולקמי כל כנישתא דבני ישראל עני וכן אמר למשה מה דא למקרב לגבה ואין אמר אנת דאסירא הוא הלא אנת נסיבת ית מדייניתא ברת יתרו וכדי שמע משה רתח ואשתלי ואינון בכיין וקריין שמע וקיימין דבתרע משכן זימנא :

ז וחמא פנחס בר אלעזר בר אהרן כהנא ואידכר הילכתא עני ואמר מאן דיקטול ויקטיל הא אינון אריוותא דשיבט יהודא כיוון דחמון שתקין קם מגו סנדרי דיליה ונסיב רומחא בידיה : ח תריסר ניסין אתעבידו לפנחס בזמן דעל בתר גברא בר ישראל לות מדינא נס קדמאי דהוה ליה לספרש יתהון ולא פירש : נס תניין דאסתתם פומהון ולא צווחין דאלו הוון צווחין הוון משתזבין : נס תליתאי דכוין ברומחא

ויקם רומח • אותיות חרס משאן חרס •

ירושלמי

ואמר משה לסרכיא דישראל קטולו גבר ית אינש ביתיה אילין די ארביקו לפלחי טעוותא פעור :

והא גבר מבני ישראל אתא וקריב לות אחוי ית מדיניתא קדם משה וקדם כל כנישתא דבני ישראל והא אינון בכיין בתרע משכן זמנא :

וחמא פנחס בר אלעזר ברא דאהרן כהנא רבא וקם מגו קהלא ונסיב רומחא :

ועל בתר גבר ישראל לקובתא ודקר ית תרויהון ית גברא בר ישראל וית איתתא בקפרא ואתכליית מגיפתא מעילוי בני ישראל :

וברוינון

אבן עזרא

ציים את איים כי דמה לציים שישוב אלה מראות׳ • וטעם אוי מי יחיה משומו אל הטעם על מלך אשור שהם כפשו כמו אל וכן כתיב בספר ישעיה או טעמו מי יחיה מהגזרות ששם אל בעולם על ידי אשור כי מלך אשור נכה את כל הגוים כי כן כתוב :(כד) וכתים • מבני יון כי כן כתוב ויתכן להיות רמז למלכות יון הרשעה וכבר ביארתי בספר דניאל כי מלכות יון וכתים אחת היא והיא החיה השלישי׳ בראיות : מיד כתים • ממקום כמו על יד הירדן ויד תהיה לך : וגם הוא • כתים שהוא שם יחיד ואם הוא על משפט לשון רבים והעד ובני יון אלישה ותרשיש כתים : (כה) ויקם • בלעם כי שוכב היה ותרדמה נפלה עליו וכן אמר נפל וגלוי עינים : (א) בשטים • כי כן כתוב ויחנו על הירדן מבית הישימון עד אבל השטים והכל בערבות מואב כי לא זזו משם גם יהושע משם שלח מרגלי׳ ולפי דעתי כי ויחל מהבנין הכבד הכוסף : (ב) וישתחוו • ישראל ובנות מואב : (ג) ויצמד ישראל • מגזרת צמד בקר והטעם הנשים והנה נצמדו עמם לדת פעור : (ד) והוקע אותם • הטעם על הנצמדים והעד שהוא כתוב ויאמר משה אל שופטי ישראל : והוקע אותם • כמו ויוקיעום נהר כדברי המתרגם ארמית והעד נגד השמש והטעם בפרהסיא כמו לעיני השמש הזאת : (ה) הרגו איש את אנשיו • הטעם מאי זה שבט יהיו וידוע כי הרגו ואם לא הזכיר שכתוב : (ו) ויקרב

אל

י"ה זוגין מתחלפין בטעם: מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט וַיִּהְיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים אָלֶף:

ק"ל' פסוק' סימן:
ופטרין והיה שארית יעקב' בסיכה סימן ס' ב

בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ט וַהֲווֹ דְּמִיתוּ בְּמוֹתָנָא עַסְרִין וְאַרְבְּעָא אַלְפִין:

אהרן ויהיו סנהדרין פג פב

פ פ פ

י וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: יא פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אַהֲרֹן הַכֹּהֵן הֵשִׁיב אֶת־חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקַנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: יב לָכֵן אֱמֹר הִנְנִי נֹתֵן לוֹ אֶת־בְּרִיתִי שָׁלוֹם: יג וְהָיְתָה לּוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֻנַּת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קִנֵּא לֵאלֹהָיו וַיְכַפֵּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יד וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמֻּכֶּה אֲשֶׁר הֻכָּה אֶת־

י"ד זעירא ל' ר"פ וכלום פלאיסכם"א חסר חסני ופנחס כהני'ונקוף לו יו"ד בקנאו לאלהיו: ו'אתא והית חד חס"ר מלותיות קטנות: י"ג ר"פ. ג"י ג"כ'הס'ות' ח"ל:

פ פ פ

י וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: יא פִּינְחָס בַּר־אֶלְעָזָר בַּר־אַהֲרֹן כַּהֲנָא אֲתִיב יָת חֵימְתִי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּדִקַנֵּי יָת־קִנְאָתִי בֵּינֵיהוֹן וְלָא־שֵׁיצֵיתִי יָת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי: יב בְּכֵן אֵימַר הָא אֲנָא גָזַר לֵיהּ יָת־קְיָמִי שְׁלָם: יג וּתְהֵי לֵיהּ וְלִבְנוֹהִי בַּתְרוֹהִי קְיָם כְּהֻנַּת עָלַם חֲלָף דְּקַנֵּי קֳדָם אֱלָהֵיהּ וְכַפַּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: יד וְשׁוּם גַּבְרָא בַּר־יִשְׂרָאֵל קְטִילָא דְאִתְקְטֵיל עִם־מִדְיָנֵיתָא

פנחס בן סנהדרין פב לכן אמר קדושין סו סנהדרין קב והיתה לו יבמות ק כתובות כה קדושין סו אחים קח בריות כהונה מנחות כ

רש"י

(יא) פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן. לפי שהיו השבטים מבזים אותו הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"א והרג נשיא שבט מישראל לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן: בקנאו את קנאתי. בנקמו את נקמתי בקצפו את הקצף שהיה לי לקצוף כל לשון קנאה הוא המתחרה לנקום נקמת דבר אנפרי"מנט בלע"ז: (יב) את בריתי שלום. שתהא לו לברית שלום כאדם המחזיק טובה וחנות למי שעושה עמו טובה אף כאן פירש לו הקב"ה שלומותיו: והיתה

אבן עזרא
המדינית

אל אחיו. כתנה למשפחתו: והמה בוכים. מתפללים לשם: (ז) וירא פינחס. כאשר ראה פינחס כן קם מתוך העדה שהיתה בחצר אהל מועד ויש בכאן שאלה ויתכן להשי שהכה כנמד וזמרי בעדים: (ח) אל הקבה. כמו אהל וכן קרוב בלשון קדר ואם יש מעט הפרש בין צורת האהל והקבה: וידקור. כמו ודקרני בה: אל קבתה. בקובה שהיתה שם עם אחי זמרי ויש אומרים כי קבתה מגזרת הזרוע והלחיים והקיבה וגם יש דרך דרש שנעשו י"ב נסים לפנחס רק הכתוב לא הזכירם:

(יא) בקנאו ק"ל הנו"ן להקל על הלשון והטעם כי הוא קנא כקנוני וכתוב על השם כי אל קנא בע"א ולולי שזה קנא הייתי מכלה כל ישראל כדבר נקמתי:

את

וכרזינון כחדא ית גברא בר ישראל בבית גיבריה וית מדייניתא בבית
בהתת תורפה : נס רביעאי דקם רומחא באתר ברוזא ולא אשתמיט :
נס חמישאי בד סובר יתהון אזדקף שיקפא נטל סיניה עד דנפק : נס
שתיתאי סובר יתהון בכל משריתא דישראל דהוה שיתא פרסי ולא
אשתלהי : נס שביעאי זקיפנון בדרע ימיניה למחמי כלהון קריבוי
ולא יכילו להנזקותיה : נס תמינאי דאתעשן אע רומחא ולא איתבר
סן מטולא : נס תשיעאי דאתגניד פרזלא כשיעור תרוויהון ולא
אשתליפו סניה : נס עשיראי אתא מלאכא והפך איתתא סלרע
וגברא מלעיל דיחמון כל בית ישראל ית חיסוריהון : נס חדסרא
דאתנטרו בר חיין עד ומן דהליך יתהון בכל משיריתא מן בגלל דלא
יסתאב כהנא באהלי דמיתא : נס תריסראי דאתקיש ארמיהון
ולא נפיל [illegible] כיון דאוביל יתהון בית שריתא חבט שדנהי ימיתו עני
ואמר קדם רבון עלמא אפשר דמטול אליין ימותון עשרין וארבע
אלפין מישראל ומן יד אתגוללו רחמי שמיא ואתכליית מותנא מעילוי
בני ישראל : ט והוו סכום דמיתו ירושלמי והוו אלין דמייתין
במותנא עשרין וארבע אלפין : במגיפתא עשרין וארבע אלפין :

פ פ פ

חשיב את י וידבר ומליל יי עם משה למימר : יא פנחס קנאה בר אלעזר בר ויצמדו. לכן
חמתי אהרן כהנא אתיב ית ריתחי מעל בני ישראל בזמן דקני ית סמיפסוקים
פיג' בניא' קנאתי וקטיל חייבא דביניהון ואמטוליה לא שיציית ית בני ישראל מתחילין
זהו את בקנאתי : יב בשבועה איממר ליה מן הכא ואידך
מלאך של שמי הא אנא גזר ליה ית קיימי שלם לכן אמור
אף ושל חמה ואעבדיניה מלאך קיים ויחי לעלמא לב כי ישראל.
בקנאו את למבשרא גאולתא בסוף יומיא : יג וזה אמר
קנאתי וחילף דחסדותי למימר הלא בר פוטי מדינאה הוא הא אנא מיחסיניה סקנ"ה!
תגין על לכהונתא רבתא וחילף דאחר רומחא בדרעיה ומחא למדייניתא לבית בתגריב בן
מקוף לומר בהתת קיבתה וצלי בפומיה על עמא בית ישראל יזכון בהניא לתלת בעו! אחותי
מעטרו יצ' מתנן דרועא ולועא וקיבתא ותהי ליה ולבנוי בתריה קיים רבות עלם כלה. ועתה
סקנא יי' . חולף דקני לאלהיה וכפר על בני ישראל : יד ושום גברא בר ישראל אתסקרוני'
נ' מעתים קטילא לארן ואתה
קנאה כבנד פרונים
אלפה בעריות. לכן
מבירות נבית' חדה
מעצמו לזכות במדב: את
וישתחוו בריתי שלום

ירושלמי
בשבועא אזיל משה ואמר
לפינחס הא אנא יהב ליה :

רש"י

(יג) והיתה לו : בריתי זאת : ברית כהונת עולם . שאע"פ שכבר נתנה כהונה לזרעו של אהרן לא נתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיולידו אחר המשחתן אבל פנחס שנולד קודם לכן ולא נמשח לא בא לכלל כהונה עד כאן וכן שנינו בזבחים לא נתכהן פנחס עד שהרגו לזמרי : לאלהיו . בשביל אלהיו כמו המקנא אתה לי וקנאתי לציון בשביל ציון : (יד) ושם איש ישראל וגו' . במקום שייחס את הצדיק לשבח ייחס את הרשע

אבן עזרא

(יב) את בריתי שלום . טעמו את בריתי ברית שלום כמו כשאן אהים ורבים כן והטעם שלא

המדינית זמרי בן סלוא נשיא
בית אב לשמעני: טו ושם
האשה המכה המדינית ב' קמצין ובפש' תביר פתחין:
כזבי בת צור ראש אמות
בית אב במדין הוא: פ
טז וידבר יהוה אל משה
ג' לאמר: יז צרור את
המדינים והכיתם אותם: יח ס'ל מ'ל בתורה
ג' כי צררים הם לכם בנכליהם
ג' אשר נכלו לכם על דבר
פעור ועל דבר כזבי בת
נשיא מדין אחתם המכה ב' נעמין:
ביום המגפה על דבר פעור:
ויהי אחרי המגפה פ

כו א ויאמר יהוה אל משה
ואל אלעזר בן אהרן הכהן
לאמר: ב שאו את ראש י'נר'פ
כל עדת בני ישראל מבן
עשרים שנה ומעלה לבית
אבתם כל יצא צבא בישראל: ג'
ג וידבר משה ואלעזר
הכהן אתם בערבת מואב
על ירדן ירחו לאמר: ד
מבן עשרים שנה ומעלה
כאשר

מדיניתא זמרי בר סלוא רב אהרן
בית אבא לבית שמעון: זמרי
טו ושום אתתא סנהדרין פב
דאתקטילת מדיניתא כזבי
בת צור ריש אומי בית אבא כזבי פס
במדין הוא: טז ומליל
יי עם משה למימר: יז
אעיק ית מדינאי ותקטיל צרור אא
יתהון: יח ארי מעיקין אנון קמא לג
לכון בנכליהון דנכילו לכון
על עיסק פעור ועל עיסק
כזבי בת רבא דמדין אחתהון
דאתקטילת ביומא דמותנא
על עיסק פעור: יט
והוה בתר מותנא
א ואמר יי למשה
ולאלעזר בר אהרן כהנא
למימר: ב קבילו ית
חושבן כל כנשתא דבני
ישראל מבר עסרין שנין
ולעלא לבית אבהתהון כל
נפיק חילא בישראל: ג
ומליל משה ואלעזר כהנא
ואמרו למימני יתהון
במישריא דמואב על ירדנא
דיריחו למימר: ד מבר
עסרין שנין ולעלא כמא
דפקיד יי ית משה ובני
ישראל

רש"י

הרשע לגנאי: נשיא בית אב לשמעוני. לאחד מחמשה בתי אבות שהיו לשבט שמעון. ד"א להודיע שבחו של פנחס שאע"פ שזה היה נשיא לא מנע את עצמו מלקנא לחילול השם לכך הודיעך הכתוב מי הוא המוכה: (טו) ושם האשה המכה וגו'. להודיעך שנאתן של מדינים שהפקירו בת מלך לזנות כדי להחטיא את ישראל: ראש אומות. אחד מחמשה מלכי מדין את אוי ואת רקם ואת צור וגו'
והוא

אבן עזרא

שלא יגור מאחי זמרי כי הוא נשיא בית אב ושכרו שתהיה לו ולזרעו אחריו ברית כהונת עולם ונכון כי הכהנים הגדולים היו מבני פנחס ויתכן שהיו בנים אחרים לאלעזר. ואלה אחריו לאות שמת ואינו אליהו כלל וכבר פירשתיו כי נגיד היה עליהם וגם שהיה בימי פילגש בגבעה: (יג) אשר קנא לאלהיו. מאהבתו את השם גם עשה טובה לישראל ודרך
דרש

קְטִילָא דְאִתְקְטִיל עִם מִדְיָנִיתָא זִמְרִי בַּר סָלוּא רַב בֵּית אַבָּא לְשִׁבְט
שִׁמְעוֹן : טו וְשׁוּם אִתְּתָא קְטִילְתָּא מִדְיָנֵיתָא כָּזְבִּי בְּרַת צוּר
דְמִתְקַרְיָא שְׁלוֹנָאִי בְּרַת בָּלָק רֵישׁ אוּמָּא דְמוֹאָב בְּמִדְיָן בֵּית מוֹתְבֵיהּ הוּא :
טז וּמַלֵיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר : יז אָעִיק יַת מִדְיָנָאֵי וְתִקְטוֹל
יַתְהוֹן : יח אֲרוּם עַיְיקִין הִינוּן לְכוֹן בְּעֵיטַת רְמִיוּתֵיהוֹן דְרַמִין לְכוֹן
עַל עֵיסַק פְּעוֹר וְעַל עֵיסַק כָּזְבִּי בְּרַת
רַבָּא דְמִדְיָן אֲחַתְהוֹן דְאִתְקְטִילַת
בְּיוֹמָא דְמוֹתָנָא עַל עֵיסַק פְּעוֹר :
א וַהֲוָה בָּתַר מוֹתָנָא אִתְגוֹלְלוּ רַחֲמֵי שְׁמַיָא לְמִתְפַּרְעָא פּוּרְעָנוּת
דִין עַמֵיהּ וַאֲמַר יְיָ לְמשֶׁה וּלְאֶלְעָזָר בַּר אַהֲרֹן כַּהֲנָא לְמֵימַר : ב קַבִּילוּ
יַת סְכוּם חוּשְׁבַּן כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא
לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן כָּל נָפֵיק חֵילָא בְּיִשְׂרָאֵל : ג וּמַלֵיל משֶׁה וְאֶלְעָזָר
כַּהֲנָא עִם אַמַרְכַּלַיָא וַאֲמַר לְמִמְנֵי יַתְהוֹן בְּמֵישְׁרַיָא דְמוֹאָב עַל יַרְדְנָא
דִירִיחוֹ לְמֵימַר : ד מִבַּר עַשְׂרִין שְׁנִין וּלְעֵילָא הֵיכְמָא דְפַקִיד יְיָ יַת

ירושלמי

בנכליהם בְּשִׁקְרֵיהוֹן :

משה

בעל הטורים (right margin): שלום כתי' חסר ו"ו קטיעא · בפרק ג' דקידושין כשהוא שלם · ד"א מתכה שלימה אני נותן לו עשר' שתכו' במקדש עשר' במדיב' ד"א וי"ו קטיעא כי פנחס הוא אליהו · וכן אליה כתי' חסר וי"ו ויעקוב מל' וי"ו שנטל וי"ו מאי' לחסכון

בעל הטורים (left margin): עד שיבא עם המשיח ויגאל את בניו וזהו יגל יעקב ישמח ישראל ישמח אותיו' משיח שישמח לימו' המשיח ויחזיר הוי"ו ויהא אליהו שלם · שלום בגימט' זהו משיח · שלומיאל בגי' זה זמרי בן סלוא · ויכפר לכפר לא כאמר אלא ויכפ' שעומד ומכפר על

רש"י

והוא היה חשוב מכולם שנא' ראש אומות ולפי שנהג בזיון בעצמו להפקיר בתו מגאו שליש : בית אב · חמשה בתי אבות היו למדין עפה ועפר וחנוך ואבידע ואלדעה וזה היה מלך לאחד מהם : (יז) צרור · כמו זכור שמור לשון הווה עליכם לאייב אותם : (יח) כי צוררים הם לכם וגו' · על דבר פעור שהפקירו בנותיהם לזנות כדי להטעותכם אחר פעור ואת מואב לא צוה להשמיד מפני רות שהיתה עתידה לצאת מהם כדאמרינן בבבא קמא :

(יט) ויהי אחרי המגפה וגו' · משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו והרגו בהן והוא מונה אותן לידע מנין הנותרות · דבר אחר כשיצאו ממצרים ונמסרו למשה נמסרו לו במנין עכשו שקרב למות ולהחזיר צאנו מחזירן במנין : (ב) לבית אבותם · על שבט האב יתיחסו ולא אחר האם :

(ג) וידבר משה ואלעזר הכהן אתם · דברו עמם על זאת שצוה המקום למנותם : לאמר · אמרו להם צריכים אתם לימנות : מבן עשרים שנה ומעלה כאשר צוה וגו' · פי' מניכם מבן עשרים שנה ומעלה שנאמר כל העובר על הפקודים וגו' :

משפחת

אבן עזרא

דרש האב כפר ובניו יכפרו : (יד) אשר הכה את המדינית · עם ורבים כן : נשיא בית אב · אחד מחמשה אבות בני שמעון · וראש לבית אבותיו גדול ממנו : (טו) צור · אחד ממלכי מדין והכה גם מלכי מדין חמשה אבות :

(יז) צרור · שם הפועל כמו זכור את יום השבת : (יח) כי צוררים הם לכם · כי הצרו לכם : בנכליהם · במחשבתם הרעה מגזרת ויתנכלו אותו : ועל דבר כזבי · ועוד כי יחשבו לעשות לכם רע בעבור כזבי אחותם :

(יט) ויהי אחרי המגפה · אמר השם אל משה ואל אלעזר על יד משה וכן ויצו משה וזקני ישראל אז ישיר משה ובני ישראל · וטעם אחרי המגפה בעבור שאמר השם לאלה תחלק הארץ :

(ג) וידבר משה ואלעזר הכהן · במקום אביו ויתכן שהוא היה פה למשה כמו אהרן : אותם · כמו דברו לשלום : (ד) מבן עשרים שנה . והטעם שנשאו את חשבונם כאשר צוה יי' את משה · וטעם ובני ישראל היוצאי' מארץ מצרים כי היו בספורים רבים מיוצאי מצרים והקרוב להיותם חנים והאל מראובן בספורים הראשונים במדבר סיני : (ט) אשר הצו · כטעם כי יצכו אנשים : (י) ואת קרח · פירשתיו : ויהיו לנס · כמו ויהיו לאות לבני ישראל :

כאשר צוה יהוה את משה
ובני ישראל היצאים מארץ
מצרים: ה ראובן בכור
ישראל בני ראובן חנוך
משפחת החנכי לפלוא
משפחת הפלאי: ו לחצרן
משפחת החצרוני לכרמי
משפחת הכרמי: ז אלה
משפחת הראובני ויהיו
פקדיהם שלשה וארבעים
אלף ושבע מאות ושלשים:
ח ובני פלוא אליאב:
ט ובני אליאב נמואל ודתן
ואבירם הוא דתן ואבירם
קרואי העדה אשר הצו על
משה ועל אהרן בעדת קרח
בהצתם על יהוה: י
ותפתח הארץ את פיה
ותבלע אתם ואת קרח במות
העדה באכל האש את
חמשים ומאתים איש ויהיו
לנס: יא ובני קרח לא
מתו: ס יב בני שמעון
למשפחתם לנמואל משפחת
הנמואלי לימין משפחת
הימיני ליכין משפחת היכיני:
יג לזרח משפחת הזרחי
לשאול משפחת השאולי:
יד אלה משפחת השמעני
שנים ועשרים אלף ומאתים: ס טו בני גד למשפחתם
לצפון משפחת הצפוני לחגי משפחת החגי לשוני

משפחת

ישראל דנפקו מארעא
דמצרים: ה ראובן
בוכרא דישראל בני ראובן
חנוך זרעית חנוך לפלוא
זרעית פלוא: ו לחצרון
זרעית חצרון לכרמי זרעית
כרמי: ז אלין זרעית
ראובן והוו מניניהון ארבעין
ותלתא אלפין ושבע מאה
ותלתין: ח ובני פלוא
אליאב: ט ובני אליאב
נמואל ודתן ואבירם הוא
דתן ואבירם מערעי כנשתא
דאתכנשו על משה ועל
אהרן בכנשתא דקרח
באתכנשותהון על יי: י
ופתחת ארעא ית פומא
ובלעת יתהון וית קרח
במותא דכנשתא כד אכלת
אשתא ית מאתן וחמשין
גברא והוו לאת: יא
ובני קרח לא מיתו: יב
בני שמעון לזרעיתהון לנמואל
זרעית נמואל לימין זרעית
ימין ליכין זרעית יכין:
יג לזרח זרעית זרח
לשאול זרעית שאול:
יד אלין זרעית שמעון
עסרין ותרין אלפין ומאתן:
טו בני גד לזרעיתהון
לצפון זרעית צפון לחגי
זרעית חגי לשוני זרעית
שוני:

לאזני

פ״ו
ג' וחס'
ג' וחס'
ג"ר"פ נטע' כענין כרמוני כשמעוני מנשה ופל וה"ס כפי פותאם:
י"ד פסו' מן ג' ג' מלין
קרואי נ' ק'
ג' י' נ"א
ג' וחס'
ג' וכ"ב
ג'
ג'
כ' נטע"ז כענין
ב' וח"ב

אהרן
ובני פלוא נתרא קנג
הוא דתן מגלה יח
בהצותם סנהדרין קי
באכל האש את סנהדרין סט
ובני קרח מג"ה יד סנהדרין קי

משה ובני ישראל דנפקו מארעא דמצרים : ה ראובן בוכרא דישראל
בנוי דראובן חנוך גניסת חנוך לפלוא גניסת פלוא : ו לחצרון גניסת
חצרון לכרמי גניסת כרמי : ז אלין גניסתא דראובן והוו סכומיהון
ארבעין ותלת אלפין ושבע מאה ותלתין : ח ובנוי דפלוא אליאב :
ט ובנוי דאליאב נמואל ודתן ואבירם הוא דתן ואבירם מערעי
כנישתא דאתכנשו ופליגו על משה ועל אהרן בכנישתא דקרח בזמן
דאתכנשו ופליגו על יי : י ופתחת ארעא ית פומה ובלעת יתהון
וית קרח כד מיתו כנישת רשיעיא כד אכלת אישתא ית מאתן וחמשין
גוברין והוו לנסיון : יא ובנוי
דקרח לא הוו בעיטתא דאבוהון ואזלו
בתר אולפנא דמשה נביא לא מיתו
במותנא ולא לקו ביקידתא ולא טמעו
בבליעת ארעא : יב בנוי דשמעון לגניסתהון לנמואל גניסת נמואל
לימין גניסת ימין ליכין גניסת יכין : יג לזרח גניסת זרח לשאול
גניסת שאול : יד אלין גניסתא דשמעון עשרין ותרין אלפין
ומאתן : טו בנוי דגד לגניסתהון לצפון גניסת צפון לחגי גניסת
חגי

ירושלמי

ובנוי דקרח על דלא הוו
בעיטתיה דאבוהון לא מיתו :

בעל הטורים

ישראל על סוף כל הדורות · הוכה ג' במספר' אשר הוכה את המדינית · הוכה כיעשב וינש לבי · הוכה אפרי' על ידי המדינית · ושלשה פסיקי נהס המגפה וסיפי' דקרא כי שכחתים אכל לאחרי' שנ"י אכילת לוטי טעיתי ונצמדתי לבעל פעור כדאיתא בתרגום שהושיבו להם פונדקאות שהיו מוכרין להם מיני מאכל ומשקה וכן הוכה אפרי' ע"י פעור כדאיתא בתחלת הפרשה · ואידך המה באו בעל פעור וינזרו לבשת וכו' · צרור את המדינים לשון יחיד · והכיתם לשון רבים · צרור כי עלידן

רש"י

(ה) משפחת החנכי · לפי שהיו האומות מבזין אותם מה אלו מתייחסין על שבטיהן סבורין הם שלא שלטו המצריים באמותיהם אם בגופם היו מושלים קל וחומר בנשותיהם לפיכך הטיל הקב"ה שמו עליהם ה"א מצד זה ויו"ד מצד זה לומר מעיד אני עליהם שהם בני אבותיהם וזה הוא שמפורש על ידי דוד שבטי יה עדות לישראל השם הזה מעיד עליהם לשבטיה' לפיכך בכולם כתב החנכי הפלואי אבל בימנה לא הוצרך לומר משפחת הימני לפי שהשם קבוע בו יו"ד בראשו וה"א בסופו : (ט) אשר הצו · את ישראל על משה : בהצותם · את העם אלי'ו : הצו · השיאו את ישראל לריב על משה לשון הפעילו : (י) ויהיו לנס · לאות ולזכרון למען אשר לא יקרב איש זר לחלוק על הכהונה : (יא) ובני קרח לא מתו · הם היו בעצה תחל' ובשעת המחלוקת הרהרו תשובה בלבם לפ כך נתבצר להם מקום גבוה בגיהנם וישבו שם : (יג) לזרח · הוא צוחר לשון זוהר אבל משפחת אחד בטלה וכן חמש משבט בנימן שהרי בעשרה בנים ירד למצרים וכאן לא מנה אלא חמשה וכן אצבון לגד הרי שבע משפחות ומצאתי בגמרא ירושלמית שכשמת אהרן נסתלקו ענני כבוד ובאו הכנענים להלחם בישרא' ונתנו לב לחזור למצרים וחזרו לאחוריהם שמנה מסעות מהר ההר למוסרה שנא' ובני ישרא' נסעו מבארות בני יעקן מוסרה שם מת אהרן והלא בהר ההר מת ומוסרה עד הר ההר שמנה מסעות יש למפרע אלא שחזרו לאחוריהם ורדפו בני לוי אחריהם להחזירם והרגו מהם שבע משפחות ומבני לוי נפלו ארבע משפחות משפחת שמעי ועוזיאלי ומבני יצהר לא נמנו כאן אלא משפחת הקרחי והרביעית לא ידעתי מה היא ורבי תנחומא דרש שמתו במגפה בדבר בלעם אבל לפי החסרון שחסר משבט שמעון נמנין

אבן עזרא

(יא) ובני קרח לא מתו · והעד שמואל ובניו ובני בניו שהם המשוררים והם המקראים הקרחים לבני קרח מזמור גם בתורה כתוב משפחת הקרחי והזכיר הכתוב ובני קרח עם בני ראובן בעבור כי בני דתן ואבירם גדולים וקטני מתו והנה רעת דתן ואבירם קשה מרעת קרח : (יב) הימני יש תנקם לדקדוק בשמות וכן מן פוה פוני ומן לשופם השופמי לימנה משפחת הימנה ואיננו הימיני כמו מן בריעה בריעי

משפחת השוני: טז לאזני משפחת האזני לערי משפחת הערי: יז לארוד משפחת הארודי לאראלי משפחת האראלי: יח אלה משפחת בני גד לפקדיהם ארבעים אלף וחמש מאות: ס יט בני יהודה ער ואונן וימת ער ואונן בארץ כנען: כ ויהיו בני יהודה למשפחתם לשלה משפחת השלני לפרץ משפחת הפרצי לזרח משפחת הזרחי: כא ויהיו בני פרץ לחצרן משפחת החצרני לחמול משפחת החמולי: כב אלה משפחת יהודה לפקדיהם ששה ושבעים אלף וחמש מאות: ס כג בני יששכר למשפחתם תולע משפחת התולעי לפוה משפחת הפוני: כד לישוב משפחת הישבי לשמרן משפחת השמרני: כה אלה משפחת יששכר לפקדיהם ארבעה וששים אלף ושלש מאות: ס כו בני זבולן למשפחתם לסרד משפחת הסרדי לאלון משפחת האלני ליחלאל משפחת היחלאלי: כז אלה משפחת הזבולני לפקדיהם ששים אלף וחמש מאות: ס כח בני יוסף למשפחתם מנשה

טו לאזני זרעית אזני לערי זרעית ערי: יז לארוד זרעית ארודי לאראלי זרעית אראלי: יח אלין זרעית בני גד למנינהון ארבעין אלפין וחמש מאה: יט בני יהודה ער ואונן ומית ער ואונן בארעא דכנען: כ והוו בני יהודה לזרעיתהון לשלה זרעית שלה לפרץ זרעית פרץ לזרח זרעית זרח: כא והוו בני פרץ לחצרון זרעית חצרון לחמול זרעית חמול: כב אלין זרעית יהודה למניניהון שבעין ושתא אלפין וחמש מאה: כג בני יששכר לזרעיתהון תולע זרעית תולע לפוה זרעית פוני: כד לישוב זרעית ישוב לשמרון זרעית שמרון: כה אלין זרעית יששכר למניניהון שתין וארבעא אלפין ותלת מאה: כו בני זבולון לזרעיתהון לסרד זרעית סרד לאלון זרעית אלון ליחלאל זרעית יחלאלי: כז אלין זרעית זבולון למניניהון שתין אלפין וחמש מאה: כח בני יוסף לזרעיתהון מנשה ואפרים

ל׳ מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם: כט בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר מִשְׁפַּחַת
ג׳ומ״ג הַמָּכִירִי וּמָכִיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת
הַגִּלְעָדִי: ל אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד
אִיעֶזֶר

מְנַשֶּׁה וְאֶפְרָיִם: כט בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמָכִיר זַרְעִית מָכִיר וּמָכִיר אוֹלִיד יָת גִּלְעָד לְגִלְעָד זַרְעִית גִּלְעָד: ל אִלֵּין בְּנֵי גִלְעָד אִיעֶזֶר זַרְעִית אִיעֶזֶר לְחֵלֶק זַרְעִית חֵלֶק:
ואשריאל

בעל הטורים

היה שאמר לה אניה אל תבעלו אלא לגדול שבהם וזהו חגי • והכיתש לשון רגים ולא מה כי כתגדל נמלין • ויהי אחרי המגפה • פרשה זו פתוחה • שעשה הפסק בין המגפה למנין שלא תשלוט המגפה נפקוד

אותם • לנית אנותם ולא אמר למשפחות כמו למעלה • לפי שאומר בכל אחת משפחת החנוכי משפחת הפלואי וכן בכלם • לכרמי שנים לכרמי משפחת הכרמי • ואידך ושבא לעשות ע״ז לכרמי • מי הוא כרמי זה שכלא׳ בו לכרמי

יונתן בן עוזיאל

חַגִּי לְשׁוּנִי גְנִיסַת שׁוּנִי: טז לְאָזְנִי גְנִיסַת אָזְנִי לְעֵרִי גְנִיסַת עֵרִי: יז לַאֲרוֹד גְנִיסַת אֲרוֹד לְאַרְאֵלִי גְנִיסַת אַרְאֵלִי: יח אִלֵּין גְנִיסַת בְּנֵי גָד לְסְכוּמְהוֹן אַרְבְּעִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: יט בְּנוֹי דִיהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וּמִיתוּ עֵר וְאוֹנָן עַל חוֹבֵיהוֹן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן: כ וַהֲווֹ בְּנֵי יְהוּדָה לְגְנִיסַתְהוֹן לְשֵׁלָה גְנִיסַת שֵׁלָה לְפֶרֶץ גְנִיסַת פֶּרֶץ לְזֶרַח גְנִיסַת זֶרַח: כא וַהֲווֹ בְּנֵי פֶרֶץ לְחֶצְרוֹן גְנִיסַת חֶצְרוֹן לְחָמוּל גְנִיסַת חָמוּל: כב אִלֵּין גְנִיסָתָא דִיהוּדָה לְסְכוּמְהוֹן שׁוּבְעִין וְשִׁיתָא אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: כג בְּנוֹי דְיִשָּׂשכָר לְגְנִיסַתְהוֹן תּוֹלָע גְנִיסַת תּוֹלָע לְפֻוָה גְנִיסַת פֻּוָה: כד לְיָשׁוּב גְנִיסַת יָשׁוּב לְשִׁמְרוֹן גְנִיסַת שִׁמְרוֹן: כה אִלֵּין גְנִיסַת יִשָּׂשכָר לְסְכוּמְהוֹן שִׁיתִּין וְאַרְבַּע אַלְפִין וּתְלַת מְאָה: כו בְּנוֹי דִזְבוּלוּן לְגְנִיסַתְהוֹן לְסֶרֶד גְנִיסַת סֶרֶד לְאֵלוֹן גְנִיסַת אֵלוֹן לְיַחְלְאֵל גְנִיסַת יַחְלְאֵל: כז אִלֵּין גְנִיסַת זְבוּלוּן לְסְכוּמְהוֹן שִׁתִּין וְאַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה: כח בְּנוֹי דְיוֹסֵף לְגְנִיסַתְהוֹן מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם: כט בְּנוֹי דִמְנַשֶּׁה לְמָכִיר גְנִיסַת מָכִיר וּמָכִיר אוֹלִיד יַת גִּלְעָד לְגִלְעָד גְנִיסַת גִּלְעָד: ל אִלֵּין בְּנוֹי דְגִלְעָד אִיעֶזֶר

רש״י

זה ממנין הראשון שבמדבר סיני נראה שכל כ״ד אלף נפלו משבטו של שמעון: (טז) לאזני • אומר אני שזו משפחת אצבון ואיני יודע למה לא נקראת משפחתו על שמו: (כד) לישוב • הוא יוב האמור ביורדי מצרים כי כל המשפחות נקראו ע״ש יורדי מצרים והנולדין משם והלאה לא נקראו המשפחות על שמם חוץ ממשפחות אפרים ומנשה שנולדו כלם במצרים וארד ונעמן בני בלע בן בנימין ומצאתי ביסודו של ר׳ משה הדרשן שירדה אמן למצרים כשהיתה מעוברת מהם לכך נחלקו למשפחות כחצרון וחמול שהיו בני בנים ליהודה וחבר ומלכיאל שהיו בני בנים של אשר ואם אגדה היא הרי טוב ואם לאו אומר אני שהיו לבלע בני בנים הרבה ומשנים הללו ארד ונעמן יצאה מכל אחד משפחה רבה ונקראו תולדות שאר הבנים על שם בלע ותולדות השנים הללו נקראו על שמם וכן אני אומר בבני מכיר שנחלקו לשני משפחות אחת נקראת על שמו ואחת נקראת על שם גלעד בנו וחמשה משפחות חסרו מבניו של בנימין כאן נתקיימה מקצת נבואת אמו שקראתו בן אוני בן אנינות ובפלגש בגבעה נתקיימה כולה זו מצאתי ביסודו של רבי משה הדרשן: ואלה

אבן עזרא

בריעי ושני ושוני חסר יו״ד היתה או וזה יו״ד היתה ושל השם חסר וסוף הנכון ואחר ראובן שמעון וגד החוני עליו רק מנשה קודם אפרים ובמדבר סיני הפוך והנכון שזה בעבו׳ מספרם כי בני אפרים יוסיפו על בני מנשה במדבר סיני שמונת אלפים ושלש מאות ונערבו׳ מואב יוסיפו בני מנשה על בני אפרים עשרים אלף ומאתים ואין זכר למשפחות חמשה בנים לבנימן והם בכר וגרה ונעמן וראש וארד:
אחירם

ג' ומ"ג איעזר משפחת האיעזרי
לחלק משפחת החלקי:
לא ואשריאל משפחת
האשראלי ושכם משפחת
השכמי: לב ושמידע
ג' ומ"ג משפחת השמידעי וחפר
משפחת החפרי: לג
וצלפחד בן־חפר לא־היו לו
בנים כי אם־בנות ושם בנות
פוח ז' סי' צלפחד מחלה ונעה חגלה
ג' ר"פ כתע' מלכה ותרצה: לד אלה
בעניין וחד משפחת מנשה ופקדיהם
ואלה בני שנים וחמשים אלף ושבע
שותלח מאות: ס לה אלה בני־
ג' אפרים למשפחתם לשותלח
ג' וחס' משפחת השתלחי לבכר
משפחת הבכרי לתחן
משפחת התחני: לו ואלה
בני שותלח לערן משפחת
ג' הערני: לז אלה משפחת
כו"חס' מלא בני־אפרים לפקדיהם שנים
ושלשים אלף וחמש מאות
אלה בני־יוסף למשפחתם:
ס לח בני בנימן למשפחתם
לבלע משפחת הבלעי
לאשבל משפחת האשבלי
ג' ומ"ג לאחירם משפחת האחירמי:
לט לשפופם משפחת
ג' ומ"ג השופמי לחופם משפחת החופמי: ס מ ויהיו בני־
ג' בלע ארד ונעמן משפחת הארדי לנעמן משפחת
הנעמי: מא אלה בני־בנימן למשפחתם ופקדיהם

לא ואשריאל זרעית אשריאלי ושכם זרעית שכם:
לב ושמידע זרעית שמידע וחפר זרעית חפר:
לג וצלפחד בר חפר לא הוו ליה בנין אלהן בנן ושום בנת צלפחד מחלה ונועה חגלה מלכה ותרצה:
לד אלין זרעית מנשה ומנינהון חמשין ותרין אלפין ושבע מאה:
לה אלין בני אפרים לזרעיתהון לשותלח זרעית שותלח לבכר זרעית בכר לתחן זרעית תחן:
לו ואלין בני שותלח לערן זרעית ערן:
לז אלין זרעית בני אפרים למנינהון תלתין ותרין אלפין וחמש מאה אלין בני יוסף לזרעיתהון:
לח בני בנימן לזרעיתהון לבלע זרעית בלע לאשבל זרעית אשביל לאחירם זרעית אחירם:
לט לשפופם זרעית שפופם לחופם זרעית חופם: ס
מ והוו בני בלע ארד ונעמן זרעית ארדי לנעמן זרעית נעמן:
מא אלין בני בנימן לזרעיתהון ומניניהון ארבעין וחמשא אלפין ושית מאה:

אלין

חמשה

חמשה וארבעים אלף ושש
מאות: ס מב אלה בני־דן
למשפחתם לשוחם משפחת
השוחמי אלה משפחת דן
למשפחתם: מג כל־
משפחת השוחמי לפקדיהם
ארבעה וששים אלף וארבע מאות: ס מד בני אשר
למשפחתם

מב אלין בני דן לזרעיתהון לשוחם זרעית שוחם אלין זרעית דן לזרעיתהון: מג כל זרעית שוחם למניניהון שתין וארבע אלפין וארבע מאה: מד בני
אשר

כל ראשי פסיקתא דענין בני פלוני נמ"ב אלה בני אפריס ק אלם סימן: כל אורייתא וכניא' חס' נמ"ה:

בעל יונתן בן עוזיאל הטורים

איעזר גניסת איעזר לחלק גניסת חלק: לא ואשריאל גניסת אשריאל ושכם גניסת שכם: לב ושמידע גניסת שמידע וחפר גניסת חפר: לג וצלפחד בר חפר לא הוו ליה בנין אלהן בנן ושום בנת צלפחד מחלה נועה וחגלה מלכה ותרצה: לד אלין גניסת מנשה וסכומהון חמשין ותרין אלפין ושבע מאה: לה אלין בני אפרים לסכומהון לשותלח גניסת שותלח לבכר גניסת בכר לתחן גניסת תחן: לו ואלין בני שותלח לערן גניסת ערן: לז אלין גניסת בנוי דאפרים לסכומהון תלתין ותרין אלפין וחמש מאה אלין בנוי דיוסף לגניסתהון: לח בנוי דבנימין לגניסתהון לבלע גניסת בלע לאשבל גניסת אשבל לאחירם גניסת אחירם: לט לשפופם גניסת שפופם לחופם גניסת חופם: מ והוו בנוי דבלע ארד ונעמן גניסת ארד לנעמן גניסת נעמן: מא אלין בנוי דבנימין לגניסתהון וסכומהון ארבעין וחמשא אלפין ושית מאה: מב אלין בני דן לגניסתהון לשוחם גניסת שוחם אילין גניסת דן לגניסתהון: מג כל גניסת שוחם לגניסתהון שתין וארבעא אלפין וארבע מאה: מד בנוי דאשר לגניסתהון לימנה גניסת ימנה לישוה גניסת ישוה לבריעה גניסת בריעה:
לבנוי

משפחת הכרתי כלכתיב כי כרס יי' נבאות בית ישראל: ויהיו לכם שמחתותם היו לאות ולזכרון. לכם נ'נמ' ויהיו לכם. כי שורשיםי אשר עומד לנם עמים. שם נרקיה פין מפרשן להיות לך לנם. זהו שאמרו מקו' שתנגר להם בשנפתחה הארץ כשאר

מקום שאמנע כחו הנס שהיא כראש התורני כך כשאר מקום תורני ותכאן רמז למ"ד שפיא אבידם השתבקשת סיעמדו לתחיית המתי' לימו' המשיח והיינו שורש ישי אשר עומד לנס. הנפוני נ' נחס' לנפון משפחת הנפוני. ואידך ושת

רש"י

(לו) ואלה בני שותלח וגו'. שאר בני שותלח נקראו תולדותיהם על שם שותלח ומערן יצאת משפחה רבה ונקראת על שמו ונחשבו בני שותלח לשתי משפחות. נא וחשוב ותמצא בפרשה זו חמשים ושבע משפחות ומבני לוי שמנה הרי ששים וחמש וזהו שנאמר כי אתם המעט וגומר ה"א מעט חמשה אתם חסרים ממשפחות כל העמים שהן ע' אף זו הנחתי מיסודו של רבי משה הדרשן אך הוזרכתי לפחות ולהוסיף בדבריו: (לח) לאחירם. הוא אחי שירד למצרים ולפי שנקרא על שם יוסף שהיה אחיו ורם ממנו נקרא אחירם: שפופם. הוא מופים על שם שהיה יוסף שפוף בין האומות: (מב) לשוחם. הוא חושים:

אבן עזרא

(לט) אחיר' הוא אחי שפופם הוא מופים חופ' הוא חופים ואלה ארד ונעמן הם בני בלע וי' אומרים כי נעמן וארד מיורדי מצרים הם והם בני בלע בן בנימין: שוחם. הוא חושים: (מב) אלה משפחות דן למשפחותם. כי חושים נחלק למשפחות רבות:
יחלק

למשפחתם לימנה משפחת
הימנה לישוי משפחת הישוי
לבריעה משפחת הבריעי׃
מה לבני בריעה לחבר
משפחת החברי למלכיאל
משפחת המלכיאלי׃
מו ושם בת־אשר שרח׃
מז אלה משפחת בני־אשר
לפקדיהם שלשה וחמשים
אלף וארבע מאות׃ ס
מח בני נפתלי למשפחתם
ליחצאל משפחת היחצאלי
לגוני משפחת הגוני׃
מט ליצר משפחת היצרי לשלם
משפחת השלמי׃
נ אלה משפחת נפתלי למשפחתם
ופקדיהם חמשה וארבעים
אלף וארבע מאות׃
נא אלה פקודי בני ישראל שש־
מאות אלף ואלף שבע
מאות ושלשים׃ פ
נב וידבר יהוה אל־משה לאמר׃
נג לאלה תחלק הארץ
בנחלה במספר שמות׃
נד לרב תרבה נחלתו
ולמעט תמעיט נחלתו איש
לפי פקדיו יתן נחלתו׃
נה אך־בגורל יחלק את־הארץ
לשמות מטות־אבתם ינחלו׃
לגרשון
נו על־פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט׃ ס
נז ואלה פקודי הלוי למשפחתם לגרשון משפחת
הגרשני

אשר לזרעיתהון לימנה
זרעית ימנה לישוי זרעית
ישוי לבריעה זרעית בריעה׃
מה לבני בריעה
לחבר זרעית חבר למלכיאל
זרעית מלכיאל׃
מו ושום בת אשר סרח׃
מז אלין זרעית בני אשר
למנייניהון חמשין ותלתא
אלפין וארבע מאה׃
מח בני נפתלי לזרעיתהון
ליחצאל זרעית יחצאלי לגוני
זרעית גוני׃
מט ליצר זרעית יצר לשלם זרעית
שלם׃
נ אלין זרעית
נפתלי לזרעיתהון ומנייניהון
ארבעין וחמשא אלפין
וארבע מאה׃
נא אלין מנייני בני ישראל שית מאה
וחד אלפין שבע מאה ותלתין׃
נב ומליל יי עם משה
למימר
נג לאלין
תתפליג ארעא באחסנא
במנין שמהן׃
נד לסגיאי תסגון אחסנתהון
ולזעירי תזערון אחסנתהון
גבר לפום מנינוהי תתיהב
אחסנתיה׃
נה ברם
בעדבא תתפליג ית ארעא
לשמהן שבטי אבהתהון
יחסנון׃
נו על פום
עדבא תתפליג אחסנתהון
בין סגיאי לזעירי׃
נז ואלין סכומי ליואי לזרעיתהון

אהרן
לאל׳ תחל׳ נתרא קין
לרב תרבה סס
אך בגורל סס קכב
סנהדרין מג לשמות
בתרא קיז על פי
סס קכב בין רב
סס קכב

פיסקא בזקף קטן וזה״ בזקף גדול גם״ח נגעין
נ׳ נטעם בענין ג׳ ג׳
ג׳
ג׳ ג׳
ג׳
כ׳ ... סירו ... וח׳ף
פ׳
ט״ס נתו׳
ג׳ ג׳
ג׳
יר״ ר״פ

מה לִבְנוֹי דִבְרִיעָה לְחֶבֶר גְנִיסַת חֶבֶר לְמַלְכִּיאֵל גְנִיסַת מַלְכִּיאֵל: מו וְשׁוּם בְּרַת אָשֵׁר סָרַח דְאִדְבָּרַת בְּשִׁיתִּין רִבְוָון מַלְאָכִין וְאִיתְעֲלַת לְגִנְתָּא דְעֵדֶן בְּחַיְיהָא מִן בִּגְלַל דְבַשְׂרַת יַת יַעֲקֹב דְעַד כְּדוֹן יוֹסֵף קַיָים: מז אִלֵין גְנִיסַת בְּנוֹי דְאָשֵׁר לְסִכּוּמְהוֹן חַמְשִׁין וּתְלָת אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה: מח בְּנוֹי דְנַפְתָּלִי לִגְנִיסַתְהוֹן לְיַחְצְאֵל גְנִיסַת יַחְצְאֵל לְגוּנִי גְנִיסַת גוּנִי: מט לְיֵצֶר גְנִיסַת יֵצֶר לְשִׁלֵם גְנִיסַת שִׁלֵם: נ אִלֵין גְנִיסַת נַפְתָּלִי לִגְנִיסַתְהוֹן לְסִכּוּמְהוֹן אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא אַלְפִין וְאַרְבַּע מְאָה: נא אִלֵין סְכוּמֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שִׁית מְאָה וְחַד אַלְפִין שְׁבַע מְאָה וּתְלָתִין: נב וּמַלֵיל יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר: נג דְאִלֵין שִׁבְטַיָא תִתְפַּלֵג אַרְעָא בְּאַחְסָנָא בְּמִנְיַן שְׁמָהָן: נד לְשִׁבְטָא דְעַמֵיהּ סַגִי תַסְגוּן אַחְסַנְתְּהוֹן וּלְשִׁבְטָא דְעַמֵיהּ זְעִיר תְּזְעֵר אַחְסַנְתְּהוֹן גְבַר לְפוּם סְכוּמְהוֹן יִתְיְהַב אַחְסַנְתֵּיהּ: נה בְּרַם בְּעַדְבִין תִתְפְּלֵיג אַרְעָא לִשְׁמָהָן שִׁבְטַיָא דְאַבָהַתְהוֹן יַחְסִינוּן: נו עַל פּוּם עַדְבִין תִתְפְּלֵיג אַחְסַנְתְּהוֹן בֵּין סַגִיאֵי לִזְעִירֵי: נז וְאִלֵין סְכוּמֵי לֵיוָאֵי לִגְנִיסַתְהוֹן לְגֵרְשׁוֹן גְנִיסַת גֵרְשׁוֹן לִקְהָת גְנִיסַת קְהָת לִמְרָרִי גְנִיסַת מְרָרִי:

אלין

הצפוני ארחיק מעליכם זה י מבני גד שנדברי חיזי' מייחס אותו עם בני גד אז והצפוני ארחיק מעליכם שיתבטל כח הרע ׳לצפון הוא צפון ומתיב צפיון על ששמחה שקבלו עשרת הדברו' צפון נחלקו לפיה משפחת ספוני הים

לו לומר השוה וכתי' פוני לומר שכל ישראל פונים אליו ללמוד מתורתו. ישוב הוא יונב וקורא אותו ישוב בשביל שנעלי ישתם היא. מכסה נתרגם כוה בחביוצשוי' אלפים ומאה מאות וזהו שאמרו בני יוסף עד כה ברכנו יי' אלא בני

רש"י

(מו) ושם בת אשר שרח. לפי שהיתה קיימת בחיים מנאה כאן: (נג) לאלה תחלק הארץ. ולא לפחותים מבן עשרים אע"פ שבאו לכלל עשרים בטרם חלוק הארץ שהרי שבע שנים כבשו ושבע חלקו לא נטלו חלק בארץ אלא אלו שש מאות אלף ואלף ואם היו לאחד מהם ששה בנים לא נטלו אלא חלק אביהם לבדו: (נד) לרב תרבה נחלתו. לשבט שהיה מרובה באכלוסין נתנו חלק רב ואע"פ שלא היו החלקים שוים שהרי הכל לפי רבוי השבט חלקו החלקים לא עשו אלא ע"י גורל והגורל היה על פי רוח הקדש כמו שמפורש בבבא בתרא. אלעזר הכהן היה מלובש באורים ותומים ואומר ברוח הקדש אם שבט פלוני עולה תחום פלוני עולה עמו והשבטים כתובים בשנים עשר פתקין ושנים עשר גבולים בשנים עשר פתקין ובללום בקלפי והנשיא מכניס ידו לתוכה ונוטל שנים פתקין עולה בידו פתק של שם שבטו ופתק של גבול המפורש לו והגורל עצמו היה צווח ואומר אני הגורל עליתי לגבול פלוני לשבט פלוני שנא' על פי הגורל. ולא נתחלקה הארץ במדה לפי שיש גבול משובח מחברו אלא בשומא בית כור רע כנגד בית סאה טוב הכל לפי הדמים: (נה) לשמות מטות אבותם. אלו יוצאי מצרים שנה הכתוב נחלה זו מכל הנחלות שבתורה שכל הנחלות החיים יורשין את המתים וכאן מתים יורשים את החיים כיצד שני אחים מיוצאי מצרים שהיו להם בנים בבאי הארץ לזה אחד ולזה שלשה האחד נטל חלק אחד והשלשה נטלו שלשה שנא' לאלה תחלק הארץ חזרה נחלתן אצל אבי אביהן ותלקו הכל בשוה וזהו שנאמר לשמות מטות אבותם ינחלו שאחר שנטלו הבנים חלקיה לפי האבות שיצאו ממצרים ואלו מתחלה חלקיה למנין יוצאי מצרים לא היו נוטלין אלו כד' אלא שני חלקים עכשיו נטלו ד' חלקים: (נו) על פי הגורל. הגורל היה מדבר כמו שפירש' מגיד שנתחלקה ברוח הקדש לכך נאמר על פי יי': אך בגורל. יצאו יהושע וכלב. כן הוא אומר ויתנו לכלב את חברון כאשר דבר משה ואומר על פי יי' נתנו לו את העיר אשר שאל:

מטות אבותם. ינחלו

אבן עזרא

(נה) יחלק את הארץ. הטעם כי בגורל יחלק הארץ למטות על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט לפקודים: (נז) לגרשון. החל מהבכור והזכיר בנו שהוא לבני ולא הזכיר שמעי ויתכן שלא היו לו בנים או היו לו ומתו בלא בנים. ואחר כן הזכיר החברוני שהוא בן קהת ולא הזכיר עוזיאל ואחר כן בני מררי ושב להזכיר

הגרשני לקהת משפחת
הקהתי למררי משפחת
המררי: נח אלה משפחת
לוי משפחת הלבני משפחת
החברני משפחת המחלי
משפחת המושי
משפחת הקרחי וקהת הולד
את עמרם: נט ושם אשת
עמרם יוכבד בת לוי אשר
ילדה אתה ללוי במצרים
ותלד לעמרם את אהרן
ואת משה ואת מרים אחתם:
ס ויולד לאהרן את נדב
ואת אביהוא את אלעזר
ואת איתמר: סא וימת
נדב ואביהוא בהקריבם אש
זרה לפני יהוה: סב ויהיו
פקדיהם שלשה ועשרים
אלף כל זכר מבן חדש
ומעלה כי לא התפקדו
בתוך בני ישראל כי לא נתן
להם נחלה בתוך בני ישראל:
סג אלה פקודי משה
ואלעזר הכהן אשר פקדו
את בני ישראל בערבת
מואב על ירדן ירחו: סד
ובאלה לא היה איש מפקודי
משה ואהרן הכהן אשר
פקדו את בני ישראל במדבר
סיני: סה כי אמר יהוה להם מות ימתו במדבר ולא
נותר מהם איש כי אם כלב בן יפנה ויהושע בן נון:

ותקרבנה

לגרשון זרעית גרשון לקהת
זרעית קהת למררי זרעית
מררי: נח אלין זרעית
לוי זרעית לבני זרעית חברון
זרעית מחלי זרעית מושי
זרעית קרח וקהת אוליד ית
עמרם: נט ושום אתת
עמרם יוכבד בת לוי דילידת
יתה ללוי במצרים וילידת
לעמרם ית אהרן וית משה
וית מרים אחתהון: ס
ואתיליד לאהרן ית נדב וית
אביהוא ית אלעזר וית
איתמר: סא ומית נדב
ואביהוא בקרוביהון אישתא
נוכריתא קדם יי: סב והוו
מנייניהון עסרין ותלתא אלפין
כל דכורא מבר ירחא
ולעילא ארי לא אתמניאו
בגו בני ישראל ארי לא
אתיהיבת להון אחסנא בגו
בני ישראל: סג אלין מנייני
משה ואלעזר כהנא דמנו
ית בני ישראל במישריא
דמואב על ירדנא דיריחו:
סד ובאלין לא הוה גבר
ממנייני משה ואהרן כהנא
דמנו ית בני ישראל במדברא
דסיני: סה ארי אמר יי
להון מימת ימותון במדברא
ולא אשתאר מנהון אינש
אלהן כלב בר יפנה ויהושע
בר נון:

וקריבא

אשר ילדה סוטה יב נתרא קנג

ולא נותר נתרא קיח קיט

כז ס א וַתִּקְרַבְנָה בְּנוֹת צְלָפְחָד בֶּן־חֵפֶר בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מָכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפְּחֹת מְנַשֶּׁה

ס' נלוס'

א וְקָרִיבָא בְּנָת צְלָפְחָד בַּר חֵפֶר בַּר גִּלְעָד בַּר מָכִיר בַּר מְנַשֶּׁה לְזַרְעִיַּת מְנַשֶּׁה בַּר

יונתן בן עוזיאל

נח אלין גניסת ליואי גניסת לבני גניסת חברון גניסת מחלי גניסת מושי גניסת קרח וקהת אוליד ית עמרם: נט ושום איתת עמרם יוכבד ברת לוי דילידת ללוי במיעלהון במצרים ביני שוריא וילידת לעמרם ית אהרן וית משה וית מרים אחתהון: ס ואתיליד לאהרן ית נדב וית אביהוא ית אלעזר וית איתמר: סא ומית נדב ואביהוא בקרובהון אישתא נוכריתא מן תפיין קדם יי: סב והוו סכומהון עשרין ותלתא אלפין כל דכורא מבר ירחא ולעילא ארום לא אתמניאו בגו בני ישראל ארום לא אתיהיבת להון אחסנא בגו בני ישראל: סג אלין סכומי משה ואלעזר כהנא די סכמון ית בני ישראל במישריא דמואב על ירדנא דיריחו: סד ובאלין לא הוה גבר מן סכומי משה ואהרן כהנא די סכמון ית בני ישראל במדברא דסיני: סה ארום אמר יי להון ממת ימותון במדברא ולא אשתייר להון אנש אלהן כלב בר יפונה ויהושע בר נון: א וקריבן לבי דינא בנת צלפחד בר חפר בר גלעד בר מכיר בר מנשה לגניסת מנשה בר יוסף בר שמעין ואילין

מתפלגא

בעל הטורים

אחרים · בבני אפרי' כתיב אלה על שם אלה אלהיך ישראל שיצא ממנו ירבעם שעשה שני עגלים. ולכן כתיב נ"כ אלה בבנימין על שם ויתן את הא' בלבו לשפופם משפחת השופמי היה גו' לומר השפיפתי רמז. שמת בנימין:

נעשו של נחש של' כי הוא ישופך ראש · ויש פ"א בכל תיבותיה נאמר שהיה גו פ' ו' א' נלה על אמיו נתכנסת יוסף · מות יחתו כתיב חסר קרי כי יומתו מיתו' הרבה מתלונים · ונלקה מיד לזורות ב' נמסור כן

רשי

גרים ועבדים: (נח) אלה משפחות הלוי · חסר כאן משפחת השמעי והעזיאלי וקצת מן היצהרי: (נט) אשר ילדה אותה ללוי · אשתו ילדתה במצרים ואין הורתה במצרים כשנכנסו לתוך החומה ילדתה והיא השלימה מנין שבעים שהרי בפרטן אי אתה מוצא אלא ששים ותשע: (סב) כי לא התפקדו בתוך בני ישראל · להיות נמנין בני עשרים שנה מה טעם כי לא נתן להם נחלה והנמנין מבן עשרי' שנה היו בני נחלה שנאמר איש לפי פקודיו יותן נחלתו: (סד) ובאלה לא היה איש · אבל על הנשים לא נגזרה גזרת המרגלים · לפי שהן היו מחבבות את הארץ האנשים אומרים נתנה ראש ונשובה מצרימה והנשים אומרות תנה לנו אחוזה לכך נסמכה פרשת בנות צלפחד לכאן:

(א) למשפחות מנשה בן יוסף · למה נאמר והלא כבר נאמר בן מנשה אלא לומר לך יוסף חבב את הארץ שנאמר והעליתם את עצמותי וגו' ובנותיו חבבו את הארץ שנאמר תנה לנו אחוזה וללמדך שהיו כלם צדיקים שכל מי שמעשיו ומעשה אבותיו סתומי' ופרט לך הכתוב באחד מהם ליחסו לשבח הרי זה צדיק בן צדיק ואם יחסו לגנאי כגון בא

אבן עזרא

להזכיר בני יצהר ואחר כן בני עמרם ואמר אותם בעבור שיבאר מה שארע לבני בן עמרם: (נח) הקרחי · הם בני קרח והזכיר שם יוכבד בעבור כבוד בניה ולא הזכיר שם יולדתה דרך קצרה וכן אשר ילדה אשר ילדה: (סב) ויהיו פקודיהם · פקודי הלוים במספר הזה נוספו שבע מאות והתימה כי לא נוסף בהם רק שבע מאות והנה ישראל שמתו מי שהיה מבן עשרים שנה ומעלה היה ומספרם בפעם האחרונה קרוב מהמספר הראשון כי הלוים לא נכנסו עם פקודי ישראל והעד שעזר הכהן: (סד) ובאלה לא היה איש · זה הפסוק שב אל פקודי ישראל: (סה) כי אם כלב בן יפונה · הקדים יהושע כאשר אמר השם:

והוא

מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
מנ' אי' סימן · בְּנֹתָיו מַחְלָה נֹעָה וְחָגְלָה
וּמִלְכָּה וְתִרְצָה׃ ב
במ' כ' כ · וַתַּעֲמֹדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וְלִפְנֵי
י"כ' כבתו' · אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי הַנְּשִׂיאִם
ג' · וְכָל־הָעֵדָה פֶּתַח אֹהֶל־מוֹעֵד
לֵאמֹר׃ ג אָבִינוּ מֵת
בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ
נ"א · הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה
בַּעֲדַת־קֹרַח כִּי־בְחֶטְאוֹ מֵת
וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ׃ ד לָמָּה
יִגָּרַע שֵׁם־אָבִינוּ מִתּוֹךְ
מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֵּן תְּנָה־
לָּנוּ אֲחֻזָּה בְּתוֹךְ אֲחֵי אָבִינוּ׃
ה וַיַּקְרֵב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן
לִפְנֵי יְהוָה׃ פ ו וַיֹּאמֶר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ז
כֵּן בְּנוֹת צְלָפְחָד דֹּבְרֹת נָתֹן
תִּתֵּן לָהֶם אֲחֻזַּת נַחֲלָה בְּתוֹךְ
צ' נקודות · אֲחֵי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־
צ' · י"ד · נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן׃ ח וְאֶל־
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תְּדַבֵּר לֵאמֹר
אִישׁ כִּי־יָמוּת וּבֵן אֵין לוֹ
וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבִתּוֹ׃
ז' פתח באתנחת' בכיעדא · ט וְאִם־אֵין לוֹ בַּת וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאֶחָיו׃
ואם

אהרן · בַּר־יוֹסֵף וְאִלֵּין שְׁמָהַת בְּנָתֵיהּ
מַחְלָה נוֹעָה וְחָגְלָה וּמִלְכָּה
וְתִרְצָה׃ ב וְקָמָא קֳדָם
ותעמדנה · מֹשֶׁה וְקֳדָם אֶלְעָזָר כָּהֲנָא
נח ה קי · וְקֳדָם רַבְרְבַיָּא וְכָל כְּנִשְׁתָּא
בִּתְרַע מַשְׁכַּן זִמְנָא לְמֵימַר׃
ג אֲבוּנָא מִית בְּמַדְבְּרָא
אבינו מת · וְהוּא לָא הֲוָה בְּגוֹ כְּנִשְׁתָּא
סנת נו · דְּאִזְדַּמַּנוּ עַל יְיָ בִּכְנִשְׁתָּא
בתרא קיח · דְּקֹרַח אֲרֵי בְּחוֹבֵיהּ מִית וּבְנִין
לָא הֲווֹ לֵיהּ׃ ד לְמָא
יִתְמְנַע שְׁמָא דַאֲבוּנָא מִגּוֹ
למה יגרע · זַרְעִיתֵיהּ אֲרֵי לֵית לֵיהּ בַּר הַב
נתרא קי · לַנָא אַחְסָנָא בְּגוֹ אֲחֵי אֲבוּנָא׃
ה וְקָרֵיב מֹשֶׁה יָת דִּינְהֵין
קֳדָם יְיָ׃ ו וַאֲמַר יְיָ עִם
מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ ז יָאוּת בְּנָת
ויקר' משה · צְלָפְחָד מְמַלְּלָן מִתַּן תִּתֵּן
פס קיט · לְהוֹן אֲחִידַת אַחְסָנָא בְּגוֹ אֲחֵי
סנהדרין ח · אֲבוּהֶן וְתַעְבַּר יָת אַחְסָנַת
אֲבוּהֶן לְהֵן׃ ח וְעִם בְּנֵי
נתון תתן · יִשְׂרָאֵל תְּמַלֵּיל לְמֵימַר גְּבַר
נתרא קיח · אֲרֵי יְמוּת וּבַר לֵית לֵיהּ
וְתַעְבְּרוּן יָת אַחְסַנְתֵּיהּ
לִבְרַתֵּיהּ׃ ט וְאִם לֵית
איש כי · לֵיהּ בְּרַתָּא וְתִתְּנוּן יָת
פס קח קי · אַחְסַנְתֵּיהּ לַאֲחוֹהִי׃
קטו
והעברתם · ואם
פס קס קטו
קיו קסא קמו
ונתתם את
בתרא קמו

רש"י

ישמעאל בן נתניה בן אלישמע ידוע שכל הנזכרים עמו רשעים היו : מחלה ונועה וגו' · ולהלן הוא אומר ותהיינה מחלה ותרצה מגיד שכולן שקולות זו כזו לפיכך שנה את סדרן : (ב) לפני משה ולפני אלעזר · מגיד שלא עמדו לפניהם אלא בשעת הארבעים אחר מיתת אהרן : לפני משה · ואח"כ

לפני

אבן עזרא

(ג) והוא לא היה · חשבו הבנות כי לא יירשו בני הנועדים על יי' : כי בחטאו מת · אמר ר' יהודה הלוי הספרדי כי פי' כי בחטאו מת דבק עם ובנים לא היו לו כאשר יאמר היום בעונותיו אירע לפלוני כך וכך ואיננו רחוק : (ד) כי אין לו בן · בעבור שאין לו בן :

כן

מתפלגא לדוכרין ולחיצו ברחסי מארי עלמא ואלין שמהת בנתא מחלה נועה חגלה מלכה ותרצה : ב וקמא קדם משה בתר דקמא קדם אלעזר כהנא וקדם רברביא וכל כנישתא לתרע משכן זמנא למימר : ג אבונא מית במדברא והוא לא הוה בגו כנישתא דמתרעמין ודאזדמנו למרדא על יי בכנישתא דקרח ארום בחוביה מית ולא אתשי לחורנין ובנין דוכרין לא הוו ליה : ד למא יתמנע שום אבונא מגו גניסתיה ארום לית ליה ביר דכר אין לית אנן חשיבין בביר ואימן בנטרא ייבם תסב אימן חולק אבונן וחולק אחא דאבונן ואין אנן חשיבין כביר הב לן אחסנא בגו אחי אבונן : ה דין חד מן ארבעא דינין דיעלו קדם משה נביא וסכם יתהון על דעתא דלעיל מנהון דיני ממונא ומנהון דיני נפשתא בדיני ממונא הוה משה זריז ובדיני נפשתא הוה משה מתין ובאליין ובאליין אמר משה לא שמעית מן בגלל למלפא רישי סנהדרי דישראל דעתידין למיקום מן בתריה דיהוון זריזין לדיני ממונא ומתונין לדיני נפשתא ולא יבהתון למשיילא דינא דמתקשי להון ארום משה דהוה רבהון דישראל צריך דיימר לא שמעית בגין כן קרב משה ית דינהין קדם יי : ו ואמר יי עם משה למימר : ז יאות בנת צלפחד ממללן כתיבא הוות דא קדמי אלהן זכאין לאיתאמרא על ידיהן מיתן תיתן להון ירתו ואחסנא בגו אחי אבוהן ותעבר ית אחסנת אבוהן להון : ח ועם בני ישראל תמליל למימר גבר ארום ימות וביר דכר לית ליה ותעברון ית אחסנתיה לברתיה : ט ואין לית ליה ברתא ותתנון ית אחסנתיה לאחוהי

ירושלמי

דין חד מן ארבעא דינין וכו' כתוב לעיל גבי מקושש וגבי וטמא נפש :

ואקריב משה ית סדר דיניהון קדם יי :

בנות צלפחד זו רותו ואני אשימם דוברות כים שבין מלאות רוח אלהים וחכמות כים שהוא מלא כאו שדרשו חכמות היו • דרשניות היו נחלתו לשארו אותיו' נחלת שארו לו ואין שארו אלא אשתו • והיינו מה שאמרו חז"ל נורעין מום יפין ודורשין • פי' נורעין הני'ו מנחלתו ומוסיפין אותה על אלמ"ד של לשארו ונשא' לו • הרי נחלת שארו• לו • ודורשין נחלת שארו שהיא אשתו לו • והיינו מה שאמרו חכמים ז"ל

שסגנל יותר את אמתו

רש"י

לפני אלעזר אפשר אם משה לא ידע אלעזר יודע אלא סרס המקרא ודרשהו דברי רבי יאשיה אבא חנן משום רבי אלעזר אומר בבית המדרש היו יושבין ועמדו לפני כולם : (ג) והוא לא היה • לפי שהיו באות לומר בחטאו מת נזקקו לומר לא בחטא מתלוננים ולא בעדת קרח שהצו על הקב"ה אלא בחטאו לבדו מת ולא החטיא את אחרים עמו • רבי עקיבא אומר מקושש עצים היה ור"ש אומר מן המעפילים היה : (ד) למה יגרע שם אבינו • אנו במקום בן עומדות ואם אין הנקבות חשובות זרע תתיבם אמנו ליבם : כי אין לו בן • הא אם היה לו בן לא היו תובעות כלום מגיד שחכמניות היו : (ה) ויקרב משה את משפטן • נתעלמה הלכה ממנו וכאן נפרע על שנטל עטרה לומר והדבר אשר יקשה מכם תקריבון אלי • ד"א ראויה היתה פרשה זו להכתב על ידי משה אלא שזכו בנות צלפחד ונכתבה על ידן : (ו) כן בנות צלפחד דוברות • כתרגומו יאות כך כתובה פרשה זו לפני במרום מגיד שראתה עינם מה שלא ראתה עינו של משה : כן בנות צלפחד דוברות • יפה תבעו אשרי אדם שהקב"ה מודה לדבריו : נתן תתן • שני חלקים חלק אביהן שהיה מיוצאי מצרים וחלקו עם אחיו בנכסי חפר : והעברת • לשון עברה הוא

אבן עזרא

(ז) כן • אמת או הדבר כן : והעברת מה שהי' ראוי שיקח הוא תקחנה הן : (ח) ובן אין לו • הבנה אות כי הבן יירש את אביו : (ט) לאחיו :

מאב

כולהו פתחין

י ואם־אין לו אחים ונתתם
את־נחלתו לאחי אביו: יא
ואם־אין אחים לאביו ונתתם
את־נחלתו לשארו הקרב
אליו ממשפחתו וירש אתה
והיתה לבני ישראל לחקת
משפט כאשר צוה יהוה את־
משה: פ יב ויאמר יהוה
אל־משה עלה אל־הר העברים
הזה וראה את־הארץ אשר
נתתי לבני ישראל: יג
וראיתה אתה ונאספת אל־
עמיך גם־אתה כאשר נאסף
אהרן אחיך: יד כאשר
מריתם פי במדבר־צן
במריבת העדה להקדישני
במים לעיניהם הם מי־מריבת
קדש מדבר־צן: ס טו
וידבר משה אל־יהוה לאמר:
טז יפקד יהוה אלהי הרוחת
לכל־בשר איש על־העדה:
יז אשר־יצא לפניהם
ואשר יבא לפניהם ואשר
יוציאם ואשר יביאם ולא
תהיה עדת יהוה כצאן אשר אין־להם רעה:

י ואם לית ליה אחין
ותתנון ית אחסנתיה לאחי
אבוהי: יא ואם לית אחין
לאבוהי ותתנון ית אחסנתיה
לקריביה דקריב ליה
מזרעיתיה ויירת יתה ותהי
לבני ישראל לגזירת דין כמא
דפקיד יי ית משה: יב
ואמר יי למשה סק לטורא
דעבראי הדין וחזי ית ארעא
דיהבית לבני ישראל: יג
ותחזי יתה ותתכניש לעמך
אף את כמא דאתכניש אהרן
אחוך: יד כמא דסרבתון
על מימרי במדברא דצין
במצות כנשתא לקדשותי
במיא לעיניהון אנון מי מצות
רקם במדברא דצין: טו
ומליל משה עם יי למימר:
טז ימני יי אלהא רוחיא
לכל בסרא גברא על
כנשתא: יז דיפוק
קדמיהון ודיעול קדמיהון
ודיפקינון ודיעילנון ולא
תהי כנשתא דיי
כענא דלית להון
רעי:

ואמר

ואם אין בתרא קמ
ונתתם את סס קיא
לשארו סס קט
קי קיא
ממשפחתו סס קט
וירש אותה קמא:
בתרא קי קיא קינ
והיא לבני סס קינ
סנהדרין לד

רש"י

הוא במי שאינו מניח בן ליורשו דבר אחר על שם
שבבת מעברת נחלה משבט לשבט שבנה ובעלה
יורשין אותה שלא תסוב נחלה לא נצטווה אלא
לאותו הדור בלבד וכן והעברתם את נחלתו לבתו:
בכולן הוא אומר ונתתם ובבת הוא אומר והעברת':
(יא) לשארו הקרוב אליו ממשפחתו: ואין

משפחה

אבן עזרא

מצד אביו מאם: לשארו הקרוב אליו. מכל
המשפחה: (יא) וירש אותה. הנחלה
וכבר פירשתי דרך חז"ל בפסוק לעם נכרי.
ולדעת הנחלות אם יירש האב או האם את
הבן ומה שתירש אשתו צריכים אנחנו לקבלה.
אמר חז"ל כי נסמכה פרשת עלה אל הר העברי'

לדבר

לַאֲחוֹהִי : י וְאִין לֵית לֵיהּ אַחִין וְתִתְּנוּן יַת אַחְסַנְתֵּיהּ לְאַחֵי מִן אָבוּי :
יא וְאִין לֵית אַחִין לְאָבוּי וְתִתְּנוּן יַת אַחְסַנְתֵּיהּ לְקָרִיבֵיהּ דְקָרִיב לֵיהּ
מִגְּנִיסַת אָבוּי וְיֵירוּת יָתַהּ וּתְהֵי לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאַחֲוָיַית גְּזֵירַת דִּין הֵיכְמָא
דְפַקִּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה : יב וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה סוֹק לְטַוְורָא דְעַבְרָאֵי הָדֵין
וַחֲמֵי יַת אַרְעָא דִיהָבִית לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל : יג וְתֶחֱמֵי יָתַהּ וְתִתְכְּנֵישׁ
לְעַמָּךְ לְחוּד אַנְתְּ הֵיכְמָא דְאִתְכְּנֵשׁ אַהֲרֹן אָחוּךְ : יד מְטוּל דְסָרַבְתּוּן
עַל מֵימְרִי בְּמַדְבְּרָא דְצִין בְּמוֹי מַצּוּת כְּנִשְׁתָּא לְקַדְשׁוּתִי בְּמַיָּא
לְמֶחְמֵיהוֹן הֵינוּן מוֹי מַצּוּת רְקָם בְּמַדְבְּרָא דְצִין : טו וּמַלֵּיל מֹשֶׁה
קֳדָם יְיָ לְמֵימַר : טז יְמַנֵּי מֵימְרָא דַיְיָ דְשַׁלִּיט בְּנִשְׁמַת בַּר נַשׁ וּמִנֵּיהּ
מִתְיְהֵב רוּחַ נִשְׁמְתָא לְכָל בִּשְׂרָא גְּבַר מְהֵימַן עַל כְּנִשְׁתָּא : יז דִּי
הֲוֵי נָפִיק קֳדָמֵיהוֹן לְסִדְרֵי קְרָבָא וְדִיְהֵוֵי
עָלֵיל קֳדָמֵיהוֹן מִן סִדְרֵי קְרָבָא וְדִיפּוֹק
יָתְהוֹן מִן יַד בַּעֲלֵי דְבָבֵיהוֹן וְדִיעוֹל יָתְהוֹן לְאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל וְלָא תְהֵי
כנשתא

ירושלמי

יְמַנֵּי מֵימְרָא דַיְיָ אֱלָהָא
דְשַׁלִּיט בְּנִשְׁמַת כָּל בִּשְׂרָא
גְּבַר נְמוּמִין עַל עַמָּא
דִכְנִישְׁתָּא :

רש״י

משפחה קרויה אלא מצד האב : (יב) עלה אל הר העברים · למה נסמכה לכאן כיון שאמר הק״בה נתן תתן להם אמר אותי צוה המקום להנחיל שמא הותרה הנזרה ואכנס לארץ אמר לו הק״בה גזרתי במקומה עומדת · ד״א כיון שנכנס משה לנחלת בני גד ובני ראובן שמח ואמר כמדומה שהותר לי נדרי משל למלך שגזר על בנו שלא יכנס לפתח פלטין שלו נכנס לשער והוא אחריו לחצר והוא אחריו לטרקלין והוא אחריו כיון שבא ליכנס לקיטון אמר לו בני מכאן ואילך אתה אסור ליכנס : (יג) כאשר נאסף אהרן אחיך · מכאן שנתאוה משה למיתתו של אהרן · ד״א אין אתה טוב ממנו : על אשר לא קדשתם · הא אם קדשתם עדין לא הגיע זמנכם להפטר בכל מקום שכתב מיתתם כתב סורחנם לפי שנגזרה גזרה על דור המדבר למות במדב׳ בעון שלא האמינו לכך בקש משה שיכתב סרחונו שלא יאמרו אף הוא מן הממרים היה משל לשתי נשים שלוקות בבית דין אחת קלקלה ואחת אכלה פגי שביעית וכו׳ אף כאן בכל מקום שהזכיר מיתתן הזכיר סורחנן להודיע שלא היתה בהם אלא זו בלבד : (יד) הם מי מריבת קדש · הם לבדם אין בהם עון אחר · דבר אחר הם שהמרו במרה הם היו שהמרו בים סוף הם עצמם שהמרו במדבר צין : (טו) וידבר משה אל יי׳ וגו׳ · להודיע שבחן של צדיקים כשנפטרי׳ מן העולם מניחין צרכן ועוסקין בצרכי צבור : לאמר · אמר לו השיבני אם אתה ממנה להם פרנס או לאו : (טז) יפקוד יי׳ · כיון ששמע משה שאמ׳ לו המקום תן נחלת צלפחד לבנתיו אמר הגיעה שעה שאתבע צרכי שיירשו בני את גדולתי אמר לו הב״ה לא כך עלתה במחשבה לפני כדאי הוא יהושע ליטול שכר שמושו שלא מש מתוך האהל וזהו שאמר שלמה נוצר תאנ׳ יאכל פריה : אלהי הרוחות · למה נאמר אמ׳ לפניו רבונו של עולם גלוי לפניך דעתו של כל א׳ וא׳ ואינן דומין זה לזה מנה עליהם מנהיג שיהא סובל כל אחד ואחד לפי דעתו : (יז) אשר יצא לפניהם · לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם ומשלחין את חיילותיהן למלחמה אלא כמו שעשיתי אני שנלחמתי

ואבן עזרא

לדבר הנחלות כי בקש משה לדעת מי ינחל מעלתו : (יד) להקדישני · דבק עם מריתם והטעם כי מריתם להקדישני וזה שוא על אשר לא קדשתם כאשר פירש : (טו) אל אלהי הרוחות · שהוא יודע הרוחות אי זה רוח ראוי · וטעם יפקוד מגזר׳ פקיד : (יז) אשר יצא לפניהם · במלחמה : ואשר

בעל הטורים

ורחיתה כתיב כה״א מלמד שהראהו כל הארץ מאערות והמחילות ואוצרות כסף וזהב שנה׳ כאסף אהרן אחיך׳ נניעט׳ זהו בנשיקה׳ וידבר משה אל יי׳ לאמר אין פסוק אמר כזה בתורה׳ אמר לנו לא תזכור כמה וידבר שדברת אליו

יפקוד יי׳ אלהי הרוחות לכל בשר איש על העדה׳ אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם׳ ואשר יוציאם׳ ואשר יביאם ולא תהיה עדת יי׳ ככאן אשר אין להם רועה׳ כאלו השני פסוקים יש עשרים ושמנה תיבות׳ ולכן פרנס יהושע את

יח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן
אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ
אֶת־יָדְךָ עָלָיו׃ יט וְהַעֲמַדְתָּ
אֹתוֹ לִפְנֵי אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי
כָּל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָה אֹתוֹ
לְעֵינֵיהֶם׃ כ וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ
עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָּל־עֲדַת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל׃ כא וְלִפְנֵי
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשָׁאַל לוֹ
בְּמִשְׁפַּט הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה
עַל־פִּיו יֵצְאוּ וְעַל־פִּיו יָבֹאוּ הוּא
וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אִתּוֹ וְכָל־
הָעֵדָה׃ כב וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה
כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח
אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמִדֵהוּ לִפְנֵי
אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָּל־
הָעֵדָה׃ כג וַיִּסְמֹךְ אֶת־יָדָיו
עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
בְּיַד־מֹשֶׁה׃ פ

כח

א וַיְדַבֵּר
יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב
צַו אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם אֶת־קָרְבָּנִי לַחְמִי
לְאִשַּׁי רֵיחַ נִיחֹחִי תִּשְׁמְרוּ

להקריב

מסרה: ב' כטעם ספר׃ | ל"ה נגליש' | ל"ו יסידלין | ב' נטעם בגין׃ | ל"ו | ב' | ב' ומסר | ב' נתורה | ג' | ג' וחסר ו"ו

אונקלוס:

יח וַאֲמַר יְיָ לְמֹשֶׁה דְּבַר
לָךְ יָת יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן גְּבַר
דְּרוּחַ נְבוּאָה בֵיהּ וְתִסְמוֹךְ
יָת יְדָךְ עֲלוֹהִי׃ יט וּתְקִים
יָתֵיהּ קֳדָם אֶלְעָזָר כָּהֲנָא
וְלִקֳדָם כָּל כְּנִשְׁתָּא וּתְפַקֵּיד
יָתֵיהּ לְעֵינֵיהוֹן׃ כ וְתִתֵּן
מִזִּיוָךְ עֲלוֹהִי בְּדִיל דִּיקַבְּלוּן
מִנֵּיהּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דִּבְנֵי
יִשְׂרָאֵל׃ כא וְלִקֳדָם
אֶלְעָזָר כָּהֲנָא יְקוּם וְיִשְׁאַל לֵיהּ
בְּדִין אוּרַיָּא קֳדָם יְיָ עַל
מֵימְרֵיהּ יְהוֹן נָפְקִין וְעַל
מֵימְרֵיהּ יְהוֹן עָלִין הוּא וְכָל
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עִמֵּיהּ וְכָל
כְּנִשְׁתָּא׃ כב וַעֲבַד מֹשֶׁה
כְּמָא דְּפַקֵּיד יְיָ יָתֵיהּ וּדְבַר
יָת יְהוֹשֻׁעַ וַאֲקֵימֵיהּ קֳדָם
אֶלְעָזָר כָּהֲנָא וְקֳדָם כָּל
כְּנִשְׁתָּא׃ כג וּסְמַךְ יָת
יְדוֹהִי עֲלוֹהִי וּפַקְדֵיהּ כְּמָא
דְּמַלֵּיל יְיָ בִּידָא דְמֹשֶׁה׃
א וּמַלֵּיל יְיָ עִם מֹשֶׁה
לְמֵימַר׃ ב פַּקֵּיד יָת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן יָת
קֻרְבָּנִי לְחֵם סְדוּר לְקֻרְבָּנַי
לְאִתְקַבָּלָא בְּרַעֲוָא תִּטְּרוּן
לְקָרָבָא קֳדָמַי בְּזִמְנֵיהּ׃

ותימר

תולדות אהרן: קח לך את ברכות כד יומא עג | וסמכת את קדוש' נג | ונתתה מנינהיו נתרת יגב | ולפני ערכין טו עג סנהדרין יו | ושאל לו יומא עג | במשפט שם עב | ויסמוך את סנהדרין יג קה | מנחות נג | צו את בני תענית כו כז מגלה ג וז' מנחות כג | תשמרו פסחים נו מנחות ד וז | ערכין יג | תמורה כט

רש"י

כסיחון ועוג שנאמר אל תירא אותו וכדרך שעשה יהושע שנאמר וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה וגו' וכן בדוד הוא אומר כי הוא יוצא ובא לפניהם יוצא בראש ונכנס בראש: ואשר יוציאם · בזכיותיו: ואשר יביאם · בזכיותיו, ד"א שלא תעשה לו כדרך שאתה עושה לי שאיני מכניס' לארץ: (יח) קח לך · קחנו בדברים אשריך שזכית להנהיג בניו של מקום: לך · את שבדוק לך את זה אתה מכיר: אשר

רוח

אבן עזרא

ואשר יוציאם · על ידי אחר: (יח) אשר רוח בו · וכל איש יש רוח רק הטעם כמו וחזקת והיית לאיש: וסמכת את ידך · להראות את ישראל שהוא במקומו ועליו סמך: (כ) ונתת מהודך · להיות לו כבוד לפני ישראל למען ישמעו כי כן כבר האמינו בך וכאשר יראו שאתה כבדתו כן יכבדוהו כי ילכו אחרי מעשיך: (כא) על פיו יצאו · על פי אלעזר

ישראל כ"ח פנים · זה הוא שנאמר וזכרת את יי' אלהיך כי הוא הנותן לך כ"ח לעשות חיל · ואמר יהא פנים כחם' הכא ואחריו יהא לפניהם ואידך ואמר יהא לו רעהו ביער לחטוב' עצים · לומר לך יין כיסא בין ניער בכל פעם צריך לבא לפניהם · וזויתה כתיב כה"א לומר לך שלמדו ס' חומשי תור' מהודך בני בסוד לומר

לך שאמר לו סוד המרכב' ומעשה בראשית · ויצוהו כאשר דבר יי' ביד משה זוהו שלא לבטל תורה ותמיד מפני המלחמה · ולכן סמך כאן פרשת תמידין · משה לאמר כי את · סופי תיבות תורה לומר שהעוסק בתורה כאלו הקריב קרבן זה האשה · שלשה תנין על ס"א אחרונה של האשה לומר לך חמשה סיני קרבנות

בנשתא דיי בלא חכימין מן בגלל דלא יטעון ביני עממיא כענא דטען ולית להון רועי : יח ואמר יי למשה דבר לך ית יהושע בר נון גבר דרוח נבואה מן קדם יי שריא עלוי ותסמוך ית ידך עלוי : יט ותקים יתיה קדם אלעזר כהנא וקדם כל כנשתא ותפקיד יתיה למיחמיהון :
כ ותיתן מזיו יקרך עלוי מן בגלל די יקבלון מניה כל כנשתא דבני ישראל : כא וקדם אלעזר כהנא ישמיש ויהי כד יתכסי מניה פתגם וישאיל ליה בדין אורייא קדם יי על מימרא דאלעזר כהנא יהון נפקין לסדרי קרבא ועל מימריה יהון עלין למידון דינא הוא וכל בני ישראל עמיה וכל כנשתא : כב ועבד משה היכמא דפקיד יי יתיה ודבר ית יהושע ואקימיה קדם אלעזר כהנא וקדם כל כנשתא : כג וסמך ית ידוי עלוי ופקדיה היכמא דפקיד יי ית משה : א ומליל יי עם משה למימר : ב פקיד ית בני ישראל ותימר להון ית קורבני לחים סדור פתורי כלון כהנייא ומה דאתון מקרבין על גב מדבחא לית רשו לגבר דייכול מנה הלא אישתא היא דאכלא יתיה והיא מתקבל קדמי לריח רעוא : עמי בני ישראל הוו זהירין למקרבא יתיה מאפרשות לשבתא קרבן קדמי בזמניה

ירושלמי

פקיד ית בני ישראל ותימר להון ית קרבני לחים סידור פתורי מה דאתון מקרבין קדמי על גבי מדבחא הלא אשתא היא דאכלא יתיה והיא מתקבל מנכון קדמי לריח דרעוא עמי בני ישראל הוו זהירין למקרבא יתיה קדמוי בזימניה:

רשי

רוח בו · כאשר שאלת שיוכל להלוך כנגד רוחו של כל אחד ואחד : וסמכת את ידך עליו · תן לו תורגמן שידרוש בחייך שלא יאמרו עליו לא היה לו להרים ראש בימי משה : (יט) וצויתה אותו · על ישראל דע שטרחנין הם סרבנים הם על מנת שתקבל עליך : (כ) ונתתה מהודך עליו · זה קירון עור פנים : מהודך · ולא כל הודך ומצינו למדין פני משה כחמה פני יהושע כלבנה : למען ישמעו כל עדת בני ישראל · שיהו נוהגין בו כבוד ויראה כדרך שנוהגין בך : (כא) ולפני אלעזר הכהן יעמד · הרי שאלתך ששאלת שאין הכבוד זוז מבית אביך שאף יהושע יהא צריך לאלעזר : ושאל לו · כשיצטרך לצאת למלחמה : על פיו : של אלעזר : וכל העדה · סנהדרין : (כב) ויקח את יהושע · לקחו בדברים והודיעו מתן שכר פרנסי ישראל לעה"ב : (כג) ויסמוך את ידיו · בעין יפה יותר ויותר ממה שנצטווה שהקב"ה אמר לו וסמכת את ידך והוא עשה בשתי ידיו ועשהו ככלי מלא וגדוש ומלאו חכמתו בעין יפה : כאשר דבר יי' · אף לענין ההוד נתן מהודו עליו : (ב) צו את בני ישראל · מה אמור למעלה יפקוד יי' אמר לו הקב"ה עד שאתה מצוני על בני צוה את בני עלי מה לא

אבן עזרא

במשפט האורים וי"א על פי משפט האורים והראשון ישר בעיני : הוא וכל בני ישראל · בדבר שהיה כלל לכל : וכל העדה · בדבר שהיה פרט לעדה הם הנועדים באהל מועד וטעם הדבק פרשת הקרבנות שהשם צוה אז למשה שיצוה את בני ישראל הקרבנות שהם חייבים לעשות כי הוא לא יכנס לארץ עמהם והחל להזכיר עולת תמיד ואם הזכירה בתחלה יתכן שהנזכרת היא על הר סיני או שתהיה מערכת הקרבנות סדור' : (ב) לחמי · פירשתיו : לאשי · פירש' והטע' לאשי לאשי

להקריב לי במועדו: ג
ואמרת להם זה האשה אשר
תקריבו ליהוה כבשים בני
ג' דגשים שנה תמימם שנים ליום עלה
ו' תמיד: ד את הכבש אחד
תעשה בבקר ואת הכבש
השני תעשה בין הערבים: ה
ל"א נחו' ועשירית האיפה סלת
ז' רפין למנחה בלולה בשמן כתית
י' רביעת ההין: ו עלת תמיד
ג' מסר' העשיה בהר סיני לריח ניחח
אשה ליהוה: ז ונסכו רביעת
ההין לכבש האחד בקדש
הסך נסך שכר ליהוה: ח
ו' ואת הכבש השני תעשה בין
הערבים כמנחת הבקר
וכנסכו תעשה אשה ריח
ניחח ליהוה: פ ט וביום
השבת שני כבשים בני שנה
ג' כטע' תמימם ושני עשרנים סלת
ובענין: מנחה בלולה בשמן ונסכו:
י עלת שבת בשבתו על
עלת התמיד ונסכה: פ יא
ו' ובראשי חדשיכם תקריבו
ב' בענין עלה ליהוה פרים בני בקר
ג' ובענין שנים ואיל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימם:

ג ותימר להון דין קורבנא
דתקרבון קדם יי אמרין בני
שנה שלמין תרין ליומא
עלתא תדירא: ד ית
אמרא חד תעביד בצפרא וית
אמרא תנינא תעביד בין
שמשיא: ה וחד מן
עסרא בתלת סאי סולתא
למנחתא דפילא במשח
כתישא רבעות הינא:
ו עלתא תדירא
דאתעבידא בטורא דסיני
לאתקבלא ברעוא קורבנא
קדם יי: ז ונסביה רבעות
הינא לאמרא חד בקודשא
יתנסך נסוך דחמר עתיק
קדם יי: ח וית אמרא
תנינא תעביד בין שמשיא
כמנחת צפרא וכנסכיה
תעביד קורבן דמתקבל
ברעוא קדם יי: ט וביומא
דשבתא תרין אמרין בני
שנה שלמין ותרין עשרונין
סולתא דמנחתא דפילא
במשח ונסכיה: י עלת
שבתא תתעביד בשבתא
על עלת תדירא ונסכיה:
יא וברישי ירחכון
תקרבון עלתא קדם יי תורין
בני

אהרן
במועדו
פסחים פו
שנים ליום
יומא סב
את הכבש
פסחים נט
יומא לב
זבחים יב
מנחות פט
ואת הכבש
מנחות כ
עולת תמיד
חגיגה ו
ונסכו
יומא לד
לכבש פט
בקדש הסך
פסחים
תענית ג
חולין יא
כמנחת
יומא לד
וביום
מגלה כא
עולת שבת
שבת כד קנג
פסחים כט
וו זנ
ובראשי
מגלה כא
נא

ושלשה

רש"י

לכת מלך שהיתה נפטרת מן העולם והיתה מפקדת לבעלה על בניה כו' כדאי' בספרי: קרבני. זה הדם. לחמי. אלו אמורין וכן הוא אומר והקטירם הכהן המזבחה לחם אשה: לאשי. הנתנין לאשי מזבחי: תשמרו. שיהיו כהנים ולוים וישראל
עומדין

אבן עזרא

לאישי לריח ניחוחי: במועדו. שלא יקדמו קודם הבקר ושלא יאחר אחר הערב: (ד) את הכבש אחד. אמר רבי משה הכהן הספרדי כי זאת דרך קצרה והטעם את הכבש כבש אחד ועל דעתי שאות ה"א תוסף עצמו ואחר כן
וכבר

בוסמניה: ג ותימר להון דין סדר קרבניא די תקרבון קדם יי אמרין בני שנה שלמין תרין ליומא עלתא תדירא: ד ית אימר חד תעביד בצפרא לכפרא על חובי ליליא וית אימר תניין תעביד ביני שמשתא לכפרא על חובי יממא: ח וחד מן עשרא בתלת סאוין סמידא דחינטיא למנחתא פתיכא במשח זיתא כתישא רבעות הינא: ו עלת תדירא היכמא דהות מקרבא על טוורא דסיני מטול לאתקבלא ברעוא קורבנא קדם יי: ז וניסוכיה רבעות הינא לאימר חד במאני בית קודשא יתנסך ניסוך חמר עתיק ואין לא משכח חמר עתיק מייתי חמר בר ארבעין יומין לניסוכא קדם יי: ח וית אימר תניין תעביד ביני שמשתא הי כדורונא דצפרא והי כניסוכיה תעביד קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי: ט וביומא דשבתא תרין אמרין בני שנה שלמין ותרין עשרונין סמידא למנחתא פתיכא במשח זיתא וניסוכה: י עולת שבתא תתעבד בשבתא ומיתוספא על עולת תדירא וניסוכה:
יא ובישי ירחכון תקרבון עלתא קדם יי תורין בני תורי דלא עירובין תרין ודכר חד אמרין בני שנה שבעא שלמין:

ותלתא

ירושלמי

במאני בית קודש יתנסך ניסוך חמר בחיר לשמא דיי:

בעל הטורים

נתתי לכם אישולה חניכ' מכלם עפקו נתמסה חומשי ר' אעלה אני עליכם כאלו הקרבתם חמשה מיני קרבנות. תמיד השני ליום ראשי תימת הא נומר לך שהשנונות"ל תמידין קרבין לשנה ליום עולה תמיד קרי ביה עולה. נומר לך שפוחטין אותו כמקום שפיים עולה

כל עולת הכתוב במועדות כלם חסרים חוץ מעולת העצרת שכולה מלא. רמז שנעשה בפני יתנס בם תורה. בכלהמוצאי' נאמר חג חוץ משבועות. כי פעמים כנגם אם הוא בשבת לכים שמחי יום טבוח לאחר אבל בפסח נסכות יניס בהן כל של מועד. אבל שבועות תשלומין שלו

רש"י

עומדין על גביו מכאן למדו ותקנו מעמדות: במועדו. בכל יום מועד הוא התמידים: (ג) ואמרת להם. אזהרה לב"ד: שנים ליום. כפשוטו ועיקרו בא ללמד שיהיו נשחטין כנגד היום תמיד של שחר במערב ושל בין הערבים במזרחן של טבעות: (ד) את הכבש אחד. אע"פ שכבר נאמר בפ' ואתה תצוה זה אשר תעשו וגו' היא היתה אזהרה לימי המלואים וכאן צוה לדורות: (ה) סלת למנחה. מנחת נסכים: העשויה בהר סיני. כאותן שנעשו בימי המלואים. ד"א העשויה בהר סיני הקיש עולת תמיד לעולת הר סיני אותה שנתקרבה לפני מתן תורה שכתוב בה וישם באגנות ללמד שטעונה כלי: (ז) ונסכו. יין: בקדש הסך: על המזבח יתנסכו: נסך שכר. יין המשכר פרט ליין מגתו: (ח) ריח ניחוח. נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני: (י) עולת שבת בשבתו. ולא עולת שבת בשבת אחרת הרי שלא הקריב בשבת זו שומע אני יקריב שתים לשבת הבאה תלמוד לומר בשבתו מגיד שאם עבר יומו בטל קרבנו: על עולת התמיד. אלו מוספין לבד אותן שני כבשים של עולת התמיד ומגיד שאין קרבין אלא בין שני התמידין וכן בכל מוספין נאמר על עולת התמיד לתלמוד זה: ושלשה עשרונים. כמשפט נסכי פר שכן הן קצובין בפרשת נסכים:

אבן עזרא

וכבר הראיתיך רבים כן: (ו) העשויה בהר סיני. הטעם כאשר עשיתם בהר סיני גם זה אות שלא העלו עולות במדבר אחר כטעם מסיני כאשר פירשתי בראיות גמורות: (ז) הסך נסך שכר. בו"ן השורש מובלע בסמ"ך ומן הפי' נסמוך על דברי הקדמונים ז"ל: (י) בשבתו. שב אל יום השבת אף ע"פ שכתוב כל שומר שבת מחללו והטעם כל שבת ושבת כמו יום ביומו: על עולת התמיד. הטעם אחרי התמיד שישים עליה עולת שבת: (יא) ובראשי חדשיכם. אמר ר' משה הכהן הספרדי נ"ע שפירושו חדש ניסן כי כן כתוב ראשון הוא לכם ואחר כן אמר זאת עולת חדש בחדשו שיעשו כן בכל חדש על כן הוסיף לחדשי השנ' ופירושו נכון הוא ואע"פ שיש לטעון על יו"ד

וראשי

ואם

יב ושלשה עשרנים סלת
מנחה בלולה בשמן לפר
האחד ושני עשרנים סלת
מנחה בלולה בשמן לאיל
האחד: יג ועשרן עשרון
סלת מנחה בלולה בשמן
לכבש האחד עלה ריח ניחח
אשה ליהוה: יד ונסכיהם
חצי ההין יהיה לפר ושלישת
ההין לאיל ורביעת ההין
לכבש יין זאת עלת חדש
בחדשו לחדשי השנה:
טו ושעיר עזים אחד
לחטאת ליהוה על עלת
התמיד יעשה ונסכו: ס
טז ובחדש הראשון
בארבעה עשר יום לחדש
פסח ליהוה: יז ובחמשה
עשר יום לחדש הזה חג
שבעת ימים מצות יאכל:
יח ביום הראשון מקרא־
קדש כל־מלאכת עבדה לא
תעשו: יט והקרבתם
אשה עלה ליהוה פרים בני־
בקר שנים ואיל אחד ושבעה
כבשים בני שנה תמימם יהיו
לכם: כ ומנחתם סלת
בלולה בשמן שלשה
עשרנים לפר ושני עשרנים
לאיל תעשו: כא עשרון
עשרון תעשה לכבש האחד

לשבעת

בני תורי תרין ודכר חד
אמרין בני שנה שבעא
שלמין: יב ותלתא
עשרונין סולתא מנחתא
דפילא במשח לתורא חד
ותרין עשרונין סולתא
מנחתא דפילא במשח
לדכרא חד: יג ועסרונא
עסרונא סולתא מנחתא
דפילא במשח לאמרא חד
עלתא לאתקבלא ברעוא
קורבנא קדם יי: יד
ונסכיהון פלגות הינא יהי
לתורא ותלתות הינא לדכרא
ורבעות הינא לאמרא חמרא
דא עלת ריש ירח
באתחדתותיה בזן לכל רישי
ירחי שתא: טו וצפיר
בר עזי חד לחטאתא קדם יי
על עלתא תדירא יתעביד
ונסכיה: טז ובירחא
קדמאה בארבעת עסרא
יומא לירחא פסחא קדם יי:
יז ובחמשת עסרא יומא
לירחא הדין חגא שבעא יומין
פטירא יתאכיל: יח ביומא
קדמאה מערע קדיש כל־
עיבידת פולחן לא תעבדון:
יט ותקרבון קורבנא עלתא
קדם יי תורין בני תורי תרין
ודכר חד ושבעא אמרין בני
שנא שלמין יהון לכון: כ
ומנחתהון סולתא דפילא
במשח תלתא עשרונין
לתורא ותרין עשרונין
לדכרא תעבדון: כא
עשרונא עשרונא תעביד

לאמרא

ג'נסמ' וחכח ורניא
פ'חס'
כל תורייתא פס' נמ"נ
ז'ל"נ
פ'י"נ
ג' נסמע' נענין
ל'י
פ"נ
פ'
פ"נ
ג' נענין
ל'
ג'נסמ'
ופסא
ג' ר"פ

אהרן
ועשרון מנחות כ
ונסכיה' חצי בס פס
לכבש יין בס פז
זאת עולה יומא סה
ר"ה ו
מגלה כט
ושעי' עזים יומא נג
שבועות ט
חולין פ
בכורות יז
על עולת יומא טו

לשבעת הכבשים :
כב ושעיר חטאת אחד
לכפר עליכם : כג מלבד
עלת הבקר אשר לעלת
התמיד

לאמרא חד בן לשבעא
אמרין : כב וצפירא
דחטאת חד לכפרא עליכון :
כג בר מעלת צפרא
דהיא

יונתן בן עוזיאל

יב ותלתא עשרונין סמידא למנחתא פתיכא במשח זיתא לתורא
חד ותרין עשרונין סמידא דמנחתא פתיכא במשח זיתא לדכרא חד :
יג ועשרונא עשרונא סמידא למנחתא פתיכא במשח זיתא לאמרא
חד עלתא לאתקבלא ברעוא קורבנא קדם יי : יד וניסוכיהון
דמתקרב עמהון פלגות הינא יהי לתורא ותלתות הינא לדכרא ורבעות
הינא לאמרא חמר עינבי דא עלתא תהוי מתקרבא בכל ריש ירח וירח
בזמן אתחדתות כל רישי ירחי שתא : טו וצפיר בר עזי חד לחטאתא
קדם יי על חוסרן סיהרא על עולת תדירא יתעבד וניסוכיה : טז
ובירחא דניסן בארביסרי יומין לירחא נכסת פסחא קדם יי : יז
ובחמישת עשר יומא לירחא הדין חגא שובעא יומין פטירי יתאכיל :
יח ביומא קמאה דחגא מארע קדיש כל עבידת פולחנא לא תעבדון :
יט ותקרבון קרבנא עלתא קדם יי תורין בני תורי תרין ודכר חד
ושובעא אמרין בני שנא שלמין יהון לכון : כ ומנחתהון סמידא
דפתיכא במשח זיתא תלתא עשרונין לתורא ותרין עשרונין
לדכרא תעבדון : כא ועשרונא עשרונא תעביד לאמר חד הכדין
לשובעא אמרין : כב וצפירא דחטאתא חד לכפרא עליכון :
כג בר מעלת צפרא דילעלתא תדירא תעבדון ית אליין קורבניא :
כאלין

בעל הטורים

אינו נחנ · נכולם כאמ' לחטאת חוץ מעגרת: כשני'שנאמ' כי תורה מכפר' על לוחדיה · כראש השנה כתיב ועשיתם עולה לריח ניחוח · ליי' וכו' · לומר יעשו תשובה ואני מעלה עליכם כאלו הקרבתם כל הקרבנות · תפסיקתא דורש כאלו נעשו בריה חדשה ביום הכפורים

כתיב שעיר עזים אחד חטאת ולא כתיב לכפר לפי שיום הכפורים מכפר

רש"י

(יד) זאת עולת חדש בחדשו · שאם עבר יומו בטל קרבנו ושוב אין לו תשלומים : (טו) ושעיר עזים וגו' · כל שעירי המוספין באין לכפר על טומאת מקד' וקדשיו הכל כמו שמפורש במסכת שבועו' ונשתנה שעיר ראש חדש שנאמר בו ליי' תלמודו ללמדך שמכפר על שאין בו ידיעה לא בתחלה ולא בסוף שאין מכיר בחטא אלא הק"בה בלבד ושאר השעירים למדין ממנו ומדרשו באגדה אמר הק"בה הביאו כפרה עלי על שמעטתי את הירח : על עולת התמיד · יעשה כל הקרבן הזה : ונסכו · אין ונסכו מוסב על השעיר שאין נסכים לחטאת : (יח) כל מלאכת עבודה · אפי' מלאכה הצריכה לכם כגון דבר האבד המותר בחולו של מועד אסור' בי"ט : (יט) פרים · כנגד אברהם שנאמר ואל הבקר רץ אברהם

אבן עזרא

ובראשי חדשיכם רק בעבור שמצאנו הנה חדש אחר ישר דבורו : (יד) בחדשו · כמו שנה בשנתו ולא יתכן בו על דרך הפשט פי' אחר כי אין בפסוק זכר לירח ועוד כי לא מצאנו זאת המלה כי אם מהבנין הכב' הדגוש והנה הד"לת רפה : (טו) ושעיר עזים אחד לחטאת ליי' · כמו אשר עלה עליו הגורל ליי' ועשהו חטאת ודע כי חטאת עם לא"ד בלשון הקדש אין בחטאת דבק כי אם בחוטא הלא תראה וחטאתי לאבי והנה זה כפן הדרש רק יש לו סוד : (טז) בארבעה עשר יום לחדש · ולא הזכיר אלים

התמיד תעשו את־אלה׃
כד כאלה תעשו ליום
שבעת ימים לחם אשה ריח־
ניחח ליהוה על־עולת
התמיד יעשה ונסכו׃ כה
וביום השביעי מקרא־קדש
יהיה לכם כל־מלאכת עבדה
לא תעשו׃ ס כו וביום
הבכורים בהקריבכם מנחה
חדשה ליהוה בשבעתיכם
מקרא־קדש יהיה לכם כל־
מלאכת עבדה לא תעשו׃
כז והקרבתם עולה לריח
ניחח ליהוה פרים בני־בקר
שנים איל אחד שבעה
כבשים בני שנה׃ כח
ומנחתם סלת בלולה בשמן
שלשה עשרנים לפר האחד
שני עשרנים לאיל האחד׃
כט עשרון עשרון לכבש
האחד לשבעת הכבשים׃
ל שעיר עזים אחד לכפר
עליכם׃ לא מלבד עלת
התמיד ומנחתו תעשו
תמימם יהיו לכם ונסכיהם׃

כט

פ א ובחדש השביעי באחד
לחדש מקרא־קדש יהיה
לכם כל־מלאכת עבדה לא
תעשו יום תרועה יהיה לכם׃
ב ועשיתם עלה לריח
ניחח ליהוה פר בן־בקר אחד
איל

דתהי עלת תדירא תתעבדון
ית אלין׃ כד כאלין תעבדון
ליומא שבעא יומין לחים
קורבן דמתקבל ברעוא קדם
יי על עלתא תדירא יתעביד
ונסכיה׃ כה וביומא
שביעאה מערע קדיש יהי
לכון כל עבידת פלחן לא
תעבדון׃ כו וביומא
דביכוריא בקרובכון מנחתא
חדתא קדם יי בעצרתיכון
מערע קדיש יהי לכון כל
עבידת פולחן לא תעבדון׃
כז ותקרבון עלתא
לאתקבלא ברעוא קדם יי
תורין בני תורי תרין ודכר
חד שבעא אמרין בני שנא׃
כח ומנחתהון סולתא
דפילא במשח תלתא
עסרונין לתורא חד תרין
עסרונין לדכרא חד׃
כט עסרונא עסרונא
לאמרא חד לשבעא אמרין׃
ל צפיר בר עזין חד
לכפרא עליכון׃ לא בר
מעלת תדירא ומנחתיה
תעבדון שלמין יהון לכון
ונסכיהון׃ א ובירחא
שביעאה בחד לירחא מערע
קדיש יהי לכון כל עבידת
פולחן לא תעבדון יום יבבא
יהי לכון׃ ב ותעבדון
עלתא לאתקבלא ברעוא
קדם יי תור בר תורי חד דכר
חד אמרין בני שנא שבעא
שלמין׃
ומנחתהון

אהרן כאלה ונסים פט
בהקריבכ׳ מנחו׳ [illegible]
עשו׳ [illegible]
ובחדש ר״ה [illegible]
כל מלאכה [illegible] יום תרועה [illegible]

ג׳ ונסים
ג׳ [illegible]
ג׳ [illegible]
[illegible]

איל אחד כבשים בני שנה שבעה תמימים׃ ג ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר שני עשרנים לאיל

ו' נטעם · מגין · תרועה · כפור · ג' בטעמה · שנין ה.

ג ומנחתהון סולתא דפילא במשח תלתא עסרונין לתורא תרין עסרונין לדכרא׃

ועסרונא

יונתן בן עוזיאל

כד כאלין קורבנין יומא קמאה תעבדון כל יומא שבעא יומין דחגא
לחים קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי על עלתא תדירא יתעביד וניסוכיה׃
כה וביומא שביעאה מארע קדיש יהי לכון כל עבידת פולחנא לא
תעבדון׃ כו וביומא דביכוריא במקרבכון דורונא מן עללתא חדתא
קדם יי בעצרתכון בתר דתיתמלון שבעתי שבועיא מארע קדיש יהי לכון
כל עבידת פולחנא לא תעבדון׃ כז ותקרבון עלתא לאתקבלא
ברעוא קדם יי תורין בני תורי תרין ודכר חד שובעא אמרין בני שנא׃
כח ומנחתהון סמידא דחנטיא פתיכא במשח זיתא תלתא עשרונין
לתורא חד תרין עשרונין לדיכרא חד׃ כט עשרונא עשרונא
לאימרא חד כדין לשבעא אימרין׃ ל צפיר בר עיזי חד לכפרא
עליכון׃ לא בר מן עלת תדירא ומנחתיה תעבדון שלמין יהוון
לכון ויתבר נסוכיהון׃ א ובירחא שביעאה הוא ירחא דתשרי בחד
לירחא מארע קדיש יהי לכון כל עבידת פולחנא לא תעבדון יום יבבא
יהי לכון למערבבא סטנא דאתי למקטרגא לכון בקל יבבותכון׃ ב
ותעבדון עלתא לאתקבלא ברעוא קדם יי תור בר תורי חד דכר חד אמרין
בני שנא שובעא שלמין׃ ג ומנחתהון סמידא דחנטיא פתיכא במשח

זיתא

רש"י

איל. כנגד אילו של יצחק: כבשים. כנגד יעקב והכשבים הפריד יעקב ביסודו של רבי משה ראיתי זאת: (כד) כאלה תעשו ליום. שלא יהו פוחתין והולכין כפרי החג: (כו) וביום הבכורים. חג השבועות קרוי בכורי קציר חטי' על שם שתי הלחם שהם ראשונים למנחת חטים הבאה מן החדש: (לא) תמימים יהיו לכם ונסכיהם. אף הנסכים יהיו תמימים למדו רבותינו מכאן שהיין שהעלה קמחין פסול לנסכים:

אבן עזרא

הזכיר בין הערבים גם זה חזוק למעתיקים אע"פ שאין להם צורך: (כב) ושעיר חטאת. כמו שעיר עזים והוא דרך קצרה והנה לא הזכיר עולת בשבעת ימי הפסח כאשר לא הזכיר עולת התנופה ואנו צריכין לקבלה כי פסוק שבת בשבתו אמר על עולת התמיד: (כו) בהקריבכם מנחה חדשה. לחם התנופה הוא העקר ועמו שבעה כבשים ופר בן בקר ואילים שנים ושני כבשי שלמים והעולה הנזכרת בפרשה הזאת היא חובת היום והעד

מלבד

על דבריהם כי לא בא"ר בשבת ובמועד דבר כלל רק הזכיר בחג המצות וסכות ויום הכפור והקרבתם אשה ליי' ולא אמר כמה המספר וכן ביום תרועה ולא הזכיר עולת חדש ועולת התמיד ומנחתה היא העולה הראשונה: (א) יום תרועה. מגזרת הריע כי אילו היה זה הדבור על עולת היום למה לא הזכיר בספר המועדים ועוד כי על העולות צוה לתקוע ולא להריע: (ג) פר בן בקר אחד. על

נגזר

לאיל׃ ד ועשרון אחד
לכבש האחד לשבעת
הכבשים׃ ה ושעיר עזים
אחד חטאת לכפר עליכם׃
ו מלבד עלת החדש
ומנחתה ועלת התמיד
ומנחתה ונסכיהם כמשפטם
לריח ניחח אשה ליהוה׃
ס ז ובעשור לחדש
השביעי הזה מקרא קדש
יהיה לכם ועניתם את
נפשתיכם כל מלאכה לא
תעשו׃ ח והקרבתם עלה
ליהוה ריח ניחח פר בן בקר
אחד איל אחד כבשים בני — ל' נטעם
שנה שבעה תמימם יהיו
לכם׃ ט ומנחתם סלת — ג' נטעם
בלולה בשמן שלשה עשרנים — נענין ג' / כטע' נענין
לפר שני עשרנים לאיל
האחד׃ י עשרון עשרון — ג' נטעם
לכבש האחד לשבעת — נענין
הכבשים׃ יא שעיר עזים
אחד חטאת מלבד חטאת — פ' נטע' שני
הכפרים ועלת התמיד — נרסין / נענין
ומנחתה ונסכיהם׃ ס יב — נפנטע / ונטעין
ובחמשה עשר יום לחדש — ג' ר"פ
השביעי מקרא קדש יהיה
לכם כל מלאכת עבדה לא
תעשו וחגתם חג ליהוה
שבעת ימים׃ יג והקרבתם עלה אשה ריח ניחח
ליהוה פרים בני בקר שלשה עשר אילם שנים כבשים

בני

ד ועסרונא חד לאמרא
חד לשבעא אמרין׃ ה
וצפיר בר עזי חד לחטאתא
לכפרא עליכון׃ ו בר
מעלת ירחא ומנחתה ועלת
תדירא ומנחתה וניסכיהון
כדחזי להון לאתקבלא ברעוא
קורבנא קדם יי׃ ז ובעסרא
לירחא שביעאה הדין מערע
קדיש יהי לכון ותענון ית
נפשתיכון כל עיבידא לא
תעבדון׃ ח ותקרבון
עלתא קדם יי לאתקבלא
ברעוא תור בר תורי חד דכר
חד אמרין בני שנא שבעא
שלמין יהון לכון׃ ט
ומנחתהון סולתא דפילא
במשח תלתא עסרונין לתורא
תרין עסרונין לדכרא חד׃
י עסרונא עסרונא לאמרא
חד לשבעת אמרין׃ יא
צפיר בר עזין חד חטאתא בר
מחטאת דכפוריא ועלת
תדירא ומנחתה וניסכיהון׃
יב ובחמישת עסרא יומא
לירחא שביעאה מערע
קדיש יהי לכון כל עיבידת
פולחנא לא תעבדון ותחגון
חגא קדם יי שבעא יומין׃
יג ותקרבון עלתא קורבן
דמתקבל ברעוא קדם יי
תורין בני תורי תלת עסר
דכרין תרין אמרין בני שנא

ארבעת

אהרן
ועשרון מנחות פט
ובעשור סוטה ט
כל מלאכה פנת קיד
תמימים מנחות פו
שעיר עזים יומא ע שבועות י
ותגותם חג. נינה יט כ
פרים קבה פו

בני שנה ארבעה עשר תמימם יהיו׃ יד ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עשרנים לפר האחד לשלשה עשר פרים שני

עשרנים

ארבעת עסר שלמין יהון׃ יד ומנחתהון סולתא דפילא במשח תלתא עסרונין לתורא חד לתלתא עסר תורין תרין עסרונין לדכרא חד לתרין דכרין׃

ועסרונא

יונתן בן עוזיאל

ויתא תלתא עשרונין לתורא ותרין עשרונין לדיכרא׃ ד ועשרונא
חד לאימרא חד היכדין לשובעת אמרין׃ ה וצפיר בר עזי חד
לחטאתא לכפרא עליכון׃ ו בר מן עלת ריש ירחא ומנחתה
ועולת תדירא ומנחתה וניסוכיהון בסדר דינהון לאתקבלא ברעוא
קורבנא קדם יי׃ ז ובעשרא יומין לירחא שביעאה הוא ירחא
דתשרי מארע קדיש יהי לכון ותסגפון ית נפשתיכון מן מיכלא ומשתיא
מבי בני ותמרוקא מסנדלא ותשמיש דערים כל עיבידת פולחנא לא
תעבדון׃ ח ותקרבון עלתא קדם יי לאתקבלא ברעוא תור חד בר
תורי דכר חד אימרין בני שנא שובעא שלמין יהון לכון׃ ט ומנחתהון
סמידא דחנטיא פתיכא במשח זיתא תלתא עשרונין לתורא תרין
עשרונין לדיכרא חד׃ י עשרונא עשרונא לאימרא חד היכדין
לשובעתא אמרין׃ יא צפיר בר עזי חד חטאתא בר מקרבן חטאת
כפוריא ועלת תדירא ומנחתהון וחמר ניסוכיהון׃ יב ובחמיסר
יומא לירחא שביעאה מארע קדיש יהי לכון כל עיבידת פולחנא לא
תעבדון ותחגון חגא דמטליא קדם יי שובעא יומין׃ יג ותקרבון
עלתא קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי תורין בני תורי תליסר אזלין כל
יומא וחסרין סכומהון שיבעין על שובעין עממין ומקרבין יתהון תליסר
מטרתא דכהנין תרין ומקרבין תרין מטרתא אמרין בני שנא ארביסר
שלמין דמקרבין תשני מטרתא שיתא מנהון מקרבין תרי תרי ותרין
מנהון חד חד שלמין יהון׃ יד ומנחתהון סמידא דחנטיא פתיכא

במשח

רש"י

(ו) מלבד עולת החדש׳ מוספי ר"ח שהוא ביום ר"ה׃ (יא) מלבד חטאת הכפורים שעיר הנעשה בפנים האמור באחרי מות שגם הוא חטאת׃ ועולת התמיד׳ ומלבד עולת התמיד תעשו עולות הללו׃ ונסכיהם׳ מוסב על המוספין הכתובים ועל תעשו והוא לשון צווי מלבד עולת התמיד ומנחתה תעשו את אלה ונסכיהם וכן כל נסכיהם האמורים בכל המועדות חוץ משל קרבנות

אבן עזרא

לצור וכן איל אחד ואינם פר כהן גדול ואיל שלו ולפי דעתי כי האיל הנזכר בפרשת אחרי מות שלקח מן העם איננו זה כי על אילו ואיל העם נאמר ועשה את עולתו ואת עולת העם והעד שיש תוספת שבעת כבשים גם זה שעיר עזים אחד לחטאת איננו משעיר הגורלות על כן כתוב מלבד חטאת הכפורים הכתובת בפרשת אחרי מות׃

עֶשְׂרֹנִים לָאַיִל הָאֶחָד לִשְׁנֵי
הָאֵילִם׃ טו וְעִשָּׂרוֹן עִשָּׂרוֹן
לַכֶּבֶשׂ הָאֶחָד לְאַרְבָּעָה עָשָׂר
כְּבָשִׂים׃ טז וּשְׂעִיר־עִזִּים
אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת
הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃
ס יז וּבַיּוֹם הַשֵּׁנִי פָּרִים
בְּנֵי־בָקָר שְׁנֵים עָשָׂר אֵילִם
שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ יח
וּמִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים
לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט׃ יט וּשְׂעִיר־עִזִּים
אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת
הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהֶם׃
ס כ וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים
עַשְׁתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנָיִם
כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה אַרְבָּעָה
עָשָׂר תְּמִימִם׃ כא וּמִנְחָתָם
וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים לָאֵילִם
וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט׃
כב וּשְׂעִיר חַטָּאת אֶחָד
מִלְּבַד עֹלַת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ
וְנִסְכָּהּ׃ ס כג וּבַיּוֹם
הָרְבִיעִי פָּרִים עֲשָׂרָה אֵילִם
שְׁנָיִם כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה
אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּמִימִם׃ כד
מִנְחָתָם וְנִסְכֵּיהֶם לַפָּרִים
לָאֵילִם וְלַכְּבָשִׂים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט׃ כה וּשְׂעִיר־עִזִּים אֶחָד חַטָּאת מִלְּבַד עֹלַת
הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ׃ ס כו וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי
פרים

טו וְעִסְרוֹנָא עִסְרוֹנָא לְאִמְּרָא חַד לְאַרְבְּעַת עֲסַר אִמְּרִין׃ טז וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא מִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃ יז וּבְיוֹמָא תִנְיָנָא תּוֹרִין בְּנֵי תוֹרֵי תְּרֵי עֲסַר דִּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲסַר שַׁלְמִין׃ יח וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרֵי לְדִכְרֵי וּלְאִמְּרֵי בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי׃ יט וּצְפִיר בַּר עִזִּין חַד חַטָּאתָא בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכֵּיהוֹן׃ כ וּבְיוֹמָא תְלִיתָאָה תּוֹרִין חַד עֲסַר דִּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲסַר שַׁלְמִין׃ כא וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרֵי לְדִכְרֵי וּלְאִמְּרֵי בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי׃ כב וּצְפִיר חַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃ כג וּבְיוֹמָא רְבִיעָאָה תּוֹרִין עַסְרָא דִּכְרִין תְּרֵין אִמְּרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבְּעָא עֲסַר שַׁלְמִין׃ כד וּמִנְחַתְהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרֵי לְדִכְרֵי וּלְאִמְּרֵי בְּמִנְיָנֵיהוֹן כִּדְחָזֵי׃ כה וּצְפִיר חַטָּאתָא חַד בַּר מֵעֲלַת תְּדִירָא וּמִנְחָתַהּ וְנִסְכַּהּ׃ כו וּבְיוֹמָא רְבִיעָאָה תּוֹרִין עַסְרָא דִּכְרִין
תרין

אהרן
עשרון
וביום
ומנחתם
תענית ב
ונסכיהם
תענית ב

פרים תשעה אילם שנים כבשים בני שנה ארבעה עשר תמימם: כז ומנחתם ונסכיהם

תורין תשעה דכרין תרין אמרין בני שנא ארבעת עשר שלמין: כז ומנחתהון ונסכיהון לתורי לדכרי

יונתן בן עוזיאל

במשח זיתא תלתא עשרונין לתורא חד לתליסר תורין תרין עשרונין
לדיכרא חד לתרין דכרין: טו ועשרונא עשרונא לאימר חד
לארביסר אימרין: טז וצפיר בר עיזי חד חטאתא דמקרב מטרתא
חד בר מעלת תדירא וסמידא דחנטיא למנחתא וחמר ניסוכא: יז
וביומא תנינא דחגא דמטליא תקרבון תורין בני תורי תריסר לתריסר
מטרתא דכרין תרין לתרי מטרתא אמרין בני שנא ארבסר שלמין
לתשעת מטרתא חמשא מנהון מקרבין תרי תרי וארבע מנהון חד חד:
יח ומנחתהון סמידא דחנטיא וחמר ניסוכיהון מה די תהון מקרבין
עם תוריא ועם דיכריא ואימריא במניניהון כסדר דינא: יט וצפיר
בר עזי חד למטרתא חד חטאתא בר מעלת תדירא וסמידא דחנטיא
למנחתהון וחמר ניסוכיהון: כ וביומא תליתאה דחגא דמטליא
תקרבון תורין תריסר לתריסר מטרתא דכרין תרין לתרין מטרתא
אמרין בני שנא ארביסר שלמין לעשר מטרתא ארבעה מנהון מקרבין
תרי תרין ושית מנהון חד חד: כא ומנחתהון סמידא דחנטא וחמר
ניסוכיהון מה די תקרבון עם תורי ודכרי ואמרי במנייניהון כסדר דינא:
כב וצפירא דחטאתא חד לכטרתא חד בר מן עולת תדירא וסמידא
דחנטיא למנחתא וחמר ניסוכיה: כג וביומא רביעאה דחגא
דמטליא תורי עשרא לעשר מטרתא דיכרין תרין לתרי מטרתא אמרין
בני שנא ארביסר שלמין לתריסר מטרתא תלת מנהון מקרבין תרי תרי
ותמני מנהון מקרבין חד חד: כד מנחתהון סמידא דחנטיא וחמר
ניסוכיהון מה די תקרבון עם תורי ודכרי ואימרי במניניהון כסדר דינא:
כה וצפיר בר עזי חד למטרתא חד חטאתא בר מן עלת תדירא
וסמידא דחנטיא למנחתא וחמר ניסוכה: כו וביומא חמישאה דחגא
דמטליא תורין תשעא לתשעת מטרתא דכרין תרין לתרי מטרתא
אימרין בני שנא ארביסר שלמין לתריסר מטרתא תרי מנהון מקריבין
תרי תרי ותריסר מנהון חד חד: כז וסמידא דחינטיא למנחתהון
וחמר

רש"י

החג שכל ונסכה ונסכיה' ונסכיה שבהם מוספים על התמיד ואינן לשון נווי שהרי נסכיהם של מוספי' כתובין לעצמן בכל יום ויום: (יח) ומנחתם ונסכיהם לפרים. פרי החג שבעים הם כנגד ע' אומות ומתמעטי' והולכי' סימן כליי' להם ובימי המקדש היו מגינין עליה' מן היסורין: ולכבשי' כנגד ישרא' שנקראו שה פזורה והם קבועים ומנינ' תשעי' ושמונה לכלו' מהם תשעים ושמנה קללות שבמשנה תורה: נסכי כאמר ונסכיהם על שני תמידי היום ולא שנה הלשון אלא לידרש כמו שאמרו רבותינו ז"ל בשני

ונסכיהם

ונסכיהם לפרים לאילם
ולכבשים במספרם כמשפט׃
ל׳ דפנין כח ושעיר חטאת אחד
מלבד עלת התמיד ומנחתה
ונסכה׃ כט וביום הששי
כל׳ פט׳ דסג פרים שמנה אילם שנים
כבשים בני־שנה ארבעה
עשר תמימם׃ ל ומנחתם
ונסכיהם לפרים לאילם
ולכבשים במספרם כמשפט׃
פ׳ דגנין לא ושעיר חטאת אחד
מלבד עלת התמיד מנחתה
ל׳ נעכין ונסכיה׃ ס לב וביום
השביעי פרים שבעה אילם
שנים כבשים בני־שנה
ארבעה עשר תמימם׃ לג
ל׳ פס׳ ומנחתם ונסכהם לפרים
ב׳ פסו׳ כתו׳ לאילם ולכבשים במספרם
וסוף כל פיס׳ תסון פ״ס כמשפטם׃ לד ושעיר
חטאת אחד מלבד עלת
ד׳ אלו׳ זסי׳ התמיד מנחתה ונסכה׃
ג׳ ר״פ ס לה ביום השמיני עצרת
תהיה לכם כל־מלאכת
עבדה לא תעשו׃ לו
והקרבתם עלה אשה ריח
ניחח ליהוה פר אחד איל
אחד כבשים בני־שנה שבעה
ב׳ ר״פ נעגין תמימם׃ לז מנחתם
ונסכיהם לפר לאיל
פ׳ נעני׳ ולכבשים במספרם כמשפט׃ לח ושעיר חטאת
אחד מלבד עלת התמיד ומנחתה ונסכה׃

לדכרי ולאמרי במנינֵיהון כדחזי׃ כח וצפירא
דחטאתא חד בר מעלת
תדירא ומנחתה ונסכה׃
כט וביומא שתיתאה
תורין תמניא דכרין תרין
אמרין בני שנא ארבעת
עסר שלמין׃ ל ומנחתהון
ונסכיהון לתורי לדכרי
ולאמרי במנינֵיהון כדחזי׃
לא וצפירא דחטאתא
חד בר מעלת תדירא מנחתה
ונסכהא׃ לב וביומא
שביעאה תורין שבעא דכרין
תרין אמרין בני שנא ארבעת — ונסכיה
עסר שלמין׃ לג ומנחתהון — שבת קג
ונסכיהון לתורי לדכרי — תענית ג
ולאמרי במנינֵיהון כדחזי — זבחים קי
להון׃ לד וצפירא — מעילה יב
דחטאתא חד בר מעלת
תדירא מנחתה ונסכה׃
לה ביומא תמינאה
כנישין תהי לכון כל עבידת — כמשפטם / שבת קג
פולחן לא תעבדון׃ לו — סוכה מח
ותקרבון עלתא קרבן — תענית כו
דמתקבל ברעוא קדם יי תור — מנחות מד
חד דכר חד אמרין בני שנא — ביום / סוכה מז
שבעא שלמין׃ לז — עצרת תהי׳
מנחתהון ונסכיהון לתורא — פסחים סח
לדכרא ולאמרי במנינֵיהון — יומא סו
כדחזי׃ לח וצפירא — חגיגה ט
דחטאתא חד בר מעלת — פר אחד
תדירא ומנחתה ונסכה׃ — סוכה מה

כמשפט / פה

אלין

אלה

וחמר ניסוכיהון מה דתקרבון עם תורי ודכרי ואמרי במניינהון כסדר דינא : כח וצפירא דחטאתא חד למטרתא חדא בר מן עלת תדירא וסמידא דחנטתא למנחתא וחמר ניסוכה : כט וביומא שתיתאה דחגא דמטליא תורין תמניא לתמני מטרתא דכרין תרין לתרי מטרתא אימרין בני שנא ארביסר שלמין לתריסר מטרתא תרי מנהון מקרבא תרי ותריסר מנהון חד חד : ל ומנחתהון סמידא דחינטיא וחמר ניסוכיהון מה דתקרבון עם תורי ודיכרי ואימרי במניניהון כסדר דינא : לא וצפירא דחטאתא חד למטרתא חדא בר מן עלת תדירא וסמידא דחינטתא למנחתא וחמר ניסוכה וצלוחיתא דמיא הוון מנסכין ביומא דחגא דמטליא דוכרן טב לרביעא דמטרא : לב וביומא שביעאה דחגא דמטליא תקרבון תורין שובעא לשבע מטרתא דיכרין תרין לתרי מטרתא אמרין בני שנא ארביסר שלמין לארביסר מטרתא סכומהון דכל אימריא תמני ותשעין למכפרא על תמני ותשעין לווטיא : לג ומנחתהון סמידא דחנטתא וחמר ניסוכיהון מה דתקרבון עם תורי ודכרי ואמרי במניינהון כסדר דינהון : לד וצפירא דחטאתא חד למטרתא חדא בר מן עלת תדירא וסמידא דחנטיא למנחתא וחמר ניסוכה : לה ביומא תמינאה כנישין תהוון בחדוא מן מטלכון לבתיכון כנישת חדוא ויומא טבא ואירוע קדיש תהוי לכון כל עיבידת פולחנא לא תעבדון :

לו ותקרבון עלתא קורבן דמתקבל ברעוא קדם יי קורבנין קלילין תור חד קדם אלהא חד דכר חד לעמא יחידאי אמרין בני שנא שבעא שלמין לחדוות שובעא יומין : לז מנחתהון סמידא דחנטתא וחמר ניסוכיהון מה דתקרבון עם תורי ודכרי ואמרי במניינהון כסדר דינא : לח וצפירא דחטאתא חד בר מן עלת תדירא וסמידא למנחתא וחמר ניסוכה :

רש"י

ונסכיהם כפשי ונסכיה בשביעי כמשפטם מ"ם יו"ד מ"ם הרי כאן מים רמז לנסוך המים מן התורה בחג : (לה) עצרת תהיה לכם · עצורים בעשיית מלאכה · דבר אחר עצרת עצרו מלצאת מלמד שטעון לינה · ומדרשו באגדה לפי שכל ימות הרגל הקריבו כנגד ע' אומות וכשהן ללכת אמר להם המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם : (לו) פר אחד איל אחד · אילו כנגד ישראל התעכבו לי מעט עוד ולשון חבה הוא זה כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד משל למלך שעשה סעודה כו' עד כלאית' במסכת סוכה ונדרש ר' פנחס למדה תורה דרך ארץ שמי שיש לו אכסנאי יום ראשון יאכילנו פטומות למחר יאכילנו דגים למחר יאכילנו בשר בהמה למחר מאכילו קטנית למחר מאכילו ירק פוחת והולך כפרי החג :

אלין אבן עזרא

(לה) עצרת · פירשתיו : (לט) ולמנחותיכם ולנסכיכם · לכל עולה ועולה כמשפטה :

חסלת פנחס בן אלעזר

ראשי

לט אלה תעשו ליהוה
ג' במועדיכם לבד מנדריכם
כולהון חס' ונדבתיכם לעלתיכם
ג' כ"כ ולמנחתיכם ולנסכיכם
ג' מ"ג ולשלמיכם: ל א ויאמר
י"ס משה אל בני ישראל ככל
אשר צוה יהוה את משה:

קס"ט : לח'לק סימן · ואליפ'לבו סימן :
מפטירין ...

פ פ פ

ב וידבר משה אל ראשי
המטות לבני ישראל
ג' ס"פ לאמר זה הדבר אשר צוה
יהוה: ג איש כי ידר נדר
ג' נטע' ליהוה או השבע שבעה
ה' ג' פתחין לאסר אסר על נפשו לא יחל
א' קמצין דברו ככל היצא מפיו יעשה:
ד ואשה כי תדר נדר
ג' פס' ועכין ליהוה ואסרה אסר בבית אביה בנעריה:

ושמע

אונקלוס

לט אלין תעבדון קדם יי בזמניכון בר מנדריכון ונדבתכון לעלותכון ולמנחתכון ולנסכיכון ולנכסת קודשיכון: א ואמר משה לבני ישראל ככל דפקיד יי ית משה:

פ פ פ

ב ומליל משה עם רישי שבטיא דבני ישראל למימר דין פתגמא דפקיד יי: ג גבר ארי ידר נדר קדם יי או יקים קים למיסר אסר על נפשיה לא יבטל פתגמיה ככל דיפוק מפומיה יעביד: ד ואתתא ארי תדר נדר קדם יי ותיסר אסר בבית אבוהא ברביותהא:

וישמע

תולדות אהרן

אלה תעשו ספיפעו ר"ה ו שבועות י מנחות עב תמורה יד לעולותיכם מנחות קד ולנסכיכם תמורה יד

סוטה

ראשי נדרים עח נזיר קב קמח זה הדבר נדרי' עט בתרא קכ נדה מו כי ידור נדרים יב שבועות כ לה נזיר ד או השבע נדרים יז לאסור נדרים יד

מיד ס"א ספ לא יחל נדרות לג פנינהי נדרים... טויו ספ"ג גזיר לח שבועות כ"א נדה מו ככל היוצא נדרים נ

רשב"ם

ב וידבר משה אל ראשי המטות · נפלאתי ביותר בכרך לומדין לפי הפשט היכן מצינו סוף פרשה שמתחלת כן שלא נאמר למעלה וידבר ה' אל משה לאמר איש כי ידר וגו' האיך מתחלת הפרש' בדבורו של משה שאין מפורש לו

רש"י

(לט) אלה תעשו לה' במועדיכם · דבר הקצוב לחובה : לבד מנדריכם · אם באתם לידור קרבנות ברגל מצוה היא בידכ' או נדרי' או נדבות שנדרתם כל השנה הקריבום ברגל שמא יקשה לו לחזור ולצאת לירושלם ולהקרי' נדריו ונמצא עובר בבל תאחר : (א) ויאמר משה אל בני ישרא' · להפסיק הענין דברי רבי ישמעאל לפי שעד כאן דבריו של מקום ופרשת נדרים מתחלת בדבורו של משה הוצרך להפסיק תחלה ולומר שחזר משה ואמרה פרשה זו לישראל שאם לא כן יש במשמע שלא אמר להם זו אלא בפרשת נדרים התחיל דבריו :

חסלת פנחס

ב **ראשי** המטות · חלק כבוד לנשיאים ללמדם תחלה ואחר כך לכל בני ישראל ומנין שאף שאר הדברות כן ת"ל וישובו אליו אהרן וכל הנשיאים בעדה

וידבר

לט אלין תתקרבון קדם יי בזמן מועדיכון בר מנדריכון דנדרתון
בחגא דתייתון בחגא ונסיבתכון לעלוותכון ולמנחתיכון ולניסוכיכון
ולנכסת קודשיכון: א ואמר משה לבני ישראל ככל מה דפקיד
יי ית משה:

פ פ פ

פטיח ב וידבר ב וסליל משה עם אמרכלי שבטיא לבני ישראל למימר לבד
דין פתגמא דמליל יי למימר: ג גבר בר תליסר מנדריכם
ראשי שנין ארום ידר נדרא קדם יי או יקיים קיים למיסר ונדבותיכם
המטות איסרא ממשמע דהתירא על נפשיה לא יפיס פתגמיה ברם בית דינא לומר לך
שמן ראשי שרן ליה ואין לא שרו ליה ככל מה דיפוק מפומיה יעביד: ד שראשי
המטות ואתתא דלא עברת תריסר שנין ארום תידר נדר קדם יי ותיסר איסר המטות
לנדרים כופין להסניא
תלונית הנדרים
וכתיב לעיל והנדבות
בבית

רש"י

וידבר משה אליהם ואחר כן נכנסו כל בית ישראל: ומה ראה לאומרה כאן למד שהפרת נדרים ביחיד מומחה ואם אין יחיד מומחה מפר בשלשה הדיוטו'. או יכול שלא אמר משה פרשה זו אלא לנשיאים בלבד נאמר כאן זה הדבר ונאמר בשחוטי חוץ זה הדב' מה להלן נאמר' לאהרן ולבניו ולכל בני ישרא' שנא' דבר אל אהרן וגו' אף זו נאמרה לכולן: זה הדבר. משה נתנבא בכה אמר ה' כחצות הלילה והנביאי' נתנבאו בכה אמר ה' מוסף עליהם משה שנתנבא בלשון זה הדבר. ד"א זה הדבר מיעוט הוא לומר שהחכ' בלשון התרה ובעל בלשון הפרה כלשון הכתוב כאן ואם חלפו אין מותר ואין מופר: (ג) נדר. האומר הרי עלי קונם שלא אוכל או שלא אעשה דבר פלוני יכול אפי' נשבע שיאכל נבלות אני קורא עליו ככל היוצא מפיו יעשה ת"ל לאסר אסר לאסור את המותר ולא להתיר את האסו': לא יחל דברו. כמו לא יחלל דברו לא יעשה דברו חולין: (ד) בבית אביה. ברשות אביה ואפי' אינה בביתו: בנעוריה. ולא קטנה ולא בוגרת שהקטנ' אין נדרה נדר והבוגרת אינ' ברשותו של אביה להפר נדריה. ואי זו היא קטנה אמרו רבותינו בת י"א שנה ויום אחד. נדריה נבדקין אם ידעה לשם מי נדרה ולשם מי הקדישה נדרה נדר בת י"ב שנה ויום אחד אינה צריכה לבדוק:

ואם

רשב"ם

לו מפי הגבורה. וזו תשובתו למעלה כתיב אלה תעשו לה' במועדיכם לבד מנדריכם ונדבותיכם שאתם צריכין להביא באחד משלש רגלים משום בל תאחר כמפורש במסכת ר"ה הלך משה ודבר אל ראשי המטות שהם שופטים להורות לישראל הלכות נדרים ואמר להם הקב"ה נוח לי שיקרבו נדריהם ונדבותם ברגל פן יאחרו נדריהם לפיכך איש כי ידר נדר לה'. קרבן או השבע שבועה לענות נפשו: (ג) לאסו' אסר לא יחל דברו מוסב על הנדר כלומר לא יאחר את נדרו עד לאחר הרגלים כמו שציום הקב"ה שכך פרוש לא יחל כמו ויחל עד בוש. ויחל עוד שבעת ימים. יחל ישראל אל ה'. ימתין ויחכה לו. והמפרש לשון חלול לפי הפשט טעות הוא בידו: ככל היוצא מפיו יעשה. מוסב על השבע שבועה בענין שפירש בשעת שבועתו יעשה. לפי הזמן שפירש אם קרוב אם רחוק. וראייה לדבר בענין שני דברי' הללו פי' משה במשנה תורה. כי תדור נדר לה' אלהיך לא תאחר לשלמו. מוצא שפתיך תשמור ועשית. השבע שבועה וגו': ואם

אבן עזרא

ב ראשי המטות. לפי דעתי שזאת הפרש' היתה אחר מלחמת מדין על כן היא אחריה כמו ותדבר מרי' ואהרן במשה אחר ויבאו חצרות כאשר פירשתי והכתוב אמר שבאו בני

ה וְשָׁמַע אָבִיהָ אֶת־נִדְרָהּ וֶאֱסָרָהּ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ אָבִיהָ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם׃
ו וְאִם־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ כָּל־נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶיהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ כִּי־הֵנִיא אָבִיהָ אֹתָהּ׃ ל׳ מ״ע
ז וְאִם־הָיוֹ תִהְיֶה לְאִישׁ וּנְדָרֶיהָ עָלֶיהָ אוֹ מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ׃ ק׳ל׳כ נתו׳
ח וְשָׁמַע אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ וְהֶחֱרִישׁ לָהּ וְקָמוּ נְדָרֶיהָ וֶאֱסָרֶהָ אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקֻמוּ׃ ל׳ סימן
ט וְאִם בְּיוֹם שְׁמֹעַ אִישָׁהּ יָנִיא אוֹתָהּ וְהֵפֵר אֶת־נִדְרָהּ אֲשֶׁר עָלֶיהָ וְאֵת מִבְטָא שְׂפָתֶיהָ אֲשֶׁר אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃ ב׳ סד כתי׳ יבית
י וְנֵדֶר אַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה כֹּל אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ יָקוּם עָלֶיהָ׃ ב׳ קמצין נפי׳ כדת דמרחית סוס עגדת גלה מתקנג
יא וְאִם־בֵּית אִישָׁהּ נָדָרָה אוֹ־אָסְרָה אִסָּר עַל־נַפְשָׁהּ בִּשְׁבֻעָה׃
יב וְשָׁמַע אִישָׁהּ וְהֶחֱרִשׁ לָהּ לֹא הֵנִיא אֹתָהּ וְקָמוּ כָּל־נְדָרֶיהָ וְכָל־אִסָּר אֲשֶׁר־אָסְרָה עַל־נַפְשָׁהּ ז׳ חס׳ בלי׳ סימן דהכר פלרניג חסי׳ כל וקף

אונקלוס

ה וְיִשְׁמַע אֲבוּהָא יָת נִדְרַהּ וְאֶסָרַהּ דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ וְיִשְׁתּוֹק לַהּ אֲבוּהָא וִיקוּמוּן כָּל נִדְרָהָא וְכָל אֱסָרַהָא דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן׃ ו וְאִם יַעְדֵּי אֲבוּהָא יָתַהּ בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע כָּל נִדְרָהָא וְאֶסָרַהָא דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ לָא יְקוּמוּן וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבֵיק לַהּ אֲרֵי אַעְדֵּי אֲבוּהָא יָתַהּ׃ ז וְאִם מֶהֱוָה תְהֵי לִגְבַר וְנִדְרָהָא עֲלַהּ אוֹ פֵּירוּשׁ סִפְוָתַהָא דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ׃ ח וְיִשְׁמַע בַּעְלַהּ בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע וְיִשְׁתּוֹק לַהּ וִיקוּמוּן נִדְרָהָא וְאֶסָרַהָא דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן׃ ט וְאִם בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע בַּעְלַהּ אַעְדֵּי יָתַהּ וּבַטֵּיל יָת נִדְרַהָא דַּעֲלַהּ וְיָת פֵּירוּשׁ סִפְוָתַהָא דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ וּמִן קֳדָם יְיָ יִשְׁתְּבֵיק לַהּ׃ י וּנְדַר אַרְמַלְאָ וּמְתָרְכָא כֹּל דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּם עֲלַהּ׃ יא וְאִם בֵּית בַּעְלַהּ נִדְרַת אוֹ אֲסָרַת אֱסָר עַל נַפְשַׁהּ בְּקִיּוּם׃ יב וְיִשְׁמַע בַּעְלַהּ וְיִשְׁתּוֹק לַהּ לָא אַעְדֵּי יָתַהּ וִיקוּמוּן כָּל נִדְרָהָא וְכָל אֱסָרַהָא דַּאֲסָרַת עַל נַפְשַׁהּ יְקוּמוּן׃
וְאִם

תולדת אהרן

אהרן
ואם היו סס כו פא
ע עם סניעות כ
ושמע נדרים עג
ביום שמעו סס עג
ונד׳ אלמנ׳ כתובות סט נדרי׳ פס פט
ואם בית נדרים סז שבועות כ
או אסרה שבועות פט

רשב״ם

(יא) ואם בית אישה נדרה · אבל למעלה כתיב ונדריה עליה אותו פסוק בנדרים הקודמים קודם שנשאת והשמיע לפי הפשט שהבעל מיפר בקודמין :

רש״י

(ו) ואם הניא אביה אותה · אם מנע אותה מן הנדר כלומר שהפר לה הנאה זו איני יודע

מה

בבית איבהא עד תריסר שנין : ה וישמע איבהא ית נדרהא וכל איסרה דאסרת על נפשה ויתכוון וישתוק לה איבהא ויתקיימון כל נדרהא וכל איסרא דאסרת על נפשה יתקיים : ו ואין יבטל איבהא יתה ביומא דשמע או לא אתכוון לקיימא ובטיל בתר דישמע כל נדרהא ואיסרא דאסרת על נפשה לא יתקיימון ומן קדם יי ישתרי וישתבק לה ארום בטיל אבוהא יתה מן רשותא דנדרא : ז ואין אתנסבא אתנסיבת לגבר ונדרהא עלה או פירושי סיפתהא דאסרת על נפשה בבית איבהא ולא בטיל איבה עד לא אתנסיבת ומדאתנסיבת לגבר יתקיימון : ח ואין בתר דאתנסיבת נדרת וישמע בעלה וביומא דשמע יתכוון לקיימותהון וישתוק לה ויתקיימון נדרהא ואיסרהא דאסרת על נפשה יתקיימון : ט ואין ביומא דשמע בעלה בטיל לה וישרי ית נדרה דעלה וית פירוש ספתהא דאסרת על נפשה ומן קדם יי ישתרי וישתבק לה : י ונדרא דארמלא ומתרכא כל דאסרת על נפשה יקום עלה : יא ואין עד דהיא בבית בעלה ולא בגרת נדרת או אסרת אסר על נפשה בקיומא : יב וישמע בעלה
וישתוק

כדאמרינן אומרים(?) נגית דין שיעסוק · וכן דגלים על פי ראשי המטות נקביעים · ויצו' כשיסר' נברה ראשיהן נודרין כמו שיפתח · וכן שרי האלפים · ונקרב את קרבן יי' · נדרים נני' רוצה שהנודר חשוב כרוצה אם אינו

משלם דבעו נדרי הבנים מתים · והחריש לה ב' במס' והחריש לה אביה וקמו כל נדריה ואידך בפרשה עצמה ושמע אישה ביום שמעו והחריש לה וקמו כל נדריה היינו דאיתא בנדרים · ושמע אישה פרט לם פרט שהוא מדבר ואינו

רש"י

מה היא כשהוא אומר ואם ביום שמוע אישה יניא אותה והפר הוי אומר הנאה זו הפרה · ופשוטו לשון מניעה והסרה וכן למה תניאון וכן שמן ראש אל יניא ראשי וכן וידעתם את תנואתי את אשר סרתם מעלי : ויי' יסלח לה · במה הכתוב מדבר באשה שנדרה בנזיר ושמע בעלה והפר לה והיא לא ידעה ועוברת על נדרה ושותה יין ומטמאה למתים זו היא שצריכה סליחה ואע"פ שהוא מופר ואם המופרין צריכים סליחה ק"ו לשאינן מופרים : (ז) ואם היו תהיה לאיש · זו ארוסה או אינו אלא נשואה כשהוא אומר ואם בית אשה נדרה הרי נשואה אמור וכאן בארוס' ובא לחלוק בה שאביה ובעלה מפירין נדריה הפר האב ולא הפר הבעל או הפר הבעל ולא הפר האב הרי זה אינו מופר ואין צריך לומר אם קיים אחד מהם : ונדריה עליה · שנדרה בבית אביה ולא שמע בהן אביה ולא הופרו ולא הוקמו : (ח) ושמע אישה וגו' · הרי לך שאם קיים הבעל שהוא קיים : (יג) ואם הפר יפר אותם · יכול אפילו לא הפר האב ת"ל בנעוריה בית אביה כל שבנעוריה ברשות אביה הוא : (י) כל אשר אסרה על נפשה יקום עליה · לפי שאינה לא ברשות אב ולא ברשות בעל ובאלמנה מן הנשואין הכתוב מדבר אבל אלמנה מן האירוסין מת הבעל כתרגמנה וחוזרת רשות לאב : (יא) ואם בית אישה נדרה בנשואה הכתוב מדבר :

אבן עזרא

גד אל משה ואל אלעזר ואל נשיאי העדה ולדברו דבריהם ואחרי כן כתוב ויצו להם משה את אלעזר הכהן ואת יהושע בן נון ואת ראשי אבות המטות הם נשיאי העדה הנזכרי' ובעבור שאמר משה לבני גד ולבני ראובן והיוצא מפיכם תעשו על כן כתוב וידבר משה אל ראשי המטות ושם כתוב ככל היוצא מפיו יעשה : לבני ישראל · שיאמרו כן לבני ישראל : (ג) ליי' · שהזכיר השם והנדר אם יהיה כן אתן לשם כך וכך או אתענה : השבע · שם הפועל ובא עם שם וכמוהו רבים : לא יחל דברו · כמו לא יחלל ואיננו לשון מחילה והנה אנחנו צריכין לקבלה כי הכתוב אמר איש ואשה ולא פי' מתי יהיה איש או מתי תהיה אשה : (ד) ואסרה אסר · או אסרה אסר . ואסרה ממשקל אחר ואיננו כמו אסר : (ו) הניא . כמו שבר והפר כמו את תנואתי : ביום שמעו ; לא ביום אחר : (ז) ונדריה עליה · בבית אביה ולא הניא אותה אביה בעלה יניא אותה :
ביום

נַפְשָׁהּ יָקוּם׃ יג וְאִם־הָפֵר
יָפֵר אֹתָם ׀ אִישָׁהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ
כו׳ מ״ו כָּל־מוֹצָא שְׂפָתֶיהָ לִנְדָרֶיהָ
וּלְאִסַּר נַפְשָׁהּ לֹא יָקוּם
אִישָׁהּ הֲפֵרָם וַיהוָה יִסְלַח־לָהּ׃
ס׳ נלוס׳ יד כָּל־נֵדֶר וְכָל־שְׁבֻעַת
אִסָּר לְעַנֹּת נָפֶשׁ אִישָׁהּ
יְקִימֶנּוּ וְאִישָׁהּ יְפֵרֶנּוּ׃ טו
ל׳ וְאִם־הַחֲרֵשׁ יַחֲרִישׁ לָהּ אִישָׁהּ
מִיּוֹם אֶל־יוֹם וְהֵקִים אֶת־כָּל־
נְדָרֶיהָ אוֹ אֶת־כָּל־אֱסָרֶיהָ
אֲשֶׁר עָלֶיהָ הֵקִים אֹתָם כִּי־
ו׳ פס׳ נלוס׳ הֶחֱרִשׁ לָהּ בְּיוֹם שָׁמְעוֹ׃ טז
וְאִם־הָפֵר יָפֵר אֹתָם אַחֲרֵי
שָׁמְעוֹ וְנָשָׂא אֶת־עֲוֺנָהּ׃ יז
אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה בֵּין אִישׁ לְאִשְׁתּוֹ
ג׳ נ׳ פס׳ ול׳ מ״ל בֵּין־אָב לְבִתּוֹ בִּנְעֻרֶיהָ בֵּית
אָבִיהָ׃ פ א וַיְדַבֵּר יְהוָה
לא
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ ב נְקֹם
נִקְמַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵת
הַמִּדְיָנִים אַחַר תֵּאָסֵף אֶל־
ה׳ מ״ו נלוס׳ עַמֶּיךָ׃ ג וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־
י״א רפין הָעָם לֵאמֹר הֵחָלְצוּ מֵאִתְּכֶם אֲנָשִׁים לַצָּבָא וְיִהְיוּ עַל־

יג וְאִם בַּטָּלָא יְבַטֵּיל
יָתְהוֹן בַּעְלַהּ בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע
כָּל אַפָּקוּת סִפְוָתְהָא לִנְדְרָהָא
וּלְאֱסַר נַפְשַׁהּ לָא יְקוּמוּן
בַּעְלַהּ בַּטִּילִנּוּן וּמִן קֳדָם יְיָ
יִשְׁתְּבֵיק לַהּ׃ יד כָּל נְדַר
וְכָל קְיוּמַת אֱסָר לְסַגָּפָא נְפַשׁ
בַּעְלַהּ יְקַיְּמִנּוּן וּבַעְלַהּ
יְבַטְּלִנּוּן׃ טו וְאִם
מִשְׁתַּק יִשְׁתּוֹק לַהּ בַּעְלַהּ
מִיּוֹם לְיוֹם וִיקַיֵּים יָת כָּל
נִדְרָהָא אוֹ יָת כָּל אֱסָרָהָא
דַּעֲלַהּ קַיֵּים יָתְהוֹן אֲרֵי שְׁתֵיק
לַהּ בְּיוֹמָא דִּשְׁמַע׃ טז
וְאִם בַּטָּלָא יְבַטֵּיל יָתְהוֹן
בָּתַר דִּשְׁמַע וִיקַבֵּיל יָת חוֹבַהּ׃
יז אִלֵּין קְיָמַיָּא דְּפַקֵּיד יְיָ
יָת מֹשֶׁה בֵּין גְּבַר לְאִתְּתֵיהּ
בֵּין אַבָּא לִבְרַתֵּיהּ בִּרְבִיוּתַהּ
בֵּית אֲבוּהָא׃ א וּמַלֵּיל יְיָ
עִם מֹשֶׁה לְמֵימַר׃ ב
אִתְפְּרַע פּוּרְעָנוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִן מִדְיָנָאֵי בָּתַר כֵּן תִּתְכְּנֵישׁ
לְעַמָּךְ׃ ג וּמַלֵּיל מֹשֶׁה
עִם עַמָּא לְמֵימַר זָרִיזוּ מִנְּכוֹן
גֻּבְרִין לְחֵילָא וִיהוֹן עַל מִדְיָן
למתן

אהרן
אישה נזיר כג
קדוש׳ין פה
כל נדר נדרים פ
שבועות כ
אישה נדרים עב
עו פג
נזיר יב
גטין פה
סנהד׳ לו
ואם החרש נדרים עט
כי החרש פט
בין איש פס פה
בנעוריה כתובות מ
מו מו
נדרים ע
קדושין ג
החלצו יבמות קב

רשבם

(טו) ואם הפר יפר אותם אחרי שמעו · והוא אינה יודעת ששמע ונשא את עונה · שאינם מופרים והיא שוגגת שלא ידעה אם שמע עד עתה אם לאו:
ויספרו

רש״י

מדין

(יד) כל נדר וכל שבועת איסר וגו׳ · לפי שאמר שהבעל מפר יכול כל נדרים במשמע ת״ל לענות נפש אינו מפר אלא נדרי ענוי נפש בלבד והם מפורשים במסכת נדרים: (טו) מיום אל יום · שלא תאמר מעת לעת לכך נאמר מיום אל יום ללמדך שאין מפר אלא עד שתחשך: (טז) אחרי שמעו · אחרי ששמע וקיים שאמר אפשי בו וחזר והפר לה אפי׳ בו ביום: ונשא את עונה · הוא נכנס תחתיה למדנו מכאן שהגורם תקלה לחבירו הוא נכנס תחתיו לכל עונשין: (ג) מאת המדינים · ולא מאת המואבים שהמואבים נכנסו לדבר מחמת יראה שהיו יראים מהם שיהיו

שוללים

וישתוק לה ולא בטיל יתהון ומית עד דלא בגרת ויתקיימון כל נדרהא וכל איסרי דאסרת על נפשה יתקיימון וליות איברהא זכי בה רתוב לבטלותהון : יג ואין מישרא ישרי יתהון בעלה ביומא דשמע כל אפקות שפוותהא לנדרהא ולאיסרי נפשהא לא יתקיימון ואין בעלה בטילינון ולא ידעת ועברת מן קדם יי ישתבק לה : יד כל נידרא וכל קיום אסרא לסגפא נפש בעלה יקיימינון ובעלה יבטלינון : טו ואין משתק ישתוק ושתקוולה בעלה מיומא דשמע ליומא חורן ויתקיימון כל נדרהא או ית כל אסרהא דעלה ובמשתוקיה קיים יתהון ארום שתיק לה ביומא ואתכוון ולא שרינין ביומא דשמע : טז ואין מישרא ישרי לה יומא חד בתר דשמע לא סניא לה בשירותהא ואין מפסא פתגמא בעלה או איבה מקביל ית חובה : יז אלין אחווית קיימיא דפקיד יי ית משה בין גבר לאתתיה בין איבא לברתיה ביומי טליותא עד דהיא בבית איבהא ולא ביומי טליותה והיא בבית בעלה : א ומליל יי עם משה למימר : ב אתפרע פורענות בני ישראל מן מדינאי ומן בתר כדין תתכנש לעמך : ג ומליל משה עם עמא למימר אזדרזו לוותכון גוברין לחילא ויהון מסדרין סדרי קרבא על מדין למיתן פורענות עמא דיי

בסרין

ירושלמי

בעלה אפס יתהון :
בעלה יפס יתהון :
ביומא מדיורה בביתיה דאבוהא :
אזדיינו מן לותכון :

בעל הטורים

שומע · שאינו מפיר וילפינן אב מבעל · לענות ב׳ במס׳ לענות נפש . על מחלת ליגנו׳ והוא ענין כלישיר לומר שאם נדרה שלא לשמוע כלי שיר שבעלם מפר לה שחשו׳ כנדר ענוי נפש · כדאיתא במועד קטן שאף הזקנו׳ בהנות שכלי שיר · בת שתין בבת שית לקל טנלאן ריהטא׳ כן ואח׳ס׳שין לשם · בניצוריה ·

קל המורים

אותיות נערה י״ב · לומר לך נת י״ב שנים ויום אחד נדריה נתקין · נקם נקמת בני ישראל · סמך זו לפרשת נדרים לומר לך שנולדין נעת נדרה למלחמה · ועוד אמרו האחרים לבתו ולאשתו ולא הפר להן היא נכנס מתתיהן · מדינים שהחטיאו את ישראל לא כל שכן שיענשו · אחר תאסף נקו׳ שרשה

רש״י

מוללים אותם שלא כאמר אלא אל תתגר בם מלחמה אבל מדינים נתעברו על ריב לא להם · דבר אחר מפני ב׳ פרידות טובות שיש לי להוציא מהם רות המואביה ונעמה (אשת שלמה המלך ולאו דוקא שנעמה מבעמון היתה כדאיתא פ׳ שור שנגח ד׳ וה׳ בתו׳ ·) העמונית : (ג) וידבר משה וגו׳ · אע״פ ששמע שמיתתו תלויה בדבר עשה בשמחה ולא איחר : החלצו · כתרגומו לשון חלוצי צבא מזויינים : אנשים · צדיקים וכן בחר לנו אנשים וכן אנשים חכמים וידועים : נקמת יי׳ · שהעומד כנגד ישראל כאלו עומד כנגד הקב״ה :

לכל

אבן עזרא

(ט) ביום שמוע · הדבר מפיה · מבטא שפתיה · השבועה : (יא) ואם בית אישה נדרה · האלמנה בימים הקדמונים והביא אותה לא תקיים נדרה בימי אלמנותה וזה על דבר העתיד שנדרה ומת הבעל קודם געת הזמן · מלת סליחה מפורשת : (יד) לענות נפש · אפי׳ לענות נפש שהוא הצום כאשר פירשתי : (טו) והקים · כבר הקים ואחר כן פירש איך הקים אותם בעבור שהחרים ביום שמעו : (טו) ונשא את עונה · כי היא ברשותו : (יז) בין איש לאשתו · והיא נוגרת : בין אב לבתו · אם איננה נוגרת על כן כאמר בנעוריה : (ג) החלצו · הגרו חלוציהם : נקמת יי׳ · היא נקמת בני ישראל בעבור ע״ז : (ה) וימסרו · כמו וינתקו וקרוב ממנו למסור מעל ביי׳ : (ו) וכלי הקדש : הארון : (ז) ויהרגו כל זכר · גדול בשנים : (ח) ואת צור · אבי כזבי : ובלעם בן בעור · יש אומרים אחר שנב אל מקומו בא אל מדין כאשר שמע המגפה שהיתה בישר׳ בעצתו שב לקחת ממון מזקני מדין : (ט) חילם · גם כלל והוא זהב וכסף ונחשת וברזל ובגדים : (י) ואת כל עריהם במושבותם ·

כלל

מדין לתת נקמת יהוה במדין: ד אלף למטה אלף למטה לכל מטות ישראל תשלחו לצבא:
ג' ה וימסרו מאלפי ישראל אלף למטה שנים עשר אלף
בו' מ"ו נחא חס' ג' כטע' כתו' מסה ר פארן
חלוצי צבא: ו וישלח אתם משה אלף למטה לצבא אתם ואת פינחס בן אלעזר
ג' כטע' וכו' סוריא תו
הכהן לצבא וכלי הקדש וחצצרות התרועה בידו:
ג' ז ויצבאו על מדין כאשר צוה יהוה את משה ויהרגו כל זכר: ח ואת מלכי
ג' וחד אל חל יהס
מדין הרגו על חלליהם את אוי ואת רקם ואת צור ואת חור ואת רבע חמשת מלכי
ג' מדין ואת בלעם בן בעור
ט' הרגו בחרב: ט וישבו בני ישראל את נשי מדין ואת טפם ואת כל בהמתם ואת
ע' חס' כל מקנהם ואת כל חילם בזזו: י ואת כל עריהם
ג' במושבתם ואת כל טירתם

שרפו

למתן פורענות דין עמא דיי במדין: ד אלפא לשבטא אלפא לשבטא לכל שבטיא דישראל תשלחון לחילא: ה ואתבחרו מאלפיא דישראל אלפא לשבטא תרי עסר אלפין מזרזי חילא: ו ושלח יתהון משה אלפא לשבטא לחילא יתהון וית פנחס בר אלעזר כהנא לחילא ומאני דקודשא וחצצרת יבבתא בידיה: ז ואתחילו על מדין כמא דפקיד יי ית משה וקטלו כל דכורא: ח וית מלכי מדין קטלו על קטיליהון ית אוי וית רקם וית צור וית חור וית רבע חמשא מלכי מדין וית בלעם בר בעור קטלו בחרבא: ט ושבו בני ישראל ית נשי מדין וית טפלהון וית כל בעירהון וית כל גיתהון וית כל נכסיהון בזו: י וית כל קרויהון במותבניהון וית כל בית סגדתהון אוקידו בנורא:

ושבו

וישלח סוטה מג
ואת מלכי סנהדרין קו

רשב"ם

(ה) וימסרו בעל כרחן לפי שאמר הק"ב ואחר תאסף אל עמך · מדרש אגדה :

את

רש"י

(ד) לכל מטות ישראל · לרבות שבט לוי : (ה) וימסרו להודיעך שבחן של רועי ישראל כמה הם חביבים על ישראל עד שלא שמעו במיתתו מה הוא אומר עוד מעט וסקלוני ומששמעו שמיתת משה תלויה בנקמת מדין לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחן : (ו) אותם ואת פינחס · מגיד שהיה פנחס שקול כנגד כולם · ומפני מה הלך פנחס ולא הלך אלעזר אמר הקב"ה מי שהתחיל במצוה שהרג כזבי בת צור יגמור · דבר אחר שהלך לנקום נקמת יוסף אבי אמו שנאמר והמדנים מכרו אותו ומנין שהיתה אמו של פנחס משל יוסף שנאמר מבנות פוטיאל מזרע יתרו שפיטם עגלים לע"א ומזרע יוסף שפטפט

ביצרו

בסדרין : ד אלפא לשבטא אלפא לשבטא לכל שיבטיא דישראל
תשדרון לחילא : ה ואתבחרו גוברין צדיקין ומסרון נפשהון
כאלפיא דישראל אלפא לשבטא תריסר אלפין מזרזי חילא : ו
ושדר יתהון משה אלפא לשיבטא לחילא יתהון וית פינחס בר אלעזר
כהנא לחילא ואוריא ותמיא דקודשא למשיילא בהון וחצצרות יבבא
בידיה לסכנש ולמשרי ולמיטל משריתא דישראל : ז ואתחיילון
על מדין אקפוה מתלת טריגונהא הכמא דפקיד ייית משה וקטלו כל
דכורא : ח וית מלכי מדינאי קטלו על קטולי משרייתהון ית אוי וית
רקם וית צור הוא בלק וית חור וית רבע חמשת מלכי מדין וית בלעם בר
בעור קטלו בסייפא והוה כיון דחמא בלעם חייבא ית פנחס כהנא רדיף
מן בתרוי עבד מלתא דקוסמין ופרח באויר שמיא מן יד אידכר פנחס
שמא רבא וקדישא ופרח בתרוי ואחדיה ברישיה ואחתיה שלף סייפא
ובעא למקטליה פתח פומיה במילי תחנונין ואמר לפנחס אין תקיים ית
נפשי משתבענא לך דכל יומין דאנא קיים לית אנא מלטיט ית עמך
עני ואמר ליה הלא אנת הוא לבן ארמאה דבעית למישיציא ית יעקב
אבונו ונחתא למצרים בגין למובדא זרעא ומן בתר דנפקו ממצרים
גריתא בהון עמלק רשיעא וכדון אתגרתא איתגרא למילוט יתהון וכיון
דחמיתא דלא אהניין עובדך ולא קביל מימרא דיי מינך אמליכת מלכא
בישא ית בלק למוקמא ית בנתיה בפרשת אורחתא למטעיא יתהון
ונפלו בגין כן מנהון עשרין וארבעה אלפין בגין כן לית אפשר תוב
למקיימא ית נפשך ומן יד שלף סייפיה מן תיקה וקטליה : ט ושבו
בני ישראל ית נשיהון דמדינאי וית טפלהון וית כל בעיריהון וית כל
גיתיהון וית כל ניכסיהון בזו : י וית כל קורייהון ובתי טירוניהון
וית

מעשה מדינית ולא קנא להם לכך נתלו חייו בנקמת מדינים. אל עמיך. מלא יו"ד לומר לך שני' מקומות הוזכרה מיתתו בתורה. אלף למטה אלף למטה. לכל מטה שנים אלפים הרי עשרים וארבעה אלפים שלכו עליהם למלחמה. כנגד עשרי' וארבעה אלפים שהפילו מישראל. הפסוק מתחיל באלף ומסיים באלף לומר לך שכולם היה להם לב אחד

לאביהם שנשאים. וימסרו מאלפי ישראל שמסרו עצמם על קדושת השם להצלת ישראל וישלח אותם משה אלף למטה לצבא ואת פנחס. והנשיאים לא שלא עמהם כדי שלא יתגייס שבט שמעון שנהרג נשיא משבטו. ואת בלעם בן בעור הרגו בחרב. ביהושע אומר ואת בלעם בן בעור הקוסם אלמד שהביאוהו לפני משה ודנוהו מדין מכשפה לא תחיה. יש דרך ישר

רש"י | אבן עזרא

בידרו • דבר אחר שהיה משוח מלחמה : כלל ופרט : טירות' • ארמוני המלכים :
וכלי הקדש • זה הארון והציץ שהיה בלעם (יא) ויקחו את כל השלל ואת כל
עמהם ומפריח מלכי מדין בכשפים והוא עצמו המלקוח
פורח עמהם הראה להם את הציץ שהשם חקוק בו והם נופלים לכך נאמר על חלליהם במלכי מדין
שנופלים על החללים מן האויר וכן בבלעם כתוב על חלליהם בספר יהושע : בידו • ברשותו וכן
ויקח את כל ארצו מידו : (ח) חמשת מלכי מדין • וכי איני רואה שחמשה מנה הכתוב למה
הוזקק לומר חמשת אלא ללמדך ששוו כולם בעצה והשוו כלם כפורענות בלעם הלך שם ליטול שכר
עשרים וארבעה אלף שהפיל מישראל בעצתו ויצא ממדין לקראת ישראל ומשיאן עצה רעה אמר להם
אם כשהייתם ששים רבוא לא יכולתם להם ועכשיו בי"ב אלף אתם באים להלחם נתנו לו שכרו משלם
ולא קפחוהו : בחרב • הוא בא על ישראל והחליף אומנותו באומנותם שאין נושעים אלא
בפיהם ועל ידי תפלה ובקשה ובא הוא ותפש אומנותם לקלל בפיו אף הם באו עליו והחליפו
אומנותם באומנות האומות שבאין בחרב שנאמר ועל חרבך תחיה : (י) טירותם • מקום
פלטרין שלהם שהם לשון מושב כומרים יודעי חוקיהם • דבר אחר לשון מושב שריהם כמו
שמתורגם שרני פלשתים טורני פלשתאי : ויקחו

שרפו באש: יא ויקחו את־
כל־השלל ואת כל־המלקוח
באדם ובבהמה: יב ויבאו
אל־משה ואל־אלעזר הכהן
ואל־עדת בני־ישראל את־
השבי ואת־המלקוח ואת־
השלל אל־המחנה אל־ערבת
מואב אשר על־ירדן ירחו:
ס יג ויצאו משה ואלעזר
הכהן וכל־נשיאי העדה
לקראתם אל־מחוץ למחנה:
יד ויקצף משה על פקודי
החיל שרי האלפים ושרי
המאות הבאים מצבא
המלחמה: טו ויאמר
אליהם משה החייתם כל־
נקבה: טז הן הנה היו
לבני ישראל בדבר בלעם
למסר־מעל ביהוה על־דבר־
פעור ותהי המגפה בעדת
יהוה: יז ועתה הרגו כל־
זכר בטף וכל־אשה ידעת
איש למשכב זכר הרגו:
יח וכל־הטף בנשים אשר
לא־ידעו משכב זכר החיו
לכם: יט ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים כל הרג

וכל

נפש

יא ושבו ית כל שראה
וית כל דברתא באנשא
ובבעירא: יב ואיתיאו
לות משה ולות אלעזר כהנא
ולות כנשתא דבני ישראל
ית שביא וית דברתא וית
עדאה למשריתא למשריא
דמואב דעל ירדנא דיריחו:
יג ונפקו משה ואלעזר
כהנא וכל רברבי כנשתא
לקדמותהון לברא
למשריתא: יד ורגיז
משה על דממנן על חילא
רבני אלפין ורבני מאותא
דאתו מחיל קרבא: טו
ואמר להון משה הקימתון
כל נוקבא: טז הא אנון
הואה לבני ישראל בעצת
בלעם לשקרא שקר קדם יי
על עיסק פעור והות מותנא
בכנשתא דיי: יז וכען
קטולו כל דכורא בטפלא
וכל אתתא דידעת גבר
למשכבי דכורא קטולו:
יח וכל טפלא בנשיא
דלא ידעא משכבי דכורא
קימו לכון: יט ואתון
שרו סברא למשריתא
שבעא יומין כל דקטל נפשא

ל' ומ"ג | ג' חס' ונחור' | ל' ומ"ג | כל קרי' ירחו ב"מ | יהושע ופ' כיס | ל' | ל' ומ' לכתו' | ג' | ג' ב' וחס' | ג' וכל פיר הספדים דכו' | ב' עלים סגיג

אתרן | ויקצוף משה על שבת סד פסחים סו | וכל אשה יבמות ס | וכל הטף שם קדושין עח | כל הורג יבמות סא

רשב"ם

(יב) את השבי אדם. ואת המלקוח בהמות ואת השלל מטלטלין: (יג) אל מחוץ למחנה כדי שלא יכנסו הבאים מן המלחמה במחנה. מפני טומאת נפש:

רש"י

(יא) ויקחו את כל השלל. מגיד שהיו כשרים וצדיקים ולא נחשדו על הגזל לשלוח יד בבזה שלא ברשות שנאמר את כל השלל וגו' ועליהם מפורש בקבלה שניך כעדר הרחלים וגו' אף אנשי המלחמה שביך כלם צדיקים:

אך

שלל. הן מטלטלין של מלבוש ותכשיטין. בז. הוא בזת מטלטלין שאינן תכשיט: מלקוח

וְיַת בְּמַסֵי בֵּית סִגְדֵיהוֹן אוֹקִידוּ בְּנוּרָא : יא וּשְׁבוּ יַת כָּל עֲדִיתָא וְיַת
כָּל דְבַרְתָּא בְּאִינָשָׁא וּבִבְעִירָא : יב וְאַיְיתִיאוּ לְוַת מֹשֶׁה וּלְוַת אֶלְעָזָר
כַּהֲנָא וּלְוַת כָּל כְּנִשְׁתָּא דִבְנֵי יִשְׂרָאֵל יַת שִׁבְיָתָא וְיַת דְבַרְתָּא וְיַת עֲדִיתָא
לְמַשְׁרִיתָא לְמֵשְׁרַיָא דְמוֹאָב עַל יַרְדְנָא דִירִיחוֹ : יג וּנְפָקוּ מֹשֶׁה
וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְכָל אֲמַרְכְּלֵי כְּנִשְׁתָּא לְקַדְמוּתְהוֹן לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא :
יד וּכְנַס מֹשֶׁה עַל אִסְטְרַטִיגִין דִמְמַנַן עַל חֵילָא רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי
מָאוָותָא דְאָתוּ מֵחֵיל סִדְרֵי קְרָבָא : טו וַאֲמַר לְהוֹן מֹשֶׁה הֲקַיֵימְתּוּן
כָּל נוּקְבָא : טז הֲנוּן הֲנוּן דַהֲוָאָה תוּקְלָא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֵיצְתָא
דְבִלְעָם לְמִשְׁקְרָא שְׁקַר קֳדָם יְיָ עַל עֵיסַק פְּעוֹר וַהֲוָה מוֹתָנָא בִּכְנִשְׁתָּא
דַיְיָ : יז וּכְדוֹן קְטוּלוּ כָּל דְכוּרָא בְּטַפְלַיָא וְכָל אִתְּתָא דִידַעַת גְבַר
לְמִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא קְטוּלוּ : יח וְכָל טַפְלָא בִּנְשַׁיָא אוֹקִימוּ קֳבֵל
צִיצָא כְּלִילָא דְקוּדְשָׁא וְיִסְתַּכְּלָן בֵּיהּ וּמַאן דְהִיא מִבְעֲלָא לִגְבַר יִתְעַבְּרוּן
אַפָּהָא סוּרִיקָן וּמַאן דְלָא יְדַע מִשְׁכְּבֵי דְכוּרָא יְהוֹן סַמְקִין אַפָּהָא הֵיךְ
נוּרָא וְתִקַיְימוּנִין לְכוֹן : יט וְאַתּוּן שְׁרוּ לְמִבְּרָא לְמַשְׁרִיתָא שׁוּבְעָא
יוֹמִין כָּל דְקַטִיל בַּר נְשָׁא וְכָל דִיקְרַב בִּקְטִילָא תַּרְוֵן תַּלּוֹי בְּיוֹמָא תְלִיתָאָה
וּבְיוֹמָא

לפני איש ואחריתה דרכי מות • יש דרך ישר • ר"ת עולה כ"ד• וס"ת שכר• כ"ד אלף שנפל מישראל בעצתו • יודעת איש בגימט' אין בתוליה חוזרין • יודעת ג' נמסור הכא ואידך דינה נלעד • נפלאים מעשיך ונפשי יודעת מאד•

והיינו דאיתא בינמות שהעבירום לפני ציץ כל שפניה מוריקות נידוע שנבעלה והיינו נפלאים מעשיך • שע"י ידי נפלאות מעשין כדע אם היא יודעת איש• וכל א זה יודעת איש למשכב נג"י זהו אם היא נת ג' שנים• ויום אחד •

רש"י

מלקוח • אדם ובהמה ובמקום שכתוב שבי אצל מלקוח שבי באדם ומלקוח בבהמה : (יג) ויצאו משה ואלעזר הכהן • לפי שראו את נערי ישראל יוצאים לחטוף מן הבזה : (יד) ויקצוף משה על פקודי החיל • ממונים על החיל ללמדך שכל סרחון הדור תלוי בגדולים שיש כח בידם למחות : (טז) בדבר בלעם • אמר להם אפילו אתם מכניסים כל המונות (ס"א האומות) שבעולם אין אתם יכולים להם שמא מרובים אתם מן המצרים שהיו שש מאות רכב בחור בא ואשיאכם עצה אלהיהם של אלו שונא זמה הוא וכו' כדאיתא בחלק ובספרי: הן הנה: מגיד שהיו מכירים אותן זו היא שנכשל פלוני בה: (יז) וכל אשה יודעת איש• ראויה ליבעל אף על פי שלא נבעלה ולפני הציץ העבירום והראויה ליבעל פניה מוריקות : הרגו • למה חזר ואמר להפסיק הענין דברי רבי ישמעאל שאם אני קורא הרגו כל זכר בטף וכל אשה יודעת איש וכל הטף בנשים וגו' איני יודע אם להרוג (וכל אשה יודעת) עם הזכרים או להחיות עם הטף לכך נאמר הרגו : (יט) מחוץ למחנה • שלא יכנסו לעזרה: כל הורג נפש • רבי מאיר אומר בהורג בדבר המקבל טומאה הכתוב מדבר ולמדך הכתוב שהכלי מטמא אדם בחבורי המת כאלו נוגע במת עצמו או יכול אפילו זרק בו חץ והרגו תלמוד לומר וכל נוגע בחלל הקיש הורג לנוגע מה נוגע על ידי חבורו אף הורג על ידי חבורו : תתחטאו • במי נדה כדין שאר טמאי מתים שאף לדברי האומר קברי גוי' אין מטמאין באהל שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם אתם קרויים אדם מודה הוא שהגוים מטמאין במגע ובמשא שלא נאמר אדם אלא אצל טומאת אהלות שנאמר אדם כי ימות באהל : אתם ושביכם • לא שהגוים מקבלין טומאה וצריכין הזאה אלא מה אתם בני ברית

אבן עזרא

המלקוח • שם כלל לאדם ולבהמה : (יג) השבי • פרט לאדם : השלל • הם הבגדים : (יד) על פקודי החיל • מגזרת יפקוד יי' כמו פקידי החיל וכן מלת קרואי כמו קריאי: שרי האלפים ושרי המאות • הם מאה ושלשים שני' : (טו) החייתם כל נקבה • שטעם אפי' אחת וכן אין כל ויתכן להיות כמשמעו כי כל נקבה החיו ורבים כן : (יז) טף • שם כלל לקטן זכר או נקבה: (יט) אתם ושביכם • בעבור הכבוד השוכן בתוכם :

וכל

אף

ל׳ נפש וכל ׀ נגע בחלל
תתחטאו ביום השלישי
ג וביום השביעי אתם ושביכם:
מ׳ פסו׳ וכל וכל וכל׳ כ וכל־בגד וכל־כלי־עור
ג׳ ה׳ וכל־מעשה עזים וכל־כלי־עץ
תתחטאו: ס כא ויאמר
אלעזר הכהן אל־אנשי הצבא
ל׳ הבאים למלחמה זאת חקת
התורה אשר־צוה יהוה את־
ו׳ משה: כב אך את־הזהב
ל׳ ואת־הכסף את־הנחשת
ג׳ וא׳ ואת בנביא׳ את־הברזל את־הבדיל ואת־
העפרת: כג כל־דבר
אשר־יבא באש תעבירו
ל׳ באש וטהר אך במי נדה
יתחטא וכל אשר לא־יבא
באש תעבירו במים: כד
וכבסתם בגדיכם ביום
ג׳ וורקתי השביעי וטהרתם ואחר
תבאו אל־המחנה: ס
פ׳ כה ויאמר יהוה אל־משה
לאמר: כו שא את ראש
מ׳ג מלקוח השבי באדם ובבהמה
י׳ אתה ואלעזר הכהן וראשי
ג׳ אבות העדה: כז וחצית
ד׳ וח׳ג את־המלקוח בין תפשי
המלחמה היצאים לצבא ובין כל־העדה:

וכל דיקרב בקטילא תדון
עלוהי ביומא תליתאה
וביומא שביעאה אתון
ושביכון: כ וכל לבוש
וכל מאן דמשך וכל עובד
מעזי וכל מאן דאע תדון
עלוהי: כא ואמר אלעזר
כהנא לגברי חילא דאתו
לקרבא דא גזרת אוריתא
דפקיד יי ית משה: כב
ברם ית דהבא וית כספא
ית נחשא ית ברזלא ית
אבצא וית אברא: כג
כל מדעם דמתעל בנורא
תעברוניה בנורא וידכי ברם
במי אדיותא יתדי וכל דלא
מתעל בנורא תעברוניה
במיא: כד ותחוורון
לבושיכון ביומא שביעאה
ותדכון ובתר כן תיעלון
למשריתא: כה ואמר יי
למשה למימר: כו קביל
ית חושבן דברת שביא
באינשא ובבעירא את
ואלעזר כהנא ורישי אבהת
כנשתא: כז ותפלג ית
ית דברתא בין גברי מגיחי
קרבא דנפקו לחילא ובין
כל כנשתא:

ותפריש

אהרן
וכל בגד שבת סג סד חולין נה
ויאמר ערוכין סג פסחים סג
אך את שבת יא
כל דבר שבת כט נזיר לז סנהדרין לט הלכ׳ יס ענה במי נידה הלכ׳ ליט ט
וכבסתם קמא כח
כו׳הם

והרמת

רשב״ם

(כג) אך במי נדה. של פרה אדומה לטהרם מטומאת מת. ואחר דברים לנקותם מאיסור אוכל. הבלוע מאיסור אוכל בכלים:

ענדיך

רש״י

אף שביכם כשיבאו לברית ונטמאו צריכין הזאה: וכל מעשה עזים. להביא כלי הקרנים והטלפים והעצמות: (כא) ויאמר אלעזר

הכהן

ולא כפקיד אמנו אים בג׳ ימעדי׳ לעבירות • חנו ב׳כתס׳ חנו מון למחנה׳ חנו עליה סביבי פי׳ חוץ ע״ס שאמר חנו חוץ למחנה׳ חנו סביב דהיינו במחנה לויה כדכתיב והלויה חנו סביב למשכן אהל מועד • דטמא מת מותר ליכנס במחנה לויה ויאמר אלעזר הכהן זכר לראשי הקלפים פרשת טהרה׳ וה ס לא היו נידם כלי מתכות הלא נגדים חשובי׳ אבל אלעזר הכהן זכר לאנשי הצבא ורא״ש בידם כליאל תשמיש הכתנאים כנתי׳ לכן הור׳ לאם דיני ניעול אי נמי לפי שהיתה הזאה על ידו לכן הור׳

וּבְיוֹמָא שְׁבִיעָאָה אַתּוּן וְשִׁבְיְכוֹן : כ וְכָל לְבוּשׁ וְכָל מָנָא דִמְשַׁךְ וְכָל
עוֹבַד מְעָזֵי קַרְנָא וְגַרְמָא וְכָל מָאן דְקֵיסָא תַּדּוֹן עֲלוֹי : כא וַאֲמַר
אֶלְעָזָר כַּהֲנָא לְגוּבְרֵי חֵילָא דַאֲתוֹ מִן סִדְרֵי קְרָבָא דָא אַחְוָיַית גְזֵירַת
אוֹרַיְיתָא דְפַקֵּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה : כב בְּרַם לְחוּדְהוֹן בְּלָא חַלְדוּתְהוֹן יַת
דַהֲבָא וְיַת כַּסְפָּא וְיַת נְחָשָׁא וְיַת
פַרְזְלָא וְיַת קַסְטִירָא וְיַת בַרְבִּימִישָׁא
מָנֵיהוֹן לָא גוּלְמַיָא וְלָא פְשׁוּטַיָא :

ירושלמי

יַת קִיסְטְרָא וְיַת אֲבָרָא :

כג כָּל מִדַעַם דְאוֹרְחֵיהּ לְמִתְעֲלָא בְּנוּרָא לְבִיסַיָא קְדֵירָתָא שְׁפוּדַיָא
וְאַסְכַּלְתָא תַעַבְרוּן בְּנוּרָא וְיִדְכֵּי בָּתַר כְּדֵין בְּמַיָא דְכַשְׁרִין לְאִידְכָּאָה בְּהוֹן
דַוְותָא יִתְדֵי וְכָל דְלָא מִתְעַל בְּנוּרָא בְּחַנְכְּתָא בְּסַיָא קְתוּנַיָא
קוּמְקוּמְסַיָא תַעַבְרוּן בְּאַרְבְּעִין סָווין דְמוֹי : כד וְתִחַוְורוּן לְבוּשֵׁיכוֹן
בְּיוֹמָא שְׁבִיעָאָה וְתִדְכוּן וּמִן בָּתַר כְּדֵין תֵיעֲלוּן לְמַשְׁרִיתָא : כה וַאֲמַר
יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמֵימָר : כו סַב יַת שֵׁירוּי בִּזַת שִׁבְיְתָא בֶּאֱנָשָׁא
וּבִבְעִירָא וְתִקַבֵּל חוּשְׁבָּנֵהּ אַנְתְּ וְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא וְרֵישֵׁי אֲבָהַת כְּנִשְׁתָּא :
כז וְתַפְלֵיג יַת דִבַרְתָּא בֵּין גוּבְרַיָא בְּלוֹשַׁיָא דַאֲחַדוּ יַת עֲרִיתָא
באנחות

רש״י

הכהן וגו׳ • לפי שבא משה לכלל כעס בא לכלל טעות שנתעלמו ממנו הלכות גיעולי נכרים וכן אתה מוצא בשמיני למלואים שנא׳ ויקצוף משה על אלעזר ועל איתמר בא לכלל כעס בא לכלל טעות וכן בשמעו נא המורים ויך את הסלע ע״י הכעס טעה: אשר צוה יי׳ וגו׳ • תלה ההוראה ברבו : (כב) אך את הזהב וגו׳ • אע״פ שלא הזהיר לכם משה אלא על הלכות טומאה עוד יש להזהיר לכם על הלכות גיעול ואך לשון מעוט כלומר ממועטין אתם מלהשתמש בכלים אפי׳ לאחר טהרתן מטומא׳ מת עד שיטהרו מבליעת אסור נבלות ורבותינו אמרו אך את הז׳ב לומר שצריך להעביר חלודה שלו קודם שיגעילנו וזהו לשון אך שלא יהא שם חלודה אך המתכת יהיה כמות שהוא : (כג) כל דבר אשר יבא באש • לבשל בו כלום : תעבירו באש • כדרך תשמישו הגעלתו מי שתשמישו על ידי חמין יגעילנו בחמין ומי שתשמישו ע״י צלי כגון השפוד והאסכלה ילבננו באור : אך במי נדה יתחטא • לפי פשוטו חטוי זה לטהרו מטומאת מת א״ל צריכין הכלים גיעול לטהרם מן האיסור וחטוי לטהרן מן הטומאה ורבותינו דרשו מכאן שאף להכשירן מן האיסור הטעין טבילה לכלי מתכות ומי נדה הכתובין כאן דרשו מים הראויין לטבול בהם נדה וכמה הם מ׳ סאה : וכל אשר לא יבא באש • כל דבר שאין תשמישו ע״י האור כגון כוסות וצלוחיות שתשמישן בצונן ולא בלעו איסור : תעבירו במים • מטבילן ודיו ודוקא כלי מתכות : (כד) אל המחנה • למחנה שכינה שאין טמא מת טעון שילוח ממחנה לויה וממחנה ישראל : (כו) שא את ראש • קח את החשבון : (כז) וחצית את המלקוח

אבן עזרא

(כ) וכל מעשה עזים • כאשר פירשתי והנה הבגד בעבור שנגע בחלל הוא טמא בטעם ועמכם כל בגד עד שתתחטאו או תהיה מלת תתחטאו יוצאה וכן והתאויתם לכם כי הגבול הוא הפעול : (כא) ויאמר אלעזר הכהן • כי חקת תורת הפרה לשעור כתנה ומשה אמר להם תתחטאו דרך כלל ואלעזר פירש להם : (כב) הבדיל • ידוע : (כג) אך במי נדה יתחטא • היה נראה לנו כי הוא מי אפר הפרה כמו מי נדה לא זורק עליו וחז״ל אמרו כי טעמו בשיעו׳ המים שתרחץ בהם האשה הנדה ודעתם רחבה מדעתינו : (כו) שא את ראש • פירשתיו : מלקוח • הבהמה : בשבי • האדם ותחבר

כח והרמת מכס ליהוה
מאת אנשי המלחמה
היצאים לצבא אחד נפש
מחמש המאות מן האדם
ומן הבקר ומן החמרים ומן
הצאן: כט ממחציתם
תקחו ונתתה לאלעזר הכהן
תרומת יהוה: ל וממחצת בני
ישראל תקח אחד אחז מן
החמשים מן האדם מן הבקר
מן החמרים ומן הצאן מכל
הבהמה ונתתה אתם ללוים
שמרי משמרת משכן יהוה:
לא ויעש משה ואלעזר
הכהן כאשר צוה יהוה את
משה: לב ויהי המלקוח
יתר הבז אשר בזזו עם הצבא
צאן שש מאות אלף
ושבעים אלף וחמשת אלפים:
לג ובקר שנים ושבעים
אלף: לד וחמרים אחד
וששים אלף: לה ונפש
אדם מן הנשים אשר לא
ידעו משכב זכר כל נפש
שנים ושלשים אלף: לו
ותהי המחצה חלק היצאים
בצבא מספר הצאן שלש
מאות אלף ושלשים אלף
ושבעת אלפים וחמש מאות:

כח ותפריש נסיבא קדם
יי מן גברי מגיחי קרבא
דנפקו לחילא חד נפשא
מחמש מאה מן אנשא ומן
תורי ומן חמרי ומן ענא:
כט מפלגותהון תסבון
ותתן לאלעזר כהנא
אפרשותא קדם יי: ל
ומפלגות בני ישראל תיסב
חד דאתחד מן חמשין מן
אנשא מן תורי מן חמרי
ומן ענא מכל בעירא ותתן
יתהון לליואי נטרי מטרת
משכנא דיי: לא ועבד
משה ואלעזר כהנא כמא
דפקיד יי ית משה: לב
והוה דברתא שאר ביזא דבזו
עמא דנפקו לחילא ענא
שית מאה ושבעין וחמשא
אלפין: לג ותורי שבעין
ותרין אלפין: לד וחמרי
שתין וחד אלפין: לה
ונפשא דאנשא מן נשיא
דלא ידעא משכבי דכורא
כל נפשתא תלתין ותרין
אלפין: לו והות פלגותא
חולק גבריא דנפקו לחילא
מנין ענא תלת מאה ותלתין
ושבע אלפין וחמש מאה:
לז והות נסיבא קדם יי
מן ענא שית מאה שבעין
וחמש: לח ותורי תלתין
ושתא אלפין ונסיבתהון קדם
יי

לז ויהי המכס ליהוה מן הצאן שש מאות חמש
ושבעים: לח והבקר ששה ושלשים אלף ומכסם
ליהוה

לט
ליהוה שנים ושבעים:
וחמרים שלשים אלף וחמש
מאות ומכסם ליהוה אחד
וששים: ס ונפש אדם
ששה עשר אלף ומכסם
ליהוה

לט
יי שבעין ותרין:
וחמרי תלתין אלפין וחמש
מאה ונסיבתהון קדם יי שתין
וחד: ס ונפשא דאינשא
שתת עסר אלפין ונסיבתהון
קדם יי תלתין ותרין נפשין:

ויהב

בעל הטורים / יונתן בן עוזיאל

באנחות קרבא דנפקו לחילא ובין כל כנשתא: כח ותפריש נסיבא
לשמא דיי מן גוברי מגיחי קרבא דינפקו לחילא חדא כרת נשא מחמש
מאה היכדין מאנשא מן תורי ומן חמרי ומן ענא: כט מן פלוגתהון
דהוא חולק גברי מגיחי קרבא תסבון ותתנון לאלעזר כהנא אפרשותא
לשמא דיי: ל ומפלגות דבני ישראל תסב חד דמיתחד מן חמשין
מן בת נשא ומן תורי ומן חמרי ומן כל בעירא ותתן יתהון לליואי נטרי
מטרת משכנא דיי: לא ועבד משה ואלעזר כהנא היכמא דפקיד
יי ית משה: לב והות סכום דברתא שיור ביזתא דבזו עמא דנפקו
לחילא מניין ענא שית מאה ושובעין וחמשא אלפין: לג ותורי
שובעין ותרין אלפין: לד וחמרי שיתין וחד אלפין: לה ונפשת
אינשא מן נשיא דלא ידעו תשמיש דכורא כל נפשתא תלתין ותרין
אלפין: לו והות פלגותא חולק גובריא די נפקו לחילא סכום ענא
תלת מאה ותלתין ושובעא אלפין וחמש מאה: לז והות סכום
נסיבא לשמא דיי מן ענא שית מאה שובעין וחמש: לח וסכום
תורי תלתין ושתא אלפין וסכום נסיבתהון לשמא דיי שובעין ותרין:
לט וחמרי תלתין אלפין וחמש מאה וסכום נסיבתהון לשמא דיי
שובעין ותרין: ס וחמרי תלתין אלפין וחמש מאה וסכום נסיבתהון
לשמא

לחם גם כן
דיני גיעול
ושהרתם כ'
ובגדתם
גדיל' ביום
השביעי
וטהרתם
וזרקתי
עליכם מים
טהורים
וטהרתם
טעם יהלכות
גיעול הורה
לחם גם כן
עשרת הכלי'
שכיח בכהנ'
מלקוח בבים
בא את ראש
מלקוח
ביזקת
מבגו' מלקוח
פירו' ביוקת
מבגו' מלקוח
ואת לקחת'
מבגו' מלקוח

לכן פא את
ראש מלקוח
ותתן מכנ
מכס ליי'
אחיז אחד
אחד אחוז
מן החמשים
ואידך אחוז
לאיתמר
בדברי הימי'
נעגין
המשירות
חור כרפס
ותכלת אחוז
במבי' פ' ענא
המשרות
לעמוד על
הסיר' בתלו
אחד אחוז מן
החמשים
כרפס
ותכלת אחוז
מלמד אע"פ
שלא נכנסו
ניתן מכס

רשי / אבן עזרא

בין תופשי המלחמה וגו' · חציו לאלו וחציו לאלו:
(לב) ויהי המלקוח יתר הבז · לפי שלא נצטוו
להרים מכס מן המטלטלין אלא מן המלקוח כתב
את הלשון הזה ויהי המלקוח שבא לכלל חלוקה
ולכלל מכס שהי' עוד' על בז המטלטלי' אשר בזזו עם
הצבא איש לו ולא בא לכלל חלוק' מספר הצאן וגו':
וממחצית

ותחסר אלת וי"ו כמו שמש ירח: וראשי אבות
העדה · גם הנשואים: (כו) והנית את
המלקוח · שם בלל: (כח) אחד נפש · כמו
נפש אחד: (ל) אחד אחוז · כמו ובאחוז
אחוז ושניהם דבקים כאשר פירשתי: מכל
הבהמה · כמו גמלים והנה לא לקח שעור מהם
חלק אולי היו מעטי' ועל כן לא נזכר המספר
שהביאו ולא המספר שלקחו הלוים: (לג) יתר הבז · חוץ מאשר אכלו על כן אמר יתר והזכיר
מספרם כי היה מספר רב ולא שמענו שלל כמוהו גם כן הזכיר המכס כי · גם הוא רב גמלת · מכס
מפועלו הכפל על משקל ומשר ליולדתו הוא מגזרת תכסו על השה והטעם חלק · ואמר מן האדם ומן
הבהמה שם כלל:

הפקודים

ליהוה שנים ושלשים נפש:
מא ויתן משה את מכס
תרומת יהוה לאלעזר הכהן
כאשר צוה יהוה את משה:
מב וממחצית בני ישראל
אשר חצה משה מן האנשים
הצבאים: מג ותהי מחצת
העדה מן הצאן שלש מאות
אלף ושלשים אלף שבעת
אלפים וחמש מאות: מד
ובקר ששה ושלשים אלף:
מה וחמרים שלשים אלף
וחמש מאות: מו ונפש
אדם ששה עשר אלף:
מז ויקח משה ממחצת בני
ישראל את האחז אחד מן
החמשים מן האדם ומן
הבהמה ויתן אתם ללוים
שמרי משמרת משכן יהוה
כאשר צוה יהוה את משה:
מח ויקרבו אל משה
הפקדים אשר לאלפי הצבא
שרי האלפים ושרי המאות:
מט ויאמרו אל משה עבדיך
נשאו את ראש אנשי
המלחמה אשר בידנו ולא נפקד ממנו איש: נ
ונקרב את קרבן יהוה איש אשר מצא כלי זהב אצעדה
וצמיד

ג' וחסר מענין:
ד' פסוקי' מן ומן:
י'
ל' ג' וס' ותצעדם'

אונקלוס

מא ויהב משה ית נסיב
אפרשותא קדם יי לאלעזר
כהנא כמה דפקיד יי ית
משה: מב ומפלגות בני
ישראל דפליג משה מן גבריא
דנפקו לחילא: מג והות
פלגות כנשתא מן ענא תלת
מאה ותלתין ושבעא אלפין
וחמש מאה: מד ותורי
תלתין ושתא אלפין:
מה וחמרי תלתין אלפין
וחמש מאה: מו ונפשא
דאינשא שתת עסר אלפין:
מז ונסיב משה מפלגות
בני ישראל ית דאתחד חד
מן חמשין מן אינשא ומן
בעירא ויהב יתהון לליואי
נטרי מטרת משכנא דיי
כמה דפקיד יי ית משה:
מח וקריבו לות משה
דממנן די לאלפי חילא רבני
אלפין ורבני מאותא:
מט ואמרו למשה
עבדך קבילו ית חושבן גברי
מגיחי קרבא די עמנא ולא
שגא מננא אינש: נ
וקריבנא ית קורבנא דיי
גבר דאשכח מאן דדהב
שירין ושבכין עזקן קדשין
ומחוך

אחרן
ותהי מחצ' פתרא ג'
ונפש אדם ינחות סא כריתות ו
ולא נפקד פנת סד יבמות סא
ונקרב את סנת סב יומא נ
ונחוס קיג תמורה ו' ות

רשבם

(מט) עבדיך נשאו את ראש וגו' לא נפקד ממנו איש נמגפה • לפיכך • ונקרב את קרבנם לכפר על נפשותינו שנדרנו מלפני שהספנו

רש"י

(מב) וממחצית בני ישראל אשר חצה משה • לעדה והוציאה לשם מן האנשים הצובאים: ותהי מחצת העדה • כך

וכן

לִשְׁמָא דַייָ תְּלָתִין וּתְרֵין נַפְשָׁן : מא וִיהַב מֹשֶׁה יַת סְכוּם נְסִיבַת
אַפְרָשׁוּתָא דַייָ לְאֶלְעָזָר כַּהֲנָא הֵיכְמָא דְפַקִּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה : מב
וּמִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי פַלִּיג מֹשֶׁה מִן גּוּבְרַיָּא דִּנְפַקוּ לְחֵילָא : מג
וַהֲוַת סְכוּם פַּלְגוּת כְּנִשְׁתָּא מִן עָנָא תְּלַת מְאָה וּתְלָתִין וְשׁוּבְעָא אַלְפִין
וַחֲמֵשׁ מְאָה : מד וּסְכוּם תּוֹרֵי תְּלָתִין וְשִׁית אַלְפִין : מה וּסְכוּם
חֲמָרֵי תְּלָתִין אַלְפִין וַחֲמֵשׁ מְאָה : מו וּבְנַת נְשָׁא שִׁתְּסַר אַלְפִין :
מז וּנְסֵיב מֹשֶׁה מִפַּלְגוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יַת דְּמִיתְחַד חַד מִן חַמְשִׁין מִן
בְּנַת נְשָׁא מִן בְּעִירָא וִיהַב יַתְהוֹן לְלֵיוָאֵי נַטְרֵי מַטְרַת מַשְׁכְּנָא דַייָ הֵיכְמָא
דְפַקִּיד יְיָ יַת מֹשֶׁה : מח וּקְרִיבוּ לְוַת מֹשֶׁה אִסְטְרַטֵּיגִין דִּמְמַנַּן עַל
אַלְפֵי חֵילָא רַבָּנֵי אַלְפִין וְרַבָּנֵי מְאָוָתָא : מט וַאֲמָרוּ לְמֹשֶׁה עַבְדָךְ
קַבִּילוּ יַת סְכוּם גּוּבְרֵי מְגִיחֵי קְרָבָא דִּי עִמָּנָא וְלָא שְׁנָא מִנָּנָא אֱנָשׁ :
נ וְקָרִיבְנָא דוּרוֹנָא לִשְׁמָא דַייָ
כֵּיוָן דִּמְסַר יְיָ יַת מִדְיָנָאֵי בִּידֵינַן
וּכְבַשְׁנַן יַת אַרְעֲהוֹן וְיַת מְדִינַתְהוֹן
וַהֲוֵינַן עָיְילִין לְטַרְקְלִינֵיהוֹן וְחַמְיַין
בְּנָתֵיהוֹן יָאֲתָא חַטְיָיתָא מְפַרְנְקָתָא
וְכָל גְּבַר דְּהֲוָה מַשְׁכַּח עֲלֵיהוֹן מָנִין
דִּדְהַב הֲוֵי שָׁרֵי כְּלִילַיָּא מִן רֵישֵׁיהוֹן
קַדִּישַׁיָּא מִן אוּדְנֵיהוֹן קַטְלַיָּא מִן
צַוְרֵיהוֹן שֵׁירַיָּא מִן אֶדְרָעֵיהוֹן עִזְקָתָא
מִן אֶצְבְּעָתֵיהוֹן מְחוֹכַיָּא מִבֵּית תַּדְיֵיהוֹן
וּבְכָל דָּא חַס לָן לְמִיתְלֵי עֵינֵי בְּהוֹן וְלָא
אסתכלון

מן האדם והבהמה שנטלו כתנו מנות אמסלעלין דילפינן אחוז להכא מאחוז דהתם : ומקנם

ירושלמי

וְקָרִיבְנַן יַת קוּרְבָּנָא דַייָ כַּד
הֲוֵינַן עָלִין בְּבָתֵּיהוֹן דְּמַלְכַיָּא
מִדְיָנָאֵי וּבְקִיטוֹנֵי מִדְמְכֵיהוֹן
וַהֲוֵינַן חַמְיָן תַּמָּן בְּנָתֵיהוֹן
דְּמַלְכַיָּא מִדְיָנָאֵי יָאֲיָין
וּמְפַרְנְקָתָא וַהֲוֵינַן נַסְבִין
מִנְהוֹן קוּדַיָּא דְּדַהֲבָא מִן
רֵישֵׁיהוֹן וְקַדְּשַׁיָּא מֵאוּדְנֵיהוֹן
וְעִיזְקַיָּא מֵאֶצְבְּעָתְהוֹן וְעַקְלַיָּא
מאורעיהון

רש"י

וכך : (מז) ויקח משה וגו' · הפקדים · הממונים : (מט) לא נפקד · לא נחסר · ותרגום לא שגא אף הוא לשון ארמי חסרון כמו אנכי אחטנה תרגומו דהות שגיא ממניינא וכן כי יפקד מושבך יחסר מקום מושבך איש הרגיל לישב שם וכן ויפקד מקום דוד נחסר מקומו ואין יושב שם : (נ) אצעדה אלו צמידים של רגל · צמיד של יד) עגיל · נזמי אזן : וכומז · דפוס של בית הרחם לכפר על הרהור הלב של בנות מדין : פטרות

רשב"ם

החשבון שנימניכו כדי שלא ישלוט בנו נגף ולפיכך נוה הקב"ה לתתו על עבדת אהל מועד שכן אמינו בכי תשא וגו' ולא יהיה בהם נגף בפקוד אותם · ולקחת את כסף הכפורים מאת בני ישראל ונתת אותו על עבודת אהל מועד והיו לבני ישראל לזכרון וגו' אף כאן ויביאו אותו אל אהל מועד לזכרון לפני ה' · מאבא מורי הרב רבי מאיר שמעתי פיטה זו ועיקר : חוסים

אבן עזרא

(מח) הפקודים · פירשתיו : (מט) אשר בידינו · בעבור היותם ברשותם וכן ולקחת בידך עשרה אנשים : (נ) ונקרב · במחשבה או בפה : אצעדה · פיא על הזרוע כי כן כתוב : וצמיד · ליד : טבעת · באצבע : עגיל · באזנים כי כן כתוב אולי נקרא כן בעבור היותו עגול : וכומז · כמבירין :

וְצָמִיד טַבַּעַת עָגִיל וְכוּמָז לְכַפֵּר עַל־נַפְשֹׁתֵינוּ לִפְנֵי יְהוָה׃
נא וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאִתָּם כֹּל כְּלִי מַעֲשֶׂה׃
נב וַיְהִי כָּל־זְהַב הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר הֵרִימוּ לַיהוָה שִׁשָּׁה עָשָׂר אֶלֶף שְׁבַע־מֵאוֹת וַחֲמִשִּׁים שָׁקֶל מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וּמֵאֵת שָׂרֵי הַמֵּאוֹת׃
נג אַנְשֵׁי הַצָּבָא בָּזְזוּ אִישׁ לוֹ׃
נד וַיִּקַּח מֹשֶׁה וְאֶלְעָזָר הַכֹּהֵן אֶת־הַזָּהָב מֵאֵת שָׂרֵי הָאֲלָפִים וְהַמֵּאוֹת וַיָּבִאוּ אֹתוֹ אֶל־אֹהֶל מוֹעֵד זִכָּרוֹן לִבְנֵי־יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי יְהוָה׃ פ

לב א וּמִקְנֶה רַב הָיָה לִבְנֵי רְאוּבֵן וְלִבְנֵי־גָד עָצוּם מְאֹד וַיִּרְאוּ אֶת־אֶרֶץ יַעְזֵר וְאֶת־אֶרֶץ גִּלְעָד וְהִנֵּה הַמָּקוֹם מְקוֹם מִקְנֶה׃
ב וַיָּבֹאוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֶל־נְשִׂיאֵי הָעֵדָה לֵאמֹר׃
ג עֲטָרוֹת וְדִיבֹן וְיַעְזֵר וְנִמְרָה וְחֶשְׁבּוֹן וְאֶלְעָלֵה וּשְׂבָם וּנְבוֹ וּבְעֹן׃
ד הָאָרֶץ אֲשֶׁר הִכָּה יְהוָה לִפְנֵי עֲדַת יִשְׂרָאֵל אֶרֶץ מִקְנֶה הִוא וְלַעֲבָדֶיךָ מִקְנֶה׃ ס
ה וַיֹּאמְרוּ אִם־מָצָאנוּ חֵן בְּעֵינֶיךָ יֻתַּן אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לַעֲבָדֶיךָ

ומחוך לכפרא על נפשתנא קדם יי׃ נא ונסיב משה ואלעזר כהנא ית דהבא מנהון כל מאן דעובדא׃ נב והוה כל דהב אפרשותא דאפרשו קדם יי שתת עשר אלפין שבע מאה וחמשין סלעין מן רבני אלפין ומן רבני מאותא׃ נג גברי דחילא בזו גבר לנפשיה׃ נד ונסיב משה ואלעזר כהנא ית דהבא מן רבני אלפין ומאותא ואיתיאו יתיה למשכן זמנא דכרנא לבני ישראל קדם יי׃ א ובעיר סגי הוה לבני ראובן ולבני גד תקיף לחדא וחזו ית ארע יעזר וית ארע גלעד והא אתרא אתר כשר לבית בעיר׃ ב ואתו בני גד ובני ראובן ואמרו למשה ולאלעזר כהנא ולרברבי כנשתא למימר׃ ג מכללתא ומלבשתא ומכוורין ובית נמרין ובית חושבנא ובעלי דבבא וסיעת בית קבורתא דמשה ובעון׃ ד ארעא דמחא יי ית יתבהא קדם כנשתא דישראל ארע כשרא לבית בעיר היא ולעבדך אית בעיר׃ ה ואמרו אם אשכחנא רחמין בעינך תתיהב ית ארעא הדא לעבדך לאחסנא לא תעברננא ית ירדנא׃ ואמר

אחרן

ג' דסמיכין ופנע׃

ג' חסר בתורה׃

ומקנה רב ... אכרות

עטרות ... כרכות

ומקנה רב
היה לבני
ראובן ולבני
גד׳ הקדים
ראובן
ויאמרו בני
גד ובני
ראובן
הקדים גד •
אלא תחלה
הקדים ראובן
שהיה הגדול
ואחר כך
הקדים גד
שהיו גבורים
וזריזים
כיגרים
דכתיב וטרף
זרוע אף
קדקד ה׳
פעמים
הוזכרו בני
גד ובני
ראובן בפרש׳
זו • וזו נחלה
מבוהלת
בראשונה
ואחרית׳ לא
תבורך •
בנחלתם כתי׳
נמ׳ת
כסכיל ס׳
פעמים
שהוזכרו על
שלא נתן ליקח
בראשונה
אחריתה לא
תבורך סגלו
א׳ סניס קול׳

יונתן בן עוזיאל

אסתכלון בחדא מנהון דלא למחייבא
בחדא מנהון ולא נמות במיתותא
דמייתין בה רשיעיא לעלמא דאתי
ודא יידכר לן ליום דינא רבא
למכפרא על נפשתן קדם יי:
נא ונסיב משה ואלעזר כהנא
ית דהבא מנהון כל מאן דעובדא:
נב והוה סכום כל דהב
אפרשותא דאפרשו לשמא דיי
שיתסר אלפין ושבע מאה וחמשין
סלעין מן רבני אלפין ומן רבני
מאוותא: נג גוברין דחילא
בזזו גבר לנפשיה: נד ונסיב
משה ואלעזר כהנא ית דהבא מן
רבני אלפין ומאוותא ואייתיאו יתיה
למשכן זמנא דוכרנא טבא לבני
ישראל קדם יי: א ובעירי
סגיא הוון לבני ראובן ולבני גד
תקיף לחדא וחמון ית ארעא דמכוור
וית ארע גלעד והא אתרא אתר
כשר לבית בעיר: ב ואתו בני
גד ובני ראובן ואמרו למשה ולאלעזר כהנא ולרברבי כנשתא
למימר: ג מכללתא ומדבשתא מכוור ובית נמרי ובית חושבני
מעלת מרא שירן ובית קבורתיה דמשה ובעון: ד ארעא דכבש
יי ומחא יתבהא קדם כנשתא דישראל ארע כשר לבית בעיר היא
ולעבדך אית בעיר: ה ואמרו אין אשכחנא רחמין קדמך
תתיהב ארעא הדא לעבדך לאחסנא לא תעברננא ית יורדנא:

ירושלמי

מאורעהון ומעוכיא מן בירת
תדיהון חס לן משה רבן לא
אסתכל חד מינן בחדא
מנדהון ולא אתיתר חד מינן
בחדא מנהון דלא נהוי
שותף עמה בגהינם לעלמא
דאתי היא תקים לן ביום
דינא רבא לכפרא על
נפשתנא קדם יי:
וחמון ית ארעא דמכוור וית
ארעא דגלעד והא אתרא
אתר דנכסין היא:
מכללתא מדבשתא ומכוור
ובית נמרין וחשבון ולעלה
ושבם ונבו ובען:
מקנה נכסין:
ולמא תתברון:
וסליקו עד סגולה וחמון ית
ארעא:

ואמר

רש״י

(ג) עטרות ודיבון וגו׳ מארץ סיחון ועוג היו:

אבן עזרא

(נא) כל כלי מעשה • הגיד הכתוב שלא היה בהם כלי שבור: (נג) אנשי הצבא בזזו איש לו • הזכיר הכתוב זה להודיע כי זהב רב וכלי מעשה בזזו כל אחד: (א) לבני ראובן • כי הוא בן הגבירה: מקום מקנה • כי שם מרעה טוב: (ב) ויבאו בני גד • הם היו בעלי המקנה בתחלה על כן הקדימם הכתוב: (ה) ויאמרו יותן • אמר ויאמרו פעם אחרת בעבור שהאריכו הדברים יש אומרים כי את הוא פעול יותן ולא אדע למה זה כי הנה כתוב בעתם ארץ יחלק הארץ ולא בשם אותם הארץ אשר הוא בא שמה בקרבו:

תניאון

ג׳ אפ׳ לעבדיך לאחזה אל־תעברנו
את־הירדן: ו ויאמר משה
לבני־גד ולבני ראובן
ג׳ האחיכם יבאו למלחמה
ב׳ ר״פ ואתם תשבו פה: ז ולמה
תניאון ק׳ תנואון את־לב בני ישראל
מעבר אל־הארץ אשר־נתן
להם יהוה: ח כה עשו
ג׳ אבתיכם בשלחי אתם
מקדש ברנע לראות את־
הארץ: ט ויעלו עד־נחל
אשכול ויראו את־הארץ
ג׳ ומ״ג ויניאו את־לב בני ישראל
לבלתי־בא אל־הארץ אשר־
נתן להם יהוה: י ויחר־אף
יהוה ביום ההוא וישבע
ד׳ ר״פ גביה׳ לאמר: יא אם־יראו
האנשים העלים ממצרים
מבן עשרים שנה ומעלה את
האדמה אשר נשבעתי
לאברהם ליצחק וליעקב כי
לא־מלאו אחרי: יב בלתי
י׳ ג׳ כלב בן־יפנה הקנזי ויהושע
ס׳ ס״פ בן־נון כי מלאו אחרי יהוה:
יג ויחר־אף יהוה בישראל
ג׳ וחס׳ וינעם במדבר ארבעים שנה
עד־תם כל־הדור העשה
ג׳ ד׳ פוספו׳ הרע בעיני יהוה: יד והנה
קמתם תחת אבתיכם
תרבות אנשים חטאים לספות עוד על חרון אף־
ג׳ ול׳ כ״ב יהוה אל־ישראל: טו כי תשובן מאחריו ויסף עוד
להניחו

ו ואמר משה לבני גד
ולבני ראובן האחיכון ייתון
לקרבא ואתון תתבון הכא:
ז ולמא תונון ית לבא
דבני ישראל מלמעבר לארעא
דיהב להון יי: ח כדין
עבדו אבהתכון כד שלחית
יתהון מרקם גיאה למחזי ית
ארעא: ט וסליקו עד
נחלא דאתכלא וחזו ית
ארעא ואוניאו ית לבא דבני
ישראל בדיל דלא למיעל
לארעא דיהב להון יי:
י ותקיף רוגזא דיי ביומא
ההוא וקיים למימר: יא
אם יחזון גבריא דסליקו
ממצרים מבר עסרין שנין
ולעלא ית ארעא דקיימית
לאברהם ליצחק וליעקב ארי
לא אשלימו בתר דחלתי:
יב אלהן כלב בר יפנה
קנזאה ויהושע בר נון ארי
אשלימו בתר דחלתא דיי:
יג ותקיף רוגזא דיי
בישראל ואחרינון במדברא
ארבעין שנין עד דסף כל
דרא דעביד דביש קדם יי:
יד והא קמתון חלף
אבהתכון תלמידי גבריא
חיביא לאוספא עוד על תקוף
רוגזא דיי לישראל: טו
ארי תתובון מבתר דחלתיה
ויוסף עוד לאשבקותהון
במדברא

נ' וס"נ י"ג' להניחו במדבר ושחתם לכל העם הזה: ס
טז ויגשו אליו ויאמרו גדרת צאן
ז' נבנה למקננו פה וערים
לטפנו

במדברא ותחבלון לכל עמא הדין: טז וקריבו לותיה ואמרו חטרין דען נבני לבעירנא הכא וקירין לטפלנא:

ואנחנא

בעל | יונתן בן עוזיאל | אונקלוס | הטורים

חושים שנים במסור' אחרי ליטני ואנחנו נחלץ חושים ואידך ובני דן חושים. והיינו דאית' בפרק מי שמת. ודילמ' כתשי' של קנה. פי' הרבה קנים יונקי' משורש אחד ולתצלה נפרדים זה מזה. כך פירוש נחלץ כמו כתשים של קנה שנאחזי' זה בזה. כך נח'ל למלחמ' כי כן דרך שנלחמים

ו ואמר משה לבני גד ולבני ראובן האחיכון ייתון לקרבא ואתון תתבון הכא: ז ולמא תבטלון רעות בני ישראל מלמעיבר לארעא דיהב להון יי: ח הכדין עבדו אבהתכון כד שלחית יתהון מריקם גיעא למחמי ית ארעא: ט וסליקו עד נחלא דאתכלא וחמון ית ארעא ובטילו רעות ליבא דישראל בגין דלא למיעל לארעא דיהב להון יי: י ותקיף רוגזא דיי ביומא ההוא וקיים למימר: יא אין יחמון גובריא דסליקו ממצרים מבר עשרין שנין ולעילא ית ארעא דקיימית לאברהם ליצחק וליעקב ארום לא שלימו בתר דחלתי: יב אלהן כלב בר יפונה קניזאה ויהושע בר נון ארום שלימו בתר דחלתא דיי: יג ותקיף רוגזא דיי בישראל וטלטלינון במדברא ארבעין שנין עד דסף כל דרא דעבד דביש קדם יי: יד והא קמתון בתר אבהתכון תלמידי גובריא חייביא לסופפא תוב על תקוף רוגזא דיי על ישראל: טו ארום תתובון מבתר דחלתיה ויוסף תוב לאוחרותיהון במדברא ותחבלון לכל עמא הדין: טז וקריבו לותיה ואמרו דירין דען נבני לבעירנא הכא וקירוין לטפלנא:

ירושלמי

תסגון גוברין חייבין למספרה עוד על תקוף רוגזא:

להתקרב זה אל זה כדי שלא יפרידום האויבים. חלוץ שנים במסו' ויעבר לכם כל חלוץ חלוץ הנעל. והיינו דאמרי' כל היוצא למלחמ' בית דוד גט כריתו' כותב לאשתו שלא תזקק ליבם ולא תצטרך לחלוץ על היבם ושמעינן מכאן שגם משה עשה כן ואחנו ואח"כ דוד. וזהו ויעבר לכם כל חלוץ. חלוץ הנעל.

ואנחנא

רש"י

(ו) האחיכם. לשון תמיהה הוא: (ז) ולמה תניאון. תסירו ותמניעו לבם מעבור שיהיו סבורין שאתם יראים לעבור מפני המלחמה וחוזק הערים והעם: (ח) מקדש ברנע. כך שמה ושתי קדש היו: (יב) הקניזי. חורגו של קנז היה וילדה לו אמו של כלב את עתניאל: (יג) ויניעם. ויטלטלם מן נע ונד: (ס"א וטלטלם בנע ונד:) (יד) לספות. כמו ספו שנה על שנה. עולותיכם ספו וגו'. לשון תוספת: (טז) נבנה למקננו פה. חסים היו על ממונם יותר מבניהם ובנותיהם שהקדימו מקניהם לטפם אמר להם משה לא כן עשו העיקר עיקר והטפל

אבן עזרא

(ז) תניאון. כמו תשברון: כי העולים מצפון הלכו לנגב: (יא) לא מלאו. קל הלמ"ד והוא מהבנין הכבד מלא קרנך לא השלימו מה שהתחילו: (יב) כלב בן יפונה. בתחלה כאשר דבר השם ומלת מלאו כמו בקשו נפשי שלאו באם מקדשך: (יג) ויניעם. מגזרת נע ונד בעבור שלא נחו: (יד) תרבות. מגזרת אשר טפחתי ורביתי והוא קרוב מגזרת על כל רב ביתו והטעם גדול השנים: לספות. כמו להוסיף רק הוא משרש אחר וכמוהו ספו על זבחיכם כי לא מצאנו בבעלי היו"ד מזה השרש בבנין הקל חסר יו"ד

לטפנו: יז ואנחנו נחלץ
חשים לפני בני ישראל עד
אשר אם הביאנם אל מקומם
וישב טפנו בערי המבצר
מפני ישבי הארץ: יח לא
נשוב אל בתינו עד התנחל
בני ישראל איש נחלתו: יט
כי לא ננחל אתם מעבר
לירדן והלאה כי באה
נחלתנו אלינו מעבר הירדן
מזרחה: פ כ ויאמר
אליהם משה אם תעשון את
הדבר הזה אם תחלצו לפני
יהוה למלחמה: כא ועבר
לכם כל חלוץ את הירדן
לפני יהוה עד הורישו את
איביו מפניו: כב ונכבשה
הארץ לפני יהוה ואחר
תשבו והייתם נקים מיהוה
ומישראל והיתה הארץ
הזאת לכם לאחזה לפני
יהוה: כג ואם לא תעשון
כן הנה חטאתם ליהוה ודעו
חטאתכם אשר תמצא
אתכם: כד בנו לכם ערים
לטפכם וגדרת לצנאכם
והיצא מפיכם תעשו: כה
ויאמר בני גד ובני ראובן אל
משה לאמר עבדיך יעשו
כאשר אדני מצוה: כו טפנו
נשינו מקננו וכל בהמתנו יהיו שם בערי הגלעד:

יז ואנחנא נזדרז מבעין
קדם בני ישראל עד דנעלינון
לאתרהון ויתבון טפלנא
בקרוי כריכן מן קדם יתבי
ארעא: יח לא נתוב
לבתנא עד דיחסנון בני
ישראל גבר אחסנתיה:
יט ארי לא נחסין עמהון
מעברא לירדנא ולהלא ארי
קבלנא אחסנתנא לנא מעברא
דירדנא מדינחא: כ
ואמר להון משה אם תעבדון
ית פתגמא הדין אם תזדרזון
קדם עמא דיי לקרבא:
כא ויעבר לכון כל
דמזרז ית ירדנא קדם עמא
דיי עד דיתרך ית בעלי
דבבוהי מן קדמוהי: כב
ותתכבש ארעא קדם עמא
דיי ובתר כן תתובון ותהון
זכאין מן קדם יי ומישראל
ותהי ארעא הדא לכון
לאחסנא קדם יי: כג
ואם לא תעבדון כן הא חבתון
קדם יי ודעו חובתכון
דתשכח יתכון: כד בנו
לכון קרוין לטפלכון וחטרין
לענכון ודיפוק מפומכון
תעבדון: כה ואמרו
בני גד ובני ראובן למשה
למימר עבדך יעבדון כמא
דרבוני מפקיד: כו
טפלנא נשנא גיתנא וכל
בעירנא יהון תמן בקרוי
גלעד

ועבדיך

יז ואנחנא נזדרז מבעין בגו בני ישראל עד דנעילינון לאתרהון
ויתבון טפלנא בקרוי חקרא מן קדם יתבי ארעא : יח לא נתוב
לבתנא עד דיחסנון בני ישראל גבר אחסנתיה : יט ארום לא
נחסין עמהון מעיברא ליורדנא ולהלא ארום מטות אחסנתנא לנא
מעברא דיורדנא מדינחא : כ
ואמר להון משה אין תעבדון ית
פתגמא הדין אין תזדרזון קדם עמא
דיי לאגחא קרבא : כא ויעיבר
לכון כל דמזרז ית יורדנא קדם עמא
דיי לאגחא קרבא עד דיתרך ית בעלי
דבבוי מן קדמוי : כב ותתכבש
ארעא קדם עמא דיי ומן בתר כדין תתובון ותהון זכאין מן קדם יי
ומישראל ותהי ארעא הדא לכון לאחסנא קדם יי : כג ואין לא
תעבדון ית פתגמא הדין הא חבתון קדם יי אלהכון ודעו חובתכון
דתארע יתכון : כד בנו לכון קירוין לטפלכון ודירין לענכון ודנפיק
מפומכון תעבדון : כה ואמרו בני גד ובני ראובן באסכמותא חדא
למשה למימר עבדך יעבדון כל דריבוני מפקיד : כו טפלנא
נשנא גיתנא וכל בעירנא יהון תמן בקירוי גלעד :

ירושלמי

בקרוין תליין מן קדם דיירי
ארעא :
בנו לכון קירוין לטפליכון
ודירין לענכון ומה דנפק
מפומכון תעבדון :

לפני יי׳ נעשה ז׳ פעמים כנגד ז׳ שנים של כבוש ויאמר בני גד ה׳ לו לומ׳ ויאחרו אלא תדוי שנכסם דבר נגזל כולם

ועבדך

רשב״ם

(יז) חושים נמהרים כמו אחישה מפלט לי :

תם יסוד מרבינו שמואל

רש״י

וטפל טפל בנו לכם תחלה ערים לטפכם ואחר כן גדרת לצאנכם : (יז) ואנחנו נחלץ חושים נזדיין מהירים כמו מהר שלל חש בז ימהר יחישה : לפני בני ישראל · בראשי גייסות מתוך שגבורים היו שכן נאמר בגד וטרף זרוע אף קדקד ואף משה חזר ופירש להם באלה הדברים ואצו אתכם בעת ההיא ונו׳ חלוצים תעברו לפני אחיכם בני ישראל כל בני חיל ובירחו כתיב והחלוץ עובר לפניהם זה ראובן וגד שקיימו תנאם : וישב טפנו · בעודנו אצל אחינו : בערי המבצר · שנבנה עכשיו : (יט) מעבר הירדן והלאה · בעבר המערבי : כי באה נחלתנו · כבר קבלנוה בעבר המזרחי : (כד) לצאנכם · תיבה זו מגזרת צנה ואלפים כלם שאין בו אל״ף מפסיק בין צ׳ לנו״ן ולנדי״ק ואל״ף שבא כאן אחר הנו״ן במקום ה״א של צנה הוא · מיסודו של רבי משה הדרשן למדתי כן : והיוצא מפיכם תעשו · לגבוה שקבלתם עליכם לעבור למלחמה עד כבוש וחלוק שמשה לא בקש מהם אלא וכבשה ואחר תשובו והם קבלו עליהם עד התחלק הרי הוסיפו להתעכב שבע שחלקו וכן עשו : (כה) ויאמר בני גד · כלם כאיש אחד : (כח) ויצו להם · כמו עליהם ועל תנאם מינה אלעזר ויהושע כמו ידבר ה׳ לכם :

ואתנו

אבן עזרא

(טז) וערים · בתחלה לטפנו : (יז) חושים · על משקל חולים היו כמו מהירים מגזרת מהרה חושה אל תעמוד : (יט) והלאה · נמצא על מקום ועל זמן והטעם ולמעלה : (כא) עד הורישו · השם : (כב) לפני יי׳ · כי שם הארון לפני יי׳ כאשר פירשתי כי לעולם הוא לשבת · אל״ף לצאנכם נוסף כמו והאזניחו נהרות :

של

כז וַעֲבָדֶיךָ יַעַבְרוּ כָּל־חֲלוּץ צָבָא
לִפְנֵי יְהוָה לַמִּלְחָמָה כַּאֲשֶׁר
אֲדֹנִי דֹּבֵר׃ כח וַיְצַו לָהֶם
ג׳ נ״ית מֹשֶׁה אֵת אֶלְעָזָר הַכֹּהֵן וְאֵת
יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְאֶת־רָאשֵׁי
אֲבוֹת הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
כט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם
אִם־יַעַבְרוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי־רְאוּבֵן
אִתְּכֶם אֶת־הַיַּרְדֵּן כָּל־חָלוּץ
לַמִּלְחָמָה לִפְנֵי יְהוָה
ב׳ וְנִכְבְּשָׁה הָאָרֶץ לִפְנֵיכֶם
וּנְתַתֶּם לָהֶם אֶת־אֶרֶץ
הַגִּלְעָד לַאֲחֻזָּה׃ ל וְאִם־
לֹא יַעַבְרוּ חֲלוּצִים אִתְּכֶם
ג׳ חסר וְנֹאחֲזוּ בְתֹכְכֶם בְּאֶרֶץ כְּנָעַן׃ [illegible]
לא וַיַּעֲנוּ בְנֵי־גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן
לֵאמֹר אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה
[illegible] אֶל־עֲבָדֶיךָ כֵּן נַעֲשֶׂה׃ לב נַחְנוּ
[illegible] נַעֲבֹר חֲלוּצִים לִפְנֵי יְהוָה אֶרֶץ
כְּנָעַן וְאִתָּנוּ אֲחֻזַּת נַחֲלָתֵנוּ
מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן׃ לג וַיִּתֵּן לָהֶם
מֹשֶׁה לִבְנֵי־גָד וְלִבְנֵי רְאוּבֵן
וְלַחֲצִי שֵׁבֶט מְנַשֶּׁה בֶן־יוֹסֵף
ג׳ אֶת־מַמְלֶכֶת סִיחֹן מֶלֶךְ הָאֱמֹרִי
ג׳ וְאֶת־מַמְלֶכֶת עוֹג מֶלֶךְ הַבָּשָׁן
ג׳ [illegible] הָאָרֶץ לְעָרֶיהָ בִּגְבֻלֹת עָרֵי
הָאָרֶץ סָבִיב׃ לד וַיִּבְנוּ בְנֵי־
ב׳ [illegible] גָד אֶת־דִּיבֹן וְאֶת־עֲטָרֹת וְאֶת
עֲרֹעֵר׃ לה וְאֶת־עַטְרֹת
ג׳ שׁוֹפָן וְאֶת־יַעְזֵר וְיָגְבְּהָה׃

גִּלְעָד׃ כז וְעַבְדָּךְ יְעִבְרוּן — אהרן
כָּל מְזָרַז חֵילָא קֳדָם עַמָּא
דַּייָ לִקְרָבָא כְּמָא דְרִבּוֹנִי
מְמַלֵּיל׃ כח וּפַקֵּיד לְהוֹן
מֹשֶׁה יָת אֶלְעָזָר כָּהֲנָא וְיָת
יְהוֹשֻׁעַ בַּר נוּן וְיָת רֵישֵׁי
אֲבָהָת שִׁבְטַיָּא לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
כט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְהוֹן אִם — ויאמ׳ משה
יְעִבְרוּן בְּנֵי גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן — קדושין סא
עִמְּכוֹן יָת יַרְדְּנָא כָּל דִּמְזָרַז
לִקְרָבָא קֳדָם עַמָּא דַּייָ
וְתִתְכְּבֵישׁ אַרְעָא קֳדָמֵיכוֹן
וְתִתְּנוּן לְהוֹן יָת אַרְעָא
דְּגִלְעָד לְאַחְסָנָא׃ ל וְאִם
לָא יְעִבְרוּן מְזָרְזִין עִמְּכוֹן — ואם לא סג
וְיַחְסְנוּן בֵּינֵיכוֹן בְּאַרְעָא
דִּכְנָעַן׃ לא וַאֲתִיבוּ בְּנֵי
גָד וּבְנֵי רְאוּבֵן לְמֵימַר יָת — ונאחזו [illegible]
דְּמַלֵּיל יְיָ לְעַבְדָּךְ כֵּן נַעְבֵּיד׃
לב נַחְנָא נְעִבַּר מְזָרְזִין
קֳדָם עַמָּא דַּייָ לְאַרְעָא דִּכְנָעַן
וְעִמָּנָא אֲחוּדַת אַחְסַנְתָּנָא
מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא׃ לג
וִיהַב לְהוֹן מֹשֶׁה לִבְנֵי גָד
וְלִבְנֵי רְאוּבֵן וּלְפַלְגּוּת שִׁבְטָא
דִּמְנַשֶּׁה בַּר יוֹסֵף יָת מַלְכוּת
סִיחוֹן מַלְכָּא דֶּאֱמוֹרָאָה וְיָת
מַלְכוּת עוֹג מַלְכָּא דְּמַתְנָן
אַרְעָא לְקִרְוָהָא בִּתְחוּמֵי
קִרְוֵי אַרְעָא סְחוֹר סְחוֹר׃
לד וּבְנוֹ בְּנֵי גָד יָת דִּיבוֹן
וְיָת עֲטָרוֹת וְיָת עֲרוֹעֵר׃
לה וְיָת עַטְרוֹת שׁוֹפָן
וְיָת יַעְזֵר וְרָמָתָא׃ לו
וְיָת בֵּית נִמְרִין וְיָת בֵּית הָרָן
קִרְוִין

לו וְאֶת־בֵּית נִמְרָה וְאֶת־בֵּית הָרָן עָרֵי מִבְצָר וְגִדְרֹת

צאן

צֹאן: לז וּבְנֵי רְאוּבֵן בָּנוּ
אֶת־חֶשְׁבּוֹן וְאֶת־אֶלְעָלֵא
וְאֵת קִרְיָתָיִם: לח וְאֶת־נְבוֹ
וְאֶת־בַּעַל מְעוֹן מוּסַבֹּת שֵׁם
ואת

נ׳ כתיב אלף / נ׳ כ׳כ

קרוין בריכן וחטרין דען: לז ובני ראובן בנו ית חשבון וית אלעלא וית קריתים: לח וית נבו וית

תולדת אהרן ובניראובן סוסס יג ואת נבו סס

בעל הטורים

כתבו נעבור חלוצים הפסוק מתחיל ומסיים נכון כלומר נעבור פירדן שהוא רחב ג׳ אמה ויש גור״ב תיבו׳ נוט׳ י״ב שבטים יעברו נתנו ג׳ כתבו נעבור בני איש אחד נתנו כתבו פטענו ומריכו נתנו נעבור למה כי כלנו בני איש אחד נתנו ואם לא נתנו פטענו כלכתיב ודינו קטה תיכם אסר תתכלא

יונתן בן עוזיאל

כו ועבדך יעיברון כל דמזרז חילא קדם עמא דיי לקרבא היכמא
דרבוני ממליל: כח ופקיד עליהון משה ית אלעזר כהנא וית
יהושע בר נון וית רישי אבהת שבטיא לבני ישראל: כט ואמר להון
משה אין יעיברון בני גד ובני ראובן עמכון ית יורדנא כל דמזרז לקרבא
קדם עמא דיי ותתכבש ארעא קדמיכון ותתנון להון ית א״ע גלעד
לאחסנא: ל ואין לא יעיברון מזרזין עמכון ויחסנון ביניכון בארעא
דכנען: לא ואתיבו בני גד ובני ראובן ואמרו ית כל דמליל יי
לעבדך היכדין נעביד: לב נחנא נעיבר מזרזין קדם עמא דיי
לארעא דכנען ועמנא אחידת אחסנתא מעיברא ליורדנא: לג ויהב
להון משה לבני גד ולבני ראובן ולפלגות שבטא דמנשה בר יוסף ית
מלכות סיחון מלכא דאמוראי וית מלכות עוג מלכא דמתנן ארעא
לקורייהא בתחומי קוריי ארעא חזור
חזור: לד ובנו בני גד ית
מדבשתא וית מכללתא וית לחיית:
לה וית מכללת שופנא וית
מכוור נרמתא: לו וית כרכא
תקיפא בבית נימרין וית בית הרן
קוריי חקרא וגדירין דעאן: לז ובני ראובן בנו ית בית חושבני וית
מעלת מרא וית קרתא דתרין שוקהא מכבשן בסרמירא היא בירישא:
לח וית בית קבורתיה דמשה וית קרתא דבלק דפגרו מתמן טעות
פעור

ירושלמי

ובנו בני גד ית דבשתא וית
מכללתא וית לחית:
וית מכללתא דשופן וית
מכוור וית יגבהה:

רש״י

(לב) ואתנו אחזת נחלתינו. כלומר בידינו וברשותינו תהי אחזת נחלתנו מעבר הזה: (לו) ערי מבצר וגדרו׳ צאן. זה סוף פסו׳ מוסב על תחלת המלה ויבנו בני גד את הערי׳ הללו להיות ערי מבצר וגדרות צאן: (לח) ואת נבו ואת בעל מעון מוסבות שם. נבו ובעל מעון שמות ע״א הם והיו האמוריים
(לח) ואת נבו. יתכן שהוא הר נבו

אבן עזרא

(כו) כל חלוץ צבא. כמו הארון הברית והטעם כל חלוץ חלוץ צבא: (כט) ונתתם תתנו להם והוי״ו כפ״א רפה בלשון ישמעאל כי כן משפט הלשון: (ל) ונאחזו בתוככם. חלק לשם כבוד כי הטעם אם לא יעברו חלוצי׳ תוליכו׳ עמכם בעל כרחם וגם ונאחזו או אם יתנחמו ונאחזו בתוככם: ואת זו המלה כמשפט בעלי היו״ד כי אותיות אהו״י מתחלפים: (לא) ויבנו בני גד. שנית חזוק: (לג) כתבו סוף העיקר ואל״ף אחרנו נוסף ולא הזכיר עד עתה חצי שבט מנשה בעבור היותו חצי השבט:
סםס

ואת־שבמה ויקראו בשמת
את־שמות הערים אשר בנו׃
לט וילכו בני מכיר בן־
מנשה גלעדה וילכדה ויורש
את־האמרי אשר־בה׃ ס
ויתן משה את־הגלעד למכיר
בן־מנשה וישב בה׃ מא
ויאיר בן־מנשה הלך וילכד
את־חותיהם ויקרא אתהן
חות יאיר׃ מב ונבח הלך
וילכד את־קנת ואת־בנתיה
ויקרא לה נבח בשמו׃

וית בעל מעון מקפן שמהן
וית שבמה וקרו בשמהן ית
שמהת קרויא דבנו׃ לט
ואזלו בני מכיר בר מנשה
לגלעד וכבשוה ותריך ית
אמוראה דבה׃ ס ויהב
משה ית גלעד למכיר בר
מנשה ויתיב בה׃ מא
ויאיר בר מנשה אזל וכבש
ית כפרניהון וקרא יתהין
כפרני יאיר׃ מב ונבח
אזל וכבש ית קנת וית
כפרנהא וקרא לה נבח
בשמיה׃

ג' גלעדה · ג"פ לגל"ס · י"א פסוק' · ריש' יפוס' · פ' · מ"ד ... · יתרתו דרגא · עם ג' מדבות ק"ב · נק"י · יק"ב · עינ"ן · סיון · לטפחא ׃ ומטע דין ... נירמיה סימן׳ [uncertain]

פ פ פ

לג א אלה מסעי בני־ישראל
אשר יצאו מארץ
מצרים לצבאתם ביד־משה
ואהרן׃ ב ויכתב משה
את־מוצאיהם למסעיהם על־
פי יהוה ואלה מסעיהם
למוצאיהם׃ ג ויסעו
מרעמסס בחדש הראשון
בחמשה עשר יום לחדש
הראשון

ג' נחית · ד' ב"ג · ג' · ב"ג [uncertain]

פ פ פ

אלין מטלני בני ישראל
דנפקו מארעא
דמצרים לחיליהון
בידא דמשה ואהרן׃ ב
וכתב משה ית מפקניהון
למטלניהון על מימרא דיי
ואלין מטלניהון למפקניהון׃
ג ונטלו מרעמסס בירחא
קדמאה בחמשת עסרא יומא
לירחא קדמאה מבתר יומא
דפסחא נפקו בני ישראל
בריש גלי לעיני כל מצראי׃
ומצראי

רשב"ם

(א) אלה מסעי · כל מסעות וחנוכות חוזר ומונה כדי לפרש היכן היו חונים׃
ויאכו

רש"י

האמוריים קורים עריהם על שם ע"א שלהם וכני ראובן הסבו שמם לשמות אחרים וזהו מוסבות שם כנו ובעל מעון מוסבות לשם אחר׃
ואת שבמה · בנו שבמה והיא שבם האמורה למעלה׃ (לט) ויורש · כתרגום ותריך שתיבת ריש משמשת שתי מחלוקות לשון ירושה ולשון הורשה שהוא טירוד ותירוך׃ (מא) חוותיהם · כפרניהון׃ ויקרא אתהן חוות יאיר · לפי שלא היו לו בנים קראם בשמו לזכרון׃ (מב) ויקרא לה נבח · לה אינו מפיק ה"א ורבותי ... לפי שלא נתקיים לה שם זה לפי' הוא רפה משמש מדרשו

ויקרא לה בונה לה ג' לא מפיק ה"א ויקרא לה בונה נבחו אלא נתקיים לה זה השם ויאמר לבנות לה בית בארץ שנער שנקם לבנות ולא בנה' ויאמר לה בועז שלא דבר עמה הוא בצנעה אלא ע"י שלים · לה שם ולא :

פעור במדור בית בססיא וית קרתא דמקפן שירהא גליף שמהת גיברהא וית שירן וכתר דבנינון קרו להון שמהן בשום גיבריא דבנונון :

לט ואזלו בני מכיר בר מנשה לגלעד וכבשוה ותריכו ית אמוראי דבה : ס

מ ויהב משה ית גלעד למכיר בר מנשה ויתיב בה :

מא ויאיר בר מנשה אזל וכבש ית כופרניהון וקרא יתהון כופרני יאיר :

מב ונבח אזל וכבש ית קנת וית כופרנהא וקרא לה נבח על שמיה :

פ פ פ

א אלה אלין מטלני בני ישראל די נפקו מארעא דמצרים לחילותהון כד אתעבידו להון ניסין על יד משה ואהרן : ב וכתב משה ית מפקניהון למטלניהון על מימר דיי ואלין מטלניהון למפקניהון : ג ונטלו מן פילוסין בירחא דניסן בחמישת עשרא יומא לירחא קדמאה מבתר דאכלו ניכסת פסחא נפקו בני ישראל בריש גלי לפיחמיהון

ירושלמי

ונטלו מן פילוסין בירחא קדמאה :

רש"י

מדרשו כמו לא ותמצאי מה ידרוש בשתי תיבות הדומות לה ויאמר לה בעו לבנות לה בית :

חסלת ראשי המטות

(א) אלה מסעי · למה נכתבו המסעות הללו להודיע חסדיו של מקום שאע"פ שגזר עליהם לטלטלם ולהניע' במדבר לא תאמר שהיו נעים ומטולטלים ממסע למסע כל ארבעים שנה ולא היתה להם מנוחה שהרי אין כאן אלא ארבעי' ושתים מסעות צא מהם י"ד שכלם היו בשנה ראשונה קודם גזירה משנסעו מרעמסס עד שבאו לרתמה שמשם נשתלחו מרגלי' שנאמר ואחר נסעו העם מחצרות וגו' שלח לך אנשים וגו' וכאן הוא אומר ויסעו מחצרו' ויחנו ברתמה למדת שהיא במדבר פארן ועוד הוצא משם שמנה מסעות שהיו לאחר מיתת אהרן מהר ההר עד ערבות מואב בשנת הארבעים נמצא שכל שמנה ושלשים שנה לא נסעו אלא עשרים מסעות זה מיסודו של רבי משה ורבי תנחומא דרש בו דרשה אחרת משל למלך שהיה בנו חולה והוליכו למקום רחוק לרפאותו כיון שהיו חוזרין התחיל אביו מונה כל המסעות אמר לו כאן ישננו כאן הוקרנו כאן חששת את ראשך וכולי :

ומצרים

אבן עזרא

שהם נקבר משה כאשר אפרש : (לח) מוסבות' אלה הערים הוסבו שמותם וכן שבמה : (לט) ויורש · יש אומרים כי מכיר חי היה ולפי דעתי שמלת ויורש שבה אל הגבור שהיה במשפחה · וטעם למכיר בן מנשה לבני מכיר כמו ויאמר יהוד' לשמעון אחיו : (מא) ויאיר בן מנשה · הוא ממשפחת יהודה כי כן כתו' כי חצרון לקח בת מכיר בן מנשה והוליד ממנה שגוב ושגוב הוליד את יאיר שהיו לו הערים בערי הגלעד ונקרא על שם משפחת אמו גם יש כהנים שנקראו על שם בני ברזלי הגלעדי כי כן כתוב ואין פה מקום לשאול איך לקח יאיר נחלה עם שבט אח' כי ארץ כנען היא הנחלקת ולא ארץ האמורי שהיא מעבר לירדן מזרחה כי יש אמורי בארץ כנען והוא היה התקיף מכל שבע' גוים : חוותיה' פירושו לפי מקומו כמו קריות :

חסלת ראשי מטות

(א) אלה מסעי · כאשר חנו בני ישרא' בערבו' מואב ויסבו שם' חדשי' עד שכבו הערים הנזכרים ולא זזו משם כי אם אחרי מות אהרן כתב משה כל המסעים :

את

פרשת ואלה מסעי

ואלה מסעי למוצאיהם · ויתר הכי ספן וכתב נחלה מסעיהם למוצאיהם · לומר שסבל היה על פי ה' בין מסע בין חונה · ויסעו מרעמסס ונתר הכי כתיב ויסעו בני ישראל מרעמסס · פתחלה נסעו

ל' דסמין לס"פ פתח הראשון ממחרת הפסח
ג' יצאו בני־ישראל ביד רמה
לעיני כל־מצרים : ד
ס"ר"פ ג' ומצרים מקברים את אשר
הכה יהוה בהם כל־בכור
ובאלהיהם עשה יהוה
שפטים : ה ויסעו בני־
ישראל מרעמסס ויחנו
בסכת : ו ויסעו מסכת
ויחנו באתם אשר בקצה
המדבר : ז ויסעו מאתם
ג' ג' ג' וישב על־פי החירת אשר על־
פני בעל צפון ויחנו לפני
ג' דמסעי מגדל : ח ויסעו מפני
החירת ויעברו בתוך־הים
ג' המדברה וילכו דרך שלשת
ימים במדבר אתם ויחנו
במרה : ט ויסעו ממרה
ג' ויבאו אילמה ובאילם שתים
עשרה עינת מים ושבעים
תמרים ויחנו־שם : י ויסעו
מאילם ויחנו על־ים־סוף :
יא ויסעו מים־סוף ויחנו
במדבר־סין : יב ויסעו
ג' ממדבר־סין ויחנו בדפקה :
ג' יג ויסעו מדפקה ויחנו
באלוש : יד ויסעו מאלוש
ב' ויחנו ברפידם ולא־היה שם
מים לעם לשתות : טו ויסעו מרפידם ויחנו במדבר
סיני : טז ויסעו ממדבר סיני ויחנו בקברת התאוה :
יז ויסעו מקברת התאוה ויחנו בחצרת :

ויסעו

ד ומצראי מקברין ית די אחרן
דקטל יי בהון כל בוכרא
ובטעותהון עבד יי דינין : מסחרת
ה ונטלו בני ישראל הפסח
מרעמסס ושרו בסכות : נרכות ט
ו ונטלו מסכות ושרו
באיתם דבסטר מדברא :
ז ונטלו מאיתם ותב על
פום חירתא דקדם בעל צפון
ושרו קדם מגדול : ח
ונטלו מן פום חירתא ועברו
בגו ימא למדברא ואזלו
מהלך תלתא יומין במדברא
דאיתם ושרו במרה : ט
ונטלו ממרה ואתו לאילים
ובאילים תרי עסר מבועין
דמיין ושבעין דקלין ושרו
תמן : י ונטלו מאילים
ושרו על ימא דסוף : יא
ונטלו מימא דסוף ושרו
במדברא דסין : יב ונטלו
ממדברא דסין ושרו
בדפקה : יג ונטלו מדפקה
ושרו באלוש : יד ונטלו
מאלוש ושרו ברפידים ולא
הוה תמן מיא לעמא למשתי :
טו ונטלו מרפידים
ושרו במדברא דסיני :
טז ונטלו ממדברא דסיני
ושרו בקברי דמשאלי :
יז ונטלו מקברי דמשאלי
ושרו בחצרות :

ונטלו

יח ויסעו מחצרת ויחנו ברתמה: יט ויסעו מרתמה ויחנו

יח ונטלו מחצרות ושרו ברתמה: יט ונטלו מרתמה

בעל הטורים | יונתן בן עוזיאל ירושלמי

לסיחביהון דבכל כצראי: ד ומצראי מקברין ית דקטל יי בהון כל
בוכרא ונפשיוהון עבר מימר דיי דינין טעוות מהכא הוו מתרכני
טעוות אבנא מתגדעין טעוות פחרא מתעברין גקיקין טעוות דעא
מתעברין קטם ורגעודין יתין. ה ונטלו בני ישראל מן פילוסין
ושרו בסכות אתרא דאתחפו אשבעת ענני יקרא: ו ונטלו מסכות
ושרו באתם דין בסטר מדברא: ז
ונטלו מאתם ותבו על פמי חירתא
דיניקתא דרם טעוות צפון ושרו
קדם מגדול: ח ונטלו מפירוקי
חירתא ועברו בגו ימא ונפקו מן ימא
ואזלו על כיף ימא כנישין אוגבין
ופרגליין ואזלו מהלך תלתא יומין סמך לך
תלתא יומין במדברא דאיתם ושרו
במרה: ט ונטלו ממרה ואתו
לאילים ובאילים תרתיסרי עינוון דמיין
לתריסר שבטין ושובעין דיקלין כלו
קבל שובעין חכימיא ושרון תמן על מיא: י ונטלו מאלים ושרו
על גיף ימא דסוף: יא ונטלו מגיף ימא דסוף ושרו במדברא דסין:
יב ונטלו ממדברא דסין ושרו בדפקה: יג ונטלו מדפקה ושרו
בכרך תקיף: יד ונטלו מאתר תקיף ושרון ברפידים וסטול דרפין
ידיהון מפתגמי אורייתא לא הוה תמן מוי למשתי לעמא: טו ונטלו
מרפידים ושרו במדברא דסיני: טז ונטלו ממדברא דסיני ושרו
בקברי דמשאלי בישרא: יז ונטלו מקברי דמשאלי בישרא ושרו
בחצרות אתרא דאסתגרת מרים נביאתא: יח ונטלו מחצרות ושרו
בריתמא אתר דמרבי אילני רתמי: יט ונטלו מאתר דמרבי אילני
רתמי

ירושלמי

ונטלו מאיתן וחזרו לפינדקי חירתא ואית על אפי טעותא

ונטלו ממרה ואתו לאילים ובאילים תרתי עשרי עינין דמיין כל קביל תרי עשרי שבטיא דישראל ושבעין דיקלין כל קביל שבעין סביא סנהדרין דישראל ושרו תמן:

בעל הטורים:
בערבוי וכו' • ערב רב ני יהם • ואמר כשתספר המסעות כ"ס הזכיר בני ישראל כי הפריין וערב רב ניניהם יצאו בני ישראל ביד רמה ועניני כל מצרים לויר שגם ערב רב שהם סנויה יצאו ביד רמה לעיני מצרים ומ"י מצרים ב' רמזי פסוקים ומצרים מקברים ומצרים יבד את נודים • לויר מאפי' אותם שכבר אחת רונם • נירטע • מקברים ב' ומצרים מקברים • מקברים את הבוכרים ונפרעת נוג

והיינו דכתי' כאשר יחילו • כשמע מצרים יחילו כשמע צור • סכות • סכות כסת ככי בענני כבוד • ויסעו על פי החירות • ואין ו אומר ויטונו אחד בכ"ס היה להם לב אחד ועשות כן ע' פי נוויי של משה • על פי החירות • ונפרע' ויחי כעת אומר לפני פי החירות מלמד שאמר להם משה על פיו' אני אומר לכם שפתיו בני חורים • ויסעו מפני החירות סיה לו לומר מפי החירות אלא ויסעו ביד רמה מפני שהנטיהן שיהיו בני חורין וינא'

רש"י

(ד) ומקברים • טרודים באבלם:
(יח) ויחנו ברתמה • ע"ש לשון הרע שנ' מרגלים שנאמר מה יתן לך ומה יוסיף לך לשון רמיה חצי גבור שנונים עם גחלי רתמים:

אבן עזרא

(ב) את מוצאיהם • איך יצאו ממקום למקום על כן אחריו למסעיהם: על פי יי' • דבק עם למסעיהם: (ג) ממחרת הפסח • פירשתיו וכן ביד רמה: (ד) ובאלהיהם עשה יי' שפטים • כמו ראש דגון כי כן אחר על פסח למשה: (ז) וישב • רמז לעון לישראל: (ח) מפני החירות • ופי החירות מקום אחד הוא והפ"ה נספים: דרך שלשת ימים • פרשתיו: (טז) קברו התאוה • הוא נקוד ברגע כאשר פירשתי:

וַיַּחֲנוּ בְּרִמֹּן פָּרֶץ׃ כ וַיִּסְעוּ
מֵרִמֹּן פָּרֶץ וַיַּחֲנוּ בְּלִבְנָה׃
כא וַיִּסְעוּ מִלִּבְנָה וַיַּחֲנוּ
בְּרִסָּה׃ כב וַיִּסְעוּ מֵרִסָּה
וַיַּחֲנוּ בִּקְהֵלָתָה׃ כג וַיִּסְעוּ
מִקְּהֵלָתָה וַיַּחֲנוּ בְּהַר־שָׁפֶר׃
כד וַיִּסְעוּ מֵהַר־שָׁפֶר וַיַּחֲנוּ
בַּחֲרָדָה׃ כה וַיִּסְעוּ מֵחֲרָדָה
וַיַּחֲנוּ בְּמַקְהֵלֹת׃ כו וַיִּסְעוּ
מִמַּקְהֵלֹת וַיַּחֲנוּ בְּתָחַת׃
כז וַיִּסְעוּ מִתָּחַת וַיַּחֲנוּ
בְּתָרַח׃ כח וַיִּסְעוּ מִתָּרַח
וַיַּחֲנוּ בְּמִתְקָה׃ כט וַיִּסְעוּ
מִמִּתְקָה וַיַּחֲנוּ בְּחַשְׁמֹנָה׃
ל וַיִּסְעוּ מֵחַשְׁמֹנָה וַיַּחֲנוּ
בְּמֹסֵרוֹת׃ לא וַיִּסְעוּ מִמֹּסֵרוֹת
וַיַּחֲנוּ בִּבְנֵי יַעֲקָן׃ לב וַיִּסְעוּ
מִבְּנֵי יַעֲקָן וַיַּחֲנוּ בְּחֹר הַגִּדְגָּד׃
לג וַיִּסְעוּ מֵחֹר הַגִּדְגָּד וַיַּחֲנוּ
בְּיָטְבָתָה׃ לד וַיִּסְעוּ
מִיָּטְבָתָה וַיַּחֲנוּ בְּעַבְרֹנָה׃
לה וַיִּסְעוּ מֵעַבְרֹנָה וַיַּחֲנוּ
בְּעֶצְיֹן גָּבֶר׃ לו וַיִּסְעוּ
מֵעֶצְיֹן גֶּבֶר וַיַּחֲנוּ בְמִדְבַּר־צִן
הִוא קָדֵשׁ׃ לז וַיִּסְעוּ מִקָּדֵשׁ
וַיַּחֲנוּ בְּהֹר הָהָר בִּקְצֵה אֶרֶץ
אֱדוֹם׃ לח וַיַּעַל אַהֲרֹן
הַכֹּהֵן אֶל־הֹר הָהָר עַל־פִּי
יְהוָה וַיָּמָת שָׁם בִּשְׁנַת
הָאַרְבָּעִים לְצֵאת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּחֹדֶשׁ הַחֲמִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ׃

מֵרִתְמָה וּשְׁרוֹ בְּרִמּוֹן פֶּרֶץ׃ אהרן
כ וּנְטַלוּ מֵרִמּוֹן פֶּרֶץ
וּשְׁרוֹ בְּלִבְנָה׃ כא וּנְטַלוּ
מִלִּבְנָה וּשְׁרוֹ בְּרִסָּה׃ כב
וּנְטַלוּ מֵרִסָּה וּשְׁרוֹ בִּקְהֵלָתָא׃
כג וּנְטַלוּ מִקְּהֵלָתָא
וּשְׁרוֹ בְּטוּרָא דְשָׁפֶר׃ כד
וּנְטַלוּ מִטּוּרָא דְשָׁפֶר וּשְׁרוֹ
בַּחֲרָדָה׃ כה וּנְטַלוּ
מֵחֲרָדָה וּשְׁרוֹ בְּמַקְהֵלוֹת׃
כו וּנְטַלוּ מִמַּקְהֵלוֹת וּשְׁרוֹ
בְּתָחַת׃ כז וּנְטַלוּ מִתָּחַת
וּשְׁרוֹ בְּתָרַח׃ כח וּנְטַלוּ
מִתָּרַח וּשְׁרוֹ בְּמִתְקָה׃
כט וּנְטַלוּ מִמִּתְקָה וּשְׁרוֹ
בְּחַשְׁמוֹנָה׃ ל וּנְטַלוּ
מֵחַשְׁמוֹנָה וּשְׁרוֹ בְּמוֹסֵרוֹת׃
לא וּנְטַלוּ מִמּוֹסֵרוֹת
וּשְׁרוֹ בִּבְנֵי יַעֲקָן׃ לב
וּנְטַלוּ מִבְּנֵי יַעֲקָן וּשְׁרוֹ בְּחוֹר
הַגִּדְגָּד׃ לג וּנְטַלוּ מֵחוֹר
הַגִּדְגָּד וּשְׁרוֹ בְּיָטְבָתָא׃
לד וּנְטַלוּ מִיָּטְבָתָא וּשְׁרוֹ
בְּעַבְרוֹנָה׃ לה וּנְטַלוּ
מֵעַבְרוֹנָה וּשְׁרוֹ בְּעֶצְיוֹן גָּבֶר׃
לו וּנְטַלוּ מֵעֶצְיוֹן גָּבֶר
וּשְׁרוֹ בְּמַדְבְּרָא דְצִין הִיא
רְקָם׃ לז וּנְטַלוּ מֵרְקָם
וּשְׁרוֹ בְּהוֹר טוּרָא בִּסְיָפֵי
אַרְעָא דֶאֱדוֹם׃ לח
וּסְלֵיק אַהֲרֹן כַּהֲנָא לְהוֹר
טוּרָא עַל מֵימְרָא דַיְיָ וּמִית
תַּמָּן בִּשְׁנַת אַרְבְּעִין לְמִפַּק
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעָא דְמִצְרַיִם
בְּיַרְחָא חֲמִישָׁאָה בְּחַד

ואהרן

לט ואהרן בן שלש ועשרים ומאת שנה במתו בהר ההר: ס
מ וישמע הכנעני מלך ערד והוא ישב בנגב בארץ כנען בבא בני ישראל:
מא ויסעו מהר ההר ויחנו בצלמנה:

ב' בפס' בתור' חסה ואהרן ופד מתו
ג' וחס'

לט ואהרן בר מאה ועסרין ותלת שנין כד מית בהור טורא: ס
מ ושמע כנענאה מלכא דערד והוא יתיב בדרומא בארעא דכנען במיתי בני ישראל:
מא ונטלו מהור טורא ושרו בצלמונה:

מצלמונה

ויסעו

בעל הטורים

אלימה ולא אמר ויחנו נאלים תלמד שלא היה לעתם לחנו' שם יעד שנעשה להם נס שנמצאו י"ב עינות מים. ומן חנו שם. מדבר סין בתחלה נקר' מדבר סין ולבסוף נקר' סיני שנתוסף לו יו"ד כנג' י' דברות שני' אזים היה משה כשר. נפסק' שם דפק לנס שלא היו להם לחם. כשלוש נתן להם המן בזכות שלשי ועשי עצות גרתה על שם התרגלים שנאמר חני גנמר שנונים עם גחלי.

רנמים. וסייני נרסה שנתרופפו שם. בקהלתה ע"ש ויקהל עליהם קרח את כל העדה במקהלות ע"ש ויקהלו על משה ועל אהרן. במקהלות כ' ויסעו מחרדה ויחנו במקהלות. במקהלות ברמז אלהים דרשינן מיני' שהפילו עוברים שבתוי' אמן אם יו שירם על הים. וזהו ויסעו מחרדה פי' מחרד' אחרי' ששיה כופע אחריהם. ויחנו במקהלות. תלמד שכנסו קהלו' קהלו'

יונתן בן עוזיאל

דתמן ושרו ברוסנא דמתקיף פירוי: כ ונטלו מרוסנא דמתקיף
פירוי ושרו בלבנא אתר דתחומין לה מרבינתא בניין: כא ונטלו
מלבנא ושרו בבית ריסא: כב ונטלו מריסא ושרו בקהלת אתר
דאתכנשו קרח וסייעתיה על משה ואהרן: כג ונטלו מקהלת ושרו
בטורא דשפירין פירוי: כד ונטלו מטורא דשפירין פירוי ושרו
בחרדה אתר דתווהו על בישתא דמותנא: כה ונטלו מחרדה
ושרו במקהלות אתר כנופיא: כו ונטלו ממקהלות ושרו בארעית
מקהלות: כז ונטלו מארעית מקהלות ושרו בתרח: כח ונטלו
מתרח ושרו במתקה אתר דבסימין מוהי: כט ונטלו מאתר
דבסימין מוהי ושרו בחשמונה: ל ונטלו מחשמונה ושרו באתר
מרדותא: לא ונטלו מאתר מרדותא ושרו בבירי עקתא: לב
ונטלו מבירי עקתא ושרו בשקיפין ואתרא מתקרי גרגור: לג
ונטלו משקיפין דגרגור ושרו ביטבת אתר טב ונייח: לד ונטלו
מאתר טב ונייח ושרו בגנותא: לה ונטלו מגנותא ושרו בכרך
תרנגולא: לו ונטלו מכרך תרנגולא ושרו במדברא ציני טור
פרזלא היא רקם: לז ונטלו מרקם ושרו בטורוס אומנים בסייפי
ארעא דאדום: לח וסליק אהרן כהנא לטורוס אומנוס על
מימרא דיי ומית תמן בשנת ארבעין למיפק בני ישראל ממצרים בירחא
חמישאה בחד לירחא: לט ואהרן בר מאה ועשרין ותלת שנין
כד מית בטורוס אומנים: ס מ ושמע עמלק חייבא ואתחבר
בכנענאי ומלך בערד ובית מותביה בארע דרומא כד אתו בני ישראל
ואגיח בהון ונסבו יתהון וית קירויהון: מא ונטלו מטורוס אומנים

ושרו

רש"י

(לח) על פי ה'. מלמד שמת בנשיקה:

(מ) וישמע הכנעני. ללמדך שמיתת אהרן היא השמועה שנסתלקו ענני כבוד וכסבור שנתנה רשות להלחם בישראל לפיכך חזר וכתבה:

בעיי

אבן עזרא

(לז) ויסעו מקדש. שם עיר. וטעם וישמע הכנעני כי נלחם עם ישראל בהיותם בהר ההר:

צלמונה

מב ויסעו מצלמנה ויחנו
בפונן: מג ויסעו מפונן ויחנו
באבת: מד ויסעו מאבת
ויחנו בעיי העברים בגבול
מואב: מה ויסעו מעיים
ויחנו בדיבן גד: מו ויסעו
מדיבן גד ויחנו בעלמן
דבלתימה: מז ויסעו
מעלמן דבלתימה ויחנו בהרי
העברים לפני נבו: מח ויסעו
מהרי העברים ויחנו בערבת
מואב על ירדן ירחו:
מט ויחנו על הירדן מבית
הישמת עד אבל השטים
בערבת מואב: ס נ
וידבר יהוה אל משה בערבת
מואב על ירדן ירחו לאמר:
נא דבר אל בני ישראל
ואמרת אלהם כי אתם
עברים את הירדן אל ארץ
כנען: נב והורשתם את
כל ישבי הארץ מפניכם
ואבדתם את כל משכיתם
ואת כל צלמי מסכתם
תאבדו ואת כל במותם
תשמידו: נג והורשתם
את הארץ וישבתם בה כי
לכם נתתי את הארץ לרשת
אתה: נד והתנחלתם
את הארץ בגורל
למשפחתיכם לרב תרבו

את

מב ונטלו מצלמונה ושרו בפונון: מג ונטלו מפונון ושרו באובות:
מד ונטלו מאובות ושרו במגזת עבראי בתחום מואב: מה ונטלו ממגזתא ושרו בדיבון גד: מו ונטלו מדיבון גד ושרו בעלמון דבלתימה: מז ונטלו מעלמון דבלתימה ושרו בטורי דעבראי דקדם נבו: מח ונטלו מטורי דעבראי ושרו במישריא דמואב על ירדנא דירחו:
מט ושרו על ירדנא מבית ישימות עד מישר שיטין במישריא דמואב:
נ ומליל יי עם משה במישריא דמואב על ירדנא דיריחו למימר: נא מליל עם בני ישראל ותימר להון ארי אתון עברין ית ירדנא לארעא דכנען: נב ותתרכון ית כל יתבי ארעא מן קדמיכון ותהבדון ית כל בית סגדתהון וית כל צלמי מתכתהון תבדון וית כל במתהון תשיצון: נג ותתרכון ית יתבי ארעא ותתבון בה ארי לכון יהבית ית ארעא למירת יתה:
נד ותחסנון ית ארעא בעדבא לזרעיתכון לסגיאי תסגון ית אחסנתהון ולזעירי תזעירון ית אחסנתהון לדיפוק ליה תמן עדבא דליה

יהי

ושרו בצלמונה אתר חובאי וכור בארע אדומאי ותמן עקת נפשא דעמא
באורחא : מב ונטלו מצלמונה ושרו בפונון אתר דגרי יי בהון ית
חיון וקלן וסליקת קבילתהון עד צית שמיא : מג ונטלו מאתר דגרי
יי בהון ית חיון קלן ושרו באובות : מד ונטלו מאובות ושרו במגזת
עיבראי בתחום מואבאי : מה ונטלו ממגיזתא ושרו בדיבון בירת
מזלא : מו ונטלו מדיבון בית מזלא ושרו בעלמון דבלתימה דאוף
תמן אתכסיית מנהון בירא על דשבקו פתגמי אורייתא דבסימין
ברבלתא : מז ונטלו מעלמון דבלתימה ושרו בטוורא עבראי קדם
בית קבורתיה דמשה : מח ונטלו מטוורי עבראי ושרו במישריא
דמואב על יורדנא דיריחו : מט ושרו על יורדנא מבית ישימות
עד מישר שיטין במישריא דמואב : נ ומליל יי עם משה במישריא
דמואב על יורדנא דיריחו למימר : נא מליל עם בני ישראל ותימר
להון ארום אתון עברין ית יורדנא
לארעא דכנען : נב ותתרכון ית
כל יתבי ארעא מן קדמיכון ותספון
ית כל בית סגדיהון וית כל צלמי
מתכוותהון תסייפון וית כל במסיתהון
תשיצון : נג ותתרכון ית יתבי
ארעא ותתבון בה ארום לכון יהבית
ית ארעא למירות יתה : נד ותחסנון ית ארעא בעדבין לגניסתכון

ירושלם

ותשיצינון ית כל דיירי ארעא
מן קדמיכון ותסופון ית כל
טעוותהון וית כל צלמי
מתכוותהון תתפרכון וית
כל במסיהון תשיצון :

לנחר זרד ׃ וא׳ דתם כ׳ וא׳ דתם את מסכיות וא׳ דתם את פסס ׃ תרכתם היינו ית ע״א פסם ׃ והמלנ״צ צריך נגרש אחריו ׃ זכתיב ואו׳ דתם את פסם ׃ והתנחלתם ׃ פנים ׃ והתנחלתם את הארץ ולידך נגד עגד לעבד איתקש לקרקעות ׃ ובתנחלתם ד׳פ גמי׳ נחלה נפסוק בכל אחד הי׳ לנחרבע מקומו׳ נהר ונהיסור ׃ ונטפלה ׃ ונחוף סים והפסוק מתחיל ומפי׳ נחל לומ׳ שנחקו׳ שינא הגיר אפי׳ רחוק זה מזה אין לנכו׳ ׃

לשיכט

רש״י

(מד) בעיי העברים ׃ לשון חרבות וגלים כמו לעי השדה שמו את ירושלים לעיים: (מט) מבית הישימות עד אבל השטים ׃ כאן למדך שיעור מחנה ישראל י״ב מיל דאמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי ההוא אתרא כולי: אבל השטים ׃ מישור של שטים אבל שמו : (נא) כי אתם עוברי׳ את הירדן וגו׳ : (נב) והורשתם וגו׳ ׃ והלא כמה פעמים הוזהרו על כך אלא כך אמר להם משה בשאתם עוברים בירדן ביבשה ע״מ כן תעברו ואם לאו מים באין ושוטפין אתכם וכן מצינו שאמר להם יהושע בעודם בירדן : והורשתם ׃ וגרשתם : משכית׳ ׃ כתרגומו בית סגדתהון על שם שהיו מסככין את הקרקע ברצפת אבנים של שיש להשתחוות עליהם בפשוט ידים ורגלים כדכתיב ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה : מסכותם ׃ כתרגומו מתכתהון: (נג) והורשתם את הארץ ׃ והורשתם אותה מיושביה ואז וישבתם בה תוכלו להתקיים בה ואם לאו לא תוכלו להתקיים בה : (נד) אל אשר יצא לו שמה ׃ מקרא קצר הוא זה אל מקום אשר יצא לו שמה הגורל לו יהיה : למטות אבותיכם ׃ לפי חשבון יוצאי מצרים ׃ ד״א בי״ב גבולין כמנין

רשב״ם

(מט) ויחנו על הירדן וגו׳ בערבות מואב שם וידבר ה׳ אל משה בערבות מואב על ירדן ירחו : לשבים

אבן עזרא

(מב) בלמונה ופונון ׃ פירשתים : (מו) ועלמון דבלתימה ׃ שם כלל למשפחה רבי׳ כאשר פירשתי בפרשת זאת חקת התורה : מבית הישימות ׃ הוא הגיא הנשקף על פני הישימון אז צוה השם להזהיר ישראל כי הם קרובים לעבור : (נב) משכיתם ׃ כמו אבן משכית : במותם ׃ מקומות גבוהים כמו במותי ארץ : (נד) והתנחלתם ׃ כמו והתאויתם והפעול

את נחלתו ולמעט תמעיט
ט׳ את נחלתו אל אשר יצא לו
שמה הגורל לו יהיה למטות
נ׳ אבתיכם תתנחלו: נה
ואם לא תורישו את ישבי
הארץ מפניכם והיה אשר
תותירו מהם לשכים
ל׳ בעיניכם ולצנינם בצדיכם
וצררו אתכם על הארץ
אשר אתם ישבים בה: נו
ג׳ בן סיפי והיה כאשר דמיתי לעשות
לד להם אעשה לכם: פ א
וידבר יהוה אל משה לאמר:
ב צו את בני ישראל
ואמרת אלהם כי אתם באים
מסעי כ״ח כפרים אל הארץ כנען זאת הארץ
אשר תפל לכם בנחלה ארץ
ע אורי׳ כ״פ כנען לגבלתיה: ג והיה
ט בן מס׳ וגו׳ סימן לכם פאת נגב ממדבר צן על ידי אדום והיה לכם
גבול

אונקלוס

אהרן יהי לשבטי אבהתכון
תתחסנון: נח ואם לא
תתרכון ית יתבי ארעא מן
קדמיכון ויהי דתשארון מנהון
לסיען נטלן זין לקבליכון
ואם לא ולמשרין מקפנכון ויעיקון
סנהדרין לכון על ארעא דאתון יתבין
בה: נו ויהי כמא
דחשיבית למעבד להון
אעבד לכון: א ומליל
יי עם משה למימר: ב
פקיד ית בני ישראל ותימר
להון ארי אתון עלין לארעא
דכנען דא ארעא דתתפלג
לכון באחסנא ארעא דכנען
לתחומהא: ג ויהי לכון
רוח דרומא ממדברא דצן
על תחומי אדום ויהי לכון
תחום דרומא מסיפי ימא
דמלחא קידומא:

ארץ כנען סנהדרין נ״ו

ויסתר

רשב״ם

(נה) לשכים בעיניכם • לשון קוצים וסירים המנקבים את העינים כמו הנני סך את דרכך בסירים • ובספר יהושע מוכיח שם והיו לכם לפח ולמוקש ולשוטט בצדיכם • לשון אני ייסר אתכם בשוטים • שוט לסוס • ולצנינים • גם הוא ממיני קוצים המזיקים לעינים • מנחם בן סרוק חברו עם ושל צנינים יקחנו • אך אני מפרשו לשון כננת שלג • שהרי שם כתוב אשר קצירו רעב יאכל ואל מצנים יקחהו ושאף צמים חילם כלומר הליסטים הרעבים והערומי׳ צנים והצמאי׳ יקחו ממונם: (נו) כאשר דמיתי חשבתי לעשו׳ להם אשר צויתי לכם לא תחיה כל נשמ׳ ואתם מותירי׳ אותם ומחיים אותם אעשה לכם שלא אחיה אתכם: (ב) זאת הארץ אשר תפל לכם לנחלה • רבו׳ זקיני פירש וצייר תחומין ואע״פ כן אפרש בקוצר כי תחלה הכתוב פירש גבול דרום ואחר כך גבול מערב כי הים הגדול הוא גבול מערבי ואחר כך צפון ואח״כ מזרחי • (ג) על ידי אדום סמוך לאדום:

רש״י

כמנין השבטים: (נה) והיה אשר תותירו מהם • יהיו לכם לרעה: לשכים בעיניכם • ליתדות המנקרות עיניכם תרגום של יתדות סיכבים: ולצנינים • פותרי בו הפותרים לשון מסוכת קוצים הסוככת אתכם לסגור ולכלוא אתכם מאין יוצא ובא: וצררו אתכם • כתרגומו: (ב) אשר תפול לכם וגו׳ • לפי שהרבה מצות נוהגות בארץ ואין נוהגות בח״ל הוצרך לכתוב מצרני גבולי רוחותיה סביב לומ׳
לך

ונסב

לשיבטא דעמיה סגין תסגון ולשיבטא דעמיה זעירין תזעיר לדיפוק ליה תמן עדבא דיליה יהי לשבטא אבהתכון תתחסנון : נה ואין לא תתרכון ית כל יתבי ארעא מן קדמיכון ויהי מה דתשיירון מנהון לסכיין בעיינא בישא בכון ומקיפן לכון כתריסין בסטריכון ויתעיקון יתכון על ארעא דאתון יתבין בה : נו ויהי כמא דחשילית למעבד להון אעביד לכון : א ומליל ייי עם משה למימר : ב פקיד ית בני ישראל ותימר להון ארום אתון עלין לארעא דכנען דא ארעא דתתפליג לכון באחסנא ארעא דכנען בתחומהא : ג ויהוי לכון תחום דרומא מן מדברא דציני טור פרזלא על תחומי אדום ויהוי תחום דרומא מן סייפי ימא דמלחא מדינחא :

ולצנינים לשון בנה פירושו עניינים מגן תנה ׃

ירושלמי

ויהוי לכון תחומא מדרומא ממדברא דרקם כל קביל תחומי הין דאמוראי ויהוי לכון דרומא מסייפי ימא דמלחא מן סטר מדנחא :

ויקף

ויקיף

רש"י

לך מן הגבולי' הללו ולפנים המצות נוהגות : תפל לכם . על שם שנתחלקה בגורל נקרא' חלוקה לשון נפילה ׃ ומ"א אומר ע"י שהפיל הק"בה שריהם של ע' אומות מן השמים וכפתן לפני משה אמר לו ראה אין בהם עוד כח : (ג) והיה לכם פאת נגב ׃ רוח דרומית אשר מן המזרח למערב : ממדבר צין ׃ אשר אצל אדום מתחיל מקצוע דרומית מזרחית של ארץ תשעת המטות כיצד ג' ארצות יושבות בדרומה של א"י זו אצל זו קצת ארץ מצרים וארץ אדום כולה וארץ מואב כולה ׃ ארץ מצרים ׃ במקצוע דרומית מערבית שנ' בפרשה זו מעצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו הימה ונחל מצרים היה הולך על פני כל ארץ מצרים שנאמר מן השיחור אשר על פני מצרים ומפסיק בין ארץ מצרים לארץ ישראל וארץ אדום אצלה לצד המזרח וארץ מואב אצל ארץ אדום בסוף הדרום למזרח וכשיצאו ישראל ממצרים אם רצה שמקום לקרב את כניסתם לארץ היה מעבירם את הפלשתים לצד צפון ובאין לארץ ישראל ולא עשה כן וזהו שנאמר ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים שהם יושבים על הים במערבה של ארץ כנען כענין שנאמר בפלשתים יושבי חבל הים גוי כרתים ולא נחם אותו הדרך אלא הסיבן והוציאם דרך דרומה אל המדבר והוא שקראו יחזקאל מדבר העמי' לפי שהיו כמה אומות יושבים בצדו והולכין אצל דרומה מן המערב כלפי מזרח תמיד עד שבאו לדרומה של ארץ אדום ובקשו ממלך אדום שיניחם לעבור דרך ארצו ולהכנס לארץ דרך רחבה ולא רצה והוצרכו לסבוב את כל דרומה של אדום עד בואם לדרומה של ארץ מואב שנא' וגם אל מלך מואב שלח ולא אבה והלכו כל דרומה של מואב עד סופו ומשם הפכו פניהם לצפון עד שסבבו כל מצר מזרחי שלה לרחבה וכשכלו את מזרחה מצאו את ארץ סיחון ועוג שהיו יושבין במזרחה של ארץ כנען והירדן מפסיק ביניהם וזהו שנאמר ביפתח וילך במדבר ויסב את ארץ אדום ואת ארץ מואב ויבא ממזרח שמש לארץ מואב ויכבשו את ארץ סיחון ועוג שהיה בצפונה של ארץ מואב וקרבו עד הירדן והוא כנגד מקצוע' צפונית מערבית:

אבן עזרא

והפעול הארץ ׃ וטעם להזהיר לרב תרבו לדבק אחריו ואם לא תורישו : (נה) לשכים ׃ קוצים חדים מגזרת השר משוכתו הנני שך את דרכך בסירים : ולצנינים ׃ פירושו לפי מקומו כמו ולשוטט בצדכם שהם חכות כשוט או קוצי' חדים כמו צנים פחים והנה עוד פי' להם נגו ל נחלתם שהם חייבים להוריש משם יושב הארץ: (ב) אל הארץ כנען ׃ כמו והנבואה עודד הנביא הנבואה נבואת עודד הנביא והטעם ש הארץ ארץ כנען : (ג) על ידי אדום ׃ מקום כמו

של

גבול נגב מקצה ים המלח
קדמה: ד ונסב לכם
הגבול מנגב למעלה
עקרבים ועבר צנה והיה | והיה ק'
תוצאתו ומנגב לקדש ברנע | ו' כתי' ה"א בסוף תיבות וקריין ו"ו
ויצא חצר אדר ועבר עצמנה:
ה ונסב הגבול מעצמון
נחלה מצרים והיו תוצאתיו | כ' פלעי'
הימה: ו וגבול ים והיה
לכם הים הגדול וגבול זה | פ"פ נתו'
יהיה לכם גבול ים: ז וזה | כ"ג ר"פ
יהיה לכם גבול צפון מן הים
הגדל תתאו לכם הר ההר: | כ' ונענת
ח מהר ההר תתאו לבא
חמת והיו תוצאת הגבל | ג' כ"כ
צדדה: ט ויצא הגבל | י' חס' נתו' פ' נגת'
זפרנה והיו תוצאתיו חצר עינן זה יהיה לכם גבול צפון:

תולדת אהרן

ד ויסחר לכון תחומא
מדרומא למסקנא דעקרבים
ויעבר לצן ויהון מפקנוהי
מדרומא לרקם גיאה ויפוק
לחצר אדר ויעבר לעצמון:
ה ויסחר תחומא מעצמון
לנחלא דמצרים ויהון
מפקנוהי לימא: ו ותחום
מערבא ויהי לכון ימא רבא
ותחומיה דין יהי לכון תחום
מערבא: ז ודין יהי לכון | וגבול ים ג' טעמ'
תחום צפונא מן ימא רבא
תכונון לכון להור טורא:
ח מהור טורא תכונון
למיעל לחמת ויהון מפקנוהי
דתחומא לצדד: ט ויפוק
תחומא לזפרון ויהון מפקנוהי
לחצר עינן דין יהי לכון תחום
צפונא

והתאויתם

רשב"ם

(ד) ונסב לכם. שם כולו הגבול: ויצא. ועבר. דרך ישר בלא הקף: (ה) והיו תוצאותיו הימה. גבול דרומית מערבית. וגבול ים. כלומר וגבול מערבי. כיצד. והיה לכם הים הגדול וגבול. מערב: וגבול. חכמי' פירשו לרבות נסי' שבים הם איי הים. תתאו

רש"י

של ארץ מואב נמצא שארץ כנען שבעבר הירדן למערב היה מקצוע דרומית מזרחית שלה אצל אדום: (ד) ונסב לכם הגבול מנגב למעלה עקרבים. כל מקום שנא' ונסב או ויצא מלמד שלא היה המצר שוה אלא הולך ויוצא לחוץ יוצא המצר ועוקם לצד צפונה של עולם באלכסון למערב ועובר המצר בדרומה של מעלה עקרבים נמצא מעלה עקרבים לפנים מן המצר: ועבר צנה. אל צין כמו מצרימה: והיו תוצאותיו. קצותיו בדרומה של קדש ברנע: ויצא חצר אדר. מתפשט המצר ומרחיב לצד צפון של עולם ונמשך עוד באלכסון למערב ובא לו לחצר אדר ומשם לעצמון ומשם לנחל מצרים ולשון ונסב האמור כאן לפי שהוא ויצא חצר אדר שהתחיל להרחיב משעבר את קדש ברנע ורוחב אותה רצועה שבלטה לצד צפון היתה מקדש ברנע עד עצמון ומשם והלאה נתקצר המצר ונסב לצד הדרום ובא לו לנחל מצרים ומשם לצד המערב אל הים הגדול שהוא מצר מערבה של כל א"י נמצא שנחל מצרים במקצוע מערבית דרומית: (ה) והיו תוצאותיו הימה. אל מצר המערב שאין עוד גבול נגב מאריך לצד המערב משם והלאה: (ו) וגבול ים. ומצר מערבי מהו. והיה לכם הים הגדול. למצר וגבול הנסין שבתוך הים אף הם מן הגבול והם איים שקורים אישול"ש: (ז) גבול צפון. מצד צפון: מן הים הגדול תתאו לכם להר ההר. שהוא במקצוע צפונית מערבית וראשו משפיע

ובכנם

ד ויקיף לכון תחומא מן דרומא
למסוקיתא דעקרבית ויעיבר לציני
טור פרזלא ויהוון מפקנוי מן דרומא
לרקם גיעא ויפוק לטירת אדריא
ויעיבר לקיסם: ה ויקיף תחומא
מקיסם לנילוס דמצראי ויהון מפקנוי
למערבא ו ו ותחום מערבא ויהוי
לכון ימא רבא אוקיינוס ותחומיה
הינון מי בראשית עם מיא קדמאי
דהוון בגויה אבדוי ופרכידוי ברכוי
ומרנתיה נסוי ומחוזוי ספינתיה
ואלגיותיה דין יהוי לכון תחום
מערביא: ז ודין יהוי לכון תחום
ציפונא מן ימא רבא תכוונון לכון
לטוורים אומנים: ח מטוורוס
אומנים תכוונון לכון מעלך לטבריא
ויהון מפקנוי דתחומא מן תרין
ציטרוי מכוונין לכרכור דבר זעמה
ולכרכוי דבר סניגורא ודווקינוס
ותרנגולא עד קיסרין מעלך לאבלס
דקילקאי: ט ויפוק תחומא לקרן
זכותא ולגבתא דחטמונא ויהון
מפקנוי לבירא דבית סכל ולמציעות

ודתא

ויקף לכון תחומא דרומיא מן
מסקיותא דעקרבין דעבר
בטור פרזלא ויהוי מפקנוי
מדרום לרקם דגיעא ויפוק
דירת אדריא ויעבר בקסם:
ויקף תחומא מן קסם לנילוס
מצרים ויהון מפקנוי מן
מערבא:
ותחום ימא רבא הוא אוקינוס
נסוי ומחוזוי וכפינתא עם
מיא קדמיא דאית בגויה
הינון מי בראשית דין יהוי
לכון תחומא מערביא:
ודין יהוי לכון תחום ציפוניא
מן ימא רבא תכוונון לכון
לטוורוס מנוס:
מטוורוס מנוס תכוונון לכון
למעלי אנטוכיא ויהון
מפקנוי תחומא דאוולת
דקילקאי:
ויפקון תחומא לזפירין ויהוון
מפקנוי דירת עינותא דין
דיהוי לכון תחום צפוניא:

ותכוונון

רש"י

ונכנס לתוך הים ויש מרוחב הים לפנים הימנו וחוצה הימנו: תתאו. תשפעו לכם לנטות ממערב לצפון אל הר ההר: תתאו לשון סיבה כמו אל תא הרצים ותאי השער היינו שקורין אפנדי"ץ שהוא מוסב ומשופע: (ח) מהר ההר. תסבו ותלכו אל מצר הצפון לצד המזרח ותפגעו בלבא חמת זו אנטוכיא: תוצאות הגבול. סופי הגבול. כל מקום שנאמר תוצאות הגבול או המצר כלה שם לגמרי ואינו עובר להלן כלל או משם מתפשט ומרחיב ויוצא לאחוריו להמשך להלן באלכסון יותר מן הרוחב הראשון ולענין רוחב המדה הראשון קראו תוצאות שפס כלה אותה מדה: (ט) והיו תוצאותיו חצר עינן. הוא היה סוף המצר הצפוני ומגאת חצר עינן בזוקצוע צפונית מזרחית ומשם והתאויתם לכם אל מצר המזרחי:

אבן עזרא

כמו על יד הירדן: (ה) נחלה מצרים. אל נחל מצרים ואיננו היאור: (ו) הים הגדול. הספרדי הטעם גבול מערב נחלתכם והיה הים הגדול והוא הגבול בעצמו: ואל"ף והתאויתם תחת וי"ו והתוית תיו ואם הם שני בניינים: (י) והתאויתם. כמו עד תאות גבעות עולם:

ומחם

ג׳ י וְהִתְאַוִּיתֶם לָכֶם לִגְבוּל
קֵדְמָה מֵחֲצַר עֵינָן שְׁפָמָה׃
פ׳ פס׳ בג״ס יא וְיָרַד הַגְּבֻל מִשְּׁפָם
ב׳ ג׳ הָרִבְלָה מִקֶּדֶם לָעָיִן וְיָרַד
הַגְּבֻל וּמָחָה עַל־כֶּתֶף יָם־
כִּנֶּרֶת קֵדְמָה׃ יב וְיָרַד
ו׳ הַגְּבוּל הַיַּרְדֵּנָה וְהָיוּ תוֹצְאֹתָיו
יָם הַמֶּלַח זֹאת תִּהְיֶה לָכֶם
כל אורייתא כ״ג הָאָרֶץ לִגְבֻלֹתֶיהָ סָבִיב׃ יג
וַיְצַו מֹשֶׁה אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
לֵאמֹר זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר
תִּתְנַחֲלוּ אֹתָהּ בְּגוֹרָל אֲשֶׁר
צִוָּה יְהוָה לָתֵת לְתִשְׁעַת
ג׳ ס״ן הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה׃ יד
נסבים : כִּי לָקְחוּ מַטֵּה בְנֵי הָראוּבֵנִי
ב׳ מחריכין לְבֵית אֲבֹתָם וּמַטֵּה בְנֵי־הַגָּדִי
מי׳ תינות׳ לְבֵית אֲבֹתָם וַחֲצִי מַטֵּה
מְנַשֶּׁה לָקְחוּ נַחֲלָתָם׃ טו
ג׳ מ״ן שְׁנֵי הַמַּטּוֹת וַחֲצִי הַמַּטֶּה
נסבים : לָקְחוּ נַחֲלָתָם מֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן
יְרֵחוֹ קֵדְמָה מִזְרָחָה׃ פ
וידבר

צְפּוּנָא׃ י וְתַכְוְנוּן לְכוֹן
לִתְחוּם קִידוּמָא מֵחֲצַר עֵינָן
לִשְׁפָם׃ יא וְיֵיחוֹת
תְּחוּמָא מִשְּׁפָם לְרִבְלַת
מִמַּדְנַח לְעָיִן וְיֵיחוֹת תְּחוּמָא
וְיִמְטֵי עַל כֵּיף יַם גִּינֵיסַר
קִדּוּמָא׃ יב וְיֵיחוֹת
תְּחוּמָא לְיַרְדְּנָא וִיהוֹן
מַפְּקָנוֹהִי לְיַמָּא דְמִלְחָא דָּא וזאת תהיה
תְּהֵי לְכוֹן אַרְעָא לִתְחוּמַהָא נבורות נס
סְחוֹר סְחוֹר׃ יג וּפַקֵּיד
מֹשֶׁה יָת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמֵימַר
דָּא אַרְעָא דְּתַתְחַסְנוּן יָתַהּ
בְּעַדְבָא דְּפַקֵּיד יְיָ לְמִתַּן
לְתִשְׁעַת שִׁבְטִין וּפַלְגוּת
שִׁבְטָא׃ יד אֲרֵי קַבִּילוּ
שִׁבְטָא דִּבְנֵי רְאוּבֵן לְבֵית
אֲבָהַתְהוֹן וְשִׁבְטָא דִּבְנֵי גָד
לְבֵית אֲבָהַתְהוֹן וּפַלְגוּת
שִׁבְטָא דִּמְנַשֶּׁה קַבִּילוּ
אַחְסַנְתְּהוֹן׃ טו תְּרֵין
שִׁבְטִין וּפַלְגוּת שִׁבְטָא קַבִּילוּ
אַחְסַנְתְּהוֹן מֵעִבְרָא לְיַרְדְּנָא סנ׳ לירדן
דִּירֵחוֹ קִידוּמָא מַדִּינְחָא׃ ס״ס
ומליל

רשב״ם

(ז) תתאו · תתתימו לשון תחום וגבול :
אלפים

רש״י

(י) והתאויתם · לשון סיבה ונטיה כמו תתאו: שפמה · במדבר המזרחי ומשם הרבלה :
(יא) מקדם לעין · שם מקום והמדבר הולך במזרחו כנגד העין לפנים מן המדבר ומארץ ישראל הוא : וירד הגבול · כל שהגבול הולך מצפון לדרום הוא יורד והולך : ומחה על כתף ים כנרת קדמה · שהיה ים כנרת תוך לגבול במערב והגבול במזרח ים כנרת ומשם יורד אל הירדן והירדן מושך ובא מן הצפון לדרום באלכסון נוטה לצד מזרח ומתקרב לצד ארץ כנען כנגד ים כנרת ומושך לצד מזרחה של ארץ ים רא׳ כנגד כנרת עד שנופל בים המלח ומשם כלה הגבול בתוצאותיו אל ים המלח שממנו התחלת מצר מקצוע דרומית מזרחית הרי סובבת אותה לארבע רוחותיה : (טו) קדמה מזרחה · אל פני העולם שהם במזרח שרוח מזרחית קרויה פנים ומערבית קרויה אחור לפיכך דרום לימין וצפון לשמאל :
חסר

אבן עזרא

(יא) ומחה · כאשר אמרו קדמונינו תבירתא מגזרת ימחאו כף : (טו) שני המטות · פעם שנית לבאר מקום נחלתם :
ינחלו

דרתא רבתא דמפצעא בין טירת
עינוותא לבין דרמשק דין יהוי לכון
תחום ציפונא : י ותכוונון לכון
לתחום מדינחא מטירת עינוותא
לאפמיאה : יא ויחות תחומא
מן אפמיאה לדפני מן מדנח לעינוותא
ויחות תחומא למערת סניאם
ומטערת סניאם יחות תחומא לטור
תלגא ומטור תלגא יחות תחומא
לעינן ומעינן יחות תחומא ויסב
מישרא מישר נחלי ארנונא וייתי
למדברא וציני טור פרזלא מי מצותא
אבלו דמוכה ספיך לגניסר כרך
מלכותהון דאמוראי אחסנות שיבט
דראובן וגד ופלגות שיבט מנשה
ויחות תחומא ויקיף לתחום ימא
דגניסר ממדינחא : יב ויחות
תחומא ליורדנא ויהוון מפקנוי לימא
דמלחא דיקס גיעא מן דרומא טוורוס
אוסנים מן ציפונא ימא רבא מן
מערבא ימא דמלחא מן מדינחא דא
תהוי לכון ארעא דישראל למצרני
תחומהא חזור חזור : יג ופקיד
משה ית בני ישראל למימר דא
ארעא דתחסנון יתה בעדבא דפקיד
יי למיתן לתשעת שבטין ופלגות
שבטא : יד ארום קבילו שבטא
דבני ראובן לבית אבהתהון ושבטא
דבני גד לבית אבהתהון ופלגות
שבטא דמנשה קבילו אחסנתהון :
טו תרין שבטין ופלגות שבטא
קבילו אחסנתהון מעברא ליורדנא
מדינחא :

ומליל

ותכוונון לכון תחומא
מערביא מדירת עיינותא
לאפמיים :
ויחות תחומא לאפמיים לדפני
למדינחא לעינותא ויחות
תחומא ויסטי סמיך לימא
דגינוסר מן מערבא :
ויחות לירדנא ויהוון מפקנוי
ימא דמלחא דא תהי לכון
ארעא לתחומהא חזור חזור :
תרין שבטיא ופלגות שבטא
קבילו אחסנתהון מן ירדנא
דיריחו קדמאין מן מדינחא
מן מישר ימא דמלחא נפק
לחון תחומא לכנרת כרך
דמלכותהון דאמוראי
ומכנרת כרך מלכותהון
דאמוראי נפק להון תחומי
לטור תלגא ולחומתא דלבנן
ומטור תלגא ולחומתא
דלבנן נפק לחון תחומא
לחיבא דימין צפון עיינותא
דדמשק ומן חובא די מן צפון
עיינותא דדמשק נפק להון
תחומא לדיוקינוס טור תלגא
דקסריון די מן מדנח מערב
דן ומן יוקינוס תורנגלא
דקסריון די מן מדנח מערב
דן נפק להון תחומא לנהרא
רבא נהרא פרת דעלוי סדר
נצחני קרבוי דיי מתעברין
ומן נהרא רבא נהרא פרת
נפק להון תחומא ממרון
זבהא בתרא כל טרכון וזמרא
בית מלכותא דסיחון מלכיהון דאמוראי ובית מלכותא דעוג מלכא
דמתנן נפק לרפיח ולשוקמזיי עד מטי ספר ימא דמילחא הרין הווא
תולקהון דתרין שבטיא ופלגות שבטא :

ופרווילי

טז וידבר יהוה אל־משה
ס' ר"פ לאמר: יז אלה שמות
האנשים אשר־ינחלו לכם
את־הארץ אלעזר הכהן
ויהושע בן־נון: יח ונשיא
ג' אחד נשיא אחד ממטה
ב' וחס' תקחו לנחל את־הארץ: יט
י' נתורס ואלה שמות האנשים למטה
יהודה כלב בן־יפנה: כ
ג' נתורס ולמטה בני שמעון שמואל בן־
ב' וקפין עמיהוד: כא למטה בנימן
אלידד בן־כסלון: כב
ולמטה בני־דן נשיא בקי בן־
יגלי: כג לבני יוסף למטה
בני־מנשה נשיא חניאל בן־
ג' אפד: כד ולמטה בני־
אפרים נשיא קמואל בן־
שפטן: כה ולמטה בני־
זבולן נשיא אליצפן בן־פרנך:
כו ולמטה בני־יששכר
נשיא פלטיאל בן־עזן: כז
ולמטה בני־אשר נשיא
אחיהוד בן־שלמי: כח
ולמטה בני־נפתלי נשיא
פדהאל בן־עמיהוד: כט
אלה אשר צוה יהוה לנחל
את־בני־ישראל בארץ כנען:
לה פ א וידבר יהוה אל־
משה בערבת מואב על־ירדן
ירחו לאמר: ב צו את־בני ישראל ונתנו ללוים מנחלת
אחזתם ערים לשבת ומגרש לערים סביבתיהם תתנו
ללוים

טז ומליל יי עם משה למימר: יז אלין שמהת גבריא דיחסנון לכון ית ארעא אלעזר כהנא ויהושע בר נון: יח ורבא חד רבא חד משבטא תסבון לאחסנא ית ארעא: יט ואלין שמהת גבריא לשבטא דיהודה כלב בר יפנה: כ ולשבטא דבני שמעון שמואל בר עמיהוד: כא לשבטא דבנימן אלידד בר כסלון: כב ולשבטא דבני דן רבא בקי בר יגלי: כג לבני יוסף לשבטא דבני מנשה רבא חניאל בר אפוד: כד ולשבטא דבני אפרים רבא קמואל בר שפטן: כה ולשבטא דבני זבולן רבא אליצפן בר פרנך: כו ולשבטא דבני יששכר רבא פלטיאל בר עזן: כז ולשבטא דבני אשר רבא אחיהוד בר שלומי: כח ולשבטא דבני נפתלי רבא פדהאל בר עמיהוד: כט אלין דפקיד יי לאחסנא ית בני ישראל בארעא דכנען: א ומליל יי עם משה במישריא דמואב על ירדנא דיריחו למימר: ב פקיד ית בני ישראל ויתנון לליואי מאחסנת אחודתהון קרוין למתב

ללוים : ג והיו הערים להם
ג' לשבת ומגרשיהם יהיו
לבהמתם ולרכשם ולכל
נ' חיתם : ד ומגרשי הערים
אשר

למתב ורוח לקרויא סחרנהון תתנון לליואי : ג ויהון קרויא להון למתב ורוחיהון יהון לבעירהון ולקניניהון ולכל חיותהון : ד ורוחי קרויא
דת תנון

תולדת אהרן
ומגרשיהם נדרים פא מכות יב

בעל | יונתן בן עוזיאל | ירושלמי | הטורים

טו ומליל יי עם משה למימר : יז אלין שמהת גובריא דיחסנון לכון ית ארעא אלעזר כהנא יהושע בר נון : יח ואמרכול חד אמרכול חד מן שבטא תתפרון לאחסנא ית ארעא : יט ואלין שמהת גובריא לשבטא דבית יהודה כלב בר יפנה : כ לשבטא דשמעון שמואל בר עמיהוד : כא לשבטא דבנימין אלידד בר כסלון : כב לשבטא דדן אמרכול בקי בר יגלי : כג לשבטא דבני יוסף לשבטא דבני מנשה אמרכל חניאל בר אפוד : כד לשבטא דבית אפרים אמרכול קמואל בר שפטן : כה לשבטא דזבולן אמרכול אליצפן בר פרנך : כו לשבטא דבית יששכר אמרכול פלטיאל בר עזן : כז לשבטא דאשר אמרכול אחיהוד בר שלומי : כח לשבטא דבני נפתלי אמרכול פדהאל בר עמיהוד : כט אלין דפקיד יי לאחסנא ית בני ישראל בארעא דכנען : א ומליל יי עם משה במישריא דמואב על יורדנא דיריחו למימר : ב פקיד ית בני ישראל ויחסון לליואי מאחסנת אחודתהון קירוין למיתב ופרוודין לקירויא חוזרנותהון תתנון לליואי : ג ויהון קרוייא להון למיתב ופרודליהון יהוון לבעיריהון ולקנייניהון ולכל צורכיהון : ד ופרוודלי קרוייא דתתנון לליואי

ירושלמי
ופרווילי לקרית חזור חזור להון יתנגון לליואי :
ופרווילי :
חזור

אלה שמות האנשים · ולמטה פעם אחת ואלה שמות האנשים · לומר שנאים בשמותם ונאים במעשיהם אלידד בן כסלון הוא אלדד והוסיף לו יו"ד על שם הנבואה שנקראת בי' לשונות · נפרש מגרש כתיב ה' פעמים למקלט · שיקלט ולא יהרג הנפש שיש לו חמשה שמות :

רש"י

(יז) אשר ינחלו לכם · בשבילכם : כל נשיא ונשיא אפטרופוס לשבטו ומחלק נחלת השבט למשפחות ולגברים ובורר לכל אחד ואחד חלק הגון ומה שהם עושים יהיה עשוי כאלו עשאום שלוחים ולא יתכן לפרש לכם זה ככל לכם שבמקרא שא"כ היה לו לכתו' ינחלו לכם ינחלו ומשמע שהם נוחלים לכם בשבילכם ובמקומכם כמו ה' ילחם לכם : (יח) לנחל את הארץ · שיהא נוחל וחולק אותה במקומכם : (כט) לנחל את בני ישראל · שהם ינחלו אותה לכם למחלקותיה : (ב) ומגרש · ריוח מקום חלק חוץ לעיר סביב להיות לנוי לעיר ואין רשאין לבנות שם בית ולא לנטוע כרם ולא לזרוע זריעה : ולכל חיתם · לכל צרכיהם : (ד)

אבן עזרא

(יז) ינחלו · פעל יוצא לשנים פעולים וכן ונחלתנו על דעת המדקדקים : אלעזר · ראשונה כי על פיו יצא יהושע גם הוא בן אהרן · ולא הזכיר נשיא לבני ראובן וגד כי כבר לקחו חלקם והמפרשים אמרו כי הנחל היה ד' כאשר יצא הגורל בתחילה רק יש טענה גדולה עליה אע"פ שהפירוש נכון יהיה נראה לפי דעתינו : (כח) פדהאל · אם נעלם הה"א בשתי מלות שוות בטעם כי הה"א איננה מהאותיות
אלף

אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם מִקִּיר הָעִיר
וָחוּצָה אֶלֶף אַמָּה סָבִיב׃ ה
וּמַדֹּתֶם מִחוּץ לָעִיר אֶת־
פְּאַת־קֵדְמָה אַלְפַּיִם בָּאַמָּה
וְאֶת־פְּאַת־נֶגֶב אַלְפַּיִם בָּאַמָּה
וְאֶת־פְּאַת־יָם ׀ אַלְפַּיִם בָּאַמָּה
וְאֵת פְּאַת צָפוֹן אַלְפַּיִם בָּאַמָּה
וְהָעִיר בַּתָּוֶךְ זֶה יִהְיֶה לָהֶם
מִגְרְשֵׁי הֶעָרִים׃ ו וְאֵת
הֶעָרִים אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם
אֵת שֵׁשׁ־עָרֵי הַמִּקְלָט אֲשֶׁר
תִּתְּנוּ לָנֻס שָׁמָּה הָרֹצֵחַ
וַעֲלֵיהֶם תִּתְּנוּ אַרְבָּעִים
וּשְׁתַּיִם עִיר׃ ז כָּל־הֶעָרִים
אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לַלְוִיִּם אַרְבָּעִים
וּשְׁמֹנֶה עִיר אֶתְהֶן וְאֶת־
מִגְרְשֵׁיהֶן׃ ח וְהֶעָרִים אֲשֶׁר
תִּתְּנוּ מֵאֲחֻזַּת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל
מֵאֵת הָרַב תַּרְבּוּ וּמֵאֵת
הַמְעַט תַּמְעִיטוּ אִישׁ כְּפִי
נַחֲלָתוֹ אֲשֶׁר יִנְחָלוּ יִתֵּן מֵעָרָיו
לַלְוִיִּם׃ פ ט וַיְדַבֵּר יְהוָה
אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר׃ י דַּבֵּר
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כִּי אַתֶּם עֹבְרִים אֶת־
הַיַּרְדֵּן אַרְצָה כְּנָעַן׃ יא
וְהִקְרִיתֶם לָכֶם עָרִים עָרֵי
מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם וְנָס
שָׁמָּה רֹצֵחַ מַכֵּה־נֶפֶשׁ
בִּשְׁגָגָה׃ יב וְהָיוּ לָכֶם הֶעָרִים לְמִקְלָט מִגֹּאֵל וְלֹא יָמוּת
הָרֹצֵחַ עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה לַמִּשְׁפָּט׃ יג וְהֶעָרִים

דתתנון לליואי מכותל קרתא
ולברא אלף אמין סחור
סחור׃ ה ותמשחון מברא
לקרתא ית רוח קידומא
תרין אלפין באמין וית רוח
דרומא תרין אלפין באמין
וית רוח מערבא תרין אלפין
באמין וית רוח צפונא תרין
אלפין באמין וקרתא במציעא
דין יהי להון רוחי קרויא׃ ו
וית קרויא דתתנון לליואי ית
שית קרוי שיזבותא דתתנון
למיערק תמן קטולא ועליהון
תתנון ארבעין ותרתין קרוין׃
ז כל קרויא דתתנון
לליואי ארבעין ותמני קרוין
יתהין וית רוחיהן׃ ח
וקרויא דתתנון מאחסנת בני
ישראל מן סגיאי תסגון ומן
זעירי תזערון גבר כפום
אחסנתיה דיחסנון יתן
מקרוהי לליואי׃ ט
ומליל יי עם משה למימר׃
י מליל עם בני ישראל
ותימר להון ארי אתון עברין
ית ירדנא לארעא דכנען׃
יא ותזמנון לכון קרוין
קרוי שיזבותא יהוין לכון
ויערוק לתמן קטולא דיקטול
נפשא בשלו׃ יב ויהון
לכון קרויא לשיזבא מגאיל
דמא ולא ימות קטולא עד
דיקום קדם כנשתא לדינא׃
יג וקרויא דתתנון שית

מסרה:
ג׳ ומ״ל
ל׳ מפ נל״ם׳
י״ומ״אוק נשע׳ פ״ר גפל תנגל
ס״י פ׳מסעי׳
ל׳חס׳מ׳ יברי׳ ודן
ג׳ כ״כ וכל יהוש׳ דכוות׳ נמ״ח ומנרשיהם בכייו״ק פני מסות
ג׳
י״ג
ח׳
ג׳ ר׳
ד׳ זם׳ ודגש׳

תולדות:
אהרן
סביר העיר ערוב׳ נח כו כז סוטה כז וכרתם ערובין נח נדרים כו סוטה כו
זה יהיה ערובין נח
ועליהם תתנו מכות ט
ונס שמה מכות יא יב
והיו לכם סנה׳ עד עמדו סנ׳ יב

אשר

אֲשֶׁר־תִּתְּנוּ שֵׁשׁ־עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה לָכֶם׃ יד אֵת ׀ שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ מֵעֵבֶר לַיַּרְדֵּן וְאֵת שְׁלֹשׁ הֶעָרִים תִּתְּנוּ בְּאֶרֶץ כְּנָעַן עָרֵי מִקְלָט תִּהְיֶינָה

קִרְוֵי שֵׁיזָבוּתָא יְהֶוְיָן לְכוֹן׃ יד יָת תְּלָת קִרְוַיָּא תִּתְּנוּן מֵעִבְרָא דְיַרְדְּנָא וְיָת תְּלָת קִרְוַיָּא תִּתְּנוּן בְּאַרְעָא דִכְנָעַן קִרְוֵי שֵׁיזָבוּתָא יְהֶוְיָן׃

לבני

בעל הטורים

ומדותם מחוץ לעיר אלפי' באמה אלפי' אמה יהיו חוץ מע' אמה ושיריים · אהו ומדות' מחוץ לעיר · ינחלו נ' במ' כפי נחלתם אשר ינחלו · לשמות מטו' ינקלו כנוד הכמ' ינחלו אשר ינחלו לשמות מטו' ינחלו · לכל יונחי הכרי' נתחל' וה בארץ · וכן לשמות מעות

אנותם ינחלו סכיים · דכה' דברים שלא זוכה לבנו וקתני נחכתה · נאמן נ' ואם נאמן יד אשר ימות נה · והכה א' ב את רעהו נאמן נאמן המין · והכה איש את רעהו את הוא נאמן יד נריך אוחד שיהא נו כד · להמית שכ' אשר ימות גם אגל אם

יונתן בן עוזיאל

חֲזוֹר קַרְתָּא וּלְבַר אַלְפָּא גַרְמִידֵי חֲזוֹר חֲזוֹר׃ ה וְתִמְשְׁחוּן מִבָּרָא לְקַרְתָּא יַת צִיטְרָא דְמַדִינְחָא תְּרֵין אַלְפִין גַרְמִידֵי וְיַת רוּחַ דָרוֹמָא תְּרֵין אַלְפִין גַרְמִידֵי וְיַת רוּחַ מַעַרְבָא תְּרֵין אַלְפִין גַרְמִידֵי וְיַת רוּחַ צִיפּוּנָא תְּרֵין אַלְפִין גַרְמִידֵי וְקַרְתָּא בְּמִיצְעָא דֵין יְהֵי לְכוֹן פַּרְוָרֵי קִרְוַיָּא׃ ו וְיַת קִרְוַיָּא דְתִתְּנוּן לְלֵיוָאֵי יַת שִׁית קִרְוִין דְקָלְטִין קְטוֹלָא לְמֵיעְרוֹק לְתַמָּן קְטוֹלָא וַעֲלֵיהוֹן תִּתְּנוּן אַרְבְּעִין וְתַרְתֵּין קִרְוִין׃ ז כָּל קִרְוַיָּא דְתִתְּנוּן לְלֵיוָאֵי אַרְבְּעִין וְתַמְנֵי קִרְוִין יַתְהוֹן וְיַת פַּרְוָדֵיהֶן׃ ח וְקִרְוַיָּא דְתִתְּנוּן מִן אַחְסָנַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִן שִׁבְטָא דְעַמֵּיהּ סַגֵּי תַּסְגּוֹן וּמִן שִׁבְטָא דְעַמֵּיהּ זְעִיר תַּזְעֲרוּן גְּבַר אַנְבָּ אַחְסַנְתֵּיהּ דְיַחְסְנוּן יִתֵּן מִקִּרְוֵי לְלֵיוָאֵי׃ ט וּמַלֵּיל יְיָ עִם משֶׁה לְמֵימַר׃ י מַלֵּל עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְתֵימַר לְהוֹן אֲרוּם אַתּוּן עָבְרִין יַת יַרְדְּנָא לְאַרְעָא דִכְנָעַן׃ יא וְתִזַמְּנוּן לְכוֹן קִרְוִין בְּשׁוּקִין וּבָתֵּי חֵיוָתָא קִרְוִין קַלְטִיָּיתָא יְהוֹיַיִן לְכוֹן וְיֵעֲרוֹק לְתַמָּן קְטוֹלָא דְיִקְטוֹל בַּר נַשׁ בְּשָׁלוּ׃ יב וִיהוֹן לְכוֹן קִרְוַיָּא לְמִקְלַט קְטוֹלָא מִן תָּבַע אַדְמָא וְלָא יְמוּת קְטוֹלָא עַד דְיֵיקוּם קֳדָם כְּנִשְׁתָּא לְדִינָא׃ יג וְקִרְוַיָּא דְתִתְּנוּן שִׁית קִרְוִין קַלְטָן קְטוֹלָא יְהוֹיַין לְכוֹן׃ יד יַת תְּלַת קִרְוַיָּא תִּתְּנוּן מֵעִבְרָא לְיוֹרְדְנָא וְיַת תְּלַת קִרְוַיָּא תִּתְּנוּן בְּאַרְעָא

דכנען

רש"י

אלף אמה סביב · ואחריו הוא אומר אלפים אמה הא כיצד אלפים הוא נות, להם סביב ומהם אלף הפנימיים למגרש והחיצונים לשדות וכרמים: (יא) והקריתם · אין הקרייה אלא לשון הזמנה וכן הוא אומר כי הקרה י"י אלהיך לפני: (יב) מגואל · מפני גואל הדם הוא קרוב לנרצח: (יג) שש ערי מקלט · מגיד שאף על פי שהבדיל משה בחייו שלש ערים בעבר הירדן לא היו קולטות עד שנבחרו שלש שנתן יהושע בארץ כנען: (יד) את שלש הערים וגו' · אע"פ שבארץ כנען תשעה שבטים וכאן אינן אלא שנים וחצי השוה מנין ערי מקלט שלהם משום דבגלעד נפישי רוצחים דכתיב גלעד קרית פועלי און עקובה מדם:

ואם

רשב"ם

(ה) אלפים באמה · אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים: (יא) והקריתם · וזימנתם: (יד) את שלש הערי' תתנו מעבר לירדן · אותן הבדיל משה בחייו כדכתיב אז יבדיל משה:

לא

אבן עזרא

מהאוקיות במשך: (ג) ומגרש · ידוע: (י) ארצה כנען · ידוע גם זאת הפרשה לנקה: (יא) והקריתם · מגזרת קריה:

לבני

תהיינה: טו לבני ישראל
ולגר ולתושב בתוכם
תהיינה שש הערים האלה
למקלט לנוס שמה כל מכה
נפש בשגגה: טז ואם
בכלי ברזל הכהו וימת רצח
הוא מות יומת הרצח: יז ואם
באבן יד אשר ימות בה הכהו
וימת רצח הוא מות יומת
הרצח: יח או בכלי עץ יד
אשר ימות בו הכהו וימת
רצח הוא מות יומת הרצח:
יט גאל הדם הוא ימית
את הרצח בפגעו בו הוא
ימתנו: כ ואם בשנאה
יהדפנו או השליך עליו
בצדיה וימת: כא או באיבה
הכהו בידו וימת מות יומת
המכה רצח הוא גאל הדם
ימית את הרצח בפגעו בו:
כב ואם בפתע בלא איבה
הדפו או השליך עליו כל
כלי בלא צדיה: כג או
בכל אבן אשר ימות בה
בלא ראות ויפל עליו וימת
והוא לא אויב לו ולא מבקש
רעתו: כד ושפטו העדה
בין המכה ובין גאל הדם על
המשפטים האלה: כה
והצילו העדה את הרצח
מיד גאל הדם והשיבו אתו
העדה

מסרה: ג׳ · ג׳ · כל עניינא וימת · ד׳ומ״ג · ב׳ חס׳ י׳ גליס׳ · פיון · ג׳ ג׳וס׳ ח׳ס ת בספרית׳ · ח׳ נטעם

אונקלוס:

טו לבני ישראל ולגיוריא ולתותביא דביניהון יהויין שית קרויא האלין לשיזבא למעירק לתמן כל דיקטול נפשא בשלו: טז ואם במאן דפרזלא מחהי וקטליה קטולא הוא אתקטלא יתקטיל קטולא: יז ואם באבנא דמתנסבא בידא דהיא כמיסת דימות בה מחהי וקטליה קטולא הוא אתקטלא יתקטיל קטולא: יח או במאן דאע דמתנסיב בידא דהיא כמיסת דימות ביה מחהי וקטליה קטולא הוא אתקטלא יתקטיל קטולא: יט גאיל דמא הוא יקטול ית קטולא כד אתחייב ליה מן דינא הוא יקטליניה: כ ואם בסנאה דחהי או רמא עלוהי בכמנא וקטליה: כא או בדבבו מחהי בידיה וקטליה אתקטלא יתקטיל מחיא קטולא הוא גאיל דמא יקטול ית קטולא כד אתחייב ליה מן דינא: כב ואם בתכוף בלא דבבו דחהי או רמא עלוהי כל מאן בלא כמן ליה: כג או בכל אבנא דהיא כמיסת דימות בה בלא חזי ורמא עלוהי וקטליה והוא לא סני ליה ולא תבע בישתיה: כד וידונון כנשתא בין מחיא ובין גאיל דמא על דיניא האלין: כה וישזבון כנשתא ית קטולא מיד גאיל
דמא

תולדות: אהרן לבני ישראל פס · בשגגה פס ז ואם בכלי פס כריתות ט · מות יומת סנהדרין לג · גואל הדם סנהדרין מה · או באיבה סנהדרין · מות יומת סנהדרין · פס כג עכעו · בלא ראות נדרי׳ בופס קמא פו מכות ט · ויפל עליו מכות ז · והוא לא סנהדרין כט · ושפטו פסחים יג ר״ה כו · סנהדרין ג נס · והצילו פסחים יג ר״ה כו סנהדרין ג נס מכות י · והשיבו מכות ט

דִּכְנַעַן קִרְוִין קָלְטַן תְּהַוְיַין : טו לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל וּלְגִיוֹרָא וּלְתוֹתָבַיָּא
דְּבֵינֵיהוֹן יֶהֶוְיָין שִׁית קִירְוַיָּא הָאִילֵין לְשֵׁיזָבָא לְמֶעְרוֹק לְתַמָּן כָּל דְּיִקְטוֹל
בַּר נַשׁ בְּשָׁלוּ : טז וְאִין בְּמָנָא דְּפַרְזְלָא בְּמַשְׁהוּ מַחֵיהִי וְקַטְלֵיהּ קְטוֹלָא
הוּא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל קְטוֹלָא : יז וְאִין בְּאַבְנָא מְלוֹא יְדָא דִּי כְּמִסַּת
דִּי יְמוּת בַּהּ מְחָהִי וְקַטְלֵיהּ קְטוֹלָא הוּא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵיל קְטוֹלָא :
יח אוֹ בְּמָנָא דְּקֵיסָא מְלוֹא יְדָא דִּי כְּמִיסַת דִּימוּת בַּהּ מְחָהִי וְקַטְלֵיהּ
קְטוֹלָא הוּא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל קְטוֹלָא : יט תָּבַע אַדְמָא הוּא יִקְטוֹל
יַת קְטוֹלָא כַּד יַעַרְעֲנֵיהּ מִבָּרָא לְקִרְוַיָּא הָאִלֵּין בְּדִינָא הוּא יִקְטְלִינֵיהּ :
כ וְאִין בִּסְנָא חָדוּף וְאִתְכַּוַּון וְרַחְיֵיהּ אוֹ טְלַק עֲלוֹי כְּלוּנְסִין וְשַׁרְוָותָא
וְגַלְגִּיל עֲלוֹי בֵּיסִין בְּכַוָּונוּת לִיכָא וְקַטְלֵיהּ : כא אוֹ נְטַר לֵיהּ בָּבוּי
וּמְחָהִי בִּידֵיהּ וְקַטְלֵיהּ קְטוֹלָא הוּא אִתְקְטָלָא יִתְקְטֵל קְטוֹלָא הוּא תָּבַע
אַדְמָא יִקְטוֹל יַת קְטוֹלָא כַּד אִתְחַיַּיב לֵיהּ : כב וְאִין בְּשָׁלוּ בְּלָא נְטַר
לֵיהּ בָּבוּ חֲרַפֵּיהּ אוֹ טְלַק עֲלוֹי כָּל מָאן וְלָא אִתְכַּוַּון לְמִקְטְלֵיהּ : כג
אוֹ בְּכָל אַבְנָא דְּהִיא בְּמִסַּת דִּימוּת בַּהּ בְּלָא מִתְכַּוַּון וּטְלַק עֲלוֹי מִדַּעַם
וְקַטְלֵיהּ וְהוּא לָא סָנֵי לֵיהּ וְלָא תָּבַע בִּשְׁתֵיהּ : כד וִידִינוּן כְּנִישְׁתָּא
בֵּין מַחְיָא וּבֵין תָּבַע אַדְמָא עַל סֵדֶר דִּינַיָּא הָאִילֵין : כה וִישֵׁיזְבוּן
כְּנִשְׁתָּא יַת קְטוֹלָא מִן יַד תָּבַע אַדְמָא וִיתִיבוּן יָתֵיהּ כְּנִישְׁתָּא לְקִירְוַיָּא
דְּקַלְטֵיהּ דְּאַפֵּךְ לְתַמָּן וְיֵתֵיב בַּהּ עַד זְמַן דִּימוּת כַּהֲנָא רַבָּא דְּרַבִּי יָתֵיהּ

(בעל הטורים, בשוליים מימין:) סוא נחל כאין המלך אין צריך אומר ממי"ם יש בו כדי להמית . הדפו ג' בם' בלא איבה הדפו כי יו' הדפו והיינו דפ' יי' והאלהים אנה לידו . פשלשה בני אדם א' הרג שוגג וא' הרג מזיד . הקב"ה מזמנן לפונדק זה שהרג שוגג עולה בסולם ונופל על זה שהרג מזיד כמלא

(בשוליים משמאל:) חורגו בשוגג ונתפייס גלות וזהו בלא איבה הדפו ורונה להתחזק לעמוד ולא יוכל כי הי' הדפו' ויפל ג' ויפל עליו ויפת ויפל בקרב מחכהו . ויפל הי' להי' תלונה כדאיתא במדרש יותר מזה שהרג בהם שלו ע"י אכילה . הרג בשגג"י ירידה שירד ונפל ע' ראהם ... וזהו

סגיא

רש"י

(יז) ואם בכלי ברזל הכהו. אין זה מדבר בהורג בשוגג אלא בהורג במזיד ובא ללמד שההורג בכל דבר צריך שיהא בו שיעור כדי להמית שנאמ' בכולם אשר ימות בו ומתרגמינן דהיא כמיסת דימות ביה חוץ מן הברזל שגלוי וידוע לפני הק"בה שהברזל ממית בכל שהוא אפילו מחט לפיכך לא נתנה בו תורה שיעור לכתוב בו אשר ימות בו וא"ת בהורג בשוגג הכתו' מדבר הרי הוא אומ' למטה או בכל אבן אשר ימות בה בלא ראות וגו' למד על האמורי' למעל' שבהורג במזיד הכתוב מדבר : (יז) באבן יד. שיש בה מלא יד : אשר ימות בה. שיש בה שיעור להמית כתרגומו לפי שנאמר והכה איש את רעהו באבן ולא נתן בה שיעור יכול כל שהוא לכך נאמר אשר ימות בה : (יח) או בכלי עץ יד. לפי שנאמ' וכי יכה איש את עבדו או את אמתו בשבט יכול כל שהוא לכך נאמר בעץ אשר ימות בו שיהא בו כדי להמית : (יט) בפגעו בו. אפילו בתוך ערי מקלט : (כ) בצדיה. כתרגומו בכמנא במארב : (כב) בפתע. באונס ותרגומו בתכיף שהיה סמוך לו ולא היה לו שהות להזהר עליו : (כג) או בכל אבן אשר ימות בה. הכהו בלא ראות שלא ראהו : ויפל עליו. מכאן אמרו ההורג דרך ירידה גולה דרך עליה אינו גולה : (כה)

אבן עזרא

(טו) לבני ישראל. איננו דבק עם הפסוק הראשון כי בפסוק הראשון אמר כי שש הערי' תהיינה ערי מקלט ולא אמר מקלט למי אמר כן באר כי לבני ישראל ולגר הגר בתוכם תהיינה שש הערים האלה מקלט : (יט) בפגעו בו. בשבר הפ"ה כמו בשברי לכם כי שמות הפועלים ישתנו : (כ) יהדפנו. ממקום גבוה : או השליך עליו. כמו קיר נטוי או כלי שימות בו : בצדיה. פירשתיו : (כב) בפתע. כמו פתאום : (כג) בלא ראות. שם הפועל : ולא אויב לו. ולא מתכוין לבקש רעתו : (כה) עד מות. יש אומר עד מות עד חטא וכמוהו תמות חכמה ולא אמרו כלום כי עמכם תמות חכמה הוא כמשמעו וגם כן עד מות הכהן הגדול כי הוא יכפר בעד ישראל וזה במקרה אירע

הָעֵדָה אֶל־עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר־
נָס שָׁמָּה וְיָשַׁב בָּהּ עַד־מוֹת
הַכֹּהֵן הַגָּדֹל אֲשֶׁר־מָשַׁח
ו"ר דפי' אֹתוֹ בְּשֶׁמֶן הַקֹּדֶשׁ׃ כו
ו"ר חס' וג' פ"ג וְאִם־יָצֹא יֵצֵא הָרֹצֵחַ אֶת־
גְּבוּל עִיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס
י"ס ס"פ שָׁמָּה׃ כז וּמָצָא אֹתוֹ גֹּאֵל
הַדָּם מִחוּץ לִגְבוּל עִיר
מִקְלָטוֹ וְרָצַח גֹּאֵל הַדָּם אֶת־
הָרֹצֵחַ אֵין לוֹ דָּם׃ כח כִּי
בְעִיר מִקְלָטוֹ יֵשֵׁב עַד־מוֹת
הַכֹּהֵן הַגָּדֹל וְאַחֲרֵי מוֹת
הַכֹּהֵן הַגָּדֹל יָשׁוּב הָרֹצֵחַ אֶל־
אֶרֶץ אֲחֻזָּתוֹ׃ כט וְהָיוּ אֵלֶּה
פ' לָכֶם לְחֻקַּת מִשְׁפָּט
לְדֹרֹתֵיכֶם בְּכֹל מוֹשְׁבֹתֵיכֶם׃
נ' ל כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ לְפִי
עֵדִים יִרְצַח אֶת־הָרֹצֵחַ וְעֵד
אֶחָד לֹא־יַעֲנֶה בְנֶפֶשׁ לָמוּת׃
לא וְלֹא־תִקְחוּ כֹפֶר לְנֶפֶשׁ
רֹצֵחַ אֲשֶׁר־הוּא רָשָׁע לָמוּת
כִּי־מוֹת יוּמָת׃ לב וְלֹא־
תִקְחוּ כֹפֶר לָנוּס אֶל־עִיר
מִקְלָטוֹ לָשׁוּב לָשֶׁבֶת בָּאָרֶץ
עַד־מוֹת הַכֹּהֵן׃ לג וְלֹא־
תַחֲנִיפוּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר
אתם

דמא ויתיבון יתיה כנשתא
לקרית שזבותיה דערק
לתמן ויתיב בה עד דימות
כהנא רבא דרבי יתיה
במשח קודשא׃ כו ואם
מפק יפוק קטולא ית תחום
קרית שיזבותיה דיערוק
לתמן׃ כז וישכח יתיה
גאיל דמא מברא לתחום
קרית שיזבותיה ויקטול
גאיל דמא ית קטולא לית ליה
דמא׃ כח ארי בקרית
שיזבותיה יתיב עד דימות
כהנא רבא ובתר דימות
כהנא רבא יתוב קטולא
לארע אחסנתיה׃ כט
ויהון אלין לכון לגזירת דין
לדריכון בכל מותבניכון׃
ל כל דיקטול נפשא
לפום סהדין יקטל ית קטולא
וסהיד חד לא יסהיד באנש
לממת׃ לא ולא
תקבלון ממון על אינש קטול
דהוא חייב לממת ארי
אתקטלא יתקטיל׃ לב
ולא תקבלון ממון לדערק
לקרית שיזבותיה למתב
למתב בארעא עד דימות
כהנא׃ לג ולא תחיבון
ית ארעא דאתון בה ארי
דמא הוא מחייב ית ארעא
ולארעא

אהרן
וישב בה
סנהדרין יח
מכות יא:
ואם יצא
מכות יב
ורצח גואל
שם יב
כי בעיר
שם יא יב
זבחים קיז
ואחרי מות
חכות מ
ישוב הרוצ'
שם יג
והיו אלה
יבמות ו
סנהדרין לז
מכות ז
כל מכה
סנהדרין פו
ועד אחד
שם ל לד
ולא תקחו
כתובות לו
קמא פג
סנהדרין מו
אשר הוא
כתובות לו
קמא פג
סנהדרין לג
מכות ה
ולא תקחו
כתובות לו
לשוב לשבת
מכות יח
ולא
תחניפו
סנה לג

רשבם

(לא) ולא תקחו כופר לא יפטר בממון בברייתא דר' אליעזר מדבר שהיה בכלל ויצא מן הכלל ללמד על חבירו יצא כיצד לא תקחו כפר לנפש רוצח וגו' והלא הריגת רוצח בכלל כל העונשין ולמה יצאת ללמד על שאר עונשין ומה הוא מלמד עליהן לרוצח

רש"י

עד מות הכהן הגדול • שהוא בא להשרות שכינה בישראל ולהאריך ימיהם והרוצח בא לסלק את השכינה מישראל ומקצר את ימי החיים אינו כדאי שיהא לפני כהן גדול • דבר אחר לפי שהיה לו לכהן גדול להתפלל שלא

ויפל עליו ויזת · ויפל ח' אלהים תרדמה כדאי' כדיקי' אוכלי' ותי' מיל · רשעים יורדים למטותן ומתנתנתים והו·כים עד לי יום וזהו ויפל ח' אהי' תרדמה שתרדמה נפלה עליהם וישנו שנת עולם · עד מות הכהן הגדול · נ"פ כהן גדול יפרשת' לומר א' כהן גדול שניפסח וא' תרונה

כהניא במשח רבותא וכט ל דלא צלי ביומא דכפורי בקודש קודשיא
על תלת עבירן קשיין דלא יתקלון עמא בית ישראל בפולחנא נוכראה
ובגילוי ערייתא ובשדיות אדם זכיא והוה בידיה דיבטלותהון בצלותיה
ולא צלי מטול כן אתקנס לממת בשתא ההיא : כו ואין מיפק יפוק
קטולא כל אימת דכהנא רבא קיים מן תחום קרתא דקלטיה דערק
לתמן : כז וישכח יתיה תבע אדמא כביר לתחום קרתא דקלטיה
ויקטול תבע אדמא ית קטולא לית ליה סדרין דקטול : כח ארום
בקירייתא דקלטיה יתיב עד דימות כהנא רבא ומן בתר דימות כהנא
רבא יתוב קטולא לארע אחסנתיה : כט ויהון אלין אחווייתא לכון
לגזירת דינין לדריכון בכל מותבניכון : ל כל דיקטול בר נשא על
מימר סהדין דחמיין ליה סהד עלוי יקטול תבע אדמא או בי דינא ית
קטולא וסהיד חד לא יסהד בבר נש לממת : לא ולא תקבלון פורקן
לשיזבא בר נש קטולא דהוא חייב לממת ארום אתקטלא יתקטיל :
לב ולא תקבלון פורקן לדערק לקרייתא דקלטיה למתוב למיתב
בארעא עד זמן דימות כהנא : לג ולא תטנפון ית ארעא דאתון
בה ארום דם זכאי דלא מתפרע הוא יטוף ית ארעא ולארעא לא
מתכפר על דם זכאי דאשתדי בה אלהן בשדיות אדם דמאן דשדיה :
ולא

ונדים וא' כהן גדול שענד כולם מסינים הרונם כאיתתן יכופר ד' הכא ואידן אם יכופר העון ולכן יכופר עון יעקב בחסד ואמת יכופר עון שתסוב' וי"ת תולין ומית' ממרקת בנ' אם יכופר על תמיתנן לכן יכופר עון יעקב נמה בחסד שכלם' נחסד ואמת יכופר עון כדאמרי' רבה דעביד

רש"י

תארע תקלה זו לישראל : אשר משח אותו בשמן הקדש · לפי פשוטו מן המקראות קצרים הוא שלא פירש מי משחו אלא אשר משחו המושח אותו בשמן הקדש ורבותינו דרשוהו במסכת מכות לראיית דבר ללמוד שאם עד שלא נגמר דינו מת כ"ג ומנו אחר תחתיו ולאחר מכאן נגמר דינו חוזר במיתתו של שני שנאמ' אשר משח אותו וכי הוא מושחו לכהן או הכהן משח אותו אלא להביא את הנמשח בימיו שמחזירו במיתתו : (כז) אין לו דם · הרי הוא כהורג את המת שאין לו דם : (כט) בכל מושבותיכ' · למד שתהא סנהדרין נוהגת בחוצה לארץ כל זמן שנוהגת בארץ ישראל : (ל) כל מכה נפש וגומר הבא להרגו על שהכה את הנפש : לפי עדים ירצח · שיעידו שבמזיד ובהתראה הרגו : ולא תקחו כפר · לא יפטר בממון : (לב) ולא תקחו כופר לנוס אל עיר מקלטו · למי שנס אל עיר מקלט שהרג בשוגג אינו נפטר מגלות בממון ליתן כפר לשוב לשבת בארץ בטרם ימות הכהן : לנוס · כמו לנס כמו שובי מלחמה כוני מועד ששבו מן המלחמה כי מולים היו כאשר תאמר סוב על ששב כבר ומול על שמל כבר כן תאמר לנוס על מי שנס וקורהו נוס כלומר מוברח ואם תאמר לנוס לברוח ותפרשהו לא תקחו כפר למי שיש לו לברוח לפטרו מן הגלות לא ידעתי היאך יאמר לשוב לשבת בארץ הרי עדיין לא נס ומהיכן ישוב : (לג) לא תחניפו · ולא תרשיעו

לא

רשב"ם

אין לוקחין כופר אבל לשון ועין ליד ורגל לכויה ולחבורה ולשאר חבלות לוקחים כופר · (כח) עד מות הכהן הגדול · לפי פשוטו כל ימי השופט הגדול דוגמת אסיריו לא פתח ביתה : (לג) כי אם בדם שפכו · אני אומר שהוא נקוד מן הדין מל"א פו"ס לפי פירושו כי אם בדם האיש השופך את הדם :

לשוב

אבן עזרא

אירע דינו : (כו) את גבול · מן גבול כמו כצאתי את העיר : (כז) דם · פירשתיו : (לג) יחניף · עשות רע בסתר : שופכו · כופל כמו ובא גואלו :

ולא

אתם בה כי הדם הוא יחניף את הארץ ולארץ לא יכפר לדם אשר שפך בה כי אם בדם שפכו: לד ולא תטמא את הארץ אשר אתם ישבים בה אשר אני שכן בתוכה כי אני יהוה שכן בתוך בני ישראל: פ

לו א ויקרבו ראשי האבות למשפחת בני גלעד בן מכיר בן מנשה ממשפחת בני יוסף וידברו לפני משה ולפני הנשאים ראשי אבות לבני ישראל: ב ויאמרו את אדני צוה יהוה לתת את הארץ בנחלה בגורל לבני ישראל ואדני צוה ביהוה לתת את נחלת צלפחד אחינו לבנתיו: ג והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל לנשים ונגרעה נחלתן מנחלת אבתינו ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומגרל נחלתנו יגרע: ד ואם יהיה היבל לבני ישראל ונוספה נחלתן על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומנחלת מטה אבתינו יגרע נחלתן: ה ויצו משה את בני ישראל על פי יהוה לאמר כן מטה בני יוסף דברים:

ג' מוקפי' וסי' נפק דפתכיה'
ג' אל' כתובי' דכוו' כמ"ג
פ'
ג'
ד'
ד' אס' בלש' ופתחין
ו'

ולארעא לא מתכפר על דם זכאי דאתאשיד בה אלהין בדם אשדיה: לד ולא תסאבון ית ארעא דאתון יתבין בה דשכנתי שריא בגוה ארי אנא יי דשכנתי שריא בגו בני ישראל: א וקריבו רישי אבהתא לזרעית בני גלעד בר מכיר בר מנשה מזרעית בני יוסף ומלילו קדם משה וקדם רברביא רישי אבהתא לבני ישראל: ב ואמרו ית רבוני פקיד יי למתן ית ארעא באחסנא בעדבא לבני ישראל ורבוני אתפקד במימרא דיי למתן ית אחסנת צלפחד אחונא לבנתיה: ג ויהוין לחד מבני שבטיא דבני ישראל לנשין ותתמנע אחסנתהון מאחסנת אבהתנא ותתוסף על אחסנת שבטיא דיהוין להון ומעדב אחסנתנא יתמנע: ד ואם יהי יובלא לבני ישראל ותתוסף אחסנתהון על אחסנת שבטא דיהוין להון ומאחסנת שבטא דאבהתנא יתמנע אחסנתהון: ה ופקיד משה ית בני ישראל על מימרא דיי למימר יאות שבטא דבני יוסף ממללין:

אחרן
ולארץ לא כתונות לו
סוטה מו
בריתות כו
ולא תטמא
ס ת לו
פנומות ו

דין

זה

ו זה הדבר אשר צוה יהוה לבנות צלפחד לאמר לטוב בעיניהם תהיינה לנשים אך למשפחת מטה אביהם תהיינה

ו דין פתגמא דפקיד יי לבנת צלפחד למימר לדתקין בעיניהון יהוין לנשין ברם לזרעית שבטא דאבוהן יהוין לנשין :

ב' ונשי' · ו' י"ל · ג' בנקודות

תולדת אהרן · זה הדבר תיבות ל כתוב קו קו קנה

ולא

בעל המורים · יונתן בן עוזיאל

לד ולא תסאבון ית ארעא דאתון בה ארום דשכינתי שריא בגוה אנא הוא יי דשכינתי שריא בגו בני ישראל : א וקריבו לבי דינא רישי אבהתא לגניסת בני גלעד בר מכיר בר מנשה ולגניסת בני גלעד בר יוסף ומלילו קדם משה וקדם רברביא רישי אבהתא לבני ישראל :
ב ואמרו ית רבוני פקיד יי למיתן ית ארעא באחסנתא בעדבא לבני ישראל ורבוני אתפקד מן קדם יי למיתן ית אחסנת צלפחד אחונא לבנתיה : ג והואה לחד מבני שבטיא דבני ישראל לנשין ותתמנע אחסנתהון מאחסנת אבהתנא ויתוסף על אחסנת שבטיא דיהוויין להון ומן עדב אחסנתנא יתמנע : ד ואין יהוי יובלא לבני ישראל ויתוסף אחסנתהון על אחסנת שבטיא דיהוויין להון ומאחסנת שבטא דאבהתנא יתמנע אחסנתהון : ה ופקיד משה ית בני ישראל על מימרא דיי למימר יאות שבטא דבני יוסף ממללין : ו דין פתגמא דפקיד יי לא לדריא דעתידין למיקם בתר פילוג ארעא אלהין לבנת צלפחד למימר לדתקין בעיניהן תהוויין לנשין לחוד לגניסת שבט אבוהן

בנתילות חסדים חיי אתין שכין · ונוסף ב' במסר' וזה הדבר בני' בדור סוה · אלא כזה אלא באותו הדור :

רש"י · רשב"ם

(לד) אשר אני שוכן בתוכה. שלא תשכינו אותי בטומאתה: כי אני שוכן בתוך בני ישראל. אף בזמן שהם טמאים שכינה ביניהם: (ג) ונוסף על נחלת המטה. שהרי בנה יורשה והבן מתיחס על שבט אביו:

(ו) לטוב בעיניהם מן שבט שלהם לפי הפשט: לא תתייחון כתרגו' :

ונשלם חומש הפקודים :

(ד) ואם יהיה היובל. מכאן היה ר' יהודה אומר עתיד היובל שיפסוק: ואם יהיה היובל: כלומר אין זו מכירה שחוזרת ביובל שהירושה אינה חוזרת ואפילו אם יהיה היובל לא תחזור הנחלה לשבטו ונמצא שנוספה על נחלת המטה אשר תהיינה להם: ובל בת יורשת נחלה. שלא היה בן לאביה :

נחלה

אבן עזרא

(לד) ולא תטמא. החנופה את הארץ או הוא מוזי בעבור כי אני שוכן בתוכה ולא לכבוד הארץ רק לכבוד בני ישראל על כן אמר שוכן בתוך בני ישראל : (א) ויקרבו. גם זאת הפרשה דבקה עם כאשר צוה משה לתת מנחלת ישראל ערים ללוים : ראשי אבות. הם הנשיאים : (ד) ואם יהיה היובל. ואפילו שיהיה היובל לא נקוה לשוב הנחלה אלינו רק תהיה תמיד נוספת על נחלת המטה : (ה) כן מטה בני יוסף. כי ראשי האבות דברו בעבור כל המטה. וטעם תסוב שפינם תסוב ממטה וממטה (ס"א תסוב ממטה ומטה) בין הם בין אחרים. וטעם ולא תסוב נחלה מהיום קודם נחלת הארץ :

וכל

תהיינה לנשים: ז ולא־
תסב נחלה לבני ישראל
ממטה אל־מטה כי איש
בנחלת מטה אבתיו ידבקו
בני ישראל: ח וכל־בת
ירשת נחלה ממטות בני
ישראל לאחד ממשפחת
מטה אביה תהיה לאשה
למען יירשו בני ישראל איש
נחלת אבתיו: ט ולא־
תסב נחלה ממטה למטה
אחר כי איש בנחלתו ידבקו
מטות בני ישראל: י
כאשר צוה יהוה את־משה
כן עשו בנות צלפחד: יא
ותהיינה מחלה תרצה
וחגלה ומלכה ונעה בנות
צלפחד לבני דדיהן לנשים:
יב ממשפחת בני־מנשה
בן־יוסף היו לנשים ותהי
נחלתן על־מטה משפחת
אביהן: יג אלה המצות
והמשפטים אשר צוה יהוה
ביד־משה אל־בני ישראל
בערבת מואב על ירדן
ירחו:

ז׳ חס׳ כתוב׳ · נ׳ פסוקים · זאת נהון · פ׳ אתין: · את׳ וו סי׳ · נ׳ וחסר · כל אורייתא · ספר נש׳ מ׳:

ז ולא תסחר אחסנא
לבני ישראל משבטא
לשבטא ארי גבר באחסנת
שבטא דאבהתוהי יהון דבקין
בני ישראל: ח וכל
ברתא ירתא אחסנא משבטיא
דבני ישראל לחד מזרעית
שבטא דאבוהא תהי לאנתו
בדיל דירתון בני ישראל גבר
אחסנת אבהתוהי: ט
ולא תסחר אחסנא משבטא
לשבטא אוחרנא ארי גבר
באחסנתיה ידבקון שבטיא
דבני ישראל: י כמא
דפקיד יי ית משה כן עבדו
בנת צלפחד: יא והואה
מחלה תרצה וחגלה ומלכה
ונעה בנת צלפחד לבני אחי
אבוהן לנשין: יב
מזרעית בני מנשה בר
יוסף הואה לנשין והות
אחסנתהן על שבטא
זרעית אבוהן: יג
אלין פקודיא ודיניא
דפקיד יי בידא
דמשה לות בני
ישראל
במישריא
דמואב על ירדנא דיריחו:

חזק

אהרן · וכל בת · נתרא קי · וקיא · קטי קפ · מטות · נתרא קיא · ולא תסב · יתרא קיא · קיג · ממטה · פס קינ · ידבקו · פס ינא · מטות פס · קיא קיד · קטו · ותהיינה · פס קכ · פליק

חזק

סכום פסוקי דספר במדבר אלף ומאתים ושמנים ושמנה: ארפח סימן וחציו והיה האיש אשר אבחר בו מטהו יפרח: ופרשיותיו עשרה יי׳ ברך יגחנו סימן: וסדריו ל״ב לב מהור ברא לי אלהים סימן: ופרקיו ל״ו לו חכמו ישכילו זאת סימן: מניין הפתוחות שתים ותשעים: והסתומות ששים ושש׳ הכל מאה וחמשים ושמנה פרשיות׳ אני חלקך ונחלתך סימן:

אבוהן תהוויין לנשין : ז מטול דלא תיתקף אחסנא לבני ישראל משבטא לשבטא חורנא ארום גבר באחסנת שבטא דאבהתוי ידבקון בני ישראל : ח היכמא דפקיד יי ית משה היכדין עבדו בנת צלפחד : ט והואה מחלה תרצה וחגלה ומלכה ונועה בנת צלפחד לבני חביביהון לנשין : י מגניסת בני מנשה בר יוסף הואה לנשין והות אחסנתהון על שיבט גניסת אבוהן : יא אלין פקודיא וסדרי דינא דפקיד יי בידא דמשה לות בני ישראל במישריא דמואב על ירדנא דיריחו :

תסוב נחלה בני זו היא נהסבת הבן לומר שהבן יורש את אביו ולא תסוב נחלה בנית' וו היא הסבת בעל לבני דידהן בנית' להבין אליהם :

חסלת ספר במדבר

חזק

רש"י

(יא) מחלה תרצה וגו' כאן מנאן לפי גדולתן זו מזו בשנים ונשאו כסדר תולדותן ובכל המקרא מנאן לפי חכמתן ומגיד ששקולות זו כזו :

אבן עזרא

(ח) וכל בת יורשת נחלה אמר כיאול הארץ על כן אמר הכתוב ולא תסוב נחלה פעם שנית : (יא) מחלה תרצה הזכירם הכתוב בתחילה כאשר נולדו ועתה הזכירם כאשר נשאו לאנשים בתחילה : (יב) ממשפחות לאות כי בני דודיה' לא היו כולם אחים : (יג) אלה המצות

חסלת ספר במדבר

של הנחלה והנדר וכל בת יורשת נחלה ומשפטי הדם על ירדן ירחו מורחה :

חסלת ספר במדבר

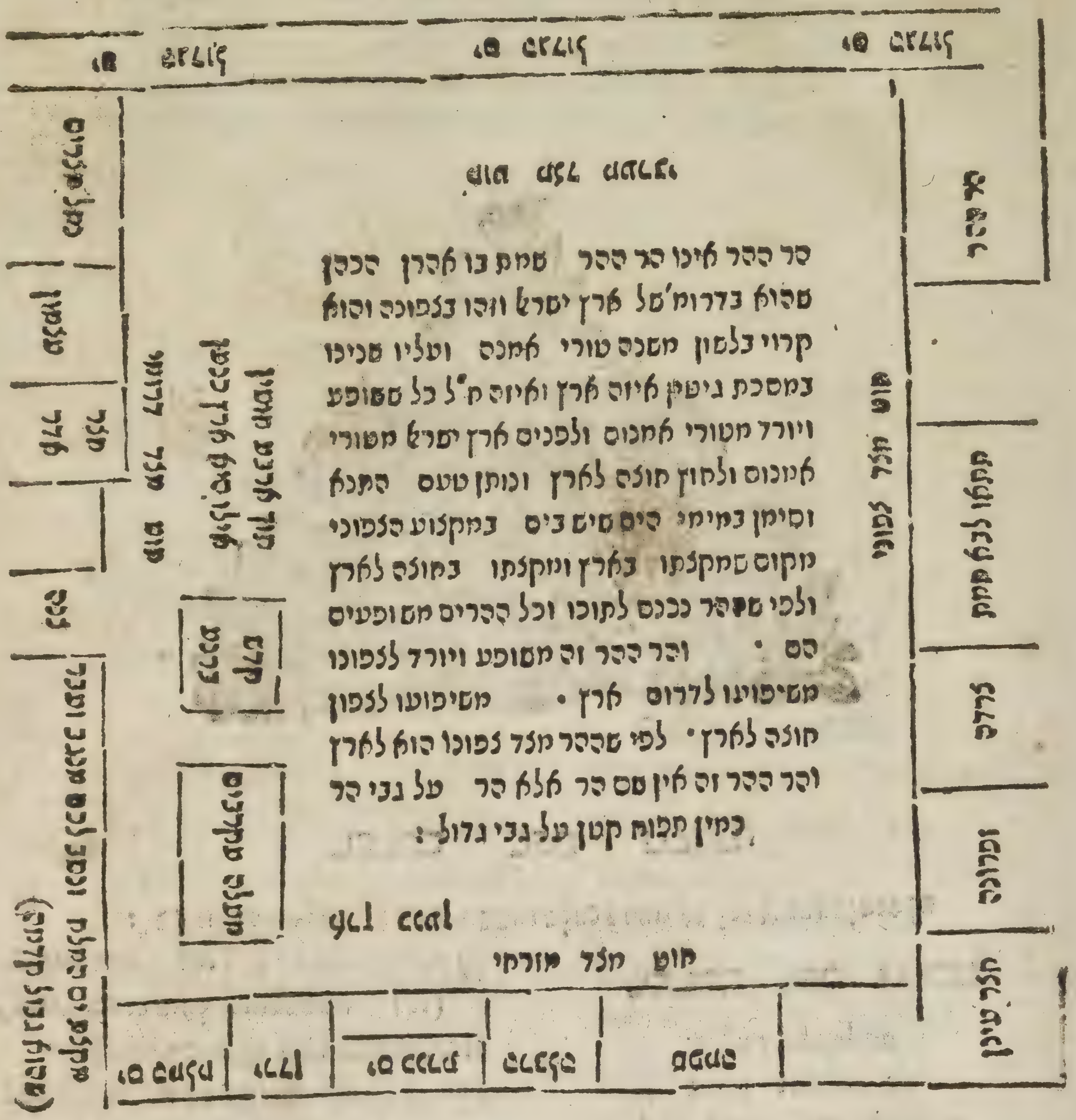

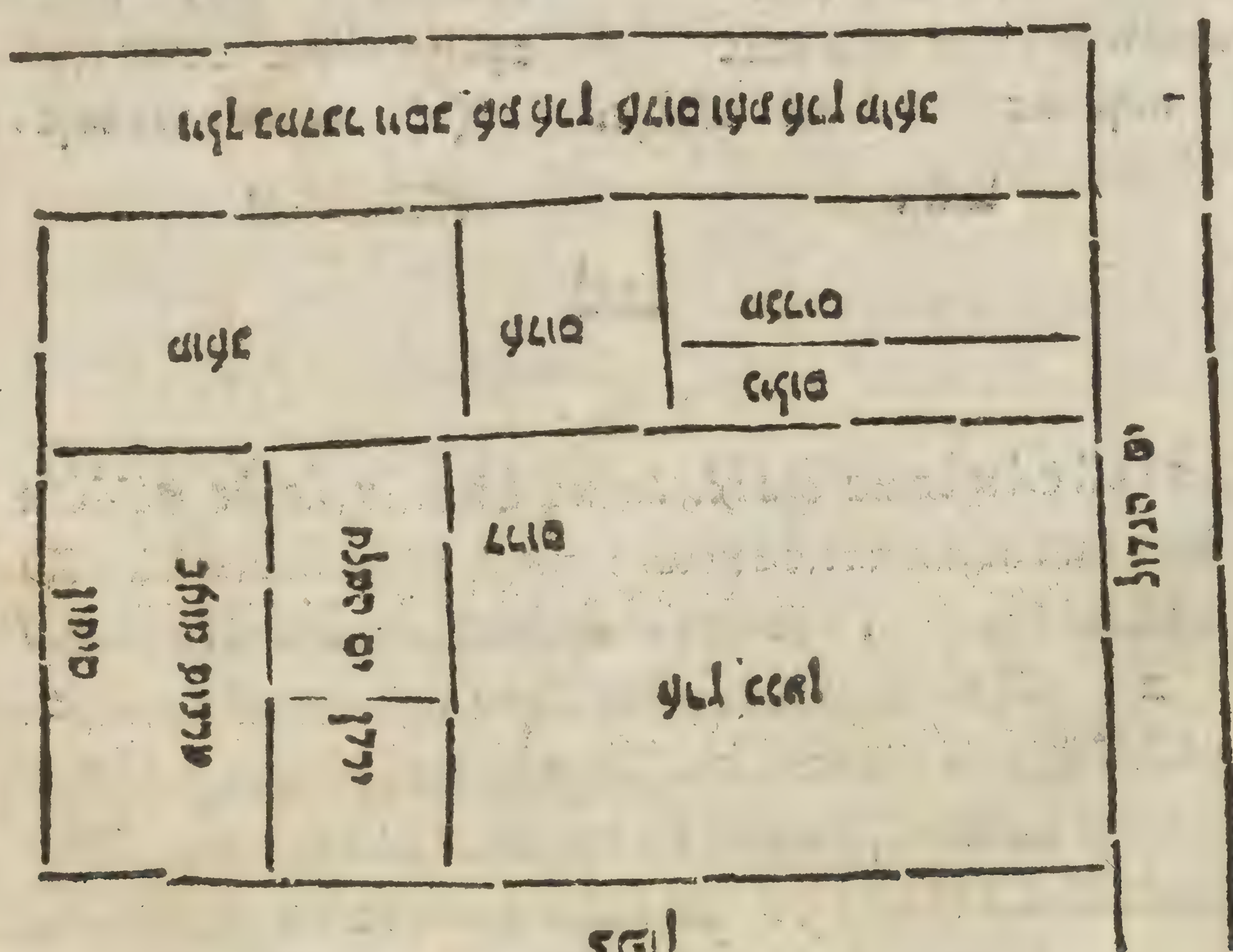

(ציור גבולות ארץ ישראל להרמב"ם)
צפון

ב"ה

הפטרת

חלק שני

כמנהג אשכנזים וספרדים

עם פי' רד"ק הנדפס במחבר' ג' חומשים
הנקהלים עם ג' תרגומים ועם פירושים
הגדולים רש"י והרשב"ם והאבן עזרא
והמפרש שלו ותולדו' אהרן ובעל הטורי'

נדפס פה ק"ק ברלין

תחת ממשלת אדונינו המלך האדיר
החסיד פרידריך הראשון יר"ה
ויתנשא מלכותו אמן :

שנת תסח לפק

1708

הפטורת במדבר סיני בתרי עשר בהושע בסימן ב׳ :

והיה מספר בני־ישראל כחול
הים אשר לא־ימד ולא
יספר והיה במקום אשר־יאמר
להם לא־עמי אתם יאמר להם בני
אל־חי: ונקבצו בני־יהודה ובני־
ישראל יחדו ושמו להם ראש אחד
ועלו מן־הארץ כי גדול יום יזרעאל:
אמרו לאחיכם עמי ולאחותיכם
רחמה: ריבו באמכם ריבו כי־
היא לא אשתי ואנכי לא אישה
ותסר זנוניה מפניה ונאפופיה מבין
שדיה: פן־אפשיטנה ערמה

והצגתיה כיום הולדה ושמתיה
כמדבר ושתיה כארץ ציה והמתיה
בצמא: ואת־בניה לא ארחם כי־
בני זנונים המה: כי זנתה אמם
הובישה הורתם כי אמרה אלכה
אחרי מאהבי נתני לחמי ומימי
צמרי ופשתי שמני ושקויי: לכן
הנני־שך את־דרכך בסירים וגדרתי
את־גדרה ונתיבותיה לא תמצא:
ורדפה את־מאהביה ולא־תשיג
אתם ובקשתם ולא תמצא ואמרה
אלכה ואשובה אל־אישי הראשון
כי טוב לי אז מעתה: והיא לא

ידעה

פירוש רד״ק

והיה מספר בני ישראל · אף על פי שעתה קרואים לא עמי עוד יבא זמן שיהיה מספר בני ישראל כחול אשר לא ימד ולא יספר: לא ימד · כ״ש שלא יספר וכן אין אמת ואין חסד: והיה במקום אשר יאמר להם · בזמן הזה לא עמי אתם לפי מעשיהם הרעים: יאמר להם · בזמן ההוא: בני אל חי · כי ישובו אל ה׳ והוא ישיב שבות׳ וירחמם · וטעם בני אל חי · כי בזמן הזה עושים עצמם בני׳ לאלקים אחרים שאינם חיים ואפי׳ המתים שנהם שהם האלות אינם חיים אלא בעילת הזוקים אותם אבל הוא ית׳ חי מבלי סבה ועילה: ונקבצו בני יהודה ובני ישראל יחדיו · וזה יהיה בקבוץ גליות בימי המשיח: ושמו להם ראש אחד · זהו מלך המשיח: ועלו מן הארץ · מארץ גלותם יעלו לארצם: כי גדול יום יזרעאל · זמן ארוך וגדול היו זרועי׳ בגוים · קרא שם ישראל יזרעאל · שהאל זרעם בגוים: אמרו לאחיכם עמי · כתרגומו תובו לאורייתי ועל כנשתכון ארחם: ריבו באמכם · עתה שב לדברי תוכחה שאמר בתחל׳ ואמר ריבו באמכם · בכנסייא שלכם · כענין שירבו איש ברעהו להשיבם לדרך טובה: כי היא לא אשתי · כיון שזנתה תחתי ותסר זנוניה מפניה · כיון שהמשילה לזונה כתב עליה דרכי זונות כי דרך הזונה לקשט פניה במיני נצבועים: ונאפופיה מבין שדיה · שיא מעיל השדי׳ כי גם זה מדרכי הזונות: פן אפשיטנה ערומה · ואניחנה ערומה: כיום הולדה · כיום שהלאתי׳ במצרי׳: ושמתיה כמדבר · שהוא שפקד לכל: ושתי׳ כארץ ציה · הענין כפול במלו׳ שונות וכן והמתיה בצמא · כי המדבר הוא נמאון אשר אין בו מי׳: אמם · בכנסייא שלהם: הובישה הורתם · ת״י בהיתו מלפיהון חכמי׳ החוזרים להם הוראות בושים מפני עמי הארץ אומרי׳ להם לא תגנובו והם גונבים לא תלוו ברבית׳ לאחיכם והם מלוים: אחרי מאהבי · השמש והירח והכוכבים שהיו עובדים להם ולזונתם היתה כי הם היו נותנים מזונם וספוקם כמו שאמרו ומאז חדלנו לקטר למלאכת השמי׳ וגו׳ חסרנו כל וגו׳: ושקויי · היין ושאר משקי׳: הנני שך · לשון סגירה כמו הסר משוכתו: את דרכך · דרכים ושבילים שהיתה הולכת בהם וכאלו גדורה בגזית שלא תוכל לעבור ולא תמצא נתיבותיה שהיתה הולכת בהם: ורדפה · אם לאשור ולמצרים תרדוף שלומם ועזרתם ולא יתנו לה · ואם לאלות תרדוף אחר בנאי׳ השקר ואחרי התעסקים באלו׳ לשאול להם באלות ותקטיר להם ולא יועילו לה:

והיא

ידעה כי אנכי נתתי לה הדגן
והתירוש והיצהר וכסף הרביתי
לה וזהב עשו לבעל : לכן אשוב
ולקחתי דגני בעתו ותירושי
במועדו והצלתי צמרי ופשתי
לכסות את־ערותה : ועתה אגלה
את־נבלתה לעיני מאהביה ואיש
לא־יצילנה מידי : והשבתי כל־
משושה חגה חדשה ושבתה וכל
מועדה : והשמתי גפנה ותאנתה
אשר אמרה אתנה המה לי אשר
נתנו־לי מאהבי ושמתים ליער
ואכלתם חית השדה : ופקדתי
עליה את־ימי הבעלים אשר
תקטיר להם ותעד נזמה וחליתה
ותלך אחרי מאהביה ואתי שכחה
נאם־יהוה : לכן הנה אנכי מפתיה
והלכתיה המדבר ודברתי על־
לבה : ונתתי לה את־כרמיה
משם ואת־עמק עכור לפתח תקוה
וענתה שמה כימי נעוריה וכיום
עלותה מארץ־מצרים : והיה ביום־
ההוא נאם־יהוה תקראי אישי ולא־
תקראי־לי עוד בעלי : והסרתי את־
שמות

פירוש רד"ק

והיא לא ידעה · כי היו מתעים אותה כהניה ונביאי השקר : וכסף הרביתי לה וזהב · והם עשאוהו לבעל : לכן אשוב · כדי שתדע כי מידי היה לה הטוב : בעתו · בעת גמר בשול הפירו' : והצלתי · ממנ' צמרי ופשתי · שנתתי לה לכסות ערותה · וענין והצלתי כענין אשר הציל אלהים מאביכן ענין הפרדה והבדלה : ועתה אגלה את נבלותה · כיעורה ומעשיה הרעים יהיו מגולים כשאסתיר פני מהם : לעיני מאהביה · שלא יצילוה או לעיני העמים : ואיש לא יצילנה מידי · איש מכל מאהביה · ובדרש אף תמה זכות אבות : והשבתי · כי עם הגזרה אין חדש ואין שבת וכן חגים ומועדים שהיו ימי מנוחה ושמחה לא יהיו להם כיון שהמה מרוב הצרות : חגה · שלש רגלים : וכל מועדה · ר"ה וי"כ ושמיני עצרת : והשמותי · לשון שממה : אשר אמרה אתנה המה לי · בעבור שאמרה כי מיד מאהביה הדגן והתירוש וכל הטוב אני אשים אותה לשממה ותדע אם היה לה הטוב ההוא מאתי או מאתם : אתנה · לפי שהמשילה לזונה קרא הטוב ההוא אתנה כמו אתנן זונה : ושמתים ליער · שיבואו בו חיות השדה · או המשיל האויבים לחיות השדה : ימי הבעלים אשר תקטיר · תמיד להם ולשון הווה הוא :
ותעד נזמה וחלייתה · לשון עדי כלומר שמתקשטת לקראת נואפים וחלייתה לשון עברי הוא קשוט :
לכן הנה אנכי מפתיה · אתן בלב לשוב בתשוב' בעודה בגלות וזה כענין פתוי כי המפת' חבירו מעבירו מדעתו שהיה בו לדעת אחרת · כן הקב"ה מעבי' ישר' מרעתם לרדוף אחרי שתאו' ויצר הרע ויתן בלב' לעזוב הרע ולקחת הטוב : והולכתיה המדבר · וזו שאמר יחזקאל הנבי' והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטתי אתכם שם פנים אל פנים : ודברתי על לבה · אנחם אותה מצרת הגלות שסבלה : ונתתי לה את כרמיה משם : מהמדבר אתן לה כל צרכה כלומר אועד אותה שם במדבר להשי' לה בארצה · ומה שזכר כרמיה לפי שזכר בפורענות והשמותי גפנ' אמר בנחמ' כרמי' : ואת עמק עכור · עומק הגלו' שהם עכורים שם אתן לה לפתח תקוה : וענתה שמה · מן ותען להם מרים : כימי נעוריה · בימי סיסרא שנאמר ותשר דבורה וכן בדוד ע"ה וידבר דוד להם את דברי השירה הזאת : וכיום עלותה מארץ מצרים · שירת משה על ים סוף : תקראי אישי · רוצה לומר תקראי לי איש כי בעל האשה יקר' איש · ובעל הוא שם משותף כי היו קוראים לע"א בעל לפיכך אמר ולא תקראי לי עוד בעלי להסיר שם הבעלי' מפיה · ורבותי ז"ל פי' ככלה בבית חמיה ולא ככלה בבית אביה : מפי' · מפי ישראל : ולא יזכרו ·

הבעלים

שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא־יִזָּכְרוּ
עוֹד בִּשְׁמָם׃ וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית
בַּיּוֹם הַהוּא עִם־חַיַּת הַשָּׂדֶה וְעִם־
עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרֶמֶשׂ הָאֲדָמָה וְקֶשֶׁת
וְחֶרֶב וּמִלְחָמָה אֶשְׁבּוֹר מִן־הָאָרֶץ
וְהִשְׁכַּבְתִּים לָבֶטַח׃ וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי
לְעוֹלָם וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בְּצֶדֶק
וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים׃
וְאֵרַשְׂתִּיךְ לִי בֶּאֱמוּנָה וְיָדַעַתְּ אֶת־
יְהוָה׃

הפטרת נשא בשופטים בסימן י״ג :

וַיְהִי אִישׁ אֶחָד מִצָּרְעָה מִמִּשְׁפַּחַת
הַדָּנִי וּשְׁמוֹ מָנוֹחַ וְאִשְׁתּוֹ
עֲקָרָה וְלֹא יָלָדָה׃ וַיֵּרָא מַלְאַךְ־
יְהוָה אֶל־הָאִשָּׁה וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ
הִנֵּה־נָא אַתְּ־עֲקָרָה וְלֹא יָלַדְתְּ
וְהָרִית וְיָלַדְתְּ בֵּן׃ וְעַתָּה הִשָּׁמְרִי
נָא וְאַל־תִּשְׁתִּי יַיִן וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי
כָּל־טָמֵא׃ כִּי הִנָּךְ הָרָה וְיֹלַדְתְּ
בֵּן וּמוֹרָה לֹא־יַעֲלֶה עַל־רֹאשׁוֹ כִּי־
נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבָּטֶן
וְהוּא יָחֵל לְהוֹשִׁיעַ אֶת־יִשְׂרָאֵל
מִיַּד פְּלִשְׁתִּים׃ וַתָּבֹא הָאִשָּׁה
וַתֹּאמֶר לְאִישָׁהּ לֵאמֹר אִישׁ
הָאֱלֹהִים בָּא אֵלַי וּמַרְאֵהוּ כְּמַרְאֵה
מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים נוֹרָא מְאֹד וְלֹא
שְׁאִלְתִּיהוּ אֵי־מִזֶּה הוּא וְאֶת־שְׁמוֹ
לֹא־הִגִּיד לִי׃ וַיֹּאמֶר לִי הִנָּךְ הָרָה
וְיֹלַדְתְּ בֵּן וְעַתָּה אַל־תִּשְׁתִּי יַיִן
וְשֵׁכָר וְאַל־תֹּאכְלִי כָּל־טֻמְאָה כִּי־
נְזִיר אֱלֹהִים יִהְיֶה הַנַּעַר מִן־הַבֶּטֶן
עַד־יוֹם מוֹתוֹ׃ וַיֶּעְתַּר מָנוֹחַ אֶל־
יְהוָה וַיֹּאמַר בִּי אֲדוֹנָי אִישׁ הָאֱלֹהִים
אֲשֶׁר שָׁלַחְתָּ יָבוֹא־נָא עוֹד אֵלֵינוּ
וְיוֹרֵנוּ מַה־נַּעֲשֶׂה לַנַּעַר הא׳ נולד
הַיּוּלָּד׃ וַיִּשְׁמַע הָאֱלֹהִים בְּקוֹל
מָנוֹחַ וַיָּבֹא מַלְאַךְ הָאֱלֹהִים עוֹד אֶל־
הָאִשָּׁה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת בַּשָּׂדֶה וּמָנוֹחַ
אִישָׁהּ אֵין עִמָּהּ׃ וַתְּמַהֵר הָאִשָּׁה
וַתָּרָץ וַתַּגֵּד לְאִישָׁהּ וַתֹּאמֶר אֵלָיו
הנה

פירוש רד״ק

הבעלים עוד · בשמם : וכרתי · דרך כי עם אבני השדה בריתך וחית השדה השלמה לך : ועם עוף השמים · כמו ארבה וזולתו שלא יאכלו פירותיהם ותבואתם : ורמש האדמה · כמו נחשים ועקרבים : וקשת וחרב · כמו שאמר וכתתו חרבותם לאתים : ומלחמה כתרגומו ועבדי קרבא : וארשתיך כנגד מה שאמר אשת זנוני : בצדק ובמשפט · שתתנהגו בהם : ובחסד וברחמים · שיבא לך מאתי על ידיהם : באמונה · בשכר האמונה שהאמנת בגולה להבטחות שעל ידי נביאי · או באמונה עניינו בקיום שלא ימוט לעולם כמו המוגת אומן במקום נאמן : וידעת את ה׳ · כמו שאמ׳ כי כולם ידעו אותי למקטנם ועד גדולם :

השלמת הפטרת במדבר · הפטרת נשא :

ויהי עקרה ולא ילדה · תוספת ביאור וכן ותהי שרי עקרה אין לה ולד : יין ושכר · חמר חדש ועתיק : ואל תאכלי כל טמא · דברים האסורים לנזיר : ומורה · הוא התער : לנער היולד · כשיהיה יולד : אשר בא ביום אלי · זה היום וכן ת״י ביומא דיכי

משפט

הנה נראה אלי האיש אשר בא
ביום אלי : ויקם וילך מנוח אחרי
אשתו ויבא אל האיש ויאמר
לו האתה האיש אשר דברת אל
האשה ויאמר אני : ויאמר מנוח
עתה יבא דבריך מה יהיה משפט
הנער ומעשהו : ויאמר מלאך
יהוה אל מנוח מכל אשר אמרתי
אל האשה תשמר : מכל אשר
יצא מגפן היין לא תאכל ויין ושכר
אל תשת וכל טמאה אל תאכל
כל אשר צויתיה תשמר : ויאמר
מנוח אל מלאך יהוה נעצרה נא
אותך ונעשה לפניך גדי עזים :
ויאמר מלאך יהוה אל מנוח אם
תעצרני לא אוכל בלחמך
ואם תעשה עלה ליהוה תעלנה כי
לא ידע מנוח כי מלאך יהוה
הוא : ויאמר מנוח אל מלאך
יהוה מי שמך כי יבא יתיר י' דבריך

וכבדנוך : ויאמר לו מלאך יהוה
למה זה תשאל לשמי והוא יתיר א'
פלאי : ויקח מנוח את גדי העזים
ואת המנחה ויעל על הצור ליהוה
ומפלא לעשות ומנוח ואשתו
ראים : ויהי בעלות הלהב מעל
המזבח השמימה ויעל מלאך יהוה
בלהב המזבח ומנוח ואשתו ראים
ויפלו על פניהם ארצה : ולא יסף
עוד מלאך יהוה להראה אל מנוח
ואל אשתו אז ידע מנוח כי מלאך
יהוה הוא : ויאמר מנוח אל אשתו
מות נמות כי אלהים ראינו : ותאמר
לו אשתו לו חפץ יהוה להמיתנו
לא לקח מידנו עלה ומנחה ולא
הראנו את כל אלה וכעת לא
השמיענו כזאת : ותלד האשה בן
ותקרא את שמו שמשון ויגדל
הנער ויברכהו יהוה : ותחל רוח
יהוה לפעמו במחנה דן בין צרעה
ובין

פירוש רד"ק

משפט הנער ומעשהו · דחזי לרביא ומה דעביד ליה : נעצרה נא · נאסוף אותך אל פני' : בלחמך · במאכלך כי לחם כולל כל המאכל : ואם תעשה עולה · כלו' גדי עזים שאתה אומר אם תרצה אתה לעשו' ממנו עולה לה' תעשנ' : כי יבא דברך · אם יבא לנו שליחות דבר מאתך שנדע ונכיר את שמך ונכבדך ונעשה מה שתשלח לצוות לנו : והוא פלאי · מכוסה ונעלם שלא תוכל לדעתו : ויעל על הצור · מבנין הפעיל · ומה שהעלה מנוח עולה על הצור ליי' בשעת איסור במות אמרו רז"ל הוראת שעה היתה כי הנה המלאך אמר לו ואם תעשה עולה ליי' תעלנה : ומפליא לעשו' · המלאך היה מפליא לעשו' הוצאת האש מן הצור ואכול הגדי והמנחה וכשראה גדל ובעלה להב עלה מלאך ה' כלו' כשהלך מעליה' בלהב : אז ידע מנוח · דבק עם ויעל מלאך יי' בלהב ולא עם ולא יסף : וכעת לא השמיענו כזאת · לא היה משמיענו בשורה זו אם ראויים אנו למות : ותחל רוח יי' לפעמו · ת"י ושריאת רוח גבורה מן קדם יי' לתקפותיה · כלומר הגבורה והכח שהיה לו במחנה דן החל לו בין צרעה ובין אשתאול שם החל לו הכח מאת יי' ויהיה פירוש לפעמו לחזקו · ובדברי רז"ל כי פירוש לפעמו מענין פעמון שהיתה רוח נבואה מקשקשת לפניו כזוג ופי' רוח יי' נבואתו של יעקב אבינו הגלה אז שאמר יהי דן נחש עלי דרך :

סליק הפטרת נשא : הפטרת שלח לך

ויפלא

ובין אשתאול׃

הפטרת בהעלותך תמצא בחלק ראשון דף מ"ז ע"ב ובשבת ראשונה של חנוכה אומר גם כן זאת : ובשבת שנייה אומר ויעש חירום וסיא הפטרת אלה פקודי תמצא גם כן בחלק ראשון בדף נ"א :

הפטרת שלח לך גי... ויע בסימן ב׳ :

וישלח יהושע בן־נון מן־השטים שנים אנשים מרגלים חרש לאמר לכו ראו את־הארץ ואת־יריחו וילכו ויבאו בית אשה זונה ושמה רחב וישכבו־שמה׃ ויאמר למלך יריחו לאמר הנה אנשים באו הנה הלילה מבני ישראל לחפר את־הארץ׃ וישלח מלך יריחו אל־רחב לאמר הוציאי האנשים הבאים אליך אשר־באו לביתך כי לחפר את־כל־הארץ באו׃ ותקח האשה את־שני האנשים ותצפנו ותאמר כן באו אלי האנשים ולא ידעתי מאין המה׃ ויהי השער לסגור בחשך והאנשים יצאו לא ידעתי אנה הלכו האנשים רדפו מהר אחריהם כי תשיגום׃ והיא העלתם הגגה ותטמנם בפשתי העץ הערכות לה על־הגג׃ והאנשים רדפו אחריהם דרך הירדן על המעברות והשער סגרו אחרי כאשר יצאו הרדפים אחריהם׃ והמה טרם ישכבון והיא עלתה עליהם על־הגג׃ ותאמר אל־האנשים ידעתי כי־נתן יהוה לכם את־הארץ וכי־נפלה אימתכם עלינו וכי נמגו כל־ישבי הארץ מפניכם׃ כי שמענו את אשר־

הוביש

פירוש רד"ק

וישלח שנים אנשים · פי׳ אנשים טובים ולא כאותן שהלכו בשליחות משה : חרש לאמר · אמר להם יהושע עשו עצמכם כחרשים ועמדו על רזיכם · ונדרש חרש כמו חרס שעשו׳ קדרו׳ כדי שיהו נראין כקדרים ולא ירגישו בהם : הארץ · בכלל · ואת יריחו בפרט לפי שהיתה עיר גדולה וקשה כנגד כולם : אשה זונה · ת״י פונדקיתא · מוכרת מיני מזונות : לחפור · כמו לתור כי התר מחפש דבר : ותקח · כבר לקחה כשהרגישה שנוגע הדבר למלך : ותצפנו · כל אחד לבדו כדי שלא יכירו מקומ׳ אם יעלו לגג · ונדרש אלו שני המרגלים היו כלב ופינחס ועמד לפניהם פינחס ולא הכירוהו ולא ראוהו לפי שהיה מלאך ואמר ותצפנו על כלב לבדו : ויהי השער לסגור · עומד לסגור שחשך היום · והיא העלת׳ הגגה ותטמנ׳ · כבר אמר למעלה ותצפנו ועתה אמר ותטמנ׳ להודיע איך טמנ׳ אותם : בפשתי העץ · רוצה לומר שהיו עדין הפשתים בגבעולים והעלת׳ הגגה ליבשם והטמינה אותם בתוכם : והאנשים רדפו אחריהם · לפי מחשבתם : על המעברות · כמו עד וכן וירכתו על צידון · המעברות · מקום מעבר המים : סגרו · אנשי הבית : אחרי כאשר · אם היה אומר אחרי אשר יצאו ידמה אחר זמן וגם לא אחרו לסגור השער מפחדה להם · ואם היה אומר כאשר יצאו ולא אמר אחרי ידמה כי תכף צאתם מן השער סגרו ואם היו עושים כן היו מרגישים הרודפים המרגלים נחבאים שם אלא כשהרחיקו האנשים מהשער עד שלא ירגישו בסגירת השער סגרוהו וזה טעם אחרי כאשר : טרם ישכבון · טרם שישכבו : עלתה עליהם · כמו אליהם כמו וילך אלקנה הרמתה על ביתו כמו אל ביתו : ולא קמה עוד רוח · כי האדם המפחד כאילו נפלה רוחו · וי״ת ולא קמה ולא אשתארת : אות אמת · בשות שתתנו לי שתקיימו אותו ואל תכזבו בי · נפשנו

תחתיכם

הוביש יהוה את מי ים סוף מפניכם
בצאתכם ממצרים ואשר עשיתם
לשני מלכי האמרי אשר בעבר
הירדן לסיחן ולעוג אשר החרמתם
אותם: ונשמע וימס לבבנו ולא
קמה עוד רוח באיש מפניכם כי
יהוה אלהיכם הוא אלהים בשמים
ממעל ועל הארץ מתחת: ועתה
השבעו נא לי ביהוה כי עשיתי
עמכם חסד ועשיתם גם אתם עם
בית אבי חסד ונתתם לי אות אמת:
והחיתם את אבי ואת אמי ואת
אחי ואת אחיותי ק' אחותי ואת כל
אשר להם והצלתם את נפשתינו
ממות: ויאמרו לה האנשים
נפשנו תחתיכם למות אם לא
תגידו את דברנו זה והיה בתת
יהוה לנו את הארץ ועשינו עמך
חסד ואמת: ותורדם בחבל בעד
החלון כי ביתה בקיר החומה
ובחומה היא יושבת: ותאמר
להם ההרה לכו פן יפגעו בכם
הרדפים ונחבתם שמה שלשת
ימים עד שוב הרדפים ואחר תלכו
לדרככם: ויאמרו אליה
האנשים נקים אנחנו משבעתך
הזה אשר השבעתנו: הנה אנחנו
באים בארץ את תקות חוט השני
הזה תקשרי בחלון אשר הורדתנו
בו ואת אביך ואת אמך ואת
אחיך ואת כל בית אביך
תאספי אליך הביתה: והיה כל
אשר יצא מדלתי ביתך החוצה
דמו בראשו ואנחנו נקים וכל
אשר יהיה אתך בבית דמו
בראשנו אם יד תהיה בו: ואם
תגידי את דברנו זה והיינו נקים
משבעתך אשר השבעתנו:
ותאמר כדבריכם כן הוא
ותשלחם וילכו ותקשר את תקות
השני בחלון: וילכו ויבאו ההרה
וישבו שם שלשת ימים עד שבו
הרדפים ויבקשו הרדפים בכל
הדרך ולא מצאו: וישבו שני
האנשים

פירוש רד"ק

תחתיכם למות. אנו נמסור עצמנו תחתיכם למות למי שירצה להמית אתכם: אם לא תגידו. דבר
אלות שהיו להם עמה שאם תגיד ויעשו גם כן האחרים שהיה להם בית בחומה להנצל והם יטעו בדבר
זה: ותורידם בחבל. כדי שלא ירגישו השכנים אם יצאו דרך שער ביתה אם תפתח בעוד לילה אחרי
אשר סגרו אותו: שלשת ימי'. אמרו"ל מגיד שהרתה רוח הקדש על רחב שישובו לסוף שלשת ימים.
ועל דרך הפשט כי מסברה אמרה זה: נקיי' אנחנו. פי' בתנאי זה: הנה אנחנו באים. כלומ' הרי אנו
קולין הדבר בך לעשות האות הזה: את תקות חוט השני. פי' שזור ומשוי מחוט שני: דמו בראשו.
הוא נתחייב בדמו שלא שמר עצמו: ותשלחם. בדבור כלומר אמרה להם לכו לשלום: ותקשור. לא
קשרה אות' עתה אחר שיצאו אלא ספר הכתוב כי כן עשתה כמו שצוו אותה שקשרה התקוה בחלון
בענין כבוש העיר: וישובו. שבו אל הדרך כי כבר היו נחבאים בהר מפני הרודפים ובסוף שלשה
ימים יצאו להם מן המחבוא ושבו להם אל הדרך ללכת לדרכם: ויאמרו אל יהושע כי נתן יי'.

האנשים וירדו מההר ויעברו ויבאו
אל יהושע בן נון ויספרו לו את
כל המצאות אותם : ויאמרו אל
יהושע כי נתן יהוה בידנו את כל
הארץ וגם נמגו כל ישבי הארץ
מפנינו :

הפטרת ויקח קרח שמואל א' בסימן י"א ד

ויאמר שמואל אל העם לכו
ונלכה הגלגל ונחדש
שם המלוכה : וילכו כל העם
הגלגל וימלכו שם את שאול
לפני יהוה בגלגל ויזבחו שם זבחים
שלמים לפני יהוה וישמח שם
שאול וכל אנשי ישראל עד מאד :
ויאמר שמואל אל כל ישראל
הנה שמעתי בקלכם לכל אשר

אמרתם לי ואמליך עליכם מלך :
ועתה הנה המלך מתהלך
לפניכם ואני זקנתי ושבתי ובני הנם
אתכם ואני התהלכתי לפניכם
מנערי עד היום הזה : הנני ענו בי
נגד יהוה ונגד משיחו את שור מי
לקחתי וחמור מי לקחתי ואת מי
עשקתי את מי רצותי ומיד מי
לקחתי כפר ואעלים עיני בו ואשיב
לכם : ויאמרו לא עשקתנו ולא
רצותנו ולא לקחת מיד איש
מאומה : ויאמר אליהם עד יהוה
בכם ועד משיחו היום הזה כי לא
מצאתם בידי מאומה ויאמרו סביר
ויאמר עד : ויאמר שמואל אל
העם יהוה אשר עשה את משה
ואת

פירוש רד"ק

וזה סוף דבריהם מה שספרו לו כי אלה כי זאת טעם אל הקודם : השלמת הפטרת שלח לך :

הפטרת ויקח קרח :

ויאמר שמואל · ונחדש שם המלוכה · לפי שבראשונה היו עוררים על הדבר ואמרו מה יושיענו זה ועתה נתרצו כלם מפני התשועה שבאה על ידו במלחמת נחש : זקנתי ושבתי · שיבה יותר מהזקנה ואמרו רבותינו ז"ל כי קפצה עליו זקנה כי לא היה אלא בן נ"ב שנה כשמת ולמען לא ירננו עליו העם שמת בקוצר ימים קפצה עליו זקנה כדי שיראה זקן כי לא היו הכל יודעים מספר שניו והוא בחר מיתתו כדי שלא ימות שאול בחייו : ובני הנם אתכם · לאשר תצטרכו להם בדברי התורות והדינין שקבלו ממני : לקחתי · כלומר למלאכתי : ואת מי עשקתי · בממון : את מי רצותי · בגופו וכן עשוק ורצוץ ורבותינו זכרונם לברכה דרשו עשקתי באונס רצותי ברצון כלומר כי אפילו ברצונו לא לקח ממונו : כופר · להטות הדין : ואעלים עיני בו · כדי להעלים עיני מן המשפט בשביל הממון : ואשיב לכם · כל מה שתאמרו · ויש מפרשים ואעלים עיני בו · אם יבוא לומר בפני אעלים עיני שלא אסתכל בו ויאמר לכם ואשיב : ויאמר עד כל ישראל כאחד אמרו עד לפיכך אמר ויאמר לשון יחיד · ורבותינו זכרונם לברכה אמרו בת קול יצאה ואמרה עד אמר להם הקדוש ברוך הוא אתם מעידים עליו על מה שבגלוי ואני מעיד עליו על מה שבסתר' וזה א' משלשה מקומות שהופיע רוח הקודש בבית דין שלמטה : אשר עשה את משה ואת אהרן · אשר הגדילם ולמדם וכן ואת הנפש אשר עשו בחרן · ויונתן תרגם די עבד גבורן על ידי משה ואהרן · וטעם הפסוק הנה על אשר הקדים עד יי' כלומר אשר עשה את משה ואת אהרן לגאולתכם ועל ידם העלה את אבותיכם

ואת־אהרן ואשר העלה את־
אבותיכם מארץ מצרים׃ ועתה
התיצבו ואשפטה אתכם לפני
יהוה את כל־צדקות יהוה אשר־
עשה אתכם ואת־אבותיכם׃
כאשר־בא יעקב מצרים ויזעקו
אבתיכם אל־יהוה וישלח יהוה
את־משה ואת־אהרן ויוציאו את־
אבותיכם ממצרים וישבום במקום
הזה׃ וישכחו את־יהוה אלהיהם
וימכר אתם ביד סיסרא שר־צבא
חצור וביד־פלשתים וביד מלך
מואב וילחמו בם׃ ויזעקו אל־יהוה
ויאמרו קרי ויאמר חטאנו כי עזבנו
את־יהוה ונעבד את־הבעלים
ואת־העשתרות ועתה הצילנו
מיד איבינו ונעבדך׃ וישלח יהוה
את־ירבעל ואת־בדן ואת־יפתח
ואת־שמואל ויצל אתכם מיד
איביכם מסביב ותשבו בטח׃

ותראו כי נחש מלך בני־עמון בא
עליכם ותאמרו לי לא כי־מלך
ימלך עלינו ויהוה אלהיכם
מלככם׃ ועתה הנה המלך אשר
בחרתם אשר שאלתם והנה נתן
יהוה עליכם מלך׃ אם־תיראו
את־יהוה ועבדתם אתו ושמעתם
בקולו ולא תמרו את־פי יהוה
והיתם גם־אתם וגם־המלך אשר־
מלך עליכם אחר יהוה אלהיכם׃
ואם־לא תשמעו בקול יהוה
ומריתם את־פי יהוה והיתה
יד־יהוה בכם ובאבותיכם׃ גם־
עתה התיצבו וראו את־הדבר
הגדול הזה אשר יהוה עשה
לעיניכם׃ הלוא קציר־חטים היום
אקרא אל־יהוה ויתן קלות ומטר
ודעו וראו כי־רעתכם רבה אשר
עשיתם בעיני יהוה לשאול לכם
מלך׃ ויקרא שמואל אל־יהוה

ויתן

פירוש רד"ק

אבותיכם מארץ מצרים הוא יפיה עד ביני וביניכם׃ ואשפטה אתכם׳ אתווכח עמכם׃ כאשר בא יעקב מצרים ויזעקו׳ דרך קצרה דבר כי כאשר בא יעקב מצרים לא זעקו ולא היה להם צורך לזעוק אלא כאשר בא יעקב מצרים והאריכו הימים לבניו ולבני בניו אז ויקם מלך חדש וגזר על ישראל גזירות וזעקו אל ה'׃ ויושיבום במקום הזה׳ שהוכיחו אותם ולמדום ללכת בדרך ה' ולפיכך נכנסו לארץ והרי הם כאילו הושיבום במקום הזה׃ ירובעל׳ הוא גדעון׃ ואת בדן׳ הוא שמשון שמשבט דן בא הרי ג' קלי עולם עם ג' חמורי עולם משה ואהרן ושמואל לומר לך הקל בדורו כחמור בדורו׃ ואת שמואל׳ ואותי היה לו לומר אלא כי כן מנהג הלשון כמו נשי למך ואל משה אמר עלה אל ה'׳ ובדרש אף שמואל רבן של נביאים מתנבא ולא היה יודע מה היה מתנבא שנאמר וישלח ה' וגו' ואת שמואל אותי לא אמר אלא ושמואל לפי שלא היה יודע מה היה מתנבא׃ והייתם גם אתם׳ ותתקיימו לאורך ימים גם אתם גם המלך׃ ובאבותיכם׳ כמו ובמלככם כי אחדו לעם כמו האב לבן וכן וישימני לאב לפרעה׳ וי"ת כמה דהות באבהתכון׳ ורבותינו אמרו בכם ובאבותיכם חטוטי שכבי ושיא מכת בזיון על המתים׃ הדבר הגדול הזה׳ כי בארץ ישראל לא היה יורד מטר כל ימי קציר ולפי שהיה

המטר

ויתן יהוה קלת ומטר ביום ההוא
ויירא כל העם מאד את יהוה
ואת שמואל: ויאמרו כל העם
אל שמואל התפלל בעד עבדיך
אל יהוה אלהיך ואל נמות כי
יספנו על כל חטאתינו רעה
לשאל לנו מלך: ויאמר שמואל
אל העם אל תיראו אתם עשיתם
את כל הרעה הזאת אך לא תסורו
מאחרי יהוה ועבדתם את יהוה
בכל לבבכם: ולא תסורו כי
אחרי התהו אשר לא יועילו ולא
יצילו כי תהו המה: כי לא יטש
יהוה את עמו בעבור שמו הגדול
כי הואיל יהוה לעשות אתכם לו
לעם:

הפטרת חקת בשפטים בסימן י"א:

ויפתח הגלעדי היה גבור חיל
והוא בן אשה זונה ויולד
גלעד את יפתח: ותלד אשת
גלעד לו בנים ויגדלו בני האשה
ויגרשו את יפתח ויאמרו לו לא
תנחל בבית אבינו כי בן אשה
אחרת אתה: ויברח יפתח מפני
אחיו וישב בארץ טוב ויתלקטו אל
יפתח אנשים ריקים ויצאו עמו:
ויהי מימים וילחמו בני עמון עם
ישראל: ויהי כאשר נלחמו בני
עמון עם ישראל וילכו זקני גלעד
לקחת את יפתח מארץ טוב:
ויאמרו ליפתח לכה והייתה לנו
לקצין ונלחמה בבני עמון: ויאמר
יפתח לזקני גלעד הלא אתם
שנאתם אותי ותגרשוני מבית אבי
ומדוע באתם אלי עתה כאשר
צר לכם: ויאמרו זקני גלעד אל
יפתח לכן עתה שבנו אליך והלכת
עמנו ונלחמת בבני עמון והיית לנו
לראש לכל ישבי גלעד: ויאמר
יפתח אל זקני גלעד אם משיבים
אתם

פירוש רד"ק

המטר בקציר חדוש גדול הלכך פחדו מאד ואמרו התפלל בעד עבדיך אל ה' אלהיך ואל נמות · ובדברי רז"ל יצא סימן וירדו גשמים סימן קללה שנאמר הלא קציר חטים היום וגומר ועשה כל זה שמואל להודיעם כי רע בעיני יי' היה מה ששאלו מלך : אתם עשיתם את כל הרעה הזאת · לשאול לכם מלך אבל אל תיראו אם לא תסורו מאחרי יי' · ולא תסורו כי אחרי התהו · פי' ולא תסורו אחרי התוהו כי הם אשר לא יועילו ולא יצילו אתכם כי תוהו המה : בעבור שמו הגדול · אשר יצא שמו עליכם שהוא מושיעכם ולמען לא יתחלל שם גדלו : הואיל יי' · נשבע כמו ויואל שאול את העם :

חסלת הפטרת קרח : הפטרת זאת חקת התורה :

ויפתח בן אשה זונה · בן פלגש גלעד היה ונקרא' זונה לפי שאינה עם בעלה בכתובה וקדושין והיא כמו הזונה ואף על פי שהיא מיוחדת לו · וי"ת פונדקיתא : לא תנחל בבית אבינו · לפי שהיה בן פלגש והו אומרים בן אשה אחר' שלא ינחל עמהם ושלא כדין היו מגרשין אותו כי בן פלגש יורש כמו שאמרו רבותינו ז"ל מי שיש לו בן מ"מ בנו הוא לכל דבר חוץ ממי שיש לו בן מן השפח' ומן הנכרית ואמרו לכל דבר לאתויי הלכתא לירשו וליטמא לו וכן אמר להם יפתח ותגרשוני מבית אבי

כלומר

אתם אותי להלחם בבני עמון ונתן
יהוה אותם לפני אנכי אהיה לכם
לראש: ויאמרו זקני־גלעד אל־
יפתח יהוה יהיה שמע בינותינו
אם־לא כדברך כן נעשה: וילך
יפתח עם־זקני גלעד וישימו העם
אותו עליהם לראש ולקצין וידבר
יפתח את־כל־דבריו לפני יהוה
במצפה: וישלח יפתח מלאכים
אל־מלך בני־עמון לאמר מה־לי
ולך כי־באת אלי להלחם בארצי:
ויאמר מלך בני־עמון אל־מלאכי
יפתח כי־לקח ישראל את־ארצי
בעלותו ממצרים מארנון ועד־
היבק ועד־הירדן ועתה השיבה
אתהן בשלום: ויוסף עוד יפתח
וישלח מלאכים אל־מלך בני עמון:
ויאמר לו כה אמר יפתח לא־לקח
ישראל את־ארץ מואב ואת־ארץ
בני עמון: כי בעלותם ממצרים
וילך ישראל במדבר על־ים־סוף
ויבא קדשה: וישלח ישראל
מלאכים אל־מלך אדום לאמר
אעברה־נא בארצך ולא שמע
מלך אדום וגם אל־מלך מואב
שלח ולא אבה וישב ישראל בקדש:
וילך במדבר ויסב את־ארץ אדום
ואת־ארץ מואב ויבא ממזרח־
שמש לארץ מואב ויחנון בעבר
ארנון ולא־באו בגבול מואב כי
ארנון גבול מואב: וישלח ישראל
מלאכים אל־סיחון מלך־האמרי
מלך חשבון ויאמר לו ישראל
נעברה־נא בארצך עד־מקומי:
ולא־האמין סיחון את־ישראל
עבר בגבלו ויאסף סיחון את־כל־
עמו ויחנו ביהצה וילחם עם־ישראל:
ויתן יהוה אלהי־ישראל את־סיחון
ואת־כל־עמו ביד ישראל ויכום
ויירש ישראל את כל־ארץ האמרי
יושב הארץ ההיא: ויירשו את
כל־גבול האמרי מארנון ועד־
היבק ומן־המדבר ועד־הירדן:
ועתה יהוה אלהי ישראל הוריש
את־האמרי מפני עמו ישראל
ואתה תירשנו: הלא את אשר
יורישך כמוש אלהיך אותו תירש
ואת כל־אשר הוריש יהוה אלהינו
מפנינו אותו נירש: ועתה הטוב
טוב אתה מבלק בן־צפור מלך
מואב

פירוש רד"ק

כלומר עשיתם עמדי שלא כדין: בארץ טוב· ארץ שהיה שמו טוב: לפני יי' במצפה· במקום שהיה שם ביתו כמו שאמר ויבא יפתח המצפה אל ביתו ומה שאמר לפני יי' כמו שאמר יי' יהיה שומע בינותינו או לפי שהשכינה שורה בישראל במקום שיתקבצו: במדבר עד ים סוף· מה שאמר עד ים סוף והם כבר עברו הים ואחרי עברם הלכו בזה המדבר דע כי ישראל לא עברו הים לרחבו כי בפיאה שיכנסו ממנה לים סוף באותה הפיאה עצמה יצאו כי הנה נכנסו ממדבר איתם לים סוף ומים סוף יצאו למדבר איתם עצמו: הוריש· ענין גרושין כתרגומו דתריך: הרב רב· ענין מריבה: שלא מאות

שנה

מואב הרב רב עם־ישראל אם־
נלחם נלחם בם : בשבת ישראל
בחשבון ובבנותיה ובערעור
ובבנותיה ובכל־הערים אשר על־
ידי ארנון שלש מאות שנה ומדוע
לא־הצלתם בעת ההיא : ואנכי
לא־חטאתי לך ואתה עשה אתי
רעה להלחם בי ישפט יהוה השפט
היום בין בני ישראל ובין בני עמון :
ולא שמע מלך בני עמון אל־דברי
יפתח אשר שלח אליו : ותהי על־
יפתח רוח יהוה ויעבר את־הגלעד
ואת־מנשה ויעבר את־מצפה
גלעד וממצפה גלעד עבר בני
עמון : וידר יפתח נדר ליהוה ויאמר
אם־נתון תתן את־בני עמון בידי :
והיה היוצא אשר יצא מדלתי ביתי
לקראתי בשובי בשלום מבני עמון
והיה ליהוה והעליתיהו עולה :
ויעבר יפתח אל־בני עמון להלחם
בם ויתנם יהוה בידו : ויכם מערוער
ועד־בואך מנית עשרים עיר ועד
אבל כרמים מכה גדולה מאד
ויכנעו בני עמון מפני בני ישראל :

הפטרת בלק בתרי״ע ז״ר במיכה בסימן ה׳ :

והיה זה שלום אשור כי־יבוא
בארצנו וכי ידרך בארמנותינו
והקמנו עליו שבעה רעים ושמנה
נסיכי אדם : ורעו את־ארץ אשור
בחרב ואת־ארץ נמרד בפתחיה
והציל מאשור כי־יבוא בארצנו וכי־
ידרך בגבולנו :

כאן מתפטירים האשכנזים והספרדים :

והיה שארית יעקב בקרב עמים
רבים כטל מאת יהוה
כרביבים עלי־עשב אשר לא־יקוה
לאיש ולא ייחל לבני אדם : והיה
שארית יעקב בגוים בקרב עמים
רבים כאריה בבהמות יער
ככפיר בעדרי־צאן אשר אם־עבר

ורמס

פירוש רד״ק

שנה · משכינשו את הארץ בימי יהושע עד יפתח ומדוע לא נלחמתם עליה עד היום ולא הצלתם אותה : ותהי על יפתח רוח יי׳ · ושרת על יפתח רוח גבורתא מן קדם יי׳ : עבר בני עמון פירוש אל ארץ בני עמון : והעליתיה׳ עולה · פי׳ והעליתיהו הוי״ו במקום או ופי׳ והיה לה׳ · הקדש אם איננו ראוי לעול׳ או העליתיהו עולה אם ראוי לעולה וכן מכה אביו ואמו או אמו וכן נראה מהפסוק כי לא המיתה שלא אמרה ואבכה על בתולי לאות כי לא המיתה אך לא ידעה איש כמו שאמר והיא לא ידעה איש ומה שאמר גם כן ויעש לה את נדרו אשר נדר ולא אמר ויעלה עולה לאות כי פרושה היתה וזהו את נדרו אשר נדר והיה ליי׳ : אבל כרמים · מישר כרמים : השלמת הפטרת זאת חקת התורה : הפטרת וירא בלק :

והיה שארית · אותם שישארו אותם שיצרפו כמו שאמר וצרפתים כצרוף הכסף וגומר : בקרב עמים רבים · שיאספו על ירושלם עם גוג ומגוג ויהיו ישראל ביניהם : כטל מאת יי׳ · שאין בא לעולם ע״י אדם ולא יבקשו פני אדם עליו כך לא יקוה ישראל לעזר איש כי אם ביי׳ : יקוה לאיש ייחל לבני אדם · כפל הענין במלות שונות : כאריה בבהמות יער · האריה הוא הגדול ויש לו כח וגבורה בחיות היער המזיקים כמו שאמר הלו׳ והוא יטרוף מהם כרצונו ואין מציל · והכפיר הוא הקטן

באין

ורמס וטרף ואין מציל : תרם ידך
על צריך וכל איביך יכרתו : והיה
ביום ההוא נאם יהוה והכרתי
סוסיך מקרבך והאבדתי
מרכבתיך : והכרתי ערי ארצך
והרסתי כל מבצריך : והכרתי
כשפים מידך ומעוננים לא יהיו
לך : והכרתי פסיליך ומצבותיך
מקרבך ולא תשתחוה עוד
למעשה ידיך : ונתשתי אשיריך
מקרבך והשמדתי עריך : ועשיתי
באף ובחמה נקם את הגוים אשר
לא שמעו : שמעו נא את אשר
יהוה אמר קום ריב את ההרים
ותשמענה הגבעות קולך : שמעו
הרים את ריב יהוה והאתנים
מסדי ארץ כי ריב ליהוה עם עמו
ועם ישראל יתוכח : עמי מה
עשיתי לך ומה הלאתיך ענה בי :
כי העלתיך מארץ מצרים ומבית
עבדים פדיתיך ואשלח לפניך את
משה אהרן ומרים : עמי זכר נא
מה יעץ בלק מלך מואב ומה ענה
אתו בלעם בן בעור מן השטים
עד הגלגל למען דעת צדקות
יהוה : במה אקדם יהוה אכף
לאלהי

פירוש רד"ק

במין האריה אבל הוא גדול ממנו ואין לו כח בחיות היער לטרוף אבל יש לו כח בעדרי צאן ויטרוף מהם ואין מציל כן יהיו ישראל בקרב העמים הפך הכובשים על ירושלם שישמידום ויהרגום : ורמס וטרף . רמס היא דריסה הארי כשהוא רבץ ואוכלו במקומו וטרף הוא כשנושא הטרף למעונותיו בשביל גורותיו ולבאותיו : והכרתי סוסיך . כלומר שלא תצטרך לסוסים ולמרכבות . כי שלום יהיה לך לעולם אחר מלחמות גוג ומגוג . וי"ת ואשיצי סוסות עממיא מבינך ואוביד ית רתיכיהון : והכרתי ערי ארצך . שלא תצטרך לערי מבצר כי שלום יהיה לא ואמר הכרתי כלומר במה שהרבה אתכם ואתן לכם שלום כאלו אני אכרות את חומת עריכם עד שלא יקראו ערים אלא פרזות . וכן אמר פרזות תשב ירושלם וגומר . וכן פירוש והרסתי כל מבצריך : והכרתי כשפים מידך . כמו מרשותך כמו ויקח את כל ארצו מידו . רוצה לומר שלא יהיה בכל ארצך מכשפים מעוננים כמו שהם היום . וטעם והכרתי שיסיר לב האבן מבשרכם : והשמדתי עריך . אויבים כמו ויהי עריך וכן ת"י ואשצי בעלי דבבך : אשר לא שמעו . ת"י דלא קבילו אולפן אוריתא . שמעו . אמר הנביא כנגד ישראל שמעו מה שאמר לי האל יתברך ומה שאמר קום ריב את ההרים כמו אל ההרים וכן ודרשה את הכהן כמו אל הכהן . רוצה לומ' הרמה ריבך אליה' . וכן אמר לגבעות שתשמענה וטעם ההרים והגבעות על דרך האזינו השמים ותשמע הארץ . והריב הוא עם ישראל שיתוכח עמהם האל יתברך על הטובות שעשה להם והם גמלו לו רעה . וי"ת ההרים אבהתא והגבעות אמהתא כלומר שישמעו האבות והאמהות מה שגמלו בניהם לשם יתברך : מה עשיתי לך . מה רעה עשיתי לך : ומה הלאתיך . פירוש מה מצות צויתי לך שתלאה לעשותה : ענה בי . העד כי אם עשיתי : כי העליתיך . אבל עשיתי לך טובות שהעליתים מארץ מצרים . את משה אהרן ומרים . תרגום יונתן משה לאלפא מסורת דינין ואהרן לכפרא על עמא ומרים לאוראה לנשיא : ומה ענה אותו . אחר שהזכרתיו שלא יקלל אתכם : מן השטים ועד הגלגל . וזכר גם כן מן השטים שחטאתם שם והייתם חייבים כליה וכפר לכם במקנאת החוטאים שהמית במגפה : עד הגלגל . וזכר גם כן מה עשה לכם האל יתברך שהעבירכם את הירדן ביבשה : למען דעת צדקות ה' אבל זכור למען שתדע צדקות ה' שעשה עמך ותטיב מעשיך : במה אקדם ה' . אם יאמר א' מכם באיזו מנחה

אקדם

לֵאלֹהֵי מָרוֹם הַאֲקַדְּמֶנּוּ בְעוֹלוֹת
בַּעֲגָלִים בְּנֵי שָׁנָה׃ הֲיִרְצֶה יְהוָה
בְּאַלְפֵי אֵילִים בְּרִבְבוֹת נַחֲלֵי־שָׁמֶן
הַאֶתֵּן בְּכוֹרִי פִּשְׁעִי פְּרִי בִטְנִי
חַטַּאת נַפְשִׁי׃ הִגִּיד לְךָ אָדָם מַה־
טּוֹב וּמָה־יְהוָה דּוֹרֵשׁ מִמְּךָ כִּי אִם־
עֲשׂוֹת מִשְׁפָּט וְאַהֲבַת חֶסֶד וְהַצְנֵעַ
לֶכֶת עִם־אֱלֹהֶיךָ׃

הפטרת פינחס במלכים א' בסימן י"ט

וְיַד יְהוָה הָיְתָה אֶל־אֵלִיָּהוּ וַיְשַׁנֵּס
מָתְנָיו וַיָּרָץ לִפְנֵי אַחְאָב עַד־
בֹּאֲכָה יִזְרְעֶאלָה׃ וַיַּגֵּד אַחְאָב
לְאִיזֶבֶל אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה אֵלִיָּהוּ
וְאֵת כָּל־אֲשֶׁר הָרַג אֶת־כָּל־
הַנְּבִיאִים בֶּחָרֶב׃ וַתִּשְׁלַח אִיזֶבֶל
מַלְאָךְ אֶל־אֵלִיָּהוּ לֵאמֹר כֹּה־יַעֲשׂוּן
אֱלֹהִים וְכֹה יוֹסִפוּן כִּי־כָעֵת מָחָר
אָשִׂים אֶת־נַפְשְׁךָ כְּנֶפֶשׁ אַחַד מֵהֶם׃
וַיַּרְא וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אֶל־נַפְשׁוֹ וַיָּבֹא בְּאֵר
שֶׁבַע אֲשֶׁר לִיהוּדָה וַיַּנַּח אֶת־נַעֲרוֹ
שָׁם׃ וְהוּא־הָלַךְ בַּמִּדְבָּר דֶּרֶךְ
יוֹם וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב תַּחַת רֹתֶם אחת קרי
אֶחָת וַיִּשְׁאַל אֶת־נַפְשׁוֹ לָמוּת
וַיֹּאמֶר ׀ רַב עַתָּה יְהוָה קַח נַפְשִׁי
כִּי־לֹא־טוֹב אָנֹכִי מֵאֲבֹתָי׃ וַיִּשְׁכַּב
פתח בז"ק וַיִּישַׁן תַּחַת רֹתֶם אֶחָד
וְהִנֵּה־זֶה מַלְאָךְ נֹגֵעַ בּוֹ וַיֹּאמֶר לוֹ
קוּם אֱכוֹל׃ וַיַּבֵּט וְהִנֵּה מְרַאֲשֹׁתָיו

עגת

פירוש רד"ק

אקדם את ה' שירצה בה ובמה אכף ׳ פירוש אהיה כפוף ׃ האקדמנו בעולות ובעגלים ׳ פירוש ויהיו העולות עגלים בני שנה טובים ונבחרים ׃ הירצה ׳ זכר הנבחרים במין הנשר לאכול ואמר עוד או שמא ירצה ברב המנחה והוא מה שאמר באלפי אלים ברבבו׳ נחלי שמן וזה על דרך הפלג׳ ׃ האתן בכורי פשעי ׳ או שמא ירצה במי שחביב עלי מבני והוא בכורי שאתננו לו למנחה לכפר על פשעי וכפל הענין במלות שונו׳ ואמר פרי בטני חטאת נפשי כלו׳ אם אתן פרי בטני בעבור חטאת נפשי ׃ הגיד ׳ האל ית׳ ׃ לך אדם מה טוב לך לעשות ׳ וזהו מענה על השאלה אמר אין חפצי בעולות כי אם בעשות הטוב ׃ עשות משפט ׳ ויכלול כל המצו׳ שבין אדם לחברו גם העריו׳ בכלל ׃ ואהב׳ חסד ׳ הו׳ גמילו׳ חסדים ויעשה יותר מן הראוי לו ׃ והצנע לכת עם אלהיך ׳ הוא יחוד האל ית׳ ואהבתו בכל לבבו ובכל נפשו ׳ ואמר והצנע כי הדבר הזה מסור ללב והוא דבר בצנעה ׳ ורבותינו ז"ל פי׳ כי עשות משפט אלו הדינין אהבת חסד זו גמילות חסדים והצנע לכת עם אלהיך זה הוצאת המת והכנסת כלה ׳ הרי דברים ק"ו ומה דברי׳ שאין דרכן לעשותן בצנעה אמרה תורה והצנע לכת דברים שדרכן לעשותן בצנעה עאכ"ו ׳ ד"א והצנע לכת לא כמדת הקב"ה מדת בשר ודם מדת ב"ו אדם מבייש את חברו ובא לפייסו ואומ׳ לו איני מתרצה לך עד שיבאו פלוני ופלוני שביזיתני לפניהם אבל הקב"ה אין חפץ אלא שישוב אליו בינו לבין עצמו ׃

השלמת הפטרת וירא בלק ׃

הפטרת פנחס ׃

ויד ה' היתה אל אליהו ׳ כתרגומו ורוח גבורה מן קדם יי׳ הות עם אליהו ׃ וישנס ׳ ויחגור ולמדו רבותינו ז"ל מזה ואמרו לעולם תהא אימ׳ מלכות עליך שהרי אליהו שנס מתניו ורץ לפני אחאב ׃ כה יעשון אלהים וכה יוסיפון ׳ דרך שבועה כמו כה יעשה אלהים וכה יוסיף ׃ וירא ויקם ׳ ראה עצמו בסכנה והלך ונמלט אל נפשו ׃ רותם ׳ ייניב"רא בלע"ז ׃ ויאמר רב ׳ ת"י סגי לי ארכא עד אימתי אנא מיטרף כדין ׃ כי לא טוב אנכי מאבותי ׳ נראה כי ארכו ימיו יותר מימי אבותיו וזה ראיה לאומר פנחס זה אליהו ׃ והנה זה מלאך ׳ כלומר תכף שישן בא אליו

עֻגַת רְצָפִים וְצַפַּחַת מָיִם וַיֹּאכַל
וַיֵּשְׁתְּ וַיָּשָׁב וַיִּשְׁכָּב׃ וַיָּשָׁב מַלְאַךְ
יְהוָה ׀ שֵׁנִית וַיִּגַּע־בּוֹ וַיֹּאמֶר קוּם
אֱכֹל כִּי רַב מִמְּךָ הַדָּרֶךְ׃ וַיָּקָם
וַיֹּאכַל וַיִּשְׁתֶּה וַיֵּלֶךְ בְּכֹחַ הָאֲכִילָה
הַהִיא אַרְבָּעִים יוֹם וְאַרְבָּעִים לַיְלָה
עַד הַר הָאֱלֹהִים חֹרֵב׃ וַיָּבֹא־שָׁם
אֶל־הַמְּעָרָה וַיָּלֶן שָׁם וְהִנֵּה דְבַר־
יְהוָה אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ מַה־לְּךָ פֹה
אֵלִיָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה
אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ וְאֶת־
נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר אֲנִי
לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ׃
וַיֹּאמֶר צֵא וְעָמַדְתָּ בָהָר לִפְנֵי
יְהוָה וְהִנֵּה יְהוָה עֹבֵר וְרוּחַ גְּדוֹלָה
וְחָזָק מְפָרֵק הָרִים וּמְשַׁבֵּר סְלָעִים
לִפְנֵי יְהוָה לֹא בָרוּחַ יְהוָה וְאַחַר
הָרוּחַ רַעַשׁ לֹא בָרַעַשׁ יְהוָה׃ וְאַחַר
הָרַעַשׁ אֵשׁ לֹא בָאֵשׁ יְהוָה וְאַחַר
הָאֵשׁ קוֹל דְּמָמָה דַקָּה׃ וַיְהִי ׀
כִּשְׁמֹעַ אֵלִיָּהוּ וַיָּלֶט פָּנָיו בְּאַדַּרְתּוֹ
וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֹד פֶּתַח הַמְּעָרָה וְהִנֵּה
אֵלָיו קוֹל וַיֹּאמֶר מַה־לְּךָ פֹּה
אֵלִיָּהוּ׃ וַיֹּאמֶר קַנֹּא קִנֵּאתִי לַיהוָה ׀
אֱלֹהֵי צְבָאוֹת כִּי־עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶת־מִזְבְּחֹתֶיךָ הָרָסוּ
וְאֶת־נְבִיאֶיךָ הָרְגוּ בֶחָרֶב וָאִוָּתֵר
אֲנִי לְבַדִּי וַיְבַקְשׁוּ אֶת־נַפְשִׁי
לְקַחְתָּהּ׃ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָיו לֵךְ
שׁוּב לְדַרְכְּךָ הנ' נפתח מִדְבַּרָה
דַמָּשֶׂק וּבָאתָ וּמָשַׁחְתָּ אֶת־חֲזָאֵל
לְמֶלֶךְ עַל־אֲרָם׃ וְאֵת יֵהוּא בֶן־
נִמְשִׁי תִּמְשַׁח לְמֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל
וְאֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט מֵאָבֵל
מְחוֹלָה תִּמְשַׁח לְנָבִיא תַּחְתֶּיךָ׃

והיה

פירוש רד"ק

אליו המלאך ונגע בו והעירהו משנתו ויאמר לו קום אכול : עוגת רצפים · עוגת אפויה בגחלים : בכח האכילה · כלומ' שנשתהא המאכל באצטומכא ולא נשלה איתו הכח המבשלת ולא נשכה אותו כח המושך וכיזון הגוף באותו מאכל מ' יום ומ' לילה : אל המערה · היא נקרת צור שעמד בה משה : מה לך פה אליהו טעם השאלה תחלת הדברים לשמוע המענה כדרך לשון בני אדם וכן ויאמר לו אלהים מה זה בידך וכן ענין מה לך פה למה יצאת ממקומך מה יש לך פה : קנא קנאתי ליי' · הקנאה שקנאתי לשם יי' והרגתי נביאי הבעל המתעים את ישראל עד שעזבו בריתך שכר' עם בני ישראל הבר היני אותה הקנאה גרמה לי לברוח מפני איזבל ולבא פה : ואותר אני לבדי · והלא נותרו המאה שהחביא עובדי' אלא לפי שלא היו נודעי' הרי הם כאלו אינם : והנה יי' עבר · פירוש כבוד יי' עבר לפניו ועבר לפניו תחלה רוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים דרך הפלגה ואמר לו שקול בעבור הרוח כי הכבוד לא היה עובר עדיין וכן הרעש וכן האש ואח' האש יעבר הכבוד עם קול דממה דקה והבין אליהו כי או עבר הכבוד כשומעו קול דממ' דקה · ופירו' קול דממ' דקה קול נמוך כאלו הוא מורכ' מהקול והשתיקה : וילט פניו · כסה פניו כמו לוטה בשמלה · פני הלוט הלוטו : שוב לדרכך · אחר שאמר לו שוב הבטיחו שלא יהרגו אותו : תמשח לנביא תחתיך · כיון שאתה רוצה להסתלק מן העולם שאמרת רב עתה יי' קח את נפשי צריך שתניח נביא תחתיך · ובדר' אי אפשי בנביאותך מאח' שאת' מלמד קטגורי' על בני : ימית יהוא · שהרג כל עובדי הבעל וכל בית אחאב שהיו עובדים עבודת אלילים : ימית אלישע ·

וְהָיָה הַנִּמְלָט מֵחֶרֶב חֲזָאֵל יָמִית
יֵהוּא וְהַנִּמְלָט מֵחֶרֶב יֵהוּא יָמִית
אֱלִישָׁע׃ וְהִשְׁאַרְתִּי בְיִשְׂרָאֵל
שִׁבְעַת אֲלָפִים כָּל־הַבִּרְכַּיִם אֲשֶׁר
לֹא־כָרְעוּ לַבַּעַל וְכָל־הַפֶּה אֲשֶׁר
לֹא־ חלרע נָשַׁק לוֹ׃ וַיֵּלֶךְ מִשָּׁם
וַיִּמְצָא אֶת־אֱלִישָׁע בֶּן־שָׁפָט וְהוּא
חֹרֵשׁ שְׁנֵים־עָשָׂר צְמָדִים לְפָנָיו
וְהוּא בִּשְׁנֵים הֶעָשָׂר וַיַּעֲבֹר אֵלִיָּהוּ
אֵלָיו וַיַּשְׁלֵךְ אַדַּרְתּוֹ אֵלָיו׃ וַיַּעֲזֹב
אֶת־הַבָּקָר וַיָּרָץ אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ
וַיֹּאמֶר ה׳ נח״ס אֶשְּׁקָה־נָּא לְאָבִי
וּלְאִמִּי וְאֵלְכָה אַחֲרֶיךָ וַיֹּאמֶר לוֹ לֵךְ
שׁוּב כִּי מֶה־עָשִׂיתִי לָךְ׃ וַיָּשָׁב
מֵאַחֲרָיו וַיִּקַּח אֶת־צֶמֶד הַבָּקָר
וַיִּזְבָּחֵהוּ וּבִכְלִי הַבָּקָר בִּשְּׁלָם
הַבָּשָׂר וַיִּתֵּן לָעָם וַיֹּאכֵלוּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
אַחֲרֵי אֵלִיָּהוּ וַיְשָׁרְתֵהוּ׃

הפטרת מטות כמנהג האשכנזים והספרדים דברי ירמיהו
והיא ההפטרת ואלה שמות :

הפטרת ואלה מסעי כמנהג האשכנזים והספרדים ירמיה
בסימן ב׳ ׃

שִׁמְעוּ דְבַר־יְהוָה בֵּית יַעֲקֹב וְכָל־
מִשְׁפְּחוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל׃
כֹּה ׀ אָמַר יְהוָה מַה־מָּצְאוּ
אֲבוֹתֵיכֶם בִּי עָוֶל כִּי רָחֲקוּ מֵעָלָי
וילכו

פירוש רד״ק

לא מצינו שהמית אלא מ׳ ושנים ילדים על ידי הדובים כירימו : והוא חורש ׃ מצאו שהיה חורש הוא עם עבדיו שהיו חורשים עם הבקר וי״ב צמדים היו לפניו חורשים וצמדים ר״ל בקר לפי שהשוורים נצמדים יחד בעת החרישה נקראים צמד וצמדים : והו׳ בשני העש׳ ׃ מן הי״ב צמדים הוא היה חורש בא׳ מהם ויש אחרים עבדיו היו כל אחד ואחד עם צמדו ׃ והסיפור הזה להורות כי מצאו בי״ב והיה אות כי יהיה ממונה על י״ב שבטי ישרא׳ לנביא ולמוכיר : וישלך אדרתו אליו ׃ כמו עליו ולא שעזבה אצלו אלא שלקחו והלך לו וזהו שאמר וירץ אחרי אליהו עשה לו סימן שילך אחריו ומה שאמר לו לך שוב כי מה עשיתי לך לכסותו אם היה אומר בלב שלם : וישב מאחריו ׃ לנשק לאביו ולאמו ולקחת רשות מהם אע״פ שלא כפר הכתוב ואחר כך שחט הבקר ועשה סעודה באותו השדה לחורשים ולעם אשר באו אחריו ללותו : בשלם הבשר ׃ בשל להם הבשר כלומר לעם אשר אתו ומרב מהירותו ללכת אחרי אליהו לא המתין לחטוב עצים לבשל ובקע כלי הבקר והוא כלי המחרישה ובשל להם הבשר ׃ ומ״ם בשלם במקום להם וכמוהו ארץ הנגב נתתני לי : תשלום הפטרת פנחס : הפטרת מסעי
שמעו מה מצאו אבותיכם ׃ הדורות הראשונים משנכנסו לארץ שעבדו עבודת אלילים : איה ה׳ ׃ כלו׳ איה שהלכנו אותו אחרי גוינו ולא פנינו אליו : ערבה ושוחה ׃ כתרגומו מישר ומרוב : ציה ׃ דישיקא״ה בלע״ז : צלמות ׃ לשון חשך הוא : אל ארץ הכרמל ׃ ארץ ישראל קראה ארץ הכרמל לפי שהארץ הנעבדת בשדות ובכרמים ואילנות טובים נקראת כרמל : לתועבה ׃ כתרגומו לפלחן טעותא שהם תועבת יי׳ : והכהנים ׃ שהם לפני יי׳ כל היום ומקריבים קרבנות לפניו היה להם לומר לעם איה יי׳ שתעבדו לזולתו : ותופשי התורה ׃ הם החכמים לומדי התורה לא ידעוני שלא למדו התורה לשמה לקיים מה שכתוב בה ׃ וי״ת ואלפי אוריתא לא אליפו למדע דחלתי : והרועים ׃ הם המלכים שהם רועי העם : והנביאים ׃ הם נביאי השקר : נבאו בבעל ׃ בשם הבעל : עוד אריב ׃ טרם אבוא עליכם רעה אתווכח עמכם עוד על ידי נביאי אף על פי שרבתי עמכם כבר ימים רבים : ואת בני בניכם ׃ כי גם הם ירעו ככם : איי כתיים ׃ כמו לאיי כתיים ׃ איי איפו״לש בלע״ז ופירשו רבותינו ז״ל כי לפיכך זכר אלו האומות כי הקדרים עובדים לאש והכתיים
עובדים

וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי הַהֶבֶל וַיֶּהְבָּלוּ: וְלֹא
אָמְרוּ אַיֵּה יְהוָה הַמַּעֲלֶה אֹתָנוּ
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם הַמּוֹלִיךְ אֹתָנוּ
בַּמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ עֲרָבָה וְשׁוּחָה
בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצַלְמָוֶת בְּאֶרֶץ לֹא־עָבַר
בָּהּ אִישׁ וְלֹא־יָשַׁב אָדָם שָׁם:
וָאָבִיא אֶתְכֶם אֶל־אֶרֶץ הַכַּרְמֶל
לֶאֱכֹל פִּרְיָהּ וְטוּבָהּ וַתָּבֹאוּ
וַתְּטַמְּאוּ אֶת־אַרְצִי וְנַחֲלָתִי שַׂמְתֶּם
לְתוֹעֵבָה: הַכֹּהֲנִים לֹא אָמְרוּ
אַיֵּה יְהוָה וְתֹפְשֵׂי הַתּוֹרָה לֹא
יְדָעוּנִי וְהָרֹעִים פָּשְׁעוּ בִי וְהַנְּבִאִים
נִבְּאוּ בַבַּעַל וְאַחֲרֵי לֹא־יוֹעִלוּ
הָלָכוּ: לָכֵן עֹד אָרִיב אִתְּכֶם נְאֻם־
יְהוָה וְאֶת־בְּנֵי בְנֵיכֶם אָרִיב: כִּי
עִבְרוּ אִיֵּי כִתִּיִּים וּרְאוּ וְקֵדָר שִׁלְחוּ
וְהִתְבּוֹנְנוּ מְאֹד וּרְאוּ הֵן הָיְתָה
כָּזֹאת: הַהֵימִיר גּוֹי אֱלֹהִים וְהֵמָּה
לֹא אֱלֹהִים וְעַמִּי הֵמִיר כְּבוֹדוֹ בְּלוֹא
יוֹעִיל: שֹׁמּוּ שָׁמַיִם עַל־זֹאת וְשַׂעֲרוּ
חָרְבוּ מְאֹד נְאֻם־יְהוָה: כִּי־שְׁתַּיִם
רָעוֹת עָשָׂה עַמִּי אֹתִי עָזְבוּ מְקוֹר
מַיִם חַיִּים לַחְצֹב לָהֶם בֹּארוֹת
בֹּארֹת נִשְׁבָּרִים אֲשֶׁר לֹא־יָכִלוּ
הַמָּיִם: הַעֶבֶד יִשְׂרָאֵל אִם־יְלִיד
בַּיִת הוּא מַדּוּעַ הָיָה פתח בס"פ לָבַז:
עָלָיו יִשְׁאֲגוּ כְפִרִים נָתְנוּ קוֹלָם
וַיָּשִׁיתוּ אַרְצוֹ לְשַׁמָּה עָרָיו

נצתה

פירוש רד"ק

עובדים למים ואף על פי שיודעים עובדי האש כי המים מכבים האש אף על פי כן אינם ממירים אלהותם: וקדר שלחו • ולקדר שלחו לראות מנהגם: והתבוננו מאד • ושימו לב להסתכל בדבר יפה: הן היתה כזאת • כדרך שאלה אם המיר גוי מהם את אלהיו ואף על פי שהמה לא אלהים ועמי המיר את כבודו אשר בו היה נכבד בלא יועיל • בע"א שאין בה תועלת: שומו • כלו' ראוי העולם שיהיה חרב על זאת הרעה שומו ענין שממה: שערו ענין סערה: חרבו • ענין חרבן: שתים רעות • אם המירו יראתם בכיוצא בה יש כאן רעה ועכשיו שאותי עזבו שאני מקור מים חיים ללכת אחרי עבודת אלילים שהיא כבורות של מים מכונסין ונשברין ונסדקין ומימיהם נבלעים בסדקיהם והמשיל טוב האל למיחלין לו למקור מים חיים שלא יבאו לו המים ממקום אחר אלא ממקומו הם נובעין ועוד שאין להם הפסק כן טוב האל למיחלין לו יבא להם מאתו והוא לא יקבלנו מאח' וטובו גם כן אין לו הפסק: יכילו • יחזיקו כמו אלפים בת יכיל: העבד • הה"א פתוחה כי היא לתמיה כלומ' אם עבד הוא יליד בית בן האמה והלא נקרא בני בכורי בנים אתם ליי' אלהיכם ומדוע היה לבז ומדוע ישאגו עליו כפירים הם מלכי האמו' נדמו לכפירי אריות שהשילואו בקולם ונווהו ביד' והשאלה הזאת כאלו ישראל שואלים מדוע היה להם זה והנביא משיב' הלא זאת תעשה לך עזבך את יי' אלהיך: נצתה • נצתו באש וי"ת נדיין: גם בני נף • אמר הנביא והשיב להם כן הוא כמו שאתם אומרים ועוד כי אפילו בני נף ותחפנחס הם מצרים שאתם בוטחים עליהם לעזרה ירעוך קדקד ירעוך גלגלתך' ירעוך לשון רציצה כדמתרגמינן ורצוץ ורעוע: הלא זאת תעשה לך • הרעה והפורענות הזאת תגרום לך עזבך את יי' אלהיך: בעת מוליכך בדרך • שהיה מלמד אותך דרך הטובה והישרה: ועתה מה לך • למה תלכי לבקש עזר ממצרים ומאשור כאלו אתאוית לשתות מי שיחור הוא נילוס או מי נהר מלך אשו': תיסרך • רעתך ומשובותיך יהיו לך מוסר ותוכח' ליסרך שלא תשובי עוד בדרך הרעה שעברי נסית כי יבא לך רעה בעבורה זהו ודעי וראי וגומ': ולא פחדתי • פחד שלי לא היה בלבך ליראה אותי: כי

מעולם

נצתו קרי נצתה מבלי ישב : גם בני
נף ותחפנחס קרי ותחפנס ירעוך
קדקד : הלוא זאת תעשה לך
עזבך את יהוה אלהיך בעת
מולכך בדרך : ועתה מה לך
לדרך מצרים לשתות מי שחור
ומה לך לדרך אשור לשתות מי
נהר : תיסרך רעתך ומשבותיך
תוכחך ודעי וראי כי רע קמץ ז"ק
ומר עזבך את יהוה אלהיך ולא
פחדתי אליך נאם אדני יהוה
צבאות : כי מעולם שברתי עלך
נתקתי מוסרותיך ותאמרי לא

אעבור קרי אעבוד כי על כל גבעה
גבהה ותחת כל עץ רענן את
צעה זנה : ואנכי נטעתיך שורק
כלה זרע אמת ואיך נהפכת לי
סורי הגפן נכריה : כי אם תכבסי
בנתר ותרבי לך ברית נכתם עונך
לפני נאם אדני יהוה : איך תאמרי
לא נטמאתי אחרי הבעלים לא
הלכתי ראי דרכך בגיא דעי מה
עשית בכרה קלה משרכת
דרכיה : פרה למד מדבר באות
נפשה קרי נפשו שאפה רוח תאנתה
מי ישיבנה כל מבקשיה לא ייעפו
בחדשה

פירוש רד"ק

מעולם · מזמן קדמון שברתי עול מצרים מעליכם וכן בכל דור ודור נתקתי מוסרות הגוי' מעליך : ותאמרי · כשהייתי מציל אותך אמרת לא אעבור עוד על דבריך · והכתיב אעבוד לא אעבוד עוד ע"א : כי על כל גבע' · אך את לא שמר' הבטחתך אך את הולכת מגבעה לגבעה ומעץ רענן לעץ רענן לעבוד ע"א כמו הזונה שתדבק מעט זמן בזונ' אח' ואחר כך בזונ' אח' ותלך אחריו : צועה · הולכת ונוסעת ממקום למקום וכן מהר צועה להפתח וכן צועה ברב כחו : נטעתיך שורק · שורק הוא זמור' גפן טוב כלומ' בני אבות כשרי' ונאמנים · ומדרשו הוספתי לך על שבע מצות בני נח תר"ו מניין שורק : סורי הגפן · הם הבדי' שמסירי' אות' מן הגפן שאין בהם צורך אחר נהפכת לי כמו סורי הגפן או כמו גפן נכרי' שפירותיה באושים לא ענבי' : כי אם תכבסי · כמו שמכבסין הבגד בנתר ובבורי' להעבי' ממנו הכתם כן תכבסי עצמך ותנקי כלומר שתשובי בתשוב' אע"פ כן אעניסך על עונך כל כך הוא רב ועצום · נתר מין אדמ' שחפין ושפין בה את הבגדי' · בורי' י"א הו' שקורין לו בלע"ז סבו"ן וי"א שהוא עשב שמכבסין בו · נכתם לשון כתם : איך תאמרי · ר"ל כל כך עונך מגולה שאם רצית להכחישו לאמר לא נטמאתי ואחרי הבעלי' לא הלכתי לא תוכלי לכחש : ראי דרכך בגיא · מה עשית מול בית פעור ועוד פתח את מחוקת באותו הדרך כבכר' קלה המשרכת דרכי' פעם תרוץ הנה ופעם הנה כן את פעם את עובדת עבודה פלוני' ופעם עבודה פלונית ובכרה היא הגמלה הקטנה עולת ימים והיא רצה יותר מזכר : משרכת · מענין שרוך שקושרין אותו סביב הנעל כמה פעמים : פרה · בה"א כמו ב"אלף אחר והנה את כמו הפרא הוא חמור הבר שהוא למוד מדבר שהוא רגיל במדבר והיא ארץ מישור לרוץ בה מאד : באות נפשה שאפה רוח · שהיא רצה למקום שתאוה לא יכול אדם שהשיבה ממקום תאות' וענין שאפה רוח היא הבראה ומשיב' האויר אל האף והשאיפה היא במרוצ' : תאנת' · מן אנה לידו שהוא גרם הדבר וסבובו כלומר כאשר אוהבה עצמה ללכת אל מקום תאותה מי יוכל להשיבה · וזכר ספר' בפסוק זכר ונקבה כי פרא הוא לשון כלל לזכר ולנקבה : כל מבקשיה לא ייעפו · כי על מגם ייעפו שלא יוכל להשיגה : בחדשה ימצאונה · בחדש שתשל' הריונה או היא מלאה וכבד' ואז יוכלו להשיגה ולמצאה כן את מי יוכל להשיבך מדרכיכם הרעה אך חדש אחד הוכן לכם כבר תימות המרגלי'

שקבעו

בחדשה ימצאונה: מנעי רגלך
מיחף וגרונך קרי וגורנך מצמאה
ותאמרי נואש לוא כי אהבתי זרים
ואחריהם אלך: כבשת גנב כי
ימצא כן הבישו בית ישראל המה
מלכיהם שריהם וכהניהם
ונביאיהם: אמרים לעץ אבי אתה
ולאבן את ילדתנו קרי ילדתני כי פנו
אלי ערף ולא פנים ובעת רעתם
יאמרו קומה והושיענו: ואיה
אלהיך אשר עשית לך יקומו אם
יושיעוך בעת רעתך כי מספר
עריך היו אלהיך יהודה:

כאן מסיימין ההפטרה כל הקהלות · אבל האשכנזים
מדלגים ואומרים זה הפסוק:

הלוא מעתה יתיר י' קראתי לי אבי
אלוף נעורי אתה:

והספרדים מדלגים ואומרים אלו הפסוקים:

אם תשוב ישראל נאם יהוה
אלי תשוב ואם תסיר שקוציך
מפני ולא תנוד: ונשבעת חי יהוה
באמת במשפט ובצדקה והתברכו
בו גוים ובו יתהללו:

הפטרת מסעי כמנהג ק"ק איטליאני יהושע בסימן י"ט:

אלה הנחלת אשר נחלו אלעזר
הכהן ויהושע בן נון וראשי
האבות למטות בני ישראל בגורל
בשלה לפני יהוה פתח אהל מועד
ויכלו מחלק את הארץ: וידבר
יהוה אל יהושע לאמר: דבר
אל בני ישראל לאמר תנו לכם
את ערי המקלט אשר דברתי
אליכם ביד משה: לנוס שמה
רוצח מכה נפש בשגגה בבלי
דעת והיו לכם למקלט מגאל
הדם: ונס אל אחת מהערים
האלה ועמד פתח שער העיר
ודבר באזני זקני העיר ההיא את
דבריו ואספו אתו העירה אליהם
ונתנו לו מקום וישב עמם: וכי

ירדף

פירוש רד"ק

שקנעו אבותיכם בכייה חנם בו תלכדו: מנעי רגלך מיחף · כשהנביאים אומרים לך מנעי רגלך מיחף שלא תלך יחף וגרונך מצמא ג"כ מצמאה כלומר שלא תלכי בדרכים רחוקים לבקש עזר מן האומות ובדרכים יקרה לאדם צמא והלך יחף כי יבלו מנעליו וכן לא ימצא בכל מקום מים ואם תרצי לא תצטרכי לזה כי במקומך יש לך עזר מהאל אם תלכי אחריו ואת אומרת להם נואש כלומר נואש לבי מלכת אחרי יי' לא אלך עוד אחריו אלא אחרי זרים כי אהבתי אותם כי ימצא בתחלה כשהוא נמצא גנב והוא שיאומן כאמן כן ת"י כי הגנב המפורסם אין לו בשת: כן הובישו · פירוש היה להם להבוש כי יצאו מתוקתם שהיו מוחזקים בעם יי' עוזבים מצותיו ודבקים בו ושבו לעבוד אלהים אחרים: וכהניהם · כהני הבעל: ונביאיהם נביאי השקר: ילדתנו · כמו ילדתנו: כי פנו אלי עורף · רוצה לומר אינם פונים לעבודתי כלל אלא לע"א: ובעת רעתם · כשתבא עליהם הרעה ורואים כי אין אלהיהם מושיע אותם יאמרו אלי קומה והושיענו: מספר עריך היו אלהיך · בכל עיר ועיר יש לך אלוה אחד:

חסלת הפטרת ואלה מסעי:

הפטרת

יִרְדֹּף גֹּאֵל הַדָּם אַחֲרָיו וְלֹא־יַסְגִּרוּ
אֶת־הָרֹצֵחַ בְּיָדוֹ כִּי בִבְלִי־דַעַת
הִכָּה אֶת־רֵעֵהוּ וְלֹא־שֹׂנֵא הוּא לוֹ
מִתְּמוֹל שִׁלְשׁוֹם׃ וְיָשַׁב ׀ בָּעִיר
הַהִיא עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה
לַמִּשְׁפָּט עַד־מוֹת הַכֹּהֵן הַגָּדוֹל
אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם אָז ׀ יָשׁוּב
הָרוֹצֵחַ וּבָא אֶל־עִירוֹ וְאֶל־בֵּיתוֹ
אֶל־הָעִיר אֲשֶׁר־נָס מִשָּׁם׃ וַיַּקְדִּשׁוּ
אֶת־קֶדֶשׁ בַּגָּלִיל בְּהַר נַפְתָּלִי וְאֶת־
שְׁכֶם בְּהַר אֶפְרָיִם וְאֶת־קִרְיַת
אַרְבַּע הִיא חֶבְרוֹן בְּהַר יְהוּדָה׃
וּמֵעֵבֶר לְיַרְדֵּן יְרִיחוֹ מִזְרָחָה נָתְנוּ
אֶת־בֶּצֶר בַּמִּדְבָּר בַּמִּישֹׁר מִמַּטֵּה
רְאוּבֵן וְאֶת־רָאמֹת בַּגִּלְעָד מִמַּטֵּה
גָד וְאֶת־גלון קרי גּוֹלָן בַּבָּשָׁן מִמַּטֵּה
מְנַשֶּׁה׃ אֵלֶּה הָיוּ עָרֵי הַמּוּעָדָה
לְכֹל ׀ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלַגֵּר הַגָּר
בְּתוֹכָם לָנוּס שָׁמָּה כָּל־מַכֵּה־נֶפֶשׁ
בִּשְׁגָגָה וְלֹא יָמוּת בְּיַד גֹּאֵל הַדָּם
עַד־עָמְדוֹ לִפְנֵי הָעֵדָה׃ וַיִּגְּשׁוּ
רָאשֵׁי אֲבוֹת הַלְוִיִּם אֶל־אֶלְעָזָר
הַכֹּהֵן וְאֶל־יְהוֹשֻׁעַ בִּן־נוּן וְאֶל־רָאשֵׁי
אֲבוֹת הַמַּטּוֹת לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל׃
וַיְדַבְּרוּ אֲלֵיהֶם בְּשִׁלֹה בְּאֶרֶץ כְּנַעַן
לֵאמֹר יְהוָה צִוָּה בְיַד־מֹשֶׁה לָתֶת־
לָנוּ עָרִים לָשָׁבֶת וּמִגְרְשֵׁיהֶן
לִבְהֶמְתֵּנוּ׃ וַיִּתְּנוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל
לַלְוִיִּם מִנַּחֲלָתָם אֶל־פִּי יְהוָה אֶת־
הֶעָרִים הָאֵלֶּה וְאֶת־מִגְרְשֵׁיהֶן׃

והוה

ויהי א

ויהי בימי · תהלה י · נתרת טו

בְּיוֹמֵי נְגִיד נְגִידַיָּא וַהֲוָה כַּפַּן תַּקִּיף בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל עֲשַׂרְתֵּי כַּפְנִין תַּקִּיפִין אִתְגְּזַרוּ מִן שְׁמַיָּא לְמֶהֱוֵי בְּעַלְמָא מִן יוֹמָא דְאִתְבְּרֵי עַלְמָא עַד דְּיֵיתֵי מַלְכָּא מְשִׁיחָא לְאוֹכָחָא בְהוֹן דְּיָירֵי אַרְעָא כַּפַּן קַדְמָאֵי בְּיוֹמֵי אָדָם כַּפַּן תִּנְיָין בְּיוֹמֵי לֶמֶךְ · כַּפַּן תְּלִיתָאֵי בְּיוֹמֵי אַבְרָהָם · כַּפַּן רְבִיעָאֵי בְּיוֹמֵי יִצְחָק כַּפַּן חֲמִשָׁאֵי בְּיוֹמֵי יַעֲקֹב · כַּפַּן שְׁתִיתָאֵי בְּיוֹמֵי בוֹעַז דְּמִתְקְרֵי אִבְצָן צַדִּיקָא דְּמִן בֵּית לֶחֶם יְהוּדָה · כַּפַּן שְׁבִיעָאֵי בְּיוֹמֵי דָוִד מַלְכָּא דְיִשְׂרָאֵל · כַּפַּן תְּמִינָאֵי בְּיוֹמֵי אֵלִיָּהוּ נְבִיָּא · כַּפַּן תְּשִׁיעָאֵי בְּיוֹמֵי אֱלִישָׁע בְּשׁוֹמְרוֹן · כַּפַּן עֲשִׂירָאֵי עָתִיד לְמֶהֱוֵי לָא כַפַּן לְמֵיכַל לַחְמָא וְלָא צַחוּתָא לְמִשְׁתֵּי מַיָּא אֱלָהֵין לְמִשְׁמַע פִּתְגַם נְבוּאָה מִן קֳדָם יְיָ וְכַד הֲוָה כַּפְנָא הָדֵין תַּקִּיף בְּאַרְעָא דְיִשְׂרָאֵל נְפַק גַּבְרָא רַבָּא מִן בֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַאֲזַל לְדוּר בַּחֲקַל דְּמוֹאָב הוּא וְאִתְּתֵיהּ וּתְרֵין בְּנוֹהִי :

מחלון · נתרת כא

ושם · וְשׁוּם גַּבְרָא אֱלִימֶלֶךְ וְשׁוּם אִתְּתֵיהּ נָעֳמִי וְשׁוּם תְּרֵין בְּנוֹהִי מַחְלוֹן וְכִלְיוֹן אֶפְרָתֵי רַבְרְבִין מִן בֵּית לֶחֶם יְהוּדָה וַאֲתוֹ עַד חֲקַל מוֹאָב וַהֲווֹ תַמָּן

ה׳ י׳ ג׳נ׳ · ספ׳ ד׳ · ב׳

1 וַיְהִי בִּימֵי שְׁפֹט הַשֹּׁפְטִים וַיְהִי רָעָב בָּאָרֶץ וַיֵּלֶךְ אִישׁ מִבֵּית לֶחֶם יְהוּדָה לָגוּר בִּשְׂדֵי מוֹאָב הוּא וְאִשְׁתּוֹ וּשְׁנֵי בָנָיו :

ג׳ י׳ ג׳ ר״פ

2 וְשֵׁם הָאִישׁ אֱלִימֶלֶךְ וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ נָעֳמִי וְשֵׁם שְׁנֵי בָנָיו מַחְלוֹן

ו׳ פסו׳ וסס · וסס

וכליון

אבן עזרא

בשם אל יחזק ידי וזכרו יעמיד הודי · פירוש מגלת רות לאברהם ספרדי : נאום אברהם בעבור היות דוד שורש מלכות ישר׳ נכת׳ בספרי הקדש יחס דוד : **ויהי** בימי שפוט השופטים · יש אומ׳ כי השם שפט השופטים כי על ידם בא רעב בארץ ישראל · ויש מדקדק שאומר שאיננו שם הפועל כי אם שם כמו חרב שפו ויתכן היות כמשמעו כי כל פועל עבר או עתיד או פועל לעולם הם נגזרים משם הפועל כי הוא העיק׳ · מ״ם מבית לחם יהודה משמש עצמו ואח׳ עמו בעבור כי שם מקום לא יסמך : מחלון וכליון לא ידענו המקרים שהיו על שנקראו כן כמו יששכר גם משה · ודרש אומר שהם יואש ושרף בעבור שלקחו בנות מואב ושם כתוב אשר בעלו למואב והמואביות מותרות לישראל

רש״י

ויהי בימי שפוט השופטים · לפני מלוך מלך שאול שהיו הדורות מתפרנסים על ידי שופטים ובימי אבצן היה שאמרו רבותינו אבצן זה בועז : וילך איש · עשיר גדול היה ופרנס הדור ויצא מא״י לח״ל מפני צרות העין שביתה עינו צרה בעניים הבאים לדוחקם לכך נענש :

אפרתים

ג׳ וכליון אפרתים מבית לחם
יהודה ויבאו שדי־מואב ויהיו־
שם: וימת אלימלך איש נעמי
ב׳ בנפ״ס׳ ותשאר היא ושני בניה:
ל׳ מס׳ ו׳ וישאו להם נשים מאביות
קדמ׳ כלי׳ שם האחת ערפה ושם
ג׳ השנית רות וישבו שם כעשר
שנים: וימתו גם־שניהם
ב׳ מחלון וכליון ותשאר האשה
משני ילדיה ומאישה:
ותקם היא וכלתיה ותשב
ב׳ כתי׳ ה׳ משדי מואב כי שמעה בשדה
צפי׳ ל׳ מואב כי־פקד יהוה את־עמו
לתת להם לחם: ותצא מן־
המקום אשר היתה־שמה
ושתי

אהרן תמן רופילין: וימת ומית
אלימלך בעלה דנעמי
ואשתארת היא ארמלא
וימת סנהדרין כג ותרין בנהא יתמין: וישאו
ועברו על גזירת מימרא דיי
ונסבו להון נשין נוכראין מן
ערפה סוטה מב בנת מואב שום חדא ערפה
רות ושום תנייתא רות בת עגלון
ברכות ז מלכא דמואב ויתיבו תמן
נזיר כג כזמן עשר שנין: וימתו
ועל דעברו על גזירת מימרא
דיי ואתחתנו בעממין
נוכראין אתקטעו יומיהון
ומיתו אף תרויהון מחלון
וכליון בארעא מסאבתא
ואשתארת איתתא מתכלא
מתרין בנהא וארמלא
מבעלה: ותקם וקמת
היא וכלתהא ותבת מחקל
מואב ארום אתבשרת בחקל מואב על פום מלאכא ארום דכר יי ית
עמיה בית ישראל למתן להון לחמא בגין זכותיה דאבצן נגידא
ובצלותיה דצלי קדם יי הוא בועז חסידא: ותצא ונפקת מן אתרא
די הות תמן ותרתין כלתהא עמה:

רש״י

אפרתים ° חשובים וכן בן תוחו בן צוף אפרתי
אצילים ד״א חשובים שהרי השיא עגלון מלך
מואב את בתו למחלון דאמר מר רות בתו של
עגלון היתה. ד״א אפרתים בית לחם קרויה אפרת:
איש נעמי ° למה נאמר מכאן אמרו אין איש מת
אלא לאשתו: גם שניהם ° מהו גם בתחלה לקו
בממונם ומתו גמליהם ומקניהם ואח״כ מתו גם
הם: ותצא מן המקום ° למה נאמר הרי כבר נאמר
ותשב משדי מואב ומהיכן תשוב אם לא תצא ממקומו
שהיתה שם אלא מגיד שיציאת צדיק מן המקום
ניכרת ועושה רושם פנה זיוה פנה הדרה פנה
שבחה של עיר וכן ויצא יעקב מבאר שבע:
כי

ותאמר

אבן עזרא

לישראל כי הכתוב לא אסר כי אם עמוני ומואבי
שלא יבואו בקהל ושלא יקחו מבנות ישראל
ובספר עזרא אבאר זה בטוב ° וטעם מבית לחם
פעם אחרת להודיע שהם אזרחים ועוד כי בעבור
שאמר אפרתים וזאת המלה פעם היא ליחס
המקום הנקרא אפרת ופעם אחת ממשפחת
אפרים ואפרת שם אשת כלב בן חצרון ונקרא
המקום על שמה כמו מצרים ולא יתכן שיקח מחלון
וכליון אלו הנשים עד שנתגיירו והעד אל עמה
ואל אלהיה: ותשאר האשה ° לבדה משני ילדיה
ומאישה והזכיר הכתוב כי כן משפט כאשר יזכיר
שני דברים יאמר על האחרון או הזכירם בעבור
רוב מכאוביה על בניה שהיו בחורים כי אישה
זקן מת: ותשב משדי מואב ° במחשבת כמו וילחם ישראל עם בלק: עם המתים ° הם בניה: יתן יי׳
לכם

וּשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ עִמָּהּ וַתֵּלַכְנָה　ג׳
בַדֶּרֶךְ לָשׁוּב אֶל־אֶרֶץ יְהוּדָה׃
וַתֹּאמֶר נָעֳמִי לִשְׁתֵּי כַלֹּתֶיהָ
לֵכְנָה שֹּׁבְנָה אִשָּׁה לְבֵית　ג׳ י׳ ג׳ י׳ ג׳
אִמָּהּ יַעֲשֶׂה יְהוָה עִמָּכֶם חֶסֶד　פ׳ פס׳ כ׳ ג / יעש׳ ק׳
כַּאֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם עִם־הַמֵּתִים
וְעִמָּדִי׃ יִתֵּן יְהוָה לָכֶם וּמְצֶאןָ　ג׳ מס׳
מְנוּחָה אִשָּׁה בֵּית אִישָׁהּ　ג׳ בזרא
וַתִּשַּׁק לָהֶן וַתִּשֶּׂאנָה קוֹלָן　י״ב זפ׳
וַתִּבְכֶּינָה׃ וַתֹּאמַרְנָה לָּהּ　י״א נסע׳
כִּי־אִתָּךְ נָשׁוּב לְעַמֵּךְ׃
וַתֹּאמֶר נָעֳמִי שֹׁבְנָה בְנֹתַי
לָמָּה תֵלַכְנָה עִמִּי הַעוֹד־לִי
בָנִים בְּמֵעַי וְהָיוּ לָכֶם לַאֲנָשִׁים׃　ל׳ ד׳
שֹׁבְנָה בְנֹתַי לֵכְןָ כִּי זָקַנְתִּי　ג׳ י״ע מפ׳
מִהְיוֹת לְאִישׁ כִּי אָמַרְתִּי יֶשׁ־
לִי תִקְוָה גַּם הָיִיתִי הַלַּיְלָה
לְאִישׁ וְגַם יָלַדְתִּי בָנִים׃ הֲלָהֵן　ב׳
תְּשַׂבֵּרְנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדָּלוּ　ג׳
הֲלָהֵן תֵּעָגֵנָה לְבִלְתִּי הֱיוֹת　ג׳
לְאִישׁ

ז וַתֹּאמֶר וַאֲמַרַת נָעֳמִי
לְתַרְתֵּין כַּלָּתָהָא אֱזִילְנָא
תּוּבְנָא אִתְּתָא לְבֵית אִמַּהּ
יַעֲבֵיד יְיָ עִמְּכוֹן טִיבוּ כְּמָא דִי
עֲבַדְתּוּן עִם בַּעֲלֵיכוֹן שְׁכִיבַיָּא
דְּסָרֵיבְתּוּן לְמִסַּב גּוּבְרַיָּא בָּתַר
מוֹתֵיהוֹן וְעִמִּי דְזַנְתּוּן
וְסוֹבַרְתּוּן יָתִי׃ יתן יִתֵּן
יְיָ לְכוֹן אֲגַר שְׁלִים עַל טִיבוּתָא
דִּי עֲבַדְתּוּן לִי וּבְהַהוּא אֲגַר
תִּשְׁכְּחוּן נְיָיחָא כָּל חֲדָא וַחֲדָא　ותשאנה פוסה סב
לְבֵית בַּעְלָהָא וּנְשִׁיקַת לְהוֹן
וּנְטַלִין קָלֵיהוֹן וּבְכִיאָן׃
ותאמרנה וַאֲמַרָא לַהּ לָא
נְתוּב לְעַמָּנָא וּלְדַחְלְתָנָא
אֲרוּם אֱלָהַיִן עִמֵּיךְ נִתּוּב
לְעַמֵּיךְ לְאִתְגַּיָּירָא׃ ותאמר
וַאֲמַרַת נָעֳמִי תּוּבְנָא בְּרָתַי
לְמָה תֵיזְלִין עִמִּי הַעוֹד כְּעַן
אִית לִי וַלְדָּא בִּמְעַיַי דִיהוֹן לְכוֹן
לְגוּבְרִין׃ שבנה תּוּבְנָא בְּרָתַי
מִבַּתְרַי אֱזִילְנָא לְעַמְּכוֹן אֲרֵי
סָבֵית מִלְּמֶהֱוֵי מִבַּעֲלָה לִגְבַר
אֲרוּם אֲמָרִית אִלּוּ אֲנָא רִיבָה　הלהן
אִית לִי סְבַר בְּרַם הֲוֵיתִי　נקדה ענ
מִבַּעֲלָה בְּלֵילְיָא לִגְבַר וּבְרַם הֲוֵיתִי יְלֵדָה בְּנִין׃ הלהן דִּלְמָא לְהוֹן
אַתּוּן סָכְיָן עַד דְּיִרְבּוּן כְּאִתְּתָא דְּנַטְרָא לְיִבָּם קְלִיל לְמִסְבַּר לִגְבַר
הֲבְדִילְהוֹן אַתּוּן יָתְבָן עֲגִינָן בְּדִיל דְּלָא לְמֶהֱוֵי מִתְנַסְבָן לִגְבַר בְּבָעוּ בְּרָתַי
לָא תְמָרְרוּן נַפְשִׁי אֲרוּם מְרִיר לִי יַתִּיר מִנְּכוֹן אֲרוּם נְפָקַת בִּי מְחָא מִן קֳדָם

רש״י　　　אבן עזרא

כי זקנתי מהיות לאיש ׳ שאנשא לו ואוליד בנים　לכם ׳ בעל : העוד לי בנים ׳ רבים מחברינו
ונתנאו להם שאינם אסורים לכם ואינכם אסורות　חשבו
לכם משום אשת אחיו שלא היה בעולמו שאינה זקוקה ליבם לפי שלא היו למחלון וכליון קדושין בהם
שנכריות היו ולא נתגיירו ועכשיו הן באות להתגייר כמו שנא׳ כי אתך נשוב לעמך מעתה נהיה לעם
אחד : כי אמרתי יש לי תקוה ׳ כי אפי׳ אמר לי לבי יש לי תקוה לינשא עוד ולגלדת בנים : וגם הייתי
הלילה לאיש ׳ ויותר בכן אפי׳ הריתי הלילה זכרים וגם ילדתי בנים או אפי׳ כבר ילדתי בנים : הלהן
תשברנה ׳ בתמיה שמא להן תצפנה עד אשר יגדלו לשון סברו על יי׳ : תעגנה לשון איסור בלא כמו
מבעוגה ועמד בתוכה ויש פותרין לשון עיגון ולא יתכן שאם כן היה לו לינקד שנו״ן דגש או לכתו׳ שני
נוני״ן

ג׳ לְאִישׁ אַל בְּנֹתַי כִּי־מַר־לִי
מְאֹד מִכֶּם כִּי־יָצְאָה בִי יַד־
ג׳ כתי׳ כן לשערנתי יְהוָה׃ וַתִּשֶּׂנָה קוֹלָן
וַתִּבְכֶּינָה עוֹד וַתִּשַּׁק עָרְפָּה
לַחֲמוֹתָהּ וְרוּת דָּבְקָה בָּהּ׃
ב׳ וַתֹּאמֶר הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ
אֶל־עַמָּהּ וְאֶל־אֱלֹהֶיהָ שׁוּבִי
אַחֲרֵי יְבִמְתֵּךְ׃ וַתֹּאמֶר רוּת
ג׳ אַל־תִּפְגְּעִי־בִי לְעָזְבֵךְ לָשׁוּב
פ׳ מֵאַחֲרָיִךְ כִּי אֶל־אֲשֶׁר תֵּלְכִי
ד׳ אֵלֵךְ וּבַאֲשֶׁר תָּלִינִי אָלִין
פ׳ עַמֵּךְ עַמִּי וֵאלֹהַיִךְ אֱלֹהָי׃
ט״ו ב׳ סנהדין ר״פ בַּאֲשֶׁר תָּמוּתִי אָמוּת וְשָׁם
אֶקָּבֵר כֹּה יַעֲשֶׂה יְהוָה לִי
ג׳ וְכֹה יֹסִיף כִּי הַמָּוֶת יַפְרִיד בֵּינִי
ובינך

אהרן — יי: ותשנה וּנְטָלָן קָלְהֶן
וּבְכִיאָן עוֹד וּמְנָא אוּחֲרָנָא
וּנְשִׁיקַת עָרְפָּה לַחֲמוֹתַהּ
וְרוּת אִתְדַּבְקַת בַּהּ: ותאמר
ותשק ס ת קיג — וַאֲמַרַת הָא תָבַת יְבִמְתִּיךְ לְוַת
סוטה מב — עַמָּהּ וּלְוַת דַּחַלְתָּהּ תּוּבִי בָּתַר
יְבִמְתִּיךְ לְעַמֵּךְ וּלְדַחַלְתִּיךְ:
ותאמר וַאֲמַרַת רוּת לָא
תַתְקִנִיטוּ בִּי לְמִשְׁבְּקִיךְ
לְמִיתוּב מִן בָּתְרָיִךְ אֲרוּם
תָּאֵיבָא אֲנָא לְאִתְגַּיָּירָא
אל אשר — אֲמַרַת נָעֳמִי אִתְפַּקַּדְנָא
יבמות מז — לְמִטַּר שַׁבַּיָּא וְיוֹמֵי טָבָא בְּדִיל
דְּלָא לְהַלָּכָא בַּר מִתְּרֵין אַלְפִין
אַמִּין אֲמַרַת רוּת לְכָל מָן דִּי
אַתְּ אָזְלָא אֵיזִיל אֲמַרַת נָעֳמִי
אִתְפַּקִּידְנָא דְּלָא לִמְבַּת
בַּחֲדָא עִם עַמְמַיָּא אֲמַרַת רוּת
לְכָל אֲתַר דִּי תְבִיתִי אֲבִית
אֲמַרַת נָעֳמִי אִתְפַּקִּידְנָא לְמִנְטַר שִׁית מְאָה וּתְלַת עֲסַר פִּקּוּדַיָּא אֲמַרַת
רוּת מָה דְּנָטְרִין עַמִּיךְ אִיהָא נָטְרָא אֲנָא כְּאִלּוּ הֲווֹ עַמִּי מִן קֳדָמַת דְּנָא
אֲמַרַת נָעֳמִי אִתְפַּקִּידְנָא דְּלָא לְמִפְלַח פּוּלְחָנָא נוּכְרָאָה אֲמַרַת רוּת אֱלָהָךְ
הוּא אֱלָהִי: באשר אֲמַרַת נָעֳמִי אִית לָנָא אַרְבַּע דִּינֵי מוֹתָא לְחַיָּיבַיָּא
רְגִימַת אַבְנָא וִיקִידַת נוּרָא וּקְטִילַת סַיְפָא וּצְלִיבַת קֵיסָא אֲמַרַת רוּת לְכָל
מַה דִּתְמוּתִי אֵמוּת אֲמַרַת נָעֳמִי אִית לָנָא בֵּית קְבוּרְתָּא אֲמַרַת רוּת
ותמן

רש״י

נונ״ין: כי יצאה בי יד יי׳ אמר ר׳ לוי כל מקו׳ שנ׳ יד
יי׳ מכת דבר היא ובכין אב לכולם הנה יד יי׳
הויה: הנה שבה יבמתך זה טעמו למעלה תחת
השי״ן לפי שהוא לשון עבר ובנקוד היא שבה
טעמו למטה בבי״ת לפי שהוא לשון הווה וכן כל
כיוצא בהם: אל תפגעי בי אל תפצרי בי: כי אל אשר תלכי אלך מכאן אמרו רבותינו גר שבא
להתגייר מודיעי׳ לו מקצת עונשים שאם בא לחזור בו יחזור שמתוך דבריה של רות אתה למד מה אמרה
לה נעמי אסור לנו לצאת חוץ לתחום בשבת א״ל באשר תלכי אלך אסור לנו להתייחד נקבה עם זכר
שאינה אישה אמרה לה באשר תליני אלין עמכו מובדלים משאר עמים בשש מאות ושלש עשרה מצות
עמך עמי אסור לנו ע״א אלהיך אלהי ארבע מיתות נמסרו לב״ד באשר תמותי אמות שני קברי׳ נמסרו
לבית דין אחד לנסקלין ונשרפים ואחד לנהרגין ונחנקים אמר׳ לה ושם אקבר: כה יעשה לי אלהי׳
באשר התחיל לברע שנאה בי ידו להמית אישי ולירד מנכסי: וכה יוסיף אם יפריד ביני וביניך

אבן עזרא

חשבו כי זאת התשוב׳ על המכחישי׳ ולא ידעו כי
אבותינו העתיקו כי הייבום לאחי׳ מן האב ולא
מן האם רק אמרה להם אילו היו לי בני׳ במעי
הייתי נותנת אות׳ לכם תחת המתי׳ וזאת דרך
חיבוב

וּבֵינֵךְ׃ וַתֵּרֶא כִּי־מִתְאַמֶּצֶת ג'
הִיא לָלֶכֶת אִתָּהּ וַתֶּחְדַּל
לְדַבֵּר אֵלֶיהָ׃ וַתֵּלַכְנָה
שְׁתֵּיהֶם עַד־בּוֹאָנָה בֵּית לָחֶם ב' לשון נקי'
וַיְהִי כְּבֹאָנָה בֵּית לֶחֶם וַתֵּהֹם ונסי' ב' נ'
כָּל־הָעִיר עֲלֵיהֶן וַתֹּאמַרְנָה מ"ל וא' חס'
הֲזֹאת נָעֳמִי׃ וַתֹּאמֶר אֲלֵיהֶן נ' י' ה'
אַל־תִּקְרֶאנָה לִי נָעֳמִי קְרֶאןָ רפין · ה' מד חס'
לִי מָרָא כִּי־הֵמַר שַׁדַּי לִי מְאֹד׃ נ' חס'
אֲנִי מְלֵאָה הָלַכְתִּי וְרֵיקָם כתי' א'
הֱשִׁיבַנִי יְהוָה לָמָּה תִקְרֶאנָה
לִי נָעֳמִי וַיהוָה עָנָה בִי וְשַׁדַּי
הֵרַע לִי׃ וַתָּשָׁב נָעֳמִי וְרוּת י'
הַמּוֹאֲבִיָּה

אהרן וְתַמָּן אֲהָא קְבִירָא וְלָא תוֹסִיפִי
ותרא כי עוֹד לְמַלָּלָא כְּדֵין יַעְבֵּיד יְיָ לִי
פסוק וּכְדֵין יוֹסִיף עֲלַי אֲרוּם מוֹתָא
יְהֵא מַפְרִישׁ בֵּינִי וּבֵינָךְ׃
ותרא וַחֲזַת אֲרוּם מְאַלְּמָא
ותהום כל הִיא לְמֵהַךְ עִמַּהּ וּפְסַקַת
נתרא נא מִלְּמַלָּלָא לַהּ׃ ותלכנה
וַאֲזַלָן תַּרְוֵיהוֹן עַד דְּעָלָן בֵּית
לֶחֶם וַהֲוָה כַּד עָלָן לְבֵית לֶחֶם
וְאִרְגִּישׁוּ כָּל יָתְבֵי קַרְתָּא
עֲלֵיהוֹן וַאֲמָרָן הֲדָא נָעֳמִי׃
ותאמר וַאֲמָרַת לְהוֹן לָא
תְהֶוְיָין קָרָן לִי נָעֳמִי קְרוֹ לִי
מְרִירַת נַפְשָׁא אֲרוּם אַמְרִיר
שַׁדַּי לִי לַחֲדָא׃ אני אֲנָא
מְלֵיאָה אֲזָלִית מִבַּעֲלִי וּמִבְּנַי
וְרֵיקַנְיָא אֲתִבַנִי יְיָ מִנְּהוֹן לְמָא
דֵין אַתּוּן קָרָן לִי נָעֳמִי וּמִן קֳדָם יְיָ אִסְתְּהִיד לִי חוֹבְתִי וְשַׁדַּי הַבְאִישׁ לִי׃
ותשב וְתָבַת נָעֳמִי וְרוּת מוֹאֲבִיתָא כַּלָּתַהּ עִמַּהּ דְּתָבַת מֵחֲקַל
מוֹאָב וְאִינוּן אֲתוֹ בֵּית לֶחֶם בְּמַעֲלֵי יוֹמָא דְפִסְחָא וּבְהַהוּא יוֹמָא שְׁרִיאוּ
בני

אבן עזרא

מיבוב ולא על דרך ייבו': הלהן תשברנה · הנו"ן תחת המ"ם והפך כי מר לי מאד מכם והמה באו בית לחם · מלת תשברנה דביקה עם אות למ"ד או עם מלת אל כמו עיני כל אליך ישברו ו תעגנ' · מהבניין נפעל ואין לו חבר: לבלתי היות לאיש · היות כל אחת מהן לאיש כמו ויתלו שליהם על עץ: אל בנותי · כלומר אל תלכנה עמי: כי יצאה בי · גזירת השם שיצא מלפניו או שהיתה נמסרת ויצאה בי עד שנראתה: יד יי'. מכה כי ביד היא כלשון בני אדם דיבר הכתוב: שבה יבמתך · מגזרת יבמה כבר פירשנוה בתורה: אל עמה ואל אלהיה · לעד שהתגיירו: אל תפגעי בי · הטעם פיוס ולעול' הוא דבוק עם אות בי"ת כמו ופגעו לי בעפרון ואין מלה זרה רק לא אפג' אדם ובמקום אפרשנ': עמך עמי · לעולם לא אעזוב תורת ישראל וייחוד השם: מתאמצת · מבנין התפעל: ותהם · מבנין נפעל מפעלי הכפל: הזאת נעמי. כי אלימלך ואשתו היו מגדולי ישראל: אל תקראנה לי נעמי קראנ' לי מרא · אע"פ שהוא כתוב בא"לף בא כדרך בעלי הה"א הנעלם בסוף
אל"ף

רש"י

כי אם המות: ותחדל לדבר אליה · מכאן אמרו אין מרבין עליו ואין מדקדקים עליו: ותלכנה שתיהן · אמר ר' אבהו בא וראה כמה חביבים הגרים לפני הק"בה כיון שנתנה דעתה להתגייר השווה אותה הכתוב לנעמי: ותהם כל העיר · נעשית הומיה כל העיר כולם נתקבצו לקבו' אשתו של בועז שמתה בו ביום: הזאת נעמי · ה"א נקודה חטף מפני שהיא בתמיה הזאת נעמי שרגילה לצאת בגבים ובפרדים תמיהם מה עלתה לה על אשר יצאתה לא זה לארץ: מלאה הלכתי בעושר ובנים ד"א שהיתה מעוברת: ענה בי · העיד עליו שחטאתי לפניו · ד"א ענה בי מדת הדין כמו
ועצה

המואביה כלתה עמה
השבה משדי מואב והמה
ל' באו בית לחם בתחלת קציר
מודע ק' שערים: ולנעמי מידע
ב לאישה איש גבור חיל
ממשפחת אלימלך ושמו
בעז: ותאמר רות המואביה
אל נעמי אלכה נא השדה
ל' וא' לקטה ואלקטה בשבלים אחר
אשר אמצא חן בעיניו
ותאמר לה לכי בתי: ותלך
ותבוא ותלקט בשדה אחרי
ג' ד' הקצרים ויקר מקרה חלקת
השדה לבעז אשר
כ' ממשפחת אלימלך: והנה
בעז בא מבית לחם ויאמר
ל' ס"ע לקוצרים יהוה עמכם ויאמרו
לו

אהרן בני ישראל למיחצד ית
עומרא דארמותא דהוה מן
שעורין: ולנעמי ולנעמי
אשתמודע לגברא גבר גיבר
תקיף באורייתא מן יחוס
אלימלך ושמיה בועז:
ותאמר ואמרת רות
מואביתא לות נעמי איזיל
כען לחקלא ואלקוט
בשיבולין בתר די אשכח
רחמין בעינוי ואמרת לה
איזיל ברתי: ותלך
ותלך ותבא שנת קיע ואזלת ואתת וכנשת
בחקלא בתר חצודיא ואורע
אירעתא אחסנת חקלא חוות
לבועז דמן יחוס אלימלך:
והנה והא בועז אתא
והנה בועז ברכות כל מבית לחם ואמר לחצודיא
יהא מימרא דיי בסעדכון
ואמרו ליה יברכינך יי:
ויאמר

רש"י

גאון ישראל: בתחלת קציר שעורים. בקצירת העומר הכתוב מדבר: מודע. קרוב בן אחיו של אלימלך היה אמרו רבותינו אלימלך ושלמון אבי בועז ופלוני אלמוני הגואל ואבי נעמי כולם בני נחשון בן עמינדב היו ולא הועילו להם זכות אבות' בצאתם מארץ לחוצ' לארץ: אלכה נא השדה. לאחד משדות אנשי העיר אחרי אחד מהם אשר אמצא חן בעיניו שלא יגער בי: ואלקטה בשבלים אחר אשר אמצא חן בעיניו. אחר מי אשר אמצא חן בעיניו: ותלך ותבא ותלקט בשדה. מצינו במדרש רות עד לא הלכה אתה שהוא אומר ותבא ואחר ותלקט אלא שהיתה מסמנת הדרכים קודם שנכנסה לשדה הלכה ובאה חוזרת לעיר כדי לעשות סימני' וציורי' שלא תטע' בשבילי' ותדע לשוב: ויקר מקרה. לבא בחלקת השדה אשר לבועז:

למי

אבן עזרא

אל"ף מרא תחת ה"א וכמוהו כעגלה דשא על דעת ר' יהודה ולפי דעתי הכוע' דבר תענוג והמר הפך תענוג והכועס הוא המאכל הוא המתוק: מלאה. בנים וממון. ויי' ענה בי יש אומרי' מגזרת לענות מפני ולפי דעתי שהוא מגזרת לא תענה ברעך כטעם תחדש עדיך נגדי: ושדי הרע לי. כמו כנע וכמהו ובורא רע או הרע לי על מעלי או על דרך לשון בני אדם דבר הכתוב והוא הנכון. ה"א השבה ה"א הדעת כמו הבמנא פה. וטע' ותשב נעמי פעם אחרת לדבק הזמן שבאו בתחלת קציר שעורים בעבור לקוטי רות: מודע. קרוב ידוע כמו ומודע לבינה תקרא: לאישה מאת אישה והנה הלמ"ד כמו אמרו לי אחי הוא: בועז. אמרו רבותינו ז"ל שהוא אבצן שהיה שופט את ישרא': אחר אשר אמצא חן בעיניו. יש אומרים בי הו"ו שב אל בועז כמבר והטעם אולי יהיה ולפי דעתי שהוי"ו שב אל בעל

השדה

אהרן

ויאמר ואמר בועז לעולימיה
דמני רב על חצודיא לאי דין
אומה דינה הדא : ויען
ואתיב אולמא דאתמנא רב
על חצודיא ואמר ריבא מן
עמא דמואב היא דאתגרת
ואתגיירת עם נעמי מחקל
דמואב : ותאמר ואמרת
אצבור כען ואכניש שובלין
באלומיא מה דמשתאר בתר
חצודיא ואתת וקמת
ואתעכבית כען מקדם צפרא
ועד כען פון זעיר דין דיתבא
בביתא ציבחר : ויאמר
ואמר בועז לות רות הלא
קביל מיני ברתי לא תהכין
למצבר שובלין בחקל אוחרן
ואף לא תעברים הכא למיזל
לאומה אחריתא והכא
תתוספין עם עולימתי :
עיניך תהא מסתכלא
בחקלא דיחצדון ותהכין
בתריהון הלא פקידית ית
עולימיא דלא יקרבון ביך
ובעידן

ויאמר בעז פנת סס
ונה סס

לו יברכך יהוה : ויאמר בעז
לנערו הנצב על הקוצרים ד'מ"ל
למי הנערה הזאת : ויען
הנער הנצב על הקוצרים ד'מ"ל
ויאמר נערה מואביה היא ג'ח
השבה עם נעמי משדי
מואב : ותאמר אלקטה נא
ואספתי בעמרים אחרי
הקוצרים ותבוא ותעמוד ד'ת"ל · ג'
מאז הבקר ועד עתה זה מ"ל ·
שבתה הבית מעט : ויאמר לחערכאי ג'
בעז אל רות הלוא שמעת ט'מ"ל
בתי אל תלכי ללקט בשדה נכתב' · ד'
אחר וגם לא תעבורי מזה ג' · ה'רפין
וכה תדבקין עם נערתי : ג' וח"ל כ' · ג'פס'
עיניך בשדה אשר יקצרון
והלכת אחריהן הלוא צויתי ג' וכל
את הנערים לבלתי נגעך הפכלי'ולב'
וצמת והלכת אל הכלים כ'
ושתית מאשר ישאבון ג'
הנערים

אבן עזרא

השדה ואם לא נזכר בעבור ויקר מקרה וטעמו כן בוקרה : ה' עמכם · לעזור אתכם בעבור שהם עמלים . יברכך ה' · שיתן ברכה בקציר : למי הנערה הזאת · חשב שהיא אשת איש אולי שאל את הנער כי ראה לבושה כלבוש ארצה גם הצורות משתנות בעבור האויר ודרך הדרש ידוע : ותבא ותעמד · שתתעסק תמיד בלקיטה ולא בדבר אחר שלא יחשדוה בעבור יפיה · זה שבתה הבית מעט זמן מועט · ושבתה שישבה · וטעם בית כמו סוכה : לא תעבורי · בשורק תחת חולם כמו ישפוטו הם והיא מלה זרה בעבור היותה מלרע

אולי

רש"י

למי הנערה הזאת · וכי דרכו של בועז לשאול בנשים אלא דברי צניעות וחכמה ראה בה שתי שבלים לוקטת שלשה אינה לוקטת והיתה מלקטת עומדת מעומד ושוכבות מיושב כדי שלא תשחה : השבה עם נעמי · השבים למעלה תחת השין לפי שהוא לשון עבר ואינה לשון פועלת : ותאמר בלבה : אלקטה נא · לגוש השבלים : ואספתי בעמרים · שכחה של עמרים : וצמית והלכת אל הכלים · ואם תצמאי אל תבושי מלכת ולשתות מכלי המים אשר ישאבון הנערים : לא אהיה

כאחת

הנערים : ותפל על־פניה
ותשתחו ארצה ותאמר אליו
מדוע מצאתי חן בעיניך
להכירני ואנכי נכריה : ויען
ב' נמדכתאי בעז ויאמר לה הגד הגד לי
את כל ה' כל אשר עשית את־חמותך
אחרי מות אישך ותעזבי
נ אביך ואמך וארץ מולדתך
ותלכי אל־עם אשר לא־
ג' ידעת תמול שלשום : ישלם
י"ל • נ' יהוה פעלך ותהי משכרתך
נ' דפתי שלמה מעם יהוה אלהי
ג' רפי ישראל אשר־באת לחסות
תחת־כנפיו : ותאמר אמצא־
ס"ל נ' זקף קטן חן בעיניך אדני כי נחמתני
וכי דברת על־לב שפחתך
ואנכי לא אהיה כאחת
שפחתך

אהרן וּבְעִידָן דִּי אַתְּ צָחִית דְּמִזְוִי
אֵיזִילִי לְמָנַיָּא וְתִהֵי שַׁתְיָא
מִוִּי דִּי מַלְיָין עוּלֵימַיָּא :
ותפול וּנְפָלַת עַל אַפָּהָא
וּסְגִידַת עַל אַרְעָא וַאֲמָרַת
אֶת כל נדרים לו לֵיהּ מָא דֵּין אַשְׁכָּחִית רַחֲמִין
בְּעֵינָךְ לְאִשְׁתְּמוֹדָעוּתֵנִי
וַאֲנָא מֵעַמָּא נוּכְרָאָה
מִבְּנַתְהוֹן דְּמוֹאָב וּמֵעַמָּא
דְּלָא אִידְכֵּי לְמֵעַל בִּכְנִשְׁתָּא
דַּייָ : ויען וַאֲתֵיב בּוֹעַז
וַאֲמַר לַהּ אִתְחַוָּאָה אִתְחַוָּאָה
לִי עַל מֵימַר חַכִּימַיָּא דְּכַד
גְּזַר יְיָ לָא גְזַר עַל נוּקְבַיָּא אֱלָהֵן
עַל גוּבְרַיָּא וְאִתְאֲמַר עֲלַי
בִּנְבוּאָה דְּעָתִידִין לְמִיפַּק
מִינָךְ מַלְכִין וּנְבִיאִין בְּגִין
טִיבוּתָא דַּעֲבַדְתְּ עִם חֲמוֹתִיךְ
דִּפַרְנַסְתְּ יָתַהּ בָּתַר דְּמִית
בַּעֲלִיךְ וְשָׁבַקְתְּ דַּחַלְתִּיךְ
וְעַמִּיךְ אֲבִיךְ וְאִמֵּיךְ וְאַרְעָא
דִּילָדוּתִיךְ וַאֲזַלְתְּ לְאִתְגַּיָּירָא
וּלְמֵיתַב בֵּין עַם דִּי לָא אִשְׁתְּמוֹדַע לִיךְ מֵאִתְמָלֵי וּמִקַּדְמוֹהִי : ישלם
יְשַׁלֵּם יְיָ לִיךְ גְּמוּל טַב בְּעָלְמָא הָדֵין עַל עוֹבָדִיךְ טַב וִיהֵי אַגְרִיךְ שְׁלֵימָא
לְעָלְמָא דְּאָתֵי מִן קֳדָם יְיָ אֱלָהָא דְיִשְׂרָאֵל דַּאֲתַתְּ לְאִתְגַּיָּירָא וּלְאִתְחַבָּאָה
תְּחוֹת טְלָל שְׁכִינַת יְקָרֵיהּ וּבְהַהוּא זְכוּתָא תִּשְׁתֵּיזְבִין מִדִּין גֵּיהִנָּם לְמֶהֱוֵי
חוּלָקִךְ עִם שָׂרָה רִבְקָה רָחֵל וְלֵאָה : ותאמר וַאֲמָרַת אַשְׁכַּח רַחֲמִין
בְּעֵינָךְ רִבּוֹנִי אֲרוּם נַחֵמְתַּנִי לְאַכְשַׁרְתַּנִי לְמִדְכֵּי בִּקְהָלָא דַייָ וַאֲרוּם
מַלֵּלְתָּא תַּנְחוּמִין עַל לֵב אַמְתָךְ דְּאַבְטַחְתַּנִי לְמֵיחְסַן עָלְמָא דְּאָתֵי הֵי
בְּצִדְקִיתָא וַאֲנָא לֵית לִי זְכוּ לְמֶהֱוֵי לִי חוּלָקִי לְעָלְמָא דְּאָתֵי אֲפִילוּ עִם
חֲדָא מִן אַמְהָתָךְ :

רש"י

כאחת שפחתך · איני חשובה כאחת מן השפחות שלך :

אבן עזרא

ויאמר

אולי היתה כן בעבור שאיננו במקום מוכרת · וכו"ן תדבקין נוסף : ונמית · נא בבעלי הה"א וטבלת ... ף : הגד הוגד לי · פועל שלא נקרא שם פועלו : אשר לא ידעת · לדור עמהם : משכרתך כמו מתכונת הלבנים והוא שם מן הבנין הכבד הנוסף בעבור הה"ס : ואנכי לא אהיה · איננו ראויה להיות כאחת שפחותיך ·

נחומן

שכחתך : ויאמר לה בעז
לעת האכל גשי הלם ואכלת
מן הלחם וטבלת פתך
בחמץ ותשב מצד הקצרים
ויצבט לה קלי ותאכל
ותשבע ותתר : ותקם
ללקט ויצו בעז את נעריו
לאמר גם בין העמרים תלקט
ולא תכלימוה : וגם של
תשלו לה מן הצבתים
ועזבתם ולקטה ולא תגערו
בה : ותלקט בשדה עד
הערב ותחבט את אשר
לקטה ויהי כאיפה שערים :
ותשא ותבוא העיר ותרא
חמותה את אשר לקטה
ותוצא ותתן לה את אשר

הותרה

ואמר לה בועז לעידן סעודתא קריבין הלכא ותיכולי מן לחמא ותטמישי סעריך בתבשילא דאתבשל בחלא ויתיבת מסטר חצודיא ואושיט לה קמח קלי ואכלת ושבעת ואשתארת :
ותקם וקמת למבצר שובלין ופקד בועז ית עולימוי למימר אף בינגי אלומיא תהי צבירת ולא תכספונה : וגם ואוף מיתר תתרון לה מן אסיריא ותשבקון למהוי צבירא ולא תנזפון בה : ותלקט וצבירת שובלין בחקלא עד רמשא ורשת ית שובלין דצבירת והוה שיעוריהון כתלת סאין סעורין :
ותשא וסוברת ועלת לקרתא וחזת חמותה ית מה דכנשת ואפקת כן תרמילא ויהבת להית מזונא דאשתארא לה

משבעה

תולדת אהרן
ויאמר לה
את קינ
ותשב מצד
הקינים כנ

חס' ו'
מ' ב' מ'
ג' חס'
ג'
יתיר וא' כתבן
ג'
ג' וחס'
ג' ר"פ
כבתו' א' ג'
ג' ג' פינק
ג'
ג' כ' מ"ג

אבן עזרא

בחומץ • בעבור החום : ותותר • בעבור
סוף פסוק כמו וזכור מלחמה אל תוסף :
ויצבט • אין לו חבר ופירושו כמו נתינה :
של תשלו • מגזרת שלל ויש אומרים כמו
שגגה מן על השל : ויהי כאיפה שעורים •
פעם אחת שאלני אדם מה טעם כאיפה
שעורים אמרתי לו אין טעם לשאלה הזאת כי
הכתוב ספר מה היה או נקלותי בעיניו ויאמר
לי כי יש לו טעם ואני החרשתי ממנו ולא
שאלתיו • והנה בא ביום אח' ואמר לי כי יש לו טעמים הרבה האחד שראתה רות בדרך נבואה כי
עתיד היה אחד מבניה להעמיד עמוד על שם בעלה וטעם איפה נ"ו רמונים שהיו על העמוד והם
בגימטריא איפה ופירוש שעורים כמו שיעורים כמו שער בנפשו וטעם אחר ויהי שתי מלות ארמי'
ועברית והיא כאשר ראתה שיתלה אבשלום שהוא מבניה והנה כ"ף עם אל"ף רמז לשנות אבשלום
במותו ואחר כך איפה שערים לשון רנים בעבור היותו בעד עליו וטעם אחר כי תחלת אות כאיפה

רש"י

וטבלת פתך בחומץ • מכאן שהחומץ יפה לשרב :
ויצבט לה קלי • ויושט לה ואין לו דמיון
במקרא אלא בלשון משנה אחורים ותוך וצבת
בצביטה : וגם של תשלו • שכח תשכחו עשו
עצמיכם כאלו אתם שוכחים תרגום של שגגם
שלותא וכן על השל • דבר אחר לשון כי ישל
זיתך : צבתים • עמרים קטנים ויש דוגמתו
בלשון משנה מכאן צבתים או כרוכות :

יקי

ג'חס'בליש' הותרה משבעה : ותאמר
ג'
י'כתי'ה'. ג' לה חמותה איפה לקטת
ג'. ג' היום ואנה עשית יהי מכירך
ברוך ותגד לחמותה את
אשר עשתה עמו ותאמר
שם האיש אשר עשיתי עמו
היום בעז : ותאמר נעמי
ג' לכלתה ברוך הוא ליהוה
ג' אשר לא־עזב חסדו את־
ג' החיים ואת־המתים ותאמר
לה נעמי קרוב לנו האיש
מגאלנו הוא : ותאמר רות
המואביה גם כי־אמר אלי
ג' עם־הנערים אשר־לי תדבקין
י"ג נסחות עד אם־כלו את כל־הקציר
אשר־לי : ותאמר נעמי
אל־רות כלתה טוב בתי כי
ב'. ג'ס"ג תצאי עם נערותיו ולא יפגעו־
ה' רפין בך בשדה אחר : ותדבק
בנערות בעז ללקט עד־כלות
קציר

משנעה : ותאמר
ואמרת לה חמותה לאן
צבירת יומא דין ולאן
אשתדלת למעבד יהא גברא
דאשתמודע ליך מבורך
וחויאת לחמותה ית
דאשתדלת למעבד עם רת
ואמרת שום גברא
דאשתדלית עמה יומא דין
מתקרי בועז : ותאמר
ואמרת נעמי לכלתה מבורך
הוא מפום קודשא דיי' דלא
שבק טיבותיה עם חייא ועם
מיתיא ואמרת לה נעמי קריב
לנא גברא כפורקנא הוא :
ותאמר ואמרת רות
מואביתא אף ארום אמר לי עם
רביא דילי תתוספין עד זמן
דכדי ישיצון ית כל חצדיא
דילי : ותאמר ואמרת
נעמי לות רות כלתה שפיר
ברתי ארום תיפוק עם
עולימתוהי ולא יערעון ביך
בחקל אוחרן : ותדבק
ואדבקת בעולמתוי דבועז
למסגבר עד דישיצי חצד סעורין וחצד חטין ויתיבת עם חמותה :
ותאמר

רש"י

יהי מכירך ברוך · בעל השדה שנשא ונתן לך
פנים ללקט בשדהו : את החיים ואת המתים :
שזן ומפרנס את החיים וטפל בצורכי המתים :
מודעתנו

אבן עזרא

עם תחלת שעורים הוא בגמטריא יעי שהוא
צדיק גמור או שמח ויטב לבו בקרבו :
ברוך יי' אשר לא עזב חסדו · לאות כי
עשה חסד בתחלה עם אלימלך ועם בניו כי
שופט היה : החיים · נעמי ורות : מגואלינו הוא : אין הגאולה יבום רק הוא דרך
אחרת : כי תצאי ללקוט עם נערותיו · ולא עם נעריו או טעמו עם הנערים אשר לי עם
אחד מן הנערים שהוא נצב על הקוצרים והקוצרות : ולא יפגעו בך · אנשים וכמהו רבים :
ותשב את חמותה · כמו עם חמותה : מנוח · כי אין לאשה מנוחה על שתנשא ·
ואלה מודעתנו זרה והתי"ו נוסף : ושכת · שמן שיש לו ריח טוב כי כן מנהג גדולי ישראל
אנשים

קציר השערים וקציר החטים
ותשב את חמותה : פ
ג ותאמר
לה נעמי חמותה בתי הלא
אבקש לך מנוח אשר ייטב
לך : ועתה הלא בעז
מדעתנו אשר היית את ג׳
נערותיו הנה הוא זרה את נ״פ ג׳
גרן השערים הלילה :
ורחצת וסכת ושמתי נ׳ וסכת ק׳
שמלתך עליך וירדתי הגרן
אל תודעי לאיש עד כלתו נ״כ נ׳
לאכל ולשתות : ויהי לספ׳ נ״כ
בשכבו וידעת את המקום ג׳
אשר ישכב שם ובאת וגלית פ׳
מרגלתיו ושכבתי והוא יגיד ושכבת ק׳
לך את אשר תעשין : נ׳
ותאמר אליה כל אשר
תאמרי אעשה : ותרד קרי׳ לא כתי׳
הגרן ותעש ככל אשר
צותה חמותה : ויאכל בעז
וישת ויטב לבו ויבא לשכב
בקצה

ותאמר ואמרת לה
נעמי חמותה ברתי בשבועה
לא אניח עד זמן דאתבע ליך
ניחא בגין דייטב לך :
ועתה וכען הלא בועז
דאשתמודע לנא דהוית
בחקלא עם עולימתוי הא הוא
מבדרית אידר סעורין ברוחא
די בליליא : ורחצת
ותחליל במיא ותסוכי
בוסמנין ותשואי תכשיטין
עליך ותיחתין לאידרא לא
תתפרסמי לגברא עד
שיציותיה למיכל ולמשתי
ויהי ויהי בעידן משכביה
דמכיה ותדעין ית אתרא
דירמוך תמן ותיעול ותגלי
ית ירגלוי ותדמוכי ותיתי
שאילא מיניה עיטא והוא
יחוי לך בחכמתיה ית די
תעבדין : ותאמר ואמרת
לה כל די תימרין לי אעביד :
ותרד ונחתת לאידרא
ועבדת בכל די פקדת
חמותה : ויאכל ואכל
בועז ושתא ואיטב ליביה
ובריך שמא דיי דקביל
צלותיה ואעדי כפנא מן ארעא דישראל ואתא למשכב בסטר עורמתא

ועלת

חנה הוא מולין כח

ורחצת סנת קינ

כל אשר נדריס לו

אבן עזרא

אנשים ונשים : ושמת שמלותיך עליך • הטובות
שלא היתה קוצרת בהן : מרגלותיו • כמו רגליו
וכן כדניאל על כן טעם המפרש כי הוא כסת
יושם תחת הרגלים כמו טעם מראשותיו מיושם
תחת הראש : גותה • כמו ובעספה גרתה : וילפת

מנכין

רש״י

מודעתנו קרובינו : הנה הוא זורה • שזורה את כמו ״ז
וכ״ טור כלע״ז : הלילה • שהיה הדור פרוץ בגנבה
וגזל והיה ישן בגורנו לשמור גורנו : ורחצת •
מטינוף ע״ז שלך : וסכת • אלו מצות : ושמת
שמלותיך בגדים של שבת : וירדת הגורן וירדתי
כתיב זכותי תרד עימך : אל תודעי לאיש • לבועז :
ותרד הגורן ותעש • היא אמרה לה ורחצת וסכת ושמת שמלותיך עליך ואחר כך וירדת הגורן והיא לא
עשתה כן אלא אמרה אם ארד כשאני מקושטת הפוגע בי והרואה אותי יאמר שמא זונה היא לפיכך ירדה
בתחלה הגורן ואחר כך קשטה את עצמה כאשר צותה חמותה : וייטב לבו • עסק בתורה :

ותבא

בקצה הערמה ותבא בלט ותגל מרגלתיו ותשכב: ויהי בחצי הלילה ויחרד האיש וילפת והנה אשה שכבת מרגלתיו: ויאמר מי את ותאמר אנכי רות אמתך ופרשת כנפך על אמתך כי גאל אתה: ויאמר ברוכה את ליהוה בתי היטבת חסדך האחרון מן הראשון לבלתי לכת אחרי הבחורים אם דל ואם עשיר: ועתה בתי אל תיראי כל אשר תאמרי אעשה לך כי יודע כל שער עמי כי אשת חיל את: ועתה כי אמנם כי אם גאל אנכי וגם יש גאל קרוב

ג׳ פס׳ נכחו׳ · נ׳ · נ׳ · לא צרנאי · חס׳ · נ׳ · ל׳ נסד ונרנו׳ · נ׳ י׳ נ׳ · פ׳ נ · י׳ נ פתחין בלים׳ · י׳ פ׳ נ · כתי׳ נ׳ לא קרי

ועלת רות ברז וגליאת ריגלוי ורמכבת: ויה׳ והוה כפלגות ליליא ותוה גברא ורתת ואתרכך כליפתא בשריה מן רתיתא וחזא אתתא דשכבא כל קבל ריגלוי וכבש יצריה ולא קריב לותה היכמא דעבד יוסף צדיקא דסריב למקרב לות מצריתא אתת ריבוניה היכמא דעבד פלטי בר ליש חסידא דנעץ סיפא בין מימריה ובין מיכל בת שאול אתת דוד דסריב למקרב לותה: ויאמר ואמר מאן אנת ואמרת אנא רות אמתך ויתקרי שמך על אמתך למסבי לאנתו ארום פריק אנת: ויאמר ואמר בריכא אנת מן קדם יי ברתי אוטבת טיבותיך בתראי מן קדמאי קדמאי דאתגיירת ובתראי דעבדת גרמיך כאתתא ונטרת יבם זעיר עד זמן דירבי בגין דלא למהך בתר רובין למעבד זני עמהון אם מסכן ואם עתיר: ועתה וכען ברתי לא תדחלין כל דיתימר לי אעביד ליך ארום גלי קדם כל יתבי תרע סנהדרין רבא דעמי ארום אתתא צדיקתא אנת ואית ביך חילא לסובלא ניר פקודיא דיי: ועתה וכען ארום בקושטא

אחרן · ויהי בחצי · ס׳ הדרין יט · כי אמנם נדרים לג

רש״י

ותבא בלט · בנחת: ויחרד האיש · כסבור שד הוא ובקש לזעוק והיא אחזתו וליפפתו בזרועותיה: וילפת · ויאחזו כמו וילפת שמשון: והנה אשה · נתן ידו על ראשה והכיר שהיא אשה: ופרשת כנפך · כנף בגדיך לכסותי בטליתך והוא לשון נישואין: כי גואל אתה · לגאול נחלת אישי כמו שנאמר ובא גואלו הקרוב אליו וגאל וגו׳ ונעמי ואני צריכות למכור נחלתינו ועתה עליך לקנות קנה גם אותי עמה שיזכר שם המת על נחלתו כשתבא על השדה יאמרו זאת אשת מחלון: מן הראשון · אשר עשית עם חמותך: ועתה כי אמנם · אם כתיב ולא קרי כלומר משמע שכן ודאי יש גואל קרוב ממני · (ס״א

אבן עזרא

מבנין נפעל כמו ילפתו ארחות דרכם והטעם עותו וכן וילפת שמשון ואיננו כמו משוש והענין שנהפך מצד אל צד: והנה אשה · ישכן שאמרה לו לא תפחד וקול אשה לעולם מוכר או היה אור הלבנה רב וראה אותה שהיה ת׳ בלא זקן גם יוכל להכירה במלבושיה: ופרשת · רמז לקחת לו לאשה: כי גואל אתה · כי כן משפט כל ישראל כי הגיד לה נעמי: חסדך האחרון מן הראשון · שהיא עשתה חסד עם בעלה כאשר אמרה נעמי

כי

כי

אהרן

בקושטא ארום פריק אנא ואף אית פריק אוחרן דחזי ליה למפרק יתיר מני: ביתי בליליא ויהי בצפרא אם יפרקיך גברא דחזי ליה למפרקך מן אוריתא הא טב ויפרוק לחיי ואם לא צבי למפרקיך ואפרוקינך אנא אמרית בשבועה קדם יי כמא דמלילית ליך כדין אעביד דמוכי עד עידן צפרא: ותשכב ודמכת מלקביל רגלוי עד צפרא וקמת בקריצתא עד לא אשתמודע גבר ית חבריה מן קדם חשוכא ואמר לעולימוי לא אשתמודע לגבר ארום אתת איתתא לאדרא: ויאמר ואמר הבי סודרא די עליך ואחידת ביה וכיל שית סאין דסעורין ושוי עלהא ואייתי לה כח מן קדם יי לסוברותהון ומן יד איתאמר בנבואה דעתיד למפק מינה שיתא צדיקי עלמא דכל חד וחד עתיד למהוי מתברך בשית ברכן דוד ודניאל וחברוהי ומלכא משיחא ועל בועז לקרתא:

שש · סנהדרין צג

קרוב ממני: ליני הלילה והיה בבקר אם־יגאלך טוב יגאל ואם־לא יחפץ לגאלך וגאלתיך אנכי חי־יהוה שכבי עד־הבקר: ותשכב מרגלותו עד־הבקר ותקם בטרום יכיר איש את־רעהו ויאמר אל־יודע כי־באה האשה הגרן: ויאמר הבי המטפחת אשר־עליך ואחזי־בה ותאחז בה וימד שש־שערים וישת עליה ויבא העיר

לחדנפשי · נ׳ וכל מש גנר דכו׳ ק׳ פלגי׳ · תיזי ק׳ יתיר י״ו · ט׳פס׳ א׳ כליס׳ כיתא ופלוגתא על דין ב׳

ואתת

אבן עזרא

כי רחוק הוא טוב אל התגייר׳ : אם דל ואם עשיר · שהכל אוהבים אותך בעבור יופייך : אשת חיל · אפרשנו במשלי · מ״ם ואחנם נוסף כמ״ם שנים : אם יגאלך טוב · יש אומרים כי טוב היה שם הגואל ואילו היה כן למה אמר הכתוב במגלה סורה שבה פה פלוני אלמוני רק טעמו אם יגאלך הגואל טוב הוא לך שיגאל כי אדם חשוב הוא : וימד שש שעורים · ספר הכתוב מה שנתן לה ובדרש ששה צדיקים יעמדו ממנה :

מי

רש״י

כי אם תשמע ספק והוא ודאי ·) אמר רבי יהושע בן לוי שלמון ואלימלך וטוב אחים היו והוא אשר לאחינו לאלימלך לעולם קורא אדם את דודו אחיו כענין שנאמר וישמע אברם כי נשבה אחיו והלא אברהם דודו היה כך היה בועז לאלימלך בן אחיו קרובו של מחלון אבל טוב היה קרוב יותר : קרוב ממני · שהוא אח ואני בן אח : ליני הלילה · לינה בלא איש : חי ה׳ · אמרה לו בדברים אתה מוציאני ריקם ונשבע לה שאינו מוציאה בדברי׳ ויש מרבותינו אמרו ליצרו נשבע שהיה יצרו מקטרגו אתה פנוי והיא פנויה בא עליה ונשבע שלא יבא עליה אלא על ידי נישואין : ויאמר אל יודע · מוסב על ותקם בטרם יכיר הוא ורע לקום כי אמר בלבו אין כבודי שיודע כי באה האשה הגורן : שש שעורי׳ · א״א לומר שש סאין שאין דרכה של אשה לשאת כמשאוי זה אלא שש שעורים ממש ורמז לה שעתיד לצאת ממנה בן שמתברך בשש ברכות רוח חכמה ובינה עצה וגבורה רוח דעת ויראת ה׳ :

כי

הָעִיר : וַתָּבוֹא אֶל־חֲמוֹתָהּ
וַתֹּאמֶר מִי־אַתְּ בִּתִּי וַתַּגֶּד־לָהּ
אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה־לָהּ
הָאִישׁ : וַתֹּאמֶר שֵׁשׁ־
הַשְּׂעֹרִים הָאֵלֶּה נָתַן לִי כִּי
אלי קרי ולא כתיב ג' ומל אָמַר ° אַל־תָּבוֹאִי רֵיקָם
אֶל־חֲמוֹתֵךְ : וַתֹּאמֶר שְׁבִי
ג' בִתִּי עַד אֲשֶׁר תֵּדְעִין אֵיךְ יִפֹּל
דָּבָר כִּי לֹא יִשְׁקֹט הָאִישׁ כִּי־
ד אִם־כִּלָּה הַדָּבָר הַיּוֹם : וּבֹעַז
עָלָה הַשַּׁעַר וַיֵּשֶׁב שָׁם
וְהִנֵּה הַגֹּאֵל עֹבֵר אֲשֶׁר
ג' בטע' לעיל דִּבֶּר־בֹּעַז וַיֹּאמֶר סוּרָה שְׁבָה־
ג' ג' מלרע פֹּה פְּלֹנִי אַלְמֹנִי וַיָּסַר וַיֵּשֵׁב :
וַיִּקַּח עֲשָׂרָה אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי
ג' הָעִיר וַיֹּאמֶר שְׁבוּ־פֹה וַיֵּשֵׁבוּ :
וַיֹּאמֶר לַגֹּאֵל חֶלְקַת הַשָּׂדֶה
אֲשֶׁר לְאָחִינוּ לֶאֱלִימֶלֶךְ
ג' כתי' ה' פסי' מָכְרָה נָעֳמִי הַשָּׁבָה מִשְּׂדֵה
מוֹאָב

ותבא וַאֲתַת לְוַת חֲמוֹתַהּ
בְּקְרִיצְתָּא וַאֲמַרַת מַן אַנְתְּ
בְּרַתִּי וְחַוִּיאַת לַהּ יָת כָּל מָה
דַּעֲבַד לַהּ גַּבְרָא עַל פּוּם
מֵימַר מִן קֳדָם נְבוּאָה
דְּאִתְגְּלִיאַת לֵיהּ עֲבַד לַהּ : כי אמר נדרים לג
ותאמר וַאֲמַרַת שִׁית סָאִין
דִּסְעוֹרִין הָאִלֵּין יְהַב לִי גַּבְרָא
אֲרוּם אֲמַר לִי לָא תֵהַכִין
רֵיקָנְיָא לְוַת חֲמוֹתִיךְ :
ותאמר וַאֲמַרַת תִּבִי בְּרַתִּי
עִמִּי בְּבֵיתָא עַד וְמַן דְּתִדְעִין
אֵכְדֵין יִתְגְּזַר מִן שְׁמַיָּא וְהֵכְדֵין
יִתְפְּרֵישׁ פִּתְגָם אֲרוּם לָא יְנוּחַ
גַּבְרָא אֲרוּם אֱלָהֵן יְשֵׁיצֵי לְטַב
פִּתְגָמָא יוֹמָא דֵין : ובועז
וּבוֹעַז סְלֵיק לִתְרַע בֵּית דִּינָא
דְּסַנְהֶדְרִין וִיתִיב תַּמָּן עִם ויקח עשר' כתובות ז
סָבַיָּא וְהָא פָרִיקָא חָלֵף דְּמַלִּיל
בּוֹעַז לְרוּת וַאֲמַר סְטֵי תִיב
הָכָא גְּבַר דִּצְנִיעָן אוֹרְחָתֵיהּ
וּסְטָא וִיתִיב : ויקח וּדְבַר
עַשְׂרָתֵי גוּבְרִין מִסָּבֵי קַרְתָּא
וַאֲמַר תִּיבוּ הָכָא וִיתִיבוּ :
ויאמר וַאֲמַר לְפָרוּקָא אַחְסָנַת חַקְלָא דִּי לְאָחוּנָא לֶאֱלִימֶלֶךְ זַבִּינַת
נָעֳמִי דִּי תָבַרַת מֵחֲקַל מוֹאָב :

ואנא

רש"י

כי אם כלה · האיש את הדבר היום : פלוני אלמוני · ולא נכתב שמו לפי שלא אבה לגאול : פלוני אלמוני · מתורגם בנביאים כסי וטמיר : פלוני · מכוסה ונעלם לשון כי יפלא הימך דבר : אלמוני · אלמון מבלי שם : (אלמוני שהיה אלמן מד"ת שהיה לו לדרוש עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית והוא אמר פן אשחית את נחלתי ·) ואדעה כי אין זולתך · קרוב לגאול :

ומאת

אבן עזרא

מי את בתי · יתכן שלא ראתה אותה עד שפתחה לה הדלת להכנס כמנהג וקצר הכתוב לאמר אנכי רות אמתך וכמוהו קראן לו ויאכל לחם וכתוב ויואל משה · ויאמר רבי יונה המדקדק כי מי מה והטעם מה היה לך ואמר לי כי כמוהו מי שמך כי אין משפט מי שישאל על הענין כי עם בן אדם לפי דעתי כי שמך הוא שם עצם ועל כן מי על הענין : עשה לה האיש · שבועה : איך יפול דבר · בעבור שכל הגזירות באות מן השמים על כן יפיל ואיננו כן לא נפל דבר אחד מכל דברו : עלה השער · כן היה מנהג

ופתורה

מואב : ואני אמרתי אגלה
אזנך לאמר קנה נגד
ג׳ הישבים ונגד זקני עמי אם
ל׳ זקףקמ תגאל גאל ואם לא יגאל
ואדעה ק׳ ב׳ הגידה לי ואדע כי אין זולתך
ג׳ מ״ג לגאל ואנכי אחריך ויאמר
אנכי אגאל : ויאמר בעז ביום
קנותך השדה מיד נעמי
ב׳ ומאת רות המואביה אשת
קנית ק׳ המת קנית להקים שם המת
על נחלתו : ויאמר הגאל
ב׳ מ״ג לא אוכל לגאול לי פן
ג׳ אשחית את נחלתי גאל לך
אתה את גאלתי כי לא
י״ור״פ אוכל לגאול : וזאת לפנים
בישראל על הגאולה ועל
התמורה לקים כל דבר
שלף

אהרן ואי ואנא אמרית אגלי
אודנך למימר קנה כל קבל
יתבי תרעא דבית דינא
דסנהדרין וכל קביל סביא
דעמי אם אית רעותך למפרוק
פרוק ואם לא אית רעותך חוי
לי ואנדע ארום לא אית בר
מינך דהוא רשאי למפרוק
קדמך ודהוא קריב דמיתב
בתרך ואנא אהא מינך
ופרוקא אחרא בתרך ואמר
אנא אפרוק : ויאמר ואמר
בועז ביום זבינתך ית חקלא
מן ידא דנעמי ומן ידא דרות
מואביתא אתת מיתא חייב
את למפרוק ובעי ליבמא יתה
למסבה לאנתו מן בגלל
וזאת לפני׳ לאקמא שום מיתא על
מגיע א׳ מן אחסנתיה : ויאמר ואמר
נדה סה פרוקא בכי האי גוונא לית אנא
יכיל למפרוק ליעל דאית לי
אתתא לית לי רשו למסב אוחרניתא עלהא דלמא תהי
למצי בבתי ואהא מחבל ית אחסנתי פרוק לך את ארום דלית לך אתתא
ארום לית אנא יכיל למפרוק : וזאת וכהדא מנהגא בעידנא די
מלקדמין מתנהגא בישראל בזמן דשקלן וטרן ופרקן ומחלפין חד מן
חבריה ומקיימין כל מדעם שלף גבר ית נרתקיה ימיניה ואושיט ביה

אבן עזרא

והתורה לעדה : פלוני אלמוני · יש אומרים
שהוא מן מופלא ואלמוני מן אלם שאין לו שם
ידוע אל המדבר : חלקת השדה · יתכן שהיה
השדה גדול וחלק ממנו היה לאלימלך : ואם
לא יגאל · אמר רבי יונה כי היה ראוי להיותו
ואם לא תגאל וכן ובאשת נעורי אל יבגד וזה
לא יתכן כי יבגוד שב אל מלת ברוחכם וכן פירושו ואם לא יגאל הגואל אות' ואני אדע כי אין גואל
קרוב ממך : אשת המת קנית · הטעם מואת המלה תקנה ופועל עבר תחת עתיד כי האשה יש לה
כתובה גם האם יורשת הנשאר ונכתב קניתי והטעם כן אקנה אני : פן אשחית את נחלתי · כי היה
לו נחלה רבה ויש אומרים רמז על אשתו : גאל לך · הנה נתתי לך רשות כי אני לא אוכל :

רש״י

סניין

ומאת רות המואביה · אתה צריך לקנות והיא
אינה מתרצה אלא אם כן תשאנה : פן אשחית
את נחלתי · זרעי כמו נחלת ה׳ בנים לתת פגם
בזרעי שנאמר לא יבא עמוני ומואבי וטעה בעמוני
ולא עמונית : על הגאולה · זו מכירה : תמורה ·
זו חליפין :

שלף

לפנים

שלף איש נעלו ונתן לרעהו
ג׳ וזאת התעודה בישראל :
ויאמר הגאל לבעז קנה לך
וישלף נעלו : ויאמר בעז
ל״ח לזקנים וכל העם עדים אתם
ה׳ היום כי קניתי את כל אשר
לאלימלך ואת כל אשר
ג׳ לכליון ומחלון מיד נעמי :
ג׳ר״פ נכני׳ וגם את רות המאביה אשת
ה׳ פס׳ נבי׳ ה׳ מחלון קניתי לי לאשה
להקים שם המת על נחלתו
ולא יכרת שם המת מעם
ג׳ אחיו ומשער מקומו עדים
ו׳ נטע׳ אתם היום : ויאמרו כל
ד׳ העם אשר בשער והזקנים
עדים יתן יהוה את האשה
ב׳ מלרע ג׳ הבאה אל ביתך כרחל
וכלאה

אהרן ונתן לרעהו מציעא :

סניין לחבריה ויהבין נהגין לסהדי בית ישראל מן חבריה קדם סהדיא : ויאמר ואמר פרוקא לבועז אושיט ידך לקנינא וקני לך ושלף בועז ית נרתק יד ימיניה וקניה ליה : ויאמר ואמר בועז לסביא ולכל עמא הוו סהדין אתון עלי יומא דין ארום קניתי ית כל מה דהוה לאלימלך וית כל מה דהוה לכליון ומחלון מן ידא דנעמי : וגם ואוף ית רות מואביתא אתת מחלון קניתי לי לאנתו בגין למיקם שום שכיבא על אחסנתיה ולא ישתצי שום שכיבא מלות אחוהי ומתרע סנהדרין דבאתריה סהדין אתון עלי יומא דין : ויאמרו ואמרו כל עמא די בתרע סנהדרין וסביא סהדין אנחנא יתן ייי ית אתתא הדא דאתיא לביתך כרחל וכלאה די בנו תרויהון ית בית ישראל אבונן בתרי עסר שבטין

רש״י

שלף איש נעלו · זהו קנין כמו שאנו קונין בסודר במקום נעל ורבותינו נחלקו בדבר מי נתן למי יש אומרים קונין בכליו של קונה ובועז נתן לגואל ויש אומרים קונין בכליו של מקנה וגואל נתן לבועז : וזאת התעודה בישראל : משפט העדות · להקים שם המת על נחלתו · מתוך שאשתו יוצאה ובאה בנחלה ומכנסת ומוציאה אומרים זאת היתה אשת מחלון שמו נזכר עליה : כרחל וכלאה · אף על פי שהיא משבט יהודה ומבני לוי מודי׳ הם על רחל שהיתה עיקרה של בית והקדימו רחל ללאה :

וקרא

אבן עזרא

לפנים · בימים קדמונים שעברו כמו הפנים שהם הראשונים : על הגאולה · אם אדם יגאל או יחליף שדה בשדה : וזאת התעודה · מגזרת עדות על זה היו מעידי׳ ויש מפרש במלת תעודה רגילות ומנהג והראשון הוא הנכון : וישלף נעלו · בועז שלף נעלו ונתן אותו לגואל והנה זה כאשר אמרו חכמינו ז״ל חליפין וטעם׳ שקבלת זה הנעל ונתת תחתיו גאולתיך · וטעם נעל בעבור שהוא נמצא תמיד ולא יתכן להסיר חלוק או מכנסי׳ שלא ישאר ערום · ויש אומרים כי הגואל שלף נעלו ונתנו לבועז וטעם כאשר נתתי לך זה הנעל בן הגאולה · הקדים ברחל בעבור שהיתה אשת יעקב בתחלת מחשבתו : ועשה חיל · כמו עשה לי את החיל הזה כי אתה לא לקחתה בעבור ממון :

אשר

וכלאה אשר בנו שתיהם
את בית ישראל ועשה חיל
באפרתה וקרא שם בבית
לחם: ויהי ביתך כבית פרץ
אשר ילדה תמר ליהודה מן
הזרע אשר יתן יהוה לך מן
הנערה הזאת: ויקח בעז
את רות ותהי לו לאשה
ויבא אליה ויתן יהוה לה
הריון ותלד בן: ותאמרנה
הנשים אל נעמי ברוך יהוה
אשר לא השבית לך גאל
היום ויקרא שמו בישראל:
והיה לך למשיב נפש
ולכלכל את שיבתך כי
כלתך אשר אהבתך ילדתו
אשר היא טובה לך משבעה
בנים: ותקח נעמי את
הילד ותשתהו בחיקה ותהי
לו לאמנת: ותקראנה לו
השכנות שם לאמר ילד בן
לנעמי ותקראנה שמו עובד
הוא אבי ישי אבי דוד: ואלה
תולדות פרץ פרץ הוליד
את

שכבמין ועיבד חילא באפרת
והוי קרי שמא בבית לחם:
ויהי מצלח ביתך כבית
פרץ די ילידת תמר ליהודה
מן זרעא די יתן יי לך מן ריבה
הדא: ויקח ונסיב בועז
ית רות והות ליה לאנתו ועל
לותה ויהב יי לה עידוי וילידת
בר: ותאמרנה ואמרין
נשיא לנעמי בריך שמיה דיי
דלא פסק ליך פרוקא יומא
דין ויתקרי שמיה סן צדיקי
ישראל: והיה ויהי ליך
לסקיים נפש ולכלכל ית
סיבתיך בתפנוקין ארום
כלתיך די רחימת יתיך
ילידתיה דהיא הות טבתא
ליך בעידן ארמלותיך
מסגיאין בנין: ותקח
ונסיבת נעמי ית רביא
ושויאת יתיה בעטפה והות
ליה לתורבינתא: ותקראנה
וקראן ליה שיבבתאן שום
למימר אתיליד בר לנעמי
והוו קראן שמיה עובד הוא
אבוי דישי אבוי דדוד:
ואלה ואלין תולדת
פרץ פרץ אוליד ית חצרון
וחצרון

ויתן ה' לה כלם לח

ותקראנ' לו מנהלרין יט

רש"י

וקרא שם · כלומר יגדל שמך: כבית פרץ · שיצאו ממנו:
ואלה

אבן עזרא

אשר לא השבית לך גואל · הטעם בעבור שיוקם שם המת על נחלתו: ולכלכל · מטעם ויכלכל יוסף וי"א כמו ומי מכלכל את יום בואו: ילד בן לנעמי · כמו ויהי לה לבן: אבי דוד · יתכן שישוב אל ישי גם אל עובד כמו אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק · דרך סברא כי נחשון מת במדבר כי לא יתכן להיות נער והוא בעל דגל ונוכ"ע בתחילה קודם ישראל ועוד שהיה הכתוב מזכירו שנכנס בארץ ולא יהיה נשיא השבט אחר והנה אין בין שנכנס לארץ עד

את חצרון: וחצרון הוליד
את רם ורם הוליד את
עמינדב: ועמינדב הוליד
את נחשון ונחשון הוליד
את שלמה: ושלמון הוליד
את בעז ובעז הוליד את
עובד: ועובד הוליד את
ישי וישי הוליד את דוד:

ג' סנס אכס ג' ומ"ל

פ' מ"ל נפיפ'

כ' נ' ומל ואיפי גד"ה

וחצרון וחצרון אוליד ית רם ורם אוליד ית עמינדב: ועמינדב ועמינדב אוליד ית נחשון ונחשון רב בית אבא לבית יהודה ונחשון אוליד ית סלמא צדיקא הוא סלמא סנבית לחם ונטופת דבטילו בנוי פדוראון דאותיב ירבעם חובא על אורחי והואן עוברי אב ובנין יאוון בנטופא: ושלמון ושלמון אוליד ית אבצן נגידא הוא בועז צדיקא די על זכותיה אשתיזבי עמא בית ישראל מיד בעלי דבביהון ובגין צלותיה עדת כפנא מארעא דישראל ובועז אוליד ית עובד דפלח למרי עלמא בלב שלים: ועובד ועובד אוליד ית ישי דמתקרי נחש בגין דלא אשתכחת ביה עילא ושחיתא לאתמסרא בידוי דמלאכא דמותא למסב ית נפשיה מניה וחיה יומין סגיאין עד דאדכר קדם יי עיטא דיהב חויא לחוה אתת אדם למיכל מן אילנא דאכלין פירוי חכימין למידע בין טב לביש ועל ההוא עיטא אתחייבו מותא כל דיירי ארעא ובההיא עילא שכיב ישי צדיקא הוא ישי דאוליד ית דוד מלכא דישראל:

סכום פסוקי לספר רות שמונים וחמשה:
וסימנו סורש שנה פה פלוני אלמני:
וחציו ותאמר רות המואביה גם כי אמר שי:

איכה

רש"י

ואלה תולדות פרץ. לפי שייחס את דוד על שמה של רות המואביה חזר ויחסו על שם יהודה:

נשלם פירוש רות

איכה

אבן עזרא

עד שנולד דוד רק שס"ו שנה כי שכתו' אמר ויהי בשמונים שנה וארבע מאות שנה היא השנה הרביעית למלך שלמה ודוד חי שבעים שנה וארבעים שנה הלכו בני ישראל במדבר ואם אמרנו שהיה שלמון כאשר נכנס לארץ בן שנה שנה הם ארבעה שלמון ובועז ועובד וישי הנה כל אחד הוליד והוא בן תשעי' ואחת שנה ואם יקום מערער ויאמר כי בן זקן היה כאשר יצא ממצרים פחות מעשרים שנה הנה כתוב שיהי' בן י"ח שנה ולא כחסר שנות לכת ישראל במדבר והנה יהיו חמשה והנה יוליד כל אחד והוא בן שמני' וארבע וזה נכון בעיני כי הנה בועז זקן היה וזה למדנו בעבור שאמר לרות לבלתי לכת אחרי הבחורים גם ישי זקן היה כאשר הוליד את דוד כי הוא שמיני לבניו ויתכן שנקרא עובד שהולידו זקן ולא לנקת האשה כי אם בעבור כבוד השם גם האשה עזבה דתה וארץ מולדתה וחסתה בצל כנף השם על כן יהיה הבן עובד השם כי רובי הבנים דומים לאב ולאם כי הם השרשים:

תם ונשלם ספר רות תהלה לצור מוציאנו מעבדות לחירות:

איכה

מגלת איכה

אמר

איכה

א

איכה ישב׳ מ״ק כו סנהדרין קד היתה תענית כ

ס׳ ׳נ׳ ג׳ וא׳ בתל גנ״ב

ישבה בדד העיר רבתי עם היתה כאלמנה רבתי בגוים שרתי במדינות היתה למס׃

בכו

ירמיהו נביא וכהנא רבא אמר איכדין יתגזר על ירושלם ועל עמהא לאתדנא בתירוכין ולמספד עליהון איכה היכמה דאתדנו אדם וחוה דאיתרכו מגינתא דעדן ואספיד מרי עלמא עליהון איכה ענת מדת דינא ואמרת על סגיאות חובהא אשתדור דיבגוה ובגין כן תהי יתבה בלחודהא כגבר דמכתש סגירו על בסריה די בלחודיה יתיב וקרתא הות סליא אוכלוסין ועממין סגיאין אתרוקנת מנהון והות דמיא כארמלא והי מתרברבא בעממיא ושליטא באפרכיא והוו מסקין לה מסין הדרת למיהוי מסכנא ולמתן כרגא להון בתר דנא׃

כת

אבן עזרא

אנשי אמת יצינו מדרשי קדמונינו הצדיקים שהם נוסדים על קשט וביניקת מדע ינוקים ׳ וכל דבריהם בזהב וככסף מצעתים מוזקקים ׳ אכן מדרשיהם על דרכים רבים נחלקים ׳ מהם חידות וסודות ומשלים גבוהים עד שחקים ׳ ומהם להרויח לבות נלאות בפרקים עמוקים ׳ ומהם לאמץ בכשלים ולמלאת הריקים ׳ על כן ידמו לגופו׳ טעמי הפסוקי׳ ׳ והמדרשים כמלבושי׳ בגוף דבקים ׳ מהם כמשי דקים ומהם עבים כשקים ׳ ודרך הפשט הוא הגוף בדברים נבחרים ובחוקים ׳ וכן אמרו שהמקרא כפשוטו והדברים עתיקים׃

רש״י

איכה ישבה בדד ׳ ירמיה כתב ספר קינות היא המגילה אשר שרף יהויקים על האח אשר על האש והיו בו ג׳ אלף ביתות איכה ישבה איכה יע״ב איכה יועם שוב הוסיף עליו אני הגבר שהוא שלש אלף ביתות שנאמר ועוד נוסף עליהם דברים רבים כהמה שלש כנגד שלש׃ בדד ׳ גלמוד מיושביה׃ רבתי עם ׳ יו״ד יתירה כמו רבות עם שהיה עמה רב יש מדרשי אגדה הרבה ואני באתי לפרש לשון המקרא כמשמעו׃ היתה כאלמנה ׳ ולא אלמנה ממש אלא כאשה שהלך בעלה למדינת הים ודעתו לחזור

ואני אברהם בר מאיר מארץ מרחקים ׳ הוצאתנו מארץ ספרד חמת המציקים ׳ וספרי אלו בגלותי היו בידי מחזיקי׳ ׳ ויורוני לבאר ספרי׳ בטעמי׳ מנופת מתוקים ׳ וכן אפרש זאת המגלה אחרי הדקדוקים ׳ ואיננה המגלה הנשרפת על יד יהויקי׳ ׳ כי לא נמצא שני דברי הם׳ אשר הם בספר ירמיה חקוקי׳ ׳ וכן כתוב קח לך מגלת ספר וכתבת אליה את כל הדברים אשר דברתי אליך על ישרא׳ ועל יהוד׳ ועל כל הגוים ועוד כתו׳ מדוע כתבת עליה לאמר בא יבא מלך בבל והשחית את הארץ הזאת ואין במגלת ספר איכה זכר בבל ולא מלכה׃ בדד ׳ שם נופל על זכר ועל נקבה עם למ״ד ובחסרונו וכן מלת בטח׃ רבתי ׳ שרתי ׳ מלעיל להבדיל בין היו״ד הנוסף ובין יודי״ן

סימן

ה' כתי' ג' בכו תבכה בלילה ודמעתה
על לחיה אין לה מנחם מכל
ג' אהביה כל רעיה בגדו בה
ג' ג' היו לה לאיבים: גלתה
ג' יהודה מעני ומרב עבדה היא
ישבה בגוים לא מצאה מנוח
ל' וא' כל רדפיה השיגוה בין
המצרים

בכה כד שלח משה נביא אוגדין לאללא ית ארעא ותבו אוגדיא ואפיקו שום ביש על ארעא דישראל והוה א לילא תשע יומין באב הוה וכד שמעו עמא בית ישראל ית בשורתא בישא הדא ראיתבשרו על ארעא דישראל נטלו עמא ית קליהון ובכו בליליא ההוא מן יד תקיף רוגזא דיי בהון וגזר למהוי בכן בלילא הדא לדריהון על חורבן בית מוקדשא וכדו אתאמר בנבואה לירמיהו כהנא רבא למהוי חריבא ירושלם על ידוי דנבוכדנצר רשיעא אין לא תיבין בתיובתא מן יד עאל ואוכח ית עמא בית ישראל וסריבו לקבלא במימריה בכן עאל נבוכדנצר רשיעא וצרא ית ירושלם ובית מקדשא אוקיד בנורא בתשע יומין בירחא דאב וביה בכיתא כנשתא דישראל בכותא ודמעתהא זליג על ליסתהא ולית די ימליל תנחומין על לבהא מן כל טעוותא די רחמתא למיזל בתריהון וכגין כן כל חברהא ארשיעו בה אתהפיכו למהוי לה לבעלי דבבין: גלתה אזילו בית יהודה בגלותא על דהוו מענין יתמין וארמלן ועל סגיאות פולחנא דהוו מפלחין באחוריהון בני ישראל ראוזדבנו להין ולא קרו חירותא לעבדיהון ואמהתהון דהוו מזרעית ישראל וכגין כן אף אנון אתמסרו ביד עממיא וכנשתא דבית יהודה יתבא בגו עממיא ולא אשכחא ניחא מפולחנא קשיא דשעבידו יתה וכל דהוה רדיף יתה ארביקו יתה בר הוא מתהנאה בין תחומיא ואעיקו לה:

בכה תבכה מ"ק כו ככ דרין קד
גלת' הודה מ"ק סס

רש"י

לחזור אצלה: בכה תבכה. שתי בכיות על שתי חורבנין: בלילה. שהמקדש נשרף בלילה דאמר מר לעת ערב הציתו בו את האור. ד"א בלילה לילה של בכיית מרגלים בט' באב גרמה להם. דבר אחר בלילה שכל הבוכה בלילה השומע קולו בוכה עמו: ודמעתה על לחיה. מתוך שהיא בוכה תמיד: כל רעיה. אוהביה: גלתה יהודה מארצה: מעוני. מחמת עוני ומרוב עבודה שהכבידו עליה כשדים: היא ישבה בגוים. במקום שגלתה וישבה שם לא מצאה מנוח: בין המצרים. שיש גובה מכאן ומכאן ואין מקום לנוס: מצרים.

גבולים

אבן עזרא

דרכי

סימן המדבר כמו אוהבתי לדוש ועמדה מלת גנובתי יום מלרע בעבור השתנות הבי"ת: רבתי בגוים. איננה כראשונה רק בלשון גדולים כמו ורבי המלך על כל רב ביתו. ונפתחה למ"ד לחם לפורות על פ"א הדגות הנעדר ולא ידגש המ"ם להקל על הלשון. וי"ו בכו תחת ה"א כי אותיות אה"וי מתחלפות כמו הסכלת עשו: יהודה. זכר ונקבה כישראל ומצרים ותחזק מצרים. ויש מפרשים המצרים מדברי מעתיקי הדת ז"ל דיכא דבר מצרא והישר בעיני מן המצר ואם הוא משקל כה מעט והרי"ש ראוי להדגש כמנהג דרך זכר ונקבה כבית ומקום:

בכי

המצרים : דרכי ציון אבלות
מבלי באי מועד כל שעריה
שוממין כהניה נאנחים
בתולתיה נוגות והיא מר־
לה : היו צריה לראש איביה
שלו כי יהוה הוגה על רב
פשעיה עולליה הלכו שבי
לפני צר : ויצא מן בת ציון
כל הדרה היו שריה כאילים
לא מצאו מרעה וילכו בלא
כח לפני רודף : זכרה
ירושלם ימי עניה ומרודיה
כל

דרכי ציון ירושלם מתבניא סריבו ישראל למיסק לירושלם לאתחזאה קדם יי תלת זימנין בשתא ועל חוביהון דישראל איצדיאת ירושלם ואתעבידו שבילי ציון אבילין מדלית עאיל בה בזמן מועדיא כל תרעהא צדיין וכהנהא אניחן על די בטילו קורבניא בתולתהא ספדן על די פסקו למיפק בחמשא עשר יומין באב וביומא דכפוריא די הוא בעסרא יומין בתשרי לחינגא בחנגין אף איהי מריר לבא להרא : היו הוו מעיקהא מתמנן עלהא לרישין ובעלי דבבהא הוו יתבין בשלוה ארום יי תבר יתה על סגיאת מרודהא רבייתא אזלו בשביתא קדם מעיקהא : ויצא ונפקסן כנשתא דציון כל זיותא הוו רברבנהא מסתתרין על מיכלא היכמה דמסתתרין איליא בטרברא ולא אשכחו אתר כשר לסרעיהון ואזלו בתשות כוחא ולא הוה להון חילא לסגרוק לאשתיזבא קדם רדיף : זכרה הות דכירא ירושלם יומין קדמאין די הות מרודה בכרכיא
ובפציחן

דרכי ציון מ״ק קד
בתולותיה ברכות כח
היו צריה מ״ק כו
גטין כו
סנהדרין קד
ויצא סוכה
יומא כב
היו שריה
שבת קיט

ג׳ · ג׳
ג׳ וא׳ שוממי׳
זמן זונין :
ג׳ ומ״ל
ג׳ ר״פ
ו׳
ג׳ ב׳ חסר
מנת ק׳
ג׳
ב׳ מ׳ל בהפך
ג׳ ומ״ל

אבן עזרא

באי מועד · שהיו באים במועדים והטוב בעיני שהוא המקדש ונקרא מועד בעבור היות כל ישראל נועדים שם וכן בקרב מועדיך שרפו כל מועדי יי׳ בארץ : שוממין · נו״ן תמורת מ״ם וכן קח לך חטין לקץ הימין כי הנו״ן והמ״ם משרתים בסוף המלה סימן רבים ורבות : נוגות · מבנין נפעל וכן נוגי ממועד שהם מלשון תוגה ויגון והיו״ד והנו״ן נוספים : היו צריה · כל אחד לראש וכן נכות נעדה עלי שורכ׳ לאחת מהן : שלו · מגזרת שלום : הוגה · מן הבנין הכבד הנוסף מיגון וכן תוגיון נפשי : הלכו שבי · בחסרון בי״ת כמו הנמצא בית יי׳ יחסר מקום אשר אחר כאילים וכן כמים לים מכסים : ימי עניה · כמו כי ששת ימים עשה ה׳ : ומרודי׳ · בגלות והמ״ם שרש : לנידה · ללעג כמו מנוד ראש ובוד שפתי
והוא

רש״י

גבולים של שדה וכרם · ומדרש אגדה בין שבעה עשר בתמוז לתשעה באב : באי מועד · עולי רגלים · נוגות · לשון יגון ואין שורש בתיבה אלא הני״מל לבדה : שלו · יושבים בשלוה : הוגה · הדאיבה והוא לשון יגון · כאילים לא מצאו מרעה · כאילים אשר לא מצאו מרעה שאין להם כח לברוח שהוא כאם ברעב : לפני רודף · כל רודף שבמקרא חסר וזה מלא שנרדפו רדיפה שלימה על כן יסד הפייט מלא רודפתי וחסרה שבת גאולי שבת גאלי באה חסר כתיב : זכרה ירושלים · בגלותה : ימי עניה · ימי חורבנה שהביאה לידי עוני : ומרודיה · הוא לשון צער כמו וירדתי על הבריה אריד בשיחי ואהימה :
כל

ל׳ כל מחמדיה אשר היו מימי
פ״ל ל׳ ה׳ קדם בנפל עמה ביד צר ואין
ל׳ עוזר לה ראוה צרים שחקו
ל׳ ומ״ל על משבתה: חטא חטאה
ל׳ ל׳ ירושלם על כן לנידה היתה
ל׳ כל מכבדיה הזילוה כי ראו
ערותה גם היא נאנחה
ותשב אחור: טמאתה
ל׳ ומ״ל בשוליה לא זכרה אחריתה
ל׳ ותרד פלאים אין מנחם לה
ב׳ ראה יהוה את עניי כי הגדיל
אויב: ידו פרש צר על כל

מחמדיה

אהרן ובפציחין תקיפין ומרדה
כלמבנריה ושלטה בכל עלמא וכל
יומת כה ריגוגהא דהוו לה מן יומין
קדמאין ועל חובה נפל עמה
בידוי דנבוכד נצר רשיעא
ואעיק להון ולית דסייע לה
חזוהא מעיקיא דאודיא
בשביתא חייכו על טובהא די
פסק מבינתא: חטא
טומאתה חובה רבא חבת ירושלם בגין
סס כז כן לטלטול הות כל עממיא
קפא ה דהוו מיקרין לה מלקדמין
נהגו לה זילותא ארום חזו
י׳ ופרש בדמהא כרם הוא מתאנחא
מות קו ותיתיבת לאחורה: טמאתה
סואבות דסריחוקהא בשיפולהא
לא אידכיאת מינה ולא תהת על חובאה ולא דכירת מה דעתיד למיתי
עלדא בסוף יומיא ונחתת ונפלת והוה פרישן ולית דמליל תנחומין לה
חזי יי ית הי מסתכל ארום אתרברב עלי בעיל דבבא: ידו ידיה אושיט
נבוכדנצר רשיעא ושלף סיפא וקטע כל ריגוגה אף כנישתא דישראל

שריאת

רש״י

כל מחמדיה. וזכרה כל טוב מחמדיה שמימי קדם: שחקו על משבתיה. שמחו על שביתת ששוש חגה חדשה ושבתה ומדרש אגדה דורשו בלשון אחר שהיו שובתין בגולה בשבתות וימים טובים ושומטים בשביעית והיו האומות משחקים עליהם ואומרים שוטים בארצכם לא שמטתם ועכשיו בגולה תשמטו בארציכם לא שמרת' ועכשיו בגולה תשמרון: לנדה. לגולה לשון בה נגד איספוזו״ר בלע״ז: ערותה. קלונה. נאנחה. לשון נפעלה שושפי״רר בלע״ז: שמעו כי נאנחה אני הוא שם דבר שיספורי״ר: טומאתה בשוליה. לשון נקיה הוא דם כתמים ניכר בשולי בגדיה כלומר חטאותיה גלויין הרבה שאתן בגלוי: לא זכרה אחריתה. כשהיו חוטאין לא נתנו לב מה תהיה אחרית לפיכך ותרד פלאים ירידתה כפלאת פלאים הרבה שהכל פליאים שאירע לה מה שלא אירע בכל עיר: ידו פרש צר. עמון ומואב: על כל מחמדיה. ספרי תורת שכת' בהם הכתובים מזהב הכל בפנו לבנו כסף וזהב והם

נפנים

אבן עזרא

והוא מגזרת נע ונד: הזילוה. הפך הכבוד כמו להוציא יקר מזולל רק הוא משורש אחר או טעמו הורידוה או עשו שתזל למטה: פלאי'. ירדה ירידה: כי ראתה גוים. על ירושלם שבה: זוללה. כמו זולל וסובא: לוא. יש אומרים מלשון אלה ולא מצאנו בלא אל״ף וטעמו לא יגיע אליכם מה שהגיע אלי: עולל. בעשה לי והוא מהבנין הכבד שלא נקרא שם פועלו בעבור שאיננו בקמץ קטן כמו כונן אשורי: הוגה. כמו הרס: וירדנה. שב אל האש כי ימצא לשון זכר כמו תאכלנו אש לא נופח וטעמו כמו לא ירדנו בפרך. ומלת נשקד אין לה אב ואם והטעם כמו נאסף כמו נעקד. והיה יתפרשנו מבנין התפעל

ממשפחת

מחרן שריאת ליללא ארום חזת
עממין נוכראין עלו לבית
מוקדשה די פקדית על ירוי
דמשה נביאה על עמון
ומואב דלא ידכון למיעל
בקהלא די לך : כל
עמהא דירושלם אניחן
לא אליגם מכפנא ותבעין לחמא למיכל
מנבדרין קל יהבו דיגוניהון בסעיר לחמא
לקיימא נפש חזי יי ותהי
מסתכל ארום הויתי
גרגרניתא : לוא אשבעית
מסרום שס לכון כל דעברין באורחא ורו
הכא איסתכלו וחזו אין אית
כיבא כביבי דאסתקיף לי
דתבר יי יתי ביום תקוף
רוגזיה : מסרום מן שמיא שלח אשתא בגרמי תקפין וכבש יתהון
פרש מצדתא לרגלי אתיבני קדם בעלי דבבי יהבני למיהוי צדיא כל

כ' מחמדיה כי ראתה גוים באו
ה' מ"ג מקדשה אשר צויתה לא
ר' דנשי' יבאו בקהל לך : כל עמה
נאנחים מבקשים לחם נתנו
יתיר ו' מחמודיהם באכל להשיב
נפש ראה יהוה והביטה כי
ל' ומ"ן · ל' הייתי זוללה : לוא אליכם
זעיר' · כל עברי דרך הביטו וראו
ג' חס' נלי' אם יש מכאוב כמכאבי אשר
ל' · ב' עולל לי אשר הוגה יהוה
ביום חרון אפו : ממרום
ה' חס' כלי' א ל' שלח אש בעצמתי וירדנה

פרש

יומא

אבן עזרא

ממשפחת השרינים : הכשיל · שב אל יעול פשעי ויחסר אשר אחר בידי גם אחד קום עמו או מפניו · סלה · מגזרת מסלה וכן גת דרך ה' מגזרת דרך רק סלה פרש אחר היה : גת · יקב : בתולות · הסמוכה אל בת ובת יהודה כל השבט והבתולה ירושלים : בוכיה · כמו פוריה : עיני עיני יורדה מים · עין אנוש דומה לעין המים והעין יורד וכן יזלו מים והנכים פעלים עומדים : פרשה · בי"ת בידיה נוסף כמו ותסקמו בדמעות שליש : כל נא בלשון עתה וכן אוי נא לנו כי חטאנו גם אל נא רפא נא לה על כן השיב השם הלא תכלם שבעת ימים יומת נא דבר נא שמע נא ועם תוספת אל"ף לשון בקשה ובלשון ישמעאל הפוך והוא כמו עתה : למאהבי · איכנו כמו אוהבי וכן טעמו למבקשים שאוהב אות' :

רשיי

כפנים על ספרי תורות כדי לשורפם לפי שכתו' בהם לא יבא עמוני וגומר : אשר צוית לא יבואו בקהל לך · אלו עמון ומואב : לוא שיכסי' לא תהא כצרה הזאת עוד לכל עוברי על דת אמרו חכמים מכאן לקובלנא מן התורה ראו מה עשה לי הביטו וראו וגומר : אשר עולל · אשר נעשה לי · אשר הוגה ה' · אותי ביום חרון אפו גם זה לשון יגון : וירדנה · וירד אותה וישבר אותה על ידי רידוי ויסורין לכך הנון דגושה לפותרו בלשון יחידית כמו יעשנה יכרסמנה ירענה שהטעם לשון נקבה כמו דאת אומר המצוות הידשות שבר כל אחת ואחת · דבר אחר וירדנה כמו וירדהו אל כפיו בריין את המוח גורר ורודה המוח מתוכו :

נשקד

המרמרו · כפול פעי"ן והלמ"ד וטעמו כמו עכורים וכן פני חמרמרו והוא מגזרת חומר כי הנכי כמים וכן יין חמר : הבאת יום קראת · תחסר מלת לו טרס הבאת כאילו הוא מתאוה ויתכן להיות כמשמעו · ועולל עשה מגזרת עלילותיו והנכון שטעמו כמו סבה וכן ולו נתכנו עלילות :

פירוש

פרש רשת לרגלי השיבני
ג' אחור נתנני שוממה כל היום
ג' נ' דוה: נשקד על פשעי בידו
ישתרגו עלו על צוארי
י"ל נסיב' הכשיל כחי נתנני אדני בידי
ב' בתרי לא אוכל קום: סלה כל
ליש' א' סוף וכתיב א' אבירי אדני בקרבי קרא עלי
מועד לשבר בחורי גת דרך
י"ל נסיב' אדני לבתולת בת יהודה:
נ' ומ' נ' כ"ט על אלה אני בוכיה עיני
עיני ירדה מים כי רחק ממני
מנחם משיב נפשי היו בני
שוממים כי גבר אויב:

פרשה

יומא מרחקא וחלישא:
נשקד אתייקר ניר מרודי בידיה אתכבשו כשיכשין דגופנא סלקו על צוורי אתקל חילי מסר יי ירתי בידוי מן דלית יכיל אנא למיקם:
סלה כבש כל תקיפי יי בגו ארעי וזמן עלי לתכירא חיל עולימי ועלו עממיא על גזירת מימרא דיי וסאיבו בתולתא דבית יהודה דיהוה דמהון דבתולתהון מתשד היך כחמר מן מעצרתא בעידן דנכר מבעיט ית ענבין חמר עינבוהי שרין:
על על טפליא דאתרטשו ועל נשיא מעדיתא דאתבקעו כרסיהון אמרת כנישתא דישראל אנא בכיא ותרין עיני זלגין דמעתא היך מבועא דמיא ארום אתרחק מיני מנחם דמקים ית דבכא וממליל תנחומין על נפשי הוו בנוי צדיין ארום אתגבר עליהון בעיל דבבא

אהרן
נתנני יבמות סג
קרא עלי תענית כט
שבועות י
סלה כל סנהדרין קד
גת דרך שם כו
על אלה גטין נח
כי רחק סנהדרין נח

רש"י

נשקד עול פשעי בידו. אין לתיבה זו דמיון במקרא ובלשון ארמי של פסיקתא קורין לדרבן מסקדא מלמד הבקר ואומר אני נשקד פויינט"ריכט בלע"ז נקודים מגומרים ומסומני' היו פשעי בידו של הקב"ה לזכרון לא נשכח מנייהם ותשלומיהם: ישתרגו. נעשו קליעות קליעות ועלו על צוארי לשון משנה אין משרגין את המטות: סלה. רמס ורפס לשון סולו סולו המסילה: קרא עלי מועד. יעידת גייסות לבא עלי ורבותינו דרשו מה שדרשו תמוז דההוא שתא מלאוי מלא של שנה שנייה לצאתם. מחזרים לכך אירע חורבן של מרגלים ליל תשעה באב שעליה הוקבעה בכייתן לדורות: גת דרך. לשון הריגה כמו פורה דרכתי לבדי כדורך ענבים להוציא יינם כך רמס הכשדים להוציא דמם: עיני עיני. כלומר תמיד עיני יורדה מים כפל הלשון מלמד שאין הפוגות: פירשה ציון בידיה. כמו ופירש ידיו בקרבו כאדם המוליך ידיו מוליכם ומביאם והמצטער בהם: דבר אחר פרשה ציון לשון שבירה כמו ופירש אין להם לקבל לנחמו על את כך שברו מנחם ובלשון משנה פירושו קיימת ושמעו כאדם המצטער שחובק את ידיו ומשברם תוספות מלאתי

אבן עזרא

פירוש הטעמים

א' לא די שישבה בדד במות בניה אחר היותה רבת עם עד שהיא כאלמנה שאין לה בעל והיא כואבת מהיות לה בנים כלל: ב' כל אכל ימין בלילה והיא תמיד בוכיה ולא די שאין לה מנחם מכל ריעיה עד שהבו לאויבים לה: ג' כאשר לא יכלה לסבול עני המלכות והעבודה הקשה אשר עובד בה גלתה מארצה גם לא מצאה מנוח במקום שהלכה שם ובאה לשוב ורדפוה והשיגו' במקום

רככא: פרשת פרסת ציון ידהא מן עקתא היכמה דמפרסא אתתא על מתברא פנינת וליית דמליל תנחומין על לבה פקיד יי' לבית יעקב פיקודיא ואורייתא למנטר והינון עברו על גזירת מימריה בגין כן אסתחרו חזור חזור ליעקב מעיקוהי הות ירושלם דמיא לאתתא מרחקא ביניהון: צדיק

צוהה' יבמות יו קדושין עג היתה ירושלם תענית כ צדיק הוא פס כג

פרשה ציון בידיה אין מנחם לה צוה יהוה ליעקב סביביו צריו היתה ירושלם לנדה ביניהם: צדיק הוא יהוה כי פיהו מריתי שמעו נא כל עמים וראו מכאבי בתולתי ובחורי הלכו בשבי: קראתי למאהבי המה רמוני כהני וזקני

ני' ג'
כ"ג י' ג'
הטעים ק' ג' אס' גלוס'
ני' ני' וס"ג

אמר יי' במימריה לעמא בית ישראל דלא יתיבר קטלין בחרבא בארעהון אזל יאשיהו מלכא שלף סייפא על פרעה חגירא בבקעת מגדו מה דלא אתפקד ולא תבע אולפן מן קדם יי' בגן זכו רגמוי רגומיא גירין למלכא יאשיהו ומית תמן עד דלא נפקת נשמתיה הוה רחיש בספותיה וכן אמר זכאוה איי ארום על מימריה עברית שמעו כען כל עמיא הספידא דאספ דירמיהו על יאשיהו והוו ביבי די ערעני בתר מותיה בתולתי ורביי אזלו בשביתא: קראתי אמרת ירושלם כד איתמסרת בידוי דנבוכדנצר קרית למרחמי ביני עממיא דקיימית עמון קיים דיסייעוני ואנון חבימו מיני ואתהפכו לחבלא יתי הנון דעלו וכנו כרבומין על ירושלם כהני וסבי בגו קרתא אתנגידו ארום תבעו סעיר לחמא לרהון למיכל ויקיימון ית נפשהון:

אבן עזרא

במקום צר י"ד שמתו שעריה שמם כאשפו זקני ישראל הזאים ויאנחו כהניה כי אין להם בכורים ומעשר ודאגו הבתולו' שהיה מנהגן לחול במחולות בכל חג: ה' אויביה הם בשלוה והיא לבדה בתוגה ועולליה שאין להם עון נשבו ברוב פשעיה: ו' הזכיר בפסוק של מעלה שאויביה ראשים וכל הדרה יצא מציון היא המלכות: ז' אם באה לזכור בגלותה בנפול עמה ביד צר וכל חמודיה הקדמונים שהיו צריכים כי נשבתה ממשושיה אין לה מה שתעשה: ח' באשר ראו ערותה נאנחה והשיבה פניה לאחור מפני הכלמה: ט' כשהיה בתחלה דם הנדות נראה בשוליה לא פחדה לזכור שאת תראה ערותה בסוף והיא מגולה ירדה למטה לא תראה ראה יי' כי הגדיל אויב לעשות או

לדבר

רש"י

ראה

מנאתי: צוה ה' ליעקב סביביו צריו: צוה על יעקב שיהיו צריו סביביו אף כשגלו לבבל ולאשור הגלה סנחריב את אויביהם עמון ומואב והושיבם אצליהם והם מקנטרים אותם כמו שאמרו במסכת קדושין הומניא איכא בבבל כולה דעמונאי: לנדה: לריחוק לבז: קראתי למאהבי: לאותם שמראים עצמם כאוהבים: המה רמוני: כגון בני ישמעאל שהיו יוצאים לקראת הגולים כשהיו השבאים מוליכים אותם דרך עליהם ומראים את עצמם כאלו מרחמים עליהם והיו מוציאים להם מיני מלוחים ונודות נפוחים כסבורים שהוא יין ואוכלים וצמאים ורוצי' לשתות וכשמתיר הנוד בפיו היתה הרוח נכנסת במעיו והוא מת והוא שאמר הכתוב ביער בערב תלינו וגו' לקראת צמא התיו מים יושבי ארץ תימא בלחמו קדמו נודד:

ג׳ רפין

ג׳ ׳ ׳א

ג׳ ׳ ג׳

ג׳ ׳ ג׳ ה׳ ף

חקני בעיר גועו כי בקשו
אכל למו וישיבו את נפשם:
ראה יהוה כי צר לי מעי
חמרמרו נהפך לבי בקרבי
כי מרו מריתי מחוץ שכלה
חרב בבית כמות: שמעו כי
נאנחה אני אין מנחם לי כל
איבי שמעו רעתי ששו כי
אתה עשית הבאת יום
קראת

ראה חזיי יי ארום אעיק ליבי זכו מעי ארגזו אתהפך לבי בגוה ארום סעבר עברית על גזירת מימרא דיי ומן בגלל הכין ברא תכלית חרבא וסלגיו חרבת כפנא כמלאכא מחבלא די ממנן על מותא: שמעו שמעו אומיא ארום מתאנחא אנא ולית דמנחם ליכל בעלי דבבי שמעו בישתא די מטת עלוי חדו ארום את הוא יי דעבדת אייתיתא עלי יום פורענותא ערעיתא עלי מערע לצראותני כדין תערע עליהון ויהון צדייא כוותי:

רש״י

וישיבו את נפשם כדי שישיבו את נפשם: חמרמרו כווצו ויש בלשון משנה נהפך לאחור ונחמרו בני מעיה: בבית כמות בתוך הבית היתה אימת שדים ומזיקים ומלאכי מות ומחוץ חרב האויב משכלת: כי אתה עשית אתה גרמת לי שהם שונאי׳ אותי שהבדלתני מאכלם וממשתיה׳ ומהתחתן בם אם נתחתנתי בהם היו מרחמים עלי ועל בני בנותיהם: הבאת יום קראת הבאתי והבאת עליה׳ יום המועד שקראת עלי: ויהיו כמוני ברעה: תבא כל רעתם לפניך יזכרו ויפקדו עונותם לפניך:

אבן עזרא

תבא

לדבר פירוש אחר ותרד פלאי׳ כמו ותספוד מענין וירדתי על ההרי׳ נכה על ההון מצרים והורידוהו וכן אריד בשיחי וכלהם שני עיקרין ירד וריד י׳ כאשר ראתה כי באו מקדשה עמון ומואב שלא קדמו אותם בלחם ובמים בצאתם ממצרים מרוב אכזריות לבם הוצרכה לתת להם כל מחמדיה כ׳ לא היו מעשים הרעבים רק כל עתה ואחר שנתנה כל מחמד באוכל דמתה לזולל שתתן כל מה שיבוקש ממנה למלאות תאותה ל׳ מתפללת שלא יבא אליכם כמו שבאה אלי הבידו לי אם יש מכאוב כמכאובי ואתכחש מ׳ דמתה מדון אפו לאש ירדה מן השמים והגיע עד העצם ואין לה יכולת לברוח ועולל מיום כלאם כי רשת פרושה והיא משיבה לאחור והאש בעירה עד שיסבב שוממה ויש דוה שתנות לעתים ידועות ואת כל היום דוה נ׳ דמתה העוכות לשריגים של גפן שתולדתם לאחוזים כל עץ גבוה ויגבהו ואלה נתגבי כמו עזבני וכן על כן לא נתתיך ובשעם ביד העוונות ויתכן ביד האויב בעבור בפשעים: ס סלה נתנה ביד צר כי אבירים אנשי המלחמה דרכם הלך במסלה והם בקרבה וכאלו הקדים קרואים לבא לשבור הבחורים בעלי הכח ונגרו דמיהם כדם ענב בגת ע׳ אמרה ירושלם שהיא בתולת בת יהודה על הרעות שהזכרתי אני בוכה ועת אחר עת תרדנה עיני דמעות ואין לי מנחם ובני שגלו שוממים כי גבר אויב הבר עליהם פ׳ גם צוון עיר המלוכה בקשה מנחם ואין כי השם גזר על יעקב והוא צריו מכל סביביו ויעמאו ירושלם ותהי כנדה צ׳ צדיקה הדין והיא אומרת שמעו נא כל העמים שראיתם בתולותי ובחורי נשבו כי בעוני נשבו ק׳ קראתי לנכרים שהכני אולי יתנו לי עזרה והמה רמוני כי כל יוצאי מתו ברעב והכהנים שמתפללים בעדי והזקנים אנשי עצתי רק נשארו מהבחורים ומן הבתולות שיש להם כח לסבול וגם הם

תבא תיטול ליום דינא
דבא כל בישתהון די אבאישו
לי קדמך ותסתקף לרהון
היכמה דאיסתקפתא עלי על
כל סני אות מרורי ארום סגיאו
אנחתי ולבי תליש :

איכה א כדין יקוץ יי
השלך חגיגה ה — בתקוף רוגזיה ית
כנשתא דציון טלק משמיא
לארעא תושבחתא דישראל
בלע ה' גטין נו — ולא דכיר בית מוקדשא דהוה
גלוגדקא דרגלוהי ולא חס
עלוהי ביום תקוף רוגזיה :
בלע שיצי יי ולא חס ית
גדע בחרי ס — כל עידית יעקב פגר ברוגזיה
כרכי כנישתא דבית יהודה
אמטי לארעא אפים מלכותא
והם רברבנהא : גדע
מיצן בתקוף רגז ית כל יקריה
דישראל אתיב לאחורא יד ימיניה ולא סיע לעמיה מן קדם בעיל דבבא
ואדליק בבית יעקב כאשתא דמשלהבא אכלת חזור חזור :

כ רפי — קראת ויהיו כמני : תבא כל
רעתם לפניך ועולל למו
כאשר עוללת לי על כל
נ' — פשעי כי רבות אנחתי ולבי
נ' — דוי :

ב' — איכה יעיב באפו אדני את
בת ציון השליך משמים ארץ
נ' — תפארת ישראל ולא זכר
הדום רגליו ביום אפו : בלע
ולא ק' — אדני לא חמל את כל נאות
יעקב הרס בעברתו מבצרי
בת יהודה הגיע לארץ חלל
נ' ס' — ממלכה ושריה : גדע בחרי
אף כל קרן ישראל השיב
נ' — אחור ימינו מפני אויב ויבער
ביעקב

דרך

אבן עזרא

כשבור ד' והייתי צועקת לשם ומתוד' כאש' ראיתי
חרב הנר משכל' בחוץ ובבית רעב כמות · ש'
שמעו אויבי הנזכרים למעל' ואין מנחם מהם
והאויבי' שמעו צעקותי ושמחו כי אתה שמחתם
וקרבת היום שקראת' ובאו במצותיך עד שהיו
כמשלי' לי ויתכן להיו' פירושו לעתי' לו תבוא היו'
שקראת ביד הנביאי' ויארע להם מה שאירע לי'
ת' עם להשבעו' רעת' כאש' עשית לי בעבו' פשעי
כי לבי דוי עד שיהיו כמוני כאש' פשעו כשהשבך:
א' איכה יעיב · י"א יעיב מעב כמו יחשיך
והנכון ינביה עד עב' הדום דמות כסא
קטן לרגלים · ב' ש"ף נאות במקו' וי"ו כמו בות
רועי' וכן תתאו לכם · ג' ויבער פועל עומ' ויאם'
אף והנכון שהוא שב אל בחרי אף · ד נצב ימינו
בנין כפעל ויש ימין זכר כאחרי בכח · ה' וירב
בג' נקודו' תחת היו"ד מהבנין הכבד הנוס' תאני'
שתי"ו נוסף מגזרת ואנו ואבלו · ויתמם

רש"י

ועולל למו · ופעול למו כמו גם במעלליו יתנכר
וכפרי מעלליו :
איכה יעיב · יאפיל כד"א והשמים התקדרו
בעבים : משמים ארץ · לאחר שהגביה' עד
לשמים השליכם לארץ בבת אחת ולא מעט מעט
מאיגר' רמא לבירא עמיקתא : הדום רגליו · שרפרף
מרגלותיו וזה ב"ה · נאות יעקב · בתי יעקב לשון
נוה : הגיע לארץ · השפילם לארץ : חלל ממלכה
ושריה · אלו ישרא' שהיו קרוי' ממלכ' כהני' : ושריה ·
מדרש אגד"ה אלו שרים של מעל' שהחליף המזל' על
האור מיכה על המים והחליף כל הממוני' לפי שהיו
ברשעי ישרא' בעלי שם המפור' ומזכי' הם שישביעו
את השרי' מעל' להציל' מאש ומים ומחר' זעכשו כשהי'
משביע את שר האש בשמו והוא משיב אין ממשל' זו
בידי וכן כולם : השיב אחור ימינו · השיב עצמו
כמשיב אחור ימינו מלהלחם בעד בניו :
דרך

ביעקב כאש להבה אכלה
סביב: דרך קשתו כאויב
נ' וס' כנר נצב ימינו כצר ויהרג כל
מחמדי עין באהל בת ציון
נ' ר"ף נסי' שפך כאש חמתו: היה אדני
כאויב בלע ישראל בלע כל
ארמנותיה שחת מבצריו
כ' וס' וירב וירב בבת יהודה תאניה
נ' ינ' כ"כ ואניה: ויחמס כגן שכו שחת
נ' חס' מעדו שכח יהוה בציון
כ' קרוסמקף' מועד ושבת וינאץ בזעם אפו
נ' מלך וכהן: זנח אדני
נ' מזבחו נאר מקדשו הסגיר
ס' כתי' כן ביד אויב חומת ארמנותיה
ס' נ' י"א קול נתנו בבית יהוה כיום
מועד: חשב יהוה
להשחית

דרך: מתח קשתיה ורנס עלי גירין כבעיל דבבא אתעתד על יד ימיניה דנבוכדנצר וסיעתיה כאילו הוה מעיק לעמיה ישראל וקטל כל עולים וכל דמרגגין לחזו עינא במשכן כנשתא דציון שרא כביעור אשא רוגזה: היה הוה יי דמי כבעיל דבבא שיצי ישראל שיצי כל בירניתא חביל כל קירוי פציחתא ואסגי בכנשתא דבית יהודה אבילותא ואנינותא: ויחמס ושרש כגינתא בית סוקדשיה חבל אתר מוומן לכפרא על עמיה אנשי יי בציון חדות יומא טבא ושבתא ושנא בתקוף רוגזיה מלכא וכהניא רבא: זנח אשלי יי מדבחיה בעט מקדשיה מסר ביד בעיל דבבא שורי בירנייתא קלא יהבו בבית סוקדשא דיי כקל עמא בית ישראל דמצליין בגויה ביומא דפסחא: חשב חשב יי לחבלא שור כנשתא דציון מאט משקולתא ולא

אתיב

רש"י | אבן עזרא

דרך קשתו • לפי שכך דרך קשת שהם אוקים לשום רגלו עליה כשהוא כופפה לכך נכתב בלשון דריכה • שפך כאש חמתו • כך חבור המלה שפך חמתו שהיא

ו' ויחמס חסף כחמסו עקביך • שכו וסכתו כמו סכו ותקנו • מועדו כמו באי מוע' • ז' נאר הנו"ן שרש נארת ברי' עבדך כמו עזב או עז' • נטה

כאש כי לא מכינו שפיכה של אש אלא אצל חמה כדכתיב שפוך חמתך על הגוים: וירב בבת יהודה • הרבה בכנסת יהודה: תאניה ואניה • צער ויללה: וירב נקוד יו"ד קמץ קטן שהוא לשון הרבה את אחרים וירב העם ויעצמו מאד נקוד חירק שהוא לשון רבה הוא את עצמו וכן כל תיבה שפעל שלה בה"א כגון פנה זכה בכה כן דרכה לשמש כשהוא מחסר ממנה ה"א כשהוא מדבר על עצמו נקוד חירק כגון ויפן פרעה וכשהוא מדבר על אחרים נקוד קמץ כגון ויפן זנב אל זנב ויגל יהודה מעל אדמתו ויגל מלך בבל את ישרא' אשורה: ויחמוס • לשון כריתה וכן יחמוס כגפן בסרו נחמסו עקביך: כגן • כמו שגוזזין ירקות הגנה: שוכו • מעונתו שכו כתיב שסוכך חמתו על בניו בחורבן ביתו כן נדרש במדרש קינות: שחת מועדו • בית קדשי הקדשים ששם היה נועד לבניו שנאמר ונועדתי לך שם: מלך וכהן • צדקיהו המלך ושריהו כהן גדול: ניאר • ביטל וכן נארת ברית עבדיך: כיום מועד • שהיו שמחים ומשוררים בתוכו בקול רם כן נתנו האויבים בקרבנו קול שמחה: חשב ה' להשחית • זה ימים רבים שעלתה על דעתו כך שנאמר כי על אפי ועל חמתי היתה לי העיר הזאת להסירה מעל פני:

נטה

להַשְׁחִית חוֹמַת בַּת־צִיּוֹן נָטָה
קָו לֹא־הֵשִׁיב יָדוֹ מִבַּלֵּעַ ג'
וַיַּאֲבֶל־חֵל וְחוֹמָה יַחְדָּו ג' ס"פח'
אֻמְלָלוּ׃ טָבְעוּ בָאָרֶץ ס' זעיר' חן
שְׁעָרֶיהָ אִבַּד וְשִׁבַּר בְּרִיחֶיהָ ח"נ פתחין
מַלְכָּהּ וְשָׂרֶיהָ בַגּוֹיִם אֵין פ"ג
תּוֹרָה גַּם־נְבִיאֶיהָ לֹא־מָצְאוּ ד' בליש'
חָזוֹן מֵיְהוָה׃ יֵשְׁבוּ לָאָרֶץ ו' נל' בליש'
יִדְּמוּ זִקְנֵי בַת־צִיּוֹן הֶעֱלוּ
עָפָר עַל־רֹאשָׁם חָגְרוּ שַׂקִּים ג'
הוֹרִידוּ לָאָרֶץ רֹאשָׁן בְּתוּלֹת
יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ כָּלוּ בַדְּמָעוֹת עֵינַי ג'
חֳמַרְמְרוּ מֵעַי נִשְׁפַּךְ לָאָרֶץ
כְּבֵדִי עַל־שֶׁבֶר בַּת־עַמִּי ג'
בֵּעָטֵף עוֹלֵל וְיוֹנֵק בִּרְחֹבוֹת ג'
קריה

אתיב ידיה מלשיצאה ואביל
ספסנא ושורא כחדא
אתפגרו: טבעו טמעו
בארעא תרעהא על די ניכסו
חוירא ואובילו מן דמיה
עליהון הוביד ותבר
טוותהא מלכהא ורברבנהא
גלו ביני עממיא על דלא
נטרו פתגמי אוריתא באילו
לא קבילו יתה בטורא דסיני
אף נביאהא אתמנע מנהון
רוח נבואת קודשא ודלא
אתאמר להון פתגם נבואתא
מן קדם יי: ישבו יתבין
על ארעא שתקין סבי
כנשתא דציון אסיקו עפר
סמלה על רישיהון קמארו
סקין על בסריהון אחיתו
לעפרא דארעא רישיהון
בתולתא דירושלם: כלו ספקו ברמען עיני אידנארן מעי אתשד
לארעא כבדי על תביר כנישתא דעמי כדו דצחו עולמיא ויניקיא
בפתאות

ויאבל חיל פסחים עו
טבעו סוטה ט קמא כב
ישבו לארץ נדרים סה

אבן עורא

ח' נטו קו תהו · אל כמו ותעמוד בחל והוא מקום סביב חומה: ט אבד ושבר שב אל השם הכתוב בפסוק ראשון: י' ראשן שער ראשן או כמשמעו: כ' חמרמרו כראשון· בעטף בחסרון ה"א מבנין נפעל כמו בהרג הרג:

רש"י

נטה קו: של משפט ליפרע על עונינו: מבלע · מהשחית: חיל וחומה · שורא ובר שורא חומה נמוכה שכנגד חומה גבוהה: טבעו בארץ שעריה · מדרש אגדה לפי שחלקו כבוד לארון שנאמר שאו שערים ראשיכם לפיכך לא שלטה בהם בריה וטבעו בארץ

סי"ן

ורבותינו אמרו מעשה ידי דוד היו לפיכך לא שלטו בהם אויבים: אין תורה · אין בהם מורה הוראה: ישבו לארץ וגומר · כמשמעו ומדרש אגדה נבוכד נצר הושיבם לארץ כשמרד בו צדקיהו ועבר על שבועתו בא ויושב לו בדפנה של אנטוכיא ושלח בשביל סנהדרין ובאו לקראתו וראה אותם אנשים של צורה והשיב אותם בקתדראות של זהב ואמר להם סדרו לי תורתכם פרשה ופרשה ותרגמוה לי כיון שהגיעו לפרשת נדרים אמר להם אם הוא רוצה לחזור יכול הוא לחזור אמרו לו ילך אצל חכם ויתיר לו אמר להם אם כן אתם התרתם לצדקיהו את שבועתו צוה ושמטום והושיבם לארץ וקשרו שערות ראשם בזנבות הסוסים וגררו: חמרמרו · רגו"לירט בלע"ז דרך בני מעים כשמשליכם אדם לאור הם כוולי' ומתחמרמרי': בעטף · פשמי"ר: מה אעידך ומה אדמה לך: לומר לך מה מתמהי על שברך הלא אף לאומה פלוני' אירע כמותך:

מה

נ'וס'נסמת' קריה : לאמתם יאמרו איה
ז'• נ'•נ' דגן ויין בהתעטפם כחלל
נ' ברחבות עיר בהשתפך
נ' נפשם אל־חיק אמתם :
ג'• נ' מה־אעודך מה אדמה־לך
ד' הבת ירושלם מה אשוה־לך
נ ואנחמך בתולת בת־ציון כי־
ד'• נ' גדול כים שברך מי ירפא־
לך : נביאיך חזו לך שוא
ותפל ולא־גלו על־עונך
ס׳תקן' להשיב שביתך ויחזו לך
ב'למערבאי משאות שוא ומדוחים :
חסר יו"ד ספקו עליך כפים כל־עברי
נ'אס'נל'• דרך שרקו ויניעו ראשם על־
י"ב בת ירושלם הזאת העיר
ה' רפין
ד' שיאמרו כלילת יפי משוש
לכל־הארץ : פצו עליך פיהם
נ' כל־איביך שרקו ויחרקו־שן
אמרו

בפתאות קרתא : לאמתם לאמהן אמרין רובנא דישראל אן עיבור וחמר כד חוו צחיין כקטל דחרבא מן צחותא בפתאוות קרייתא כד אתשת נפשהון מן כפנא לגו עטף אמהון : מה מה אסהיד בך ומה אתא מרמי לך כנישתא דירושלם מה אחכיר לך אהי מנחם ליך בתולתא דכנשתא דציון ארום סגי תבריך כסגיאות תכיר גללי ימא רבא כעידן נחשוליהון ומן הוא אסיא די יסי יתיך מן מרעיך : נביאיך נביאי שקרא די בינך הינון אתנביאו ליך שקרא ורליות משש לנבואתהון ולא פרסימו ית פורענותא דעתיד למיתי עליך בגלל חוביך לאחדרותך בתיובתא אלהן נבאו ליך נבואת שקר ומילי טעוותא : ספקו שפקו עליך ידיהון כל עוברי אורחא שריקו בספותהון וטלטילו ברישיהון על כנישתא דירושלם אמרו בפומהון הדא היא קרתא דהוו אמרין אבהתן דמלקדמין דהיא גמירת נואי ושופרא חדוות לכל יתבי ארעא : פצו פתחו עליך פומהון כל בעלי דבביך שרקו בספותהון ועסיאו

פצו עליך סנהדרין קד

רש"י

מה אשוה לך ואנחמך · כשבאה צרה על אדם אומר לו אף בפלוני עלתה כך תנחומים הם לו : שוא ותפל · דברים שאין בהם טעם ובלשון לע"ז אפלטשרי"מנט : ולא גלו על עונך · להוכיחך דרכך על פניך : להשיב שבותך · ליסר משובותיך לשון שובבה שובבים וילך שובב : ומדוחים · שדיחך מעלי : שרקו · כופח כפיו סיבל"ר בלע"ז ודרך אדם לעשות כן כרואה דבר חשוב שחרב וכלה : כלילת יופי · כל היופי היה שלה : פצו עליך פיהם · משני פה סקדים פ"ה לע"ין מפני שהיו אומרים בפיהם מה שלא ראו

אבן עזרא

ל' שי"ן בהשתפך קודם תי"ו התפעל כמו וישתמר : מ' אעידך מגזרת עדות : נ' ותפל כמו שוא וכן היאכל תפל שאין לו טעם מדרך ישרה וכן לא נתן תפלה · משאות כמשא' וכן משא דמשק · ומדוחים שהדיחו מדרך ישרה : ס' כלילת יופי מגזרת כל : פ' פצו פתחו

אמרו בלענו אך זה היום
שקוינהו מצאנו ראינו: עשה ג׳ וכ׳ כ׳
יהוה אשר זמם בצע אמרתו ר״פ ב׳ · ג׳
אשר צוה מימי קדם הרס
ולא חמל וישמח עליך אויב ג׳
הרים קרן צריך: צעק לבם ט׳
אל אדני חומת בת ציון י״ד נסיפ׳
הורידי כנחל דמעה יומם ג׳
ולילה אל תתני פוגת לך אל ג׳
תדם בת עינך: קומי רני ג׳
בליל לראש אשמורות נ״ילה ק׳
שפכי כמים לבך נכח פני כ״ד
אדני שאי אליו כפיך על נפש י״ד נסי׳ ס׳
עולליך העטופים ברעב ב׳ חד חסר׳
בראש כל חוצות: ראה ב׳ א׳ חס׳ ל׳ נ״ה
יהוה והביטה למי עוללת ב׳ ונסיפ׳
כה אם תאכלנה נשים פרים י״ח עכו׳
אס אס

עללי

אהרן ועסיאו בשיניהון ואמרו
שיצינא בית מקדשא יומא דהוינא
מתינן אשכחנא חזינא:
עשה עבד יי מה דחשיב
גמר מימר פומיה די פקיד
למשה נביא מן יומין קדמאין
דאי לא נטרין בני ישראל ית
פקודיא דיי עתיד לאתפרע
מנהון פגר ולא חס ואחדי
עליך בעיל דבבא ארים יקר
מעיקיך: צעק צוח לבהון
קדם יי ברחמים עליהון שורא
יקרא דציון וילוי כנחלא
דמעין יממ וליליא לא תתנין
תנחומין לצעריך לפינא
צלותא די לך ולא תשתוק
עינך מלסרמע: קומי
קומי כנשתא דישראל דשריא
בגלותא עסוקי במשנה
אם תאכלנ׳ בליליא ארום שכינתא דיי
יומא לח׳ שריא לקבליך ובפתגמי
סנהדרין ז׳
אוריתא בשיחוי שפרפרא שריאי היך מיא עתקומית ליביך והדרי
בתיובתא וצלי איבבית כנשתא כל קבל אפי יי טולי לותיה בצלו ידיך
על נפשת עולליך דצחין בכפנא בריש כל סחוין: ראה חזי יי ותהי
מסתכל מן שמיא למן אסתקיפתא כדנן אם חזי לבנתא דישראל למיכל
פירי בטניהון עולימיא רגינתא דהוו מלפפין בסדינין דמלתיה אגרת

מדת

אבן עזרא

פתחו יפלה פיהו: ע׳ בלע כלה וכן וידיו
תבלענה: צ׳ פוגת דבק והטעם פוגת עין
מגזרת ויפג לבו: ק׳ רני הרמת קול בשיר אחו
ענהו וכן ותעבר הרנה במחנה: ר׳ טפוחים
מגזרת טפח כמנהג הנשים עם ילדיהם קטנים
שישכו: ש׳ שכבו מטעם ושכבתי עם אבותי:
ת׳ מגורי מגזרת גורו לכם מפני חרב וי״א
שהטעם אנשי מגורי:

רש״י

ראו בעיניהם: בצע אמרתו כלה גזרתו כמו
יתרידו ויבלעני: אשר צוה מימי קדם מה
שכתוב בתורה ויספתי ליסרה אתכם שבע:
פוגת הפגה הפסקה טריש״א בלע״ז כמו ויפג לבו:
בת עינך שחור על עין שקורין פרוני״לא:
אשמורות שתי חלקי הלילה שהלילה נחלקת
לשלשה חלקים כמו שאמרו רבותינו במסכת
ברכות: העטופים אשפמי״ן בלע״ז:

עוללי

פירוש הטעמים

איכה יעיב לא הגביה השם את ציון רק באפו כדי להשליכה ממקום גבוה: ב׳ והשפיל
הגברים והלל מלכה שהיו דרי במגדל ודמון: ג׳ גדע כל קרן ישראל השפיל
מלכות

ו׳חס׳ גליפ׳ עֹלְלֵי טִפֻּחִים אִם־יֵהָרֵג
ז׳ בְּמִקְדַּשׁ אֲדֹנָי כֹּהֵן וְנָבִיא׃
שָׁכְבוּ לָאָרֶץ חוּצוֹת נַעַר
וְזָקֵן בְּתוּלֹתַי וּבַחוּרַי נָפְלוּ
בֶחָרֶב הָרַגְתָּ בְּיוֹם אַפֶּךָ
ג׳ ונסיב׳ טָבַחְתָּ לֹא חָמָלְתָּ׃ תִּקְרָא
י״א כְיוֹם מוֹעֵד מְגוּרַי מִסָּבִיב
ל״ב · ג׳ וְלֹא הָיָה בְּיוֹם אַף־יְהוָה פָּלִיט
ו׳ · ג׳ וְשָׂרִיד אֲשֶׁר־טִפַּחְתִּי וְרִבִּיתִי
ו׳ · ג׳ אֹיְבִי כִלָּם׃

מרת דינא והון אמרת אם חזי למקטל בבית מוקדשא דיי כהנא ונביא כמה דקטלתון ית זכריה בר עדו כהנא רבא ונביא מהימן בבית מוקדשא דיי ביומא דכפוריא על דאוכח יתהון דלא תעבדון דביש קדם יי׃ שכבו דמכו על ארעא דמחוזין עולימיא וסביא דהוו רגילין למשכוב על כרין דמילת ועל ערסין דשן דפיל בתולתי ורובי נפלו קטילין בחרבא קטלתא ביום רוגזך נכיסתא ולא חסתא׃ תקרא תהי קרי חירותא לעמך בית ישראל על יד משיחא היכמה דעברת על יד משה ואהרן ביומא דפסחא דאתכנשין עולימי חוור חוור מן כל אתר דאתבדרו תמן ביומא תקיף רוגזך יי ולא הוה כהון שיזבא ושארא דרפיפית בסדינין ורביתי בתפנוקי מלכין בעלי דבבי שיציאונון׃

אני

רש״י

עוללי טפוחים ילדים רכים שעודן גד״ל בטפוחי אמותם ורבותינו דרשוהו על דואג בן יוסף שהיתה אמו מודדתו בטפחים בכל יום לתת זהב לבית המקדש לפי מה שהיה גדל ולבסוף אכלתו: אם יהרג במקדש ה׳ כהן ונבי׳ רוח הקודש משיבתם וכי נאה לכם שהרגתם את זכריה בן יהוידע כמו שכתו׳ בדברי הימים שהוכיחם כשבאו להשתחוות ליואש ועשאוהו ע״א ורוח לבשה את זכריה בן יהוידע והיה כהן ונבי׳ והרגוהו בעזרה: תקרא כיום מועד כמו קראת ולשון הווה הוא: מגורי שכיני הרעים להאסף עלי להשחית: אשר טפחתי ורביתי אויבי כלם הילדים אשר טפחתי וגדלתי אותם בא האויב וכלה אותם:

אני

אבן עזרא

ממלכות: ד׳ לא די שלא נלחם עם הצר אלא שהשיב אחור ימינו כאילו אין כח לו עד ששב כאויב וטעם באהל אם תפול האש בו הכל יאכל מיד: ה׳ בלע יש׳ על גלות שומרון והיה יהודה אחרי גלות השבטים כאבנה: ו׳ ואחר כך גלה שכו שהוא מקום הלביר וטעם כגן אשר נפלו עליו. וטעם מלך וכהן שהכהן מורה את המצות והמלך משמר התורה בכחו ולשניהם נתן תורה: ז׳ חומת ארמנותיה שב אל המקדש וקול נתנו הצרים בבית ה׳ מרוב שמחתם כאשר היו ישראל עושים במועדם: ח׳ ללכד הבית כי נפלה חומת העיר ונבקעה: ט׳ כאשר טבעו שעריה הלך המלך בגולה ונשאר בלא משנה תורה וגם הנביאים נפסקה נבואתם מהם בארץ נכריה: י׳ על שנפלה גבהות ציון ישבו על עפר הזקנים בגולה והבתולות לא השמחנה בחופתן: כ׳ וכל אחד מן הזקנים אומר כלו בדמעות עיני כאשר יזכור ימי הרעב בציון: ל׳ האם היא המינקת על כן זכר האמות ולא זכר האבות: מ׳ מי עדים שאירע להם כך ואם השבר גדול כים לא ימצא רופא אחר לו: נ׳ כל זה בא אליך בעבור נביאיך ולא נביאי השם: ס׳ יש נאנחים עליך כאשר שמחת ויש מניעי׳ ראש ומלעיגים: פ׳ הרחיבו פה כל האויבים: ע כי השם

אלא

אֲנִי הַגֶּבֶר רָאָה עֳנִי בְּשֵׁבֶט עֶבְרָתוֹ׃ אוֹתִי נָהַג וַיֹּלַךְ חֹשֶׁךְ וְלֹא־אוֹר׃ אַךְ בִּי יָשֻׁב יַהֲפֹךְ יָדוֹ כָּל־הַיּוֹם׃ בִּלָּה בְשָׂרִי וְעוֹרִי שִׁבַּר עַצְמוֹתָי׃ בָּנָה עָלַי וַיַּקַּף רֹאשׁ וּתְלָאָה׃ בְּמַחֲשַׁכִּים הוֹשִׁיבַנִי כְּמֵתֵי עוֹלָם׃ גָּדַר בַּעֲדִי וְלֹא אֵצֵא הִכְבִּיד נְחָשְׁתִּי׃ גַּם כִּי אֶזְעַק וַאֲשַׁוֵּעַ שָׂתַם תְּפִלָּתִי׃ גָּדַר דְּרָכַי בְּגָזִית נְתִיבֹתַי עִוָּה׃ דֹּב אֹרֵב הוּא לִי אֲרִיה בְּמִסְתָּרִים

אֲנִי אֲנָא גַּבְרָא דַּהֲוָא עֲנֵיי בְּחוּטְרָא דְּרָדֵי בְּרוּגְזֵיהּ׃ אוֹתִי יָתִי דְּבַר וְאוֹבִיל חֲשׁוֹכָא וְלָא לְאַנְהָרָא׃ אך בְּרַם בִּי יָתוּב יִתְגַּלְגַּל עֲלַי מַחְתֵּיהּ כָּל יוֹמָא׃ בלה עַתֵּק בִּסְרִי מִמַּכְתָּשִׁין וּמַשְׁכִּי מִן מַחְתָּא תְּבַר גַּרְמִי׃ בנה בְּנָה עֲלַי כַּרְקוֹמִין וְאַקֵּף קַרְתָּא וְעַמַּר רֵישֵׁי עַמְמַיָּא וְשַׁלְהִי אִנּוּן׃ במחשכים בְּבֵית יִיסוּרִין דַּחֲשׁוֹכָא אוֹתְבַנִי כְּמִיתִין דְּאָזְלִין לְעָלְמָא אוֹחֳרָן׃ גדר סְגַר בַּתְרַי בְּנְיָן דְּלָא אֶפּוֹק מִן טְרִיקָא יַקַּר עַל רִגְלוֹי כְּבָלִין דִּנְחָשָׁא׃ גם אַף אֲרוּם אֶצְוַח וַאֲצַלֵּי אַסְתַּתִּים בֵּית צְלוֹתִי׃ גדר סְגַר אוֹרְחַי בְּסַרְמִירִין פְּסִילָן שְׁבִילֵי קִרְוַי׃ דב דּוּבָּא מַכְמַן הוּא לִי אַרְיָא דְּמִיטַּמַּר בִּכְבִישָׁא׃

במחשכים כירים סל סנהדרין כל האנילים ה

גם כי אזעק ברכות לב מניעה כט נתיבותי ר"ה כג

אבן עזרא

מלא את אשר דבר ביד עבדיו הנביאים הקדמונים׳ צ׳ מועק לב צריך והטעם כי נתנו צעקות כנגד השם והם אמרו לחומת בת ציון שתבכה׃ ק׳ ותאונן על עולליה והמתים ברעב ותאמר כן׃ ר׳ שהנשים אוכלות בניהן והנביאים והכהנים יהרגו במקדש והמפרש כי על זכרים ידבר דרך דרש׃ ש׳ מתו נערים וזקנים בתולות ובחורים׃ ת׳ כאילו קראת כל הפחדים שהיו לי וקבצתם סביבי ואשר טפחתי הם הקטני׳ ואשר רביתי הם הגדולי׳ כמו ורבי המ׳ק׳ כלם אויב אחד יכול לכלותם׃ אני הגבר אמרו קדמונינו ז״ל כי זאת המגלה ירמיה כתבה אם כן יהיה הוא האומר אני הגבר או יאמר כל אחד מישראל׳ עני סמוך ויחסר מקום השבות או הגלות וראה מות ראיתי וכן ונשאר אני׃ בעברתו שב של אויבי כלם וי״א שהוא שב של אף השם ואיננו נכון בעיני וזה המקונן אמר כי הגבר היה מענה אותו בשבט עברתו׃ א׳ ונהג אותי ממקומי במקום חשך׃ א׳ המפרש וי״ו בעברתו על השם יפרש יהפך ידו מכתו כמו בנה יד ו

רש״י

אני הגבר ראה עני׃ היה מתאונן ירמיה לומר אני הגבר ראה עני אשר ראה עוני מכל הנביאי׳ שנתנבאו על חורבן הבית שבימיהם לא נחרב הבית כי אם בימי׃ בשבט עברתו׃ של רודה ומכה הוא הק״בה׃ אך בי ישוב׃ אני לבדי לוקה תמיד כי כל תשובות מכותיו עלי׃ ראש ותלא׳ כמו ראש ולענה ומדרש אגדה ראש זה נבוכד נצר לגלות יהויכין ותלאה כנוזר אדן שגמר המכה בימי צדקיהו והלאהי׃ גדר בעדי׃ עשה חומה לנגדו לאיות כלוא׃ ולא אצא׃ הושיב שכינותי מתכות ונייסות של אורבים׃ הכביד נחשתי׃ עשה לרגלי נחושתי׳ כבדים שלא אוכל לילך פיר״יוש בלע״ז׃ שתם תפילתי׃ סתם חלונות הרקיע בפניה׃ נתיבותי עוה׃ אם באתי לצאת איני יוצאה בדרכים הסלולים בדרך ישרה מפני שאויבי׳ ואצא דרך עקלתון׃ דוב אורב הוא לי׃ הק״בה ב׳ הבשר והעור

מסרה		תרגום
ב׳ רפי׳	במסתרים: דרכי סורר	דרכי אורחי סרב ושסעני אחרן
ג׳	ויפשחני שמני שומם: דרך	שויני צדו: דרך מתח
ו׳ וכתי׳ א׳	קשתו ויציבני כמטרא לחץ:	קשתיה ועתדני היך פלגליסא
ג׳ ר״פ · ג׳	הביא בכליותי בני אשפתו:	לגירא: והביא אעיל
חס׳ · ג׳	הייתי שחק לכל עמי נגינתם	בכליותי גירי תיקיה:
ד׳ קמ׳ בנגון	כל היום: השביעני במרורים	הייתי הויתי חוכא לכל
	הרוני לענה: ויגרס בחצץ	פריצי עמי ומוסרן עלי כל
ג׳	שני הכפישני באפר: ותזנח	יומא: השביעני אשבעני
ג׳ · ג׳ וקף	משלום נפשי נשיתי טובה:	מרירת חינן ארווני גירא:
ג׳ · פ׳ נתרי	ואמר אבד נצחי ותוחלתי	ויגרס ורוצץ בפרידן
ג׳ס׳ · ג׳	מיהוה: זכר עניי ומרודי	שיני כבע יתי בקטמא:
ג״ן	לענה	ותזנח וקצת מלמשאל
		שלם נפשי אנשיתי טיבותא:
		ואמר ואמרית תוכח

ותזנח שנת כה נשיתי טוב׳ נדרים ג

תוקפי וטובא דהויתי אוריך מן קדם יי: זכר אדכר עגוי נפשי
ופסח דאסרירו בי סנאי ואשקין יתי גידין וכישי חיון:

רש״י

הם״ נס נהפך לי ללוש אורב: דרכי סורר. לשון סירים קוצים סורר קוץ אותם מפור קוצי׳ בדרכי׳ ויפשחני. לשון פיסוק הרגלים שהעובר על הדרכי׳ שאין מופני׳ צריך להרחיב צעדיו ויש דוגמא בלשונתלמוד האי מאן דפסח דיקל׳: ויציבני כמטר׳. העמידני לנגד חיציו לירות בי כמטרה אשב״יולא בלע״ז: בני אשפתו: חצים שנותנין בתוך אשפה שקורין קו״יברא: ויגרס. וישבר ודוגמתו גרסה נפשי וכן גרש כרמל: בחצץ. אבנים דקים שבתוך העפר שהיו לשין עיסתן הגולים בתוך הגומות שחופרין בקרק׳ והפת נכנס לתוכה כשאו׳ בק״בא ליחזקאל עשי לך כלי גולה לשתות בו ללוש בתוכו חררה קטנה כדי שילמדו הם ויעשו כן כענין שנאמר והיה יחזקאל לכם למופתוהם היו משחקים עליו ולא עשו כן סוף שכשתלו שיניהם: הכפישני. כפה אותי באפר ככלי הכפוי על פיו ארכטי״ר בלע״ז ויש אומ׳ מחסנס פישון בגמ׳ במדה הכפושה מדד: ואומר אבד נצחי. אמרתי בלבי ברוב צרותי אבד עולמי וסברי: מרודי. קומפלו״ינט בלע״ז:

זכור

אבן עזרא

זכור

שירגישו בלב והעצמות שלא ירגישו כסברו · ב׳ ויקף ראש בגרה ותלאות או יהיה כמו ושמי תלואים ויהי הראש לשון נקבה והם׳ א׳ נעלם כה׳ א׳ ושערה לא הפך לבן · ב׳ במחשכי׳ יחשך בתוך מחשך · ג׳ נחשתי כבלי · ג׳ שתם בשי״ן כס״מך וכן השירו ולא ממני · ג׳ הכתיבות הם ידועות יש אומרים כי מנהג הדוב להכריז על הארי והוא רחוק · ד׳ יש אומרים סורר מגזרת סירים וכן הנני שך את דרכך בסירים והישר בעיני שהוא פעל עבר מגזרת כפרה סוררה · ד׳ כמטרא אל״ף במקום ה״א הנקבה והוא מגזרת נוטר · ה׳ דימה שאשפה לבטן הפרה · ה׳ לכל עמי פר׳ שהיו עמי שוחקים ממני או לכל העם שהיה תחת ידי כמו את עמלק ואת עמו או היו״ד נוסף ואין ותפלטני מריבי עמי כמו עמי׳ כי על שאול רמז וכן אמר בראשי׳ השירה ומכף שאול׳ ה׳ בי״ת במרורים נוסף וכן בדמעות שליש ז ו׳ ויגרס כמו וישבר וכן גרסה נפשי · הכפישני אין לו אח והטעם גאלני · ו׳ ותזנח כמו ותמאס · ו׳ נצחי עמידתי בגלם שיש לי כמו ויז נצחם על בגדי וכל מלבושי אגאלתי על הדם שהוא יעמד בחי גבתו ·

זכור

זכור מדכר תדכר ותצלי
עלי נפשי על סיגופא :
זאת דא נחמתא אתיב על
לבי בגין כן אוריך : חסדיו
טיבותא דיי ארום לא פסקו
אדרשים ממיכה יל — ארום לא אתמניעו רחמוהי :
חדשים ניסן וחדתין
מרחיש בצפריא סגיאה היא
טובה א' — הימנותך : חלקי חילקי
סנהדרין לט — יי אמרית נפשי בגין כן אוריך
ליה : טוב טב יי לסוברין
לפורקניה לנפשא דתתבע
אולפניה : טוב טב
ישב בדד פכות ח — לאוריכא ולמשתיק עד
דמטי פורקנא דיי : טוב
טב הוא לגברא ארום יאלף נפשיה לסוברא ניר פקודיא בטליותיה :
ישב יתיב בלחודוהי וישתוק ויסבול יסורין דאתיין עלוהי בגין
יחודא דשמא דיי דמשתלחין לאתפרע מיניה על חובה קלילא דחב
בעלמא הדין בר יחוס עלוהי ויטלינון מיניה ויקבל אפי שרים
לעלמא

לענה וראש : זכור תזכור — נתרי לג' ב'
ותשיח עלי נפשי : זאת — ותשוח ק'
אשיב אל לבי על כן אוחיל : — ג' וס"ג
חסדי יהוה כי לא תמנו כי — ג' וחד
לא כלו רחמיו : חדשים
לבקרים רבה אמונתך : חלקי — ד'
יהוה אמרה נפשי על כן
אוחיל לו : טוב יהוה לקוו — ג'
לנפש תדרשנו : טוב ויחיל — ג'
ודומם לתשועת יהוה : טוב
לגבר כי ישא על בנעוריו : — ג' וס"ג
ישב בדד וידם כי נטל עליו : — ח' ג'
יתן

רשי

זכור תזכור • נפשי את עוניי ומרודי ותשוח עלי כך הוא פשוטו לפי ענין סיטת המקרא • ומ"א זכור תזכור ידעתי ששופך לזכור את שעשו לי אבל תשוח עלי נפשי להמתין עד זמן הזכירה ומכאן ייסד הפייט בזאת ידעתי כי יש לך לזכור אבל תשוח עלי נפשי עד שתזכור : זאת אשיב אל לבי • אחר שאמר לי לבי אבדה תוחלתי מה' אשיב זאת אל לבי ואוחיל עוד ומה היא זאת שאשיב אל לבי חסדי ה' כי לא תמנו • וכל הענין עד מה יתאונן וגו' : כי לא תמנו • כמו כי לא תמו • ויש מפרשים כי לא תמנו כמו האם תמנו לגוע חסדי ה' הם אשר לא תמנו ולא כלינו בעונינו : חדשים לבקרים • מתחדשים הם מספיק מיום אל יום • רבה אמונתך גדולה היא הבטחתך ודבר גדול הו' להאמין בך שתקיים ותשמור מה שהבטחת לנו : חלקי ה' אמרה נפשי • ה' מנת חלקי ודין הוא שאוחיל לו • טוב ויחיל ודומם • וי"ו של ויחיל יתירה כמו וי"ו של ואיה וענה טוב שיחיל אדם וידום ויצפה לתשועת ה' : ישב בדד • מי שאירע לו אבל וצרה ישב בלמוד ויצפה לטובה : וידום • לשון המתנה כמו אם כה יאמרו אלינו דומו ליבוכתן : כי נטל עליו • כי בעל הגזרות נטל עליו הגזירה זו :

אבן עזרא

ז' זכור שם הפועל כמו בוכור בכירם או לשון בקשה לשם : ז' כאשר תזכור נפשי זאת הדעה תשוח עלי • ז' זאת התוחלת : ח' תמנו כמשמעו או הנו"ן תחת חסרון הכפל : ח' חדשים הם החסדים • לבקרים בכל יום כמו לבקרים אכמית • רבה גדלה או כמשמעו : ח' אמרה לי : ט' תדרשנו באמת : ט' וי"ו ויחיל כמו פ"ה רפה בלשון ישמעאל : ט' עול מוסר : י' כי נטל עליו העול : י' ישתחוה לעושה עד בא העפר בפיו : י' בי"ת בחרפ' נוסף כבי"ת השביעני במרורים : כ' יזנח ימאס : כ' והוא כמו ירפה וכן דרך הלשון

כ"ג יתן בעפר פיהו אולי יש
תקוה: יתן למכהו לחי
מטעי' כ"ח ישבע בחרפה: כי לא יזנח
מ"דנפי' ג' לעולם אדני: כי אם הוגה
ל' יו"ק ורחם כרב חסדו: כי לא
ג' ענה מלבו ויגה בני איש:
לדכא תחת רגליו כל אסירי
י"ס ארץ: להטות משפט גבר
נגד פני עליון: לעות אדם
ו' יו"ד נסי' בריבו אדני לא ראה: מי זה
ג' אמר ותהי אדני לא צוה: מפי
עליון לא תצא הרעות
והטוב

לעלמא דאתי: יתן יתן בעפרא פומיה וישתטח קדם ריבוניה מאים אית סבר: יתן יושיט למחי ליה ליסתא בגין דהלתא דיי יסבע קלנא: כי ארום לא ישלי יי לעובדוי לעלם למסרינון בידא דסנאיהון: כי ארום אלהין כרישא יתבר ובתר כן יתוב וירחים לצדיקיא בסגיאות טבוותיה: כי ארום מן בגלל דלא ענא גבר ית נפשיה ואעדי זחיחה מלביה בגין כן לאסתקפא תבירה בבני אנשא: לדכא לסבכא ולכבשא תחות לאכסא רגלוי כל אסירי ארעא: להטות ולמצלי דין דגבר מסכן כל קביל אפי עילאה: לעות למרבא אנש מסכן במצותיה איפשר דמן קדם יי לא יתגלי: מי מן הוא אינש דאמר והות בישתא מתעברא בעלמא אלהין מן בגלל דעברו מה דלא אתפקדו מן פומא דיי: מפי מפם אלהא לא תיפוק בישתא אלהן על ברת קלא רמיזא בגין חטופין דאתרתמליא ארעא ובעידן דבעי למגזר טובא בעלמא מן פום קודשא נפקא:

אהרן
יתן בעפר חגיגה ד
כי לא יזנח חולין ז
כי לא ענה חגיגה יג

מה

רש"י

כי לא יזנח לעולם ה'. לכך טוב לידום: כי אם הוגה. אם האדם מביא עליו יגון בשביל עונו ואח"כ וריחם כרוב חסדיו. הוגה ויגה לשון תוגה הם: כי לא ענה. ויגה בני איש מלבו ומרצונו כי העון גורם: לדכא תחת רגליו. מוסב על כי לא ענה מלבו להיות מדכא תחת רגליו וגו' ולא להטות משפט גבר וגו' ולא לעות אדם בריבו כל אלה ה' לא ראה לא נראה לו ולא עלתה לפניו במחשבתו לעשות כן: לא ראה. לא הוכשר בעיניו שיעוותו כ"ד שלא מעלה אדם בריבו כמו מה ראית כי עשית וגו': מי זה אמר ותהי וגו'. מפי עליון וגו'. ואם באתי לומר לא מידו באה אלי הרעה הזאת מקרה הוא שהיה לי אין זאת כי אם בין רעות בין טובות מי זה אמר ותהי אם ה' לא צוה ומפיו לא תצא הן רעה הן טובה אבל מה יש להתאונן אדם חי גבר על חטאיו כל איש ואיש יתאונן על חטאיו כי הם המביאי' עליו הרעה: (מפי עליון לא תצא אמר ר' יוחנן מיום שאמר הק"בה ראה נתתי לפניכם את החיים ואת הטוב וגו' לא יצא רעה וטובה מפיו אלא הרעה באה מאליה לעושה רע והטוב לעושה טוב לפיכך מה יתאונן למה יתרעם האדם

אבן עזרא

הלשון והיה ה' לי לאלהים: ב' מלבו מרצונו' ויגה אל"ף תחת ה"א והוא מהבנין הכבד הנוסף כמו היגה אחך: ל' לדכא אל"ף לדכא שרש: ל' מלת הטה עם משפט כמו עוות: ל' לא ראה בחכמה להיות כן: מ' יתאונן מגזרת און: נ' נחפשה מבנין הקל: נ' נשא לבבנו כטעם

מה יתאונן / קינ׳ ין פ
נחפשה / ברכות ה
נשא לבבנו / תענית ח ין / יבמות קה
סכות׳ בענן / ברכות לג

והטוב : מה יתאונן אדם חי
גבר על חטאו : נחפשה
דרכינו ונחקרה ונשובה עד
יהוה : נשא לבבנו אל כפים
אל אל בשמים : נחנו פשענו
ומרינו אתה לא סלחת :
סכתה באף ותרדפנו הרגת
לא חמלת : סכתה בענן לך
מעבור תפלה : סחי ומאוס
תשימנו בקרב העמים : פצו
עלינו פיהם כל איבינו : פחד
ופחת היה לנו השאת
והשבר : פלגי מים תרד עיני
על שבר בת עמי : עיני נגרה
ולא תדמה מאין הפגות : עד

ישקיף

נ׳ | חטאיו ק׳ | ל׳ י׳ | כ׳ י׳ ד׳ חס׳ | ל׳ זקף י׳ ל׳ | נ׳ | נ׳ ול׳ כת׳ י׳ כ | פ׳ י׳ נ׳ | ז׳ מ׳ל בליש׳ | ל׳ וא׳ סתיל׳ | נ׳ | נ׳ י׳ כ׳ט | נ׳ וכ׳ כ

מה מרה ממון ישבח
אנש דיחוב על יומי חיוהי
גברא רשיעא על חובוהי :
נחפשה נבלוש אורחנא
ונבקר ונתוב בתיובתא קדם
יי : נשא נטול לבבנא
בריר ונרמי חטוף וגזילן מן
ידנא ונתוב קדם יי אלהנא
שכנתיה בשמי מרומא :
נחנו נחנא מרדנא
סרבנא ומן בגלל דלא הדרנא
לוותך אנת לא שבקת :
סכותה טללתא עלנא
ברגז ורדפתנו בגלותא
קטלתא ולא חסתא : סככתה
טללתא שמיא בעננא יקרא
דילך מן בגלל דלא תעיבר
לוותך צלותנא : סחי
טלטולין ורטושין שויתנא
יתנא ביני עממיא : פצו פתחו עלנא פומהון כל בעלי דבבנא
לסגור עלנא נזרין בישין : פחד איסתא וזיעא הוה לנא מנהון דתיתא
ותבירא : פלגי היך יבלין דמיא זלגת עיני דמען על תבירא דכנשת
עמי : עיני עיני זלגת דמעין ולא תשתוק מלמבכי סדרית באיב
עקתי ומסלל תנחומין לי : עד כרו דיסתכי ויחזי עולבני יי מן

שמיא

אבן עזרא

כטעם וישא משאת · נ׳ אלף אנחנו נוסף ·
ס׳ סכתה מפעלי הכפל · ס׳ סחי מגז׳
וספיתי עפרה כטעם טלטול · פ׳ פצו פתחו ·
פ׳ השאת כמו השואה יהיה בא״לף ראוי
להראות · פ׳ נהרים פלגים הם · ע׳
תדמה כטעם לא תדמה לכל עינו והוא רחוק וה״א
הפוגות כמו תי״ו תרומות ·

ישקיף

רש״י

שאל׳ אם לא על חטאיו · נשא לבבינו אל כפים
כשאנו נושאים את כפינו אל השמים נשא אף
לבבינו עמהם לשוב להשיב לבבינו לפני המק ס
ב״ה) : ד״א אל כפים · אל העננים אל שמים
כמה דאת אמר והנה עב קטנה ככף איש עולה
וכן על כפים כסה אור ומדר׳ רבותינו נשא
לבבינו באמת לא ק״בה כאדם הרוחץ בנקיון
כפיו שמשליך מידיו כל טינוף כי מודה ועוזב
ירוחם והמוד׳ ואינו עוזב כטובל ושרץ בידו : נחנו פשענו ומרינו זה דרכינו ע״י יצר הרע : אתה לא
סלחת · ולך היתה נאה הסליחה כי כן דרכך : סכות באף · סככת את האף להיות מחיצה בינך ובינינו
ותרדפנו בו : סחי ומאוס · הוא ניע בלשון משנה כיחו וניעו שניסח מתוך הריאה ויוצא דרך
הגרון : תשימנו · לשון הווה : פחד ופחת · כשנסנו מפני הפחד נפלנו אל הפחת שוחה :
השאת · לשון שאייה כמו השאת : מאין הפוגות · מאין חליפין והעברה :

עיני

ישקיף וירא יהוה משמים:
עיני עוללה לנפשי מכל
בנות עירי: צוד צדוני כצפור
איבי חנם: צמתו בבור חיי
וידו אבן בי: צפו מים על
ראשי אמרתי נגזרתי: קראתי
שמך יהוה מבור תחתיות:
קולי שמעת אל תעלם אזנך
לרוחתי לשועתי: קרבת
ביום אקראך אמרת אל
תירא: רבת אדני ריבי נפשי
גאלת חיי: ראיתה יהוה
עותתי שפטה משפטי:
ראיתה כל נקמתם כל
מחשבתם

שמיא: עיני בכותא דעיני אסתקפת לסרע נפשי על חורבן פילכי דעמי ונוול בנתא דירושלם קרתי: צוד כמנא כמנו לי היך כצפרא בעלי רבבי על מגן: צמתו עקרו בגובא חיי ורגימו אבנא בי: צפו שטו מיא על רישי אמרית בסימדי אתגזרית מן עלמא: קראתי צליתי לשמך יי מגוב ארעיתא: קולי צלותי קבילתא ביומנא החיא וכען לא תכסי אודנך מלקבלא צלותי לארווחותני בגין בעותי: קרבת קריבתא מלאכא לשזכותני ביומא דצליתי לך אמרת במימרך לא תרחל: רבת נציתא יי לעברין מצותא לנפשי פריקתא מן ידיהון חיי: ראיתה חזיתא יי סרוך דסריכו לי חון דיני: ראיתה גלי קדמך כל נקמתהון כל מזימתהון עלי:

עיני עוללה סוטה מט
נטין נח
קיח פב
צמתו בבור ערכין טו

אבן עזרא

ע' ישקיף כאילו יש לשמים חלון שישקיף ממנו · ע' יש אומרים עיני עוללה כאחרון ויפרשו עוללה כעוללות בציר והישר בעיני שגורת ועולל למו · צ' חנם שב אל איבי · צ' צפו כמו שחו מגזרת אשר הציף: ק' תחתיות מתחתיות התחתיות · ק' לרוחתי שתעשה לי רוחה או עת רוחתי ושועתי · ק' קרוב מלאכיך · ר' מה שהייתי אני רב רבת אתה יי' · ר' עותתי העוות שיעשו לו · ר' נקמתם בפרהסיא · ש' והרפתם בגלוי · ש' עלי לרעתי מנגינתם

רש"י

עיני עוללה לנפשי מכל בנות עירי · ירמיה מספחת כהנים היה ואומר עיני בדמעה עוללה ומיוללה פני עלי נפשי מכל בנות עירי: עוללה · לשון כוול כמו ועוללתי בעפר קרני: מכל בנות עירי · משפחתי יש לה לבכות מכל משפחות העיר שהיתה נבחרת לקדושה ולעבודת הק"בה מכל ישראל: צמתו בבור חיי · בבית הכלא · צמתו · אסרו כמו צומת הגידין · מבעד לצמתך אישריי"טור: וידו אבן בי · ע"פ הבאר כך עשו לדניאל וירמיה ראה ברוח הקודש · צמתו בבור חיי ואע"פ שצמתו בבור חיי שאינו יכול לעלות מתוכו לא שתו לבם גם לזאת עד שידו אבן בי: צפו מים וגו' שבזמן שבא אדם במים עד מתניו עדיין יש תקוה אבל אם צפו המים על ראשו אז אמר אבדה תקותי אבל אני איני עושה כן אלא קראתי וגו': צפו מים · אומות העולם: קרבת ביום אקראך · כך היית רגיל בימים הראשונים לקרב אלי ביום קוראי: רבת ה' ריבי · בימים שעברו: ראיתי ה' עותתי · בדרך הזאת שעוותו בי אויבי:

שמעת שמיע קדמך
בסופיהון יי כל מוסיתהון
עלי : שפתי ס פות קמין
עלי ולהגיונהון עלי כל יומא :
שבתם מותביהון
וקימתהון אסתכל אנא
זמריהון : תשיב תתיב
לחון גמולא בישא יי כעובדי
ידיהון : תתן תתן להון
תבירות לבא ושלי אלותך
שלהי להון : תרדוף
תרדופינון ברוגזא ותשיצינון
מתחות שמי מרומא דיי :

מחשבתם לי : שמעת ג'
חרפתם יהוה כל מחשבתם
עלי : שפתי קמי והגיונם ג'
עלי כל היום : שבתם
וקימתם הביטה אני ג' ג' ג'
מנגינתם : תשיב להם גמול ג'
יהוה כמעשה ידיהם : תתן
להם מגנת לב תאלתך ג' ד'
להם : תרדף באף ותשמידם ג' וא'
ותשמידם
מתחת שמי יהוה : ג'

איכה

אבן עזרא

ש' מנגינתם כמו נגינתם והמ"ם נוסף : ת' גמול כסמוך ובמוכרת טוב : ת' מגנת יש אומרים שדגשות הנו"ן נוסף והוא מגזרת מגן צריך על משקל אכילה והנכון בעיני שהוא מן גגון והגיל : ת' תאלתך מגזרת אלה והתי"ו נוסף כמו תלכת' מיושיבכם : ת' שמי ה' הוא כמו שמיך כמו ואל משה אמר עלה אל ה' :

פירוש הטעמים

אני הגבר יספר המקונן שהוא הגבר מכהו בשבט עברה : א' והיה מוליכו בשבי בחשך ולא יקוה לאור : א' ובכל שנה הופך ידו ומכהו : ב' ומרוב המכות בלה בשרו ועורו

רשי

שפטה משפטי כאשר עשית כבר : מגנת לב שבר לב כמה דאת אומר אמגנך ישראל אשר מגן צריך בידיך : ד"א מגנת לב אוטם הלב צרה ואנחה אשר היא כמגן כנגד לבם ומפרשו בלשון תונה ויבון טועה שאין נו"ן נופלת בו שהנו"ן ביגון היא שורש אלא כגון נו"ן של המון מגזירת המו גוים וכגון נו"ן של קלון מגזירת קלה וכמו"ן של ציון מגזרת ציה וכן נו"ן של שברון מגזרת שבר (וכגון נו"ן של ממון שגעון כ"ל של"ל וק"ל) תאלתך לשון גועלו שרי נוען :

איכה

ונשברו עצמותיו : ב' ואחר כך בנה עליו בנין והקיף ראשו : ב' והוא יושב בחשך : ג' וגם גדר בעדו ורגליו בכבל : ג' ואם יצעק אין צעקתו נשמעת : ג' וגם גדר בעדו שיהיה כואב בנתיבות שהיה יודע עוה אותם : ד' ועוד רעה אחרת שדוב יבא אליו ובא מדרך לא ידעו : ד' ויפשחני תרגום ויסף שמואל ופשח ומוהם שכל רואהו ישום וכן סקוד משומם [illegible] אחר פותם : ד' ומרחוק הגר יורה עליו חץ : ה' ובאו החצים בכליותיו שהם נסתרים באלו [illegible] ושב להיות שחוק : ה' ותפת לחם ומים מרורים ולענה : ו' ונשברו שניו באבנים ולא יוכל לאכול ומלא הגר פיו באפר או כטעם אפר בלחם : ו' כאילו לא ירגיש ונשה הטובה : ו' ואין לו תוחלת שיראה עוד טובה : ז' כי תמיד יזכור עניו שיענה אותו הגר בלענה והרוש והם המרורים מקום לחם : ז' יש אומרים כי זכור תזכור : ז' זאת הנחמה אשיב אל לבי כאשר תשוח נפשי : ח' שאין קץ לחסדי השם : ח' יתכן חדשים על רחמיו כי רבה אמונתך גדולה כמו על כל רב ביתו או לשון רבים : ח' והוא היה חלקי מימי קדם מכל אלהים : ט' ואדע כי טוב יעשה לקוויו : ט' טוב שיסבול הדורש השם ויחיל וישב דומם לתשועת השם כטעם דום לה' והתחולל לו כמו דומו עד הגיענו : ט' בנעוריו אולי המקונן נער היה כאשר נשבה או יתכן לגבר הנערים : י' כי נטל עליו על האמור

למעלה

י״ז ג׳ ד איכה יועם זהב ישנא
נ״ו הכתם הטוב
ג׳ תשתפכנה אבני־קדש
נ״ה בראש כל־חוצות: בני ציון
ג׳ י״ה היקרים המסלאים בפז איכה
נחשבו לנבלי־חרש מעשה
ידי

אהרן איכה איתכדין אמא דהב
בית מוקדשא
אשתני זיו פלטין בחיר
משתדין מרגלאון קדישין
בני ציון בריש כל מחוזין: בני
נטין כח בני ציון יקירין דמתילין
איקוניהון לדהב טב היכדין
הוו עמסין מסאבין מחתין
יתהון מלקביל ס״א בליקביל ערסיהון ומסתכלין בהון בנין דילדון
נשיהון בנין שפירין כשופריהון ואתחשבו ללגינין דחסף עובדי ידי
פחרא

רש״י

איכה יועם זהב • קינה זו נאמרה על יאשיהו כמו שנא׳ בדברי הימים הלא היא כתובה על ספר הקינות ועמו חיבר בתוך הקינה את שאר בני ציון: יועם • יכהה כמו דאת מתרגם כהה עמיא: זהב • מראית פנים המלהיב כזהב: ישנא • ישתנה ממראיתו: הכתם קבועת כלי כוי הזהב שהם לעדי קרוי כתם: אבני קדש • בנים המאירים כאבנים טובות ומ״א כל רביעית דם שיצא מיאשיהו בכל חן וחן שנעצו בו היה ירמיהו קובר׳ במקומה ועליה הוא קורא תשתפכנה אבני קדש: המסולאים בפז • המהוללים והנערכים כפז הרואה אותם אומר ראו תוארם של אלו כמראית פז וכן לא תסולה בכתם אופיר בכתם טהור לא תסולה סולו לרוכב בערבות לשון הלול וערך הן: כנבלי חרש • כדי חרס שנותנים בהם יין כגון נבלי יין וכנבלהם ינפצו

אבן עזרא

למעלה: י׳ יכנע לעפר • י׳ יתן ברצונו • כ׳ יש אומרים יזכה כמו ישכח והוא הנכון והראיה ותזכה משלום נפשי • כ׳ רק הוגה ורחם • כ׳ מלבו לא עלה במחשבתו • ל׳ דמה השם יושב שמים ובני אדם אסורים בארץ סגורים במסגר האופן • ל׳ להטות הדין בעבור היותו עליון ויעם בדרי מטה רצונו: ל׳ אלה הג׳ הפסוקים דבקים וטעם לא ראה כטעם לא היה כי כל יש השם רואהו • מ׳ אם כן מי גזר הגזירה על בני אדם והנה השם לא צוה וטעמו לא גזר וכן כי הוא צוה ונבראו • מ׳ השם לא יגזור רע או טוב מן המעשים רק הם ברשות אדם • מ׳ אם כן למה יתאונן בדבור וכן כמתאוננים והעד וישמע ה׳ • נ׳ רק יחפש אדם דרכיו • נ׳ יתן לבו דורון בכפיו או יהיה לבו נשוי בכפיו • נ׳ יודה ישראל כי לא שבו אל השם על כן לא סלח • ס׳ שמת סוכת אף עליכו ולא נראה אנה נברח ותרדפנו • ס׳ דרך משל כאילו הענן יבדיל בין התפלה ובין השם • ס׳ טלטול עם מיאוס • פ׳ פצו פיהם מלעיגים • פ׳ כאשר תפחד הנפש והפחת לפני הגוף מיד יפול והנה באה שואת הנפש ונשבר הגוף בפחת • פ׳ דברי המקונן • ע׳ תמיד בוכה • ע׳ עד שיראה השם פלגי מים שירדו מעיני • ע׳ יותר עששה עיני בכי לנפשי מכל בנות עירי שמנהג הנשים לבכות • צ׳ וכל זה הבכי בעבור שאני תפוש כצפור • צ׳ והושמתי בבור ושמו אבן גדולה על פי הבור או היו משליכים אבן בי לדעת אם אני חי • צ׳ ואין הבור ריק רק הוא מלא מים • ק׳ ואם הבור היה קרוב הייתי מתנחם רק הוא בתחתית • ק׳ ואדע כי אתה השם שמעת קולו ואם אני בתחתיות • ק׳ ומקדם מלאתיך קרוב בעת שקראתיך • ר׳ וכמה פעמים רבת בעדי • ר׳ כאשר ראית אתה העוות שיעשו ליקח משפטי • ר׳ מה שיש בלבם גם תשמע דבריהם • ש׳ בשבתם וקימתם תמיד ינגנו על אידי • ת׳ כמעשיהם שממוני בבור עשה להם • ת׳ מגנת לב סתר בלב שלא יראו הרעה שתביא להם • ת׳ תרדפם באפך כי תשיגם ותשמידם:

ידי יוצר : גם תנין חלצו שד תנים ק׳
הניקו גוריהן בת עמי לאכזר
כי ענים במדבר : דבק לשון כתי׳ תרתי
יונק אל חכו בצמא עוללים וקרי׳ חד
שאלו לחם פרש אין להם : כ׳ מל׳ חס׳
האכלים למעדנים נשמו וקמ״ל
בחוצות האמנים עלי תולע נ׳ וסס׳
חבקו אשפתות : ויגדל עון פ׳
בת עמי מחטאת סדם
ההפוכה כמו רגע ולא חלו נ׳ וח׳ ספוגס
בה ידים : זכו נזיריה משלג נ׳ י׳ נ׳ כ׳ י׳ נ׳
צחו מחלב אדמו עצם נ׳ י׳ נ׳
מפנינים ספיר גזרתם : חשך נ׳ י׳
משחור

פתרא : גם אף גנהא
דישראל ספנקאתא לבני
עמסיא דדמין לתורמנא
שלען תדיהן וריבי בנשתא
דעמי ססירין לאכזראין
ואמרון ספדן עליהון וכבעמיא
במדברא : דבק ארביק
לשן עולימא למוריגירת
בצחותא טליא תבעו לחמא
סושיט לית להון : האכלים
דהוו רגילין למיכל תפנוקין
אשתמסו במרוון ואתרביאו
על צבע זהרין נפיפו קקלאתן:
ויגדל וסני חובת כנשתא
דעמי מן חובת סדום
דאתהפיכת כשעתא ולא
שרו בה נביאיא לאתנבאה
לאהדרותה בתיובתא : זכו
הוו בדירן נזירהא יתיר מתלגא שעטו
יתיר מן חלבא ספיסו חיוו יתיר מן יוהרין ס״א מזהורין וכשבזין
פרצופיהון : חשך חשך מן אוכמא דגלותא דיוויהון לא אשתמודעו
כמהווין

תולדות אהרן:
בת עמי זוי״ן קד
ויגדל עון סנהדרין קד

אבן עזרא

איכה יועם יש אומרים יועם כמו חשך תרגום והנה כהה הנגע עמיא מכתשא והישר בעיני כמו לא עממוהו ומשקלו לחם יודק · ישנא מגזרת שנים · ב׳ אלף המס לאים תחת ה״א השרש כי הה״א בנעלם לא ימצא בתוך המלה · ג׳ חלצו כמו וחלצה נעלו · ד׳ יש לשון זכר ונקבה פורש כמו פרוש לרעב והוא פת לחם פתות׳ · ה׳ האוכלים שיתעדנו · תולע כתולעת שני · ו׳ חלו מלשון חיל ואחרים אמרו כמו על ראש רשעים יחול · ז׳ משלג ומחלב כפול וכן ספיר כמו פנינים וכן טעמו ק״ס מפנינים תוסף עצמו ואחר עמו כמ״ס מאל אביך כאילו נגזרו מספיר ולבנת כמו לבנה והעד כמעשה ובמקום אחר אבן · ח׳ משחור יומר מן השחרות והוא שם · צפד כמו דבק והוא שם לבדו · ט׳ שהם יזובו והם מדוקרים :
לגרו׳

רש״י

יכפלו : גם תנין · אף על פי שאכזרי הוא חולצו שד כשרואה את בנו בא מרחוק רעב חולץ שדיו מתוך נרתיקו שיש לו כיסוי על דדיו ומוציאו מתוכו כדי שלא יראהו בנו מכוסה ויחזור לאחוריו והניקו גוריהן : בת עמי לאכזר · רואים את בניהם צועקים ללחם ואין פורש להם שחייהם קודמים להם לחיי בניהם מאחר׳ הרעב : האמוני׳ עלי תולע · על בגדי צבעונין · האמוני׳ לשון ויהי אומן את הדסה : אשפתות · אשפות של זבל שוכבים על האשפות בחוץ : ויגדל עון וגו׳ · פורענותם מוכיח עליהם שגדול עונם משל סדום · ההפוכה כמו רגע · שהרי סדום לא נמשכה צרתם כרגע אחד נהפכה : ולא חלו בה ידים · ידי האויב כי ע״י המלאכים נהפכה · ויש מדרשי אגדה ואינו מיושב על סדר המקראות : זכו נזיריה · שריה כמו נזר וכתר ואני אומר נזיריה ממש שביומי נזירותן גדלו שער ונאים

ד׳וס״ג · נ׳ משחור תארם לא נכרו
נ׳ בחוצות צפד עורם על־עצמם
פ׳ יבש היה כעץ : טובים היו
פ׳ נתרי שפמי חללי־חרב מחללי רעב שהם
כ׳ יזובו מדקרים מתנובות שדי :
נ׳ ידי נשים רחמניות בשלו
נ׳וס״ג ילדיהן היו לברות למו בשבר
בת־עמי : כלה יהוה את־
נ׳ חמתו שפך חרון אפו ויצת־
כ׳פ׳תס׳וה׳ אש בציון ותאכל יסודתיה :
ס״ג כל ק׳ לא האמינו מלכי־ארץ וכל
נ׳תס׳וכס׳ ישבי תבל כי יבא צר ואויב
פ׳ בשערי ירושלם : מחטאת
נביאיה עונות כהניה
השפכים בקרבה דם צדיקים :

נעו

במחזיהון ארק משכיריהון על גרסיהון פריך היה כקיסא : אהרן
טובים טעלי הוו קטילי סייפא יתיר מן קטילי כפן דקטילי סייפא דייבין כד אינון מבזעין כריסיהון מן סרה דאכלו מעלל חקלא ונפיחי כפנא פריק בריסיהון מן סיכלא : צפר עורם כתובות י · טובים היו כתרס״ם
ידי ידי נשיא דהואן מרחמין על מסכנין בשילו עולימיהון הוו למסעד להין ביום תבר כפנא די אתגברת כנישתא דעמי : ידי נשים סנהדרין קד
כלה ספיין ית חמתיה שרא על ירושלם ית תקוף רוגזיה ואסיק באור לפיד אשתא בציון ואכלת אשוותהא : ויצא אש קמא ס
לא לא הוו מהימנין מלכות ארעא וכל דיירי תבל ארום יעול נבוכדנצר רשיעא ונבוזראדן בעיל דבבא לנכסא עמא בית ישראל בתרעיא דירושלם : מחטאת ענת מידת הדין וכן אמרת לא הוית כל דא אלהן מחובת נבואהא דמתנבאן לה נביאות שיקרא ומעויית כהנהא דאסיקו קטורת בוסמין לטעוותא ואינון גרמו לאתאשד בגוה דם זכאין :

רש״י

ביותר ונוסף על בת עמי : אדמו עצם מפנינים · אותם שהיו מראיתם אדום מפנינים ונזרתם כמו ספיר חסך תארם מפתחים : משחור הוא פחם · שלם · לשון מראה כמו וכעצם השמים לטוהר קו״לר בלע״ז : צפד · נקמט ונתחבר ואין לו דמיון : שהם יזובו מדוקרים וגומר : חללי הרעב היו נפוחים מריח תנובות השדה שהיו האובדים צולים בשר על העשבים חוץ לחומה והריח נכנס לתוך נפוחי הרעב והריסן נבקע ופרשם זב והרי זה מיתת ביזול יותר מהרוגי חרב : מדוקרים · מנוקעים בין נפיחת רעב בין ביקוע חרב קרוי דקירה : לברות · למאכל כמו לא ברה אתם לחם להברות את דוד : כלה יי׳ את חמתו · אשר בערה בו כמה שנים עתה כלה אותה בהנקמו מהם : מחטאת נביאיה · של שקר היתה לה הרעה הזאת :

אבן עזרא

נעו

י׳ לברו׳ מגזרת להברות את דוד והם שני בנינים · כ׳ דמה האף לאש · ל׳ תבל מקום הייסוב : מ׳ דם צדיקים דם כל צדיק וצדיק וכן בלב חכמים · נ׳ עורים כעורי׳ וכן אש אוכלת הוא · כגואלו מלה מורכבת מבנין נפעל ובנין שלא נקרא שם פועלו · ס׳ סורו גוי טמא · נצו יש להם נוגה כנעף וכן נצא תצא · פ׳ פני יי׳ ונעף כי בפנים יראה כמו

נעו עורים בחוצות נגאלו בדם בלא יוכלו יגעו בלבשיהם: סורו טמא קראו למו סורו סורו אל תגעו כי נצו גם נעו אמרו בגוים לא יוסיפו לגור: פני יהוה חלקם לא יוסיף להביטם פני כהנים לא נשאו זקנים לא חננו: עודינה תכלינה עינינו אל עזרתנו הבל בצפיתנו צפינו אל גוי לא יושע: צדו צעדינו מלכת ברחבתינו קרב קצנו מלאו ימינו כי בא קצנו: קלים היו רדפינו מנשרי

ג' | ג' וחסר | ג' | ד' כתי' כן ג' | וזקנים ק' | עודינו ק' | ג' | צ' כתי' כן | ג' | צ' וכתי' כן ונפסו'

נעו איתטלטלו עוירין במחוזין אסתנפו בדם קטולין בחרבא ועל דלא הוו יכלין למיחמי קריבו בלבושיהון : סורו זורו מסאבא קרו עממיא זורו זורו לא תתקרבו בהון ארום אתקוטטו · אף אתטלטלו אמרו במימריהון בשלותהון דביני עממיא לא יוספון למידר : פני מן קדם אפי יי אתפליגו לא יוסיף לאסתכלא בהון בגין כן אומיא רשיעיא אפי כהניא לא סברו ועל סביא לא חסו : עודינה עוד ספאן עיננא לאסתכלא לסייענא דהוינא סתינן לנוכראי דאתהפיך לנא להבלו בסכותנא דאסתכינא לנוכראי דאנון עמא דלא יפרוק : צדו הינון צדאין שבילנא מלמיהך לרוחצן בפלטיתנא אמרנא קרב סופנא אתמלי אוף יומנא ארום מטא סופנא : קלים קלילין הוו רדפנא יתיר מנשרי שמיא

קלים היו ד"ה כא

אבן עזרא

כמו ופנים לא היו לה עוד : ע' בצפיתנו אין לנו חפקל : צ' כאילו צדו צעדינו : ק' וכן ויאמר דלקוני כמו כי דלקת אחרי : ר' בשחיתותם כמו בשחתם נתפש : ש' עוץ שנים הם והם ארמים : ת' לא יוסיף שב אל עונך ועליו ושוב פקד או ישוב אל השם הנזכר ברוח אפינו :

פירוש

רש"י

נעו עורים בחוצות · כשהיו העורים הולכים בשוק היו נעים ורגליהם נסמטים בדם ההרוגים שהיו הרשעים הורגים בתוכה : נגואלו בדם : נתגלגלו בדם עד אשר לא יוכלו הקרובים אליהם ליגע בלבושיהם והיו קוראים אליהם · סורו מעלינו אתם הטמאים המגולגלים בדם : כי נצו : לשון פרחין ולהלוך כמו מוראתו בנוצתה דמתרגמינן באוכליה כך חברו מנחם : גם נעו . נשמטו בדם : פני ה' חלקם · פנים של זעם מאת הקב"ה חלקם והפרידם בגוים למען אשר פני הכהנים לא נשאו בהיותם בשלוותם : עודנה תכלינה עינינו אל עזרתינו הבל · כשבאה עלינו הרעה עדיין היו עינינו צופות אל חיל פרעה שנאמר בהם ומצרים הבל וריק יעזורו שהיו מבטיחים אותנו עזרה ולא באו כמו שנא' הנה חיל פרעה היוצא לכם לעזרה שב לארצו מצרימה . מצינו במדרש קינות שהיו באים בספינות רמז הקב"ה לים והציף לפניהם גודות כפותים כמין מעי אדם נבערים במים אמרו זה לזה קבודות הללו הם אבותינו אנשי מצרים שטבעו בים מחמת היהודים הללו ואנחנו יוצאים לעזרתם עמדו וחזרו לאחוריהם : צפינו . חכינו : צדו צעדינו · אויבנו ארבו את צעדינו מלכת ברחובותינו כמו ואשר לא צדה ואשר צודה את

נפשי

מִנִּשְׁרֵי שָׁמָיִם עַל־הֶהָרִים
ל' דְּלָקֻנוּ בַּמִּדְבָּר אָרְבוּ לָנוּ׃
ל' פ"ג וכל פסוק דכו' רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ יְהוָה נִלְכַּד
פס'א כנ"י בִּשְׁחִיתוֹתָם אֲשֶׁר אָמַרְנוּ
פסיק כסמן בְּצִלּוֹ נִחְיֶה בַגּוֹיִם׃ שִׂישִׂי
יושבת ק' וְשִׂמְחִי בַּת־אֱדוֹם יושבתי
ל' בְּאֶרֶץ עוּץ גַּם־עָלַיִךְ תַּעֲבָר־
ל'. ל' כּוֹס תִּשְׁכְּרִי וְתִתְעָרִי׃ תַּם־
עֲוֹנֵךְ בַּת־צִיּוֹן לֹא יוֹסִיף
ל' לְהַגְלוֹתֵךְ פָּקַד עֲוֹנֵךְ בַּת־
ל' אֱדוֹם גִּלָּה עַל־חַטֹּאתָיִךְ׃
זכר

שְׁמַיָּא עַל טוּרַיָּא אַרְדִּיפוּ
יָתָנָא בְּמַדְבְּרָא כְּמַנוּ לָנָא׃
רוח אפינו תענית כב — רוח מַלְכָּא מְשִׁיחָא דַּהֲוָה
חָבִיב לָנָא כְּנִשְׁמַת רוּחַ חַיִּין
דִּבְאַפָּנָא וְהֲוָה מִתְרַבֵּי בְּמִשְׁח
רְבוּתָא דַּיְיָ אִתְּחַד בְּמֵצַר
חִיבּוּלֵיהוֹן דִּמְצַרְאֵי דַּהֲוֵינָא
אָמְרִין עֲלוֹהִי בִּטְלֵל זְכוּתֵיהּ
נֵיחֵי בֵּינֵי עַמְמַיָּא׃ שישי
תם עונך ברכות כו — חֲדִיאִי וּבְרִיחִי כְּרַתָּא דֶאֱדוֹם
דְּיָתְבָא בְּאַרְעָא דְּעוּץ בתיק
הגירסא חדיאי וּבדוחי קַרְתָּא
דְּמִתְבַּנְיָא בְּאַרַע אַרְמַנְיָאה
בִּסְגִיאִין אוּכְלוֹסִין דְּמִן עַמָּא
נוּכְרָאֵי׃ אוּף עֲלַיִךְ עָתִיד לְמֵיתֵי פוּרְעֲנוּתָא וִיצַדְיַין יָתִיךְ פַּרְכָוָאֵי
וְתִעִיבַר עֲלַיִךְ כָּס דִּלְווֹט תְּרַוֵּי וְתִתְרוֹקִינֵי׃ תם וּבָתַר כֵּן יִשְׁלַם
עֲוָיָתִךְ כְּנִישְׁתָּא דְצִיּוֹן וְתִתְפָּרְקִין עַל יְדֵי דְמַלְכָּא מְשִׁיחָא וְאֵלִיָּהוּ כַּהֲנָא
רַבָּא וְלָא יוֹסִף יְיָ תּוּב לְאַגְלוּתָךְ וּבְהַהִיא זִמְנָא אַסְעַר עֲוָיָתִיךְ כְּרַתָּא
דֶאֱדוֹם דְּמִתְבַּנְיָא דִּמְלֵאָה אוּכְלוֹסִין וְיֵיתוּן פַרְסָאֵי וְעִיקוּן לִךְ וְיַצְדוּן יָתִךְ
אֲרוּם אִתְפַּרְסַם קֳדָם יְיָ עַל חוֹבוֹתָיִךְ׃

רש"י

נפשי : משיח ה' • הוא יאשיהו כמו שנאמר בדברי הימים ויקונן ירמיהו על יאשיהו : בשחיתותם • בגומות שחפרו : שישי ושמחי בת אדום • נתנבא ירמיהו על חורבן בית שני שיחרבוהו רומיים : שישי ושמחי לפי שעה אבל סופך שגם עליך תעבור כוס הפורענות ותשכרי ממנו : ותתערי • ותקיאי כמו ותער כדה : תם עונך בת ציון לקית על כל חטאותיך לא יוסיף להגלותך • מגלות אדום ולהלן עוד :

מימינו

אבן עזרא

וכזר

פירוש הטעמים

איכה יועם • איכה ישנא הזהב וידמה לאחרים שהם שהם הכתם הטוב שאלי העגול וזה משל לפסוק הבא אחריו : ב' כפו אבן יקרה ויש אומרים כי הוא כסף וזהב מופו יכתישם : ג' הזכרים יקחו של הנקבות ויניקו גורי הנקבות ובת עמי לא עשתה כן ויש אומרים גם תנין חלצו שד כמו לאן ויניקו גוריהן : ד' החלב ליונק תקום לחם ומים והעוללים גדולים מן היונקים כדמות עוללות הגפן : ה' כאמו הם שאמו נפרסה כל רואם ישום • חבקו אשפתות כי הם מושלכים כלומר ואין קובר : ו' יש חטאת ואשם בקרבן שטעמו עקב העון והחטאת והוא השכר הרע ויקרא מזל רע וכן כי לא שלם עון האמורי אם יכפר עון בדבר הזה גדול עוני מנשוא והפסוק הבא אחריו לעד ושטעם כי הרעה הבאה על ישראל גדולה מרעת סדום שהיא נהפכת כמו רגע ולא היו הילדים בכל עת בחיל בעבור שאין להם כח או טעמו שלא חלו בה ידים כטעם יחולו על ראש יואב : ז' זכו כזירים בימי השבע : ח' חשך תארם ברעב : ט' המדוקרים שיזובו דם מתבואות שדי שהם שבעים טובים היו מחללי רעב : י' שנשים שרחמניות נהפכו לאכזריות מרוב הרעב : כ' והרעב

בגוף

זְכֹר יְהוָה מֶה־הָיָה לָנוּ הַבִּיטָ וּרְאֵה אֶת־חֶרְפָּתֵנוּ׃ נַחֲלָתֵנוּ נֶהֶפְכָה לְזָרִים בָּתֵּינוּ לְנָכְרִים׃ יְתוֹמִים הָיִינוּ אֵין אָב אִמֹּתֵינוּ כְּאַלְמָנוֹת׃ מֵימֵינוּ בְּכֶסֶף שָׁתִינוּ עֵצֵינוּ בִּמְחִיר יָבֹאוּ׃

תיסס ק' · ואין קרי · ט"ו רפין

אחר

ה זכור חוי דכיר יי מה דאיתגזר למהוי לנא אסתכל מן שמיא וחזי ית כסופנא׃ נחלתנו אחסנתנא אתהפכת לחלונאי ביתנא לעממין נוכראין׃ יתומים הוינן מתילין ליתמין דלית לחון אבא אמהתנא כארמלן דאזלו גבריהון בקירוי ימא ומספקא להון אם אינון קיימין׃ מימינו מימנא בכספא שתינו קיסנא בדמין ייתון׃ על על פירקת צוורנא אטענא כד הוינא אזלין בשביתא חמא נבוכדנצר רשיעא סרכיא דבני ישראל דאזלין ריקנין פקיד לחייטא ספרי אוריתא ולמעבד מנהון גואלקאן ומליאו יתהון מן פרירא די על ספר פרת וטען יתהון על צווריהון ובי חיא ויסנא לשינא ולא הות ניחא לנא׃

סימנוכנס' ינסות קם

על

אבן עזרא

בגוף ידמה לאש שהיא דולקת וכוגעת עד יסוד העגם׃ ל' ובעבור הרעב בא זר בירושלם׃ מ' מחטאת נביאי הבעל וכהני הבמות נהרגו החסידים כדברי אסף׃ נ' ופתיים נעו בחוצות כעורים והתגאלו בדמי החללים עד שלא יוכלו הנוגעים שיגעו במלבושיהם ובא פועל אחר פועל והטעם יוכלו שיגעו וכן נדעה נרדפה׃ ס' היו קוראים על נפשם סורו טמא והראשון נכון ויחסר מקום הקוראים ואמרו בגוים כי עוד לא יוסיפו לשוב אל ארצם לגור כאשר היו׃ פ' כי אף השם חלקם בארצות ולא יוסיף להביט אליהם כמו ויזעקוך על כן לא חששו לעשות פקחה נזקנים ובכהנים׃ ע' ועוד פקוה שיבאו מצרים ואשור לעזרתינו׃ צ' והם לא באו רק לצדינו שצדו אותנו ברחובותינו וקרב קצנו כי מלאו ימינו שבישועתנו ובא קץ גלותינו׃ ק' ולא יכולנו לברוח׃ ר' יש אומרים כי ירמיה על יאשיה יקונן וראיה לדבר והנם כתובים על הקינות וזה איננו נכון כי אחרי מות יאשיהו באו הצרות ופה אמר תם עונך והנכון בעיני כי על צדקיהו ידבר שהפקידו מלך בבל בירושלם והוא היה באחרית הגלות׃ ש' שישי כטעם שמח בחור בילדותיך כי בסוף תבא במשפט והטעם כי אדום היה תחת יהודה וביום אפלתם שמחו וכן זכור יי' לבני אדום את יום ירושלם שהיו אומרים לבבליים ערו ערו עד היסוד בה׃ ותתערי כטעם וישכר ויתגל׃

זכור הזכור בלב והמבט בעין והטעם כל הצרה שעברה עלינו קודם הגלות והחרפה שאנחנו בה׃ נחלתנו שדות וכרמים מכורה לזרים שהם בארצנו׃ יתומים ועוד היינו עם הגרים עלובים כאילו יתומים היינו ואין אב ידוע שמנהג משפחת האב לעזור היתומים׃ מימינו אפילו המים והעצים שאינם ברשות אדם נקנה אותם במחיר רב כי העיר יושבת במצור מן אויב׃ על ואם אנחנו מביאים המים או העצים על צוארנו

רשי מצרים

מימינו בכסף שתינו׃ שהיו יראים לשאוב מים מן הנהר מפני האויבים והיינו קונים מהם בכסף׃ על צוארינו נרדפנו׃ בעול עבודה קשה׃ יגענו׃ לאסוף מזון ונכסים׃ ולא הונח לנו׃ יגיענו בידינו כי האויבים גוזים ומוספים הכל במסים וגולגליות וארנוניות

נ״זקף קמץ ולא קרי
עַל צַוָּארֵנוּ נִרְדָּפְנוּ יָגַעְנוּ לֹא־
נ׳ ׳ ד׳
הוּנַח־לָנוּ׃ מִצְרַיִם נָתַנּוּ יָד
ג׳
אַשּׁוּר לִשְׂבֹּעַ לָחֶם׃ אֲבֹתֵינוּ
ואינם ק׳
חָטְאוּ אֵינָם אֲנַחְנוּ עֲוֺנֹתֵיהֶם
ואנחנו ק׳
סָבָלְנוּ׃ עֲבָדִים מָשְׁלוּ בָנוּ
כ׳
פֹּרֵק אֵין מִיָּדָם׃ בְּנַפְשֵׁנוּ נָבִיא
ד׳
לַחְמֵנוּ מִפְּנֵי חֶרֶב הַמִּדְבָּר׃
ג׳: נ׳ ׳ג׳
עוֹרֵנוּ כְּתַנּוּר נִכְמָרוּ מִפְּנֵי
ג׳
זַלְעֲפוֹת רָעָב׃ נָשִׁים בְּצִיּוֹן עִנּוּ
נ׳ חס׳ וחס׳
בְּתֻלֹת בְּעָרֵי יְהוּדָה׃
שָׂרִים בְּיָדָם נִתְלוּ פְּנֵי זְקֵנִים
לא

מצרים מצראי יהבנא אחרן סטר בת״ק סעד לאתפרנסא תמן ולאתור לססבע לחמא׃ אבותינו אבהתנא חבו וליתהון בעלמא ונחנא בתריהון עויתהון סוברנא׃ עבדים בנוי דחם דאיתיהיבו עברין לבנוי דשם אינון שליטו בנא פריק לית מידהון׃ בנפשנו בסכנת נפשנא נייתי לחספרנסותנא מן קדם קטול דחרבא דארתי מן סטר מדברא׃ עורנו משכנא היך תנורא אתחדרו מן קדם מפח כפנא׃ נשים נשיא דהוו נסיבן לגבר בציון אתעניאו מן ארמאי ובתולתא בקירוי יהודה מן כשדאי׃ שרים רברבין בידיהון אצטליבו אפי סביא לא סברו׃

נשים בציון ס״א יו קדושין עא

בתורים

רש״י

וארנוניות׃ מצרים נתנו יד׳ דרך אדם הנופל ורוצה לעמוד מושיט יד למי שאצלו לעזור לו ואף כאן למצרים הושטנו יד שיעזרונו׃ ולאשור׳ שישביעונו בלחם׃ נתנו׃ כמו נתננו דגשות הנ״ון משמשת במקום נ״ון שנייה וכן כי ממך הכל ומידך נתנו לך וכן ונתנו את בנותינו להם׃ בנפשנו נביא לחמנו׳ בסכנת נפשנו היינו מסוכנים כשהיינו מביאים מזונותינו מן השדה מפני חרב המדבר׃ נכמרו׳ נתחממו וכן כי נכמרו רחמיו ובלשון גמרא יש הרנה על הכמר של ענבים מכמר בישרא׃ זלעפות רעב׳ כמו ורוח זלעפות לשון שריפה׃ טחון נשאו׳ כשהיו האויבים מוליכין אותם בקולרין היו נותנים על כתפיהם ריחיים ומשאות כדי לייגעם וכן בעץ כשלו׳ ולשון כשלון נופל בתשות כח כמו שנאמר בעזרא ויאמר יהודה כשל כח הסבל וכן הכשיל

אבן עזרא

צוארנו נרדפנו הצר רדפנו ויגענו חנם כי לא יניח לנו מה שהיינו מביאים׃ מצרים נתנו יד׳ דגשות הנו״ן במלת נתנו תחת נו״ן השרש כי זאת הנו״ן סימן המדברים ונתינת היד שבועה והנה נתן ידו והטעם כתקיעת כף כי נשבעו למצרים ואשור ואולי נשבע׃ אבותינו׳ זאת הרעה הבאה עלינו בעבור עונותינו שהתחברו עם עונות אבותינו והם כאלשו ולא אנחנו כטעם פוקד עון אבות על בנים׃ עבדים׳ ועבדינו כותני אם לנו כאדוס משלו בנו׳ ופורק כמו מציל כמו ויפרקנו מצרינו שכיהם חגורת מפרק הרים׃ בנפשנו׳ בתחלה היו עבדינו מביאים לחמנו ועתה אנחנו בעצמנו והיסר בעיני שטעמו בסכנת נפשנו וכן כי בנפשותם הביאום׃ עורנו׳ ואם לא נסתכן להביא לחם נמות ברעב׳ ונכמרו כמו יבערו ויקדו ונכמרו כי נכמרו רחמיו׃ זלעפות׳ כמו ורוח זלעפו׳ כטעם סערה׃ נשים׳ לא די צרת הרעב עד שענו העבדי׳ נשיא וכל שכיב׳ באונס והיא

כדרכה

אחרן בחורים דרובין ריחיא נטלו ושליא בצליבת קיסא תקלו: וזקנים סביא מתרע סנהדרין אתבטילו ורובין מן זמריהון: שבת בטל חדות ליבנא אתהפיך לאבלא חינוגנא: נפלה נפלא כלילא דרישנא ווי לנא ארום חבנא: על זה על דין הוה כריך לבנא ועל אילין טמא בית ישראל דאזלו בגלותא סתמן הוו חשיכן עיננא: על הר על טורא דציון דהוא צדיא תעלין הלכו ביה: אתה את הוא יי לעלם בית סותנך בשמי מרומא כורסי יקרך לדרי דריא: למה למה לעלמין תשלינא תשבקיננא לאוריכות יומין

לֹא נֶהְדָּרוּ: בַּחוּרִים טְחוֹן נָשָׂאוּ וּנְעָרִים בָּעֵץ כָּשָׁלוּ: זְקֵנִים מִשַּׁעַר שָׁבָתוּ בַּחוּרִים מִנְּגִינָתָם: שָׁבַת מְשׂוֹשׂ לִבֵּנוּ נֶהְפַּךְ לְאֵבֶל מְחֹלֵנוּ: נָפְלָה עֲטֶרֶת רֹאשֵׁנוּ אוֹי־נָא לָנוּ כִּי חָטָאנוּ: עַל־זֶה הָיָה דָוֶה לִבֵּנוּ עַל־אֵלֶּה חָשְׁכוּ עֵינֵינוּ: עַל הַר־צִיּוֹן שֶׁשָּׁמֵם שׁוּעָלִים הִלְּכוּ־בוֹ: אַתָּה יְהֹוָה לְעוֹלָם תֵּשֵׁב כִּסְאֲךָ לְדוֹר וָדוֹר: לָמָּה לָנֶצַח תִּשְׁכָּחֵנוּ תַּעַזְבֵנוּ לְאֹרֶךְ ימים

אבן עזרא

בדרכה תקרא עצוי: שרים אין לנו שרים שיושיעו נשיכו כי אפי' הם נתלו בזרועם ויש אומרים כי בידם של העבדים הנזכרים למעלה: נשאו בחורים לטחון ויהי טחון שם הפועל כמו נלאיתי נשוא וכשל כח הנערים בהניע עץ הטחנה ויש אומרים שהוא כמשמעו והטעם כי כל מחנה צריכה לטחון ולעצים: זקנים מנהגם היה לשבת בשערי ירושלם: שבת על הקרבנות שנכרתו ומחולינו המחוללים והמשוררים: נפלה בית המקדש מקום השכינה: על זה היה דוה לבנו והעין חשכה מרוב הבכי: על הר ציון ששמם פועל עבר כמו כאשר אהב: הלכו בו המהלכים כמו ויחבטו אותו ויהיה הלכו כטעם הליכה מהבנין הכבד והוא פועל עומד ובעבור שמצאתי עדים הלכו הוצרכתי לדקדוק הראשון והשועלים מנהגם להיות בחרבות: אתה ה' ידענו כי מלכותך לא תסור ולדור ודור אתה יושב על כסא המלוכה: למה בעבור שאתה עומד לנצח למה תשכחנו סלה:

רש"י

הכשיל כחי: על זה היה דוה לבנו ומוסר על המפורש במקרא של אחריו: על ששמם הר ציון ושועלים הלכו בו: ואתה ה' ידענו כי לעולם תשב והואיל וכן הוא: למה לנצח תשכחנו הלא נשבעת לנו כך כשם שאתה קיים כך שבועתך קיימת:

כי

השיבנו

לִמלכתאי חזכי : ובסונם ק' כ' ג' נחסר

יָמִים : הֲשִׁיבֵנוּ יְהוָה ׀ אֵלֶיךָ וְנָשׁוּבָ חַדֵּשׁ יָמֵינוּ כְּקֶדֶם : כִּי אִם־מָאֹס מְאַסְתָּנוּ קָצַפְתָּ עָלֵינוּ עַד־מְאֹד :

חשיבנו יהוה אליך ונשובה חדש ימינו כקדם :

יוֹמִין : הֲשִׁיבְנוּ אֲתִיב יְיָ יָתָנָא לְוָתָךְ וְנִיתוּב בִּתְיוּבְתָּא שְׁלֵימְתָּא תְּחַדֵּית יוֹמָנָא לְטַב כְּזִמַן יוֹמַיָּא טָבַיָּא דַּהֲווֹ מִלְּקַדְמִין : כִּי אֲרוּם אֱלָהֵן מִיחָץ תִּיקְרַץ כְּנַנְא רְנִיזְתָּא עֲלָנָא עַד־לַחְדָא :

השיבנו

סימן ית"קך : סכום פסוקי איכה מאה וחמשים וארבעה · וסימנו יסע קדים בשמים ותניו לדכא תחת רגליו

רש"י

כי אם מאוס מאסתנו · בשביל שחטאנו לא היה לך להרבות קצף עד מאד כאשר קצפת : השיבנו ה' מפני שמסיים בדברי תוכחה הוצרך לכפול מקרא שלפניו פעם אחרת וכן ישעיה ותרי עשר וקהלת :

נשלם פירוש קינות

אבן עזרא

השיבנו · לעיר משכן שמך ונשוב לעבדך כימי קדם : כי · השיבנו מהרה אלא אם מאסתנו בעונינו כבר קצפת עלינו קצף גדול · והישר בעיני להיותו כי אם מאסתנו בעונינו כבר קצפת עלינו יותר מדאי והוא ברחמיו ירחם עלינו ועל האמללים · וינחם את האבלים · ויעמיד השר מיכאל · להליץ טוב אל ישראל · ובא לציון גואל :

נשלם ספר איכה · תהלה לאל המעלה לעמו ארוכה :